σως σπεύσας νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος του τεταραγμένος εἶπε: Μεγαλειότατε. Δὲν πειράζει, τῷ εἶπον, τὸ ἴδιον εἶναι. Μόλις ἤκουσε τοὺς λόγους μου τούτους, παρεξηγήσας αὐτούς, ἠγέρθη ἀποτόμως καὶ κτυπῶν ὀργίλως καὶ μὲ ἀφρισμένα τὰ χείλη τὸν γρόνθον του ἐπὶ τοῦ γραφείου μου μοὶ εἶπε: Πειράζει καὶ πολύ. Σεῖς εἶσθε Βασιλεὺς καὶ θὰ μείνετε τοιοῦτος. Μάθετε δὲ καλῶς ὅτι, ἂν ὁ Ἔκπτωτος πατήρ σας θελήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν θὰ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου εἰς αὐτὸν τὸν τόπον. Καὶ ταῦτα εἰπών, ἐξῆλθε δρομαίως τοῦ γραφείου μου, τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἰδιορρύθμως κροτῶν. Μένουσι δὲ ἀνεξίτηλοι ἐν τῇ μνήμῃ μου τὸ βλοσυρὸν καὶ αἱμοχαρὲς βλέμμα του, οἱ σαρκαστικοὶ καὶ σιελοπληθεῖς του μορφασμοὶ καὶ αἱ ἰδιότυποι χειρονομίαι του».

Ἀφιχθέντες εἰς τὴν ὁδὸν Ρηγίλλης, κατῆλθον τοῦ αὐτοκινήτου καὶ ὁ Βασιλεὺς μὲ ἀπεχαιρέτησε μετ' ἐκδήλου συγκινήσεως καὶ χαρακτηριστικῆς ἐγκαρδιότητος καὶ ἀπῆλθεν, ἵνα μοὶ ἐπανίδω πλέον τὸν ὡραῖον,τὸν καλόκαρδον, τὸν εἰλικρινῆ, τὸν εὐτυχῆ ἔφηβον.

Τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησα εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου μετά τινας ἡμέρας, ἀνηγγέλθη ἡ ἀνταρσία τῶν Σερβίων, συναντήσας δὲ κατὰ τύχην ἐν τῇ Πλατείᾳ Βότσαρη τὸν Στεργιάδην, ὃν ἐγνώριζα πρὸ πολλοῦ προσωπικῶς, ἀφιχθέντα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ κατευθυνόμενον εἰς Ἰωάννινα, Γενικὸν Διοικητὴν Ἠπείρου τυγχάνοντα, ἠρώτησα αὐτὸν φιλικῶς περὶ τῶν συμβάντων. Οὗτος μοὶ ἀπήντησε μεγαλοφώνως, ὀργίλως καὶ ἀτάκτως μορφάζων»: «Αὐτὸς ὁ μισαρὸς προδότης ὁ ἔκπτωτος Βασιλεὺς καὶ σεῖς οἱ φίλοι Του,θέλετε κρέμασμα ἐκεῖ ὑψηλά»,δείξας τὰ δένδρα τῆς Πλατείας καὶ παραφόρως χειρονομῶν, κτηνωδῶς ποδοκροτῶν καὶ ὡς λυσσαλέος λύκος ὑλακτῶν,καὶ μὲ τὸν ἐπενδύτην ἀκούμβωτον καὶ ὑπὸ τῆς ταχυποδίας του κολπούμενον καὶ παλινδρομικῶς κινούμενον, κατηυθύνθη πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τεσσάρων Κρητῶν χωροφυλάκων ἐγγὺς ἐμοῦ διελθόντων, βλοσυρώτατα ἀτενιζόντων με καὶ ἀπειλητικῶς διὰ τῆς δεξιᾶς, τὸ ἐπὶ τοῦ ζωστῆρος των κρεμάμενον περίστροφον δακτυλοδεικτούντων».

Ὁ Βενιζέλος, συνεχίζων τὰς ἀποστολὰς ἃς ἤρξατο ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀπέστειλεν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν κατὰ χρονικὰ διαστήματα δι' Ἐθνικούς,ὡς ἐδήλου,σκοπούς,τὸν Ὑποστράτηγον Κοντογιάννην Π. εἰς Βορδὼ λαβόντα 866.225 χρυσῶν δραχμῶν, Συνταγμ. Καθενιώτην εἰς Πόντον λαβόντα 750.000 χρυσῶν δραχμῶν, Ἀντισυνταγμ. Ταβουλάρην εἰς Ρώμην λαβόντα 714.150 χρυσῶν δραχμῶν, Ταγματ. Βενιζέλον Σ. εἰς

Παρισίους λαβόντα 410.025 χρυσῶν δραχμῶν, Ἀντισυνταγ. Φραντζῆν Α. εἰς Λονδῖνον λαβόντα 207.000 χρυσῶν δραχμῶν, Ὑπολοχαγὸν Ροδοκανάκην εἰς Λονδῖνον λαβόντα 300.000 χρυσῶν δραχμῶν, Διομήδην Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν δι' εἰδικὴν ἀποστολὴν λαβόντα 375.000 χρυσῶν δραχμῶν, Διπλωματικὸν ὑπάλληλον Μαρκέτην εἰς Παρισίους καὶ Ρώμην λαβόντα 727.425 χρυσῶν δραχμῶν, Ρέντην εἰς Γαλλίαν καὶ λιμένας Εὐξείνου λαβόντα 816.000 δραχμῶν.

Ἐπίσης ἔλαβον δι' ἐθνικοὺς σκοποὺς οἱ Πρεσβευταὶ Κακλαμάνος ἐν Λονδίνῳ 10.899.855 χρυσῶν δραχμῶν, Ρωμάνος ἐν Παρισίοις 21.120.025 χρυσῶν δραχμῶν, Ἀργυρόπουλος ἐν Στοκχόλμῃ καὶ ἀποστολὴν εἰς Ἅγ. Ὅρος 2.059.790, Πολίτης Ν. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν 5.835.350 χρυσῶν δραχμῶν καὶ ὁ Πρόξενος Ραφαὴλ 793.780 χρυσῶν δραχμῶν. Ἐπίσης ἔλαβεν ἡ Ἑλένη Γρίβα 3.990.000 χρυσῶν δραχμῶν πρὸς περίθαλψιν τραυματιῶν καὶ προσφύγων καὶ Ναταλία Ἀργυροπούλου 1.225.000 χρυσῶν δραχμῶν, πρὸς ἀγορὰν εἰδῶν Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης. Ὑποστράτ. Ἐπ. Ζυμβράκος 1.300.000 χρυσῶν δραχ. καὶ Ἀντιστρ. Ἐμ. Ζυμβρακάκης 1.400.000 χρυσῶν δραχμῶν ὡς Ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Ἐπιστράτευσις

Ὁ Βενιζέλος, παρ' ὅλην τὴν παντοδυναμίαν του, παρὰ τὴν ἀδυσώπητον ἀπορφάνωσιν τοῦ Δικαστικοῦ Σώματος, παρὰ τὴν ἀποβολὴν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ Στρατεύματος πολλῶν ἀνδρείων καὶ ἱκανωτάτων Ἀξιωματικῶν καὶ πολλῶν ἐντίμων δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τὴν φυλάκισιν καὶ ἐξορίαν παντὸς σημαίνοντος Πολίτου καὶ παρὰ τὴν παρουσίαν τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων, ἐνῷ διεβεβαίου τοὺς Συμμάχους κατὰ κόρον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἀνυπομονῶν, ἀνοικταῖς ἀγκάλαις, ἀνέμενεν αὐτόν, ὅπως τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τῆς καταθλιπτικῆς, ἀπολυταρχικῆς, τυρρανικῆς καὶ προδοτικῆς διοικήσεως τοῦ Δεσπότου Βασιλέως Κωνσταντίνου, δὲν ἐτόλμησεν ἐπὶ τρίμηνον

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

χρονικὸν διάστημα νὰ προβῇ εἰς ἐπιστράτευσιν. Ὅταν δὲ προέβη εἰς αὐτὴν ἐνήργησε βραδύτατα, κατὰ κλάσιν καὶ κατὰ περιφέρειαν ἐπὶ τρίμηνον, ἐκφοβίζων καὶ τρομοκρατῶν τοὺς ὀλιγαρίθμους ἐφέδρους, διὰ τῆς παρουσίας ἰσχυρᾶς δυνάμεως Χωροφυλακῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Κρητῶν καὶ ἐθελοντῶν τοῦ Ἐξωτερικοῦ συγκειμένην.

Κατὰ τὴν ἐνέργειαν δὲ τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐσημειώθησαν ἐν Λαμίᾳ, Κοζάνῃ, Σερβίοις, Θήβαις, Κορίνθῳ καὶ Ναυπλίῳ ἀνταρσίαι ἐπιστράτων, φρονούντων ὅτι ἡ καλέσασα αὐτοὺς Κυβέρνησις ἦτο παράνομος, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Λαοῦ ἀναλαβοῦσα τὴν ἀρχὴν καὶ ἐγκάθετος τῶν ξένων Ἁρμοστὴς πραγματικῶς ἐγκαταστᾶσα. Τὰς νεανικὰς καὶ ἀβλαβεῖς μικρανταρσίας ταύτας, κατέπνιξε διὰ πρωτοφανοῦς ἐν τῷ αἵματι σκληρότητος, διὰ τοῦ ἀπανθρώπου τυφεκισμοῦ ἑκατοντάδων Ἀξιωματικῶν, Ὑπαξιωματικῶν, ἀκμαίων Ἐπιστράτων, ἀνδρειοτάτων μαχητῶν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ Πολιτῶν.

Ἐφίμωσε δὲ διὰ τοῦ τρόμου πᾶσαν λαϊκὴν διαμαρτυρίαν, κηρύξας τὸν Στρατιωτικὸν Νόμον, καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πρωτοφανοῦς, ἰδιοτύπου, καὶ ἰδιωνύμου ἀδικήματος τῆς «Δυσμενείας κατὰ τοῦ Καθεστῶτος», καθ' ὃ καὶ αὐτὸς ὁ ἁπλούστατος καὶ φυσικώτατος γέλως, καὶ αὐτὸς ὁ ἀθωότατος καὶ ἀπρόθετος μορφασμὸς καὶ αὐτὴ ἡ ἀπρόθετος καὶ ἀπρόθυμος ἔγερσις ἐπὶ τῇ ἀνακρούσει τοῦ Βενιζελικοῦ θουρίου ὁ «Ψηλορείτης», ἐστοίχιζεν εἰς τὸν δράστην τῶν φοβερῶν καὶ τρομερῶν ἐγκλημάτων τούτων μακρὰ προφυλάκισις καὶ πολύμηνος, ἐν πάσῃ στερήσει, πάσῃ ταπεινώσει καὶ παντὶ ἐξευτελισμῷ, ἔκτισιν καταδικαστικῆς ποινῆς, οὗ ἕνεκα, ἐπληρώθησαν μέχρι στιβάξεως αἱ φυλακαὶ τοῦ Κράτους, ἐν αἷς ἀρκετοὶ εὗρον οἰκτρὸν θάνατον. Ταὐτοχρόνως δὲ ὡς ἐπέβαλλεν ἡ χρησιμοθηρία ἐτηλεγραφεῖτο συχνότατα εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς ἔπλεεν εἰς πέλαγος ἡσυχίας, εὐημερίας, συμφιλιώσεως, ἀδελφότητος καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν τῶν Συμμάχων καὶ τοῦ Βενιζέλου διατελοῦσα».

Ἀνάκλησις τοῦ Στρατηγοῦ Σαράϊγ

Ὁ Στρατηγὸς Σαράϊγ ἐξασφαλίσας ἐπὶ τέλους διὰ τοῦ Βενιζέλου τὰ ἀπειλούμενα καὶ αὐαίσθητα νῶτα αὐτοῦ, ἐφρόντισεν ἀμέσως καὶ διὰ τὸ μέτωπόν του, συνάψας γάμον ἐν Θεσσαλονίκῃ μετὰ εἰκοσαέτιδος εὐειδεστάτης Γερμανοεβραίας νοσοκόμου μυστικῆς πράκτορος τῆς Γερμανικῆς κατασκοπείας, εἰ-

σαγαγὼν οὕτω τὸν θεσμὸν τῆς ὀψιγαμίας τῶν ἀρχόντων ἐν Ἑλλάδι, ἥτις πρὶν συμπληρωθῇ ὁ μὴν τοῦ μέλιτος, ἐγκατέλιπεν εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ τὸν ὀψίγαμον νυμφίον, ἀποκομίζουσα συνάμα καὶ σοβαρώτατα ἔγγραφα τοῦ Συμμαχικοῦ Ἀρχιστρατηγείου.

Ἕνεκα τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τῶν φιλονικειῶν εἰς ἃς διαρκῶς περιήρχετο πρὸς τοὺς Συμμάχους Ἀξιωματικούς, τελικῶς ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀνεκάλεσεν αὐτὸν τὴν 7 Δ)βρίου 1917 καὶ οὐχὶ τῇ ἀξιώσει τοῦ Βενιζέλου, ὡς χρησιμοθηρικῶς καὶ ἀνακριβῶς ἀνέγραψεν ὁ Βενιζελικὸς Τύπος. Τοῦ Γάλλου Πρωθυπουργοῦ Κλεμανσὼ δηλώσαντος ὅτι: «Γερμανοβουλγαρικὴ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπίθεσις, θὰ εὕρισκε κεχωρισμένους στρατούς, τῶν ὁποίων οἱ Ἀρχηγοὶ οὔτε νὰ ἀκούσωσιν ἤθελον ὁ εἷς περὶ τοῦ ἄλλου».

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις, μὴ συνετισθεῖσα καὶ μὴ διδαχθεῖσα ἐκ τοῦ πρώτου κολοσσιαίου σφάλματος αὐτῆς, τῆς ἀποστολῆς τοῦ Στρατηγοῦ Σαράϊγ εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου τόσῳ μωρῶς καὶ ἀλλοκότως ἔδρασεν, ὥστε, μικροῦ δεῖν, νὰ ὁδηγήσῃ τοὺς Συμμάχους εἰς τὴν ἧτταν, περιέπεσεν εἰς τὸ δεύτερον τοιοῦτον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ μεταγενέστερον ὡς Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ τῆς Γαλλίας εἰς Συρίαν, ὅπου κατώρθωσεν οὗτος ἐν ἀκμαζούσῃ εἰρήνῃ, μικροῦ δεῖν, νὰ ἀπολέσῃ ἡ Πατρίς του, τὴν ἀποικίαν ταύτην, ἐξεγείρας διὰ τῆς παράφρονος διοικήσεώς του, ἐξιχθείσης μέχρι τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Δαμασκοῦ, μεταβαλόντος τὰ Ἀνάκτορα αὐτῆς, ἀριστούργημα τῆς Δαμασκηνῆς ἀρχιτεκτονικῆς, εἰς σωρὸν ἐρειπίων, ὡς διὰ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Θεσσαλονίκης, μετέβαλε τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀριστούργημα τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς τέφραν, ἐξεγείρας τὴν ὑπομονὴν τῶν ἐγχωρίων καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου διὰ τὰ βάρβαρα, μωρά, πιεστικὰ καὶ ἀντεκπολιτιστικὰ μέτρα, ἅτινα ἐπιμόνως ἐν αὐτῇ ἐφήρμωσε.

Διό, ἅπας ὁ Γαλλικὸς τύπος, ἐν χορῷ, κατήγγειλεν αὐτὸν ὡς ταραξίαν, ἀλλοπρόσαλλον, παραπαίοντα καὶ ὁλοσχερῶς ἀνίκανον νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἐν τῇ ὑφισταμένῃ λεπτοτάτῃ καταστάσει, ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην περιεσκεμμένης πολιτικῆς καὶ φιλελευθέρας διοικήσεως. Τούτου ἕνεκα, ἐσπευσμένως ἀνεκλήθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, τεθεὶς εἰς αὐτεπάγγελτον διαθεσιμότητα τυχών, θείᾳ δίκῃ, τοῦ αὐτοῦ ἀδόξου καὶ ἀναξίου, μετὰ τῶν ἐφαμίλλων του Ἀντιναυάρχου Φουρνὲ καὶ Ἀντιπλοιάρχου Ροκφεΐγ, τέλους.

Ἀναντιρρήτως ἡ πολυπαθής, χριστιανικὴ καὶ ἀνδρεία ψυχὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου θὰ ᾐσθάνθη πλήρη ἱκανοποίησιν καὶ μεγίστην εὐφροσύνην, ἐκ τῶν δημοσιευθέντων περὶ τοῦ ἰδιοτύπου Στρατηγοῦ τοῦ Γαλλικοῦ Τύπου, ὅστις βενιζελικῇ εἰσηγήσει καὶ δαψιλεστάτῃ χρηματοδοσίᾳ, τόσον ἀναισχύντως καὶ ἀνιέρως ἐσυκοφάντησε τὸν καθαρώτερον τῶν Ἑλλήνων ἔνδοξον Βασιλέα καὶ μέγαν Πατριώτην.

Στρατηγὸς Γκιγιωμᾶ

Τὸν Στρατηγὸν Σαράϊγ ἀντικατέστησεν ὁ σώφρων, μεμετρημένος καὶ ἱκανὸς Στρατηγὸς Γκιγιωμᾶ, ὅστις δραστηρίως καὶ ἐμπείρως ἐπεδόθη εἰς τὴν διοργάνωσιν καὶ παρασκευὴν τοῦ Συμμαχικοῦ στρατοῦ πρὸς δρᾶσιν, μεθ' οὗ συνηνοῦτο καὶ ὁ τμηματικῶς ἐπιστρατευόμενος Ἑλληνικὸς στρατός, καταρτίσας τὸ σχέδιον ἐπιθέσεως, πεπεισμένος ὅτι ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς θὰ ἔκρινε τὸν πόλεμον, ἐγκριθὲν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ.

Ἕνεκα ὅμως τῶν δυσχερειῶν εἰς ἃς περιῆλθον οἱ Σύμμαχοι ἐκ τῆς συνάψεως τῆς Ρωσσογερμανικῆς συνθήκης τὴν 30 Φεβρουαρίου 1918 ἐν Λιτόβσκ, δι' ἧς καθίστατο ἐλευθέρα ἡ ἐν Ρωσσίᾳ Γερμανικὴ Στρατιά, καὶ τοῦ κατὰ τὴν 8 Μαρτίου ἐξ ἀποστάσεως 80 χιλιομέτρων βομβαρδισμοῦ τῶν Παρισίων, διὰ τοῦ τεραστίου Γερμανικοῦ πυροβόλου Βέρθα καὶ τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τὸν Στρατάρχην Λούντεντορφ Γερμανικῆς Στρατιᾶς, τῆς διασπασάσης τὴν ἐπαφὴν τῶν Ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς κατασυντρίψεως τῶν Γαλλικῶν γραμμῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Κυριῶν καὶ ἐκχυθείσης μέχρι τοῦ Μάρνη καί, ὡς κατὰ τὴν πρώτην εἰσβολὴν τοῦ 1914, ὑπὸ τὸ κράτος παρομοίας ἀγωνίας, ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀνεκάλεσεν ἐπειγόντως τὸν Στρατηγὸν Γκιγιωμᾶ, ἀναθέσασα αὐτῷ τὴν ἄμυναν τῆς Πρωτευούσης, ἧς τὴν ἐκκένωσιν πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη. Εἰς ἀντικατάστασιν δ' αὐτοῦ, ἀπεστάλη ὁ ἐπίσης σώφρων, μεμετρημένος καὶ ἱκανὸς Στρατηγὸς Φρανσαὶ Ντ' Ἐσπεραί.

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1918 ἡ Βουλγαρία προῆλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Συμμάχων πρὸς σύναψιν χωριστῆς εἰρήνης. «Ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἐδαφικῆς της ἀκεραιότητος, παραιτουμένου τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου, τοῦ συμπαρασύραντος αὐτὴν ἄκουσαν πρὸς τὰς Κεντρικὰς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐθνικοτήτων, ἤγουν ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγ. Στε-

φάνου». Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅμως ἐπίθεσις τῶν Συμμάχων καὶ ἡ πτῶσις τοῦ Μετώπου ἀνέκοψε ταύτας.

Συγκρότησις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς

Συμπληρωθείσης τῆς Ἐπιστρατεύσεως, ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ συνεκροτήθη οὕτως:

Ἀρχιστράτηγος. Ἀντιστράτηγος Δαγκλῆς Π. ἑδρεύων ἐν Θεσσαλονίκῃ. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγ. Πυροβολικοῦ Ρακτιβὰν Ε. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ** Συνταγ. Διγενὴς Κ. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ καὶ Τηλεγράφων.** Συνταγ. Πάσχος Ι. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας.** Γεν. Ἀρχίατρος Τσουνούκας Β. **Διευθυντὴς Δικαιοσύνης.** Δικαστ. Σύμβουλος Πράπας. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Κολοκούβαρος. **Διευθυντὴς Κτηνιατρικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχικτηνίατρος Πετρίδης.

Σ. Στρατοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Διοικητὴς Ἀντιστράτ. Ζυμβρακάκης Ε. ἑδρεύων ἐν Μαυρονερίῳ. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματ. Ἱππικοῦ Σπυρόπουλος Ν. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματ. Λελάκης Ι. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Μεταξᾶς. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Ταγματ. Παπασωτηρίου. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἀνώτερος Ἐπιμελητὴς Σταμούλης.

Μεραρχία Κρήτης. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Σπηλιάδης Π. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγ. Μηχανικοῦ Σαρηγιάννης Π.

Μεραρχία Ἀρχιπελάγους. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Ἰωάννου Δ. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματ. Πρωτοσύγγελος.

Μεραρχία Σερρῶν. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Ζυμβρακάκης Σπ. **Ἐπιτελάρχης** Ἀντισυντ. Μηχανικοῦ Ἀφθονίδης.

Α. Σ. Στρατοῦ. Διοικητὴς Ἀντιστράτ. Παρασκευόπουλος Λ. ἑδρεύων ἐν Λαχανᾷ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγ. Πυροβολικοῦ Σακελλαρόπουλος Λ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματ. Χατζηδημητρίου Δ. **Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Καναβατζόγλου Α. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Τριποδάκης.

I Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Νίδερ Κ. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματ. Τσολάκογλου Γ.

II Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Κονταράτος. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματ. Καλογερᾶς.

XIII Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Νεγρεπόντης Ι. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματ. Δημητριάδης Ν.

Β. Σ. **Στρατοῦ.** Διοικητής Ἀντιστράτ. Μηλιώτης-Κομνηνὸς ἑδρεύων ἐν Βερροίᾳ. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγ. Μηχανικοῦ Νικολόπουλος Δ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγ. Μπάλμπης Α. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Ἀντισυνταγ. Μουτούσης Μ. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας.** Γεν. Ἀρχίατρος Ἀθανασόπουλος. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Διαλισμὰς Α. **Διευθυντὴς Δικαιοσύνης.** Δικαστ. Σύμβ. Σιγαλός.

ΙΙΙ Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Τρικούπης Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγ. Ἐδιπίδης.

IV Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγ. Κοιμήσης Μ.

ΙΧ Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Λεοναρδόπουλος, ἐγκατασταθεὶς ἐν Φλωρίνῃ. **Ἐπιτελάχης.** Ἀντισυνταγ. Χασαπίδης.

XIV Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Ὀρφανίδης Ι. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγ. Τσεκούρας.

VIII Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγ. Καλομενόπουλος Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγ. Κλάδος. Παραμείνασα ἐν Ἠπείρῳ.

Μάχη τοῦ Σκρᾶ

(16 Μαΐου 1918)

Διὰ τῆς τμηματικῆς προσθήκης τῆς Ἑλληνικῆς Σρατιᾶς ταχθείσης εἰς τὰς κοιλάδας Ἀξιοῦ καὶ Στρυμῶνος, ἀποτελεσάσης τὸ τρίτον τῆς ὅλης Συμμαχικῆς δυνάμεως, ἀνελθούσης εἰς 29 Μεραρχίας, ὧν 10 Ἑλληνικαί, 8 Γαλλικαί, 4 Ἀγγλικαί, 6 Σερβικαὶ καὶ 1 Ἰταλική, ὁ Ἀρχιστράτηγος Φρανσαὶ Ντ' Ἐσπεραί, ἀποκτήσας τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου, ἧς τὴν ἔλλειψιν ὁ Στρατηγὸς Σεράϊγ ἐνέδυεν ἀσυνειδήτως μὲ τὴν ἀπειλὴν τῶν νώτων αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐλλοχεύοντος Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅστις ἠμπόδισεν αὐτόν, ὡς μωρῶς ἰσχυρίζετο, νὰ εἰσέλθῃ νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος εἰς Σόφιαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Βιέννην, καταλιπὼν τὴν ἀμυντικὴν στάσιν, ἀπεφάσισε τὴν ἐνέργειαν γενικῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ προκατόχου του Στρατηγοῦ Γκιγιωμᾶ.

Πρὶν ὅμως τῆς ἐκτελέσεώς της, ἔκρινε σκόπιμον νὰ ἐνεργήσῃ περιωρισμένην τοιαύτην ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Μετώπου. Τὸ μέν, πρὸς δοκιμὴν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ πολεμίου, τὸ δέ, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ αἰσθήματος ὑπεροχῆς τοῦ Συμμαχικοῦ Στρατοῦ.

Πρὸς τοῦτο, διέταξε τὴν Α΄ Γαλλικὴν Ὁμάδα Μεραρχιῶν νὰ προπαρασκευάσῃ καὶ ἐκτελέσῃ ἐπίθεσιν πρὸς κατάληψιν τοῦ ὑψώματος 1096 Σκρᾶ-Ντὲ-Λέγκεν, προεστηκυίας ἰσχυρᾶς Βουλγαρικῆς θέσεως, δεσποζούσης Δυτικῶς μὲν τῶν κοιλάδων τῶν Γκολέμα – Ρέκα, Ἀνατολικῶς δὲ τῆς Λιουμνίτσης καὶ τῆς Νοτιώτερον αὐτῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως.

Ἐπιπροσθέτως τὸ ὕψωμα τοῦτο μετὰ τοῦ Ἀνατολικώτερον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Γευγελῆς κειμένου ὑψώματος 560, ἐπιτηροῦσιν ἅπασαν τὴν πρὸ τῆς Μετωπικῆς γραμμῆς τῶν Βουλγάρων ζώνην, ἐπιτρέποντα αὐτοῖς τὴν ἀπαγόρευσιν πάσης ἐν αὐτῇ σημαντικῆς κινήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, καὶ καθιστῶντα ἀδύνατον σοβαρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μετώπου ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀξιοῦ.

Εἰς τὸ Σῶμα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπιθέσεως, τεταγμένου ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀξιοῦ καὶ ἔχον Ἀνατολικῶς τὴν 122 Γαλλικὴν Μεραρχίαν καὶ Δυτικῶς τὴν Σερβικὴν Μεραρχίαν τοῦ Τιμόκ.

Περὶ τὴν 5 ὥραν τῆς πρωΐας τῆς 3 Μαΐου, ἤρξατο τὸ Ἑλληνικὸν πυροβολικὸν τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεως, διὰ σφοδροτάτου πυρός,ἐπὶ δεκάωρον, κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ὀργανώσεων καὶ τῶν ἐπιβοηθητικῶν μέσων ἀμύνης, ὅπερ συνεχισθὲν καὶ κατὰ τὴν νύκτα,κατ' ἀραιὰ διαστήματα, ἐπέφερε σοβαρὰ ἀποτελέσματα.

Τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 4 πρωϊνὴν τὸ πυροβολικὸν ἤρξατο ἰσχυροῦ πυρὸς καὶ μετὰ μίαν ὥραν αἱ Ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι ἐφαρμόζουσαι ἐπακριβῶς καὶ λυσιτελῶς τὰς μεθόδους τῆς τακτικῆς τοῦ νεωτέρου πολέμου, κατὰ τῆς ὀχυρωτάτης ἐχθρικῆς τοποθεσίας, μετὰ τῆς συνήθους ὁρμητικότητος, ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας, ἃς εἶχεν ἐμπνεύσῃ αὐταῖς ὁ ἀπὼν Ἀρχιστράτηγος τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὅστις ἀφ'ἧς ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν τοῦ Στρατοῦ,ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθέσεως, μέχρι τότε κατεχομένους ὑπὸ τοῦ τῆς ἀμύνης, παρὰ τὰς σοβαρωτάτας ἀπωλείας των,ἡ μάχη ἐξελίσσετο εὐοιώνως. Ἀμ' ὡς δὲ τὰ κύματα τῆς ἐπιθέσεως ἀφίκοντο ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν θέσεων, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν χειροβομβίδων καὶ τῆς λόγχης, τοῦ ἐχθροῦ εἰς φυγὴν τραπέντος, κατέλαβον αὐτάς, ἃς καὶ ἐν τάχει ἀμυντικῶς κατήρτισαν.

Κατὰ τὴν αἱματηρὰν ἐπίθεσιν ταύτην ᾐχμαλωτίσθη ἡ Ταξιαρχία, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ Σύνταγμα τῆς Βασιλίσσης τῶν Βουλγάρων Ἐλεονώρας, τῆς V Μεραρχίας ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Μπογδάνωφ μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Συνταγματ. Μανηλὼφ ὅστις καὶ ἀνέκραξεν: «Οἱ Ἕλληνες κατέρριψαν τὸ Μέτωπον».

Ὁ δὲ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἱππικοῦ ὑποστράτηγ. Τάνεφ ὡμολόγησεν εἰπὼν «οἱ Ἕλληνες μᾶς κατέστρεψαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1913, αὐτοὶ μᾶς καταστρέφουσι καὶ τώρα». Ἐπιθετικὴ δὲ ἐπιστροφὴ τοῦ πολεμίου ἐπιχειρηθεῖσα ἀπεκρούσθη, ὑποστάντος σοβαρωτάτας ἀπωλείας.

Ἡ κατάληψις τῆς ἐχθρικῆς θέσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἡ ὁποία παρεκώλυε πᾶσαν ἐν ἡμέρᾳ μετακίνησιν τῶν Συμμαχικῶν στρατευμάτων, διηυκόλυνε καὶ ὑπεβοήθησε σημαντικῶς τὰς μεταγενεστέρας σκέψεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ Συμμαχικοῦ Στρατηγείου, πρὸς ἐπίθεσιν καὶ διάρρηξιν τοῦ ἐχθρικοῦ Μετώπου.

Μάχη τῆς Δοϊράνης. Διάρρηξις τοῦ Μετώπου

(3 Σ]βρίου 1918)

Πρὸς καθήλωσιν Ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ τῶν ἐχθρικῶν Ἐφεδρειῶν τὴν 3 Σ]βρίου 1918 τὸ Σ. Στρατοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, διὰ τῶν Μεραρχιῶν του Κρήτης καὶ Σερρῶν ἑκατέρωθεν τῆς Λίμνης τῆς Δοϊράνης, ἐπετέθη κατὰ τοῦ πολεμίου. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ μετὰ θαυμαστῆς ἀνδρείας, συνεχίζοντες τὴν ἐποποιΐαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ὑπέστησαν τόσῳ σοβαρὰς ἀπωλείας, ὥστε ἡ πλειότερον δοκιμασθεῖσα Μεραρχία τῶν Σερρῶν, ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Διοικητοῦ τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων Στρατηγοῦ Μὴλν κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς XIV Μεραρχίας.

Ἡ μάχη αὕτη τακτικῶς ἀποτυχοῦσα, στρατηγικῶς τὰ μάλιστα ἐπέτυχε, διότι καθήλωσε τοὺς Βουγάρους ἐπὶ τόπου, ἐφελκύσασα ἅπασαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὰ Ἀνατολικὰ τοῦ Ἀξιοῦ.

Μετὰ ταύτην, τὴν 5 Σ]βρίου ἐπηκολούθησεν ἠκυρία Συμμαχικὴ ἐπίθεσις, ἣν ἐξετέλεσεν ἡ Σερβικὴ Στρατιὰ μετὰ τῆς 122 Γαλλικῆς Μεραρχίας.

Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς IV Μεραρχίας τὸ 35 Σύνταγμα αὐτῆς ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Γαργαλίδην ἐξήγαγε τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς δυσχερεστάτης θέσεως εἰς ἣν περιῆλθον, ἐπιτεθὲν πλευρικῶς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀναγκάσαν αὐτοὺς εἰς ταχεῖαν ἄτακτον ὑποχώρησιν, ἐξ ἧς ἐπῆλθε τὸ ρῆγμα τοῦ Μακεδονικοῦ Μετώπου εἰς τὸ Δομβροπόλιε. Οὗ ἕνεκα, ὁ Ἀρχιστράτηγος Φρανσαὶ Ντ' Ἐσπεραί, ἐπὶ τῷ μεγίστῳ κατορθώματι τούτῳ,

ἀνήρτησεν, ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Συνταγμ. Γαργαλίδου τὸν πολεμικὸν Σταυρόν, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἀκριβῶς ἐκείνην τοῦ Συντάγματός του, ὀφειλομένην ἰδίως εἰς τὴν πρωτοβουλίαν ὁμάδος πολυβολητῶν αὐτοῦ, ὡς ὡμολόγησεν ὁ Γάλλος Ἀντισυνταγ. Λανσάκ.

Τὴν ἑσπέραν ἐνηργήθη νυκτερινὴ ἐπιθετικὴ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῆς I καὶ II Μεραρχίας κατὰ τὴν διεύθυνσιν «Στρυμὼν -Σέρραι» καὶ ἡ μὲν I Μεραρχία καταρτίσασα τὸ μικτὸν ἀπόσπασμά της, ὅπερ τεθὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Πεζικοῦ της Συνταγμ. Παγκάλου Θ. καὶ προελάσασα ἀκωλύτως μέχρι τῶν στρατώνων τῶν Σερρῶν, ἐκτελέσαν τὴν ἀποστολήν του, ἐπανέκαμψε περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἑπομένης.

Ἡ II ὅμως Μεραρχία, καταρτίσασα τὸ μικτὸν ἀπόσπασμά της, ἐξέπεμψε τοῦτο ἄνευ Ἀρχηγοῦ ἀκέφαλον καὶ ἀδιοίκητον, ὅπερ ἐμπλακὲν αἰφνιδίως εἰς Βουλγαρικὴν ἐνέδραν, ἀδόξως ἡττήθη, ἀδοξότερον διεσκορπίσθη καὶ ἀδοξότατα τὸ Πυροβολικόν του λάφυρον τῷ πολεμίῳ ἐγκατέλιπε. Λυπηρότατον γεγονός, μὴ ἀναφερθὲν εἰς τὴν Ἀνωτέραν Διοίκησιν.

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης, τῆς διαρρήξεως τοῦ Μακεδονικοῦ Μετώπου τῶν Κεντρικῶν εἰς τὸ Δρομπόλιε, ἐπηκολούθησεν ἡ καταδίωξις τοῦ πολεμίου, καθ᾽ ἣν ὁ μὲν Σερβικὸς Στρατὸς κατηυθύνθη πρὸς τὴν Πατρίδα του, ὁ Γαλλικὸς πρὸς Καλκανδίλην καὶ Βορείως ταύτης, ὁ δὲ Ἑλληνικὸς προήλασε στραφεὶς δεξιὰ πρὸς τὴν Μεραρχίαν Κρήτης.

Τοῦ πολυσημάντου πολεμικοῦ κατορθώματος τούτου ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὅτι, πρώτιστος καὶ κύριος ἐργάτης ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ ξιφολόγχη. Οὕτω· ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων Σρατηγὸς Μὶλν ἐδήλωσεν: «Ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἡ νίκη ἦτο ἀνέφικτος». Οἱ «Καιροὶ» τοῦ Λονδίνου τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1918 ἔγραψαν: «Ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἡ Βουλγαρικὴ ἧττα θὰ ἦτο ἀνεπίτευκτος». Καθ᾽ ὁμόφωνον δὲ ὁμολογίαν τῶν Ἀμερικανῶν ἐπισήμων, ἡ καταστροφὴ τῆς Βουλγαρίας ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἥττης τῶν Κεντρικῶν. «Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀφείλεται ὁ ἔπαινος, διότι πρώτη αὐτη κατέρριψε τὸ ἠθικὸν τῶν Κεντρικῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν ὡς ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται».

Οὕτω· κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐπιχειρήσεων ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔσωσε τὸν Συμμαχικὸν Στρατόν, τὴν τιμὴν τῆς Συνεννοήσεως καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτοῦ ἡ Ἑλληνικὴ λόγχη ἐπέφερε τὴν νίκην.

Τούτων τελεσθέντων, τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1918 ὁ Βούλγαρος Στρατηγὸς Λούκωφ, κατῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸ Συμμαχικὸν Στρατηγεῖον, ὑπέγραψε τὴν ἀνακωχήν.

Ἐν συζητήσει δὲ μετὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Φρανσαὶ-Ντ' Εσπεραί, ἐπληροφόρησεν αὐτὸν περὶ τῆς διασκορπίσεως καὶ ἀτάκτου φυγῆς τοῦ Ἀποσπάσματος τῆς ΙΙ Μεραρχίας, κατὰ τὴν ἐπιθετικὴν νυκτερινὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ πυροβολικοῦ του. Ὁ Ἀρχιστράτηγος κατάπληκτος πληροφορηθεὶς τὸ λυπηρὸν γεγονός, ἀποκρυβὲν ὑπὸ τῆς ὑφισταμένης ἀρχῆς, διέταξε Γάλλον Συνταγματάρχην καὶ ἐνήργησε ἀνακρίσεις, ὧν συνέπεια ὑπῆρξεν ἡ ἀφαίρεσις τῆς Διοικήσεως τοῦ Μεράρχου Συνταγμ. Κονταράτου Ι. τοῦ Ἐπιτελάρχου Ἀντισυνταγμ. Καλογερᾶ Ι., καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Πεζικοῦ Ἀντισυνταγ. Κουβέλη, κριθέντων ὡς ὑπευθύνων.

Κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ πολεμίου τὸ Α΄ Σ. Στρατοῦ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν του ἁπλῶς ἀπασχολοῦν Βουλγαρικὰς δυνάμεις. Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία ἐκ Σκοπίων κατηυθύνθη πρὸς Βορρᾶν καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Λέπενικ, τῆς κλεισωρείας τοῦ Κάσσανικ, τοῦ Κοσσυφοπεδίου, τῆς Πριστένης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Λάμπ, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Σερβικὸν ἔδαφος ὑπερβᾶσα τὸν αὐχένα τῆς Κοσκονίτσης, εἶτα διὰ τοῦ Κουρσούμπλιε καὶ τοῦ Προκόπλιε, ἔφθασεν εἰς Νύσσαν καὶ ἐκεῖθεν κατηυθύνθη ἔναντι τοῦ ὑψιπέδου τῆς Σόφιας εἰς τὸ Πιρότ, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῶν μέσων Ἰανουαρίου 1919, ὁπόθεν διὰ Σόφιας θριαμβευτικῶς διελάσασα, ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ἐγκατασταθεῖσα ἐν Λαγκαδᾷ καὶ Ἀσβεστοχωρίῳ.

Ἡ Μεραρχία αὐτη ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Τρικούπην Ν., θριαμβευτικῶς διήλασε δι' ὅλης τῆς Σερβίας, ἐκκαθαρίζουσα τὴν Χώραν ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς κατοχῆς. Πανταχοῦ ἐγίνετο δεκτὴ μετ' εὐγνωμοσύνης ὑπὸ τῶν Σέρβων, ὡς δότειρα τῆς ἐλευθερίας εἰς αὐτούς. Θριαμβευτικαὶ ἀψίδες ἐστήθησαν πανταχοῦ μὲ Ἑλληνικὰς καὶ Σερβικὰς ἐπιγραφάς: «Καλῶς ἤλθατε, ἐλευθερωταί μας». Ἀποσπάσασα ἐν γένει τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Σερβικοῦ Λαοῦ αὐθόρμητον, εἰλικρινῆ καὶ πλήρη.

Τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς τῶν Συμμάχων, ἐπηκολούθησεν ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν 17 Ὀ)βρίου ἐν Μούδρῳ, ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Ἀγαμέμνων», μεταξὺ τοῦ Ἄγγλου Ναυάρχου Κάλπορθ καὶ

Ρεοὺφ Βέη Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, παραδοθεισῶν ἁπασῶν τῶν Τουρκικῶν δυνάμεων. «Μεθ' ἣν Συμμαχικὰ στρατεύματα κατέλαβον διαφόρους πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ἐνεργήσαντα τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Τούρκων καὶ συγκεντρώσαντα καὶ ἐγκλείσαντα τὸ πολεμικὸν ὑλικόν, ὑπὸ φρούρησιν, εἰς μεγάλας ἀποθήκας ἐν Ἰκονίῳ, Καρὰ-Χισσάρ, Κιουταχίᾳ, Ἐσκὴ-Σεχήρ, Πανόρμῳ, Μπαλοῦ-Κεσσὲρ καὶ Σμύρνῃ.

Τὴν 21 Ὀ)βρίου ὑπεγράφη ἐν Παδούῃ ἡ ἀνακωχὴ μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἡττηθείσης εἰς τὸ Βιτόριο-Βενέτο καὶ κατέλαβον οἱ Ἰταλοὶ ἀμέσως τὸ Τρεντῖνον καὶ τὴν Τεργέστην. Καὶ μετὰ τῆς Γερμανίας τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1918, τοῦ Στρατάρχου Φὸν Χίντεμπουργκ τηλεγραφήσαντος πρὸς τὸν Γερμανὸν Ἀρχικαγκελάριον. «Ἀναγκαία ἦτο ἡ ἄμεσος πρότασις ἀνακωχῆς». «Καθόσον, τοῦ Μακεδονικοῦ Μετώπου καταρρεύσαντος, οὐδεμία ἐλπὶς νίκης ἀπέμεινε». Καὶ ἰδιαίτατα τῶν μετόπισθεν τοῦ Βαυαρικοῦ στρατοῦ ἀπεργησάντων καὶ ἐκ τῆς ἐπελθούσης στάσεως, διακοπείσης, τούτου ἕνεκα, πάσης ἀναχορηγίας πυρομαχικῶν καὶ ἐπισιτισμοῦ.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς, οἱ Σύμμαχοι διεμοιράσθησαν τὸν ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν Στόλον τῆς Αὐστρίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως, ἀπηγορεύθη ἡ κατάσχεσις τῶν Τουρκικῶν Πολεμικῶν καὶ τοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ κλεισθὲν εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀποθήκας, ἀργότερον παρεδόθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων εἰς τοὺς Τούρκους, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Σύμμαχός των Ἑλλὰς τραχὺν καὶ ὕστατον ἠγωνίζετο ἀγῶνα, ἵνα ἐπιβάλῃ αὐτοῖς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Συνθήκης, ἥτις ἔφερε τὰς ὑπογραφὰς αὐτῶν.

Ὁ δὲ Γερμανικὸς στόλος μετεφέρθη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν λιμένα Σκαπαφλόου, ὁπόθεν οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τὰ Πληρώματα ἀπεστάλησαν εἰς τὰς Πατρίδας των, τὰ δὲ σκάφη ἐκρατήθησαν ἐν ἀναμονῇ τῆς ἀποφάσεως τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Εἰρήνης μὲ ἠλαττωμένα Πληρώματα.

Ἡ Γαλλία ἰδιαιτέρως ἐπεθύμει καὶ ἐπεδίωκε τὴν διανομὴν τῶν Γερμανικῶν πλοίων, ὡς πολεμικῆς λείας πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ἰδίου της Στόλου καὶ σχηματισμὸν τοῦ πυρῆνος τῶν Στόλων Πολωνίας καὶ Σερβίας. Ἡ Ἀγγγία, εἰς ἰδίους ἀποβλέπουσα σκοπούς, ἐχάλκευε τὴν κατάληψιν τῶν Γερμανικῶν πολεμικῶν, πρὸς ἀτομικὸν ὄφελος. Ὁ Διοικητὴς ὅμως αὐτῶν Ναύαρχος φὸν Ρόϋτερ καὶ ὁ Ὑποναύαρχος φὸν Ντομινίκ, προκειμένου νὰ παραδοθῇ ὁ ἔνδοξος Στόλος των εἰς τοὺς νικητὰς κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, τὴν 21 Ἰουνίου 1919, διέταξαν τὴν καταβύθισιν αὐτοῦ, προ-

τιμήσαντες τὸν ἔνδοξον θάνατον τῆς ἀτίμου παραδόσεώς του.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Φρανσαὶ Ντ' Ἐσπεραί, μικρὸν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς, εἰσῆλθε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παρασκευοπούλου, λαβόντος 750 χιλ. χρυσῶν δραχμῶν δι' ἔξοδα παραστάσεως, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιωτικὴ μουσικὴ περιελθοῦσα τὰς ὁδοὺς τῆς Βασιλευούσης ἐπαιάνιζε τὰ Ἑλληνικὰ θούρια. «Τὸ λιγηρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου» καὶ «Μαύρ' εἶναι ἡ νύχτα στὰ βουνά, ὁ Ἕλλην ξεσπαθώνει». Πρᾶξις ἐπιπολαία καὶ ἀψυχολόγητος, κινήσασα τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Τούρκων, οἵτινες εἰς τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις εἰς ἃς διετέλουν, προετίμων ἀντὶ πάσης ἄλλης Ἐθνικότητος, ἐὰν ἐπήρχετο ἡ διάλυσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἕνωσίν των, μεθ' ὧν πολλοὶ δεσμοὶ αἵματος καὶ διαρκοῦς συμβιώσεως συνέδεον αὐτούς.

Ἁρμοστὴς τῆς Ἑλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐστάλη ὁ δεξιὸς καὶ σώφρων Διπλωμάτης Εὐθ. Κανελλόπουλος, λαβὼν 39 ἑκατομμ. χρυσῶν δραχμῶν, δι' ἐθνικὰς ἀνάγκας καὶ περίθαλψιν προσφύγων. Γραμματεῖς, ὁ Γάφος καὶ ὁ Βουλευτὴς Ἐξηντάρης. Στρατιωτικὴ δὲ Ἀποστολὴ ἐστάλη ἡ ἑξῆς: Ἀρχηγὸς Συνταγμ. Κατεχάκης. Μέλη Συνταγμ. Γρηγοριάδης Ν. Ταγματ. Τζανακάκης καὶ Λοχαγοὶ Ματάλας, Φλούλης, Δρολίσκος καὶ Ἴλαρχος Χαρησιάδης.

Εἰς Σόφιαν δὲ ἀπεστάλη Ἐπιτετραμμένος ὁ Νάκος Πανουργιᾶς, σώφρων καὶ διακεκριμμένος Διπλωμάτης, ἀπόγονος ἱστορικῆς Ἀρματωλικῆς τῆς Ἐπαναστάσεως οἰκογενείας, ἧς ὁ Ἀρχηγὸς πρῶτος ἀνεπέτασεν ἐν Ἀμφίσσῃ τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, τὴν 17 Μαρτίου 1821. Στρατιωτικὴ δὲ Ἀποστολὴ ἀπεστάλη ἡ ἑξῆς: Ἀρχηγὸς Συνταγ. Πυροβολικοῦ Μαντζαράκης Κ. λαβὼν 13.825.000 χρυσῶν δραχμῶν δι' ἐθνικὰς ἀνάγκας καὶ περίθαλψιν προσφύγων. Μέλη. Ταγματ. Πυροβολικοῦ Ἰατρίδης λαβὼν 750.000 χρυσῶν δραχμῶν δι' ἐθνικὰς ἀνάγκας. Λοχαγοὶ Ὑλ. Πυροβολικοῦ Ἀρτινόπουλος καὶ Δαούλης Πεζικοῦ. Ὑπολοχαγοὶ Φαλτζῆς, ἔφεδροι. Ζαρίφης Ν. Νικήτας Γ. καὶ Ὑπίατρος Ἀντωνιάδης Κ. Ἀνθυπολοχαγοὶ Ἔφεδροι Παπαπάνου Κ. Ἀντωνιάδης Γ. Καλβοκορέσης Λ. καὶ Σπαθάρης Α.

Ὁ Συνταγμ. Μαντζαράκης Κ. ἀφιχθεὶς εἰς Σόφιαν ἐφωτογραφήθη μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατὰ τὴν περίφημον μάχην τοῦ Κλειδίου, ἀπειλητικῶς τὸ μαστίγιον προβάλλων. Ἡ φωτογραφία αὐτη ἐκυκλοφόρησεν

εἰς ἀναμνηστικὰ ταχυδρομικὰ δελτάρια. Μετά τινα δὲ χρόνον ἀναχωροῦντος ἐκ Σόφιας τοῦ ἀνακληθέντος Ἀμερικανοῦ Προξένου Οὐΐλσων, ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, ἕνεκα τῶν φιλοβουλγαρικῶν του αἰσθημάτων, παρεσκεύασε θερμὴν ὑποδοχὴν εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, δι' ὧν θὰ διήρχετο οὗτος.

Συγχρόνως ἀνεχώρησεν ἐκ Σόφιας καὶ ὁ Συνταγμ. Μαζαράκης, ἄνευ προειδοποιήσεως τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Διασυμμαχικῆς Ἐπιτροπῆς Γάλλου Στρατηγοῦ Κρετιέν, καὶ παρὰ τὴν εἰδοποίησιν τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν τῆς Ἀποστολῆς, τῶν προηγηθέντων εἰς Φιλιππούπολιν πρὸς παρασκευὴν εἰς αὐτὸν ὑποδοχῆς, ὅπως μὴ ἀφιχθῇ ἐκεῖ μετὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ Προξένου συγχρόνως.

Εἰς Φιλιππούπολιν ἀφιχθεὶς καὶ ἐκλαβὼν τοὺς ἐν τῷ σταθμῷ πολυπληθεῖς ἀναμένοντας, ὅτι ἀνέμενον αὐτόν, κατῆλθε τοῦ συρμοῦ, ἐπιβὰς τοῦ αὐτοκινήτου τῆς Ἀποστολῆς ὅπερ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Τὸ πλῆθος μόλις εἶδε τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν τοῦ αὐτοκινήτου ἐξερεθισθέν, ἀπεδοκίμασεν αὐτὸν ζωηρῶς μέχρι τοῦ ξενοδοχείου παρακολουθῆσαν, ὅπου καταφθάσαν τὸ αὐτοκίνητον, κατεξέσχισε μετὰ μανίας τὴν σημαίαν αὐτοῦ.

Ἐκ Φιλιππουπόλεως μετέβη εἰς Πύργον, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης παρέθεσε πρὸς τιμήν του δεῖπνον ἐν τῷ Προξενείῳ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου, διελθούσης κάτωθεν αὐτὴν τοῦ Βουλγαρικῆς περιπόλου, δύο τῶν στρατιωτῶν ἀνῆλθον εἰς αἴθουσαν, οὓς ἐμφανισθέντας ἠρώτησεν ὁ Συνταγμ. Μαζαράκης τί ἐζήτουν, οἵτινες ἀπήντησαν αὐτῷ, «ἀνήλθομεν ὡς Ἕλληνες νὰ σᾶς ἴδωμεν καὶ νὰ σᾶς ὑποβάλωμεν τὰ σέβη μας». Οὗτος ἐγερθεὶς ἀποτόμως καὶ ἀφαιρέσας ἀπὸ τὰς κεφαλάς των τὰ πηλήκια καὶ ρίψας ταῦτα ἐν θυμῷ κατὰ γῆς, ἐποδοπάτησε ταῦτα, κραυγάσας: «Ζήτω ἡ Ἑλλάς». Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, οἱ δύο Ἕλληνες στρατιῶται, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μελλούσης ἀφεύκτως αὐστηροτάτης τιμωρίας των, ἐλιποτάκτησαν καὶ μετὰ πολλοὺς κινδύνους καὶ βασάνους, μετὰ δίμηνον, κατώρθωσαν νὰ δραπετεύσωσιν ἐκ Βουλγαρίας καὶ νὰ διασωθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα περιελθόντα εἰς γνῶσιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἐσπραὶ κατ' ἀξίωσίν του, ἀνακληθεὶς ὁ Συνταγμ. Μαζαράκης ἐκ Σόφιας, διωρίσθη Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας Ραιδεστοῦ, ὁπόθεν ἀργότερα μετὰ τὰς ἐκλογὰς ἐλιποτάκτησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς, διαταχθέντος τοῦ Νομάρχου Κορσικῆς Ἀλλὲν νὰ ἐκδόσῃ τοὺς ἐξορίστους Ἕλ-

ληνας εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχάς, ὁ Γούναρης ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Γάλλον πρωθυπουργὸν Κλεμανσὼ διαμαρτυρόμενος, ὅστις ἀνέστειλε τὴν ἔκδοσιν, ἥτις ὅμως ἐπραγματοποιήθη μετὰ μῆνα, κατ' ἀξίωσιν τοῦ Βενιζέλου. Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ Γούναρης, Μεταξᾶς καὶ Γ. Πεσματζόγλου ἐδραπέτευσαν εἰς Σαρδηνίαν, ὁπόθεν μεταβάντες εἰς Σιέναν τῆς Τοσκάνης,ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτῇ, πλὴν τοῦ Μεταξᾶ ἐγκατασταθέντος ἐν Φλωρεντίᾳ. Τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ τοῦ Βενιζέλου,ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν παρὰ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπαντῶσα ἐδήλωσεν : «Οἱ Ἰταλικοὶ νόμοι δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ἔκδοσιν Πολιτικῶν φυγάδων».Βραδύτερον ἐζήτησε παρ' αὐτῆς τὴν σύλληψιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκάθειρξίν των εἰς τὰς Ἰταλικὰς φυλακάς, «ὡς ἐπικινδύνων εἰς τὴν Στρατιὰν τῆς Ἀνατολῆς», λαβοῦσα τὴν ἀπάντησιν ὅτι «καὶ ἡ Ἰταλία εἶχε στρατὸν ἐν Ἀνατολῇ,ὃν οὐδόλως ἠπείλουν οἱ φυγάδες. Οἱ λοιποὶ ἐξόριστοι οἱ παραμείναντες ἐν Κορσικῇ, μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ μὲν Μερκούρης, Ὑποστράτηγος Δούσμανης,Λοχαγὸς Σαγιᾶς καὶ Ἔσλιν καταδικασθέντες, ἀπεστάλησαν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἰζεδίν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξωρίσθησαν εἰς τὰς νήσους.

Ἐπιστροφὴ τοῦ Δ' Σώματος

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1919, τοῦ Δ' Σώματος εὑρισκομένου ἐν διαλύσει, πολλῶν Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν ἀναχωρησάντων αὐτοβούλως δι' Ἑλλάδα, κατόπιν τῆς ἐν Γερμανίᾳ ἐπαναστάσεως τοῦ 1918,ἧς μετέσχε τὸ πλεῖστον τῶν Ἑλλήνων Ὁπλιτῶν ὑπὸ τὸν Συνταγμ.Συνανιώτην Διοικητὴν τῆς V Μεραρχίας, ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως εἰς Γκέρλιτς ὁ Ὑποστράτηγος Κοντογιάννης ἐν Βερολίνῳ διατρίβων, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ Συμμαχικῇ ἐπιτροπῇ, πρὸς διακανονισμὸν τῆς ἀποδόσεως τῶν συμμαχικῶν αἰχμαλώτων πολέμου.

Ὁ Ὑποστράτηγος Κοντογιάννης, συνεννοηθεὶς μετὰ τῆς Διοικήσεως τοῦ Δ' Σώματος καὶ ὁμιλήσας πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐν τῇ λέσχῃ των εἶπεν αὐτοῖς ὅτι: «Ἀπεστάλη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα ρυθμίσῃ τὸν τρόπον τῆς ἐπανόδου τοῦ Σώματος εἰς τὴν Ἑλλάδα, διαβιβάσας καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου, ὃν συνήντησεν ἐν Παρισίοις, ὅπου τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου παρὰ τῷ Γαλλικῷ Ἐπιτελείῳ, μακρὰν πάσης ταλαιπωρίας, πάσης εὐθύνης καὶ παντὸς κινδύνου,

σημαντικὴν πρόσθετον ἀποζημίωσιν ἐνθηλακώνων, ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν μνησικακίαν τρέφει κατὰ τοῦ Δ΄ Σώματος τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν ἐκτιμᾷ δεόντως, γνωρίζει δὲ λεπτομερῶς τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν εἰς Γερμανίαν μεταφοράν του, ὅτι οὐδεὶς ἔχει νὰ πάθῃ τι, πλὴν ἂν ὑπάρχωσί τινες θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἐνόχους, ὁπότε οὗτοι δύνανται νὰ μὴν ἐπιστρέψωσιν εἰς Ἑλλάδα, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι θὰ ἀντιμετωπίσωσι τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος των».

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον ὅμως τοῦ Δ΄ Σώματος εἰς Ἑλλάδα ἡ ἐπιβεβαίωσις τῶν λόγων τοῦ φιλαλήθους Ὑποστρατήγου ἦτο ὅτι: «Τοῦτο μετεφέρθη ἐκ Φιοῦμε ἐπὶ φορτηγῶν ἀτμοπλοίων ἀγεληδὸν φορτωθέν, καὶ τῶν Ἀξιωματικῶν στιβαχθέντων ἐν τῇ κήτει, εἰς Χανιά, ὅπου οὗτοι ἐτέθησαν ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν, ὁπόθεν μετά τινα χρόνον μετεφέρθησαν εἰς τὴν Νησίδα «Ἅγ. Γεώργιος» κατακλεισθέντες εἰς ξύλινα παραπήγματα καὶ σκηνὰς ἐν προφυλακίσει διατελοῦντες, τελικῶς καταλήξαντες οἱ Ἀνώτεροι εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ, ἐξ ὧν οἱ Συνταγ. Καράκαλος, Βαλέτας, Κορτσᾶς καὶ Λοχαγὸς Ἀγαπητὸς εἰς θάνατον κατεδικάσθησαν».

Οἱ ὁπλῖται δὲ τοῦ Δ΄ Σώματος παρέμειναν ἐν Κρήτῃ, τῆς Διοικήσεως περιελθούσης εἰς Ἀξιωματικοὺς Ἀμυνίτας, κατὰ τὸ πλεῖστον Κρῆτας καὶ ἤρξατο ἡ διδασκαλία περὶ τῆς προδοτικῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Γίγαντος πατριώτου Βενιζέλου καὶ τῆς Τριανδρίας σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ἰδιαιτέρως δὲ περὶ τῆς προδοτικῆς στάσεως τῶν Ἀξιωματικῶν των, οἵτινες παρέδωκαν αὐτοὺς εἰς τοὺς Γερμανούς, ὡς καὶ τὸ ὀχυρὸν Ροῦπελ, εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Ἐπιτηρητὴς τῆς δημοκοπικῆς ταύτης ἐκπαιδεύσεως διωρίσθη ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Χανίων, ὁ ἐξ ἀποστρατείας ἀνακληθεὶς Ὑπολοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ εἰς Ὑποστράτηγον προαχθεὶς Γούσης Λ. ἀπόγονος τοῦ Πήλιου Γούση τοῦ Σουλίου, ὅστις πάσης ἐδράττετο εὐκαιρίας, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, νὰ συμπεριφέρηται χυδαιότατα πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ Δ΄ Σώματος, ἀποκαλῶν αὐτοὺς Βουλγάρους, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἀρειμανίου ὁπλοφοροῦντος Λοχίου καὶ ὀργανοπαίκτου παιανίζοντας τὸν «Γυιὸ τοῦ Ψηλορείτη» καὶ πλανωδίου καρηκομόοντος ποιητοῦ τῶν δρόμων καὶ ἀτραπῶν, ὑβρίζοντες βαναυσότατα τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν, ἀπρεπὴς καὶ ἀναξία Στρατηγοῦ ἀσχημοσύνη καὶ πρᾶξις χυδαία, προκαλέσασα τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ γενναιόφρονος καὶ Ἱπποτικοῦ Λαοῦ τῶν Χανίων.

Συναντήσας δὲ παρὰ τὸ πεδίον τῶν ἀσκήσεων τὸν απόταχτον καὶ ἐξόριστον Ὑποπλοίαρχον Καββαδίαν Ε. καὶ ἐγγὺς γενόμενος, ἐρωτᾷ αὐτὸν ἀποτόμως ποῖος εἶναι καὶ διατὶ δὲν τὸν ἐχαιρέτησε, ἀποπειραθεὶς νὰ ἐξαγάγη βιαίως τὴν χεῖρά του ἣν οὗτος ἐκράτει ἐν τῷ θηλακίῳ. Ὁ Ὑποπλοίαρχος ἐπιτεθείς, ἔθραυσεν,ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ Ὑποστρατήγου τὴν ὀζώδη ράβδον του, ὃν περιβαλὼν καὶ διὰ τῶν βραχιόνων κατερρίφθη μετ' αὐτοῦ κατὰ γῆς,ἀγρίως αὐτὸν γρονθοκοπῶν». Ἡ λυπηρὰ σκηνὴ αὐτη κατέπαυσε διὰ τῆς παρεμβάσεως τῶν καταπλήκτων διαβατῶν.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο προὐκάλεσε τὴν ρῆξιν, μεταξὺ τοῦ δαρέντος Ὑποτρατήγου καὶ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης Κροκιδᾶ, τῇ ἐντόνῳ ἀξιώσει τοῦ ὁποίου καὶ ἀνεκλήθη εἰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀμυνῖται ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Ὑποπλοιάρχου Καββαδία,κατὰ διαταγὴν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, ἀσφαλείας ἕνεκα, ἐνεκλείσθη οὗτος εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἰζεδίν.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δίκην, τὴν μεστὴν ἐπεισοδίων, εἰς βάρος τοῦ δαρέντος Ὑποστρατήγου Γούση Λ., μὴ ἐμφανισθέτος κατ' αὐτήν, ὁ Ὑποπλοίαρχος Καββαδίας Ε. κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν, ἀλλ' ἀκυρωθείσις τῆς ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου,οὗτος ἀπεφυλακίσθη,πλὴν ὁ δαρεὶς Ὑποστράτηγος κατέφυγεν εἰς τὰ Πολιτικὰ δικαστήρια. «Διὰ προσβολὴν δυναμένην νὰ ἔχῃ ἐπιβλαβῆ ἐπήρειαν ἐπὶ τῆς ὑπολήψεώς του, τῶν σχέσεων τῆς τάξεώς του, τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ ἐπὶ τῆς ἐν γένει προόδου του». Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα Κυβερνητικὴ μεταβολή, ἔσωσε αὐτὸν ἀπὸ δεύτερον θεατρισμόν.

Ἀποστολὴ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ

Ὑπογραφείσης τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας ἀνακωχῆς, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐπέτυχε παρὰ τῶν Συμμάχων τὴν ἔγκρισιν ἀποστολῆς εἰς Σμύρνην ἀντιπροσώπου αὐτῆς, ὡς καὶ Τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ταλαιπωριῶν παθόντων κατοίκων.

Οὕτω· τὴν 11 Δ)βρίου 1918 κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν «Λέων», κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Ἀνιπλοιάρχου Μαυρουδῆ,ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Ἕλλην Ἀντιπρόσωπος Ζαμάνος Βουλευτὴς Σύρου, γενόμενος ἐνθου-

σιωδέστατα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν δεκτός, ἐγκατασταθεὶς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενείῳ.

Συγχρόνως δὲ ἀπεστάλησαν εἰς Σμύρνην ἐκ Ρώμης, οἱ ἐπιτηδειότεροι Ἰταλοὶ κατάσκοποι καὶ ἱκανώτεροι ἀστυνομικοὶ πράκτορες, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀντιπροσώπων ἐμπορικῶν οἴκων, οἵτινες,περιτρέχοντες τὴν ὕπαιθρον τῆς Μ.Ἀσίας χώραν, ἐφανάτιζον τοὺς Τούρκους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, παροτρύνοντες αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι διὰ ψηφισμάτων τὴν Ἰταλικὴν ὑπηκοότητα.

Μετά τινας ἡμέρας ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην καὶ ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς ἀείμνηστος Χρυσόστομος, παραμείνας μακρὰν τοῦ ποιμνίου του ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξόριστος,ὡς ἀντιταχθεὶς ζωηρότατα κατὰ τῆς συμφωνίας τοῦ Βενιζέλου μετὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν Μακεδονίας, Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας, σφοδροτάτην πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα διαμαρτυρίαν ἀπευθύνας. «Ἀληθῶς ὑπέροχος καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς Ἱεράρχης καὶ ὡς Ἕλλην, ἔχων πίστιν ἀκλόνητον πρὸς τὸν Ἱδρυτὴν τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τὰ πεπρωμένα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἀκραδάντως καὶ φανατικῶς εἰς τὴν ἐπικράτησιν ἀμφοτέρων πιστεύων».

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ Ἰανουαρίου 1919 κατέπλευσεν εἰς Σμύρνην τὸ πλωτὸν Νοσοκομεῖον «Ἀμφιτρίτη», ἧς ἐπέβαινε τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὑπὸ τὸν Ἀρχίατρον Τσουνούκαν Β., ὅπερ ἀποβιβασθὲν ἐγένετο ἐνθουσιωδέστατα δεκτὸν ὑπὸ τοῦ ἀλλοφρονοῦντος Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ Διευθυντὴς μετὰ τῶν Ἀξιωματικῶν μεταβάντες εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἁγίαν Φωτεινήν, ἐγένοντο τιμητικώτατα καὶ πατριωτικώτατα δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ ὑπερόχου Ἱεράρχου.

Τὸν Ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν προσενεγκόντα πλείστας καὶ ἀξιολόγους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν ἀσθενεῖς πάσης Φυλῆς καὶ Θρησκεύματος, ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποστολὴ τοῦ «Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος» ὑπὸ τὸν Πολιτευτὴν Π. Μαζαράκην.

Μετὰ τῶν ἰατρῶν καὶ νοσοκόμων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἀπεβιβάσθησαν καὶ ἀρκετοὶ Πράκτορες τῆς «Λέσχης Φιλελευθέρων», συνοδεύοντες κιβώτια πλήρη βιβλιαρίων μὲ τὸν τίτλον «Λευκὴ Βίβλος». Τὸ περιεχόμενον τῶν βιβλιαρίων τούτων ἀπετελεῖτο ἐκ χυδαιοτάτων ὕβρεων κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἐκ δῆθεν περικοπῶν τηλεγραφημάτων ἀνταλλαγέντων μεταξὺ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, τῆς Βασιλίσσης Σοφίας καὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πρεσβετοῦ Ν. Θεοτόκη, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεδεικνύετο ἡ κατὰ

τῆς Πατρίδος του προδοσία τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου,ἅτινα ἀπεδείχθησαν ἄλλα μὲν ὁλοσχερῶς πλαστά,ἄλλα δὲ ἐστρεβλωμένα καὶ ἄλλα παραμεμορφωμένα, ἀνηθίκως χαλκευθέντα ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Εὐθὺς δ' ἅμα τῇ ἀποβάσει των,οἱ Βενιζελικοὶ Πράκτορες οὗτοι, ἐν τῇ χαρᾷ, τῇ ἀγαλλιάσει, τῷ ἐνθουσιασμῷ καὶ τοῖς ἀλλαλαγμοῖς τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνισμοῦ, διένεμον τὰ ἀντεθνικὰ βιβλιάρια, κατὰ χιλιάδας ἀντιτύπων, ἀπὸ τοῦ μεγάρου τοῦ πλουσίου μέχρι τῆς καλύβης τοῦ πτωχοῦ καὶ τοῦ ἀντισκήνου τοῦ βοσκοῦ, αἱ δὲ νοσοκόμοι εἰς πάντα πρὸς νοσήλευσιν καὶ ἰατρικὴν ἐξέτασιν προσερχόμενον.

Ἀποβιβασθέντος δὲ βραδύτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Σμύρνην καὶ προελαύνοντος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἀπελευθεροῦντος πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία ἀπὸ τοῦ προαιωνίου Τουρκικοῦ ζυγοῦ, οἱ Βενιζελικοὶ Πράκτορες, ἀκολουθοῦντες κατὰ πόδας αὐτόν, ἐσκόρπιζεν ἀσυνειδήτως πανταχοῦ μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ δηλητήριον τοῦ Ἐθνικοῦ διχασμοῦ, τὸ μῖσος τὸ θανάσιμον καὶ τὸν λυσσαλέον φανατισμὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐγκλήματα σχόντα τραγικώτατα ἀποτελέσματα διὰ τὸν δοῦλόν τε καὶ τὸν ἐλεύθερον Ἑλληνισμόν.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ταύτης τῆς ἀπελευθερώσεώς των οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς ἐδιδάσκοντο ὅτι ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου Πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ οἱ πιστοὶ εἰς τὸν ὅρκον των παραμείναντες Ἀξιωματικοὶ ἦσαν ἐξωνημένοι Πράκτορες τῶν Γερμανῶν καὶ τοῦ Κεμάλ, ἕτοιμοι νὰ παραδόσωσιν αὐτῷ τὴν Μικρασιατικὴν Ἑλλάδα. Ἀντιθέτως δὲ ὅτι ὁ Βενιζέλος ἦτο ὁ μεγαλοφυὴς λυτρωτής, ὅστις θριαμβεύσας καθ' ὅλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ Γένους, ἤρχετο νὰ συνεχίσῃ τὴν διακοπεῖσαν λειτουργίαν τῆς Ἁγ. Σοφίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀσυνειδήτου καὶ ἐθνοκτόνου Πολιτικῆς ταύτης ἀνεφάνησαν ὅταν, ἡττηθέντος κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Ν]βρίου 1920 τοῦ Βενιζέλου καὶ εἰς οἰκτρὰν φυγὴν τραπέντος, πρὸ τῆς Λαϊκῆς ὀργῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὅπως συνεχίσῃ ταύτην, ἡ διάδοχος Κυβέρνησις εὑρέθη ἀντιμέτωπος ἐν Μ. Ἀσίᾳ εἰς ἄνισον, σκληρὸν καὶ τρομερὸν κατὰ τοῦ Κεμὰλ ἀγῶνα, καὶ εἰς τὸ ὑπόκωφον τῶν Ἑλλήνων μῖσος, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁποίων ὑστάτως ἡ Ἑλλὰς ἠγωνίζετο, γενομένων οὕτω ἀνυπόπτων καὶ ἀρνητικῶν αὐτοῦ συνεργατῶν.

Ὁ ἀδέκαστος καὶ ἀμερόληπτος ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος ἀναντιρρήτως δεόντως θὰ ἐκτιμήσῃ τὴν περίπτωσιν ταύτην, πρὸς ἐξήγησιν καὶ καθορισμὸν τῶν πραγματικῶν αἰτίων τῆς

ἀνεκφράστου ἐθνικῆς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1922 καταστροφῆς καὶ τῶν βαρυτάτων εὐθυνῶν τῶν δημιουργῶν αὐτῆς.

Διάσκεψις εἰρήνης

Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Λόϋδ-Τζώρτζ, εὑρισκόμενος ἐν Παρισίοις, ὅτε ὁ ἐν Βέρνῃ Τοῦρκος Πρεσβευτὴς τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1918, προέβη εἰς διάβημα παρὰ τῷ Ἄγγλῳ συναδέλφῳ του, πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ ἔναρξιν διαπραγματεύσεων πρὸς σύναψιν ἀνακωχῆς, ἐν συνομιλίᾳ του μετὰ τοῦ Ἕλληνος Πρεσβευτοῦ Ρωμάνου, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν συναντήσεώς του μετὰ τοῦ Βενιζέλου, ἐπειγόμενος νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ, περὶ τῶν ὅρων τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας ἀνακωχῆς, ἵνα ἡ Ἀγγλία ἐξασφαλίσῃ ὡρισμένα οἰκονομικὰ ἀνταλλάγματα ἐν Τουρκίᾳ. «Διότι δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν ἡ Ἀγγλία νὰ ἐκτελέσῃ τὰς συμφωνίας τοῦ 1915 καὶ 1916 περὶ διανομῆς τῆς Τουρκίας, τῶν περιστάσεων ὁλοσχερῶς μεταβληθεισῶν ἔκτοτε, ὑπὸ τῶν συμβάντων ἐν Ρωσσίᾳ, αἵτινες ἔδει νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἀγγλίας ἐν αὐτῇ».

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς παραχωρήσεως τῆς Σμύρνης ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι: «Ἕνεκα τοῦ συμφέροντος πρὸς σύναψιν ταχείας εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, ἵνα δυνηθῶσι νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, δὲν θὰ δυνηθῶσι πιθανῶς νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Τουρκίας τὴν παραχώρησιν τῆς Σμύρνης, ἧς ἡ ἐνδόχωρα, ἄλλωστε, κατὰ τὰς πληροφορίας του, δὲν εἶναι Ἑλληνική».

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀνακοίνωσιν ἀπαντῶν ὁ Βενιζέλος ἐδήλωσεν ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς θὰ ἠρκεῖτο εἰς τὴν αὐτονομίαν τῆς Σμύρνης, καὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς Τουρκίας ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, πρὸς προστασίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰς ἑστίας των, τῶν διὰ τῆς βίας ἐξορισθέντων ἀπὸ τοῦ 1914 Ἑλλήνων».

Μετά τινας δὲ ἡμέρας, ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ὁπόθεν, ἀντιληφθεὶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς διαθέσεις τῶν Συμμάχων, ἐτηλεγράφησεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν: «Ὁ διαμελισμὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι ἀπραγματοποίητος». Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, τὸ προξενῆσαν μεγάλην κατάπληξιν, ἀπαντῶν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Πο-

λίτης ἐπληροφόρει τὸν Βενιζέλον ὅτι: «Ἡ ἀδυναμία τῆς Ἑλλάδος ὅπως καταλάβῃ τμῆμα τι τοῦ Μικρασιατικοῦ ἐδάφους, θὰ εἶχεν ὀλεθρίας ἀπηχήσεις ἐπὶ τοῦ γοήτρου τῆς Βενιζελικῆς Κυβερνήσεως καὶ θὰ συνεπήγετο βαρυτάτας συνεπείας ἐπὶ τῆς ὅλης ἐν Ἑλλάδι ἐσωτερικῆς καταστάσεως».

Τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα καταδεικνύει σαφέστατα ὅτι: «Ἡ εἰς Μ. Ἀσίαν ἀπόβασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἀπέβλεπε κυρίως καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κομματικὸν τοῦ Βενιζέλου συμφέρον. Διότι, ὁπωσδήποτε ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος ὥστε καὶ ἡ εἰς Οὐκρανίαν ξενόδουλος ἐκστρατεία νὰ καλυφθῇ, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς νὰ λησμονήσῃ ὅσα παρ᾽ αὐτοῦ ὑπέστη δεινά, ἔστω καὶ διὰ μιᾶς, κατ᾽ ἐπίφασιν, καὶ προσωρινῆς ἐκθαμβωτικῆς ἐπιτυχίας, ριπτόμενος ἀσυνειδήτως εἰς τὴν τυχοδιωκτικὴν καὶ ἀβυσσαλέαν περιπέτειαν μεθ᾽ ὅλων αὐτῆς τῶν φρικαλεωτάτων συνεπειῶν». Ἀλλ᾽ ὁ εὐσυνείδητος καὶ ἀληθὴς Πολιτικὸς καὶ ἄξιος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, οὐδέποτε τίθησι τὰ κομματικά του συμφέροντα ὑπεράνω τῶν Ἐθνικῶν. Ὑπογραφείσης καὶ τῆς κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας ἀνακωχῆς, ὁ Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Πουανκαρὲ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1919 ἐκήρυξε τὴν ἐπίσημον ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως τῆς εἰρήνης, ἧς Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Γάλλος Πρωθυπουργὸς Κλεμανσώ.

Ὁ Βενιζέλος πεισθεὶς ὅτι ὁ διαμελισμὸς τῆς Τουρκίας ἦτο ἀδύνατος, ὑπέβαλε τῷ Λόϋδ-Τζώρτζ τὴν 2 Νοεμβρίου 1918 δύο ὑπομνήματα. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τελευτῶν συνεπέρανε: «Ἀντιλαμβάνομαι πλήρως ὅτι αἱ ὑποσχέσεις τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, αἱ ἀφορῶσαι τὰς παραχωρήσεις τῆς Μ. Ἀσίας, δὲν δεσμεύουσι τὰς Δυνάμεις ταύτας, καθόσον αἱ ὑποσχέσεις αὗται ἐγένοντο ὑπὸ ὅρους τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐτήρησεν. Ἀλλ᾽ ἀνεξαρτήτως τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχώρησις τοῦ Δυτικοῦ Τμήματος τῆς Μ. Ἀσίας ἐπιβάλλεται, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἠγωνίσθησαν οἱ Σύμμαχοι καὶ αἱ ὁποῖαι διεκηρύχθησαν πλειστάκις. Διατί λοιπὸν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἀρχῶν τούτων γίνεται ἐξαίρεσις διὰ τὴν Ἑλλάδα;

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὑπομνήματι ἐν ᾧ ἀναπτύσσει τὰς ἀντιλήψεις του περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τελικῶς: ἐγνωμάτευσεν. «Ὅπως ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἀναλάβῃ τὴν Κυβέρνησιν αὐτονόμου Κράτους ἀποτελουμένου ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Α. Θράκης καὶ τῆς περιοχῆς τῶν Στενῶν. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ ἀνάληψις παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν του Κράτους τούτου δὲν ἦτο ἐφικτή,

επρότεινεν όπως, αί Μεσογειακαί Δυνάμεις Ρωσσία, 'Αγγλία, Ρουμανία και 'Ελλάς διορίζωσιν άπό κοινού, άνά πάσαν πενταετίαν ή δεκαετίαν, τήν Κυβέρνησιν αύτού. "Αν δέ ή Βουλγαρία άπομακρυνθή τού Αίγαίου πελάγους, θά έπρεπε καί αύτη νά προστεθή είς τά άνωτέρω Κράτη».

'Αναμφισβητήτως ή παγκόσμιος 'Ιστορία δέν άναγράφει παρεμφερές παράδειγμα διπλωματικής άποτυφλώσεως, πολιτικής μωρίας καί όλοσχερούς άγνοίας, τής πραγματικότητος, ού ένεκα, φωράται ό Βενιζέλος ότι έρριψε τήν 'Ελλάδα είς τόν παγκόσμιον κυκλώνα, ίνα τήν μέν Σερβίαν άπιστεύτως μεγενθύνη, τήν δέ Βουλγαρίαν είς τήν Κωνσταντινούπολιν έγκαταστήση».

Μετά τά άνωτέρω ύπομνήματα ό Βενιζέλος κατόπιν έορτής, ύπέβαλε τήν 30 Δ]βρίου 1918 είς τήν Διάσκεψιν ύπόμνημα δι' ού άφελώς έζήτει νά παραχωρηθώσιν είς τήν 'Ελλάδα ή Β. "Ηπειρος, ή Θράκη, ή Νοτιοδυτική Μ. 'Ασία, ή Δωδεκάνησος καί ή Κωνσταντινούπολις, άφού προηγουμένως έπισήμως είχε διακηρύξει ότι : «'Η 'Ελλάς δέν είχεν έπκληρώσει τούς ύπό τών Συμμάχων ταχθέντας όρους, ώστε νά δικαιούται νά έχη άξιώσεις».

Πλήν καί παρά τήν έπίσημον δήλωσιν ταύτην τού Βενιζέλου, ή Διάσκεψις τής Είρήνης, ούχ' ήττον, κατήρτισεν είδικήν έπιτροπήν πρός μελέτην τών 'Ελληνικών ζητημάτων, λύσιν τούτων καί είσαγωγήν είς τήν όλομέλειαν αύτής. 'Η 'Επιτροπή αύτη συνεδριάσασα άπό τής 30 'Ιανουαρίου μέχρι τής 8 Μαΐου 1919, ύπέβαλεν είς τήν Διάσκεψιν τήν έκθεσίν της, περιλαμβάνουσαν τάς σχετικάς είσηγήσεις περί τής τύχης τών ύπό συζήτησιν Χωρών.

Κατά τήν έκθεσιν ταύτην, ή 'Επιτροπή έπρότεινε παμψηφί. α') "Οπως ή Δ. Θράκη δοθή είς τήν 'Ελλάδα, τής 'Ιταλικής άποστολής διατυπωσάσης έλαφράς τινας έπιφυλάξεις. β') Διά τήν Α. Θράκην, ή μέν Γαλλική καί 'Αγγλική άποστολή άπεφάνθησαν νά δοθή είς τήν 'Ελλάδα, ή δέ 'Ιταλική καί 'Αμερικανική διεφώνησαν. γ') 'Εν Μ. 'Ασίᾳ, ή μέν 'Αγγλική καί Γαλλική άποστολή έπρότειναν τήν παραχώρησιν τής περιοχής τής Σμύρνης είς τήν 'Ελλάδα, ή δέ 'Ιταλική καί 'Αμερικανική τήν παραμονήν της είς τήν Τουρκίαν.

'Επειδή αί άποφάσεις τής Διασκέψεως έλαμβάνοντο κατά παμψηφίαν, αί άντιρρήσεις τής 'Ιταλίας προτασσούσης τήν μετ' αύτής καί τής Γαλλίας καί 'Αγγλίας συναφθεΐσαν συνθήκην τού 1915, καθ' ήν διά τήν κατεχομένην παρ' αύτής Δωδεκάνησου δέν ήδύνατο νά ληφθή γνώμη άνευ τής συγκα-

ταθέσεώς της, καὶ τὴν τοῦ 1917 δι' ἧς ἡ Σμύρνη μετὰ τῆς περιοχῆς της παρεχωρήθη αὐτῇ καὶ ἥτις μὴ κυρωθεῖσα παρὰ τῆς Ρωσσίας, πεσούσης τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῆς ἰσχύουσα, ὡς μὴ ἀντικατασταθεῖσα δι' ἑτέρας, αἱ ἐπιφυλάξεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἡ οὐδετερότης τῆς Ἰαπωνίας, ἐδημιούργουν κατάστασιν ἥκιστα εὐνοϊκὴν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἥτις, Βενιζελικῇ μεγαλοφυΐᾳ, δὲν συνῆψε συνθήκας, ὡς τὰ λοιπὰ Κράτη, Μεγάλα τε καὶ Μικρά, ἀλλ' ἀφέθη εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τῶν Συμμάχων.

Χαρακτηριστικὸν δ' εὔγλωττον, τῶν διαθέσεων τῶν Συμμάχων πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πρόκειται τὸ κατωτέρω ὑπόμνημα τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου τὴν 12 Ἀπριλίου 1919 πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Διασκέψεως τῆς Εἰρήνης:

«Κύριε Πρόεδρε.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς πληροφορήσω ὅτι, κατὰ τὰς ἐκ Σμύρνης ἐκθέσεις, ἡ ἐκεῖ κατάστασις καθίσταται συνεχῶς σοβαρωτέρα καὶ ἀπειλητικωτέρα.

Οἱ Μουσουλμάνοι τοῦ Βιλατίου Αϊδινίου ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῆς ἀνεκτικότητος καὶ ἐνίοτε διὰ τῆς συνενοχῆς τῶν ἐπιτοπίων Ἀρχῶν, ἐξακολουθοῦσι μετὰ μεγαλειτέρας ἐκτάσεως τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ὄχι μόνον οἱ Σύμμαχοι ἀδιαφοροῦσι διὰ τὴν τύχην τῶν ἀτυχῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ ὑποπτεύονται πᾶν τὸ Ἑλληνικόν.

Ὁ Ἑλληνικὸς ἐρυθρὸς Σταυρός, τοῦ ὁποίου τὸ ἐνεργετικὸν ἔργον ἐν Σμύρνῃ, ἀδιακρίτως Φυλῆς καὶ Θρησκεύματος, εἶναι παγκοίνως γνωστόν, δὲν διέφυγε τὰς ὑποψίας ταύτας καὶ παρεκλήθη ἐγγράφως ὑπὸ τῶν ἐν Σμύρνῃ Συμμαχικῶν Ἀρχῶν, ὅπως μὴ ἐπεκτείνῃ τὴν δρᾶσίν του.

Τὸ πρὸς αὐτὸν ἀποστελλόμενον ὑγειονομικὸν ὑλικὸν ἀποτελεῖ καὶ τοῦτο ἀντικείμενον τῶν Συμμαχικῶν ὑποψιῶν.

Αἱ ὑποψίαι τῶν Συμμάχων ἐστράφησαν ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων Προσκόπων καὶ αἱ Συμμαχικαὶ Ἀρχαὶ ἐζήτησαν τὴν διάλυσιν τῶν ἀκινδύνων συλλόγων των.

Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀποστελλόμενα δέματα κινοῦσι τὰς ὑποψίας τῶν Συμμάχων. Προσφάτως ἀπεβιβάζοντο, ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας τῆς Σμύρνης, παρὰ τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ, κιβώτια περιέχοντα τὰς δηλώσεις ἃς ἔπρεπε νὰ ὑποβάλωσιν οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι, οἱ δικαιούμενοι ἀποζημιώσεων διὰ τὰς ζημίας, ἃς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὑπέστησαν,

"Αν πάντα τὰ κιβώτια ταῦτα, συνώδευον Ναῦται τοῦ Πληρώματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ, ἐν τούτοις κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, οἱ ὁποῖοι προσεπάθησαν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον μεταφοράν των.

Ἡ οὕτω δημιουργηθεῖσα κατάστασις, πλήρης κινδύνων, διὰ τοὺς Ἕλληνας, θίγει τὸ γόητρον καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ ταὐτοχρόνως διασύρει καὶ τὸ κῦρος τῶν Συμμάχων ἐν Τουρκίᾳ.

Ἐλευθ. Βενιζέλος»

Οἱ Σύμμαχοι πρὶν ἔτι στεγνώσῃ ἡ μελάνη τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἀνακωχῆς,δι' ἧς ἀπηλλάσσοντο τοῦ τρομεροῦ Γερμανικοῦ κινδύνου, ἤρξαντο θεραπεύοντες καὶ θηρεύοντες, ὡς καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, παρὰ πᾶσαν αἰδῶ καὶ εὐπρέπειαν, τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, ἀναισθήτως λησμονοῦντες καὶ ἐπισήμους ὑποσχέσεις καὶ δημοσίας δηλώσεις καὶ συγκινητικοὺς ἐξορκισμούς, περὶ δικαίου καὶ προστασίας τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων Λαῶν καὶ ἐλευθέρας διαθέσεως τῆς τύχης αὐτῶν, τῶν στεναζόντων, ὑπὸ τὴν Γερμανικὴν βαρβαρότητα, αὐθαιρεσίαν καὶ ἀπειλήν. Τότε ἔκπληκτος ὁ Βενιζέλος, ἀφυπνισθεὶς πρὸ πραγματικότητος ἣν ἀπέκρυπτεν αὐτῷ ἡ συσκότισις τοῦ νοὸς καὶ ἡ ὁμίχλη τῆς ὁράσεως, ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου μίσους του,εἶδεν ὅτι ἡ νίκη τῶν Συμμάχων οὐδόλως ἐσήμαινε καὶ νίκην τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν, διὰ τῆς αἱματηρᾶς βίας καὶ τῆς ἀπαραδειγματίστου σκληρότητος, δεσμίαν ὑπὲρ αὐτῶν, ἄνευ ὅρων,ἔσυρεν εἰς τὸν πόλεμον ἄκουσαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐθεωρήθη ὡς ἀρκοῦσα ἀμοιβὴ ἡ ἀνακατάληψις τῆς Α. Μακεδονίας καὶ ὁ διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος τῶν Νήσων Χίου καὶ Λέσβου.

Πρὸ τῆς σκληρᾶς πραγματικότητος εὑρεθεὶς ὁ μεγαλοφυὴς Πολιτικός, ὁ βλέπων πολὺ μακράν,οὐ μόνον διὰ τῆς εὐθείας,ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τεθλασμένης,«ἀλλ' ἡ θλᾶσις, ὡς γνωστόν, παραποιεῖ τὴν μορφὴν καὶ τὰς διαστάσεις τῶν σωμάτων καὶ ἡ διὰ τῆς τεθλασμένης ὅρασις παραποιεῖ τὴν πραγματικότητα», ὡς ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος ἐπιστοποίησεν ἐμπραγμάτως τοῦτο, ἐδράξατο, πρὸς διατήρησιν τοῦ πολιτικοῦ του γοήτρου καὶ πρόληψιν εὐνοήτων κομματικῶν συνεπειῶν, τῆς παρουσιασθείσας εὐκαιρίας,τῆς κατὰ τῶν Μπολσεβίκων ἰδιοτελοῦς Γαλλικῆς ἐκστρατείας, τῆς ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις καὶ συνθήκας.

Ἡ Γαλλία, ἧς ὁ Πρωθυπουργὸς Κλεμανσὼ διετέλει ὁλοσχερῶς ὑπὸ τὴν ἐπίρειαν τῶν Γαλλικῶν οἰκονομολογικῶν

κύκλων καὶ κεφαλαιούχων, ἔχουσα διατεθειμένα μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ εἰς δάνεια, ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Ρωσσίᾳ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Οὐκρανῶν Ἀντιμπολσεβίκων καὶ τῆς εὐθυγραμμίσεως τῶν Ἀνατολικῶν συνόρων, τῶν Συμμάχων της Πολωνίας καὶ Ρουμανίας, ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, πράγματι ὅμως, πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ἀρνουμένων τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Γαλλικῶν δανείων Μπολσεβίκων, ἀπεφάσισε τὴν εἰς Οὐκρανίαν ἐκστρατείαν.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ δυνάμεων ἐπαρκῶν ἐστερεῖτο, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, καὶ πᾶσα δι᾽ οἱονδήποτε λόγον στράτευσις ἦτο ἄκρως ἀντιδημοτικὴ παρὰ τῷ Γαλλικῷ Λαῷ, παρὰ τὴν σχετικὴν καὶ συστηματικὴν συνηγορίαν καὶ ὑποστήριξιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Γαλλικοῦ Τύπου, ἡ Κυβέρνησις Κλεμανσὼ σοβαρῶς ἐκλονίζετο.

Πρὸς παράκαμψιν ὅθεν τῆς ἀντιδράσεως καὶ ἐνίσχυσιν τῶν μικρῶν Γαλλικῶν δυνάμεων, διὰ ξένης σαρκὸς καὶ ἀλλοδαποῦ αἵματος, ὁ Κλεμανσὼ ἐνεθυμήθη καὶ ἀπετάθη πρὸς τὸν εὐπειθέστατον καὶ προθυμότατον τῶν ξένων θεράποντα Ἕλληνα Πρωθυπουργόν,τὸν Βενιζέλον, δηλώσας αὐτῷ διὰ τοῦ Πρεσβευτοῦ Ρωμάνου δελεαστικῶς ὅτι: «Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δεχθῇ νὰ ἀποστείλῃ στράτευμα εἰς Οὐκρανίαν, ἡ Γαλλία ὑπόσχεται, νὰ ὑποστηρίξῃ πᾶσαν ὑπὲρ αὐτῆς λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Σμύρνης, ἂν προταθῇ τοιαύτη ἢ παρὰ τῆς Ἀγγλίας ἢ τῆς Ἀμερικῆς». Πρότασις λίαν ἀόριστος καὶ ἐπαμφοτερίζουσα. Δὲν ὑπέσχετο ὅμως οὐδεμίαν πρωτοβουλίαν προτάσεως ἐν προκειμένῳ. Προσέθεσε δὲ τελικῶς: «Ἐὰν μᾶς ἐγκαταλείψητε θὰ σᾶς ἐγκαταλείψωμεν καὶ ἡμεῖς».

Καὶ ἡ μὲν μικρὰ καὶ ἀδύνατος Ἑλλὰς τότε δὲν ἐγκατέλειπε τὴν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν Γαλλίαν, συμμετασχοῦσα ἐπιπολαίως τῆς τυχοδιωκτικῆς καὶ ἀλογίστου ἐκστρατείας. Ἀλλ᾽ ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ Γαλλία ἐγκατέλειψε βραδύτερον τὴν μικρὰν καὶ ἀδύνατον Ἑλλάδα ἀσυστόλως, ἐμπορικῶς καὶ παρασπόνδως, μετὰ τοῦ ἐχθροῦ της συμμαχήσασα.

Ὁ Βενιζέλος, εὑρισκόμενος ἐν Λονδίνῳ, μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἐπιθυμίαν ταύτην τοῦ Γάλλου Πρωθυπουργοῦ, ἔσπευσε πάραυτα νὰ τηλεγραφήσῃ αὐτῷ ὅτι: «Ἅπας ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τίθεται εὐχαρίστως, ἄνευ ὅρων, καὶ ἀμέσως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ἵνα χρησιμοποιηθῇ ὅπου καὶ ὅπως ἡ ἀποστολή του θὰ ἐκρίνετο ἀναγκαία ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἐπιτελείου».

Ἀρχηγὸς τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων διωρίσθη ὁ Στρατηγὸς Ἀνσέλμ, ὅστις εἰς τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύσκεψιν ἐν τῷ Σρατηγείῳ τῆς Ἀνατολικῆς Στρατιᾶς, ἀντετάχθη δι' ἀκαταμαχήτων ἐπιχειρημάτων κατὰ τῆς τυχοδιωτικῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ γεγονότα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς προσφάτου ἐν Ἑλλάδι Συμμαχικῆς ἐπεμβάσεως. Παρὰ τὴν ἀντιγνωμίαν του ὅμως ταύτην, ἀνέλαβε διαταχθείς, τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἧς ἔδρεψε δαψιλεῖς τοὺς καρπούς.

Κατὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τῆς Ἑλλάδος, ὀρθῶς σκεπτόμενος, σφόδρα ἀντετάχθη καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Δαγκλῆς, ὅστις, τούτου ἕνεκα, τυπικῶς μὲν παρῃτήθη τῆς Ἀρχιστρατηγίας, πράγματι δὲ ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου μὲν ἀπελύθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῶν Συμμάχων Ἑσπεραὶ εὐσχήμως ἐκ Θεσσαλονίκης ἀπηλάθη.

Τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς ἀνέλαβεν ὁ Ἀντιστράτηγος Παρασκευόπουλος, ἧς τὸ Στρατηγεῖον συνεκροτήθη οὕτως: Ἐπιτελάρχης: **Ὑποστράτ. Πάγκαλος Θ.** Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ: **Συνταγματ. Χατζηδημητρίου.** Ἀρχηγὸς Μηχανικοῦ: **Συνταγματ. Παπαθανασίου.** Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας: **Γεν. Ἀρχίατρος Καναβαντζόγλου.** Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας: **Ἐπιμελητὴς Κολοκούβαρος.** Διευθυντὴς Γραφείων: **Α. Ἀντισυνταγ. Πρωτοσύγγελος. Β. Ἀντισυνταγ. Μηχανικοῦ: Φιλίππου. Γ. Ἀντισυνταγ. Μηχανικοῦ: Σαρηγιάννης Π. Δ. Ἀντισυνταγ. Πεζικοῦ: Σπυρίδωνος.**

Ἀποστολὴ τοῦ Α' Σώματος

Εἰς τὸ Α' Σῶμα ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Νίδερ μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Συνταγματ. τοῦ Πεζικοῦ Ὀθωναῖον Α., πολλῶν φιλοπολέμων Ἀμυνιτῶν ἀνωτέρων του κατὰ βαθμὸν καὶ ἀρχαιοτέρων του ἀγνοησάντων τὸ γεγονὸς καὶ οὐδεμίαν ἀξίωσιν διατυπωσάντων, κινδύνου ζωῆς καὶ δυσαρέστων συνεπειῶν ἕνεκα, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῆς II Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Βλαχόπουλον Ν. μεταβάντα περὶ τὸ τέλος τῶν ἐπιχειρήσεων, δηλώσαντα ἀσθένειαν κατὰ τὴν ἀναχώρησίν της, μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πεζικοῦ Χασαπίδην καὶ τῆς XIII Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Νεγρεπόντην Ι. μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πεζικοῦ Καλλιαγκάκην, ἔλαχεν ὁ βαρὺς κλῆρος τῆς ἐκτελέσεως τῆς τυχοδιωκτικῆς καὶ ἀλογίστου πρώτης ὑπερποντίου

ἐκστρατείας τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος, ὅπερ ἑνούμενον μὲ τὰς 30ὴν καὶ 156ην Γαλλικὰς Μεραρχίας ἠλαττωμένης δυνάμεως, ὑπὸ τοὺς Στρατηγοὺς Μπερτελῶ καὶ Βοριούς, ἐνομίσθη ἀφελέστατα ὅτι: «Θὰ ἐπιθάσσευον καὶ θὰ ἐπειθανάγκαζον, εἰς τὰς Γαλλικὰς οἰκονομικὰς ἀξιώσεις, τὸν Μπολσεβικικὸν κολοσσόν, ἐν ἐπαναστατικῇ ἐξεγέρσει διατελοῦντα καὶ ἐν ἀγριωτάτῳ ἀναβρασμῷ εὑρισκόμενον».

Τὸ Α΄ Σῶμα, τοῦ ὁποίου οἱ Ὁπλῖται λίαν δυσαρέστως ἤκουσαν τὴν ἀποστολήν των, ὑπὸ δυσοιώνων προαισθημάτων ἐπηρεαζόμενοι καὶ ἀπαισίων προκαταλήψεων ὠθούμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ εὑρισκόμενοι, παρὰ τὰς γενομένας πρὸς αὐτοὺς ἐπανειλημμένας κατηχήσεις καὶ ἐνθουσιώδεις προτροπὰς ὑπὸ τῶν Ἡγητόρων των καὶ τὴν ὑπόσχεσιν χορηγίας τετραπλοῦ μισθοῦ καὶ διαρκοῦς εὐωχίας, συγκεντρωθὲν ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου καὶ ἐπιβιβαζόμενον ἀπὸ τῶν μέσων Ἰανουαρίου 1920, ἄκρως ἀθυμοῦν καὶ τὰ μέγισα δυσοιωνιζόμενον, μεταγωγικῶν ὑπὸ Γαλλικὴν Σημαίαν, μετεφέρθη τμηματικῶς εἰς Ὀδησσόν, πρώτης ἀποβιβασθείσης τῆς XIII Μεραρχίας καὶ μεθ' ἡμέρας τινὰς τῆς II.

Βάσεις διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις ὡρίσθησαν ἡ Ὀδησσός, τὸ Νικολάϊεφ, ἡ Χερσὼν καὶ ἡ Σεβαστούπουλις, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Δνειστέρου καὶ Δνειπέρου τῆς Μ. Ρωσσίας, Οὐκρανίας, ὅπου ἀποβιβαζόμενα τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα ἐπεζήτησαν κατὰ πρῶτον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς προεστηκυίας πρὸς τοὺς λιμένας ἀποβιβάσεως θέσεις, ἀφ' ὧν ἀφορμώμενα νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν προέλασιν αὐτῶν. Μικρὸν μετὰ τὴν ἀπόβασιν εἰς Ὀδησσόν, ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Α΄ Σώματος Συνταγμ. Ὀθωναῖος ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, πρὸς συνάντησιν τοῦ Βενιζέλου, μὴ μετασχὼν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ πολυπληθὴς καὶ ἀνθοῦσα Ἑλληνικὴ παροικία τῆς Ὀδησσοῦ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδὲν ἀπολύτως ἔπαθεν ὑπὸ τῶν ἀλληλομαχομένων Ρωσσικῶν μερίδων. Μετὰ τὴν ἀποβίβασιν ὅμως τῶν Ἑλληνικῶν στρατεμμάτων, ἤρξαντο δολοφονίαι Ἑλλήνων καὶ ληστρικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν καταστημάτων καὶ οἰκημάτων, ὑπὸ Μπολσεβικικῶν συμμοριῶν ἐνεργούμεναι.

Κατὰ τῆς ἐνεργείας ταύτης τῶν Συμμάχων ἀντετάχθησαν τὰ Σοβιετικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Ἀταμάνον Γρηγόριεφ, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι ἀνεξαρτήτως φρονήματος, πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἀναμίξεως τῶν ξένων, εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Ρωσσίας.

Συντελεσθείσης τῆς ἀποβάσεως τῶν Συμμάχων, ἤρξατο ἡ προέλασις καὶ αἱ πρὸς τοὺς Μπολσεβίκους μάχαι. α) Εἰς Χερσῶνα τὴν 2 Μαρτίου, πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῆς ὁποίας, ὁ Ἀταμάνος Γρηγόριεφ ἐκ Σνιγιερόφσκας τηλεγραφήσας πρὸς τὸν προεστηκότα Λόχον νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν. «Διότι δὲν ἐγνώριζε νὰ ὑπάρχῃ διαφορά τις οἱασδήποτε φύσεως μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ρωσσίας». Ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι: «Εἶναι ἀνάξιον τῶν ἀπογόνων τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Μιλτιάδου, νὰ ἐγκαταλείπωσιν τὰς θέσεις των».

Μετὰ τὴν Λακωνικὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἐπηκολούθησαν ἀλλεπάλληλοι σφοδραὶ ἐπιθέσεις, μέχρι τῆς 9 Μαρτίου, ἐξαναγκάσασαι, τὸ μὲν Ἑλληνικὸν Τάγμα ὑπὸ τὸν Ταγμ. Βλάχον νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ φρουρίῳ καὶ τὸν Γαλλικὸν Λόχον ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ, ὅτε ἀφιχθείσης ἐπικουρίας ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Ρόκαν ἀπεσύρθησαν οἱ Σύμμαχοι κατὰ τὴν νύκτα καὶ ἐπιβιβασθέντες ἐπὶ τῶν πλοίων ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ὀδησσόν. β) Εἰς Μπερζόσκαν τὴν 17 Μαρτίου. γ) Εἰς Σέρμπειαν τὴν 26 Μαρτίου καὶ δ) Εἰς Μπὸλ—Μπογιαλὶκ τὴν 4 Ἀπριλίου.

Καθ' ἁπάσας τὰς μάχας ταύτας, αὖθις οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἠγωνίσθησαν μετὰ τῆς συνήθους ἀνδρείας, αὐταπαρνήσεως, καρτερίας καὶ ὁρμῆς. Ἰδιαιτέρως δὲ διέλαμψεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀρετή, κατὰ τὴν μάχην τῆς Μπερζόφσκας, καθ' ἣν Τάγμα τοῦ 3 Συντάγματος, ὑπερανθρώπως ἀγωνισθὲν ἐπὶ ἑξάωρον κατὰ διπλασίου ἐχθροῦ, ἀποσυρθέντων προώρως καὶ αὐτοβούλως τῶν Γάλλων Ζουάβων καὶ τῶν λευκῶν Ρώσσων ἐθελοντῶν, ὑπεχώρησε τελικῶς εὐθὺ πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σέρμπειαν.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας ἐξετυλίχθησαν σκηναὶ ἐφάμιλλοι τῆς ἡρωϊκῆς καὶ ἀθανάτου ἐξόδου τῆς ἀεικλεοῦς τοῦ Μεσολογγίου φρουρᾶς τῶν Μεσολογγιομάχων, τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων. Οὕτω, ἐνῷ ὁ ἀναμένων συρμὸς ἐκ πολλῶν ἁμαξῶν ἐπληρώθη ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων τραυματιῶν καὶ ἐπέκειτο ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ, οἱ σιδηροδρομικοὶ ὑπάλληλοι, φίλα φρονοῦντες πρὸς τοὺς Μπολσεβίκους ἐδραπέτευσαν κρυφίως, ἐγκαταλείψαντες τὰς θέσεις των, καὶ ὁ συρμὸς παρέμεινεν ἐν τῷ σταθμῷ ἀκινητῶν.

Οἱ ὑγιεῖς στρατιῶται, τοῦ κινδύνου ἐπερχομένου, καὶ προσεγγίζοντος, ἀπῆλθον πεζοί, κατόπιν αὐτόχρημα τραγικῶν καὶ ἀπεριγράπτων σκηνῶν θλιβερωτάτου ἀποχωρισμοῦ καθ' ὅν, μετὰ λυγμῶν, δακρύων καὶ ὀδυρμῶν, οἱ ὑγιεῖς στρατιῶται

τὸ ὕστατον ἀπεχαιρέτουν τοὺς ἐγκαταλιμπανομένους τραυματίας συναδέλφους των, οἵτινες τὰς χεῖρας κραδαίνοντες καὶ ἐν ἀπεριγράπτῳ ἀπελπισίᾳ θρηνοῦντες, ἐκραύγαζον πρὸς τοὺς ἀπερχομένους «Καλὴ Πατρίδα! Χαιρετίσματα εἰς τοὺς γονεῖς μας! Κατάρα καὶ ἀνάθεμα εἰς τὸν Βενιζέλον τὸν αἴτιον τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου μας! Ἡ Γῆ νὰ μὴν τὸν λυώσῃ!» Μετ' ὀλίγον δὲ ἐπελθόντες οἱ μαινόμενοι Μπολσεβῖκοι ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως μέχρις ἑνὸς κατέσφαξαν αὐτούς, ἀμνῶν δίκην.

Τὴν 6 Ἀπριλίου ἀποσυρθεῖσαι ἐξ Ὀδησσοῦ αἱ ΙΙ καὶ ΙΙΙ Μεραρχίαι, συνεκεντρώθησαν περὶ τὸ Ντάνλικ, ἐνῷ συγχρόνως τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Α΄ Σώματος καὶ τῆς ΧΙΙΙ Μεραρχίας καὶ ἡ Διοίκησις τῆς βάσεως Ὀδησσοῦ, ἐπιβιβασθέντα τῶν πλοίων, ἀπέπλευσαν, εἰς Κωνστάντζαν τῆς Ρουμανίας ἀποβιβασθέντα.

Ἐν Σεβαστουπόλει Γαλλικὸν Σύνταγμα στασιᾶσαν ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ἀξιωματικῶν του, ἀπορρῖψαν ἐπὶ τῆς προκυμαίας τὰ ὅπλα. Ἡ στάσις αὐτὴ τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος, μικροῦ δεῖν, παρέσυρεν καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς Μεραρχίας του, ὅπερ καὶ ἐκραύγασε πολλάκις. «Κάτω ὁ Πόλεμος!» Ἡ ἀνταρσία αὐτὴ μετὰ κόπου κατεστάλη διὰ τῆς ἐνεργοῦ καὶ ἀπειλητικῆς στάσεως τοῦ Στόλου, στρέψαντος τὰ πυροβόλα του κατὰ τῶν στασιαστῶν, ὧν οἱ πρωταίτιοι ἀμέσως ἐπὶ τόπου ἐτυφεκίσθησαν.

Τὸ δὲ εἰς Σεβαστούπολιν ἀποβιβασθὲν 2 Ἑλληνικὸν Σύνταγμα, ἀποκρούσαν τὴν 15 καὶ 16 Ἀπριλίου τὰς ἐπιθέσεις τοῦ πολεμίου, ἐπιβιβασθὲν τῶν πλοίων τὴν 29 Ἀπριλίου εἰς Κωνστάντζαν ἀπεβιβάσθη.

Οὕτως, ἡ εἰς Οὐκρανίαν ἐκστρατεία ἀπέτυχεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἐξουδετερωθεισῶν ἁπασῶν τῶν προσπαθειῶν τῶν Συμμάχων πρὸς ὀργάνωσιν βάσεων ἐπιχειρήσεων, ἐν τῇ παραλιακῇ, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Δνειστέρου καὶ Δνειπέρου ζώνῃ.

Ἀπὸ γενικωτέρας ὅμως ἀπόψεως, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβασθεὶς εἰς Οὐκρανίαν, ἀπησχόλησεν ἀρκετὰς δυνάμεις τοῦ πολεμίου, μειώσας οὕτω τὴν ἐπὶ τῆς Πολωνίας ἀσκουμένην Μπολσεβικικὴν πίεσιν. Ἐν Βαρσοβίᾳ δὲ συγκεντρωθείς, ἐκάλυψε ταύτην κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ κάτω Δνειστέρου ἀπὸ πάσης ἐνεργείας καὶ διεισδύσεως τῶν Μπολσεβίκων ἐν αὐτῇ. Περὶ τὰ μέσα δὲ Ἰουνίου 1920 μετεφέρθη εἰς Σμύρνην.

Αἱ ἀπώλειαι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ Βαρσοβίᾳ ἀνῆλθον εἰς 48 Ἀξιωματικοὺς καὶ 1007 ὁπλίτας.

῾Οποία δὲ ἦτο ἡ ἐπιφυλαχθεῖσα τύχη τοῦ ἐν τῇ Νοτίῳ Ρωσσίᾳ ἀνθοῦντος καὶ εὐδαιμονοῦντος ἀλλὰ καὶ δυσμοίρου ῾Ελληνισμοῦ, ἐξ 100 χιλιάδων ἀποτελουμένου,τῇ ἀκαταλογίστῳ, τυχοδιωκτικῇ καὶ ξενοδούλῳ παρεμβάσει τῆς μικρᾶς καὶ ἀπομεμακρυσμένης ῾Ελλάδος, εἰς τὴν ἀπαραδειγμάτιστον τραγῳδίαν τῆς μεγάλης καὶ κραταιᾶς Ρωσσίας, λίαν ἐπαρκῶς διερμηνεύει ἡ ἀπευθυνθεῖσα ἔκκλησις τοῦ ἀτυχοῦς ῾Ιεράρχου Πλάτωνος Μητροπολίτου ᾿Οδησσοῦ καὶ Χερσῶνος, ἡ καταλήγουσα εἰς τὴν πλήρη ἀπογνώσεως καὶ φρίκης περικοπήν, ἐπὶ τῇ ἀδίκῳ καὶ ἀπανθρώπῳ σφαγῇ, τοῦ τέως εὐτυχοῦς καὶ ὀλβίου ποιμνίου του, ἔχουσα αὕτω.

«Παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς ἀδελφοί μου, καλέσατε ἅπαντας τοὺς ᾿Ερυθρούς, Κυανοὺς καὶ Λευκοὺς Σταυρούς, πρὸς σωτηρίαν Λαοῦ, μεγάλου Λαοῦ, ἀπολλυμένου. ᾿Εξ ὀνόματος τοῦ ᾿Ορθοδόξου Λαοῦ, ἐκ τῶν προτέρων, θερμῶς εὐχαριστῶ πάντας,ὅσοι θὰ ἀποκριθῆτε εἰς τὴν ἔκκλησιν τῶν ἐν τῇ Χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου ἀπολλυμένων».Τῇ ἀληθείᾳ ὁποῖον πένθιμον μεγαλούργημα, μεγαλοπράγμονος πολιτικῆς, μεγάλου πολιτικοῦ, διὰ τῆς τεθλασμένης ὁρῶντος καὶ διὰ τῆς προστασίας τοῦ καλοῦ του ἀστέρος δρῶντος!!

Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἔπαθλον τῆς εἰς Οὐκρανίαν ἐκστρατείας, ἀδελφῆς τῆς εἰς Μ. ᾿Ασίαν μετ᾿ ὀλίγον ἐπιχειρηθείσης. Γνήσια καὶ ῾Ελλαδοκτόνα Τέκνα τοῦ αὐτοῦ ἀλλοπροσάλλου καὶ ὑστεροπαθοῦς Πατρός.

᾿Απόβασις εἰς Μ. ᾿Ασίαν

῾Ο Βενιζέλος, ἀναμετρῶν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν καὶ τὰς ὁσημέραι αὐξανομένας δυσμενεστάτας πρὸς αὐτὸν λαϊκὰς διαθέσεις, ἐμελέτα τὴν ἐξεύρεσιν οἱουδήποτε μέσου, ὅπως ὁ ῾Ελληνικὸς Λαός,ὅσα παρ᾿ αὐτοῦ δεινὰ ὑπέστη, λησμονήσῃ καὶ ἡ οἰκτρὰ ἀποτυχία τῆς εἰς Οὐκρανίαν ξενωφελοῦς ἐκστρατείας συγκαλυφθῇ. ῎Εστω καὶ διὰ μιᾶς ἐπιφανειακῆς καὶ προσκαίρου ἐκθαμβωτικῆς ἐπιτυχίας. Καλῶς δὲ γνωρίζων τὴν Λαϊκὴν ῾Ελληνικὴν ψυχήν, ἐπεδίωξε τὴν εἰς Μ. ᾿Ασίαν ἀπόβασιν ῾Ελληνικοῦ στρατοῦ, ἣν καὶ ἐπέτυχε, ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας καὶ περιστάσεις.

῾Η Γαλλία καὶ ἡ ᾿Αγγλία, μὴ ἐπιθυμοῦσαι τὴν ἐν Μ. ᾿Ασίᾳ ἐγκατάστασιν τῆς᾿Ιταλίας,προσεπάθουν, παντὶ σθένει καὶ τρόπῳ, νὰ ἐξεύρωσιν ἀφορμὴν ἀκυρώσεως τῶν σχετικῶν μετ᾿ αὐτῆς συνθηκῶν καὶ συμφωνιῶν. ῾Ετέρωθεν ἡ ᾿Ιταλία μὴ ἐν-

νοοῦσα νὰ ἀποξενωθῇ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεουσῶν δικαιωμάτων της, κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου 1919 κατέλαβε τὴν Ἀττάλειαν, ἐξαναγκάσασα τοὺς κατοίκους αὐτῆς νὰ ὑπογράψωσιν αἴτησιν ὑπαγωγῆς τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς της ὑπὸ τὴν Ἰταλικὴν προστασίαν.

Ἀναφυείσης δὲ σοβαρωτάτης διενέξεως ἐν τῷ Ἀνωτάτῳ Συμμαχικῷ Συμβουλίῳ μεταξὺ τῶν Ἰταλῶν ἀντιπροσώπων Ὀρλάνδο καὶ Σονίνο καὶ τῶν συναδέλφων των Γάλλων καὶ Ἄγγλων διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Φιοῦμε, οἱ πρῶτοι ἀποχωρήσαντες τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἀπῆλθον ἐκ τῆς Γαλλικῆς Πρωτευούσης. Ὁ Λόϋδ Τζώρτζ, πρὸς ὃν εἶχεν ἀποστείλῃ ἐπείγοντα τηλεγραφήματα ὁ Ἄγγλος Ἀρχιστράτηγος Μὶλν ὅτι ἡ κατάστασις ἐν Τουρκίᾳ διέφευγε τῶν Ἀγγλικῶν χειρῶν, ἐπωφελούμενος τῆς ἀποχωρήσεως τῶν Ἰταλῶν, διετέθη ἀτομικῶς ὑπὲρ τῶν βλέψεων τοῦ Βενιζέλου, ὅστις κατὰ Μάϊον 1919 προσελθὼν εἰς τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον καὶ ἐπιδείξας Τουρκικὴν προκήρυξιν, προσκαλοῦσαν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Προφήτου νὰ προβῶσιν εἰς γενικὴν τῶν Χριστιανῶν σφαγήν, ἐποιήσατο θερμοτάτην ἔκκλησιν εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματά των, ὑπενθυμίζων συνάμα καὶ τὴν βαρυτάτην αὐτῶν εὐθύνην ἀπέναντι τῆς Χριστιανωσύνης καὶ τῆς Ἱστορίας, ἐὰν δὲν ἐλάμβανον ἐπειγόντως τὰ ἐπιβαλλόμενα πρὸς σωτηρίαν τῶν κινδυνευόντων Χριστιανῶν μέτρα.

Οἱ Σύμμαχοι πίστιν δόντες εἰς τὰ καταγγελθέντα καὶ σοβαρῶς ἀνησυχήσαντες, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ διαθέσωσι στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ ἐνδομύχως ἐπιδιώκοντες καὶ ἐπειγόμενοι νὰ προλάβωσιν ἀπόβασιν τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν Σμύρνην, ἀνέθηκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς σωτηρίας τῶν Χριστιανῶν, δηλώσαντες συνάμα σαφῶς ὅτι: «Ἡ Ἑλληνικὴ κατοχὴ θὰ ἦτο προσωρινή, περιωρισμένη καὶ εἰρηνική». Συγχρόνως δὲ ὁ διοικῶν τὰ διεθνῆ ἐν Κωντσαντινουπόλει στρατεύματα Ἄγγλος Στρατηγὸς Μὶλν ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς καὶ καθώρισε τὰς ἰδιότητας καὶ τὰ ὅρια τῆς κατοχῆς.

Ἐπειγόμενος δὲ ὁ Βενιζέλος νὰ ἐπιτύχῃ, παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ θυσίᾳ, τὴν ἄδειαν τῆς ἀποβάσεως, ἐδέχθη ἀσυνειδήτως ἅπαντας τοὺς περιορισμοὺς τοὺς ἐπιβληθέντας ὑπὸ τῶν Συμμάχων, καθ' οὕς, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ καὶ νὰ προσβάλῃ τὸν πολέμιον εὑρισκόμενον εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῆς ὀργανώσεώς του, ἀλλὰ παρίστατο καταδεδικασμένος εἰς ἀδράνειαν. «Εἰς τὰ πολεμικὰ χρονικὰ τῆς Οἰκουμένης δὲν ὑπάρχει, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ὑπάρξῃ, παρόμοιον παράδειγμα καθ' ὅ, στρατὸς ἀποβιβαζόμενος εἰς ἐχθρικὴν χώραν μακρὰν τῶν

βάσεών του, νὰ μὴν ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ προελάσῃ κατὰ τοῦ πολεμίου, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραμένῃ ἀδρανὴς καὶ ἁπλοῦς θεατής, αὐτοῦ συγκεντρουμένου καὶ ἐναντίον του ὀργανουμένου».

Καὶ τοῦτο διότι, εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Βενιζέλου οὐδὲν ἕτερον εἶχε σημασίαν, παρὰ πῶς, ἡ Ἑλλὰς νὰ θέσῃ πόδα ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς καὶ ἅπαξ ἐκεῖ εὑρισκομένη, θὰ ἤρκει μικρὰ ἐνέργεια καὶ διπλωματικαὶ ῥαδιουργίαι, συνήθεις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἵνα ἐπιδικασθῶσιν αὐτῇ ὁριστικῶς τὰ μέρη ἐκεῖνα».

Καὶ οὕτω ἐνῷ κατὰ τὰς προγενεστέρας ἐπισήμους δηλώσεις αὐτοῦ ὅτι: «Ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐβάσταζε τὴν Α. Μακεδονίαν, χερσαίαν συνέχειαν αὐτῆς ἀποτελοῦσαν καὶ ὑπὸ ἀκραιφνῶν Ἑλλήνων κατοικουμένην, ἐνδυναμωθεῖσα, ὡς φαίνεται, ἐν τῷ μεταξύ, ἠδύνατο ἤδη νὰ βαστάσῃ πλὴν αὐτῆς καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀφ᾽ ἧς διεχωρίζετο ὑπὸ πελάγους ἀπυθμένου καὶ μόνον εἰς τὰ παράλια ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένην». Δεῖγμα πρωτοφανοῦς ἐπιπολαιότητος καὶ πολυγνωμίας, αἵτινες ἔρριψαν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀβυσσαλέαν περιπέτειαν, ἀφορμὴν γενομένην τῆς μεγίστης τῶν συμφορῶν, ἃς ὑπέστη αὕτη κατὰ τὴν μακραίωνα καὶ πολυκύμαντον αὐτῆς σταδιοδρομίαν.

Ἡ Ἑλλάς, ὡς ὑπεστήριζεν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ Πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Βενιζέλου, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπῃτεῖτο: «α) Ἡ ἐξασφάλισις τῆς συνδρομῆς ἐπαρκῶν Συμμαχικῶν Δυνάμεων. β) Ἡ ἀπόφασις τῶν Συμμάχων περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας ἤ, τοὐλάχιστον, ἡ ἐγγύησις ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἐχθρικὴν δύναμιν θὰ ἐπετρέπετο νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς κτήσεις». Ἄνευ τῶν δύο τούτων ὅρων, ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἦγεν εἰς καταστροφὴν καθ᾽ ἣν ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς θὰ ἐξωντοῦτο ἢ θὰ κατέφευγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυξ. Περιπτώσεις ἀναπόφευκτοι καὶ φανερὰ συμβησόμενα, τὰ ὁποῖα διὰ τὸν Βενιζέλον οὐδεμίαν εἶχον σημασίαν.

Τὸ ὅλον σχέδιον τῆς τυχοδιωκτικῆς ἐκστρατείας ταύτης συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Λόϋδ-Τζῶρτζ καὶ τοῦ Βενιζέλου. Τοῦ μὲν πρώτου δραχθέντος τῆς θαυμασίας εὐκαιρίας, στηριζόμενος ἐφ᾽ ἑνὸς μικροῦ Κράτους καὶ χρησιμοποιοῦντος αὐτό, ἵνα προαγάγῃ τὰ Ἀγγλικὰ συμφέροντα τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, χωρὶς νὰ ῥεύσῃ σταγὼν Ἀγγλικοῦ αἵματος. Τοῦ δὲ δευτέρου, πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ πολιτικοῦ του γοήτρου καὶ θεραπείαν τοῦ κομματικοῦ του συμφέροντος.

῾Ο ῞Αγγλος Στρατάρχης Οὐΐλσων σχετικῶς γράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του:«Τὴν 15 8]βρίου 1919 συνηντήθην μετὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ τῷ εἶπον : «Διὰ τῆς εἰς Σμύρνην μεταβάσεώς σας κατεστρέψατε τὴν Πατρίδα σας καὶ ἑαυτόν. ῾Ο δυστυχὴς ἄνθρωπος συνεφώνησεν εἰς τοῦτο. Εἶπεν ὅμως ὅτι ἀφορμὴ τούτου ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ Γαλλία δὲν εἶχε τερματίσει τοὺς λογαριασμούς της μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ εἶχεν εἰρηνεύσει μετ' αὐτῆς.

»'Εννοεῖται ὅτι τοῦτο εἶναι ἐν μέρει ὀρθόν. ῾Ο Βενιζέλος εἶναι πολὺ δριμὺς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ εἶπεν : «῎Εχω διαθεσίμους 12 Μεραρχίας, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ἐξοφλήσωμεν μὲ αὐτούς». Δέχεται ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι ἀπελπιστικὴ καὶ προσπαθεῖ ἤδη νὰ πωλήσῃ τὰς 12 Μεραρχίας του. Μὲ παρεκάλεσε νὰ εἴπω εἰς τὸν Λόϋδ-Τζῶρτζ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ ἡ ῾Ελλὰς εἶναι ἐξωφλημένοι. Τῷ ὑπεσχέθην ὅτι θὰ τὸ εἴπω. «῾Ο Γέρων εἶναι ἐξωφλημένος».

Τὴν 4 δὲ 'Ιουνίου 1920 ὁ Στρατάρχης Οὐΐλσων γράφει : «Εἶδον τὸν Βενιζέλον. ῾Υπόσχεται τῷ Λόϋδ-Τζῶρτζ τὸ πᾶν. ῾Ο Λόϋδ-Τζῶρτζ πιστεύει πᾶν ὅ,τι τῷ λέγει. ῞Οταν ὅμως τὸν παραλαμβάνω ἐγώ, ὁ Βενιζέλος δὲν γνωρίζει οὐδὲν καὶ οὐδὲν δύναται νὰ ὑποσχεθῇ».

Λαβὼν οὕτω ὁ Βενιζέλος ἐξ ὑφαρπαγῆς τὴν ἄδειαν τῆς ἀποβάσεως τοῦ ῾Ελληνικοῦ στρατοῦ εἰς Σμύρνην, ἀπέστειλε τὴν 2 Μαΐου 1919 πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ῾Αρμοστὴν Κανελλόπουλον Ε. τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα:

«Εὐαρεστηθῆτε νὰ ἀνακοινώσητε εἰς τὸν Γάλλον 'Αρχιστράτηγον ὅτι εἰδοποιήθην σήμερον παρὰ τῶν Πρωθυπουργῶν Γαλλίας καὶ 'Αγγλίας καὶ τοῦ Προέδρου τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν, ὅτι ἀπεφασίσθη ὑπ' αὐτῶν νὰ καταληφθῇ ἀμέσως ἡ Σμύρνη ὑπὸ ῾Ελληνικοῦ Στρατοῦ.

Ε. Βενιζέλος»

Πρὸς δὲ τὴν ῾Ελληνικὴν Κυβέρνησιν ἐτηλεγράφησε συγχρόνως τὰ ἑξῆς:

«Πάντα τὰ διαθέσιμα ἀτμόπλοια δέον νὰ ἀποπλεύσωσι, ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, εἰς 'Ελευθεράς, ἵνα παραλάβωσι τὴν Ι Μεραρχίαν, ἣν θὰ μεταφέρωσιν εἰς Σμύρνην πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης στρατιωτικῶς. Πάντα ταῦτα ἀπεφασίσθησαν ὑπὸ τῶν Προέδρων Οὐΐλσωνος, Κλεμανσὼ καὶ Λόϋδ Τζῶρτζ.

'Η ἀπόφασις αὕτη ἀνεκοινώθη μοι ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου στιγμάς τινας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπισήμου συνεδριάσεως. 'Η κατά-

ληψις έπισπεύδεται καθ' ὅτι, οἱ Σύμμαχοι ἐπληροφορήθησαν, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον ἤδη τὴν Μάκρην καὶ τὴν Μαρμάρισσαν, πρόκειται νὰ καταλάβωσι καὶ τὸ Βουδρούμ. Ἀγγλικὰ πολεμικὰ θὰ συνοδεύσωσι τὰ μεταγωγικά μας. Ἡ κατάληψις πρέπει νὰ ἔχη χαρακτῆρα στρατιωτικῆς μόνον καταλήψεως, ἀσκούσης ἐπὶ τῆς ὑφισταμένης Διοικητικῆς ἀρχῆς τὸν συνήθη εἰς τὰς περιστάσεις ἔλεγχον.

Ε. Βενιζέλος»

Ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, Στόλος ἐκ 18 ἐπιβατηγῶν ἀτμοπλοίων, δι' ἀξιοθαυμάστου σπουδῆς καὶ προθυμίας, συνεκεντρώθη τὴν 29 Ἀπριλίου 1919 εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν, ἐφ' ὧν ἐπιβᾶσα ἡ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. τοῦ Πυροβολικοῦ Ζαφειρίου Ν. I Μεραρχία μὲ ἐπιτελάρχην τὸν Ταγματ. τοῦ Πεζικοῦ Σπανόπουλον Α., δυνάμεως 13 χιλ. ἀνδρῶν τοῦ Α΄ Σώματος ἀπῆρε περὶ δείλην ὀψίαν τῆς 1 Μαΐου, συνοδείᾳ Ἑλληνικῶν Ἀντιτορπιλλικῶν, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Κάλθορπ Ἀγγλικοῦ Στόλου τῆς Μεσογείου, πρὸς ματαίωσιν πάσης Ἰταλικῆς παρεμποδίσεως, καὶ τὴν ἑπομένην κατέπλευσεν εἰς Γέραν τῆς Μυτιλήνης, ἀναμένουσα τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀποβάσεώς της εἰς Σμύρνην.

Περὶ τὴν δείλην τῆς 1 Μαΐου τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν «Λέων» κατέπλευσεν ὁλοταχῶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ὁ Κυβερνήτης τοῦ ὁποίου Ἀντιπλοίαρχος Μαυρουδῆς ἀποβιβασθείς, κατηυθύνθη ταχέως πρὸς τὴν Ἐπισκοπὴν ὅπου εἶχον συναθροισθῇ οἱ Μητροπολῖται τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ Πρόκριτοι τῆς Σμύρνης, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐν εὐνοήτῳ συγκινήσει ἀνήγγειλεν ὅτι: «Ἡ I Μεραρχία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εὑρισκομένη ἤδη ἐν πλῷ θὰ ἀποβιβασθῇ τὴν πρωΐαν τῆς αὔριον εἰς Σμύρνην, καταλαμβάνουσα αὐτήν».

Ὁ ἀείμνηστος νεομάρτυς Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, δακρύων καὶ εἰς ἄκρον συγκεκινημένος, εὐλογήσας καὶ θερμῶς ἀσπασθεὶς τὸν χαρμόσυνον Ἄγγελον, ἐν γενικῇ σιγῇ καὶ εὐχαρίστῳ καταπλήξει, ἐμπνευσμένως προλαλήσας, κατέληξεν εἰπών: «Σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανον καὶ εὐγνωμον πρὸς τὸν Θεόν, διότι ἀπὸ τῆς μεγάλης δίνης, ἐν ᾗ τόσα Κράτη καταποντίζονται, ἡ Ἑλλὰς ἀναδύεται ἐκ τῶν ἀφρῶν τῆς παγκοσμίου τρικυμίας καθαρωτέρα, ὡραιοτέρα καὶ αἰθριωτέρα εἰς τὰ ἰδεώδη αὐτῆς, μεγαλοπρεπεστάτη καὶ πανένδοξος, οἵα ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν. Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος! Ζήτω ἡ Μήτηρ Ἑλλάς!»

Τοὺς τελευταίους τούτους λόγους τοῦ ὑπερόχου Ἕλληνος Ἱεράρχου καὶ μεγάλου Πατριώτου, διεδέχθησαν βροντωδέσταται καὶ μακραὶ ἐπευφημίαι,διασείσασαι τὴν αἴθουσαν τοῦ Μεγάρου τῆς Μητροπόλεως, τῶν παρισταμένων, οἵτινες ἀλλήλους ἐν χαρᾷ, ἀγαλλιάσει καὶ ὑπερτάτῃ συγκινήσει ἀσπαζόμενοι, κατῆλθον εἰς τὴν παραλίαν πτερόποδες, ὅπου, διαδοθέντος ἀστραπιαίως ἀνὰ τὴν πόλιν τοῦ χαρμοσύνου ἀγγέλματος, ἅπαντες οἱ κάτοικοι συναθροισθέντες παρέμενον ἀγρυπνοῦντες, μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης, ἐναγωνίως ἀναμένοντες.

Περὶ τὴν 8 δὲ πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης 2 Μαΐου 1919 ὁ μεταγωγικὸς Ἑλληνικὸς Στόλος κατέπλευσεν ἐν παρατάξει εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ὅπου προηγουμένως εἶχεν ἀγκυροβολήσει καὶ ὁ πολεμικὸς τοιοῦτος. Ἅμα τῇ πλευρίσει τῶν πλοίων εἰς τὰς διαφόρους τῆς προκυμαίας ἀποβάθρας,ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις.Πρῶτον ἀπεβιβάσθη τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυντ.Σταυριανόπουλον Εὐζωνικὸν Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ὑπεδέχθη ὁ ἀναμένων ἀείμνηστος Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ἐν ἐπισήμῳ στολῇ, ἀναφωνήσας ἑτοιμοδάκρυτος καὶ ἀκρότατα συγκεκινημένος «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» καὶ τὸ συνωστιζόμενον πυκνότατον καὶ ἄμετρον πλῆθος, τοῦ ὁποίου ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ Πατριωτικὴ φρενῖτις εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῶσιν καὶ νοηθῶσι. Συντελεσθείσης τῆς ἀποβάσεως καὶ τῶν 4 καὶ 5 Πεζικῶν Συνταγμάτων ὑπὸ τοὺς Ἀντισυνταγμ. Σχινᾶν καὶ Τσάκαλον, ἐξεκίνησαν κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν ὁρισθεῖσαν δι' ἕκαστον θέσιν.

Τὸ 1 Εὐζωνικὸν Σύνταγμα μὲ ἀναπεπταμένην τὴν Σημαίαν του κατηυθύνθη διὰ τῆς παραλιακῆς Λεωφόρου πρὸς τὴν λοφοσειρὰν Καραντίνα—Πάγος,ἀντικειμενικόν του σκοπόν. Μόλις ὅμως τὸ ἐπὶ κεφαλῆς Τάγμα, διελθὼν τὴν Πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἄγουσαν πρὸς Καρατὰς καὶ Καραντίναν, ἐβλήθη αἰφνιδίως ἀπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατώνων καὶ ἄλλων δημοσίων καταστημάτων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκιῶν.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ζωηρὰν σύγκρουσιν, σχοῦσαν θύματα ἀνελθόντα εἰς 62 νεκρούς, ἐξ ὧν 33 Ἕλληνες καὶ 29 Τοῦρκοι, τὸ πλῆθος τὸ ἀκολουθοῦν τὴν φάλαγγα, ἔντρομον στραφὲν πρὸς τὰ ὀπίσω συνωστίζεται πυκνότατον ἐν τῇ παραλιακῇ λεωφόρῳ, ὅπου πολλοὶ Τοῦρκοι μετημφιεσμένοι εἰς Εὐρωπαίους καὶ ὡπλισμένοι διὰ μαχαιρῶν καὶ περιστρόφων ἐδολοφόνουν τοὺς Ἕλληνας, οὗ ἕνεκα, ἐπῆλθε σύγκρουσις τμημάτων Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετ' αὐτῶν, δημιουργηθέντος τοιούτου πανικοῦ, ὥστε ἐκ τῶν φευγόντων, συνωθουμένων καὶ

παρασυρομένων ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο. Τόσον δὲ ἦτο τὸ πλῆθος αὐτῶν, ὥστε, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τῶν ἀνασυρομένων ἀγκυρῶν τῶν ἑτοιμαζομένων πρὸς ἀπόπλουν ἀτμοπλοίων ἀνεσύροντο καὶ πτώματα πνιγέντων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἰταλικοῦ Στόλου, δι᾽ εὐνοήτους ἀπωτέρους σκοπούς, εἰδοποιήσας τὸν Ἄγγλον Ναύαρχον ὅτι «θὰ ἀποβιβάσῃ ἀγήματα πρὸς προστασίαν τῶν Ἰταλῶν ὑπηκόων», ἔλαβε παρ᾽ αὐτοῦ τὴν Λακωνικὴν ἀπάντησιν ὅτι : «καὶ ἑνὸς Ἰταλοῦ στρατιώτου ἡ ἀποβίβασις θὰ ἠμποδίζετο διὰ τῶν πυροβόλων τοῦ Ἀγγλικοῦ Στόλου». Καὶ οὕτω ἡ μελετηθεῖσα εἰς Σμύρνην Ἰταλικὴ ἀπόβασις ἐματαιώθη. Ἐνηργήθη ὅμως συγχρόνως τοιαύτη εἰς Ν. Ἔφεσον, ἐπεκταθείσης τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν Σωκίων, ἐπὶ γραμμῆς ἀπεχούσης περὶ τὰ 600 μέτρα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς, ἥτις κατέστη ὁρμητήριον μὲν διὰ τοὺς Τούρκους ἀντάρτας εἰς οὓς ἐπετρέπετο ἡ διάβασις καὶ ἡ προσβολὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν νώτων, ἐμπόδιον δὲ διὰ τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας,οὗ ἕνεκα, ἐπῆλθεν αἱματηρὰ καὶ πολύνεκρος σύρραξις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, ἀμοιβαίως ἀποσιωπηθεῖσα, μετὰ τὴν ὁποίαν, διὰ κοινῆς συνεννοήσεως, καθωρίσθη οὐδετέρα Ἰταλοελληνικὴ ζώνη.

Ἡ ἀπωτέρω αἰτία τῆς ἐν Σμύρνῃ συρράξεως ζητητέα εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν ἀγρυπνούντων Ἰταλῶν πρακτόρων, δι᾽ ὧν οὗτοι κατώρθωσαν νὰ πείσωσι τοὺς Τούρκους Ἀξιωματικοὺς καὶ Προκρίτους,νὰ ἀντιτάξωσιν ἀντίστασιν,διαβεβαιοῦντες αὐτοὺς ὅτι: «ἐν περιπτώσει ταραχῶν, θὰ κατελάμβανον τὴν Σμύρνην Συμμαχικὰ στρατεύματα, καὶ οὕτω ἡ κατοχὴ θὰ ἀπέβαινε Συμμαχικὴ καὶ συνεπῶς προσωρινὴ καὶ οὐχὶ Ἑλληνική».

Ἡ σύρραξις θὰ ἀπεσοβεῖτο,ἐὰν ἡ ἀπόβασις τῶν στρατευμάτων ἐνηργεῖτο εἰς δεσπόζοντα σημεῖα ἔξω τῆς πόλεως, δημιουργουμένης βάσεως ἐξορμήσεως ἐν τῷ λαιμῷ τῆς Ἐρυθραίας, ὡς ἡ λογικὴ καὶ ἡ τακτικὴ ὑπηγόρευον καὶ ἐπέβαλλον καὶ οὐχὶ εἰς τὸ κεντρικώτερον καὶ πολυσυχναστότερον μέρος τῆς παραλιακῆς λεωφόρου, ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ δι᾽ αὐτῆς πανηγυρική, θεαματικὴ καὶ ἀνασφάλιστος προέλασις αὐτῶν.

Τοὺς συλληφθέντας πρωταιτίους τῆς πολυνέκρου συρράξεως ταύτης, ὑπερχιλίους Τούρκους Ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας, ὁ Βενιζέλος, ἰδιοτύπως σκεπτόμενος, ἀπέστειλεν ἐλευθέρους εἰς

Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν οὗτοι βραδύτερον, σημαντικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς, τὰς ἀνταρτικὰς τοῦ Κεμὰλ φαλάγγας ἐπύκνωσαν.

Ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῶν ταραχῶν καὶ τῶν σφαγῶν,αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Σμύρνην, πλεῖστοι σημαίνοντες νεότουρκοι μετέβησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κεμαλικοῦ κινήματος καὶ ἀντίστασιν κατὰ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ συνάγερσιν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν,πρὸς τοὺς ὁποίους προέλεγον νέας καὶ τρομερωτέρας σφαγάς, ἐφόσον θὰ ἐξετείνετο ἡ Ἑλληνικὴ κατοχή, οἵτινες καὶ κατέφυγον εἰς τὰ ὅπλα. Ἀναντιρρήτως ἡ τυχοδιωκτικὴ καὶ δημοκοπικὴ πρᾶξις τοῦ Βενιζέλου τῆς ἀποβάσεως εἰς Μ. Ἀσίαν, ἐνίσχυσε τὰ μέγιστα τὸν Κεμὰλ εἰς τὸ ἀνταρτικὸν κίνημα αὐτοῦ.

Μετάβασις τοῦ Στεργιάδη εἰς Σμύρνην

Τὴν 8 Μαΐου 1919,ἐπιβαίνων τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ «Λέων», ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην ὁ Στεργιάδης, ὁ μοιραῖος τῆς Ἑλλάδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἁρμοστής, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθησαν ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ, ὁ ἀπόδημος Μητροπολίτης Χρυσόστομος καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πόλεως, εἰς τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχὴν καὶ τὴν ἐνθουσιώδη προσφώνησιν τῶν ὁποίων ἀπαντῶν οὗτος, μετὰ σειρὰν ἀλαζονειῶν, κατέληξεν εἰς τὴν ἀσεβεστάτην καὶ ἀναγωγοτάτην δήλωσιν ὅτι: «Ἦλθε κρατῶν ὡς ἀποτελεσματικὸν ὄργανον, ἵνα δυνηθῇ νὰ διοικήσῃ καλῶς τὸν τόπον, μαστίγιον τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποιηθῇ ἀδιακρίτως καὶ ἀνηλεῶς». Σαφεστάτη προαγγελία τῶν μελλόντων γενέσθε.

Εἰς τὴν τοιαύτην ἀπροσδόκητον ἀνίερον καὶ παράφρονα ὕβριν, εἷς τῶν Προκρίτων ἔδωκεν αὐτῷ, ἐν ἐκδήλῳ περιφρονητικῇ ἀγανακτήσει, τὴν ἀπάντησιν: «Κύριε Ἁρμοστά, καλῶς θὰ πράξητε νὰ κρεμάσητε τὸ μαστίγιόν σας εἰς τὸν τοῖχον. Ἑκατονταετηρίδας ὅλας περιμένομεν ἐναγωνίως καὶ νοσταλγικῶς τὴν σημερινὴν ὑπέρλαμπρον Ἐθνικὴν ἡμέραν. Μὴ δηλητηριάζετε σκληρῶς τὴν ἀνέκφραστον χαράν μας». Μεθ' ὅ, ἡγουμένου τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου, ἅπαντες μελαγχολικοὶ καὶ σύννοες ἀπῆλθον, τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἀνάγωγον καὶ ἀνισόρροπον Ἁρμοστὴν περιφρονητικῶς στρέψαντες.

Ἐγωϊστὴς καὶ φλύαρος, μικρολόγος καὶ μισάνθρωπος, ἰδιόνους καὶ ἰδιότυπος, σκληρὸς καὶ ἀσυγκίνητος, θρασὺς πρὸ τοῦ ἀδυνάτου καὶ ψυφοδεὴς πρὸ τοῦ ἰσχυροῦ, ὁ Ἕλλην Ἁρμοστής, ἐγκατεστάθη εἰς πολυτελέστατον ἐπὶ τῆς προκυμαίας Μέγαρον, ἐγκαταστήσας τὰ γραφεῖά του ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Προξενείῳ. Σπανίως ἐξερχόμενος ἐπ' αὐτοκινήτου ἢ πεζῇ, ἀγρύπνως παρηκολουθεῖτο ὑπὸ Κρητῶν Χωροφυλάκων, τοποθετουμένων εἰς διάφορα σημεῖα τῶν ὁδῶν, δι' ὧν θὰ διήρχετο. Ὑπερβὰς δὲ αὐτοβούλως τὰς ὁδηγίας τῆςΚυβερνήσεως καὶ ἄνευ συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Συμμάχων, τὴν 23 Μαΐου διέταξε τὴν ἐπέκτασιν τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς, ἥτις μέχρι τῶν μέσων Ἰουνίου 1919 ἐπεξετάθη εἰς τὰς κοιλάδας: α) Τοῦ Μαιάνδρου μέχρι τοῦ Ἀϊδινίου. β) Τοῦ Καΰστρου μέχρι τοῦ Μπαινδηρίου. γ) Τοῦ Ἕρμου μέχρι τοῦ Ἀχμετλῆ καὶ δ) Τοῦ Καΐκου μέχρι τῆς Περγάμου καὶ τῶν Κυδωνιῶν.

Κατὰ τοῦ Κεμὰλ ἀντέδρασαν σθεναρῶς οἱ Κιρκάσιοι ὑπὸ τοῦ ἀνδρεῖον Ἀρχηγόν των Ἀζναβούρ, ὅστις καὶ θὰ κατ· πνιγε τελικῶς τὸ κίνημα. Ἀλλὰ τούτου δολοφονηθέντος, ὁ Κεμὰλ ἀπαλλαγεὶς τοῦ ἐπικρεμασθέντος κινδύνου, συγκεντρώσας περὶ τὰς 16 χιλ. ἀνδρῶν, ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, εἰς τὸν τομέα τῆς Μαγνησίας,ἐπεχείρει ἐπιθετικὰς ἐν αὐτῷ ἀναγνωρίσεις.

Οὕτω, τὴν 16 Μαΐου 1919 οἱ Τοῦρκοι ἐπιτεθέντες ἐξεδίωξαν ἐξ Ἀϊδινίου τὸ 4 Σύνταγμα ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Σχινᾶν Α., κατασφάξαντες τοὺς Ἕλληνας κατοίκους καὶ ἐμπρήσαντες τὴν Ἑλληνικὴν συνοικίαν, ἀνακαταλειφθέντος μετὰ ἐξαήμερον ὑπὸ τῆς Ι Μεραρχίας, ἐπεκτεινάσης τὴν κατοχὴν μέχρι Ναζλῆ.

Τὴν 3 Ἰουνίου 1919, ἐπιτεθέντες ἐξεδίωξαν τὸ 8 Σύνταγμα Κρητῶν ἐκ Περγάμου, κατασφάξαντες τοὺς Ἕλληνας κατοίκους, ὅπερ, κατὰ τὴν ὑποχώρησίν του,ὑπέστη νέαν ἐπίθεσιν ἐν Μαινεμένῃ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατοίκων αὐτῆς. Ἐνισχυθὲν δ' ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῆς Ι Μεραρχίας, ἀνακατέλαβε τὴν Πέργαμον, τιμωρῆσαν τοὺς ἐπιτεθέντας κατ' αὐτοῦ Τούρκους κατοίκους ἀπηνῶς.

Οὕτω, συνετελέσθη ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἡ κατοχὴ τῆς ὁρισθείσης τῇ Ἑλλάδι ζώνης, ἣν διεδέχθη μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1920 ἀπραξία, ποικιλλομένη ἐνίοτε ὑπὸ ἐπιθέσεων ἀτάκτων Τουρκικῶν ἀποσπασμάτων, ἅτινα ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἀνωτάτου Συμμαχικοῦ συμβουλίου,δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταδιώξῃ πέραν τῶν τριῶν χιλιομέτρων, περιορισθεὶς συνεπῶς εἰς τοπικὰς κατ'αὐτῶν παλινδρομικὰς κυ-

νηγεσίας, πέραν ὅμως τῶν ὁποίων ὠργανοῦτο δραστηρίως καὶ ἐφωδιάζετο δαψιλῶς ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν, ὁ στρατὸς τοῦ Κεμάλ, ὡς καὶ ἡ ὕπαιθρος χώρα, ἀνενόχλητον.

Τὴν πρωΐαν τῆς 2 Ἰουνίου, ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην ἐκ Γαλαζίου, ἀπὸ τῆς ἀδόξου καὶ ξενωφελοῦς πρὸς Οὐκρανίαν ἐκστρατείας προερχόμενον, τὸ Α΄ Σῶμα, οὗτινος ὁ Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Νίδερ ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν τῆς Ἑλληνικῆς ζώνης κατοχῆς. Τὸ δὲ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθει παραμένον ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀποστέλλον πρὸς αὐτὸν κατὰ διαστήματα, μετὰ φειδωλείας, ἄνδρας, πυροβόλα καὶ πυρομαχικά.

Ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἠσχολεῖτο περισσότερον εἰς τὴν ἐξαπάτησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰς τὴν διασπάθισιν τοῦ δημοσίου χρήματος καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ,δι' ἰδιοτύτων ἐκβιασμῶν πρὸς πλουτισμὸν τῶν ἐμπίστων καὶ ἀφωσιωμένων τῇ Βενιζελικῇ φατρίᾳ ὀπαδῶν, καὶ εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐπαισχύντων δικῶν καθ'ἃς Ὑπουργοί, Στρατηγοί, Ἀνώτεροι Ἀξιωματοῦχοι καὶ Ὑπάλληλοι ἡμιλλῶντο, τὶς πλειότερον καὶ εὐτελέστερον νὰ καπηλεύσῃ καὶ νοθεύσῃ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ συκοφαντήσῃ σατανικώτερον, ὅσους δὲν εἶχον καταστιλώσῃ ἑαυτούς, διὰ προδοσίας τοῦ ὅρκου αὐτῶν.

Ἅμα τῇ ἀποβάσει τοῦ Α΄ Σώματος εἰς Σμύρνην, Φρούραρχος αὐτῆς διωρίσθη ὁ Συνταγμ. τοῦ Πυροβολικοῦ Διγενῆς Κ., ὅστις κατήρτισε σχέδιον ἐνεργείας κατὰ πάσης ἐν τῇ πόλει ἐξεγέρσεως καὶ μελέτην τῆς ἐγγὺς καὶ πέριξ τῆς πόλεως ζώνης.

Τὴν 15 Ἰουνίου ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην ὁ Ἀντιστράτ. Παρασκευόπουλος Λ. μετὰ τοῦ Γ΄ κλιμακίου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὅστις, ἐν τελετῇ ἀμφισβητήσας τὴν προβάδισιν εἰς τὸν Ἁρμοστὴν Στεργιάδην, τῇ ἀξιώσει αὐτοῦ, κατὰ τὸ τέλος Ἰουλίου, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Θεσσαλονίκην. Κατὰ τὰ μέσα Α]βρίου 1919 ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην ὡς Διοικητὴς τοῦ Στρατοῦ τῆς κατοχῆς ὁ Ἀντιστράτηγος Μηλιώτης – Κομνηνός. Κατὰ τὰ τέλη δὲ Φεβρουαρίου 1920, ἐπανελθὼν αἰφνιδίως εἰς Σμύρνην ὁ Ἀντιστράτηγος Παρασκευόπουλος,λαβὼν 500.000 χρυσῶν δραχμῶν δι' ἐθνικοὺς σκοπούς, ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς, μὴ ἐπιδείξας οὐδὲν προτέρημα διοικήσεως, ὡς Διοικητὴς Συντάγματος εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον. Ὡς Διοικητὴς δὲ τῆς Χ Μεραρχίας εἰς τὸν κατὰ τῆς Βουλγαρίας τοιοῦτον, μόνον αὐτὸς ἐκ τῶν Μεράρχων,πολλάκις καὶ αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν προϊσταμένων

του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης παρετηρήθη, συγκροτηθείσης αὕτω.

Ἀρχιστράτηγος. Ἀντιστράτηγος Παρασκευόπουλος. Ὑπασπισταί. Ταγματ. Πεζικοῦ Βυζᾶς καὶ Λοχαγὸς Ζορμπᾶς Κ. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγματ. Χατζηπέτρος Χ. Διευθυντὴς Α' Γραφείου. Ταγματ. Πρωτοσύγγελος. Διευθυντὴς Β' Γραφείου. Ταγματ. Μηχανικοῦ Βότσαρης Κ. Διευθυντὴς Γ' Γραφείου. Ἀντισυντ. Μηχανικοῦ Σαρηγιάννης Π. Διευθυντὴς Δ' Γραφείου. Ἀντισυντ. Σπυρίδωνος Γ. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ. Συνταγματ. Πουλάκος Κ. Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας. Γεν. Ἀρχίατρος Καναβατζόγλου Α. Διευθυντὴς Τηλεγραφικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀντισυντ. Μηχανικοῦ Δραΐκης Ι. Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας. Ἀνώτ. Ἐπιμελητὴς Θεοφιλόπουλος Ι. Διευθυντὴς Κτηνιατρικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχικτηνίατρος Πετρίδης Ι. Διευθυντὴς Ἀεροπορίας Λοχαγὸς Πυροβολικοῦ Ἰωαννίδης Κ. Διευθυντὴς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων. Ἀντισυντ. Ὑλικ. Πυροβολικοῦ Μητσόπουλος Α.

α). Σῶμα Στρατοῦ Σμύρνης. Διοικητὴς Ἀντιστράτ. Ἰωάννου Δ. Ἐπιτελάρχης. Συνταγματ. Ἱππικοῦ Σπυρόπουλος Ν. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγματ. Μπούφης Φ. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ. Ἀντισυνταγ. Μουτούσης Μ. Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Δημόπουλος. Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας. Ἐπιμελητὴς Πεταμπίλης Σ. Διευθυντὴς Κτηνιατρικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχικτηνίατρος Ἀποστολόπουλος· Διευθυντὴς Δικαιοσύνης. Δικαστ. Σύμβουλος Γαληνός.

XIII Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Μανέτας Κ. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγμ. Καλιαγκάκης Δ.

Μεραρχία Σμύρνης. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Μαντζαράκης Α. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγ. Κωτούλας.

Μεραρχία Ἀρχιπελάγους. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Τσερούλης Χ. Ἐπιτελάρχης, Συνταγματ. Χαβίνης Θ.

Ταξιαρχία Ἱππικοῦ.Διοικητὴς Συνταγματ. Νικολαΐδης. Γ. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγ. Τσαγγαρίδης.

1. Σύνταγμα. Διοικητὴς Ἀντισυνταγμ. Γιαννόπουλος.

3. Σύνταγμα. Διοικητὴς Ἀντισυνταγμ. Λάγγουρας.

β). Α' Σῶμα Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Νίδερ Κ. Ἐπιτελάρχης. Συνταγματ. Πυροβολικοῦ Σακελλαρόπουλος Λ. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγμ. Μιχαηλίδης Ζ. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ. Συνταγμ. Βεστάρχης. Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Κουρτάκης,

Ι. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγμ. Μηχανικοῦ Παπαθανασίου. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγμ. Σπανόπουλος.

ΙΙ. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγμ. Πυροβολικοῦ Βλαχόπουλος Ν. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγμ. Χασαπίδης.

'Αποστολὴ Συμμαχικῆς ἀνακριτικῆς 'Επιτροπῆς

Τὰ συμβάντα, κατὰ τὴν εἰς Σμύρνην ἀπόβασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἱματηρὰ γεγονότα, ἔσχον κολοσσαίαν ἀπήχησιν παρὰ τῇ Εὐρωπαϊκῇ κοινῇ γνώμῃ, ἣν ἐξεμεταλλεύθη εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος, ὁ φιλότουρκος Εὐρωπαϊκὸς Τύπος, δημιουργηθείσης οὕτω δυσμενεστάτης κατ' αὐτῆς ἀτμοσφαίρας, ὑπὸ τῆς ὁποίας, ἐξαναγκασθεὶς ὁ Βενιζέλος, ᾐτήσατο τὴν σύστασιν Διεθνοῦς ἀνακριτικῆς 'Επιτροπῆς, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν εὐθυνῶν.

Τῆς αἰτήσεως ταύτης ἀποδεκτῆς ὑπὸ τῶν Συμμάχων γενομένης, συνεστήθη 'Επιτροπὴ ἐκ τοῦ Γάλλου Στρατηγοῦ Μπινόυστ, ὑποδειχθέντος ὑπὸ τοῦ Στρατάρχου 'Εσπραί, τοῦ Ἄγγλου Ὑποστρατήγου Χάρε, ὑποδειχθέντος ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Μίλν, τοῦ 'Ιταλοῦ 'Αντιστρατήγου Ὄλιο καὶ τοῦ 'Αμερικανοῦ 'Αντιναυάρχου Μπριστόλ, ἥτις, ἀπὸ τῆς 12 Αὐγούστου 1919 ἀρξαμένη τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, μετέβη πρὸς ἐπιτόπιον ἔρευναν εἰς Σμύρνην, 'Αϊδίνιον, Γκέροβαν, Ναζλῆ, 'Οδεμήσιον, Μαινεμένην, Μαγνησίαν καὶ Κυδωνίας. Τὴν 14 δὲ 'Οκτωβρίου 1919, ὑπέβαλε πρὸς τὴν Συμμαχικὴν Διάσκεψιν ἐμπιστευτικὴν ἔκθεσιν, ἐν ᾗ, δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εὐθυνῶν διὰ τὰ συμβάντα, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς γενικωτέρας κρίσεις ἐπὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Σμύρνης, καὶ γενικῶς τῆς Μ. 'Ασίας.

Ἡ ἔκθεσις, αὐστηρότατα καταδικάζουσα τὰ συμβάντα, ἐπέρριπτε τὰς βαρυτάτας εὐθύνας αὐτῶν εἰς τὴν ἀμέλειαν τῶν Θρησκευτικῶν, Πολιτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν Ἑλληνικῶν 'Αρχῶν καὶ εἰς τὸ φυλετικὸν καὶ θρησκευτικὸν μῖσος τῶν δύο ἀλλοδόξων Φυλῶν,τῶν κατοικουσῶν τὴν Μ. 'Ασίαν. Χαρακτηρίζει ὡς πλαστὴν τὴν παρὰ τοῦ Βενιζέλου ὑποβληθεῖσαν εἰς τὴν Διάσκεψιν Τουρκικὴν προκήρυξιν, περὶ σφαγῆς τῶν Χριστιανῶν, πρὸς ὑφαρπαγὴν τῆς ἀδείας τῆς ἀποβάσεως, καὶ καταλήγει εἰς τὰ ἑξῆς γενικώτερα συμπεράσματα:

1) Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν Σμύρνῃ καὶ τῷ Βιλαετίῳ τοῦ 'Αϊδινίου, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς, κατάστασις εἶναι ἐπισφαλής· Διότι: α') Ἡ κατοχή, ἥτις κατ' ἀρχὴν εἶχε σκοπὸν τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως, παρουσιάζει ἐν τῇ πραγματικότητι ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τῆς προσαρτήσεως. β') Ἡ κατοχὴ ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ἑλλάδα στρατιωτικὰς θυσίας σημαντικάς, ἐκτὸς πάσης ἀναλογίας, πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀναληφθεῖσαν ἀποστολήν, ἐφόσον αὕτη εἶναι προσωρινὴ καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. γ') Εἶναι ἀσυμβίβαστος, ὑπὸ τὴν σημε-

ρινήν της μορφήν, πρός τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν γαλήνην, ὧν οἱ κάτοικοι, ἀπειλούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης, ἔχουσι μεγάλην ἀνάγκην.

2) Ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ: α') Ὅτι, ἐὰν ἡ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῆς Χώρας πρόκηται νὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας, αὕτη δὲν πρέπει νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς τοὺς Συμμάχους, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἀνωτέρων Συμμαχικῶν Διοικήσεων ἐν Μ. Ἀσίᾳ. β') Ὅτι ἡ κατοχὴ ὑπὸ μόνον τῶν Ἑλλήνων δὲν πρέπει νὰ διατηρηθῇ, εἰμὴ μόνον ἐὰν ἡ Διάσκεψις τῆς Εἰρήνης ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ὁριστικῆς καὶ πλήρους προσαρτήσεως τῆς Χώρας ταύτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν ἐλευθερία ἐνεργείας κατὰ τῶν Τουρκικῶν Δυνάμεων. γ') Ὅτι ἡ πλήρης προσάρτησις θὰ ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ σεβασμοῦ τῶν Ἐθνοτήτων, διότι, ἐν τῇ κατειλημμένῃ Χώρᾳ, πλὴν τῶν πόλεων Σμύρνης καὶ Ἀϊβαλί, τὸ Τουρκικὸν στοιχεῖον ὑπερτερεῖ ἀναμφισβητήτως ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ καθῆκον της νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ Τουρκικὸν Ἐθνικὸν αἴσθημα, τοῦ ὁποίου ἤδη διεπιστώθη ἡ ἀντοχή, δὲν θὰ δεχθῇ τὴν προσάρτησιν ταύτην. Δὲν θὰ ὑποκύψῃ, εἰμὴ εἰς τὴν βίαν, δηλαδὴ μιᾶς στρατιωτικῆς ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν μόνη ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς πέρας, μετ' ἐλπίδων ἐπιτυχίας.

3) Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει νὰ διαταχθῇ ἡ ἀντικατάστασις, ὅσῳ τὸ δυνατὸν ταχύτερον, τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων, διὰ Συμμαχικῶν τοιούτων.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐξητάσθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου Συμμαχικοῦ Συμβουλίου τὴν 8 Νοεμβρίου, ἧς λαβὼν γνῶσιν ὁ Βενιζέλος, ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ Κλεμανσώ, δι' ἧς, ἀντικρούων ταύτην, ἀποφαίνεται ὅτι :

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Συμμάχων ἐφάνησαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τοὺς Τούρκους ἐθνικιστὰς καὶ ἡ ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἀσκουμένη λογοκρισία, αὐστηρὰ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Τύπον ἢ τὸν φιλικὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἔδειξεν ἀνοχὴν μόνον πρὸς τὸν Τουρκικὸν καὶ τὰς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὕβρεις αὐτοῦ. Ὅτι οὐδὲν ἦτο προσφορώτερον νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς συνενόχους τῶν ταραχῶν. Ὅτι ὁ Ἕλλην Ἁρμοστής, ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατευμάτων καὶ τῆς δημοσίας τάξεως, ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀνὰ χεῖρας ἅπασαν τὴν διοίκησιν τῆς Χώρας καὶ ὅτι θὰ τῷ ἐξέφραζε τὴν πλήρη ἔγκρισίν του».

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς ὁ Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως Κλεμανσώ, ὁ θεωρούμενος καὶ διαφημιζόμενος ὡς θερμό-

τατος ὑποστηρικτὴς τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων διὰ τῆς ἀπὸ 30 Ὀ]βρίου 1919 ἐπιστολῆς του, ἀπήντησεν ὡς ἕπεται:

«Τὸ Συμβούλιον εἶναι σύμφωνον, ὅτι τὰ ἐπελθόντα γεγονότα κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐν Σμύρνῃ, καταδεικνύουσι τὴν πλήρη σχεδὸν ἀπουσίαν τῶν προφυλακτικῶν μέτρων, ἅτινα ἀπῄτουν αἱ περιστάσεις, ἐκ μέρους τῶν Πολιτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Τὸ Συμβούλιον τέλος ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης καὶ τῆς γειτονικῆς περιοχῆς, ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἀπεφασίσθη μόνον διὰ λόγους τάξεως καὶ δὲν ἀποτελεῖ νέον δικαίωμα διὰ τὸ μέλλον. Πρόκειται μόνον περὶ προληπτικοῦ μέτρου, ὅπερ ἀφήνει ἀνέπαφον τὴν ἐλευθερίαν τῆς Συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης νὰ κανονίσῃ τὰ διάφορα προβλήματα τὰ τιθέμενα ὑπὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου, ὡς καὶ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ πληθυσμοῦ. Κλεμανσώ»

Ὁ Βενιζέλος ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς τὴν 2 Ν]βρίου 1919 ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

«Τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον παρατηρεῖ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης ἀπεφασίσθη μόνον διὰ λόγους τάξεως καὶ δὲν ἀποτελεῖ οὐδὲν νέον δικαίωμα διὰ τὸ μέλλον. Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω ὅτι, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ λόγοι τῆς ἀποφάσεώς του, νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Σμύρνην, Ἑλληνικὰ στρατεύματα, τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπατηθῇ περὶ τῆς σημασίας, ἥτις ἔμελλεν ὀρθῶς νὰ ἀποδοθῇ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Αἱ διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς γειτονικῆς περιοχῆς δὲν ἦσαν μόνον δημοσίως πανθομολογημέναι. Διετυπώθησαν αὗται ἐπισήμως πρὸ τῆς Συνδιασκέψεως, ἐπὶ μακρὸν ὑποστηριχθεῖσαι πρὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου καὶ σαφῶς ἐπιδοκιμασθεῖσαι ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ἑλληνικῶν ὑποθέσεων.

Μεταβαίνουσα εἰς Σμύρνην ἡ Ἑλλὰς ἐγνώριζεν ὅτι, ἐὰν δὲν εἶχεν ἀκόμη τίτλον νόμιμον, εἶχεν ἐκεῖ ἤδη τίτλον ἠθικόν. Δὲν ἀπέστελλεν ἐκεῖ τὰ στρατεύματά της ὡς ἁπλᾶ ὄργανα ἐκτελεστικὰ ἐπὶ ξένης γῆς, ὅπως προηγουμένως ἔπραξεν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἀλλ' ὡς ὄργανα τὰ πλέον ἐνδιαφερόμενα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν διεθνοῦς ἐντολῆς, ἐχούσης ὡς σκοπὸν τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, ἐν χώρᾳ οὐσιωδῶς Ἑλληνικῇ. Ἐφεξῆς, ἐὰν ἡ κατοχὴ τῆς Σμύρνης δὲν ἀποτελεῖ, ὡς πρὸς τὴν ἄποψιν τὴν αὐστηρῶς νομικήν, νέον δίκαιον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐδημιούργησεν, οὐχ ἧττον, κατάστασιν πραγματικὴν νέαν, ἥτις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παραμεληθῇ. Ἐὰν δὲν αὐξάνῃ αὕτη τὰ δίκαια ἅτινα ἡ Ἑλλὰς εἶχε πρό-

τερον ἐπὶ τῆς Σμύρνης, ἣν ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλληνικῶν ὑποθέσεων ἤδη ἀνεγνώρισεν, οὐχ ἧττον, τὰς ἐνισχύει καὶ διπλασιάζει τὴν νόμιμον ἐμπιστοσύνην, μεθ' ἧς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀναμένει τὴν τελικὴν ἀπόφασιν τῆς Συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης. Συμμερίζομαι ὁλοκλήρως τὸ αἴσθημα τοῦτο διότι ἐπείσθην, ὅτι τὰ δίκαια τῆς Χώρας μου ἐπὶ τῆς Σμύρνης, εἶναι ἐν πλήρει συμφωνίᾳ μετὰ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ Κόσμου καὶ μετὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῶν πληθυσμῶν.

Ε. Βενιζέλος»

Εἰς τὰς ὀρθοτάτας ψυχολογικὰς θεωρίας ταύτας τοῦ Βενιζέλου, ἐλλειπούσης διὰ τὴν Ἑλλάδα πάσης ἐγγράφου συμφωνίας, ἐνῷ ἅπαντα τὰ λοιπὰ Κράτη τὰ μετασχόντα τοῦ πολέμου, μὴ ἀρκεσθέντα εἰς τὰς πομπώδεις καὶ ἀφθόνους προφορικὰς ὑποσχέσεις τῶν Συμμάχων, μετὰ ἐμπορικωτάτας καὶ μακρὰς διαπραγματεύσεις, ἐξησφάλισαν δι' ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ σαφεστάτων συμφωνιῶν, τὰ ἀντάλλαγματα τῆς συμμετοχῆς των, ὁ Κλεμανσὼ δι' ἐπιστολῆς του ἔδωκεν εἰς τὸν Βενιζέλον τὴν ἑξῆς τῆς ἀτέγκτου πραγματικότητος, ἀπάντησιν:

«Τὸ ἔκτακτον Συμβούλιον ἔλαβε γνῶσιν τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς τῆς 15 Ν]βρίου, ἀπαντώσης εἰς ἀνακοίνωσιν, ἥτις ἐγένετο ὑμῖν, ἀφοῦ τὸ Συμβούλιον ἤκουσε τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐκθέσεως τῆς ἀναχριτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Σμύρνης καὶ τὰς ἐπεξηγήσεις, ἃς εὐηρεστήθητε νὰ δόσητε ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσω ὅτι τὸ Συμβούλιον ἔκρινεν ὅτι, αἱ ἐντυπώσεις ἃς ἐκφράζετε, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατοχὴν τῆς Σμύρνης, κατ' οὐδὲν τροποποιοῦσι τὴν παρὰ τοῦ ἀνωτάτου Συμβουλίου γενομένην δήλωσιν. Ἐπὶ τοῦ προσωρινοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς. Εἰδοποιήθητε κατηγορηματικῶς κατὰ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις παρὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν Τεσσάρων.

Εἰς μόνην τὴν Διάσκεψιν τῆς Εἰρήνης ἀπόκειται νὰ ἀποφασίσῃ, ὅταν θὰ μελετηθῇ παρ' αὐτῆς τὸ σύνολον τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, ὁποία τις θὰ εἶναι ἡ τύχη τῶν διαφόρων Χωρῶν τῆς παλαιᾶς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Κλεμανσὼ»

Ὁ δὲ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Μαξερύ, δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν Ρωμάνον τὴν 24 Μαρτίου 1920, ἐδήλου σαφῶς ὅτι: «Ἡ Γαλλία εἶναι Μουσουλμανικὴ Δύναμις. Ἔχει μὲν τὰ Ἰδα-

νικά της, δὲν δύναται ὅμως νὰ διακυβεύσῃ ταῦτα, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑποδούλων. Ἡ Γαλλία εἶναι ἠναγκασμένη νὰ λάβῃ ὑπ᾽ ὄψιν της τὴν πραγματικὴν κατάστασιν ἐν Τουρκίᾳ. Μακρὰν τοῦ νὰ εἴμεθα φιλότουρκοι, περιβάλλομεν πάντοτε διὰ τῆς αὐτῆς συμπαθείας τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ στερούμεθα τῶν μέσων, ὅπως ἐξαναγκάσωμεν τοὺς Τούρκους νὰ δεχθῶσι τόσον αὐστηρὰς ἀποφάσεις».

Καυστικὴ καὶ πραγματικὴ ἀπάντησις, εἰς τὴν ἀφελῆ δήλωσιν τοῦ Βενιζέλου, «Τῆς Γαλλίας θνησκούσης ἀποθανέτω μετ᾽ αὐτῆς καὶ ἡ Ἑλλάς».

Προέλασις τῆς Στρατιᾶς

Ἐπειδὴ ὁ Κεμάλ, ἐνισχυόμενος ὁσημέραι, ἤρξατο καθιστάμενος ἐνοχλητικὸς εἰς τοὺς Συμμάχους καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Ἄγγλους ἐν Νικομηδείᾳ, ἀπειλῶν τὰς ἀκτὰς τῆς Προποντίδος καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ Συνδιάσκεψις τῆς Βουλώνης δι᾽ ἀποφάσεώς της, τὴν 18 Ἰουνίου 1920, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Στρατιὰν νὰ προελάσῃ, μὲ πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως, ἧς τὰ Σώματα, τὴν 22 Ἰουνίου 1920, ἐπορεύθησαν οὕτως:

Σ. Στρατοῦ Σμύρνης. α) Ἡ XIII Μεραρχία, διὰ δύο φαλάγγων της, πρὸς Σαλιχλῆ—Φιλαδέλφειαν, καὶ διὰ τρίτης πρὸς τὸ Ἀξάριον. β) Ἡ Μεραρχία Σμύρνης πρὸς Ἀξάριον. γ) Ἡ Μεραρχία Ἀρχιπελάγους, ἐκ Περγάμου διὰ δύο φαλάγγων της πρὸς Ἀξάριον, καὶ διὰ τρίτης πρὸς Σόμα. δ) Τὸ 1 Σύνταγμα. Ἱππικοῦ πρὸς Σαλιχλῆ—Φιλαδέλφειαν. ε) Τὸ 3 Σύνταγμα Ἱππικοῦ, πρὸς Ἀξάριον—Σόμα.

Α. Σ. Στρατοῦ. α) Ἡ II Μεραρχία ἀπὸ Ὀδεμησίου πρὸς Φιλαδέλφειαν. β) Ἡ I Μεραρχία ἀπὸ Ἀϊδινίου πρὸς Ναζλῆ—Μπουλαντάν.

Τοῦ πολεμίου, μετ᾽ ἀσθενῆ ἀντίστασιν, ὑποχωρήσαντος, ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ προελάσασα ἐπεξέτεινεν τὴν ζώνην κατοχῆς ἀπὸ τῆς Κίου—διὰ τῆς Προύσσης—Οὐσὰκ—Μπουλαντάν.

Ἡ κατὰ Ἰούνιον 1919 σχηματισθεῖσα Μεραρχία Κυδωνιῶν ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Ὀθωναῖον καὶ Ἐπιτελάρχην Ἀντισυνταγμ. Λαμπίρην, προελάσασα εἰς Σαλιχλῆ πρὸς Σιμάβ, ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς ἀτάκτους, τοὺς προσβαλλόντας αἰφνιδίως καὶ διαλύσαντας τὸ ἐν Δεμερτζῆ ἀπόσπασμα αὐτῆς, ὑπὸ τὸν Ταγμ. Μπέλιαν Γ. εἰσελθοῦσα εἰς τὴν παρὰ

τὴν θέσιν Τσὰκ-Τσιφλὶκ στενωπόν, κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ ὡριαίαν στάσιν της, μὴ ληφθέντος οὐδενὸς μέτρου ἀσφαλείας, οἱ ὁπλῖταί της ἀποθέσαντες τοὺς γυλιοὺς καὶ τὰ ὅπλα των ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, διεσπάρησαν εἰς τὸ παρακείμενον δάσος καὶ τὸν ποταμόν, πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ὕδρευσιν, ὅτε ἐκ τῶν ἐγγὺς Ἀνατολικῶν ὑψωμάτων δέχωνται συνεχεῖς, ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν πυροβολισμούς, ἐνεδρευούσης ὑπὸ τοὺς Ἐτὲμ Βέην καὶ Μπεχλιβὰν μικρᾶς ὁμάδος ἀτάκτων. Ἅπασα ἡ διεσπαρμένη ἰσχυρὰ αὕτη φάλαγξ κατελήφθη ὑπὸ πανικοῦ καὶ οἱ ἄνδρες αὐτῆς ἔτρεχον ἀλλόφρονες τῇδε κἀκεῖσε ἄοπλοι.

Ἡ Μεραρχία, μετὰ πολλοῦ κόπου τινῶν ἐκ τῶν Ἀξιωματικῶν της,συγκρατηθεῖσα ἀνεσχηματίσθη, ἀπόσπασμα δ' αὐτῆς ἐπροχώρησε πρὸς τὰ ὑψώματα, τὰ ὁποῖα τὸ ἀνταρτικὸν Σῶμα ἐγκαίρως ἐγκαταλείψαν, ἐτράπη πρὸς τὸ Σιμέβ, ἡ δὲ Μεραρχία κατηυθύνθη πρὸς τὸ Οὐσὰκ—Τζέντιλ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπελθόντος αἰφνιδιασμοῦ, μεταξὺ ἄλλων, ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς κατὰ τὸ δεξιὸν γαστροκνήμιον καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας Συνταγμ. Ὀθωναῖος, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Συνταγμ. Πάγκαλος Θ. ἐτηλεγράφησεν: «Ἀναφέρατε ἂν τραυματισμός σας εἶναι ἀποτέλεσμα βλακείας ἢ δειλίας». Διακομισθεὶς δὲ αὐθημερὸν εἰς Σαλιχλῆ, ἐκεῖθεν μετεφέρθη εἰς Σμύρνην, ὅπου ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ὁ Διοικητὴς τοῦ Σώματος Ὑποστράτηγος Νίδερ εἶπεν αὐτῷ: «Οὔτε τὸ τραῦμά σου θὰ σὲ σώσῃ». Ἐκεῖθεν μετά τινας ἡμέρας, ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας,ἔνθα καὶ ἐφεξῆς παρέμεινε προαχθεὶς εἰς Ὑποστράτηγον. Ἡ συγχρόνως μετὰ τῆς Μεραρχίας Κυδωνιῶν σχηματισθεῖσα Μεραρχία Μαγνησίας ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Γαργαλίδην κατηυθύνθη εἰς Νικομήδειαν.

Ἐπειδὴ τὰ Κεμαλικὰ στρατεύματα ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς χωρίου Βεϊκὸς καὶ ἔβαλλον καὶ κατὰ τῶν ὁρμούντων ἐκεῖ Ἀγγλικῶν πολεμικῶν πρὸς δημιουργίαν ἀντιπερισπασμοῦ, τῇ σιωπηρᾷ συγκαταθέσει τοῦ Ἄγγλου Ἀρχιστρατήγου Μίλν, ἡ Ἑλληνικὴ στρατιά, τὴν 10 Ἰουλίου 1920, κατέλαβε τὴν Προύσαν, ἄνευ διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως, γεγονὸς ὅπερ ἐπέσυρε τὰς αὐστηρὰς παρατηρήσεις τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Παρασκευόπουλον, ἐξιχθείσας μέχρι τῆς ἀπειλῆς ἀνακλήσεώς του ἀπὸ τῆς Διοικήσεως. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν κατελήφθη καὶ ἡ Κίος, ἀποχωρήσαντος ἐκεῖθεν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀποσπάσματος,ὅπερ εἶχε καταλάβει ταύτην τὴν 8 Ἰουλίου.

Μετά τινα χρόνον, ὁ Βενιζέλος ἐπιστρέφων ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας, διῆλθεν ἐκ Σμύρνης, ἐπιβαίνων τοῦ Ναρκίσσου,

μὴ ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον Παρασκευόπουλον ἀνελθόντα ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, ὡμίλησε μετ' ἀσυνήθους σφοδρότητος, ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Προύσης, ἀκουστὸς γενόμενος ὑπὸ τῶν περιπατητῶν τῆς προκυμαίας. Τῇ παρεμβάσει δὲ τοῦ καταφθάντος Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου, ἐπῆλθεν ἠρεμία. Κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν γεῦμα,ὁ Βενιζέλος ἐπανέλαβε τὰς φαιδρὰς οὐτοπίας τῶν πέντε θαλασσῶν, τῆς ἀπελευθερώσεως ἅπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ πλούτου ὅστις θὰ εἰσρεύσῃ ἐκ τῶν νέων Χωρῶν. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἀνεχώρησε δι' Ἀθήνας.

Καὶ οὕτω ἡ Ἑλληνικὴ ζώνη κατοχῆς, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐκβολῶν τοῦ Σαγγαρίου δι' Ἀδαπαζὰρ—Σταμπάντσας — Λίμνης Ἀσκανίας — Τίμπολ— Ἄκσου (Α. Προύσης)—Σιμὰβ—Α. Οὐσὰκ—Μπουλαντὰν—Μαίανδρος, ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Καΰστρου. Ἐπεκταθέντος οὕτω τοῦ Μετώπου τῆς Στρατιᾶς ὑπερμέτρως, κατατμηθέντος κατὰ χωριστὰς καὶ λίαν ἀπεχούσας μεταξύ των ὁμάδας, Νικομήδεια, Προῦσα καὶ Σμύρνη, ἐνῷ, οἱ κύριοι κόμβοι τῶν συγκοινωνιῶν Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ Ἀφιὸν Καρα-Χισάρ,παρέμενεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων,οἵτινες ἐξηκολούθουν ἐνισχυόμενοι καὶ ὀργανούμενοι.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Προύσης, διεκόπησαν αἱ ἐπιχειρήσεις, παρὰ πᾶσαν λογικήν, μὴ συνεχισθείσης, ὡς ἐπεβάλλετο, εὐρυτέρας καὶ ὁριστικῆς ἐνεργείας κατὰ τοῦ πολεμίου. Ἐπιπροσθέτως δὲ, ἐμειώθη σημαντικῶς καὶ ἡ δύναμις τῆς Στρατιᾶς, διὰ τῆς ἀποστολῆς κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, διὰ κομματικοὺς λόγους, τὴν 11 Σ]βρίου 1920, τῆς Μεραρχίας Κυδωνιῶν εἰς Ἀθήνας, ἧς τὴν Διοίκησιν ἀνέλαβεν ὁ ἐν αὐταῖς, ἀπὸ τῆς ἐκ Τσὰκ-Τσιφλὶκ φυγῆς του, τὰς διατριβὰς ποιούμενος καὶ ἐφησυχάζων Ὑποστράτηγος Ὀθωναῖος, κατὰ τὰς ἀρχὰς 8]βρίου, τοῦ 5 Συντάγματος τῆς Μεραρχίας Ἀρχιπελάγους εἰς Πάτρας, ἑνὸς Τάγματος τοῦ 15 Συντάγματος εἰς Βόλον καὶ διὰ τῆς ἀπολύσεως μιᾶς κλάσεως ἐφέδρων.

Μουσταφᾶ-Κεμάλ

Ὁ Μουσταφᾶ-Κεμάλ, καταγόμενος, ὡς λέγεται, ἐκ Χριστιανῶν, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐξισλαμισθέντων,ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1883 ἐν Θεσσαλονίκῃ, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ-ἐφένδη ἐκ Νύσσης

τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ζουμπιτὲ-Μολὰ Χανοὺμ ἐκ τοῦ χωρίου Κάτσοβα τῆς Ἐπαρχίας Μοναστηρίου.

Ἀποφοιτήσας τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς Πεζικοῦ καὶ Ἐπιτελῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ συμπληρώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γερμανίᾳ, χαρακτῆρος ἀπεριορίστως φιλοδόξου, θελήσεως χαλυβδίνης καὶ ἐνεργητικότητος καταπληκτικῆς, ἀπεστάλη εἰς τὸ V Σῶμα Στρατοῦ Δαμασκοῦ, ὁπόθεν μετὰ ὀκτάμηνον εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν, προαχθεὶς εἰς Λοχαγὸν Α΄ τάξεως, μετετέθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Γ΄ Σώματος Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Νεοτουρκικοῦ κινήματος συμμετασχὼν αὐτοῦ, ἐβάδισε μετὰ τοῦ Γ΄ Σώματος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου εἶχεν ἐκραγῆ κίνημα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σουλτάνου Χαμὴτ κατὰ τοῦ Κομιτάτου "Ἕνωσις-Πρόοδος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου μετέσχεν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἕμβὲρ Πασᾶ καὶ τῶν Ἰθαγενῶν τῆς Κυρρηναϊκῆς, διακριθεὶς διὰ τὴν τόλμην καὶ ἀποφασιστικότητά του. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διετέλει διευθυντὴς τοῦ Γραφείου ἐπιχειρήσεων τοῦ V Σώματος εἰς Μπουλαΐρ, μετὰ τὸ πέρας δ᾽ αὐτῶν, διωρίσθη Στρατ. Ἀκόλουθος τῆς ἐν Σόφιᾳ Τουρκικῆς Πρεσβείας.

Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἐτύγχανε Διοικητὴς τῆς IX Μεραρχίας Δαρδανελλίων ἐν Ἀρὶ-Μπουρνοῦ, κατέχων τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ὑπὸ τὸν Ἐσσὰτ Πασσᾶν τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν Ἰωαννίνων. Κατὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ὄπισθεν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν Τούρκων εἰς Ἀνάφαρτα, ἐπεδείξατο ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν καὶ ἐπιτεθεὶς κατ᾽ αὐτῶν, τοὺς ἐξηνάγκασεν διατελοῦντας ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀγγλογαλλικοῦ Στόλου, νὰ ἀποσυρθῶσι καὶ περιορισθῶσιν ἐν τῇ ἀκτῇ τῶν Ἀναφάρτων, ὑποστάντας βαρυτάτας ἀπωλείας, ὁπόθεν ἀπεσύρθησαν βραδύτερον, ἕνεκα τῶν ἀπωλειῶν ἃς ὑφίσταντο ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἀμειφθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐμβὲρ Πασσᾶ, διὰ τῆς προαγωγῆς του εἰς Συνταγματάρχην κατ᾽ ἀπόλυτον ἐκλογήν.

Περιελθὼν εἰς σοβαρὰν διάστασιν πρὸς τὸν Στρατηγὸν Λίμαν Φὸν Σάντερς, ἕνεκα ἀντιθέτων σκέψεων καὶ ἐνεργείας, ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετὰ τρίμηνον διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ Διαδόχου Μεχμὲτ-Βαχιδεδίν, συνοδεύσας αὐτόν, κατὰ τὸ εἰς Γερμανίαν ταξείδιόν του, πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, κατὰ τὸ ὁποῖον, ἐπισύρας τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των, διωρίσθη Διοικητὴς τοῦ Δ΄ Σώματος εἰς Διαβεκὴρ, τῆς ὑπὸ τὸν Βεχὴπ Πασσᾶν, τὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ Μπιζανίου, Στρατιᾶς. Ἐκεῖθεν

μετά τινα χρόνον, άποσυρθεὶς αὐτοβούλως, ἕνεκα τοῦ ἐνσκήψαντος χειμῶνος, καὶ ἐγκαταλείψας τὴν γραμμὴν τῆς προκαλύψεώς του, ὑποχωρήσας περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐγκαταλείψας ἅπαντα σχεδὸν τὰ πυρομαχικά του, ὁ Βεχὴπ Πασσᾶς ἀφαιρέσας αὐτῷ τὴν Διοίκησιν τὸν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διωρίσθη Διοικητὴς τῆς Ζ' Στρατιᾶς Παλαιστίνης, ὑπὸ τὸν Στρατάρχην Φαλκενχάϊν, μεθ' οὗ προελθὼν εἰς προστριβάς, διὰ τῆς προπαγάνδας ἣν ἤσκησε, μεταξὺ τῶν Διοικητῶν τῶν Σωμάτων Στρατοῦ, κατώρθωσε τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ, ἀντικατασταθέντος ὑπὸ τοῦ Στρατάρχου Λίμαν—Φὸν Σάντερς.

Ἡ Ἀγγλικὴ Στρατιὰ ὑπὸ τὸν Στρατάρχην Ἄλεμπυ, διὰ δραστηρίας ἐνεργείας, ἐκτοπίσασα ἐκ τῶν θέσεών της τὴν Στρατιὰν τοῦ Μουσταφᾶ-Κεμάλ, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτας καὶ μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του νὰ καταφύγῃ εἰς Χαλέπιον, ὅπου, μετ' οὐ πολύ, τὸν εὗρεν ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀποθανόντος τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ—Ρεσσάτ, διεδέχθη αὐτὸν ὁ Μεχμὲτ—Βαχεδεδίν, ὅστις εὐνοῶν αὐτὸν τὸν προσέλαβεν ὡς Ἀρχηγὸν τοῦ Στρατιωτικοῦ του Οἴκου καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μ. Ἀσίαν, ὡς ἐπιτηρητὴν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου.

Εὑρισκόμενος ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁ Μουσταφᾶ-Κεμὰλ καὶ παρακολουθῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν κατάρρευσιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ὑπαγωγήν της, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, συνέλαβε τὸ σχέδιον καὶ ἤρξατο ἐργαζόμενος, ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ Λαῷ, κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποστολήν του, διὸ καὶ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πληροφορηθεῖσα τοῦτο, ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν διοίκησιν.

Ἕνεκα τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας λαμβανομένων μέτρων, ἐξαφθέντος τοῦ Τουρκικοῦ φανατισμοῦ, ἐξερράγησαν ταραχαὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἵτινες ἐπέφερον κατ' ἀπόφασιν τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς 11 **Μαρτίου**, τὴν κατάληψιν αὐτῆς διὰ Συμμαχικῶν στρατευμάτων, ἥτις, διὰ προκηρύξεως τῆς 16 ἰδίου, ἀνηγγέλθη ὡς προσωρινή, σκοποῦσα μόνον τὴν ἐνίσχυσιν τῆς νομίμου ἀρχῆς τοῦ Σουλτάνου, τῆς τάξεως τηρουμένης δι' αὐστηροτάτων μέτρων.

Φοβούμενος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ὁ Μουσταφᾶ—Κεμάλ, παραιτηθεὶς ἐκ τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ, παρέμεινεν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὅπου

ἤρξατο κηρύσσων τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Τουρκικοῦ Ἔθνους κατὰ τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μούδρου, καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Σουλτάνου, ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Συμμάχων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἄγνωστος μέχρι τότε εἰς τὸν Λαὸν τυγχάνων.

Τῇ βοηθείᾳ δὲ τοῦ Ρεοὺφ Πασσᾶ, τοῦ γνωστοῦ Κυβερνήτου τοῦ καταδρομικοῦ Χαμηδιέ, κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους, τοῦ Κιαζὴμ Καραμπεκὴρ Διοικητοῦ τῆς Γ΄ Στρατιᾶς, τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, τοῦ Ρεφὲτ Πασσᾶ καὶ τοῦ Διπλωμάτου Μπεκῆρ-Σαμῆ Βέη, ἁπάντων γνωστοτάτων εἰς τὸν Τουρκικὸν Λαόν, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ αὐτὸν κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς Κυβερνήσεώς του. Ἐνῷ, ὁ Νουρεδὶν Πασσᾶς ἀπὸ τοῦ κατάπλου τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ Λέοντος εἰς Σμύρνην, εἶχεν ἀρχίσῃ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὀργανώνων τὰς τιτλοφορηθείσας «Ἐθνικὰς Ἑνώσεις τῆς Νεολαίας», ἐξ ὧν βραδύτερον ἐσχηματίσθησαν αἱ συμμορίαι τῶν ἀτάκτων. Συναντηθέντες δὲ οἱ ἀνωτέρω μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἐν Λεμισσῷ ἀνεκήρυξαν αὐτὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐθνικοῦ κινήματος, ἔχοντος βοηθοὺς πολυτίμους καὶ τοὺς πολυαρίθμους πράκτορας τῆς Ἰταλικῆς προπαγάνδας.

Ἅμα δ' ὡς ὕψωσε ἐν Ἀγκύρᾳ, κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν, ἐξαπέλυσε πρὸς τοὺς πιστοὺς τοῦ Μωάμεθ, φανατικὰς προκηρύξεις, ἀποκηρύσσων τὴν Κυβέρνησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς καὶ καλῶν τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ καὶ τὸν Μουσουλμανικὸν Λαόν, νὰ ταχθῶσι παρὰ τὸ πλευρόν του, ἵνα ὑπερασπίσωσι καὶ σώσωσι τὴν Ὀθωμανικὴν Πατρίδα, μέγιστον κίνδυνον ὑπὸ τῶν ἀπίστων διατρέχουσαν.

Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην σπεύσαντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου καὶ τὰ ἐν Ἀνατολίᾳ εὑρισκόμενα στελέχη ὀκτὼ Σ. Στρατοῦ καὶ τὰ καταφυγόντα λείψανα τῶν Σωμάτων Συρίας καὶ Μεσοποταμίας, συνεκροτήθη πολιτικὴ ὀργάνωσις ἐξ ἑτοίμων Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτικῶν στελεχῶν καὶ ἐνόπλου δυνάμεως. Τὰ σχηματιζόμενα Σώματα ἐξώπλιζεν ὁ Κεμάλ, τὸ μέν, κατασχὼν τὰ εἰς τὰς τουρκικὰς ἀποθήκας φυλασσόμενα ὅπλα, πυρομαχικὰ καὶ πυροβόλα, ἐκδιώξας πὺξ λὰξ τοὺς φρουροῦντας αὐτὰ Ἄγγλους καὶ Γάλλους στρατιώτας, τὸ δέ, διὰ τοῦ ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Σεβαστείᾳ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συγκεντρωθέντος ὑλικοῦ, καὶ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετ' ἐφέδρων στρατιωτῶν ἀποστελλομένου ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν Συμμάχων καὶ διὰ τοῦ κατ' ἀρχὰς μέν, μυστικῶς βραδύτερον δέ, φανερῶς, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀποστελλομένου

τοιούτου, διὰ τοῦ λιμένος τῆς Ἀτταλείας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατεχομένης.

Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ εὑρισκόμενος ἐν Ἐρζερούμ, ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην, ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀναπτυχθείσης ἐξάψεως τῶν πνευμάτων, ἐκ τῆς αἱματηρᾶς συρράξεως, συνεκάλεσε τὴν 23 Ἰουλίου 1919 ἐν Ἐρζερούμ τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἥτις ἐργασθεῖσα ἐπὶ δύο μῆνας, συνέταξεν ὁμοφώνως τὸ ἀποκλειθὲν «Ἐθνικὸν Συμβόλαιον», ἔχον ἐν περιλήψει οὕτως: α) Ἀντίστασις κατὰ πάσης ἀποπείρας κατοχῆς καὶ ἐπεμβάσεως τῶν ξένων Δυνάμεων, πρὸς ὄφελος τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων. β) Ἀπαγόρευσις πάσης ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἀντιθέτου πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας καὶ τῶν δικαίων τῶν Μουσουλμάνων. γ) Ἄμυνα κατὰ πάσης προσβολῆς διευθυνομένη ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ δ) Ἀδίστακτος ὑπεράσπισις, πάσῃ δυνάμει, τῶν δικαίων καὶ τῶν ἱερῶν κτήσεων, ἐναντίον παντὸς διαβήματος τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, πρὸς ὄφελος τῶν Χριστιανῶν».

Αἱ ἀποφάσεις αὗται τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐρζερούμ κατεθορύβησαν τὴν Τουρκικὴν Κυβέρνησιν, διὸ καὶ ὁ Μέγας Βεζύρης Φερὴτ-Πασσᾶς, Σουλτανικῇ συναινέσει, ἀπεφάσισε τὴν καταδίωξιν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, κληθέντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις μὴ ὑπακούσας εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, ἀπετάχθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, διαταχθείσης τῆς συλλήψεώς του, πλὴν κατόπιν ἑορτῆς.

Τὴν 8 Αὐγούστου 1919, ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ Βαλουκεσέρ, ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς Ἐθνικῆς ὀργανώσεως καὶ ἀπηύθυνε τρεῖς διαμαρτυρίας, πρὸς τὸν Σουλτάνον, τὸν Μέγαν Βεζύρην καὶ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν Συμμάχων. Τὴν 1 δὲ Σεπτεμβρίου 1919, συνεκάλεσε νέαν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἐν Σεβαστείᾳ, πολυπληθεστέραν τῆς ἐν Ἐρζερούμ συγκληθείσης, ἥτις ἐπεκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς πρώτης, ἀλλὰ καθώρισε ταύτας σαφέστερον οὕτως: α) Γραμμὴ Μουσούλης— Ἀλεξανδρέττας. β) Ἐκκένωσις τῆς Σμύρνης, Ἀδάνων καὶ ἅπαντος τοῦ ὑπολοίπου τῆς Τουρκικῆς Χώρας, ὑπὸ τῶν ξένων στρατευμάτων. γ) Κατάργησις τῶν διομολογήσεων καὶ δ) Ἡ Τουρκία εἰς τοὺς Τούρκους».

Τῆς Βουλῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀρνηθείσης τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν της, οἱ πλέον ἐκτεθειμένοι τῶν Βουλευτῶν συλληφθέντες ἀπεστάλησαν εἰς Μάλταν, τῶν λοιπῶν δὲ παρεμποδισθείσης τῆς μεταβάσεώς των εἰς Ἄγκυραν, ὅπου ἐκά-

λεσεν αὐτοὺς ὁ Μουσταφᾶ—Κεμάλ, προεκήρυξεν οὗτος νέας ἐκλογάς.

Τὴν 13 Ἀπριλίου, ὁ Σουλτάνος ὑπείκων εἰς τὰς προτροπὰς τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Φερὶτ Πασσᾶ, ἐξέδωκε Φετφᾶν, δι᾽ οὗ ἐκήρυσσεν ὡς ἀποστάτας καὶ ἀπίστους τὸν Μουσταφᾶ—Κεμὰλ καὶ τοὺς ὀπαδούς του, καὶ ἐκάλει τοὺς πιστοὺς Μουσουλμάνους νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτόν.

Συγχρόνως συνῆλθεν ἐν Ἀγκύρᾳ συνέδριον Θεολόγων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μουφτῆ τῆς Ἀγκύρας, ὅπερ ἐξέδωκε Φετφᾶν δι᾽ οὗ ἐκηρύσσετο ἡ στάσις καὶ ἡ Πολιτικὴ τοῦ Μουσταφᾶ—Κεμὰλ ὁλοσχερῶς σύμφωνος πρὸς τοὺς ἱεροὺς νόμους τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ Φετφᾶς οὗτος ἀπηυθύνετο πρὸς ἅπαντας τοὺς Μουσουλμάνους καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Προφήτου ἐκήρυσσε τὸν ἱερὸν πόλεμον. «Πρὸς ἐκκαθάρισιν τῶν ἱερῶν ἐδαφῶν τοῦ Μουσουλμανισμοῦ ἀπὸ τοῦ ρύπου τῶν ἀπίστων».

Τὴν 23 Ἀπριλίου 1920, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἀγκύρας, συνελθοῦσα εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίασιν, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὴν ὡς τὴν μόνην ἐκπρόσωπον τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας καὶ ἀφοῦ ἐχαρακτήρισεν ὡς ἄκυρον καὶ ἀντεθνικὴν τὴν μεταξὺ Σουλτάνου καὶ Ἀγγλίας σύμβασιν, δι᾽ ἧς ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχετο ἐντολὴν προστασίας ὁλοκλήρου τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ᾽ αὐτῆς.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ὑποσχεθεῖσα εἰς τὸν Σουλτάνον, μετὰ τὰ ἀνωτέρω γεγονότα, τὴν συνδρομήν της, πρὸς κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν της, δὲν παρέσχε δὲ καὶ εἰς τὸν Βενιζέλον οὐδεμίαν βοήθειαν, πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἐγκαταλείψασα τὴν Ἑλλάδα εἰς μόνας τὰς δυνάμεις αὐτῆς.

Τὴν 10 Μαΐου 1920, ἡ ὑπὸ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας διορισθεῖσα μεγάλη ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπή, πρὸς διαχείρισιν τῶν Ἐθνικῶν ὑποθέσεων, μετεσχηματίσθη εἰς Κυβέρνησιν καὶ ὁ Μπεκὴρ—Σαμὴ Βέης ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ—Κεμὰλ ἐπαναστατήσασα Τουρκία, συνεκροτήθη εἰς Κράτος ἔχον τακτικὸν στρατόν, ἐφωδιασμένον δι᾽ ὅλων τῶν μέσων τῆς νεωτάτης πολεμικῆς ἀνάγκης. Δέκα ἑπτὰ δὲ Ἀξιωματικοὶ τῆς Γερμανικῆς Ἀποστολῆς, προσκολληθέντες εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τοῦ Μουσταφᾶ—Κεμάλ, ἀνέλαβον τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Στρατοῦ.

'Αντιπρόσωποι δὲ τῶν Σοβιέτ, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Τριπολίτιδος, ἀπεστάλησαν εἰς Ἄγκυραν καὶ οὕτω ἡ Κεμαλικὴ Τουρκία κατέστη Κράτος διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον.

Στρατηγικὴ τοῦ Κεμάλ

Ἡ Στρατηγικὴ τοῦ Κεμάλ, ἀγωνιζομένου ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Χώρᾳ, ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, συνίστατο εἰς μάχας κατατριπτικὰς ὀπισθοφυλακῶν, πρὸς ἐπιβράδυνσιν τῆς προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, πρὸς φθορὰν μαχητῶν καὶ στελεχῶν, μείωσιν τῆς δυνάμεως καὶ κατάπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν τε καὶ τῶν Ἡγητόρων των καὶ τὸ σημαντικώτερον, πρὸς παρένθεσιν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου, τῶν δύο τούτων ἀσπόνδων ἐχθρῶν, παντὸς ἐπιθετικοῦ στρατοῦ, ἰδίᾳ, μεμακρυσμένου καὶ μικροῦ Κράτους, ὡς ἡ Ἑλλάς.

Πιστὴ τουτέστι ἀντιγραφὴ τοῦ Στρατηγικοῦ σχεδίου τοῦ ὑποβληθέντος ὑπὸ Μέμνωνος πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Περσῶν Δαρεῖον, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς Μ. Ἀσίαν, μὴ γενόμενον ἀποδεκτόν. Ὅπερ ὅμως ἐφαρμόσας ὁ Ρῶσσος Ἀρχιστράτηγος Κουτούζωφ, κατέστρεψε τὴν Μεγάλην Στρατιὰν τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1814 εἰς Ρωσσίαν εἰσβολὴν αὐτοῦ.

Ἡ ἐνδεικνυομένη δὲ Στρατηγικὴ καὶ τακτικὴ Ἑλληνικὴ ἐνέργεια, πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Κεμάλ, ἦτο ἡ δι' ἐλαφρῶν μικτῶν φαλάγγων ἀρτίως καὶ δαψιλῶς ἐφωδιασμένων Πεζικοῦ, Ἱππικοῦ καὶ Πυροβολικοῦ, ἀπηνῶς καταδιωκουσῶν καὶ ἀπαύστως καὶ ἀκαμάτως παρενοχλουσῶν τὸν πολέμιον, ὅστις τελικῶς θὰ ἐξηναγκάζετο ἢ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὑποχωρητικὴν αὐτοῦ κίνησιν, ἢ νὰ διασπείρῃ τὰς δυνάμεις του, ὡς ἀγνοῶν τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς τοῦ ἀκολουθοῦντος κυρίου Σώματος τῆς ἐπιθέσεως, καὶ οὐχὶ ἡ Στρατηγικὴ προέλασις, ὡς ἐγένετο, ἁπάσης τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς.

Ἑλληνοϊταλικὴ Συμφωνία

Ὁ Πρόεδρος τῆς ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης συσταθείσης περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ὑποθέσεων Ἐπιτροπῆς Καμπὼν κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτῶν, ἐποιήσατο θερμὴν σύστασιν ἀπ' εὐθείας διαπραγματεύσεων μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος, ἣν ἀποδεχθέντες οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν, Τιττόνι

καὶ Βενιζέλος, μετ' ἐπανειλημμένας συζητήσεις, ὑπέγραψαν τὴν 29 Ἰουλίου 1919 τὴν κάτωθι συμφωνίαν:

α) Ἡ Ἰταλία ὑπισχνεῖτο νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἀξιώσεις τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Βενιζέλου ἐν τῷ μέτρῳ ἐν ᾧ, αἱ ἴδιαι αὐτῆς ἀξιώσεις θὰ ἐγίνοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης.

β) Παρεχωρεῖτο ἡ Β. Ἤπειρος εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὐδετεροποιουμένου τοῦ πορθμοῦ τῆς Κερκύρας. Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀνελάμβανε τὴν ὑποστήριξιν ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς Ἰταλικῆς ἐντολῆς ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας.

γ) Καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπετύγχανεν ἱκανοποίησιν ἐν Β. Ἠπείρῳ καὶ Θράκῃ, παρῃτεῖτο, ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, μεγάλου τμήματος τῶν διεκδικουμένων παρ' αὐτῆς ἐδαφῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀπὸ τῶν Βορείων τοῦ κόλπου τῆς Σκαλανόβας, μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας. Τουτέστι, ἐπὶ τῶν τριῶν περιοχῶν Ἀϊδινίου, Δενιζλῆ καὶ Μεντεσέ. Ἡ δὲ Ἰταλία θὰ ὑπεστήριζε τὰς ὑπολοίπους ἐν Μ. Ἀσίᾳ διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος, μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ.

δ) Ἡ Ἰταλία παρεχώρει τὴν Δωδεκάνησον εἰς τὴν Ἑλλάδα, πλὴν τῆς Ρόδου, ἐν ᾗ θὰ ἐνηργεῖτο δημοψήφισμα μετὰ πενταετίαν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συμφωνίας.

Πλήν, τὸ ἀκροτελεύτιον ἄρθρον ἀπέδιδε τῇ συμφωνίᾳ ταύτῃ τὴν πραγματικήν της ἀξίαν ὁρίζον ὅτι: «Καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Ἰταλία δὲν θὰ ἐπετύγχανεν ἱκανοποίησιν, εἰς ὅ,τι ἀφεώρα εἰς τοὺς πόθους της ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀναλαμβάνει πλήρη τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας ὡς πρὸς ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς παρούσης συμφωνίας». Ἡ συμφωνία αὕτη δυνάμει τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου κατηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ Σφόρτσα, τὴν 23 Ἰουλίου 1920 ἀντικατασταθεῖσα τὴν 23 Αὐγούστου δι' ἄλλης παρεμφεροῦς, ἀλλ' ὁριζούσης ὅτι «Ἡ παραχώρησις τῆς Ρόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας παραχωρήσεως εἰς αὐτὴν τῆς Κύπρου, κατόπιν δημοψηφίσματος, μετὰ δεκαπενταετίαν ἐνεργουμένου, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ Ρόδιοι θὰ ἐξέφραζον ἐλευθέρως τὴν θέλησιν αὐτῶν».

Πρὶν δὲ ὑπογραφῇ ἡ ἀνωτέρω συμφωνία, τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον, τὴν 18 Ἰουλίου 1919, παρεδέχθη προσωρινῶς συμφωνίαν μεταξὺ Τιττόνι καὶ Βενιζέλου ἀφορῶσαν εἰς τὴν γραμμὴν ὁροθετήσεως, μεταξὺ τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνικῆς κατοχῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐκοινοποιήθη εἰς τὰς ἐπιτοπίους Ἰταλικὰς καὶ Ἑλληνικὰς ἀρχὰς μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι: «Ἡ κατοχὴ αὕτη εἶχε χαρακτῆρα προσωρινόν». Ἐδόθησαν δὲ πρὸς ἀμφοτέρας τὰς στρατιωτικὰς Διοικήσεις

ὁδηγίαι, ὅπως οἱ Ἀξιωματικοὶ τῶν δύο Στρατῶν διατηρῶσι μεταξύ των σχέσεις ἐξόχως φιλικικάς. Σύστασις,ἥτις πολλάκις ἠγνοήθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν Ἀξιωματικῶν.

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς ὅτι: «Ἅπασαι αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, τῆς Δωδεκανήσου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν ὁλοσχερῶς ἀντίθετοι πρὸς τὸ Δόγμα τῶν Ἐθνικοτήτων, ὅπερ διεκήρυσσον στεντορείως καὶ κατὰ κόρον, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ αἰωρουμένης τῆς Γερμανικῆς σπάθης, ὑπὲρ τὰς κεφαλάς των, οἱ Σύμμαχοι, ὡς μὴ ὑπάρχοντος οὐδενὸς Ἰταλοῦ ἐν αὐταῖς. «Ἥτις ὀφείλουσα τὴν ἐλευθερίαν της εἰς τὸ δημοψήφισμα, δὲν ἐδίστασε ποσῶς νὰ παραμείνῃ ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ νὰ βασιλεύῃ ἐπὶ Χώρας ἀλυτρώτου, μεταβληθεῖσα ἀπὸ ἐλαφρῶς δυναστευόμενον τῆς χθές, εἰς σκληρότατον Δυνάστην τῆς σήμερον, ὡς καὶ ἡ Ἀγγλία ἐν Κύπρῳ».

Τὴν 3 Ν]βρίου 1919 ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, τῇ προθετικῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Βενιζέλου, ἐτέλεσε τοὺς γάμους του ἀνεπισήμως μετὰ τῆς δεσποινίδος Μάνου, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἀδελφῆς της Ζαλοκώστα. Τὴν 1 δὲ Φεβρουαρίου 1928 ἐτέλεσε τοὺς γάμους του ἐν Λωζάνῃ ὁ Πρίγκηψ Χριστόφορος μετὰ τῆς Ἀμερικανίδος Λήδς, προσελθούσης εἰς τὸ ὀρθόδοξον Δόγμα. Ὁ δεύτερος τῶν γάμων τούτων δὲν ἔτυχε τῆς προηγουμένης ἐγκρίσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Συνθήκη τοῦ Νεϊγύ. Κατάληψις τῆς Θράκης

Τὴν 27 Νοεμβρίου 1919, ὑπεγράφη ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐν Νεϊγὺ ἡ ὁμώνυμος Συνθήκη, διὰ τοῦ 27 ἄρθρου τῆς ὁποίας ἀποκαθίσταντο τὰ περὶ τὴν γραμμὴν τοῦ Νέστου Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα τοῦ 1913. Διὰ τοῦ 43 δὲ ἄρθρου αὐτῆς, ἡ Βουλγαρία παρῃτεῖτο ὑπὲρ τῶν Συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συμπραττουσῶν, ἁπάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν τίτλων της, ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῆς Δ. Θράκης ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Μοναρχίαν.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμάχων Φρανσαὶ Ντ' Ἐσπεραὶ προσκληθεὶς κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1919 νὰ καταλάβῃ ταύτην διὰ Συμμαχικῶν στρατευμάτων, μέχρι λήψεως ὁριστικῆς ἀποφάσεως περὶ τῆς τύχης αὐτῆς, ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Σαρπώ, εἰς ὃν ἀνετέθη καὶ ἡ Πολιτικὴ Διοίκησις, ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ «Γενικοῦ Διοικητοῦ», ὅστις ἡγούμενος μόνον Γαλλικῶν Στρατευ-

μάτων, ἐνήργησε τὴν κατάληψιν, ἐγκατασταθεὶς ἐν Κομοτινῇ.

Συγχρόνως, τῆς Ἑλλάδος κληθείσης νὰ καταλάβῃ στρατιωτικὴν ζώνην περὶ τὴν Ξάνθην, ἐκτάσεως 200 περίπου χιλιομέτρων καὶ πληθυσμοῦ 50 χιλιάδων ὡς ἔγγιστα, ἡ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. τοῦ Μηχανικοῦ Λεοναρδόπουλον ΙΧ Μεραρχία μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἀντισυνταγ. τοῦ Πεζικοῦ Πολίτου Η. καὶ Ὑπασπιστὴν τὸν Ἴλαρχον Ἰωαννίδην Σ. ἐνήργησε τὴν κατάληψιν, ἀποσυρθέντων τῶν Γαλλικῶν Τμημάτων πρὸς Ἀνατολάς. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου ἐν Ξάνθῃ αὕτη, ἂν καὶ ἔρημος κατοίκων οὖσα, εὑρέθη σημαιοστόλιστος διὰ μελανῶν σημαιῶν, ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀναρτηθεισῶν.

Ὁ Ὑποστράτηγος Σαρπὺ ἀποτελέσας ὡς Λοχαγός, μέλος τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Ἐντοῦ στρατιωτικῆς ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς, ὡς Ὑπασπιστὴς αὐτοῦ καὶ τυχὼν μεγάλης φιλοξενίας καὶ ἐκτιμήσεως, ἐπιστεύετο ὅτι φιλικῶς διέκειτο πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Παρὰ πᾶσαν ὅμως προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα, ἐπεδείξατο οὗτος ἀπροκάλυπτον κατ' αὐτῆς μῖσος καὶ ἔκδηλον εὐμένειαν καὶ προτίμησιν πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους, τοὺς πρωΐμους καὶ ἀσπόνδους τῆς Γαλλίας ἐχθροὺς καὶ πιστοὺς τῆς Γερμανίας Συμμάχους.

Ὁ Ὑποστράτηγος Σαρπύ, ἐπεδόθη δραστηρίως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Δ. Θρᾴκης, διαιρέσας αὐτὴν εἰς Διοικητικὰς Περιφερείας, ὑπὸ Γάλλους Ἀξιωματικούς, ὑφ' οὓς ὑπήχθησαν αἱ Πολιτικαὶ Ἀρχαί, ἀπαρτιζόμεναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ Βουλγάρων καὶ ἡ ἐξ ἐντοπίων καταρτισθεῖσα Χωροφυλακή. Ὡς νόμισμα ἐπίσημον ὡρίσθη τὸ Βουλγαρικόν, ἀπαγορευθείσης αὐστηρότατα τῆς εἰσαγωγῆς παντὸς ἄλλου νομίσματος, εἰς τὰ δημόσια ταμεῖα καὶ εἰς τὰς συναλλαγάς. Ὡς ἐπίσημος δὲ Τράπεζα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ὡρίσθη ἡ Ἐθνικὴ Βουλγαρικὴ τοιαύτη.

Ἡ εἴσοδος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Δ. Θρᾴκην ὑπέκειτο εἰς πλείστας διατυπώσεις καὶ εἰς τὴν θεώρησιν τῶν διαβατηρίων ὑπὸ τῶν Γαλλικῶν Ἀρχῶν Κομοτινῆς. Ἀντιθέτως δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐπετρέπετο ἀκωλύτως, δι' ἁπλοῦ σημειώματος, τοῦ Βουλγάρου Δημάρχου θεωρουμένου, ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου Ὑποδιοικητοῦ τῆς σχετικῆς Περιφερείας. Εἰς τοὺς Ἕλληνας Ἀξιωματικοὺς ἀπηγορεύθη, ἐν στολῇ, ἡ εἴσοδος, εἰς δὲ τοὺς Βουλγάρους τοιούτους τοὐναντίον, ἡ ἐν στολῇ κυκλοφορία ἀφέθη ἐλευθέρα.

Ὁ ἀπώτερος ἰδιοτελὴς σκοπὸς τῆς ἐνεργείας ταύτης τῶν Γαλλικῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν ἦτο ὅτι: «Ἡ Γαλλία

ἐπεδίωκε τὴν δημιουργίαν αὐτονόμου Κράτους, περιλαμβάνοντος τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Θράκην, οὗτινος ἡ ἐντολὴ τῆς Διοικήσεως θὰ ἀνετίθετο ὑπὸ τῶν Συμμάχων εἰς αὐτήν. Περίπτωσις ἣν διηυκόλυνε τὰ μέγιστα ἡ πρόσκτησις τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων, ὧν τὰ συμφέροντα συνέπιπτον, προτιμώντων τὴν προσωρινὴν Γαλλικὴν κατοχήν, τῆς ὁριστικῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος προσαρτήσεώς των. Τούτου ἕνεκα, οἱ απομακρυνθέντες, ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων εἰς τὴν Δ. Θράκην, Βούλγαροι ἤρξαντο ἐπιστρέφοντες. Οἱ δὲ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀνεκαιτελάμβανον τὰς θέσεις, ἃς κατεῖχον πρότερον. Παραλλήλως οἱ Τοῦρκοι ἤρξαντο ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Θράκης, συστήσαντες ἐν Κομοτινῇ Κομιτάτον, συνεννοούμενον μετὰ τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ Κωνσταντινουπόλει τοιούτων καὶ μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἐγκατασταθὲν ἐν κεντρικῇ οἰκίᾳ τῆς πόλεως, εἰς τὸν ἐξώστην τῆς ὁποίας, ἀνηρτήθη ἡ μεγαλόσχημος ἐπιγραφὴ γαλλιστὶ καὶ τουρκιστί: «Κομιτάτον ἀμύνης τῶν δικαιωμάτων τῆς Θράκης»

Ἐπικειμένης τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ὑπὸ Ἑλληνικῶν, ληφθείσης ὁριστικῆς ἀποφάσεως προσαρτήσεώς της εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ προβλεπομένων ἐπιχειρήσεων κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Α. Θράκην Τουρκικῶν Στρατευμάτων, ὑπὸ τοῦ Συνταγματ. Τζαφὲρ—Ταγιὰρ Βέην, ἐκανονίσθησαν λεπτομερῶς αἱ μεταφοραί, ὧν ἔναρξις ὡρίσθη ἡ 14 Μαΐου 1920. Οἱ Γάλλοι, πρὸς παρεμβολὴν ἐμποδίων καὶ ἐπιβράδυνσιν αὐτῶν, ἠξίωσαν τὴν καταβολὴν τῇ ἑταιρίᾳ ἐξόδων προηγουμένων Ἑλληνικῶν μεταφορῶν κατὰ πολὺ ἀνωτέρων τῶν κεκανονισμένων, ἀπεριφράστως δηλώσαντες ὅτι : «Ἄνευ αὐτῶν δὲν θὰ παρεχωρεῖτο τὸ ἀναγκαῖον τροχαῖον ὑλικόν». Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εὑρεθεῖσα πρὸ τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης καὶ τῆς ἀνενδότου ἐπιμονῆς τοῦ αἰσχροκερδοῦς ἐκβιασμοῦ τῶν Γάλλων, ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ τὸ ἀξιωθὲν ὑπέρτιμον ποσόν.

Μετὰ τήν, κατὰ Μάϊον 1920, ἐκκένωσιν τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Γαλλικῶν Στρατευμάτων, παρέμεινεν ἐν Ἀδριανουπόλει ὁ Ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατηγοῦ Σαρπὺ Λοχαγὸς Ζαμπᾶ, κατ' ἐπίφασιν μὲν ὡς Ἀξιωματικὸς πληροφοριῶν «τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἀνατολῆς», πράγματι δὲ ὡς κατάσκοπος τῶν Τούρκων, μεταβαίνων καθ' ἑκάστην εἰς Ὀρεστιάδα πρὸς συνάντησιν δῆθεν τοῦ Γάλλου προξένου, Περετέ, πράγματι ὅμως, πρὸς συλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῶν θέσεων καὶ κινήσεων τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων προπαρασκευαζομένων πρὸς προέλασιν κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἃς μετέδιδε τῷ Ἀρχηγῷ τῶν Τουρ-

κικῶν Στρατευμάτων Συνταγματ. Γζαφὲρ—Ταγιὰρ Βέη. Οὗ ἕνεκα, ἀπηγορεύθη αὐτῷ παρὰ τῆς ΙΧ Μεραρχίας ἡ μετάβασις εἰς Ὀρεστιάδα.

Τὴν κατάληψιν τῆς Θράκης ἐνήργησε τὸ Σῶμα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, διὰ τῆς Μεραρχίας Σμύρνης, ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Μανοζαράκην Α. μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ταγματ. Κωτούλαν καὶ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ, ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Νικολαΐδην Π., μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἐπίλαρχον Τσαγγαρίδην, ἀποσταλεῖσαι ἐκ Σμύρνης διὰ Ραιδεστοῦ καὶ διὰ τῆς ΙΧ Μεραρχίας διὰ Κουλελὲ—Μπουρκὰς καὶ Ὀρεστιάδος. Ἥτις ραγδαίως καὶ δεξιῶς ἐνεργήσασα, διὰ διμετώπου ἐπιθετικῆς ἐνεργείας, συνάψασα μάχην καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως, κατέλαβε ταύτην. Ὁ δὲ Συνταγματ. Τζαφὲρ—Ταγιὰρ Βέης τραπεὶς εἰς φυγὴν πρὸς τὰ Βουλγαρικὰ σύνορα καὶ προσκύψαντος καὶ καταπεσόντος τοῦ ἵππου του, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας.

Τὸ Σῶμα Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐγκατεστάθη ἐν Ἀνδριανουπόλει, οὗτινος τὸ Στρατηγεῖον συνεκροτήθη οὕτως: **Διοικητὴς** Ἀντιστράτηγος Ζυμβρακάκης Α. **Ἐπιτελάρχης** Συνταγματ. Καλογερᾶς Ι. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ** Συνταγματ. Κριεζῆς Μ. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας** Ἐπιμελητὴς Σταμούλης. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας** Ἀρχίατρος Βογιατζῆς.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων κατηρτίσθη ἡ ἑξῆς διασυμμαχικὴ Ἐπιτροπή: Συνταγματ. Καρκαντσός, Ταγματ. Παππαλεονάρδος καὶ Κισσόπουλος καὶ Λοχαγὸς Καραντζᾶς, Γάλλος Συνταγματ. Τρουαντέκ, Ἄγγλος Αντισυνταγ. Ὄλκαρ, Βούλγαρος Συνταγματ. Μαρκόλεφ, Ἰταλὸς Ταγματ. Στρόφα καὶ Ἰάπων Ταγματ. Τανάκα.

Ἀντίδρασις τῶν Συμμάχων

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀποβάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ εἰς Σμύρνην, μέχρι τῆς τραγικῆς τοῦ Μετώπου καταρρεύσεως, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία, πλὴν τῆς ἐν τῷ διπλωματικῷ πεδίῳ ἀντιδράσεως αὐτῶν, ἠρνήθησαν ἐπιμόνως καὶ ἀπολύτως τῇ Ἑλλάδι τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν φερόντων τὴν Σημαίαν των, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας διενηργεῖτο δι᾽ αὐτῶν εὐρύτατον καὶ ἀνήθικον λαθρεμπόριον πολέμου προωρισμένου διὰ τὸν Κεμαλικὸν Στρατόν. Ἡ Γαλλία μάλιστα ἠρνήθη ἐπιπροσθέτως καὶ ἀνερυθριάστως, νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς διετέλει εἰς ἐμπόλεμον πρὸς τὴν Τουρ-

κίαν κατάστασιν. «Καθόσον αὕτη δὲν ἐκήρυξε τὸν κατ' αὐτῆς πόλεμον ἑκουσίως,ἀλλὰ τῇ Συμμαχικῇ βίᾳ». Ἡ δὲ Ἀγγλία, δὲν ἠξίωσε κατηγορηματικῶς τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀνερυθριάστου παραβάσεως καὶ ποδοπατήσεως τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ τῆς Συμμαχικῆς ἀλληλεγγύης, ὑποχρεώσεως καὶ τιμῆς. Τὸ παράσπονδον δὲ καὶ ἰδιοτελὲς γεγονὸς τοῦτο, ἦτο μία τῶν κυριωτέρων ἐξωτερικῶν αἰτιῶν καὶ ἀφορμῶν, τῆς ἀδόξου καταστροφῆς τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς. Πλήν, παρὰ ταῦτα, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις φοβουμένη διὰ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἀποστέργουσα ὡς ἀσύμφορον, πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Ἰταλίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, πρὸς δέ, ἐπειγομένη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ φρονοῦσα, περιέργως,ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ οὕτως ὑπονομευομένη καὶ πολεμουμένη, θὰ ἠδύνατο τὸ μέν, νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Τούρκους, τὸ δέ, νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τὰς δύο ἐπιθυμίας αὐτῆς, ἀλλ' ἄνευ στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς παρ' αὐτῆς ἐνισχύσεώς της, ἐνεθάρρυνε μυστικῶς τὸν Βενιζέλον, ὅπως παραμείνῃ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ.

Ὁ δὲ Βενιζέλος, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς διατελούσης ὑπὸ τὸ κράτος, τῆς ἐπιθυμίας ταύτης Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, καὶ διατελῶν καὶ οὗτος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰδιοτύπου ψυχοσυνθέσεώς του, τῆς ἑκάστοτε ἐκδηλουμένης εἰς τὴν ἐπιπολαιότητα, προχειρολογίαν καὶ τυχοδιωξίαν, αἵτινες διέκριναν καὶ ἐχαρακτήρισαν ἁπάσας τὰς πολιτικὰς ἐνεργείας, ἀποφάσεις καὶ πράξεις αὐτοῦ, οὐ μόνον παρέβλεψε τὰς ἀντιδράσεις τῶν δύο ἄλλων Συμμάχων, ἀλλὰ καὶ συνέχισε τὰς ἐπιχειρήσεις.

Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα προήλασαν εὐχερῶς καὶ ἐπιτυχῶς καὶ ἐὰν ἀφήνοντο ἐλεύθερα θὰ κατέφερον καίριον κατὰ τοῦ πολεμίου κτύπημα, εὑρισκομένου, ἐν μεγάλῃ μειονότητι, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἀπέναντι αὐτῶν. Πλήν, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἀνησυχήσασαι ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων καὶ προβλέπουσαι ἀποτυχίαν τοῦ Κεμαλικοῦ κινήματος καὶ συνεπῶς καὶ ναυάγιον τῶν ἀπωτέρω αὐτῶν σκοπῶν, τῇ ἐπιμονῇ των, τὸ Ἀνώτατον Συμμαχικὸν Συμβούλιον ἠξίωσεν ἐπιτακτικῶς καὶ ρητῶς, ἐπὶ ἀπειλῇ αὐστηρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέτρων, τὴν διακοπὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν ἐκτελουμένων, οὐχ ἧττον, κατὰ τοῦ ἀντάρτου τοῦ ἀρνηθέντος τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὸν σεβασμὸν συνθήκης φερούσης τὰς ὑπογραφάς των. Ἐνέκρινε δέ, ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ πολεμίου, τὴν προέλασιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων κατ' αὐτοῦ, ἐπὶ τρία μόνον χιλιόμετρα καὶ εἶτα τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ἐξορμήσεως.

Καὶ οὕτω, ἐφεξῆς ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς περιωρίζετο εἰς τοπικὰς συμπλοκὰς καὶ παλινδρομικὰς κατὰ τῶν ἀτάκτων Κεμαλικῶν συμμοριῶν κυνηγεσίας, τὰς ὁποίας ὁ Βενιζελικὸς Τύπος ἐξύμνει, ὡς μέγα πολεμικὸν κατόρθωμα τοῦ μεγάλου Πολιτικοῦ. Πέραν ὅμως τῶν τριῶν χιλιομέτρων, ὠργανοῦτο καὶ ἐνισχύετο ὁ πολέμιος, ἐφοδιαζόμενος ἀφθόνως καὶ ἀκωλύτως, συντόνως καὶ ἀπροκαλύπτως, διὰ ποικίλου νωποτάτου πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ξηρᾶς, θαλάσσης καὶ ἀέρος, ὑπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς Γαλλίας, «ἧς θνησκούσης, ἔδει νὰ συναποθάνῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς μετ᾽ αὐτῆς», ὅπερ μὴ θέλων νὰ παραδεχθῇ καὶ ἀναγνωρίσῃ ὁ Γερμανόφιλος καὶ ἀφιλόπατρις, κατὰ τὸν Βενιζέλον, Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐξωρίσθη, καὶ αἱ ὁποῖαι κατειργάζοντο, ὅλαις δυνάμεσι καὶ δι᾽ ὅλων τῶν μέσων, παρὰ πᾶν θεῖον καὶ ἀνθρώπινον δίκαιον καὶ παρὰ πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ἀξιοπρέπειαν, τὴν ἀποτυχίαν τῆς μικρᾶς Συμμάχου των Ἑλλάδος, τὸν ὄλεθρον τοῦ συμπολεμιστοῦ των Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ τοῦ ἀδυνάτου Ἑλληνικοῦ τῆς Μ. Ἀσίας πληθυσμοῦ. «Πραγματικότητα ἣν ἐθεᾶτο ἀπαθῶς, ἀσυγκινήτως καὶ μοιρολατρικῶς, ὁ μεγαλοπράγμων γίγας καὶ δαιμόνιος Πολιτικὸς ἀνήρ».

Πλήν, πρὸ τοιαύτης ἐκδήλου πραγματικότητος εὑρισκόμενος ὁ Βενιζέλος, ἀντί, ὡς ὤφειλε, λαμβάνων ὑπ᾽ ὄψει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὰ συμφέροντα, τῆς οὕτω ἀνομολογήτως καὶ ἐσκεμμένως ὑπονομευομένης Πατρίδος του, νὰ ἀπέλθῃ τάχιστα ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὡς σύσσωμος ὁ Γαλλικὸς Τύπος, ἐν χορῷ, διεκήρυσσεν ὅτι «αἱ νέαι συνθῆκαι ἀπῄτουν νέας λύσεις», ἐπροτίμησε, χάριν τῶν κομματικῶν του συμφερόντων, νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Λόϋδ-Τζώρτζ, ἐλπίζων νὰ ἔχῃ αὐτὸν εὔνουν καὶ ἐπίκουρον εἰς τὰς πολιτικάς του διαμάχας καὶ τὰ κομματικά του συμφέροντα.

Αἱ κρατοῦσαι δὲ Συμμαχικαὶ ἀντιλήψεις καὶ προθέσεις πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ζωγραφίζονται διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς 7 Ν]βρίου 1919 πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τηλεγραφήματος τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Στρατ. Ἀποστολῆς Συνταγμ. Κατεχάκη, εἰδοποιοῦντος ὅτι:

«Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικοὶ κύκλοι καὶ πρὸ παντὸς οἱ περὶ τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν ἐπιδίωκον, δι᾽ ἀγώνων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας, νὰ διατηρηθῇ τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος εἰς τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τὴν ἀνακωχήν. Καὶ τοῦτο ὅπως μείνωσιν «ἱκανοποιημένα τὰ διάφορα οἰκονομικὰ Γαλλικὰ συμφέροντα, τὰ πρὸ πολλοῦ ἐν Τουρκίᾳ ὑφιστάμενα».

Κατὰ τὴν ὑπογραφήν της δὲ αὗται καὶ μετ' αὐτὴν καὶ καθ' ἣν ἐποχήν, ὁ μὲν Βενιζέλος ὁ φίλτατος τῶν Συμμάχων φίλος καὶ θερμὸς θιασώτης, ἀπολύτως ἦρχε καὶ ὡς ἀπόλυτος Δεσπότης ἐκυβέρνα, ὁ δὲ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ Γούναρης, Λάμπρος, Ράλλης καὶ λοιποὶ Πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἐξόριστοι καὶ ἀνίσχυροι παρέμενον, σαφέστατα, πιστότατα καὶ εὐγλωττότατα περιγράφονται εἰς τὰ κατωτέρω, παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Βενιζέλου, πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν ἀποσταλέντα ἐκ Λονδίνου τηλεγραφήματα, δι' ὧν ἐπληροφόρει αὐτὴν ὅτι:

α) Τὸν Ἰανουάριον 1920 ἐπὶ τῇ ἁπλῇ διαδόσει ὅτι:

«Ἡ Ἀγγλία ἐμελέτα τὴν διάλυσιν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, ὁ Γαλλικὸς Τύπος καὶ ἡ Γαλλικὴ κοινὴ Γνώμη ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτῆς σύσσωμοι. Ἡ δὲ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις διεμαρτυρήθη καὶ ἠξίωσεν ὅπως ἡ Τουρκία καταστῇ Κράτος βιώσιμον, διὰ τῆς προσαρτήσεως εἰς αὐτὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Μ. Ἀσίας».

β) Ὁ ἀναλαβὼν τὴν 7 Ἰανουαρίου ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἀρχὴν Μιλλερὰν ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως πρὸς τὸν Βενιζέλον ὅτι:

«Ἡ Γαλλία δὲν ἦτο ποσῶς διατεθειμένη νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, χάριν τῶν Ἑλληνικῶν ἐκδικήσεων». Ὅστις ἀπήντησε: «Δὲν ἐφαντάσθην ποτὲ νὰ ζητήσω τοιαύτην βοήθειαν. Ἡ Ἑλλάς, χάρις εἰς τὸν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατόν της, εἶναι εἰς θέσιν, ὄχι μόνον νὰ ἐπιβάλῃ τὰς Ἑλληνικὰς διεκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι ὁ σπουδαιότερος παράγων, ὅπως ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ σύνολον τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης».

γ) Τὴν 16 Φεβρουαρίου 1920, ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι:

«Διὰ τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν Σμύρνης, εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ, οὐχὶ μόνον, κατὰ τῆς Γαλλίας διακηρυττούσης ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδει νὰ παραχωρηθῇ ἁπλῶς οἰκονομικὴ σφαίρα ἐπιρροῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Ἄγγλου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ».

Τὴν 19 Μαΐου 1920 ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ ἠρώτησεν αὐτόν: «Ἂν ἐν περιπτώσει καθ' ἥν, ἡ Τουρκία ἠρνεῖτο νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς Εἰρήνης, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπέβαλλε ταύ-

την στρατιωτικώς ἐν Θράκῃ καὶ Μ. Ἀσίᾳ. Διότι αἱ πολλαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Ἀγγλίας, δὲν τῇ ἐπέτρεπον τὴν ἀποστολὴν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων, πρὸς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος». Ἐπιπροσθέτως δὲ τῷ ἐδήλωσεν ὅτι: «Δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ ἐπὶ τῆς συνδρομῆς τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας». Εἰς ὅν ἀπήντησε κατηγορηματικῶς ὅτι: «Ὅσον ἀφορᾷ τὰς περιοχάς, αἵτινες θὰ παρεχωροῦντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀναλαμβάνει αὐτὴ νὰ ἐπιβάλῃ τῇ Τουρκίᾳ τοὺς ὅρους τῆς Εἰρήνης».

Κατόπιν δ' ἐκθέσεως τῶν Ὑπάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστῶν τῶν Συμμάχων, δηλούντων ὅτι: «Εἶναι ἀδύνατο; ἡ ἐπιβολὴ τῶν ὅρων της Εἰρήνης εἰς τὴν Τουρκίαν, ὁ Γάλλος Πρωθυπουργὸς προέτεινεν ἀναθεώρησιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου». Ἡ πρότασις ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. «Διατρέχομεν ὅμως τὸν κίνδυνον νὰ ἴδωμεν τὴν Γαλλίαν ἐνεργοῦσαν κατὰ τῶν συμφερόντων μας. Διότι ὁ νῦν Πρωθυπουγός της διατελεῖ πλήρως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν Γαλλικῶν Οἰκονομικῶν κύκλων».

Καὶ ὅμως, ὅταν ἄλλοτε ἐν τῇ Βουλῇ εἰς τοὺς ἀντιλέγοντας αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ὀρθότατα τὴν πραγματικότητα ἀντιλαμβανομένους καὶ τὰς περιστάσεις κρίνοντας, ὁ Βενιζέλος ἀντιλέγων προέβη, πρὸς γενικὴν κατάπληξιν πάντων, εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι: «Ἀποθνησκούσης τῆς Γαλλίας ἀποθανέτω μετ' αὐτὰς καὶ ἡ Ἑλλάς». Προσθέσας συνάμα μυστικοπαθῶς καὶ ἐγωπληθῶς ὅτι: «Χάρις τῷ Θεῷ, ἔχει καλὸν ἀστέρα, καὶ κατέχει τὸ ὑπεράνθρωπον προνόμιον, νὰ βλέπῃ ἀπώτερον καὶ καλλίτερον εἰς τὸ μέλλον παντὸς ἄλλου καὶ δὴ οὐχὶ διὰ τῆς εὐθείας μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τεθλασμένης». Ἀλλ' ὁ μὲν ἀστὴρ ὑπῆρξε ξενόφωτος, ἡ δὲ διὰ τῆς τεθλασμένης ὅρασις ἀπατηλή, κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον καθ' ὅν, ἡ θλᾶσις παραποιεῖ τὴν μορφὴν καὶ τὰς διαστάσεις τῶν ἀντικειμένων.

Ἡ ἄκαμπτος ὅμως καὶ ἀσυγκίνητος πραγματικότης ἀπέδειξε διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας ὅτι: «Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ ὁμοφρονοῦντες Πολιτικοὶ ἔβλεπον ἀνάστρως, ἀθλάστως καὶ φυσικῶς, εὐκρινέστερον, σαφέστερον καὶ μακρότερον, τὰ πράγματα». Καὶ ὅμως οὗτος μὲν ὡς Γερμανόφιλος καὶ ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος καθηρέθη καὶ ἐξωρίσθη, ἐκ δὲ τῶν Πολιτικῶν οἱ μὲν ἐδιώχθησαν οἱ δὲ ἐξοντώθησαν.

δ) Τὴν 10 Ἰουνίου 1920.

Οἱ τεχνικοὶ Σύμβουλοι τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἐπιτελείου διαφωνοῦσι πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Λόϋδ Τζώρτζ. Οὗτοι ἀπεφάνθησαν ὅτι: «Ἐπιμελὴς ἐξέτασις τῆς καταστάσεως ἀποδεικνύει ὅτι οἱ Τοῦρκοι

διαθέτουσι μεγάλας δυνάμεις καὶ οὐχὶ ἐκείνας τὰς ὁποίας προσεπάθησα νὰ πείσω καὶ τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι διαθέτουσι. Προσθέτουσιν ὅτι πᾶσα προσπάθεια μονομερὴς τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ὅρων τῆς Συνθήκης, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων καταδεδικασμένη καὶ ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν καταστροφήν».

2) Τὴν 15 Ἰουνίου 1920 ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ὅτι:

«Ἡ Ἰταλία, χωρὶς νὰ ἐκτίθηται ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, ἐξῆπτε τὴν Τουρκίαν εἰς ἔνοπλον ἀντίστασιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Γαλλικὴ κοινὴ γνώμη δὲν ἐνέκρινε, κατ' οὐδένα λόγον, τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ κατὰ τῶν Τούρκων. Καὶ αὐτὸς οὗτος, εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ καὶ κατὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ του, καὶ τῶν Ἀγγλικῶν στρατιωτικῶν κύκλων, φιλοτούρκων καταστάντων».

Ἂν ἡ Ἑλλὰς εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν Συνθήκην τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Τουρκίαν, οὗτος ἀπήντησεν ὅτι:

«Ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρὰ καὶ ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀναγκαίαν προσπάθειαν, ἐφόσον θὰ συνειργάζετο τοὐλάχιστον μετὰ τῆς Ἀγγλίας». Ἥτις ὅμως ἐν τῇ πραγματικότητι περιωρίσθη νὰ ἀποστέλλῃ εὐχὰς ἐκ τοῦ μακρόθεν, ἄνευ ὅμως μιᾶς Ἀγγλικῆς λόγχης καὶ ἑνὸς σεληνίου. Καὶ ὅμως, ἡ ἐπάνοδος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν θρόνον του ἦτο, κατὰ τὸν Βενιζέλον, ἡ αἰτία καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐχθρότητος τῶν Συμμάχων κατὰ τῆς Ἑλλάδος».

Διάσκεψις ἐν Σὰν-Ρέμο

Ἡ Συνδιάσκεψις εἰρήνης ἐν Λονδίνῳ, μετὰ κοπιώδεις διαπραγματεύσεις, καθ' ὅλον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1920, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου, κατέληξε, κατ' ἀρχήν, εἰς συμφωνίαν περὶ τῶν ὅρων τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνης, ἀποφασίσασα νὰ συνέλθῃ πάλιν ἐν Σὰν-Ρέμο, πρὸς λῆψιν ὁριστικῶν ἀποφάσεων καὶ διατύπωσιν τῶν ὅρων τῆς Συνθήκης, ἣν θὰ ἐκαλεῖτο ἡ Τουρκία νὰ ἀποδεχθῇ.

Ἡ ἐν Σὰν-Ρέμο συνελθοῦσα Διάσκεψις ἐπεκύρωσε τὰ ἐν Λονδίνῳ συμφωνηθέντα, ὁπόθεν ὁ Βενιζέλος, τὴν 28 Μαρτίου 1920, ἐτηλεγράφει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι:

«Τὸ Θρακικὸν καὶ Μικρασιατικὸν ζήτημα ἐλύθησαν κατ' εὐχήν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐν Λονδίνῳ ληφθείσας ἀποφάσεις, μὲ μόνην τὴν τροποποίησιν ὅτι, ὡς πρὸς τὴν Σμύρνην ὡρίσθη πενταετὴς προθεσμία ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῆς Συνθήκης, πρὸς διεξαγὴν δημοψηφίσματος «ὑπὲρ ὁλοσχεροῦς προσαρτήσεως».

Οὕτω, ἡ λύσις καθίστατο ὁριστικὴ μέν, εἰς ὅ,τι ἐξηρτᾶτο εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Συμμάχων, ἀπέμενε δὲ μόνον ἄλυτον τὸ ζήτημα τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἀποφασισθέντων, εἴτε διὰ της ἑκουσίας συγκαταθέσεως τῆς Τουρκίας, εἴτε διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν ὅπλων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη περίπτωσις, ἐθεωρεῖτο ἀρχῆθεν χιμαιρική, ἡ δὲ δευτέρα θὰ ἀπεφασίζετο ὑπὸ τῆς τύχης τοῦ πολέμου. «Ταύτην δὲ θὰ ἐδοκίμαζε μόνη καὶ ἀβοήθητος ἡ Ἑλλάς».

Τὰ ἀποφασισθέντα ἡ Διάσκεψις ἐτήρησε μυστικά, πρὶν ἀνακοινωθῶσιν εἰς τὴν προσκληθησομένην Τουρκικὴν ἀντιπροσωπείαν, τῶν οἰκείων Πρωθυπουργῶν μὴ προβάντων εἰς οὐδεμίαν ἀνακοίνωσιν εἰς τὰς οἰκείας Βουλάς.

Ὁ Βενιζέλος ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας καὶ ὁμιλήσας ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ Ξενοδοχείου «Κεντρικόν», δὲν ἔδωκεν ἐπίσημον χαρακτῆρα εἰς τὰς ἀνακοινώσεις του, περὶ τῶν ἀποφασισθέντων, χαρακτηρίσας ταύτας ὡς πληροφορίας, ἃς συνέλεξαν οἱ δημοσιογράφοι. Δὲν ἔτυχε δὲ εὐμενοῦς ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ κατατυραννηθέντος Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, καίπερ προσκομίζων τὸ χάρτινον καὶ ἀθεμελίωτον αὐτοῦ κατόρθωμα. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο δὲν ἐγένετο αὐτῷ δίδαγμα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν ἐξώργισε καὶ ἐνέτεινε τὰς διώξεις, ὅπερ ἐπηύξησε τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Λαοῦ δυσπιστίαν, ὥστε νὰ μὴ τολμᾷ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ τὰς ἐπιβαλλομένας νέας θυσίας, διὰ τὸ ἀναληφθὲν βαρὺ ἔργον.

Ἀνακοίνωσις τῆς Ἀντιπολιτεύσεως

Ἡ Ἀντιπολίτευσις συνειδοῖα, τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον της, εὑρισκομένην εἰς κρισιμωτάτην περίστασιν τῆς μακραίωνος σταδιοδρομίας της, τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ δημιουργηθεῖσαν διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, προσεφέρθη προθυμότατα νὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνατόν, πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἀρξαμένου ἔργου καὶ νὰ ἄρῃ τὴν πεπλανημένην γνώμην ὅτι ὁ ἀντιπολιτευόμενος τὸν Βενιζέλον κόσμος ἀντεστρατεύετο πρὸς τὴν καθορισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἀπηύ-

-θυνε τὴν 4 Ἰουνίου 1920 πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτὰς τῆς Συνεννοήσεως τὴν ἑξῆς ἀνακοίνωσιν:

«Κύριε Πρέσβυ,

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὁλόκληρος ἀποβλέπει σήμερον εἰς τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα, τὰ πραγματοποιούμενα διὰ τῆς συνομολογήσεως τῆς Συνθήκης τῆς Εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἵσταται ἑνιαῖος εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων καὶ Συνησπισμένων Δυνάμεων, ὧν ἡ σταθερὰ θέλησις ἐλπίζει ὅτι θὰ ἐπισφραγίσῃ τελείως τὰ δίκαιά του. Ἵσταται ἑνιαῖος κατέναντι τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δεσποτεία ἐπ' αἰῶνας ἐδέσμευσε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὁμοεθνῶν του.

Ἡ Ἀντιπολίτευσις, συμμεριζομένη πλήρως τὴν ἑνότητα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τὰ ἀναλλοίωτα αἰσθήματα φιλίας καὶ ἀλληλεγγύης, ἅτινα ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς τρέφει πρὸς τοὺς Συμμάχους καὶ τοὺς Συνησπισμένους Λαούς, ἔσχεν ἐπανειλημμένως τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκδηλώσῃ ταῦτα δημοσίᾳ. Διεδήλωσεν ἔτι ταῦτα ὁσάκις διεχειρίσθη τὴν ἐξουσίαν. Καθ' ἣν ὥραν αἱ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εἰλημμέναι ἀποφάσεις τοῦ Ἀνωτάτου Συμμαχικοῦ Συμβουλίου πρόκειται ὁριστικῶς νὰ ἐπιβληθῶσι, θεωρεῖ καθῆκον αὐτῆς ἡ Ἀντιπολίτευσις ὅπως, ἅπαξ ἔτι καὶ δι' ἐπισημοτάτου τρόπου διακηρύξῃ τὴν ὑφισταμένην, ὡς πρὸς τὰς Ἐθνικὰς διεκδικήσεις, ἑνότητα καὶ ἄρῃ πᾶσαν ἀμφιβολίαν, ἣν ἤθελον ἐπιχειρήσει νὰ καλλιεργήσωσι ἐν τῷ ἐξωτερικῷ οἱ ἀντίπαλοι τῆς Ἑλλάδος.

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστηθῆτε, νὰ διαβιβάσητε τὴν ἀνακοίνωσιν ἡμῶν ταύτην πρὸς τὴν ὑμετέραν Κυβέρνησιν, ὡς μέλους τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῶν Συμμάχων.

Εὐαρεστηθῆτε νὰ ἀποδεχθῆτε, κύριε Πρεσβευτά, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ὑψηλῆς ἡμῶν ἐκτιμήσεως.

Ν. Καλογερόπουλος, Χ. Βοζίκης, Ε. Δεληγιάννης, Ι. Δραγούμης, Γρ. Εὐστρατιάδης, Κ. Κουμουνδοῦρος, Σπ. Κουμουνδοῦρος, Ν. Λεβίδης, Γ. Μπαλτατζῆς, Α. Κανακάρης Ροῦφος, Α. Στεφανόπουλος, Ξ. Στρατηγός, Ν. Στράτος, Ν. Τριανταφυλλάκος, Π. Τσαλδάρης.

Τὴν ἔντιμον καὶ πατριωτικὴν ταύτην ἀπόφασιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὁ Βενιζέλος δὲν ἐχρησιμοποίησε, μὴ προελθὼν εἰς οὐδεμίαν σχετικὴν μετ' αὐτῆς συνεννόησιν.

Συνθήκη τῶν Σεβρῶν

Οἱ Σύμμαχοι συνελθόντες τὴν 28 Ἰουλίου 1920 ἐν Σέβραις, ὑπέγραψαν τὴν ὁμώνυμον Συνθήκην καθ' ἣν «ἡ Σμύρνη

καὶ ἡ συνεχομένη μετ' αὐτῆς περιοχὴ παραμένει ὑπὸ τὴν 'Οθωμανικὴν κυριαρχίαν, οὐχ ἧττον, ἡ Τουρκία μεταβιβάζει τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐνάσκησιν τῶν κυριαρχικῶν της δικαιωμάτων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς Τουρκικῆς Κυριαρχίας, ἡ 'Οθωμανικὴ Σημαία θὰ εἶναι διαρκῶς ὑψωμένη ἐπὶ ἐξωτερικοῦ τινος φρουρίου τῆς πόλεως. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θὰ ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ στρατιωτικὰς δυνάμεις. Θὰ ἱδρυθῇ τοπικὸν Κοινοβούλιον. Ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀντιπροσωπεύσῃ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, οἵτινες θὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς Ἕλληνας ὑπηκόους. Μετὰ παρέλευσιν δὲ πενταετίας, τὸ τοπικὸν Κοινοβούλιον δύναται νὰ ζητήσῃ, κατὰ πλειοψηφίαν, παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν 'Εθνῶν, ὅπως ἡ πόλις τῆς Σμύρνης καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς περιέλθωσιν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τούτου δὲ γενομένου, τερματίζεται ἡ Τουρκικὴ κυριαρχία».

Ὁρίζεται, «ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα ἐν σχέσει μὲ τὴν εἰς αὐτὴν παραχώρησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐδαφῶν καὶ ὁρίζει τὴν Ἑλληνικὴν κυριότητα ἐπὶ τῶν Νήσων Λήμνου, Σαμοθράκης, Μιτυλήνης, Χίου, Σάμου καὶ Ἰκαρίας».

«'Απαλλάσσεται ἡ Ἑλλὰς παντὸς ἐλέγχου καὶ πάσης ἐξωτερικῆς προστασίας καὶ καθιεροῦται ἅπασα ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ πλήρης κυριαρχία αὐτῆς».

«'Αναγνωρίζεται ἡ ὑπὸ τῆς 'Αγγλίας γενομένη προσάρτησις τῆς 5 Νοεμβρίου 1914 τῆς Κύπρου. Παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος καὶ τίτλου της ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου ὑπὲρ τῆς 'Ιταλίας. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης ταυτοχρόνως ἐν Σέβραις ἰδιαιτέρας συνθήκης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ 'Ιταλίας, παρεχωρεῖτο ἡ Δωδεκάνησος τῇ Ἑλλάδι, πλὴν τῆς Ρόδου, δι' ἣν θὰ διενηργεῖτο δημοψήφισμα, ἂν ἡ 'Αγγλία ἀπεφάσιζε νὰ παραχωρήσῃ τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἑλλάδα». Τὴν 20 ὅμως 'Ιουλίου 1920, ἡ 'Ιταλία εἶχε συνάψει συμφωνίαν μετὰ τῆς 'Αλβανικῆς Κυβερνήσεως, δι' ἧς ἀνεγνώριζε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα τῆς 'Αλβανίας. Ἤτοι ἡ Ἑλλὰς ἔχανε τὴν Β. Ἤπειρον.

Ἡ Κωσταντινούπολις ὥριζεν ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ οὖσα Πρωτεύουσα τοῦ 'Οθωμανικοῦ Κράτους, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ μείωσις εἰς τὰ ἐπ' αὐτῆς δικαιώματα καὶ τοὺς τίτλους τῆς 'Οθωμανικῆς Κυβερνήσεως, περιλαμβάνει δὲ καὶ τὸν ὅρον ὅτι: «Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Τουρκία ἤθελεν ἀμελήσει νὰ τηρήσῃ νομιμοφρόνως τὰς διατάξεις τῆς Συνθήκης, οἱ Σύμμαχοι ἐπιφυλάττουσιν ἑαυτοῖς, ρητῶς, τὸ δικαίωμα νὰ τροποποιή-

σωσι τὸν προηγούμενον ὅρον».

Καθωρίζετο ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα τῶν Στενῶν, τόσον ἐν καιρῷ εἰρήνης, ὅσον καὶ ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς πάντα τὰ ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἀνεξαρτήτως Σημαίας. Καθώριζε τὰ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Στενῶν, διὰ τὸν ἔλεγχον ἐπί τε τῶν ὑδάτων καὶ τῶν παραλίων.

Ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ὁ Βενιζέλος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βασιλέα Ἀλέξανδρον, τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα :

«Α. Μ. Βασιλέα Ἀλέξανδρον

Ἀθήνας

Εἶμαι εὐτυχὴς ἀγγέλλων τῇ Υ. Μεγαλειότητι, ὅτι σήμερον ὥραν 4 εἰς Σέβρας ὑπεγράφη ἡ Συνθήκη Εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ Συνθήκη παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Δ. Θρᾴκης καὶ ἡ Συνθήκη παραχωρήσεως τῆς Δωδεκανήσου, δι' ὧν νέοι ἀδάμαντες πολυτιμότατοι προστίθενται εἰς τὸ Στέμμα τῆς Υ. Μεγαλειότητος.

Παρακαλῶ τὴν Υ. Μεγαλειότητα νὰ δεχθῇ τὰ εἰλικρινῆ μου συγχαρητήρια, διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Αὐτῆς, ἡ Ἑλλὰς εἶδε τοιαύτας ἡμέρας Δόξης καὶ Μεγαλείου καὶ ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου, διότι Αὕτη ηὐδόκησε νὰ διευκολύνῃ, κατὰ πάντα τρόπον, τὸ δυσχερὲς ἔργον ὅπερ μοὶ ἐνεπιστεύθη.

Εὔχομαι εἰς τὸν Ὕψιστον, ὅπως ἀξιώσῃ ταύτην νὰ ἴδῃ ἀναλόγους ἐπιτυχίας καὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς δημιουργίας, ὅπερ ἤδη ἀνοίγεται ἐνώπιον Ὑμῶν.

Ε. Βενιζέλος»

Ὑπὸ τὴν Συνθήκην ταύτην, ἡ διαφωνία τῶν Συμμάχων ἐκαλύπτετο ἀτέχνως καὶ ἀδιαλλάκτως, πρὶν δὲ στεγνώσῃ ἡ μελάνη τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐργατῶν της, αὕτη ἐκ βάθρων ἀνετράπη. Διότι καὶ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς συντελέσεως τοῦ θνησιγενοῦς καὶ ἀπατηλοῦ γεγονότος τ.ιύτου, ἡ μὲν Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ἡμιεπισήμως, ἀλλὰ καὶ σαφέστατα ὅτι : «Ἡ ὑπογραφὴ τῆς Συνθήκης δὲν ἐσήμαινε καὶ ἔγκρισιν αὐτῆς». Ἡ Γαλλική, ἡ μεταγενεστέρα διαπρύσιος κῆρυξ τοῦ ἀπαραβιάστου τῶν Συνθηκῶν, ἐδήλωσεν ἐπισήμως ὅτι : «Ἡ Συνθήκη αὐτη οὐδέποτε θὰ ὑπεβάλλετο εἰς τὴν Γαλλικὴν Βουλὴν πρὸς ἐπικύρωσιν». Τέλος, αὐτὸς οὗτος ὁ Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Πουανκαρὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι : «Ἡ ἀντοχὴ τῆς Συνθήκης ταύτης θὰ ἦτο ὡς, ἡ τῶν ὑαλίνων κομψοτεχνημάτων τῆς πόλεως ἐν ᾗ συνετάχθη καὶ ἧς

φέρει τὸ ὄνομα». Καὶ ὅμως βραδύτερον, ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ βενιζελικοῦ τύπου ὅτι: «Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γούναρη ἐματαίωσαν τὴν πραγματοποίησίν της».

Πρὸς τούτοις, πρόσθετον ἰδιαίτερον καὶ ὕποπτον, ἀλλὰ καὶ εὔγλωτον χαρακτηριστικὸν τῶν ἀνωτέρω προθέσεων τῶν δραστῶν τῆς Συνθήκης ταύτης, ἦτο καὶ ὁ ἐξαιρετικὸς ὅρος αὐτῆς καθ' ὅν, ἐδίδετο τῇ Τουρκίᾳ «ἑξάμηνος προθεσμία πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτῆς».Ἐνῷ, τοὐναντίον, ἅπασαι αἱ ἄλλαι Συνθῆκαι, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ των, τάχιστα ἐκυρώθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν,ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἀπειλὴν ἁπασῶν τῶν Συμμαχικῶν λογχῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμπεριλαμβανομένων κατὰ τῶν, τυχόν, δυστροπησόντων καὶ ἀντιταχθησομένων εἰς τὴν ἄμεσον παραδοχὴν καὶ ταχίστην ἐφαρμογὴν αὐτῶν».

Καὶ ταῦτα συνετελέσθησαν καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Βενιζέλος, ὡς κατὰ κόρον καὶ θριαμβευτικῶς ἐβεβαίου ὁ Βενιζελικὸς Τύπος καὶ ὁ μίσθαρνος Εὐρωπαϊκὸς τοιοῦτος, ὅτι ἔσυρεν ἀπὸ τῆς ρινὸς ἅπαντας τοὺς Πολιτικοὺς Παλαιοῦ τε καὶ Νέου Κόσμου καὶ θερμότατα παρεκαλεῖτο νὰ συμβιβάσῃ τοὺς ἑκάστοτε διαφωνοῦντας μεταξύ των Συμμάχους. Δὲν κατώρθωσεν ὅμως ὁ πανίσχυρος καὶ δαιμόνιος πολιτικός, νὰ ἐπιτύχῃ καὶ αὐτὸς διὰ τὴν πατρίδα του, ὅ,τι ἐπέτυχον διὰ τὰς ἰδικάς των, οἱ ἄσημοι, κοινοὶ καὶ ἀνυπολόγιστοι Πολιτικοὶ ἄνδρες, Σερβίας, Ρουμανίας, Πολωνίας καὶ λοιπῶν συμπολεμησάντων καὶ μὴ Κρατῶν. Τοὐτέστι τὴν ἄμεσον καὶ ἀλληλέγγυον ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐπιβολὴν τῶν οἰκείων Συνθηκῶν».

Τούτου ἕνεκα, γεννᾶται αὐτομάτως ἡ εὔλογος ἀπορία, καὶ ἀνέρχεται εἰς τὰ χείλη παντός, καλῆς πίστεως καὶ ἀμερολήπτου κριτοῦ, τὸ ἐρώτημα:«Πῶς συνέβη τὸ γεγονὸς τοῦτο;» Καὶ ἀναγκάζεται φυσικῶς, νὰ ἀποδεχθῇ, ὡς μόνην λογικὴν ἀπάντησιν τὴν διατυπωθεῖσαν καὶ διαδοθεῖσαν φήμην ὅτι: «Ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν συνετάχθη κατὰ τύπους καὶ ἐδόθη αὐτὴ τῷ Βενιζέλῳ,τῇ ἱκεσίᾳ του, πρὸς τὸ θεαθῆναι,ὡς Συμμαχικὴ δῆθεν ἀμοιβή, ἀπέναντι τῶν ἄνευ ὅρων ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς Συμμάχους, πρὸς εὐνόητον ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, πολιτικὴν δημοκοπίαν, κομματικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ πρόληψιν εὐνοήτων συνεπειῶν.

Καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν δὲ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ὁ μὲν Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἐδήλωσε σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς τῷ Βενιζέλῳ, πάλιν καὶ διὰ πολλοστὴν φορὰν ὅτι:

«Διὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο διατεθειμένη, ὡς ἀδυνατοῦσα, νὰ διαθέσῃ οὔτε ἕνα Ἄγγλον στρατιώτην καὶ νὰ ἐξοδεύσῃ οὔτε ἕνα Ἀγγλικὸν ὀβολόν». Ὁ δὲ Βενιζέλος καὶ πάλιν διὰ πολλοστὴν φορὰν ἀπήντησεν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς δύναται διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς στρατιωτῶν καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς οἰκονομικῶν μέσων, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν Συνθήκην ταύτην».

Ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Βενιζέλου

Οἱ διωγμοί, αἱ συλλήψεις, αἱ πιέσεις καὶ αἱ παντοῖαι αἰσχρότητες, αἱ διαπραχθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας τῶν Συμμάχων. Ὁ ἀπάνθρωπος, ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ὑποδειχθείς, ἀποκλεισμός, ὁ παραλύσας πᾶσαν βιομηχανίαν καὶ ἐξολοθρεύσας χιλιάδας ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ πάσης ἡλικίας. Αἱ ἐνεργηθεῖσαι, κατὰ τὴν τριετῆ τυραννικὴν διοίκησιν τοῦ Βενιζέλου, κατὰ μυριάδας ἀπελάσεις, αἱ κατὰ χιλιάδας ἀπολύσεις Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων, ἁπασῶν τῶν ὑπηρεσιῶν, οἱ καθ' ἑκατοντάδας τυφεκισμοὶ Ἀξιωματικῶν Ὁπλιτῶν καὶ Πολιτῶν, αἱ διάφοροι δολοφονίαι, αἱ φυλακίσεις Ἱεραρχῶν, Στρατηγῶν, Ὑπουργῶν καὶ ἄλλων Ἀξιωματούχων καὶ χιλιάδων πολιτῶν, οἱ ἀπαραδειγμάτιστοι διωγμοὶ κατ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων, καὶ αἱ διάφοροι δίκαι κατὰ πρώην Πρωθυπουργῶν καὶ ἄλλων Προσωπικοτήτων συρθέντων, δίκην κακούργων, εἰς τὰ διάφορα Στρατοδικεῖα, ἐξήγειραν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ Λαοῦ, αἵτινες ἐξιχθεῖσαι μέχρις ἀπεριφράστου κατ' αὐτοῦ μίσους, ἤγαγον εἰς τὴν σύμπηξιν συνδέσμου ἐξ ἀποτάκτων καὶ ἐνεργῶν Ἀξιωματικῶν, ὅστις ἀπεφάσισε τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Βενιζέλου, θεωρουμένου ὡς κυρίου ἐφευρέτου καὶ ἐργάτου τῆς πρωτοφανοῦς ἀγρίας καταστάσεως ταύτης, ἧς ἡ ἐκτέλεσις, διὰ κλήρου, ἀνετέθη εἰς τοὺς Ὑποπλοίαρχον Τσερέπην καὶ Ἀνθυπολ. τοῦ Πυροβολικοῦ Κυριάκην Γ. μεταβάντας εἰς Παρισίους πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῆς.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συμμαχικῆς Διασκέψεως τῶν Σεβρῶν, ὁ Βενιζέλος μετέβη εἰς Παρισίους, ὁπόθεν μετὰ ὀλιγοήμερον διαμονήν, τὴν 30 Ἰουλίου, ἀνεχώρησεν δι' Ἀθήνας. Ἀφιχθεὶς εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τῆς Λυῶν, ὅπου εἶχον προπορευθῆ ὁ Ὑποπλοίαρχος Τσερέπης καὶ ὁ Ἀνθυπολ. Κυριάκης καὶ κατελθὼν τοῦ αὐτοκινήτου συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Πρεσβευτοῦ Ρωμάνου Α.'

καὶ διελθὼν ἐγγὺς τοῦ τελευταίου, ἐπυροβολήθη παρ᾽ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἡ βολὶς προσκρούσασα ἐπὶ τοῦ σιδηροῦ πλέγματος, ὅπερ ἐσωτερικῶς ἔφερεν ὁ Βενιζέλος καὶ ἐποστρακισθεῖσα ἐτραυμάτισεν αὐτὸν ἐλαφρῶς παρὰ τὸ ἰσχύον καὶ εἰς τὴν ὠμοπλάτην. Οἱ παρευρισκόμενοι ἀστυνομικοί, ἐπιπεσόντες κατὰ τοῦ Ἀνθυπολ. Κυριάκη, συνέλαβον καὶ ἀφώπλισαν αὐτόν.

Ὁ Βενιζέλος, τρέχων ἀλλόφρων καὶ ὀλοφυρόμενος, εἰσέρχεται εἰς παρακειμένην αἴθουσαν ἀποσκευῶν, ὅπου εὑρεθεὶς πρὸ τοῦ Ὑποπλοιάρχου Τσερέπη, πίπτει πρηνὴς καὶ συρθεὶς μέχρις ἑνὸς κιβωτίου κενοῦ, εἰσέρχεται εἰς αὐτό. Ὁ Ὑποπλοίαρχος Τσερέπης πυροβολεῖ κατ᾽ αὐτοῦ ἀνεπιτυχῶς καὶ καταφθάσας αὐτὸν ἐν τῷ κιβωτίῳ εἰσελθόντα, στηρίζει τὴν κάνην τοῦ περιστρόφου ἐπὶ τοῦ κρατάφου τοῦ Βενιζέλου, ὅστις κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμὴν ἱκετεύων μετὰ δακρύων καὶ λυγμῶν εἶπεν αὐτῷ: «Τί σοῦ ἔκαμα; Διατί μὲ φονεύεις;» Ὁ Ὑποπλοίαρχος Τσερέπης, μὴ ὢν δολοφόνος, ἀλλ᾽ ἰδεολόγος πατριώτης, πρὸ τῆς εἰκόνος ταύτης εὑρεθείς, καθ᾽ ἥν, ὁ Βενιζέλος ὀλολύζων καὶ δακρύων ἱκέτευεν αὐτόν, συγκινηθείς, δὲν ἐπίεσε τὴν σκανδάλην.

Ἐν τῷ μεταξύ, καταφθάσαντες οἱ Ἀστυνομικοὶ καὶ ἐπιπεσόντες συνέλαβον καὶ ἐκτύπων αὐτὸν λυσσωδέστατα, καθ᾽ ὃν χρόνον ὁ Βενιζέλος ἀναθαρρήσας καὶ ἐξελθὼν τοῦ κιβωτίου, προέτρεπεν αὐτοὺς ζωηρῶς εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Ἀμφότεροι οἱ ἀποπειραθέντες, σχεδὸν ἀναίσθητοι, ἐκ τοῦ δαρμοῦ τῶν Γάλλων Ἀστυνομικῶν, μετεφέρθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ δὲ Βενιζέλος, ἐλαφρῶς τραυματισθείς, εἰσῆλθεν εἰς κλινικήν.

Ἀγγελία τῆς ἀποπείρας. Ἄγριοι βανδαλισμοὶ ἐν Ἀθήναις

Τὴν 10 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 30 Ἰουλίου, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Ρέπουλης, ἔλαβεν ἐκ Παρσίων, τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα τοῦ Ἕλληνος Πρεσβευτοῦ:

Παρίσιοι 30 Ἰουλίου 1920. Τρισεπεῖγον. Ἀπόλυτος προτεραιότης. Καθ᾽ ἣν στιγμὴν Πρόεδρος Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου εἰσήρχετο εἰς τὸν Σταθμόν, ὅπως ἐπιβῇ τῆς ἁμαξοστοιχίας, δύο ἄτομα ἐπυροβόλησαν πεντάκις διὰ περιστρόφου κατ᾽ αὐτοῦ. Ὁ Πρόεδρος ἔχει δύο τραύματα, ἓν εἰς τὴν ὠμοπλάτην καὶ ἕτερον παρὰ τὸ ἰσχύον.

«Τὰ τραύματα κατὰ τὴν πρώτην ἐξέτασιν τῶν ἰατρῶν δὲν παρουσιάζουσι κίνδυνον. Ὁ Πρόεδρος μετεφέρθη ἀμέσως εἰς κλινικὴν Μπι-

ζε' διατηρεῖ δὲ πλήρεις τὰς αἰσθήσεις του καὶ συνδιαλέγεται μετὰ θάρρους καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μειώσεως τῆς συνήθους του διαθέσεως.

Α. Ρωμάνος»

Ὁ Ἀντιπρόεδρος Ρέπουλης, λαβὼν τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα, ὄχι μόνον δὲν ἔλαβε οὐδὲν μέτρον πρὸς πρόληψιν ταραχῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀφῆκεν ἐλεύθερον τὸ πεδίον εἰς τοὺς ταραχοποιούς. Οὕτω, κατὰ διαταγήν του, ὁ Ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ἴλαρχος Γρίβας καλέσας, περὶ τὴν 11 ὥραν πρωϊνήν, εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν Ὑποστράτηγον Καλομενόπουλον Ν. τὸν Μέραρχον Συνταγματ. Πραντούναν Α. καὶ τὸν Φρούραρχον Συνταγμ. Τσιμικάλην Ε. διέταξεν αὐτούς, ὅπως ἰσχυραὶ περιπολίαι ἐξέλθωσιν ἀνὰ τὴν πόλιν τὴν 2 μ. μ. ὥραν, ἅπασα δὲ ἡ φρουρὰ παραμείνῃ εἰς τοὺς στρατῶνας, μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

Τὴν 1 μ. μ. ἐκλήθησαν οὗτοι πάλιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ὅπου παρευρίσκετο καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος Ρέπουλης, μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Τσιριμώκου, καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κυριακίδου, ὅστις ἀνακοινώσας αὐτοῖς τὴν ἀπόπειραν, διέταξε τὸν Ὑποστράτηγον Καλομενόπουλον νὰ ἐκδόσῃ ἀνακοινωθέν, προσκαλῶν τὸ Κοινὸν νὰ παραμείνῃ ἥσυχον καὶ ὅτι οὐδενὶ θὰ ἐπιτραπῇ ἡ διατάραξις τῆς τάξεως. Οὗτος μεταβὰς αὐτοπροσώπως εἰς τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον ἔδωκε πρὸς ἐκτύπωσιν τὸ ἀνακοινωθέν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ διέταξε τὸν ἐφησυχάζοντα καὶ ἄγνοιαν προσποιούμενον Διευθυντὴν Συνταγματ. Παπαοικονόμου, ὅπως διὰ ποδηλατῶν Χωροφυλάκων διανείμῃ τὸ ἀνακοινωθὲν πάραυτα εἰς τὰς συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν Πειραιᾶ. Μεταβαίνων εἶτα εἰς τὸ Γραφεῖόν του, συνηντήθη καθ' ὁδὸν μετὰ τοῦ Ὑπασπιστοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ἰλάρχου Δελαγραμμάτη, ὅστις ἀνήγγελεν αὐτῷ ὅτι, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Συνταγματ. Τσιμικάλη Ε.

Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὴν 2.30 μ.μ. ὥραν, δημοσιογραφικὸν τηλεγράφημα ἀνεμποδίστως τοιχοκολληθὲν ἀνήγγειλεν τὴν ἀπόπειραν, ὅπερ ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἐκσπάσεως τῆς θυέλλης καὶ τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἔνοπλον συρφετὸν τὸν ἀποτελοῦντα τὴν ἰδιαιτέραν σωματοφυλακὴν τοῦ Βενιζέλου καὶ εἰς τὸν ἑσμὸν τῶν ποικίλων τυχοδιωκτῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν μυστικὴν Ἀστυνομίαν τοῦ λαοφιλήτου ἀνδρὸς νὰ ἐκτρα-

πῶσιν εἰς χυδαιότητας, βανδαλισμοὺς καὶ θηριωδίας ἀφαντάστου καὶ ἰδιοτύπου βδελυγμίας, κτηνώδους σκληρότητος καὶ αἱμοδιψοῦς κακουργίας, λεηλατησάντων πολλὰς οἰκίας καὶ καταστρεψάντων πολλοὺς καλλιτεχνικοὺς πίνακας καὶ πολυτίμους ἀρχαιότητας τῆς οἰκίας Σκουλούδη, τὰ Γραφεῖα τῶν ἀντιπολιτευομένων Ἐφημερίδων «Καθημερινῆς», «Πολιτείας», «Νέας Ἡμέρας», «Ἀστραπῆς», «Ἀθηναϊκῆς» καὶ «Ἑσπερινῆς», θέσαντες πῦρ καὶ εἰς τὸ κτίριον αὐτῆς, Καφενεῖα, Ζαχαροπλαστεῖα καὶ Ἐμπορικὰ Καταστήματα ἀντιβενιζελικῶν Καταστηματαρχῶν, τὰς οἰκίας Τσερέπη, Βοζίκη, Στράτου, Ν. Μιχαλοπούλου, τὰ Γραφεῖα τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου καὶ τὸ Θέατρον Κοτοπούλη, εἰς ἐρείπιον μεταβληθέν.

Στυγερὰ δολοφονία Ἴωνος Δραγούμη

Ὁ Ἴων Δραγούμης, μέλος τῆς δεκαεξαμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, πληροφορηθεὶς ἐν Κηφισσίᾳ τὰ συμβάντα, ἐπιβὰς αὐτοκινήτου, ἔσπευσεν εἰς Ἀθήνας. Πρὸ τῆς ἐπαύλεως Θών, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ Γραφεῖα τῆς Ἀσφαλείας παρ᾽ Ἀξιωματικῶν αὐτῆς συλληφθείς, ἐφορμησάντων μὲ προτεταμένα περίστροφα καὶ κραυγαζόντων «Ἰδοὺ ὁ δολοφόνος, φονεύσατε τὸν ἄτιμον, εἶναι ἀπὸ τοὺς δέκα ἕξ», ὡδηγήθη εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀσφαλείας Γύπαρη Π., ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ Ἐμ. Μπενάκης, ζωηρῶς μετ᾽ αὐτοῦ συζητῶν καὶ μεγαλοφώνως ἐπαναλαμβάνων: «Χρειάζεται λεπίδι διὰ νὰ τελειώσῃ ἅπαξ διὰ παντὸς αὐτὴ ἡ κατάστασις», οὐδὲν ἐνδιαφέρον ἐκδηλώσας καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν δοὺς διὰ τὸν διωκόμενον καὶ παριστάμενον Δραγούμην. Συγχρόνως ὁ πρὸ μικροῦ καταφθὰς ἀσθμαίνων Β. Ἀντωνιάδης ὑποπρόξενος Μαγνησίας, ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Κυριάκου Βενιζέλου τυγχάνων, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Δραγούμη ζωηρῶς αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον ραπίσας καὶ κραυγάζων γοερῶς: «Φονεύσατέ τον, ἐγὼ ὁ Ἀντωνιάδης ὁ Πρόξενος διατάσσω». Εἰς τὸν ἐπεμβάντα δὲ πρὸς διάσωσιν τοῦ Δραγούμη Πλοίαρχον Βούλγαρην εἶπεν ὀργίλως: «Λυποῦμαι Κύριε Πλοίαρχε, διότι θέλετε νὰ σώσητε ἕνα προδότην».

Κατόπιν δὲ συντόμου συνεννοήσεως μετὰ τῶν Ὑπαξιωματικῶν Τσίτσου Γ., Σαρτσέτη Ν. καὶ Κατσίγερη Θ. ὁ Γύπαρης κατήρτισεν ἀπόσπασμα ἐκ τῶν ἐμπίστων του Κρητῶν στρατιωτῶν Γιαλλεδάκη Ι., Δασκαλογρηγοράκη Π., Καλλιτσάκη Γ., Καραβανάκη Β., Ξυράκη Ι., Χριστοδουλάκη Α., Παντε-

λάκη Φ., καὶ Χαλκιαδάκη Φ., ὑπὸ τὴν συνοδείαν τοῦ ὁποίου ἀπέστειλε τὸν Δραγούμην πεζῇ εἰς τὸ Φρουραρχεῖον. Ὅταν δὲ ἔφθαναν παρὰ τοὺς λουτρῶνας τῆς Φρουρᾶς, ἔνθα ἐγείρεται ἡ ἀναθηματική του Στήλη, διαταχθεὶς ὁ αἰχμάλωτος ἔστη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐπιλοχίου Σαρτσέτη καὶ τυφεκίζεται ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, ὃν καὶ ἐκτάδην τιναχθέντα, ἐξηκολούθουν πυροβολοῦντες καὶ λογχίζοντες. Κατέλιπον δ᾽ αὐτὸν φέροντα 13 τραύματα δι᾽ ὅπλου, 5 διὰ λόγχης καὶ κάταγμα τοῦ δεξιοῦ μηριαίου ὀστοῦ.

Μετὰ τὸ στυγερὸν ἔγκλημα, οἱ φονεῖς ἐπιβάντες τοῦ ἀκολουθήσαντος τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα αὐτοκινήτου, ἐπέστρεψαν καὶ ἀνήγγειλαν ἀγάλλοντες καὶ χαιρόμενοι τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς του, εἰς τὸν Διοικητὴν των Π. Γύπαρην, ἐγκαρδίως αὐτοὺς συγχαρέντα. Τέσσαρες δὲ στρατιῶται τοῦ Πεζικοῦ παραστάντες εἰς τὸ δρᾶμα μετέφερον τὸ θῦμα εἰς τὸ Β. Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον, κρατοῦντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, τῆς κεφαλῆς αἰωρουμένης καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συρομένης κονιορτοβριθοῦς καὶ καθῃμαγμένης. Περὶ τὴν 6 μ. μ. δὲ ὥραν, κατ᾽ ἀπόφασιν τοῦ συνεδριάζοντος Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διετάχθη ἡ ἔξοδος τῆς Φρουρᾶς, πρὸς καταστολὴν τῶν ταραχῶν, ὅτε τὸ πᾶν εἶχε καταστραφῆ.

Ἐκ τοῦ Νοσοκομείου, ὅπου ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς πάντας ἡ ἐπίσκεψις τοῦ νεκροῦ, οὗτος μετεφέρθη ἐπὶ νοσοκομειακοῦ αὐτοκινήτου διάτρητος καὶ αἱμόφυρτος εἰς τὸ Α΄ Νεκροταφεῖον, ὅπου ἀπερρίφθη παρὰ τὸ φυλακεῖον αὐτοῦ. Ὁ Ἀμυνίτης Λοχαγὸς Λεονάρδος Δ., ὑπηρετῶν εἰς τὸ Φρουραρχεῖον, μεταβὰς εἰς τὴν ἐν Κηφισσίᾳ οἰκίαν Δραγούμη περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἀνήγγειλεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τὸν φόνον, πληροφορήσας ἅμα ὠμότατα ὅτι: «Ὁ νεκρὸς θὰ ταφῇ τὴν 7 ὥραν τῆς πρωΐας καὶ δύνανται νὰ παρασταθῶσι κατὰ τὴν ταφήν, παρερχομένης δὲ τῆς ὥρας ταύτης, θὰ ἐθάπτετο ἐν ἀπουσίᾳ αὐτῆς». Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Δραγούμη, ἐπιβᾶσαι αὐτοκινήτου, συνοδείᾳ τοῦ φίλου καὶ συνεργάτου τοῦ θύματος Λοχαγοῦ Σουλιώτη-Νικολαΐδη, ἀκολουθοῦντος τοῦ Λοχαγοῦ Λεονάρδου ἐπὶ ἑτέρου αὐτοκινήτου μετὰ δύο Ἀστυνομικῶν μετέβησαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον ὅπου εὗρον, ἐν φερέτρῳ πτωχοτάτῳ, γυμνὸν καὶ κεκαλυμμένον διὰ σινδόνης ἀκαθάρτου καὶ καθῃμαγμένης, τὸν πολύτιμον καὶ φιλάδελφον ἀδελφὸν καὶ ριφθεῖσαι ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀλλόφρονες, ὀλοφυρόμεναι καὶ κλαίουσαι, κατησπάζοντο αὐτὸν θερμότατα.

Ὁ Λοχαγὸς Σουλιώτης-Νικολαΐδης πλύνας τὸν νεκρὸν φίλον καὶ συναθλητὴν καὶ ἐνδύσας αὐτόν, τὸν ἐτοποθέτησεν

εἰς εὐπρεπέστερον φέρετρον, ἀνθόσπαρτον. Κατὰ τὴν ταφὴν ἀπηγορεύθη εἰς πάντα, πλὴν τῶν συγγενῶν, ἡ παρουσία, καὶ μόνον ὁ μάγειρος τῆς οἰκογενείας Δραγούμη παρέστη, λαθραίως εἰσελθών, ὡς καὶ οἱ ὁδηγοὶ τῶν αὐτοκινήτων. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λοχαγοῦ Λεονάρδου, ἐψάλη ἐπιτροχάδην. Οἱ δὲ συγγενεῖς, μετὰ τὴν ταφήν, ἀνεχώρησαν κατ' εὐθεῖαν τάχιστα εἰς Κηφισσίαν, ἀπαγορευθείσης τῆς ἐν Ἀθήναις παραμονῆς των καὶ ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον.

Ἡ σφαγὴ καθ' ὅμοιον τρόπον ἀκριβῶς καὶ τῶν ἄλλων προεξεχόντων Πολιτικῶν καὶ Κομματικῶν ἀντιπάλων τοῦ Βενιζέλου, ἀσφαλῶς θὰ συνεχίζετο, ἐὰν ὁ τέως Ρῶσσος Πρεσβευτὴς Πρίγκηψ Δεμίδωφ, ἐγκαίρως καὶ τυχαίως εἰδοποιηθείς, δὲν ἔσπευδεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τὸν Ἐξωτερικῶν Πολίτην καὶ τὸν Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως Ρέπουλην, παρ' οἷς, ζωηρότατα καὶ ἀνησυχῶν, διεμαρτυρήθη.

Ὀλίγας μετὰ τὴν δολοφονίαν ἡμέρας, οἱ πρωτουργοί της Ἐπιλοχίας Τσίτσος Γ., Σαρτσέτης Ν. καὶ Κατσίγερης Θ., προήχθησαν εἰς Ἀνθυπασπιστάς, οἱ δὲ στρατιῶται ἐφυγαδεύθησαν εἰς τὸ χωρίον Ἀσῆ—Γωνιὰ τῆς Κρήτης, δαψιλῶς μισθοδοτούμενοι καὶ πλουσίως σιτιζόμενοι. Ὡς ἠθικοὶ συνεργάται τῆς δολοφονίας παρεπέμφθησαν διὰ βουλεύματος, ὁ Π. Γύπαρης, Β. Ἀντωνιάδης, Γ. Χατζόπουλος, Ε. Μελιγιαννάκης καὶ Ε. Μπενάκης, οἵτινες διωχθέντες ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη, ἠμνηστεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Συνταγματ. Πλαστήρα μετὰ τῶν αὐτουργῶν. Ὁ τόσον ἀνιέρως ὑβρισθείς, διασυρθεὶς καὶ κατὰ τρόπον πρωτοτύπως ἀπάνθρωπον καὶ τιγροειδῶς αἱμοδιψῆ, ἐν μέσῃ ὁδῷ τυφεκισθείς, Ἴων Δραγούμης, ἐτύγχανεν εἷς τῶν πατριωτικωτέρων, φωτεινοτέρων καὶ ἀριστοκρατικωτέρων Πολιτικῶν καὶ Διπλωματῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ὀργανωτὴς καὶ δημιουργὸς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ὁ πρωτεργάτης καὶ πρωταθλητὴς τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, φερέλπιδος προλόγου τῆς πολεμικῆς τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν ἔνδοξον Στρατηλάτην Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Κωσταντῖνον τὸν ΙΒ', τὸν Τουρκοφάγον καὶ Βουλγαροκτόνον, δόξης, λαμπρότητος, ἀρετῆς καὶ ἀνδραγαθίας.

Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Ἴων Δραγούμης, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν πατριωτικῶν αὐτοῦ σκοπῶν καὶ σχεδίων καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν καὶ ἐλπίδων, κατὰ μακραίωνα προγονικὴν του Ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ ἕξιν, τὴν σωματικήν του ὑγείαν ἔφθειρε, τὸν νοῦν ἀπαύστως ἐκούραζε καὶ τὴν μεγάλην πατρικὴν περιουσίαν ἀφειδῶς καὶ προθύμως ἐδαπάνα,

ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ Καφαντάρης Γ., Τσιριμῶκος Ι., Ἀλεξανδρῆς Α., Μιχαλακόπουλος Α., Παπαναστασίου Α. καὶ λοιποὶ οἱ τῆς Τρικουπικῆς, Δεληγιαννικῆς καὶ Θεοτοκικῆς φαυλοκρατίας, διῶκται καὶ μεταγενέστεροι ἐκριζωταί, οἱ κατήγοροι τῶν Δ. Ράλλη, Σ. Δραγούμη, Σ. Σουλούδη καὶ λοιπῶν ἐπὶ ἐσχάτη προδοσίᾳ, εἰς τὰς πατρίδας των ἐν ἐπαρχιακῇ ἀτομικῇ ἀσημότητι καὶ οἰκογενειακῇ ἀφανείᾳ ἐνίοτε ἐδικηγόρουν εἰς τὰ Εἰρηνοδικεῖα, λαχανοδίαιτοι δὲ καὶ τριβωνοφόροι διημέρευον ἀργοὶ εἰς τὰ καφενεῖα καὶ ἐφοίτων εἰς τὰ μαγειρεῖα, μακαρίως, ἀμερίμνως, ἀπολαυστικῶς καὶ λαιμάργως γευόμενοι τῶν ἐν αὐτοῖς παρασκευαζομένων λιχνευμάτων ὑποπίνοντες, τὴν ἀριστερὰν χεῖραν ἐπὶ τοῦ λιγδόεντος καὶ δυσόσμου τραπεζίου νωχελῶς ἐπακουμβῶντες, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς, τὸ μέχρι στεφάνης πλῆρες ρητινίτου ποτήριον εὐθύμως μετὰ τῶν συνδαιτυμόνων συγκρούοντες καὶ μέχρι τρυγὸς ἀπνευστὶ κενοῦντες,χείλη τε καὶ γλῶτταν ὑποπλαταγοῦντες καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπολαυστικῶς καμμύοντες καὶ ἐπὶ τοῦ τραπεζίου, μετὰ κρότου κενὸν τοῦτο ἐναποθέτοντες, τελείως τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς κόπους, τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς ἀγῶνας,τῶν γνησίων καὶ φιλοπατρίδων αὐτῆς τέκνων ἀγνοοῦντες.

Τὴν ἑπομένην τῆς δολοφονίας ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας τὸ ἑξῆς ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου, διαστρέφον αὐθαδῶς κ ὶ ἀσυνειδήτως τὴν ἀλήθειαν: «Κατ' ἐπισήμους πληροφορίας, ὁ θάνατος τοῦ Ἴωνος Δραγούμη ἐγένετο ὡς ἑξῆς: Ἐπανερχόμενος οὗτος ἐκ Κηφησσίας, ὅπου, κατά τινας πληροφορίας, εἶχε συναντήσει τὴν Δεσποινίδα Μαρίκαν Κοτοπούλη, καὶ ἐνῷ ἀνήρχετο εἰς τοὺς Ἀμπελοκήπους παρὰ τὴν ἔπαυλιν Θών, συνελήφθη ὑπὸ ὁμάδος πολιτῶν, ἀπειλούντων νὰ τὸν φονεύσωσιν. Πρὸς σωτηρίαν του ἔσπευσε περίπολος στρατιωτῶν τοῦ Τάγματος Ἀσφαλείας. Τὸν πρῶτον πλησιάσαντα αὐτόν, ἐκ τῶν στρατιωτῶν, ὁ Δραγούμης ἀπεπειράθη νὰ πυροβολήσῃ διὰ πιστολίου, ἀλλ' ὁ στρατιώτης προλαβὼν ἐλόγχισεν αὐτόν. Μετά τινα λεπτὰ μεταφερθεὶς εἰς τὸ Α΄ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον ἀπέθανεν. Ἐκεῖθεν μετεφέρθη εἰς τὸ Νεκροταφεῖον».

Συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν τὰ μέλη τῆς διοικούσης δεκαεξαμελοῦς Ἐπιτροπῆς τῆς ἡνωμένης Ἀντιπολιτεύσεως, Ἀξιωματικοί, Πολιτευόμενοι, οἱ Διευθυνταὶ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐφημερίδων, Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, Διπλωμάται καὶ Πολῖται, τόσοι, ὥστε ὑπερεπληρώθησαν αἱ φυλακαί. Οἱ μᾶλλον σημαίνοντες ἐκ τῶν συλληφθέντων, ἐπὶ

πολλὰς ἡμέρας, ἐφυλακίσθησαν μεμονωμένως, ἀντιμετωπίσαντες ἀνδροπρεπῶς ἁπάσας τὰς ἀπεριγράπτους δοκιμασίας εἰς ἃς ὠμότατα ὑπεβλήθησαν. Ἐξεδόθησαν δὲ ἐντάλματα συλλήψεως κατὰ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, Γ. Στρέϊτ καὶ Ν. Θεοτόκη.

Τοῦ συνθήματος δοθέντος ἐξ Ἀθηνῶν, οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Βενιζελικοὶ ἐμιμήθησαν τοὺς ἐν τῇ Πρωτευούσῃ ὁμόφρονάς των καὶ αἱ ἀρχαὶ συνέλαβον, ἐπροπηλάκισαν καὶ ἐφυλάκισαν πολλοὺς Πολιτικούς, Ἀξιωματικούς, Δημοσιογράφους καὶ Πολίτας, ἐν οἷς καὶ τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας, ἐν Μεσολλογίῳ.

Ὁ Βενιζέλος, πληροφορηθεὶς τὰς βανδαλικὰς καὶ πρωτοφανῶς κακούργους πράξεις τῶν σωματοφυλάκων του, τὰς ἐν μέσαις Ἀθήναις καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ διαπραχθείσας, ἀπέστειλεν ἀπὸ τῆς κλινικῆς, ἐν ᾗ ἐνοσηλεύετο, αὐστηρὸν καὶ ἐπεῖγον τηλεγράφημα, κεραυνοβολῶν τοὺς ἐν τῇ Κυβερνήσει συνεργάτας του καὶ ἀπειλῶν ὅτι: «Ἀφικνούμενος εἰς Ἀθήνας θὰ ἐλάμβανεν ἀνὰ χεῖρας τὸ μαστίγιον καὶ θὰ ἀπέβαλλε, πὺξ λάξ, τοὺς βεβήλους, ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ Ναοῦ τῆς Διοικήσεως, ὃν δι' αἵματος πατριωτικοῦ καὶ πολυτίμου κατεσπίλωσαν καὶ ἐμόλυναν». Επεμψε δὲ ἐπιστολὴν συλλυπητήριον εἰς τὸν Πατέρα τοῦ θύματος Στέφανο Δραγούμην, ὅστις ξηρῶς ἐκοινοποίησε τὴν λῆψιν αὐτῆς.

Πλὴν, ἀφιχθεὶς εἰς Ἀθήνας, ὁ ἐκ τοῦ μακρόθεν δημοκοπικῶς ἀπειλῶν καὶ μηνίων Ἀχιλλεὺς καὶ παραστὰς ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἀκροασθεὶς τῆς εὐφραδοῦς,ἀλλ' ἀνακριβοῦς, τοῦ Ἀντιπροέδρου Ρέπουλη περιγραφῆς τῶν συμβάντων, μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀγορεύσεως, ἀνεπήδησεν ἐνθουσιῶν καὶ περιχαρὴς ἀπὸ τῆς ἕδρας του καὶ σπεύσας πρὸς τὸ βῆμα, ἐν πληθούσῃ συνεδρίᾳ,καὶ ἐναγκαλισθεὶς φιλοστόργως τὸν ἐξ αὐτοῦ κατερχόμενον λιγὺν ἀγορητήν, ἐγκαρδιώτατα καὶ εὐγνωμονέστατα αὐτὸν ἠσπάσθη.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, ἐξέλιπε καὶ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία καὶ ἐξηλείφθη πᾶς δισταγμὸς καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν εὐαρίθμων ἀμφιβαλλόντων καὶ ἐπείσθησαν ὁριστικῶς καὶ τελεσιδίκως πάντες καὶ πᾶσαι ὅτι: «Ὅλων τῶν ἀποτολμηθέντων καὶ διαπραχθέντων κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ κακουργημάτων, ἀδικημάτων καὶ ὀργίων,ὁ μοναδικὸς ἐφευρέτης, ὁ πραγματικὸς ρυθμιστὴς καὶ ὁ ἀληθὴς ἐργάτης, ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ Βενιζέλος. Ὁ ξενόδουλος τῆς Θεσσαλονίκης ἐπαναστάτης, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Πατρίδος του, ὃν ὁριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως ἐμίσησε πᾶσα ἄνόθευτος καὶ γνησία Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ καρδία.

Μετά τινας ἡμέρας, εἰσηγούμενος ὁ Βενιζέλος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν Συνθήκην τοῦ Νεϊγύ, δι' ἧς παρεχωρεῖτο ἡ Α. Θράκη τοῖς Συμμά-

χοις καὶ παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδήλωσεν ἀπὸ τοῦ Βήματος ἀπαθῶς καὶ ψυχραίμως ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς ἐφεξῆς οὐδεμίαν ἔχει πρὸς Βορρᾶν ἀξίωσιν, ἀπαρνούμενος οὕτω, ὠμότατα καὶ παραιτούμενος ἐπισήμως τοῦ Μοναστηρίου καὶ λοιπῶν ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ τῶν κοιλάδων Πελαγωνίας καὶ τοῦ Ἄρδα, ὑψίστης στρατηγικῆς σημασίας διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Πρωτευούσης τῆς Θεσσαλονίκης. Συγχρόνως ὅμως, ἐπεδίωκε καὶ ἐθήρευε κτήσεις ἐν Μ. Ἀσίᾳ, παριστῶν οὕτω πραγματικῶς τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου ἀστρονόμου, ὅστις ἀπασχολούμενος μὲ τὰ ἐπουράνια καὶ μὴ καταδεχόμενος νὰ ἀτενίσῃ εἰς τὰ πρὸ τῶν ποδῶν του κείμενα, ἔπεσεν εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ φρέαρ καὶ μετ' αὐτοῦ δυστυχῶς καὶ ἡ Ἑλλάς.

Τὴν 14 Σ)βρίου 1920, ἐτελέσθη ἐπίσημος ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Βενιζέλου ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ, καθ' ἣν ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων Πάτσης ἔστεψεν αὐτὸν χρυσῷ Στεφάνῳ, ὡς Ὀλυμπιονίκην τῆς Διπλωματικῆς Ὀλυμπίας καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Νίδερ ἔσυρε τὸν χορὸν μετὰ Αἰτωλῶν Εὐζώνων. Διὰ τὴν ἑορτὴν δὲ ταύτην ἐδαπανήθησαν 3.500.000 χρυσῶν δραχμῶν».

Θάνατος τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου

Τὴν 17 Σ]βρίου 1920, ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐδήχθη ὑπὸ πιθήκου εἰς τὸ ἀριστερὸν γαστροκνήμιον καὶ τὸν ἀριστερὸν πῆχυν· ἐκ τοῦ πρώτου τραύματος ἐχύθη ἄφθονον αἷμα. Ἀπουσιάζοντος κατὰ σύμπτωσιν τοῦ Ἀνακτορικοῦ ἰατροῦ Ἀναγνωστοπούλου ἐκ Δεκελείας, ἐπέδεσε τὸ τραῦμα προχείρως ἡ οἰκονόμος καὶ διευθύντρια τῶν βουστασίων τῆς Δεκελείας Στέρμ. Ἀφιχθέντος μετ' ὀλίγον τοῦ ἰατροῦ Ἀναγνωστοπούλου μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ Μέρμηγκα, ἐγένετο τακτικὸς ἐπίδεσμος αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως ὁ Βασιλεύς, λύσας τὸν ἐπίδεσμον, ἀπέξεσεν ἐπανειλημμένως τὸ τραῦμα, ἀρκούντως ἐρεθισθέν, μεθ' ὃ ἐπέδεσεν αὐτὸ ὁ ἴδιος.

Μετὰ διήμερον, ἀπὸ τῆς δήξεως, ὑψωθείσης ἐλαφρῶς τῆς θερμοκρασίας, ἐκλήθη εἰς Δεκέλειαν ὁ Καθηγητὴς Μέρμηγκας, προβὰς εἰς μικρὰν διάνοιξιν τοῦ τραύματος. Τὴν 21 Σ]βρίου ὑψωθείσης τῆς θερμοκρασίας, μετ' ἐντόνου ῥίγους, συνεκροτήθη ἰατρικὸν συμβούλιον ἐκ τῶν Καθηγητῶν Φωκᾶ, ἀνελθόντος εἰς Δεκέλειαν ἐντολῇ τοῦ Βενιζέλου, Κ. Σάββα, Ἀνακτορικοῦ ἰατροῦ, Κ. Μέρμηγκα καὶ τοῦ θεράποντος Κ. Ἀναγνωστοπούλου, καθ' ὃ ἀπεφασίσθη καὶ ἐξετελέσθη εὐρεῖα διάνοιξις τοῦ τραύματος τοῦ γαστροκνημίου, ἐξ οὗ ἔρρευσεν πῦον πλῆρες στρεπτοκόκκων. Τὴν 23 Σ]βρίου ἐκλήθησαν καὶ οἱ Καθηγηταὶ Σακόρραφος, Μπένσης, Λιβιεράτος καὶ Γερουλάνος.

Τὴν 30 Σ]βρίου κληθεὶς ἀφίκετο ἐκ Παρισίων ὁ Καθηγητὴς Βιτάλ, μικροβιολόγος, ὅστις μετὰ λεπτομερῆ ἀκρόασιν τῆς ἐξελίξεως τῆς νόσου, μελέτην τῶν γενομένων μικροβιολογικῶν καὶ χημικῶν ἐξετάσεων καὶ τῆς τηρουμένης θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, συνεφώνησε πληρέστατα πρὸς τὰ γενόμενα, ἐξενεγκὼν τὴν γνώμην ὅτι «ἐπρόκειτο περὶ βαρυτάτης λοιμώξεως, σπανιώτατα ἀπαντωμένης».

Τὴν 5 'Ο]βρίου ὁ ἰατρὸς 'Αναγνωστόπουλος παρετήρησε τὰ πρῶτα ἐπὶ τοῦ θώρακος ἀνησυχητικὰ φαινόμενα πνευμονικῆς συμφορήσεως καί, τῇ ὁμοφώνῳ ἀποφάσει καὶ τῶν λοιπῶν ἰατρῶν, ἐφηρμόσθησαν αἱματηραὶ σικύαι.

'Ο Βασιλεὺς 'Αλέξανδρος ἰδιοχείρως προσέφερεν εἰς τὸν Καθηγητὴν Βιτάλ,ἐπιστρέφοντα εἰς Παρισίους,τὰ διάσημα τοῦ 'Ανωτέρου Ταξιάρχου τοῦ Σωτῆρος, εὐχαριστήσας αὐτὸν διὰ ἄφιξίν του καὶ τὴν πολύτιμον ἰατρικὴν συνδρομήν του, δηλώσας αὐτῷ συγχρόνως ὅτι θὰ τὸν ἐπεσκέπτετο εἰς Παρισίους μεταβαίνων,μετὰ τὴν ἀνάρρωσίν του.'Ο Βιτὰλ γνωρίζων καλῶς τὸ ἄφευκτον προσεχὲς τέλος τοῦ 'Υψηλοῦ ἀσθενοῦς, μόλις συγκρατῶν τοὺς λυγμούς, λαβὼν τὸ παράσημον ἐκ τῶν χειρῶν,του ἐξῆλθε τοῦ κοιτῶνος δακρύων.

Τὴν 10 'Ο)βρίου κληθεὶς ἀφίκετο ἐκ Παρισίων ὁ Καθηγητὴς Ντεμπλέ, ὅστις ἐξετάσας ἐπισταμένως τὸν Βασιλέα, συνεφώνησε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ βαρύτατα χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου καὶ πρὸς τὰ ἐφαρμοσθέντα παρὰ τῶν ἰατρῶν μέτρα. 'Απὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐπιδεινωθέντων τῶν πνευμονικῶν φαινομένων, ἤρξατο ἡ ἐπιθανάτιος ἀγωνία τοῦ 'Υψηλοῦ ἀσθενοῦς, περιπίπτοντος εἰς ὁλοσχερῆ ἀναισθησίαν καὶ συνερχομένου ἐπι μικρόν, ἵνα ἀναζητήσῃ ἀπελπιστικῶς τοὺς ἀπόντας γονεῖς Του.

'Η Βασίλισσα Σοφία ἐτηλεγράφησεν ἀνησυχοῦσα εἰς τὸν ἐν Βιέννῃ διατρίβοντα Καθηγητὴν Λοῦρον Κ.ἀνακτορικὸν ἰατρόν, ὅπως σπεύσῃ εἰς 'Αθήνας παρὰ τῷ ἀσθενοῦντι Υἱῷ της, ὅστις ἀφιχθεὶς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου Του, κατηυθύνθη εἰς Δεκέλειαν. Συναντηθεὶς δὲ μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ Σάββα καὶ ἐρωτήσας αὐτὸν ἀπορηματικῶς «διατί δὲν ἐγένετο ἐγχείρισις»; ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι «οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἐγχειρίσεως τοιαύτης».

Μόλις ἡ σύζυγος τοῦ Βασιλέως ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, εἰς στιγμὴν βραχυτάτης ἀνανήψεως ἐκ τοῦ ληθάργου τὴν ἄφιξιν του, ἀπήντησε μὲ ἐσβεσμένην φωνήν: «Ναί,θέλω νὰ ἴδω τὸν Λοῦρον!» Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην σπεύσας ὁ 'Αντιστράτ. Κόρακας εἶπεν αὐτῷ ὅτι, «κατὰ διαταγὴν τοῦ Βενιζέλου, εἰς οὐδένα ἐπιτρέ-

πεται ἡ εἴσοδος παρὰ τῷ ἀσθενοῦντι Βασιλεῖ». Οὗτος ἐντόνως ἀπαντήσας «δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν δυστυχῆ Μητέρα νὰ ἀγρυπνήσῃ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ φιλτάτου Υἱοῦ, ἀπαγορεύει καὶ εἰς πάντας τὴν ἐπίσκεψιν», καὶ ὠθήσας τὴν θύραν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Μάρτυς Βασιλεὺς περιέπεσεν εἰς τελικὴν ἀναισθησίαν,γονυπετήσας δὲ καὶ ἀσπασθεὶς τὴν χεῖρα Αὐτοῦ εὐλαβῶς, ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει καὶ δακρύων ἐξῆλθε τοῦ κοιτῶνος.

Τὴν 4.12′ ὥραν τῆς 12 Ὀκτωβρίου ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος παρέδωκε τὸ πνεῦμα, ἐν μέσῳ σπασμῶν, κρατούμενος ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ἀναγνωστοπούλου, ἀφοῦ, ὡς καλὸς Χριστιανός, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων τὴν 1 μ.μ. ὥραν, παρὰ τοῦ ἱερέως τῆς Β. Ἐπαύλεως τῆς Δεκελείας. Κληθεὶς δὲ ὁ Καθηγητὴς Μελισσινὸς ἐνήργησε τὴν ταρίχευσιν τοῦ νεκροῦ.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιθανατίου ἀγωνίας τοῦ Βασιλέως, ὠμῶς, βαρβάρως καὶ ἀπανθρώπως, ἀπορριφθείσης ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου τῆς αἰτήσεως ἀδείας τῆς δυστυχεστάτης Μητρὸς Βασιλίσσης Σοφίας ἵνα κατέλθῃ παρὰ τῷ προσφιλεστάτῳ ἑτοιμοθανάτῳ Υἱῷ, ἐπετράπη εἰς τὴν Βασίλισσαν Ὄλγαν, κατόπιν αἰτήσεώς της,ὅπως κατέλθῃ παρὰ τῷ ἀγωνιῶντι Ἐγγόνῳ, ὃν εὗρε, ἀφιχθεῖσα, τὴν 13 Ὀκτωβρίου, ἐν τῷ κοιτῶνι νεκρὸν ἐκτάδην κείμενον,παρὰ τῷ ὁποίῳ γονυπετήσασα, ἐδεήθη ἐν λυγμοῖς καὶ δακρύοις, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς Αὐτοῦ. Εἶτα ἀσπασθεῖσα τὸν ἐπὶ τοῦ στήθους Τοῦ σταυρὸν καὶ τὸ μέτωπον τοῦ Ἐγγόνου ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης, ἀκρότατα συγκεκινημένη, δακρύουσα καὶ ἀσταθῶς βηματίζουσα.

Ἡ Βασίλισσα Ὄλγα, πληροφορηθεῖσα παρὰ τοῦ Ἰατροῦ Σάββα, ὅτι εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Βασιλέως παρέστη ὁ τακτικὸς θεράπων Ἰατρὸς Ἀναγνωστόπουλος, καλέσασα αὐτὸν τῷ εἶπε: «Σὲ εὐγνωμονῶ ἐγώ τε καὶ ἡ Β. Οἰκογένεια ὁλόκληρος, διὰ τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους κατέβαλες διὰ τὸν Ἔγγονόν μου ἐπὶ τόσας ἡμέρας. Ἀλλὰ διατί δὲν τὸν ἐκρατήσατε μίαν ἡμέραν ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ, διὰ νὰ Τὸν ἴδω ζῶντα, ἀφοῦ τὸν ἀφῆκα παιδίον καὶ τὸν εὗρον τόσον μεγάλον καὶ ὡραῖον; Πῶς σᾶς ἔφυγεν αὐτὸς ὁ ἄγγελος ἀπὸ τὰ χέρια σας»;

Οὕτω· ὁ αἰχμάλωτος Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀπέπτη, ὁ ἐν εὐτυχίᾳ γεννηθεὶς καὶ αὐξηθεὶς καὶ μόλις εὐοιώνως ἀνατείλας, ἀλγεινῶς ἐν δυστυχίᾳ δύσας, ὡραῖος ἔφηβος, ἐντελῶς μόνος, ὁλοσχερῶς στερηθεὶς πάσης μητρικῆς θωπείας, φροντίδος, περιθάλψεως καὶ παραμυθείας, ἐν ἀκμαζούσῃ νεότητι καὶ ἀνθοῦντι ἀρρενωπῇ κάλλει, εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἔτη γεγονός.

Παρὰ τὸν νεκρὸν διενυκτέρευσαν ἐν Δεκελείᾳ οἱ Ἀνακτορικοὶ ἰατροὶ Καθηγητὴς Λοῦρος καὶ Ἀναγνωστόπουλος. Ἡ μετακομιδή Του εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ἐν μέσῳ λυγμῶν, θρήνων καὶ ὀδυρμῶν, τῶν κατοίκων τῆς Β. Ἐπαύλεως παρελασάντων πρὸ Αὐτοῦ. Μεταφερθεὶς δὲ εἰς Ἀθήνας καὶ κατατεθεὶς ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, παρήλασεν πρὸ Αὐτοῦ ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει ἐπὶ δυήμερον, πλῆθος πυκνὸν παρὰ τὸν νεκρὸν διενυκτέρευσεν ὁ ὑπασπιστής του Συνταγμ. Σκαρλάτος Γ. καὶ ὁ Δημοσιογράφος Διάκος καὶ τὴν 16 Ὀ)βρίου πανδήμως κηδευθείς, μετεφέρθη εἰς Δεκέλειαν καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Βασιλικῷ Μαυσωλείῳ. Μετὰ τοῦ Πάππου καὶ τοῦ Πατρός, Ἐθνομαρτύρων, Βασιλικὴν Τριάδα ἀποτελῶν.

Ὁ Βενιζέλος, μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἔσπευσε νὰ προσφέρῃ τὸ Στέμμα, διὰ τοῦ ἐν Βέρνῃ Πρεσβευτοῦ Ἀλεξανδρῆ, εἰς τὸν τριτότοκον υἱὸν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου Πρίγκηπα Παῦλον, ὅστις ἀπαντῶν, ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, ἀπέρριψε τὴν προσφορὰν ὡς ἀντισυνταγματικήν, δηλώσας ὑψηλοφρόνως ὅτι: «Μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν ἀπόκειται νὰ ἐκλέξῃ τὸν Βασιλέα αὐτοῦ».

Ἀπόφασις ἐνεργείας ἐκλογῶν

Μετὰ τὸν ἠθικὸν κόλαφον τοῦτον, ὁ Βενιζέλος προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ Διατάγματος τῆς ἐνεργείας βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ὁρισθεισῶν διὰ τὴν 1 Ν)βρίου 1920, ἐν τρομοκρατίᾳ ἀσκουμένῃ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν πολιτῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐσκεμμένως ἔδωκε χαρακτῆρα δημοψηφίσματος, δηλώσας ὅτι: «Ἢ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἢ αὐτός».

Ὁ Στρατιωτικὸς νόμος ἤρθη κατὰ τύπους, μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ ἐπετράπη εἰς τοὺς ἐξορίστος Πολιτικοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Γούναρης ἀφιχθεὶς εἰς Πάτρας ἐγένετο δεκτός, ἐν μεγαλειώδει, πρωτοφανεῖ καὶ ἀπεριγράπτῳ ἐνθουσιασμῷ, προμηνύματι τῆς ἐπελευσομένης ἐκλογικῆς θυέλλης, ἐκφωνήσας λόγον, παραμείναντα ἱστορικόν, καὶ ἀνέλαβεν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος.

«Ἐπὶ τῇ ἀποφάσει τοῦ **Βενιζέλου** τῆς διενεργείας ἐκλογῶν, αὐτομάτως ἐγεννήθη ἡ ἀπορία καὶ προεβλήθη τὸ ἐρώτημα: «Πῶς ἀφοῦ διῴκησε τόσον αὐταρχικῶς ἐπὶ τριετίαν ὅλην, αἰφνιδίως κατελήφθη

οὗτος ὑπὸ τῆς Συνταγματικῆς νομιμοφροσύνης καὶ δὲν παρέτεινε ἐπὶ ἓξ μῆνας, προθεσμία ὁρισθεῖσα τῇ Τουρκίᾳ πρὸς ἀποδοχὴν καὶ ἐφαρμογὴν τὰς Συνθήκας τῶν Σεβρῶν, εἰσέτι, ἵνα ὁλοκληρώσῃ αὐτὸς οὗτος τὸ μέγα του ἔργον καὶ ἴδῃ τοῦτο ὁριστικῶς συντελούμενον;

Λογικῶς εἰς τὸ ὀρθότατον ἐρώτημα τοῦτο, μία τῶν κατωτέρω ἀπαντήσεων εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῇ:

α) Ἢ διότι ἤλπιζεν εἰς ἐκλογικὸν θρίαμβον, μετὰ τὴν ὄντως θνησιγενῆ καὶ εἰκονικὴν Συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἣν ὁ Βενιζελικὸς Τύπος καὶ ἡ Βενιζελικὴ Προπαγάνδα ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς, ἐθυμίαζον ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας καὶ τἀνάπαλιν, ἁπανταχοῦ καὶ πρὸς πάντας καὶ πάσας, ὥστε τελικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνεργάται του ἐξ αὐθυποβολῆς ἐπίστευσαν καὶ ἐπείσθησαν, ὅτι ἐπανέκτησε πλήρη τὴν ἄλλοτε συμπάθειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν πρώτην δημοτικότητα αὐτοῦ.

Διότι, τὸ κυριώτερον τῶν μέσων ἅτινα μετεχειρίσθη ὁ Βενιζέλος ἦτο ἡ διὰ τοῦ Τύπου, ἡμεδαποῦ τε καὶ ἀλλοδαποῦ, διαφήμισίς του, δι' ὃν κατὰ τὸ τριετὲς διάστημα τῆς τυραννικῆς καὶ ἀπολυταρχικῆς διοικήσεως αὐτοῦ, ἐδαπανήθησαν ἐκ τοῦ πτωχοῦ δημοσίου ταμείου τοῦ τροφοδοτουμένου διὰ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πλέον τῶν 70 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἵνα ὑμνῶνται καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, τὸ πρόσωπόν του, τὸ πολιτικόν του δαιμόνιον καὶ αἱ ὑπέλαμπροι διπλωματικαὶ ἐπιτυχίαι του.

β) Ἢ διότι, εἰδὼς τὸ ἀπατηλὸν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, καὶ προειδὼς τὸ οἰκτρὸν τέρμα τῆς Μικρασιατικῆς περιπετείας, ἧς ἦτο ὁ πραγματικὸς καὶ ἀσυνείδητος δημιουργός, καὶ προβλέπων ἀναπόφευκτον τὴν ἀποτυχίαν του κατὰ τὰς ἐκλογάς, θὰ εὕρισκε δι' αὐτῆς τὸ μέν, τὸν τρόπον νὰ διολισθήσῃ καὶ ἐξέλθῃ τῆς δυσχεροῦς καὶ ἐπικινδύνου θέσεως ἐν ᾗ ἀσφαλῶς βραδύτερον θὰ εὑρίσκετο, τὸ δὲ νὰ φορτώσῃ τὴν εὐθύνην τῶν μελλόντων, ἀναποφεύκτως, γενέσθαι ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ἔρχεται ἡ παρ' αὐτοῦ θέσις τοῦ ζητήματος κατὰ τὰς ἐκλογὰς «ἢ αὐτὸς ἢ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος», οὗτινος καλῶς ἐγνώριζε τὴν μεγίστην δημοτικότητα, τὸν ἀσφαλῆ προάγγελον τοῦτον τῆς κατ' αὐτὰς ἀποτυχίας του. Καὶ

γ) Ἢ διότι, οἱ Σύμμαχοι ὤθησαν αὐτὸν ἑκόντα ἄκοντα εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν, καλῶς προβλέποντες τὴν ἀποτυχίαν του, καὶ προγνωρίζοντες τὴν μετ' αὐτὴν ἐπελευσομένην Κυβερνητικὴν μεταβολὴν καὶ τὴν ἄφευκτον καὶ δικαίαν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἵνα δικαιολογήσωσι, φαινομενικῶς τοὐλάχιστον, τήν, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς ἀνακωχῆς, ἄρξασαν ἰδιοτελῆ καὶ παράσπονδον στάσιν καὶ συμπεριφοράν των ἀπέναντι τῆς Συμμάχου των Ἑλλάδος, ἣν ἐπέβαλλον τὰ συμφέροντα αὐτῶν. Πιθανωτέρα ὅμως φαίνεται, βοηθούσης καὶ τῆς τρίτης, ἡ δευτέρα ἀπάντησις.

Μικρὸν δὲ πρὸ τῶν ἐκλογῶν, ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ, ὁ Βενιζέλος ὡς εἴωθεν, ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν Συμμάχων, ὅπως ἐπεμβαίνοντες ὑποδείξωσι τῷ Ἑλληνικῷ Λαῷ, ἐπισήμως, τὸ κατὰ τὰς ἐκλογὰς πρακτέον, πρὸς ἀποφυγήν, δῆθεν, ἐπιζημίων διὰ τὴν Ἑλλάδα συνεπειῶν. Τῆς σκηνοθετηθείσης αἰτήσεως ταύτης χρωμένη ἡ καὶ μᾶλλον ἐνδιαφερομένη Γαλλικὴ Κυβέρνησις καὶ δραστηρίως ἐνεργήσασα, ἐπέτυχε καὶ τῆς ἀναποφασίστου καὶ ἀμφιρρεπούσης Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως τὴν συγκατάθεσιν, ἐπὶ τούτῳ μεταβάντος εἰς Λονδῖνον τοῦ Προέδρου αὐτῆς Λέγκ, καὶ οὕτω ἐκοινοποιήθησαν αἱ κατωτέρω δύο περίφημοι διακοινώσεις αὐτῶν.

Ἡ μέν, τῆς 26 Ὀ]βρίου, 1920 πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, δι' ἧς ἐδηλοῦτο αὐτῷ ὅτι : «Ἐν περιπτώσει ἀποδοκιμασίας τοῦ Βενιζέλου κατὰ τὰς ἐκλογὰς θὰ διεκόπτοντο αἱ πρὸς τὴν Ἑλλάδα πιστώσεις τῶν Συμμάχων».

Ἡ δέ,τῆς 20 Ν[βρίου, δι' ἧς ἐδηλοῦτο τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει ὅτι : «Ἡ παλινόστησις ἐπὶ τοῦ Θρόνου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ τὸν πόλεμον ἀντισυμμαχικὴ συμπεριφορὰ ἐπέφερε μεγάλας δυσχερείας καὶ σημαντικὰς ἀπωλείας εἰς τοὺς Συμμάχους, θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπικύρωσις ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ τῶν ἐχθρικῶν κατὰ τῶν Συμμάχων πράξεων αὐτοῦ».

Πραγματικῶς ὅμως, ἡ μὲν πρώτη δήλωσις εἶχεν ἐφαρμοσθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος κυβερνῶντος τοῦ Βενιζέλου, καθόσον, ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, διεκόπη καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν χορηγία τῶν πολεμικῶν πιστώσεων, οὗ ἕνεκα, ἠναγκάσθη ὁ Βενιζέλος νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δύο ἐσωτερικὰ ἀναγκαστικὰ δάνεια.

Ἡ δὲ δευτέρα ἦτο ὅλως τυπική, καθόσον ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, εὐθὺς μετὰ τὰς ἐκλογάς, διὰ τοῦ ἐν Βέρνῃ Πρεσβευτοῦ της Ρῶσσελ καὶ τοῦ Ἄγγλου Ναυάρχου Κάρ, εἰδοποίησε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπισήμως ὅτι: «Εἰς ἐνδεχομένην πρόσκλησιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Θρόνου, οὐδὲν θὰ παρενέβαλεν ἐμπόδιον καὶ πρόσκομμα εἰς τὴν δι' Ἀθήνας ἀναχώρησιν αὐτοῦ». Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν ἀπὸ Βενετίας μέχρι Λαυρίου οὐδὲν Γαλλικὸν πολεμικὸν ἐθεάθη».

Ἀρχιστράτηγος Ψηφοθηρῶν

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος ἐνήργησεν ἐπιθεώρησιν ψηφοθηριακὴν εἰς τὰ στρατεύματα τὰ σταθμεύοντα παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Σμύρνη—Οὐσάκ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελοῦς του Ἀντισυνταγμ. Πρωτοσυγγέλου. Ἐπιστρέφων ἐξ Οὐσὰκ ἐτηλε-

γράφησεν εἰς τὴν ἐν Καζαμπᾷ ἑδρεύουσαν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ, ὅτι θὰ παρέμενεν ἐκεῖ ἐπὶ τρίωρον καὶ θὰ ὡμίλει πρὸς τοὺς ἄνδρας αὐτῆς. Ἀφιχθείς, ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς παρατεταγμένους, οὕτως αὐστηρῶς, ἀναμίξας, κατὰ τὴν ὁμιλίαν του, ἀνευλαβεῖς καὶ ἀναγώγους ὕβρεις κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, λησμονῶν ἀσυναισθήτως τὸ ὑψηλόν του ἀξίωμα καὶ τὴν ἐθνικήν του ἀποστολήν, μεταβληθεὶς ἀναξιοπρεπῶς ἀπὸ Ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, εἰς μικρολόγον, εὐπειθῆ καὶ φανατικὸν τοῦ Βενιζέλου κομματάρχην.

Κατὰ τὸ παρατεθὲν δὲ πρὸς τιμήν του, ὑπὸ τοῦ Ταξιάρχου Συνταγμ. Σπυροπούλου Ν. ἐν τῇ οἰκίᾳ του τέϊον, παρουσίᾳ τῶν μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Ὑποδιοικητοῦ Καζαμπᾶ, Α. Παπαδοπούλου καὶ πολλῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἱππικοῦ, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος [illegible]ωσεν κομπαστικῶς ὅτι: «Αὐτὸς δὲν θὰ ἀναγνωρίσῃ ἄλλην Κυβέρνησιν ἀπὸ τὴν τοῦ Βενιζέλου. Ὅτι θὰ στασιάσῃ καὶ τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν χιλιάδων Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν, θὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἐπιβάλῃ τὸν Βενιζέλον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς». Ἐπεράτωσε δὲ τὸν λόγον διὰ τῆς ἀπειλῆς: «Θὰ πέσῃ λεπίδι». Αἱ δηλώσεις αὗται τοῦ θρασέως καὶ καυχηματίου κομματάρχου Ἀρχιστρατήγου, ἐνεποίησαν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀλγεινοτάτην ἐντύπωσιν καὶ ἐμετικὴν ἀηδείαν εἰς ἅπαντας τοὺς παρεστῶτας ἀκροατάς.

Ἐνέργεια Ἐκλογῶν

Ἀνατειλάσης τῆς 1 Ν)βρίου 1920, ἡμέρας τῶν ἐκλογῶν, ἐξεδηλώθη μέγιστον καὶ ἀκράτητον τὸ μῖσος τῆς Λαϊκῆς ψυχῆς κατὰ τοῦ Βενιζέλου. Ὁ ἐνσκήψας ἀντιβενιζελικὸς ἐκλογικὸς τυφὼν παρέσυρεν εἰς τὴν ἀποτυχίαν καὶ αὐτὸν τοῦτον καὶ ἅπαντας τοὺς Ἐπιτελεῖς αὐτοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα κατέφθανον ἀλλεπάλληλα, πρωτοφανῶς δυσμενῆ διὰ τὸν Βενιζέλον, ὅστις δηλώσας ὅτι «δὲν εἶναι κοινοβουλευτικὸν ζῶον, ἐτόνισεν ὅτι δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ψῆφον τοῦ Λαοῦ καὶ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν».

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Μετώπου θὰ ἐκρατοῦντο μυστικά, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως μετὰ διήμερον «ἀγγελθῇ εἰς τὸν Λαὸν ὅτι ταῦτα ἠλλοίωσαν καταπληκτικῶς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ ὅτι ὁ Βενιζέλος σχὼν καταπληκτικὴν πλειοψηφίαν παραμένει εἰς τὴν ἀρχήν». Ἐνῷ, πραγματικῶς οἱ

στρατιῶται, ἐγγὺς γενόμενοι τῶν πραγμάτων καὶ γνωρίσαντες ἄριστα τὴν Βενιζελικὴν ξενοδουλίαν καὶ τυχοδιωξίαν, ἐκτύπησαν ἀνηλεῶς τοὺς Βενιζελικοὺς ὑποψηφίους, «ἐλθόντες ἐνιαχοῦ καὶ εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς ἀποπειραθέντας νὰ ἐκβιάσωσιν αὐτοὺς Βενιζελικοὺς Ἀξιωματικούς, καταρριφθείσης οὕτω καὶ ποδοπατηθείσης τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας».

Τὴν πρωΐαν τῆς τρίτης ἡμέρας ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν συρφετὸς πολυπληθὴς ῥοπαλοφόρων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γύπαρη, ἐξεχύθη ἀνὰ τὰς κεντρικωτέρας ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῇδε κἀκεῖσε πυροβολῶν, ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τοὺς πολίτας. Τούτου ἕνεκα, ὁ Ράλλης καὶ ὁ Γούναρης διὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Ματθαιοπούλου παρήγγειλλαν εἰς τὸν Βενιζέλον ὅτι: «Εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραιτηθῇ κατόπιν τῆς τόσον παταγώδους ἀποτυχίας του. Ἡ τρομοκρατία νὰ καταπαύσῃ, διότι ἄλλως δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγγυηθῶσι διὰ τὰς ἐνδεχομένας συνεπείας. Ἡ σήμερον δὲν εἶναι ἡ χθές». Μικρὸν δὲ μετὰ τὰς αὐστηρὰς δηλώσεις ταύτας, ὁ Βενιζέλος, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνωτέρω δηλώσεις ἦσαν προσχηματικαί, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν φίλων του, ὅτι ἠννόει νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἀρχῇ, δραχθεὶς τῆς περιστάσεως,τρίβων τὰς παλάμας ἐκ χαρᾶς καὶ ἐκλιπαρήσας παρὰ τοῦ Γούναρη τὴν ἐξασφάλισιν τῆς φυγῆς του, ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν του, ἣν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του ἀνήγγειλε εἰς τὸν Λαὸν ὁ Μοίραρχος Τσάκωνας.

Συγχρόνως δὲ ἀπέστειλε τὸ ὑπ' ἀριθ. 258 ἐσκεμμένον διὰ μέλλουσαν χρῆσιν τηλεγράφημα πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Παρασκευόπουλον, συνιστῶν: «Τὴν ὑποταγὴν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, ὑπὸ τὴν συμβιβιβαστικὴν λύσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν Θρόνον τοῦ Διαδόχου Γεωργίου».

Ἀληθῶς, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἦτο διὰ τὸν Βενιζέλον ὑψίστη ἐπιτυχία ὑπὸ μορφὴν μεγίστης ἀποτυχίας, ἡ ὁποία διηυκόλυνεν αὐτὸν νὰ κληροδοτήσῃ εἰς τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους καὶ νὰ φορτώσῃ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν τὴν εὐθύνην τῆς ἀκαταλογίστου πολιτικῆς του καὶ τὰς ὀλεθρίας συνεπείας τῆς Μικρασιατικῆς τυχοδιωκτικῆς ἐκστρατείας αὐτοῦ.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος,ὅπως βραδύτερον ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας, δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν Βασιλομήτορα Ὄλγαν ἦτο κατὰ τῶν ἐκλογῶν, ἰσχυριζόμενος ὀρθοφρωνέστατα ὅτι: «Ἀφοῦ ἐπὶ τριετίαν τυρρανικῶς διῴκησεν ὁ Βενιζέλος, ἄς διῴκει καὶ ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος. Διότι τὴν Μικρασιατικὴν περιπέτειαν δημιουργήσας, ἔδει αὐτὸς καὶ

νὰ τερματίσῃ ταύτην. Καὶ ἂν μὲν ἐπήρχετο αἴσιον τὸ πέρας αὐτῆς, νὰ ἀποκαλυφθῶμεν ἅπαντες πρὸ αὐτοῦ δικαίως, καὶ ἐγὼ νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἂν δὲ ἀπετύγχανεν, νὰ πληρώσῃ δικαίως αὐτὸς ὡς ὑπεύθυνος τὰς δαπάνας».

Τοῦτ' αὐτὸ ὤφειλον νὰ σκεφθῶσι καὶ οἱ πολιτικοὶ τοῦ Βενιζέλου ἀντίπαλοι. «Ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῆς θεραπείας καὶ ἐξυπηρετήσεως τῶν κομματικῶν των συμφερόντων δὲν ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ ἀντιληφθῶσι καὶ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποφυγῆς τῶν ἐκλογῶν. Ἢ τούτου μὴ ὄντος ἐφικτοῦ, νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, ἢ ἅπαξ γενομένων, ὡς ἐγένοντο, ἀντὶ μετ' αὐτὸς νὰ παραμείνωσιν ἡνωμένοι κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, διῃρέθησαν ἀσπόνδως μεταξύ των πολεμούμενοι, καὶ ἡνώθησαν κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς καταστροφῆς, ἵνα συλλήβδην ὑπ' αὐτοῦ ἐξοντωθῶσι».

Ἐνέργεια τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος, τὴν ἐπομένην τῶν ἐκλογῶν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ πρώτου Συντάγματος τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ Ἀντισυνταγ. Λάγγουραν ἀνεπίσημον τηλεφώνημα, ἀγγέλλων αὐτῷ τὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα Βενιζελικὸν θρίαμβον, ὅστις κοινοποιήσας τοῦτο διὰ τῆς ἡμερησίας διαταγῆς τοῦ Συντάγματος, ὡμίλησε συγχρόνως πρὸς τοὺς Ἀξιωματικοὺς μετὰ κομματικῆς ἐμπαθείας, ἐξεγείρας ἐπίφοβον τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν.

Μετὰ τὸ ὁριστικῶς δὲ δυσμενὲς ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος, χαλκεύων ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν Σμύρνῃ, ἀπεφάσισε τὴν μεταστάθμευσιν σιδηροδρομικῶς ἐκεῖσε τοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγμ. Βουτσινᾶν Θ. 8 Συντάγματος Κρητῶν ἐκ Σαλιχλῆ καὶ ἑνὸς Τάγματος τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Κονδύλην Γ. 3 Συντάγματος Πεζικοῦ ἐξ Οὐσάκ.

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Α' Σώματος Συνταγμ. Σακελλαροπούλου Λ., στηριζόμενον ἐπ' αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δύο Ταγμάτων τῆς Σμύρνης, θὰ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν σχηματισθησομένην νέαν Κυβέρνησιν ὅτι: «Ἠρνεῖτο νὰ ἀναγνωρίσῃ ταύτην ἐν ὀνόματι τοῦ στρατοῦ εὑρισκομένου ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ». Ὁ Συνταγματάρχης Κονδύλης μεταβαίνων σιδηροδρομικῶς εἰς Σμύρνην καὶ ἀντιληπτὸς γενόμενος εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Σαλιχλῆ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐχθρικώτατα

κατ' αὐτοῦ διακειμένων,ἀπέφυγε προφανῆ κίνδυνον, τῇ παρεμβάσει τοῦ Μηχανικοῦ τοῦ συρμοῦ.

Θεωρῶν δὲ ὁ 'Αρχιστράτηγος ἐπιζημίαν πρὸς τὰ σχέδια αὐτοῦ τὴν παρουσίαν τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ, κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μουραντιὲ—'Αμετλῆ, διέταξε, τὸ μεσονύκτιον τῆς 4 Ν)βρίου, τὴν μεταστάθμευσίν της ὁδικῶς εἰς Φιλαδέλφειαν, τιθεμένην ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Α'. Σώματος. Ὁ Ταξίαρχος Συνταγμ. Σπυρόπουλος, προφανοῦς ὄντος τοῦ συγκαλυπτομένου σκοποῦ τῆς μεταστα θμεύσεως τῆς Ταξιαρχίας, ὑπ' οὐδενὸς λόγου τακτικοῦ ὑπαγορευμένης, ὑπέβαλε τηλεφωνικῶς τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης τὴν ἑξῆς ὑπ' ἀριθ. 500 κρυπτογραφικὴν ἀναφοράν:

«Χθεσινὴ κρυπτογραφικὴ διαταγὴ ὑμῶν δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ, λόγῳ δυσκολιῶν ἐγκαταστάσεως. 'Αναφέρω ὅτι Ταξιαρχία συμφώνως διαταγῇ Γενικοῦ Στρατηγείου, ὑπακούει κελεύσματα Πατρίδος καὶ πειθαρχεῖ, ὡς πάντοτε, εἰς νομίμους ἐξουσίας τοῦ Κράτους. Εὐαρεστηθῆτε παρακαλῶ, ὅπως ἐγκρίνητε ἀναστολὴν ἀνωτέρω κρυπτογραφικῆς ὑμετέρας διαταγῆς. 'Επιτρέψατε ἀκόμη νὰ προσθέσω ὅτι, Ταξιαρχία, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, δύναται νὰ παρεκκλίνῃ ἀρχῶν νομιμότητος καὶ πειθαρχίας, ἀλλ' ὑπακούει πρὸς κελεύσματα νέας Κυβερνήσεως, ἐκλεγείσης ὑπὸ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ νομίμως.

Ν. Σπυρόπουλος, Συνταγματάρχης»

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἔντονον ἀναφορὰν ἀπεστάλη αὐθημερὸν ἡ ἑπομένη, εὐνοήτου εὐφυοφανοῦς πονηρίας, ἀπάντησις τοῦ 'Αρχηγοῦ τοῦ 'Επιτελείου τῆς Στρατιᾶς Ὑποστρατήγου Παγκάλου: «Τὴν μεταστάθμευσιν τῆς Ταξιαρχίας προὐκάλεσεν ἀναφορὰ Α' Σώματος, ἀνενεγκόντος ὅτι μεγάλαι συγκεντρώσεις Τουρκικοῦ Στρατοῦ γίνονται εἰς τὸν Τομέα Οὐσὰκ καὶ ὅτι ἐπίκειται ἐπίθεσις τῶν Τούρκων. 'Εὰν νομίζῃ ἡ Ταξιαρχία ὅτι τὸ Ἱππικὸν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ συντρέξῃ τοὺς συναδέλφους του μαχητάς, ἂς μὴ μετασταθμεύσῃ».

'Εκ τῶν ἀνωτέρω, οὐδεμιᾶς καταλειφθείσης ἀμφιβολίας, περὶ τῶν προθέσεων τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, προφανῶς ἀποσκοποῦντος νὰ παραμερίσῃ τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἵνα ἀκωλύτως μεταφέρῃ εἰς Σμύρνην τὸ Σύνταγμα Βουτσινᾶ καὶ τὸ Τάγμα τοῦ 3 Συντάγματος Κονδύλη, ἵνα στασιάσῃ, ὁ Ταξίαρχος ὑπέβαλε τὴν ἑξῆς ὑπ' ἀριθ. 502 ἀναφοράν, ἀποσταλεῖσαν δι' 'Αξιωματικοῦ εἰς Σμύρνην:

«Ἔχω ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι κινητοποίησις Ταξιαρχίας δὲν ὀφείλεται εἰς φόβους ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως. Πρῶτον διότι, ἄφιξις Ταξιαρχίας ὁδικῶς εἰς Τομέα Οὐσὰκ ἀπαιτεῖ πορείαν ὀκτὼ ἡμερῶν, συμφώνως τῇ ὑπ' ἀριθ. 4889 κρυπτογραφικῇ διαταγῇ σας. Καὶ δεύτερον διότι, ἐνίσχυσις Α΄ Σώματος ἠδύνατο νὰ γίνῃ, νομίζομεν, τάχιστα καὶ δὴ σιδηροδρομικῶς, διὰ Τμημάτων Μεραρχίας Κρήτης, εὑρισκομένης ἐν Σαλιχλῇ. Συνεπῶς, νομίζω, ἐνέργεια Γενικοῦ Στρατηγείου πρὸς ἀπομάκρυνσιν Ταξιαρχίας, δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς πραγματοποίησιν δηλώσεων ἀπεριφράστων τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐν Καζαμπᾷ, καθ' ἅς, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς Στρατοῦ πρὸς στάσιν ἐναντίον πάσης ἄλλης Κυβερνήσεως. Ταξιαρχία, ἐν ἀπολύτῳ ὁμοφροσύνῃ καὶ ἀκλονήτῳ πειθαρχίᾳ, οὐ μόνον δὲν προτίθεται νὰ διευκολύνῃ τοιαύτας ἐνεργείας, αὐτόχρημα ἀντιπατριωτικάς, ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει, οἱοσδήποτε ἐγκαταλείπων τὴν φωνὴν τῆς λογικῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας θελήσῃ νὰ ἐκδηλώσῃ τοιαύτας προθέσεις, εἶναι ὑποχρεωμένη ἡ Ταξιαρχία νὰ ἀντιταχθῇ πεισμόνως, συντρίβουσα πᾶσαν κακὴν θέλησιν ἀρνουμένην νὰ ὑποταχθῇ εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος καὶ τὰς νομίμους ἐξουσίας τοῦ Κράτους.

Ταξιαρχία, ὡς ἀνέφερε καὶ προηγουμένως,δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνῃ τῆς νομιμοφροσύνης καὶ τῶν κανόνων τῆς Πειθαρχίας, στασιάζουσα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, νομίμως ἐκλεγείσης, ἢ διευκολύνουσα τοιαύτας ἐνεργείας οἱουδήποτε. Θὰ τολμήσῃ ἡ Ταξιαρχία νὰ ἀντιμετωπίσῃ πάντα ἐσωτερικὸν ἐχθρόν. Μόνον εἰς περίπτωσιν πραγματικῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ἢ εἰς διαταγὴν Ἀρχιστρατήγου περιβεβλημένου διὰ τῆς ἐγκρίσεως τῆς νομίμου Κυβερνήσεως, θὰ κινητοποιηθῇ ἡ Ταξιαρχία καὶ θὰ θυσιασθῇ ὑποστηρίζουσα τὰ Συμφέροντα τῆς Πατρίδος.

Ν. Σπυρόπουλος, Συνταγματάρχης»

Ἡ φιλόπατρις,ἀνδρικὴ καὶ εὔορκος στάσις αὕτη τοῦ Συνταγματάρχου Σπυροπούλου ἐματαίωσε τὰ ἐπαναστατικὰ σχέδια τοῦ Ἀρχιστρατήγου Παρασκευοπούλου Λ. καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν ἐσμοῦ, μεγάλην παρασχόντος εἰς τὸ Ἔθνος, εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν ὑπηρεσίαν.

Παραίτησις τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀνωτέρω σαφοῦς καὶ ἀπεριστρόφου ἀναφορᾶς, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος, ὁ πρὸ τῶν ἐκλογῶν, ὡς λέων βρυχώμενος, καὶ ἐκσφενδονίζων θρασείας καὶ πυρίνους ἀπειλάς, τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα ἀπειλῶν

καὶ μὴ ὑπαρχούσης πλέον ξένης προστατευτικῆς ἀσπίδος, πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀπειλῶν αὐτοῦ, καθόσον οἱ ξένοι, ἀποσοβηθέντος τοῦ Γερμανικοῦ κινδύνου καὶ ἐπιτυχόντες τοῦ σκοποῦ των, στρέψαντες ἀχαρίστως καὶ ἀνερυθριάστως πρὸς τὴν Σύμμαχόν των Ἑλλάδα τὰ νῶτα, ἀπῆλθον οἴκαδε καὶ παρακαθήσαντες εἰς τὴν Συμμαχικὴν Τράπεζαν τῆς νίκης, ἥτις, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς λόγχης πρώτης, ἐστρώθη, πλουσίως εὐωχοῦντο, τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ μακρόθεν τῆς δαψιλοῦς πανδαισίας θεωμένως καὶ εἰς τὴν Μικρασιατικὴν κάμινον ἀλγεινῶς κατακαιομένης, ἀποβαλὼν τὴν λεοντῆν τοῦ θράσους καὶ περιβληθεὶς τὴν ἀλωπεκὴν τῆς πονηρίας, τηλεγραφικῶς ὑπέβολε νομιμοφρονέστατα καὶ εὐτελέστατα τὰς διαβεβαιώσεις τῆς πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Λαοῦ ὑποταγῆς του, ζητήσας τὴν ἀνάκλησίν του καὶ συγχρόνως τὴν ἀποστολὴν τοῦ διαδόχου του, ἐσκεμμένως, συνιστῶν ὡς τοιοῦτον τὸν Ὑποστράτηγον Παπούλαν.

Ἅμα τῇ παραιτήσει τῆς Κυβερνήσεως, ἀπεστάλη ἐπειγόντως εἰς Σούδαν τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν «Ἀετός», πρὸς παραλαβὴν τῶν ἐγκαθείρτων τοῦ Ἰτζεδίν, ἐξ ὧν, ὁ Ὑποστράτηγος Λυμπρίτης ἐξελέγη βουλευτὴς Τυρνάβου, οἵτινες διέτρεξαν τὸν ἔσχατον κίνδυνον θανάτου, ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν μετ' αὐτῶν ἐνωθέντων δεσμοφυλάκων, οὓς διέσωσεν ὁ Πολιτευτὴς Μ. Ρ. Κούνδουρος, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Κρητῶν φίλων του, συναινοῦντος καὶ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης Κροκιδᾶ, ἀνέλαβε τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῇ Νήσῳ, μετὰ τὸ ἄγγελμα τῆς ἀποτυχίας τοῦ Βενιζέλου, ὡς Βουλευτοῦ καὶ τῆς εἰς Γαλλίαν φυγῆς του, ἀποστείλας αὐθημερὸν εἰς Ἰτζεδὶν τὸν ἐκ Σφακίων βασιλόφρονα Λοχαγὸν Μπούχλην Ι. μὲ ἑκατὸν τῆς ἐμπιστοσύνης του χωροφύλακας, ὅστις καταλαβὼν τὰς φυλακὰς ἀπεμάκρυνε τοὺς συνωμότας δεσμοφύλακας καὶ τοὺς περὶ τοῦ Ἰτζεδὶν περιπολοῦντας Βενιζελικούς, σκοποῦντας, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ ἀπελευθερωθέντες θὰ μετεφέροντο εἰς τὸ Ἀντιτορπιλλικόν, νὰ πυροβολήσωσιν ὁμαδὸν κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς φονεύσωσι. Καὶ οὕτως, σωθέντες οὗτοι καὶ ἐπιβιβασθέντες, ἀνεχώρησαν εἰς Ἀθήνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Κυβέρνησις Ράλλη. Φυγὴ Βενιζέλου

Παραιτηθέντος τοῦ Βενιζέλου, ἅμα τῇ ἐπισήμῳ γνώσει

τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεμάτων καὶ πανικοβλήτου ἐκ τῆς ἐξεγερθείσης λαϊκῆς κατ' αὐτοῦ ὀργῆς διατελοῦντος, ἡ 'Αντιβασιλεία ἀνετέθη εἰς τὴν ἀείμνηστον Βασιλομήτορα Ὄλγαν, τοῦ 'Αντιναυάρχου Κουντουριώτου σπεύσαντος νὰ παραιτηθῇ καὶ εἰς Ὕδραν ἀποφασίσαντος νὰ ἀποσυρθῇ, ἐσχηματίσθη ἡ ἑξῆς Κυβέρνησις:

Ράλλης Δ. Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τῆς Δικαιοσύνης. ***Τσαλδάρης Π.*** Τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τῆς Συγκοινωνίας. ***Καλογερόπουλος Ν.*** Τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ. ***Ζαΐμης Θ.*** Τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ προσωρινῶς τῆς Περιθάλψεως. ***Γούναρης Δ.*** Τῶν Στρατιωτικῶν. ***Ράλλης Ι.*** Τῶν Ναυτικῶν. ***Μαυρομιχάλης Π.*** Τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ προσωρινῶς τῆς Γεωργίας.

Ὅταν ὁ Ράλλης ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα πρὸς ὁρκωμοσίαν καὶ εἶδε τὸν Μητροπολίτην Μελέτιον ἀναμένοντα, στραφεὶς πρὸς τὸν παριστάμενον Ἀντιναύαρχον Κουντουριώτην ἠρώτησεν αὐτόν: «Ποῖος εἶναι τοῦ λόγου του;» Οὗτος ἀπήντησεν: «ὁ Μητροπολίτης, κ. Πρόεδρε». «Ποῖος Μητροπολίτης; Ἡμεῖς, ἀνέκραξεν, αὐτὸν τὸν καινοτόμον δὲν τὸν ἀναγνωρίζομεν» καὶ ἀπέμπεψεν αὐτόν. Παρήγγειλε δὲ νὰ κληθῇ ἱερεὺς τῆς Ἐνορίας, εἰπών: «Ἀρκεῖ νὰ μὴν εἶναι κουρεμένος». Ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προσελθόντος, ἐγένετο ἡ ὁρκωμοσία, κατὰ παράβασιν τῶν ἰσχυόντων κανόνων. Ἀπερχόμενος δὲ τῶν Ἀνακτόρων, μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν καὶ ἀποχαιρετῶν τὸν Ἀντιναύαρχον Κουντουριώτην ὁ Πρωθυπουργὸς εἶπεν αὐτῷ εἰρωνικῶς διαστέλλων τὰ χείλη: «Καὶ τώρα, Ναύαρχε, καλὸ ξεχειμώνιασμα στὴν Ὕδρα».

Ὁ Πρωθυπουργὸς Ράλλης, ὡς γνήσιος εὐπατρίδης, μεγαλόφρων καὶ γενναῖος ἀντίπαλος καὶ πραγματικὸς Ἕλλην, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γούναρη, τοῦ πεποιθότως πρεσβεύοντος ὅτι: «Οἱ Πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνωνται καὶ δικάζωνται ὑπὸ τοῦ ἐξηρεθισμένου καὶ ἀλλοφρονοῦντος ὄχλου, ἀλλὰ παρὰ τῆς Βουλῆς καὶ μόνον αὐτῆς, διηυκόλυνεν ἀποτελεσματικῶς τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν φυγὴν τοῦ Βενιζέλου, τοῦ πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως καταδιώξαντος, κατατυραννήσαντος καὶ καθυβρίσαντος αὐτούς.

Πρὸς τοῦτο, ἵνα ἐξαπατήσωσι τὸν ἐξηρεθισμένον Λαὸν κατὰ τοῦ ἐκπεσόντος Δεσπότου, ἐσκηνοθέτησαν εἰκονικὴν συμπλοκὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ, πρὸς προσέλκυσιν αὐτόθι τῆς προσοχῆς τοῦ Λαοῦ. Συγχρόνως Ἐπιτελεῖς τοῦ κόμματος κατέφθασαν εἰς τὴν οἰκίαν του, διαποροῦντες δὲ καὶ ἀνήσυχοι εἶ-

πον αὐτῷ: «Καταστροφὴ ὁλοσχερὴς ἀπορούμεν τί χρὴ δρᾶν». Ὁ Βενιζέλος ἐν βίᾳ ἀπαντήσας: «Χρὴ ἀποδρᾶν», κατῆλθεν ἐσπευσμένως τὴν κλίμακα, ἀφήσας αὐτούς, ἐπὶ τῷ θεάματι, κεχηνότας, καὶ ἐπιβὰς τοῦ ἀναμένοντος αὐτοκινήτου περὶ τὴν 2 μ.μ., ὅτε οἱ πολῖται ἐγευμάτιζον, τάχιστα συσπειρωθείς, μὲ τὸν πῖλον μέχρι τῶν ὤτων κεχωσμένον, μὲ συγκεκομμένην ἀναπνοὴν καὶ τὸ περιλαίμιον τοῦ ἐπενδύτου του μέχρις ἀκρορρινίου ἀνωρθωμένον, ἵνα μὴ τυχὸν ὑπό τινος ἀναγνωρισθῇ, ἀπέδρα τραπεὶς ὁλοταχῶς, τὴν πρὸς Φάληρον ἄγουσαν λεωφόρον, συνοδευόμενος, ἀσφαλείας ἕνεκα, ὑπὸ ἐνόπλων ἀποτάκτων Ἀξιωματικῶν, ἑτέρου αὐτοκινήτου ἐπιβαινόντων, προσωπικῶν φίλων τοῦ Γούναρη, θερμότατα παρ' αὐτοῦ παρακληθέντων, οὓς ὁ Βενιζέλος πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως εἶχε καταδιώξει, τυραννήσει, ἐξευτελίσει καὶ τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ αὐθαιρέτως ἀποβάλλει, κατέφθασεν ἀσθμαίνων καὶ ἀνήσυχος εἰς Φάληρον, ὅπου ἐν σπουδῇ καὶ κεκυρτωμένος, ἐπιβιβασθεὶς ἀναμενούσης ἀτμακάτου, ἐπεβιβάσθη ἀσταθῶς καὶ παραπαίων ἀνελθὼν τὴν κλίμακα τοῦ ἀναμένοντος ἀτμοπλοίου «Νάρκισσος», ὅπερ πάραυτα ἀποπλεῦσαν καὶ ἐπὶ μακρὸν συνοδευθὲν διάστημα ὑπὸ Ἀγγλικοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ, κατέπλευσε μετὰ τετραήμερον εἰς Μασσαλίαν, ὅπου ὁ Βενιζέλος ἀπεβιβάσθη, φεύγων πανικόβλητος τὴν ὀργήν, τὴν ἐκδίκησιν καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ παρ' αὐτοῦ καταρρακωθέντος, κατεξευτελισθέντος καὶ απογυμνωθέντος Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἀληθῶς. «Ἡ ψευδὴς δόξα ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς πείρας, ἡ δὲ ἀληθὴς ἀνδραγαθία ἀεὶ ἐν ταῖς πράξεσι λαμπροτέραν τὴν εὔκλειαν συμπαρέχεται».

Ἐκ Μασσαλίας ὁ Βενιζέλος ἀνεχώρησεν εἰς Νίκαιαν ἀφιχθεὶς τὴν νύκτα, ὅπου ἀνέμενον αὐτὸν δημοσιογράφοι τινὲς Γάλλοι ἐκ Παρισίων κατελθόντες, ἵνα λάβωσι μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν ἐπὶ τῶν γεγονότων ἐν Ἑλλάδι. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἧναψε λαμπάδα ἐκ μαγνησίου, ἵνα φωτογραφήσῃ αὐτόν, ὅστις ἰδὼν ἀπροσδοκήτως καὶ αἰφνιδίως τὴν λάμψιν καὶ ἐκλαβὼν αὐτήν, ὡς ἐκπυρσοκροτήσεως τοιαύτην καὶ ἐπανάληψιν τῆς ἐν τῷ σταθμῷ τῆς Λυὼν ἐν Παρισίοις ἀποπείρας, συσπειρωμένος, ὡς τότε, καὶ περιδεὴς κατέπεσε πρηνὴς κατὰ γῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἐγερθεὶς ὑπὸ τοὺς πλατεῖς γέλωτας τῶν παρεστώτων. Ἐν τῇ συνεντεύξει δὲ ἣν ἔδωκεν εἰς τοὺς δημοσιογράφους κατέληξεν διακηρύξας ὅτι: «Ἐδιπλασίασε τὴν Ἑλλάδα». Ἀξίωσις ἀστήρικτος καὶ ἀδικαιολόγητος, καθόσον, ὡς ἐν προκειμένῳ, ἡ Διπλωματία καταστᾶσα ἀνίσχυρος ἔδωκε τὸν λόγον εἰς τὸν στρατόν, ὅστις ὑπὸ τὴν Ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐπετέλεσε τὸν

ἄθλον. Μόνος ἐκ τῶν Πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος ὁ Κουμουνδοῦρος ἐδικαιοῦτο νὰ ἰσχυρίζεταί τι τοιοῦτον. «Διότι ἄνευ πολέμου προσήρτισε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸν νομὸν Ἄρτης εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχηγοῦ ἠκολούθησαν καὶ οἱ ἀντάξιοι αὐτοῦ Ἐπιτελεῖς Μιχαλακόπουλος, Καφαντάρης, Τσιριμῶκος, Γύπαρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὀπαδοὶ καὶ Ὑπάλληλοι ἐγκαταλείψαντες τὰς δημοσίας αὐτῶν θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματά των, συναποκομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ σοβαρώτατα ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ πολλὰς δικογραφίας, ἐγκαταλιπόντες τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐρήμους καὶ ἄνευ διευθύνσεως, διασκορπισθέντες, κοράκων δίκην, ὑπ' ἀετοῦ διωκομένων καὶ δαιμόνων ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ἐχρειάσθησαν δὲ ἡμέραι πολλαὶ καὶ προσπάθειαι κοπιώδεις πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν στοιχείων πρὸς προσανατολισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν διπλωματικῶν καὶ στρατιωτικῶν ζητημάτων. Γενομένων δὲ ἀνακρίσεων ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Βρυάκου, διεπιστώθη ὅτι. «Ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῶν ἐκλογῶν μέχρι τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Ράλλη, ἐπὶ διήμερον, ὁ Συνταγματάρχης Σκανδάλης Προσωπάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ὁ Συνταγματ. Ἀφθονίδης καὶ ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἔκαιον εἰς τὰς θερμάστρας τοῦ Ὑπουργείου καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ἀπόρρητα ἔγγραφα ἐκδοθέντων κατ' αὐτῶν ἐνταλμάτων συλλήψεως». Προκειμένου δὲ νὰ χρησιμοποιηθῶσι σημαντικὰ ἔγγραφα διὰ ζήτημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν Β. Ἤπειρον, οὐδεὶς εὑρίσκετο, ἵνα παράσχῃ πληροφορίας. Οὐδεὶς ἐγνώριζε ποῦ ἦτο δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσι τὰ σχετικὰ ἔγγραφα καὶ κατετόπισε τὴν Κυβέρνησιν ὁ Ὑπουργὸς τῆς Β. Ἠπείρου Α. Καραπάνος.

Ὁ ἑσμὸς οὗτος τῶν πατριωτῶν, ὁ λόγοις διακηρύσσων τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑψηλῶν Ἰδανικῶν τῆς Φυλῆς, ἔργοις δὲ ἀκαμάτως, παντοιοτρόπως, ἐπιμελῶς καὶ ἀπαύστως ἀσχοληθεὶς εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν χαμηλῶν ὑλικῶν τοῦ θυλακίου καὶ τὴν διαρκῆ πλήρωσιν τοῦ στομάχου δι' εὐγέστων λιχνευμάτων, ἐκλεκτῶν μαγειρευμάτων καὶ τερψιλαρυγγίων γλυκισμάτων, ὡς ἐν τῇ Ἡμεδαπῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ καταφυγών, δουλοπρεπῶς ἐξύμνει τοῦ Ἀρχηγοῦ τὴν θρασύτητα τῆς ἀγνοίας ὡς μεγαλοφυΐαν πνεύματος, τὴν κομματικὴν μικροπονηρίαν ὡς πολιτικὸν ἑλιγμόν, τὴν σκληρότητα τῆς καρδίας ὡς εὐστάθειαν χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀκραιφνῆ καὶ ἀτέρμονα χρησιμοθηρίαν ὡς δεινότητα διπλωματικήν.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὅ,ἀσυνειδήτως καὶ ἀνάνδρως ἐδυσφημεῖτο καὶ ἐσυκοφαντεῖτο ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὸ διαρρεῦσαν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βενιζέλου ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρι τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Ν]βρίου 1920, πολλὰ ἑκατομμύρια χρυσῶν δραχμῶν συλλεγέντα ἀπὸ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, νυχθημερὸν μοχθοῦντος καὶ δεινῶς ἀγωνιζομένου πρὸς απόκτησιν τοῦ ἐπιουσίου,ἐδόθησαν εἰς«Ἀποστολάς, Κληρικούς,Ἀξιωματικούς, Διπλωμάτας,Πολυτευομένους καὶ Πολίτας, πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐθνικῶν σκοπῶν, περίθαλψιν προσφύγων, τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν καὶ ἄλλων ἀναγκῶν».Ἐνίων ἐκ τούτων, ἡ σειρὰ τῆς παρούσης Συγγραφῆς ἤγαγεν εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων των. Ἡ πρὸς ἔλεγχον τῶν δαπανῶν τούτων συσταθεῖσα Ἐλεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου Κ. Ἀγγελοπούλου καὶ τῶν Ἐλεγκτῶν Βούρου Σ. καὶ Δότη,ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐκθέσει της,διαπιστοῖ ὅτι:«Ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναγραφομένων ὑπολόγων, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Νεγρεπόντη Μ., οὐδεὶς ὑπέβαλε τὰ κεκανονισμένα δικαιολογητικά.Ἐξαίρεσιν ἐποιήσατο μόνον ὁ Ὑποναύαρχος Κακουλίδης ὅστις λαβὼν ἓξ ἑκατομμύρια δραχμῶν κατέθηκε ταύτας εἰς τὴν Ἰονικὴν Τράπεζαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Δημοσίου ὅπερ εἰσέπραξε καὶ τὸν τόκον ἐπιστρέψας καὶ τὸ μὴ δαπανηθὲν ὑπόλοιπον μέχρι λεπτοῦ».

Συγχρόνως ἐδραπέτευσαν ἐκ τοῦ Μετώπου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐγκαταλείψαντες τὰς πρὸ τοῦ προαιωνίου Ἐθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ ἐχθροῦ τάξεις των, ὁ Ἀντιστράτηγος Ἰωάννου Δ., ὁ Ὑποστράτηγος Ζυμβρακάκης Ἐπ., οἱ Συνταγματάρχαι Κονδύλης Γ., Βεντήρης καὶ ἄλλοι κατώτεροι Ἀξιωματικοί, ἐκ Ρεδαιστοῦ δὲ ὁ Συνταγματ. Μαζαράκης ἐπιβαίνων τοῦ κρατικοῦ αὐτοκινήτου, ὁπόθεν ἐξέπεμψεν πύρινα κατὰ τοῦ Βασιλέως, τῶν Ἀξιωματικῶν του καὶ τῆς Κυβερνήσεως τηλεγραφήματα. Εἰς τὸν Ναὸν δὲ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Γαλατᾷ, ἡμέραν τινά, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκφωνήσας οὗτος λόγον,τελευτῶν ἠξίωσεν ἐπιτακτικῶς παρὰ τοῦ ἐκκλησιάσματος νὰ ἀπορρίψωσι τὰ φέσια, ἰδιοχείρως ἀφαιρέσας καὶ καταρρίψας τοῦ πλησίον του ἱσταμένου. «Ἀναντιρρήτως ἡ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ Κωνσταντινούπολιν λιποταξία τῶν Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν καὶ αἱ ἐν τῷ Μετώπῳ βουλευτικαὶ ἐκλογαί, ὑπῆρξαν αἱ τρεῖς θανάσιμοι καὶ ἀνίατοι πληγαί, ἃς ἡ ὀξεῖα, ἀμφίστομος καὶ μεμολυσμένη τῆς ἀπειθείας, τῆς ἀνταρσίας καὶ τοῦ κομματισμοῦ μάχαιρα κατέφερε

κατὰ τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ κατὰ τῆς ἀλληλεγγύης, συναδελφότητος καὶ ἀγάπης μεταξὺ τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ αὐτῶν μετὰ τοῦ Λαοῦ, μεθ' ὅλων τῶν φρικαλέων, ἀπεριγράπτων καὶ ἀνιάτων συνεπειῶν Παρελθόντος, Ἐνεστῶτος καὶ Μέλλοντος».

Ἀντικατάστασις τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Ἅμα τῇ περιφανεῖ ἐκλογικῇ νίκῃ,ὁ Στράτος τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς πολυπληθοῦς διαδηλώσεως καὶ μεταβὰς εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ, ἀπηλευθέρωσε τοὺς ἐν αὐταῖς κρατουμένους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ὑποστράτηγον Παπούλαν Α., τὸν ὁποῖον ὁ Πρωθυπουργὸς Ράλλης, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, διαβιβασθεῖσαν διὰ τῆς Ἀντιβασιλίσσης Βασιλομήτορος Ὄλγας,πρὸς αὐτόν τε καὶ τὸν Γούναρην,συνιστῶντος τὸν Ἀντιστράτ. Γεννάδην, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Στράτου καί τινων Ἀξιωματικῶν, πρὸς αὐτὸν προσκειμένων, ἰδίως δὲ τοῦ Δικαστικοῦ Συμβούλου Παπαθανάση Α.ὅτι «ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ γεφύρωσιν τοῦ χωρίζοντος αὐτοὺς χάσματος», διώρισεν Ἀρχιστράτηγον τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς, εἰς Ἀντιστράτηγον προαχθέντα. Ὅστις ὅμως, ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ προερχόμενος, μὴ φοιτήσας εἰς Στρατιωτικὴν Σχολήν, πλὴν τῆς γνώσεως τῶν στρατιωτικῶν κανονισμῶν, τυγχάνων ἄμοιρος πάσης Στρατιωτικῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς μαθήσεως καὶ πάσης εἰδικῆς καὶ ἐγκυκλίου μορφώσεως καὶ γλωσσομαθείας, ἦτο ὁλοσχερῶς ἀκατάλληλος διὰ τὸ ὑψηλὸν καὶ βαρὺ ἀξίωμα τοῦτο καὶ δή, εἰς περιπέτειαν τῆς Ἑλλάδος κρισιμωτάτην καὶ πρωτοφανῆ, δι' ἥν, πλὴν τῆς πολλαπλῆς μορφώσεως, τοῦ χαλυβδίνου χαρακτῆρος, τῆς ἀνεπηρεάστου πρωτοβουλίας, ἀπητοῦντο ἐπιπροσθέτως καὶ διπλωματικὴ ὀξυδέρκεια, ἱστορικὴ πολυμάθεια καὶ ἰδιάζουσα πολιτικότης.

Ὁ Νέος Ἀρχιστράτηγος τὴν 6 Ν)βρίου 1920, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ διορισθέντος Ἐπιτελάρχου Συνταγμ. τοῦ Πυροβολικοῦ Πάλλη Κ. καὶ τῶν Λοχαγῶν τοῦ Πεζικοῦ Κότση Γ., Σκωλακάκη Θ.,Διαλετῆ Ι.,Γκορτσῆ Β., καὶ Καρίδη Ι., ἐπιβὰς τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ «Λέων» ἐν Πειραιεῖ, τὴν 8 ἑσπερινὴν ὥραν, ἀπέπλευσεν εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ κατέπλευσε τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης.

Ἀποβιβασθεὶς ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ πλήθους στρατιωτῶν, οἵτινες ἐξέσπασαν εἰς ζωηροτάτας καὶ παρατεταμένας ἐπευφη-

μίας ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως καὶ αὐτοῦ καὶ ἠθέλησαν νὰ ὁδηγήσωσι αὐτὸν εἰς τὸ Στατηγεῖον ἐπὶ τῶν χειρῶν. Φοβηθεὶς δὲ διασάλευσιν τῆς τάξεως καί, μετὰ κόπου, ἐπιβληθείσης ἡσυχίας ὁμιλήσας πρὸς αὐτοὺς εἶπε :

«Στρατιῶται !

Εἶμαι εὐτυχὴς διὰ τὰς πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις σας καὶ τὰ αἰσθήματα πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Βασιλέα. Εἶμαι ὑπερήφανος διότι εὑρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ τῶν γενναίων πολεμιστῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐλπίζω, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου, νέας δάφνας νὰ ἀναρτήσωμεν εἰς τὰς ἐνδόξους Σημαίας μας. Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν χαρὰν μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ὑποδέχεσθε καὶ σᾶς παρακαλῶ θερμῶς νὰ διαλυθῆτε ἡσύχως καὶ νὰ ἐπιστρέψητε εἰς τὰ Τμήματά σας, διότι τὸ ἀπόγευμα θὰ ἔλθω νὰ σᾶς ἐπιθεωρήσω. Εἶναι μεγάλη ἡ ὑπηρεσία τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ προσφέρητε εἰς τὴν Πατρίδα,ἂν πράξητε ὅ,τι σᾶς λέγω. Ὅλοι λοιπὸν εἰς τὰ Τμήματά σας ἀμέσως, τὸ ταχύτερον καὶ ἕτοιμοι πρὸς ἐπιθεώρησιν».

Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐπιβὰς τοῦ ἀναμένοντος αὐτοκινήτου, μετὰ τοῦ προϋπαντήσαντος αὐτὸν Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγμ. Σαρηγιάννη καὶ τῆς ἀκολουθίας του, μετέβη εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ἐν τῇ μεγάλῃ Αἰθούσῃ τοῦ ὁποίου ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἀναμένοντος τέως Ἀρχιστρατήγου Παρασκευοπούλου, ὃν καὶ ἠσπάσθη θερμῶς, φιλικώτατα περιπτυχθείς.

Ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, τὸ ἀπόγευμα αὐθημερόν, προσκαλέσας τοὺς Ἀξιωματικοὺς τῆς Φρουρᾶς Σμύρνης εἰς τὸ Στρατηγεῖον εἶπεν αὐτοῖς τάδε :

«Ἡ Πολιτικὴ διεμορφώθη τῇ ἐντολῇ τοῦ Λαοῦ, τοῦ μόνου κυριάρχου νὰ κρίνῃ περὶ του μέλλοντός του. Ὁ Στρατὸς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας τῆς Χώρας. Θὰ διοικήσω τὸν Στρατὸν ἀμερολήπτως καὶ πατρικῶς, διότι καὶ ἡ ἰδική μου πρόθεσις τοιαύτη εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς Κυβερνήσεως. Αἱ διαταγαί της αὐτὸ ἀκριβῶς μοὶ ἐπιτάσσουσι. Δὲν θὰ κρίνω τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐκ τῶν πολιτικῶν των φρονημάτων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀξίας καὶ ἐργασίας αὐτῶν. Ἐπαινῶ τοὺς Στρατηγοὺς καὶ Ἀξιωματικοὺς διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ δεξιότητα μεθ' ἧς διῴκησαν μέχρι τοῦδε. Εὔχομαι ὁ Στρατὸς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου νὰ συνεχίσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ παρελθόντος».

Ταῦτα εἰπὼν καὶ χαιρετήσας ἕνα ἕκαστον διὰ χειραψίας, ἀπῆλθε τῆς Αἰθούσης.

῾Ο ᾿Αντιστράτηγος Παρασκευόπουλος παραδίδων τὴν Διοίκησιν ἠτήσατο παρὰ τοῦ Διαδόχου του τὴν ἄδειαν, ὅπως παρατείνῃ ἐπὶ 15]ήμερον τὴν διαμονήν του ἐν Σμύρνῃ,ἥτις καὶ προθύμως τῷ ἐχορηγήθη.᾿Επισκεπτόμενος ὅμως οὗτος φιλικάς του οἰκογενείας διέδιδε, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιπολαιότητας ὅτι: «Τὸ νέον Καθεστὼς ταχέως θὰ ἀνετρέπετο, αὐτὸς θὰ ἡγεῖτο τοῦ κινήματος καὶ ὁ νέος ᾿Αρχιστράτηγος θὰ συνελαμβάνετο καὶ δέσμιος εἰς τὰς ᾿Αθήνας θὰ ἀπεστέλλετο».

Τὸ Στρατηγεῖον, πληροφορηθὲν τὰς φλυάρους κομπορρημοσύνας ταύτας, ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ φύλλον πορείας του, μετὰ τῆς διαταγῆς, ὅπως αὐθημερὸν ἀπέλθῃ τῆς Σμύρνης. ῞Οπερ καὶ ἔπραξεν εὐτακτώτατα καὶ εὐπειθέστατα. Μετὰ ὀλιγοήμερον δὲ ἐν ᾿Αθήναις διαμονὴν ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους παρὰ τὸ προπαγανδιστικὸν τοῦ Βενιζέλου Στρατηγεῖον.

Αἱ ἐν τῷ Μετώπῳ ἐκλογαὶ ἐνηργήθησαν κατὰ τρόπον ὁλοσχερῶς πρωτότυπον καὶ μωρῶς ἀναιδῆ. Διότι, ἐκ τῶν καλπῶν τῶν συγκεντρωθεισῶν εἰς τὸ Στρατηγεῖον, ὅσαι ἦσαν τῶν περιφερειῶν Κρήτης, Λέσβου, Χίου, καὶ Θράκης, ἔνθα ἐπεκράτει ὁ Βενιζελισμός,οὐδὲν ψηφοδέλτιον εὑρέθη ἐν αὐταῖς. ῞Οσαι ὅμως ἦσαν τῶν περιφερειῶν τῆς Παλαιᾶς ῾Ελλάδος, ἐν ᾗ ἐπεκράτει ὁ ἀντιβενιζελισμός, εὑρέθησαν αὗται πλήρεις ψηφοδελτίων κατὰ δεσμίδας ἐν τάξει τεθειμένας, ὅπως ἀπεστάλησαν ἐξ ᾿Αθηνῶν. ᾿Εκ τῶν ψηφοδελτίων τούτων οὐδὲν εὑρέθη ἀντιβενιζελικόν, ἀλλ' ἅπαντα Βενιζελικά, ἀνερχόμενα εἰς 217.161, ἐνῷ ἡ δύναμις τῆς Στρατιᾶς, κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν, ἀνήρχετο εἰς ᾿Αξιωματικούς, ῾Υπαξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας εἰς 91.250.

Εἰς τοὺς ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως μεταβάντας 40 ἀντιπροσώπους τῆς ᾿Αντιπολιτεύσεως, ὑπὸ τὸν ᾿Εφέτην Μανουσόπουλον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μετώπου καὶ ἀποβιβασθέντας εἰς Σμύρνην, ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία τῶν ψηφοδελτίων αὐτῆς, κατὰ τοῦ ἐπιχειρήσαντος δὲ τοιαύτην Συνταγμ. Πετμεζᾶ Κ. ἐστήθη δολοφονικὴ ἐνέδρα, ἣν τυχαίως ἀπέφυγεν.Οἱ εἰς τὸ Μέτωπον μεταβάντες ἀπότακτοι ᾿Αξιωματικοὶ ὡς ἀντιπρόσωποι, ἐξεδιώχθησαν βαναύσως καὶ αἱ ἐκλογαὶ διενηργήθησαν ἄνευ τῆς παρουσίας ἀντιπροσώπων τῆς ᾿Αντιπολιτεύσεως. ᾿Εν Ξάνθῃ δὲ ἐπεχειρήθη δολοφονία ὑπὸ τῶν ᾿Αρχῶν καὶ τῶν Βενιζελικῶν κατὰ τῆς ᾿Αποστολῆς τῶν ἀντιπροσώπων τᾶς ᾿Αντιπολιτεύσεως, τοῦ ᾿Αρχηγοῦ αὐτῆς τέως Προέδρου ᾿Εφετῶν Σκούφου Δ. τραυματισθέντος δὶς εἰς τὸν λαιμόν, καὶ τῶν μελῶν Δικηγόρου Γ. Γεωργίου καὶ Α. Γεννηματᾶ, οὗ

ἕνεκα ἐπέστρεψεν ἡ Ἀποστολὴ ἄπρακτος εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης, γνωσθέντων τῶν ὁριστικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Ἐσωτερικοῦ, ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ ἀνοικτὸν τηλεγράφημα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, δι' οὗ ἀπεκάλει τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μετώπου «Αἶσχος καὶ Ἀτιμίαν» καὶ ἐζήτει τὴν ἀκύρωσιν αὐτῶν, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὰς ἐκλογάς, ἐπέστρεψαν εἰς Ἀθήνας οἱ Πρίγκηπες Ἀνδρέας καὶ Χριστόφορος, οὓς προϋπήντησεν ὁ Λαὸς συναγερθεὶς εἰς τὴν λεωφόρον Συγγροῦ, ἐν ἀπεριγράπτῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ ζωηραῖς καὶ παρατεταμέναις ἐπευφημίαις, μετέφερεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν χειρῶν εἰς τὰ Ἀνάκτορα.

Ὕπατος Ἁρμοστὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεστάλη ὁ Πλοίαρχος Βότσης καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς ὁ Διπλωματικὸς Ὑπάλληλος Λιάτης.

Ἀρχηγὸς δὲ τῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς ὁ Ὑποστράτηγος Κούτσης καὶ Ἐπιτελεῖς οἱ Συνταγμ. Ψαλλίδας, Ταγματ. Μελέτης, Ἐπίλαρχος Παπαδιαμαντόπουλος, Ταγματ. Πυροβολικοῦ Δραγούμης Α., Λοχαγὸς Τριανταφύλλου καὶ Μοίραρχος Σακέτος.

Πένθιμος ἀπολογισμὸς τῆς Βενιζελικῆς Διοικήσεως

Κατὰ τὴν τριετῆ τυραννικὴν διοίκησιν τοῦ Βενιζέλου, καθ' ἣν ἐπηλήθευσε κατὰ γράμμα ἡ ἀπάντησις ἣν ἔδωκεν ὁ φιλόσοφος Βίας τῷ πυθομένῳ «Τί τῶν ζώων χαλεπώτατον ἐστίν». Ἀπεκρίνατο: «Τῶν μὲν ἀγρίων ὁ Τύραννος, τῶν δὲ ἡμέρων ὁ Κόλαξ», διεπράχθησαν οἱ ἑξῆς διωγμοί, καθ' οὓς ἡ χυδαιότης τῆς συμπεριφορᾶς, ἡ ἔλλειψις ἀνδροπρεπείας, ἡ ἀπουσία δικαστικῆς συνειδήσεως καὶ ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ ἡ καπηλικὴ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν Στρατοδικῶν καὶ ἰδίως τοῦ Προέδρου Φατσέα Σ., τοῦ Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου Κουνδούρου Ι. καὶ τῶν Βενιζελικῶν δημοσίων Ὑπαλλήλων Στρατιωτικῶν, Ἀστυνομικῶν καὶ Πολιτικῶν παρέμειναν ἱστορικαὶ καὶ ἀνώτεραι πάσης περιγραφῆς καὶ ἀπεικονίσεως.

Δίκαι

«Δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς τῆς 20 Αὐγούστου 1917, παρεπέμφθησαν εἰς εἰδικὸν δικαστήριον αἱ Κυβερνήσεις Σκουλούδη καὶ Λάμπρου, ἐπὶ μεταβολῇ τοῦ Καθεστῶτος Πολιτεύματος πρὸς ἐπιβολὴν τῆς πολιτικῆς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀντικειμένης εἰς τὰ Ἐ-

θνικά συμφέροντα, διαλύσει τῆς Βουλῆς τῆς 29 Μαΐου, ἐκδόσει νομοτελεστικῶν Διαταγμάτων διὰ προσωπικοὺς λόγους καὶ αὐξήσεις μισθῶν, διαλύσει τῶν διαλέξεων τῶν Φιλελευθέρων, ἱδρύσει τῶν Συλλόγων τῶν ἐπιστράτων, διατηρήσει τῶν ἐφέδρων εἰς τὰ ὅπλα, πρὸς μόνον τὸν σκοπόν, τὴν μετάπεισιν τῶν πολιτῶν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν των φρονημάτων. Εἰδικῶς δέ.

Ἡ Κυβέρνησις Σκουλούδη 9 Μαΐου 1919. Διὰ τὴν ἐσκεμμένην παραβίασιν τῆς Ἑλληνοσερβικῆς Συνθήκης καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ὀχυροῦ Ροῦπελ εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Κατηγορούμενοι. Σκουλούδης, Δραγούμης, Γούναρης, Ράλλης Ὑποστράτ. Γιαννακίτσας Μηχελιδάκης καὶ Ὑποναύαρχος Δαμιανός.

Δικαστήριον. Πρόεδρος Α. Κινδώνης, Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου. **Μέλη.** Σάββας καὶ Μίσιος, Ἀρεοπαγῖται. Πανηγυράκης καὶ Βασιλείου, Πρόεδροι Ἐφετῶν. Λυμπερόπουλος, Δαρδούγιας Φούμης, Πιερρακάκης καὶ Σκουλᾶς Ἐφέται. **Κατήγοροι.** Καφαντάρης Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας, Μαρῆς, Νάκος, Κουτσοπέταλος καὶ Ξηρός, Βουλευταί.

Πρὸς παρακολούθησιν τῆς δίκης, ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Παρισινοῦ «Χρόνου» ὁ Μπερτράν, ἄλλοτε Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Κρήτῃ, ἔχων καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ κρατῇ ἐνήμερον καὶ τὸ Πολιτικὸν Γραφεῖον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Κλεμανσώ, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι κινήσεως.

Ὁ συνήγορος τοῦ Σκουλούδη καὶ Μιχελιδάκη Ν. Γ. Παπαδάκης τέως Εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν καὶ ὁ Πολιτευτὴς Μ. Κούνδουρος συνδεόμενοι ἐν Κρήτῃ μετὰ τοῦ Μπερτρὰν διὰ φιλίας, ἐνεχείρισαν αὐτῷ τὰ ἐπίσημα, τοῦ ἰδιαιτέρου Γραφείου τοῦ Σκουλούδη, ἔγγραφα τῆς συνομιλίας αὐτοῦ μετὰ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως, δι' ὧν ἀπεδεικνύετο σαφῶς ὅτι: «Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Κυβέρνησιν δὲν ἐπρόδιδον, ὡς διεβεβαίου ὁ Βενιζέλος, τὰ συμφέροντα τῶν Συμμάχων, ἀλλ' ὡς Ἕλληνες πατριῶται ἐφρόντιζον νὰ λάβωσι παρὰ τῆς Γερμανίας ἐγγυήσεις περὶ ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος». Ὁ Μπερτρὰν μελετήσας τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐπισταμένως καὶ πεισθεὶς περὶ τῆς ἀληθείας, ἀπηύθυνε μακρὰν ἔκθεσιν πρὸς τὸν Κλεμανσώ, δι' ἧς ἐβεβαιοῦτο ὅτι: «Ἡ Πολιτικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὴν Συνεννόησιν ἦτο τιμία καὶ ἄδολος».

Κατάπληκτος ὁ Κλεμανσώ, ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει ταύτῃ, καλέσας ἐπειγόντως τὸν Βενιζέλον, ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄμεσον κατάργησιν τῆς δίκης, ὡς μὴ δυναμένης νὰ σταθῇ. Ὁ Βενιζέλος κύψας τὸν αὐχένα, διέταξε τηλεγραφικῶς τὴν διακοπὴν τῆς δίκης καὶ οὐχὶ τὴν κατάργησίν της, ἐσωτερικῆς ἐντυπώσεως ἕνεκα, παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ, ἥτις συνέφερε αὐτῷ νὰ παραμένῃ ἐν τῇ πλάνῃ ὅτι «ἡ Κυβέρνησις Σκουλούδη ἐπρόδιδε τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος». Διὰ τοῦτο, ἡ δίκη

περιοδικῶς ἐπαναλαμβανομένη καὶ μετέωρος παραμείνασα μέχρι τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Ν)βρίου 1920 μεθ' ἃς κατηργήθη ὑπὸ τῆς νέας Βουλῆς. Εἰς τὰ μέλη τοῦ εἰδικοῦ Δικαστηρίου καὶ τοὺς κατηγόρους τῆς ἀνωτέρω δίκης, ἐδόθησαν δι' ἀποζημίωσίν των, 2.406.820 δραχμῶν χρυσῶν.

Ἡ Κυβέρνησις Λάμπρου. Διότι ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Δήμους δάνεια, ὧν τὸ προϊὸν ἐχρησίμευσε πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τρομοκρατίας, ἐξέδωκε νομοτελεστικὰ Διατάγματα προσωπικὰ τοῦ Προέδρου καὶ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως.

Κατηγορούμενοι. Λάμπρος Σ., Ζαλακώστας Ε., Τσέλος Α., Ἀντωνόπουλος Κ., Τζανετουλέας Σ., Ἀντιπλοίαρχος Ἀργυρόπουλος Π., Ἀποστολίδης Μ., Ὑποναύαρχος Δαμιανὸς καὶ Ὑποστράτηγος Χατζόπουλος Ι. Οἵτινες συνελήφθησαν τὴν 16 Μαΐου 1919, ἀλλὰ δὲν ἐδικάσθησαν.

3) Κατὰ τὰς ἐν Λαμίᾳ στάσεις τῆς 23 καὶ 30 Ἰανουαρίου 1 καὶ 7 Φεβρομαρίου 1918. Στρατοδικεῖον τῆς 23 Ἰανουαρίου καὶ 7 Φεβρουαρίου. **Πρόεδρος.** Ἀντισυνταγ. Ταβουλάρης, **Β. Ἐπίτροπος.** Φωτάκης Δικαστ. Σύμβουλος, **Μέλη.** Ταγματ. Χαϊδεμενάκης, Λοχαγοὶ Πατεράκης καὶ Παπαβασιλείου καὶ Ἀνθυπολ. Ὀλυμπίου. Στρατοδικεῖον 30 Ἰανουαρίου καὶ 1 Φεβρουαρίου. **Πρόεδρος.** Ταγματ. Σπανόπουλος, **Β. Ἐπίτροπος.** Ὑπολοχ. Μηλιώτης, **Μέλη.** Λοχαγ. Πυροβολικοῦ Χριστόπουλος, Ὑπολοχ. Μηχανικοῦ Σταθάτος καὶ Πεζικοῦ Ρηγόπουλος Β. καὶ Ἀγγελιδάκης Μ.

Καταδικασθέντες εἰς θάνατον, ἐτυφεκίσθησαν, οἱ Λοχίαι Ἀραχνιώτης, Γιαννακόπουλος καὶ Παρασκευιώτης, δύο στρατιῶται καὶ δύο πολῖται. Ὁ λοχίας Παρασκευιώτης κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τυφεκισμοῦ του ἐξαγαγὼν κέρματά τινα ἐκ τοῦ θηλακίου του, ἔρριψε ταῦτα κατὰ πρόσωπον τῶν δημίων του, μετ' ἐσχάτης περιφρονήσεως ἀνακράξας: «Λάβετε δοῦλοι τῶν ξένων καὶ αὐτὰς τὰς δεκάρας τὰς ὁποίας ἔχω, διότι δι' αὐτὰς καὶ μόνον ἀγωνίζεσθε».

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς πρώτης στάσεως μετέβη εἰς Λαμίαν ὁ Διοικητὴς τοῦ Α' Σώματος Ἀντιστράτηγος Παρασκευόπουλος, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ Ξενοδοχείου ἐξεφώνησε λόγον ὠμότατα καθυβρίσας τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἀντιβενιζελικούς, κατὰ τὸ εἰωθός, ἀστράψας καὶ βροντήσας, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, κατὰ πάντων καὶ πασῶν. Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θυμάτων, ὁ Ταγματάρχης Μελέτης μεταβὰς παρ' αὐτῷ, ὑπέβαλε τὴν θερμὴν παράκλησιν τῆς μητρὸς τοῦ τυφεκισθέντος Λοχίου Ἀραχνιώτη, ὅπως ἐπιτραπῇ ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ ταφή του εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον, ἠρνήθη ἀπανθρώπως καὶ ὠμῶς, σκαιότατα εἰπών: «Οἱ λησταὶ θάπτονται εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεώς των».

Ἕνεκα τῶν στάσεων τούτων, ἀπηλάθησαν εἰς Σκόπελον οἱ Σ.

Λάμπρος τέως Πρωθυπουργός, Γ. Μπαλταντζής, Π. Τσαλδάρης, Ν. Τριανταφυλλάκος, Σ. Ζαλακώστας, Ι. Χατζόπουλος, Ὑποστράτηγος Σ. Στάης, Ι. Ράλλης, Κ. Κουμουνδοῦρος πρώην Ὑπουργοί, Θ. Ὑψηλάντης Σταυλάρχης τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, Δ. Καλλιμασιώτης βιομήχανος καὶ ἄλλοι. Εἰς Σκύρον δὲ οἱ Γ. Βλάχος δημοσιογράφος, Γ. Κηρῦκος Ταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς, Κ. Δροσόπουλος καὶ ἄλλοι.

4. Κατὰ τὰς στάσεις τῶν Θηβῶν τῆς 20 Ἰανουαρίου καὶ 24 Φεβρουαρίου 1918. Στρατοδικεῖον. **Πρόεδρος.** Ταγματ. Σπανόπουλος. **Β. Ἐπίτροπος.** Ἀνθυπολοχ. Δραγμάνος. **Μέλη** Λοχαγ. Χριστόπουλος, Ὑπολοχαγοὶ Σταθᾶτος, Ἀγγελαδάκης καὶ Ρηγόπουλος. Ἀνώτερος Ἐπόπτης, Συνταγμ. Πυροβολικοῦ Ζαφειρίου.

Κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθησαν, παρὰ τὸν Τύμβον τῶν Λαβδακιδῶν, οἱ Ὑπολοχαγοὶ Φασουλόπουλος, Στάϊκος καὶ Κούρτης, Ὑπίλαρχος Σμυρναῖος, Ἀνθυπασπιστὴς Χωροφυλακῆς Κούνδουρος, Ἐνωμοτάρχης Ἀλέξης, αἱ Εὐγενία Ρήγου καὶ Ἀστέρω Κογιόνη, 3 πολῖται Θηβαῖοι καὶ 11 Δαυλιῶται. Εἰς ἰσόβια δεσμά, ὁ Ὑπολοχαγὸς Ζαχαρίας καὶ ὁ Σαλπιστὴς Καρλής. Δευτέρα δίκη διεξήχθη κατὰ τῶν λοιπῶν κατηγορηθέντων. Στρατοδικεῖον. **Πρόεδρος.** Ἀναγνωστόπουλος Ἀντ. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος.** Α. Θεοφανόπουλος Πρωτοδίκης. **Μέλη.** Ἀντισυνταγματάρχης Φιλίππου Φ. Ταγματάρχαι Λεονάρδος Δ., Μάνταχας καὶ Ζουδιανὸς Β. Κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ἐρήμην οἱ Λοχαγοὶ Κωστούλας Α. καὶ Σκλαβοῦνος Α. Γκαβέας Τ. Δικηγόρος καὶ Ζ. Ζωγράφος ἰατρός.

5. Κατὰ τὴν δίκην ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ συνωμοσίᾳ τῆς 15 Μαρτίου 1918. Στρατοδικεῖον. Πρόεδρος. Φατσέας Σ. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος.** Κούνδουρος. **Μέλη.** Ταγματάρχαι Καραπάνος καὶ Νταῆς, Λοχαγοὶ Βουτσινᾶς καὶ Μιχαλόπουλος Δ. Κατεδικάσθησαν καὶ ἐτυφεκίσθησαν καθαιρεθέντες ὑπὸ τοῦ Γύπαρη, οἱ Ὑπολοχαγοὶ Καλαμαρᾶς καὶ Χαντζόπουλος. Διότι ἀφίχθησαν ἐκ Γκέρλιτζ κομίζοντες ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Βασιλέα Ἀλέξανδρον, δι' ἧς συνεβούλευεν αὐτὸν νὰ μὴν περιπλέξῃ τὰ πράγματα διὰ τοῦ γάμου του, ὃν ἀπεφάσισε, μετὰ τῆς Δεσποινίδος Μάνου, ἀναβάλλων αὐτὸν δι' εὐθετώτερον χρόνον. Εἰς ἰσόβια δεσμὰ ὁ δικηγόρος Κουνούπης καὶ εἰς 15ετῆ δεσμὰ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ὑπολοχαγοῦ Καλαμαρᾶ Ἀντιγόνη Ἀναστασοπούλου. Εἰς θάνατον ἐρήμην οἱ Συνταγματάρχαι Καράκαλος Π. Βαλέτας Γ. Κορτζᾶς Γ. Πλοίαρχος Παπαρρηγόπουλος καὶ Ταγματ. Παπαντωνόπουλος.

Ὁ Ἀντισυνταγ. Πάλλης Α. Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ Οἴκου τοῦ Βασιλέως Κωνστατνίνου, ἐπειδὴ ἐξεταζόμενος ὡς μάρτυς κατέθηκεν ὅτι: «Ἂν ὁ Κουνούπης τῷ ἔδιδεν ἐπιστολὴν διὰ τὸν Βασιλέα Ἀ-

λέξανδρον, θὰ τὴν ἐνεχείριζεν αὐτῷ. Δὲν εἶναι ἐναντίον τοῦ Καθεστῶτος, ἀλλ' ἔχει ἀρχὰς εἰς τὰς ὁποίας ἐμμένει καὶ ὅτι οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ ἀνιδεοτελὲς αὐτῶν ἢ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἐκ τούτων». Κατεδικάσθη εἰς τετραετῆ φυλάκισιν, μεταφερθεὶς δὲ εἰς τὰς φυλακὰς «Ἀβέρωφ», ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου, ἄνευ στρωμνῆς καὶ σκεπάσματος ἐπὶ διήμερον, παθὼν ἔκτοτε ἀνιάτως, σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς.

6. Κατὰ τὰς στάσεις Σερβίων καὶ Κοζάνης τῆς 16 Ἰουνίου, 3 καὶ 4 Ἰουλίου 1918. Στρατοδικεῖον. Πρόεδρος Φατσέας. Σ. Δικαστικὸς Σύμβουλος, **Β. Ἐπίτροπος.** Κούνδουρος Ι. **Μέλη.** Συνταγματάρχαι Ζωϊτόπουλος Δ. καὶ Σουμπασιάκος, Ταγμ. Κανελλόπουλος καὶ Λοχαγ. Παπαγεωργίου. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου Φατσέας καὶ ὁ Β. Ἐπίτροπος Κούνδουρος Ι., πρωτοφανῶς αἱμοχαρεῖς καὶ ἐπὶ πολλὰς δίκας παραστάντες καὶ θανατικὰς ἐκτελέσεις, ἐπωνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Λαοῦ «Ἔμψυχος περιοδεύουσα λαιμητόμος». Ὁ δεύτερος δὲ ἐπιπροσθέτως ἐλάκτιζε, κτηνωδῶς, βαρβάρως καὶ θηριωδῶς τὰ πτώματα τῶν τυφεκιζομένων.

Ὁ πρωτοτύπως αἱμοχαρὴς καὶ ἰδιοτύπως ἀσεβὴς Β. Ἐπίτροπος οὗτος, ἐρράπισε τὸν Μητροπολίτην Βερροίας ἱερουργοῦντα ἐν τῷ Ναῷ, καὶ καθ' ἣν στιγμήν, εἰς τὴν Ὡραίαν Πύλην ἱστάμενος, ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῶν Ἑλλήνων ἁπάντων κατανυκτικῶς εἰς τὸν ὕψιστον ἐδέετο.

Κατεδικάσθησαν καὶ ἐτυφεκίσθησαν, ἐπὶ παρουσίᾳ ἀντιπροσώπων τῶν Συμμάχων, εἰς τρεῖς σειρὰς ἐπὶ μῆνα, ὁ Διοικητὴς τοῦ 12 Συντάγματος Συνταγμ. Γιαννετάκης, κυριολεκτικῶς συρθεὶς ὀλοφυρόμενος καὶ διαμαρτυρόμενος, κατὰ τρόπον πρωτοφανῶς καὶ ἀπιστεύτως ἀφιλάνθρωπον εἰς σφαγήν, διὰ μέσου τῶν ὁδῶν τῆς Κοζάνης. Ἅμα δὲ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ τυφεκισμοῦ του, ὁ ἀδελφός του Ἀρχίατρος Γιαννετάκης ἀπεβίωσεν ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας. Ἐν Λαρίσσῃ ἡ σύζυγός του παρεφρόνησε καὶ τὰ τέκνα του ὀρφανὰ καὶ ἀπροστάτευτα, εἰς τὰς ὁδοὺς ἐρρίφθησαν ἔρημα, μὴ ἔχοντα ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Ὁ Λοχαγὸς Ποταμιάνος, οἱ Ὑπολοχαγοὶ Χαρατσάρης, Μαντέλης καὶ Καμπούρης, ὅστις ἐξ ἐσχάτης περιφρονήσεως πρὸς τοὺς δημίους του Στρατοδίκας, ἐζήτησε νὰ δόσῃ ὁ ἴδιος τὸ παράγγελμα τοῦ τυφεκισμοῦ του. Ὁ Ἰμάμης Ἀμπετὶν—Χαλὴλ τοῦ χωρίου Καραπουτιλάρ. Ὁ Ἐπιλοχίας Κόκκινος, Λοχίαι Πετραλιᾶς, Κωστόπουλος, Ἀραπίδης, Τσικλητήρας, Σολωμός, Παπαθανασόπουλος καὶ Μουσούρης. Οἱ Δεκανεῖς Γεωργακόπουλος, Ἀναγνωστόπουλος καὶ Παγκοῦστος. Δέκα ἓξ εὔζωνοι, ἐκ Παναιτωλικοῦ τῆς Τριχωνίας, ἀνδραγαθήσαντες κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦ πολεμικοῦ μεταλλίου ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Βασιλέως Κωνσταντίνου ἰδιοχείρως τιμηθέντες. Καὶ πολλοὶ στρατιῶται τοῦ Πεζικοῦ.

7. **Κατὰ τὴν στάσιν ἐν Κορίνθῳ τῆς 3 Ἰουλίου 1918.** Κατεδικάσθησαν ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐτυφεκίσθησαν, ὁ Ἐπιλοχίας Κοτσοβὸς καὶ Λοχίας Μαυράκης. Ὁ πρῶτος περιαχθεὶς σιδηροδέσμιος ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπὶ μονίππου βάδην, οὗτινος ἐπέβαινε καὶ ὁ ἱερεὺς ψάλλων τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν, συνοδείᾳ ἀποσπάσματος, ἐτυφεκίσθη τέλος ἐν τῷ Πολυγώνῳ, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 4 Ἰουλίου ἐποπτεύοντος, τὴν πένθιμον καὶ πρωτοφανῆ τελετήν, ἀσυγκινήτως καὶ ἀπαθῶς τοῦ Συνταγμ. Γονατᾶ Σ. Διοικητοῦ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ 8 Ἐμπέδου Συντάγματος, καὶ ἐτάφη ἔξωθεν τοῦ νεκροταφείου. Τὴν ἑπομένην ἐτυφεκίσθη ὁμοιοτρόπως καὶ ὁ Λοχίας Μαυράκης. Πλεῖστοι δὲ στρατιῶται κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβια καὶ πρόσκαιρα δεσμά.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου Γ. Μιχελιδάκης, Πρόεδρος τοῦ Πρωτοδικείου Ναυπλίου, τὴν γονυπετῶς αὐτὸν ἱκετεύουσαν μητέρα ὑπὲρ τοῦ ἀθώου υἱοῦ της Ἐπιλοχίου Κοτσοβοῦ, ἐξέβαλε τῆς οἰκίας του σφοδρῶς καὶ ἐπανειλημμένως αὐτὴν λακτίζων.

8) **Κατὰ τὴν δίκην ἐπὶ στάσει καὶ λιποταξίᾳ ἐν Λαρίσῃ καὶ Βόλῳ τῆς 23 καὶ 25 Ἰουλίου 1918.** Στρατοδικεῖον. **Πρόεδρος.** Ἀποστολάκης. Δικαστικοὶ Σύμβουλοι. **Β. Ἐπίτροπος. Δίκας.** Εἰρηνοδίκης. **Μέλη.** Ταγματάρχαι Ἀλεξάκης καὶ Μαυρογιάννης, Λοχαγοὶ Καριστινὸς Β. καὶ Ὀρφανουδάκης. Κατὰ τὴν πρώτην δίκην κατεδικάσθησαν καὶ ἐτυφεκίσθησαν οἱ Δεκανεῖς Ἀγγελόπουλος καὶ Ἀνδρουτσόπουλος καὶ 11 στρατιῶται. Κατὰ τὴν δευτέραν κατεδικάσθησαν καὶ ἐτυφεκίσθησαν ἄνευ διαδικασίας, ἀλλὰ κατὰ ποσοστόν, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατηγορουμένων καθ' ἑκατοντάδα ἀνελθὸν εἰς 18, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἷς σαλπιγκτής, ὡς σαλπίσας τὸ σάλπισμα του «Ἀητοῦ ὁ Γυιός».

Κατὰ τὰς πολλαπλᾶς ἀνθρωποσφαγὰς ταύτας, τὰ θύματα ὑπερέβησαν τὰ 100. Τοὺς τυφεκισμοὺς ἐξετέλουν τμήματα τῶν Κρητικῶν Συνταγμάτων. Τὰς δὲ συλλήψεις, τὰς ἀπελάσεις καὶ τὰς φυλακίσεις, ἐνήργει ἡ Κρητικὴ Χωροφυλακή, ἀντικρητικαὶ πράξεις γεννήσασαι τὴν μῆνιν καὶ τὸ μῖσος τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων γενικῶς, ἀλλ' ἀδίκως, κατὰ τῶν Κρητῶν, ὧν κύριος καὶ μόνος δημιουργὸς καὶ ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Βενιζέλος.

9) **Κατὰ τὴν πρώτην δίκην ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος τῆς 14 Ὀ)βρίου 1918. Στρατοδικεῖον, Πρόεδρος.** Φατσέας. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος** Κούνδουρος Ι. **Μέλη.** Ταγματάρχαι Βουτσινᾶς Θ. καὶ Γουλιανός. Λοχαγοὶ Ἀλαμανῆς Ξ. καὶ Πόθος Σ.

Κατεδικάσθησαν, ὁ Θ. Ὑψηλάντης Σταυλάρχης τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς ἰσόβια δεσμά, καὶ οἱ Π. Βοῦρος καὶ Μπὲκ εἰς 20 ἐτῶν εἱρκτήν.

10) **Κατὰ τὴν δίκην τῶν Νοεμβριανῶν τῆς 18 Μαΐου 1919.** Στρατοδικεῖον. **Πρόεδρος** Φατσέας Σ. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος** Κούνδουρος Ι. **Μέλη** Συνταγματ. Ἀφθονίδης Γ., Γαβριελάκης Η., Τσίπουρας Ν. καὶ Βασιλακόπουλος Ν. Δικαστικὸς Σύμβουλος.

Κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον, κατ' ἀντιμολίαν οἱ Μερκούρης Σ., Ἔσλιν Κ. καὶ ἀνάπηρος πολέμου Λοχαγὸς Σαγιᾶς Ι. καὶ ἐρήμην ὁ Γ. Πεσματζόγλου. Ὁ Συνταγματάρχης Κωνσταντινόπουλος καὶ Ἰγγλέσης Πρόεδρος Σωματείων εἰς πενταετῆ φυλάκισιν. Ὁ Ὑποστράτηγος Παππούλας ἠθωώθη.

Ὁ Λοχαγὸς Σαγιᾶς Ι. εἰς τὸν Β. Ἐπίτροπον Κούνδουρον, εἰπόντα αὐτῷ ὅτι, «πρόκειται περὶ τῆς κεφαλῆς των», ἔδωσε τὴν ἑξῆς ὑπέροχον ἀπάντησιν: «Ὁ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος, εἶπεν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς κεφαλῆς μας. Τῷ ἀπαντῶ, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς μας καὶ οὐχὶ περὶ τῆς κεφαλῆς μας, περὶ τῆς ὁποίας ἀδιαφορῶ. Ἐγὼ ἀντιμετώπισα τὸν θάνατον, κατ' ἐπανάληψιν, χωρὶς νὰ φοβηθῶ. Ἐὰν πρόκειται καὶ πάλιν, νὰ ἀντιμετωπίσω αὐτόν, δὲν θὰ πτοηθῶ. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἀφῆκαν ἡμιτελὲς σφαῖραι Βουλγαρικαί, ἂς τὸ ἀποτελειώσωσι σφαῖραι Ἑλληνικαί».

Ὁ Ἔσλιν ἠρνήθη νὰ ὑποβάλῃ αἴτησιν περὶ χάριτος. Κατὰ τὴν δίκην ταύτην, ὁ Κούνδουρος «ἀπεκάλεσε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον Βασιλικὸν Κτῆνος καὶ ἐστεμμένον ἐγκληματίαν».

11) Κατὰ τὴν δίκην τοῦ Ἐπιτελείου τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τῆς 25 Δ/βρίου 1919. Στρατοδικεῖον. **Πρόεδρος** Φατσέας Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος** Κούνδουρος. **Μέλη.** Συνταγματάρχαι Ρέγκλης Τ., Τσιμικάλης Ε., Βερίκιος Α., καὶ Σουλιώτης Γ. Καταδικάζονται ἐρήμην, ὁ Συνταγμ. Μεταξᾶς Ι. εἰς θάνατον, καί, κατ' ἀντιμολίαν, εἰς ἰσόβια δεσμά, ὁ Ὑποστράτηγος Δούσμανης.

Κατὰ τὴν δίκην τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Γκέρλιτζ τῆς 15 Ἀπριλίου 1920. Στρατοδικεῖον. Πρόεδρος Φατσέας Δικαστικὸς Σύμβουλος, **Β. Ἐπίτροπος.** Βασιλακόπουλος. **Μέλη.** Συνταγματάρχαι Γαβριελάκης Η. καὶ Ντάνος Η. Ταγματάρχης Κροντηρᾶς Ν., καὶ Παπαδέλος Δικαστικὸς Σύμβουλος.

Κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ἐρήμην, οἱ Συνταγματάρχαι Καράκαλος Π., Βαλέτας Γ., Κορτζᾶς Γ. καὶ Ἀνθυπασπιστὴς Ἀγαπητός, κατηγορηθέντες ὅτι: «Τὰς Ἑλληνιστὶ γεγραμμένας προκηρύξεις, ἃς ἔρριψαν τὰ Γερμανικὰ ἀεροπλάνα, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Μέτωπον ἐν Μακεδονίᾳ, τὰς εἶχον γράψει αὐτοὶ ἐν Γκέρλιτζ».

12) **Κατὰ τὴν δίκην τῆς παραδόσεως τοῦ Δ' Σώματος τῆς 10 Μαρτίου 1920. Στρατοδικεῖον. Πρόεδρος.** Ἀναγνωστόπουλος. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Β. Ἐπίτροπος.** Βασιλακόπουλος Π. Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Μέλη.** Συνταγματάρχης Ντάνος Η.. Κεφα-

λογιαννάκης, Παπαδέλος Δικαστικοί Σύμβουλοι καὶ Ταγματάρχης Λεονάρδος Δ. Κατηγορούμενοι Συνταγμ. Καράκαλος Π. Βαλέτας Γ. Κορτζᾶς Γ. Σκοῦφος Γ. καὶ Γκίνης. Ἡ δίκη δὲν ἐπερατώθη.

13) **Κατὰ τὴν δευτέραν δίκην ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ Καθεστῶτος. 12 Μαρτίου 1920.** Σρατοδικεῖον. **Πρόεδρος.** Συνταγματάρχης Βασιλόπουλος Π. **Β. Ἐπίτροπος**. Ζουρίδης Δικαστικὸς Σύμβουλος. **Μέλη**. Ἀντισυνταγματ. Κοιμήσης Μ. καὶ Ἀδαμίδης, Κοντικάκης καὶ Παπαδέλος Δικαστικοὶ Σύμβουλοι.

Κατεδικάσθησαν: Οἱ Ὑποστράτηγος Λυμπρίτης Θ. Συνταγματ. Δερλερές, Κάκαβος καὶ Καραπατέας εἰς ἰσόβια δεσμά. Οἱ Συνταγματάρχαι Καραγιάννης, Πλοίαρχος Κορμούλης, Κασσόβας καὶ Γαρέζος εἰς 20 ἐτῶν εἱρκτήν. Οἱ Συνταγματ. Σκαρλάτος Κ. καὶ Ζάχος, Πελλετιέ, Σαχτούρης καὶ Μαγγίνας Χ. εἰς 10 ἐτῶν εἱρκτήν. Οἱ Σανίκας καὶ Δημητρακόπουλος εἰς 4 ἐτῶν εἱρκτήν. Καὶ οἱ Κλάδης, Μαγγίνας καὶ Ραντέας εἰς 2 ἐτῶν φυλάκισιν.

14) Κατὰ τὴν τρίτην δίκην ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τοῦ Καθεστῶτος τῆς 25 Σ)βρίου 1920. Δικαστήριον. **Πρόεδρος.** Στρατηγόπουλος Ἐφέτης. **Εἰσαγγελεύς**. Ἀλεξανδρῆς Α. **Μέλη.** Διβάρης καὶ Κόκκινος Πρωτοδῖκαι. Κατηγορούμενοι, κατ' ἀντιμολίαν, οἱ Μαυρομιχάλης Π. Στρατάκος, Ἔσλιν, Βερροιόπουλος Π. Μποτσάκος, Ταγματάρχης Σκυλλακάκης καὶ ἄλλοι. Ἐρήμην δέ, οἱ Πρίγκηψ Ἀνδρέας, Γ. Στρέϊτ Πλοίαρχος Παπαρρηγόπουλος Σ., Ν. Θεοτόκης, Α. Καρτάλης καὶ Θ. Πετραλιᾶς. Ἡ δίκη διεκόπη, ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

Φυλακίσεις

Κατεδικάσθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν, ἐπὶ δυσμενείᾳ κατὰ τοῦ Καθεστῶτος, διαδόσει ψευδῶν εἰδήσεων, ἐξυβρίσει κατὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διὰ τὰ Νοεμβριανὰ 150 Ἀξιωματικοὶ καὶ τόσοι πολῖται ὥστε, μέχρι τῆς 10 Ἰουλίου 1919, ἤτοι κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ χρόνου τῆς Βενιζελικῆς Διοικήσεως, ἀπενεμήθησαν χάριτες εἰς 570 καταδίκους ἐπὶ δυσμενείᾳ κατὰ τοῦ Καθεστῶτος καὶ εἰς 85 διὰ τὰ Νοεμβριανά. Πλὴν τῶν καταδικασθέντων, εὑρέθησαν εἰς τὰς φυλακάς, ἁπλῶς ὡς ὑπόδικοι, πολλαὶ χιλιάδες πολιτῶν, ὧν ἀγνοεῖται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμός.

Ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἀρκεταὶ χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἀπελύθησαν καὶ ἄλλοι μετεβλήθησαν εἰς καταδίκους καὶ ἐξετέλεσαν τὴν ποινήν των, ἀπέμειναν εἰς τὰς φυλακὰς τὴν 1 Ἀπριλίου 1920 207 κατάδικοι καὶ 2440 ὑπόδικοι.

Ἐξωρίσθησαν καὶ περιωρίσθησαν εἰς Μονάς, οἱ Μητροπολῖται Ἀθηνῶν Θεόκλητος, Καστορίας Ἰωακείμ, Μεσσηνίας Μελέτιος, Τρι-

φυλλίας Γαβριήλ, Μαντινείας Γερμανός, Πατρῶν Ἀντώνιος, Κεφαλληνίας Δαμασκηνός, Λευκάδος Δανιήλ, Φωκίδος Ἀμβρόσιος, Λαρίσσης Ἀρσένιος, Σπάρτης Γερμανός, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν Προκόπιος, Δημητριάδος Γερμανός, Θήρας Ἀγαθάγγελος, Νάξου Ἱερόθεος, Γυθείου Διονύσιος, Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρύτων Τιμόθεος, Ἀργολίδος Ἀθανάσιος, Δρυϊνουπόλεως Βασίλειος, Κορινθίας Βαρθολομαῖος, Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Συνέσιος.

Ἀπελάσεις

Ἀπηλάθησαν μέχρι τέλους μόνον τοῦ ἔτους 1918, ὑπὸ μὲν τῶν Βενιζελικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς διαφόρους νήσους 796 Ἕλληνες πολῖται καὶ 170 ἀλλοδαποί, μόνιμοι Ἀξιωματικοὶ 366 καὶ ἔφεδροι 360. Ὑπὸ δὲ τῶν Συμμάχων 131?Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὑπάλληλοι, ἀποσταλέντες εἰς τὸ στρατόπεδον αἰχμαλώτων Μυτιλήνης,ὑπὲρ τοὺς 1000 δὲ Ὑπάλληλοι ἀπεστάλησαν εἰς Γαλλίαν καὶ Μάλταν. Ἤτοι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ 1628 ἕλληνες καὶ 170 ἀλλοδαποί, οἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν σημαντικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Βενιζελικῆς Διοικήσεως. Ἐτέθησαν δὲ ὑπὸ ἐπιτήρησιν οἱ τέως Πρωθυπουργοὶ Σκουλούδης, Ράλλης καὶ Δραγούμης.

Ἀποτάξεις καὶ ἀπολύσεις

Ἀπετάχθησαν 2300 Ἀξιωματικοὶ μόνιμοι, 600 Ἀξιωματικοὶ ἔφεδροι ἐξέπεσαν τοῦ βαθμοῦ των, ὑποβιβασθέντες εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὁπλίτου, 300 Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, 3000 Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται τῆς Χωροφυλακῆς. Ἀπελύθησαν 570 Δικαστικοὶ Ὑπάλληλοι καὶ 6500 τῶν διαφόρων Ὑπουργείων. Ἤτοι ὑπὲρ τὰς 10 χιλ. ὑπαλλήλων ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπων, Στρατηγῶν, Πρεσβευτῶν καὶ Ἀρεοπαγιτῶν μέχρι Διακόνων, Κλητήρων καὶ Χωροφυλάκων, ἀπεβλήθησαν δὲ ἐκ τῶν θέσεών των, διότι παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Βασιλέα, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὸν ὅρκον των, ὡς τίμιοι Ἕλληνες καὶ ἀληθεῖς πατριῶται.

Δολοφονίαι

Ἐδολοφονήθησαν οἱ Ἴων Δραγούμης, Λοχαγὸς Βαλλάκης, Ἴλαρχος Τσολάκος καὶ Τσάκωνας.

Χαρακτὴρ καὶ δρᾶσις τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος, πεπροικισμένος ὢν ὑπὸ τῆς φύσεως δι' εὐ-

φραδείας, θελήσεως καὶ ἐνεργητικότητος, κατέσχεν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν νομικῶν τῆς Κρήτης. Ὡς δαπανήσας δὲ τὸν προσήκοντα χρόνον καταγωγῆς, πενίας, διαμονῆς καὶ ἀνάγκης ἕνεκα, ὡς δικηγόρος μέν, εἰς τὴν θεραπείαν τῶν συνήθων ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων, ὡς πολιτικὸς δέ, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μικρολόγων κομματικῶν τοιούτων, εἰς ἀτέρμονας καὶ ἐμπαθεῖς ἔριδας περιπίπτων, ἐστερήθη εὐρυτέρας κοινωνικῆς ἀγωγῆς, ἀνωτέρας οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς, εὐρείας ἐγκυκλίου μορφώσεως καὶ πραγματικῆς πολιτικῆς καταρτίσεως.

Διαβιώσας δὲ ἐν τῇ πνιγηρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως καὶ τῷ Δουλικῷ περιβάλλοντι τῶν ἀντιθαλάμων τῶν Τούρκων Μεγιστάνων, ἔνθα ἤνθει πλουσίως ἡ κολακεία, ἡ πονηρία καὶ ἡ ποταπότης, ἡ ἰδιοτέλεια καὶ ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἐδιώκετο ἀπηνῶς, ἡ ἀνδροπρέπεια, ἡ παρρησία, ἡ φιλοτιμία καὶ ἡ εὐθύτης, ἀναποδράστως καὶ λεληθότως, σὺν τῇ φυσικῇ ἐγωπαθείᾳ, ἰσχυρογνωμοσύνῃ καὶ μνησικακίᾳ, ἀπέκτησε καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, τὴν ἕξιν τοῦ συμπεριφέρεσθαι καὶ τὴν τέχνην τοῦ πολιτεύεσθαι τούτων, ἤτοι τὴν χρησιμοθηρίαν.

Τούτων ἕνεκα, ἀναλαμβάνων τὴν ἀρχήν, δὲν ἠνείχετο συνεργάτας ἀνεξαρτήτου χαρακτῆρος, ἐλευθέρας βουλήσεως, ἰδίας γνώμης καὶ ἀνωτέρας μορφώσεως. Ὁσάκις δὲ ἀνωτέρα πολιτικὴ ἀνάγκη καὶ ἐπεῖγον κομματικὸν ἢ ἀτομικὸν συμφέρον, ἀναποδράστως ἐπέβαλλε τοῦτο, ἔσπευδεν, ἅμα τῇ παρελεύσει τούτων, νὰ ἀπαλλαγῇ, ὡς τάχιστα, τῶν ἀνεπιθυμήτων συνεργατῶν, δημιουργῶν καὶ ἐφευρίσκων αἰτίας καὶ ἀφορμάς, μετ' ἰδιοτύπου δεξιοτεχνίας καὶ εὐφυοφανοῦς πονηρίας.

Εἰς τὸ περιβάλλον του ἀνέχεται μόνον ὑποτελῆ, πειθήνια εὐτελῆ καὶ ἄβουλα ὄργανα, θαυμάζοντα καὶ ἐξυμνοῦντα τὰ μεγαλοφυᾶ του σχέδια, ἀνεξετάστως καὶ ἀσυνειδήτως, ταῦτα ἐξυπηρετοῦντα. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἀνεπηρέαστος σκέψις, ἐλευθέρα βούλησις καὶ Λαϊκὴ θέλησις, ἔδει νὰ ὦσιν ὑποπόδια τῶν ποδῶν του.

Πάντα ἀντιφρονοῦντα, πάντα ἀνθιστάμενον καὶ πάντα ἀντιλέγοντα, ἀποδίδων αὐτῷ ἀνειλικρίνειαν εἰς τὰς γνώμας του καὶ ἰδιοτέλειαν εἰς τὰς σκέψεις του, κατὰ τὸν ἀνυπέρβλητον φυσικὸν νόμον, «τοῦ ἐκ τῶν ἰδίων κρίνειν τὰ ἀλλότρια», ἐκήρυττε καὶ ἐθεώρει ἀτομικόν του ἐχθρόν, ἐπειδὴ δὲ ἐγωπαθῶς καὶ νοσηρῶς ἐπίστευεν ὅτι : «Αὐτὸς ἐνεσάρκωνε καὶ ἐξεπροσώπει τὴν ἰδέαν τοῦ Ἔθνους καὶ αὐτοῦ, ὡς τοιοῦτον ἐχαρακτήριζε».

Εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους αὐτῷ, παρεῖχεν ἀ-

φειδῶς καὶ ἀσυνειδήτως τὰ πάντα, ἀφήνων ἀνερυθριάστως αὐτοὺς ἐλευθέρους, εἰς τὴν ἀνεξέλεγκτον τοῦ Κράτους ἐκμετάλλευσιν, οἵτινες, ὡς ἀντάλλαγμα,παρεῖχον τὴν ἀσυνείδητον ἐξυπηρέτησιν τῶν παντοειδῶν σκοπῶν του καὶ τὴν δύναμιν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἀντιθέτων του, οἵτινες ἦσαν τῆς πατρίδος ἐχθροί.

Ὑπὸ ἀμέτρου ἰσχυρογνωμοσύνης κινούμενος καὶ εἰς ὑστερικὴν ἰδιοσυγκρασίαν ὑπείκων, ἅμα τῇ πρώτῃ εἰς τὰς γνώμας, τὰς θελήσεις καὶ τὰς ἐνεργείας του, ἀντιρρήσει καὶ ἀντιστάσει, ἔξω ἑαυτοῦ γενόμενος, τῶν πάντων ἐπιλαθόμενος καὶ οὐδὲν λογιζόμενος,κατέφευγε πρὸς πραγματοποίησιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ τῶν ξένων αἰγῖδα, ὧν τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ τοὺς πολιτικοὺς σκοπούς, συγχρόνως μετὰ τῶν ἰδίων του, προθύμως, ταχέως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἐξυπηρέτει, ἐπαναστατῶν καὶ ἐξεγειρόμενος κατὰ τοῦ Ἀνωτάτου Ἄρχοντος καὶ της νομίμου Κυβερνήσεως καὶ παραπείθων,δελεάζων καὶ ἐξαναγκάζων τοὺς δημοσίους λειτουργοὺς πρὸς συμμετοχήν. Διό, καὶ οἱ φανατικώτεροι αὐτοῦ ἐχθροὶ εἶναι, οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς καλῶς τὸν ἄνδρα γνωρίσαντες, καὶ αὐτοῦ ἀποχωρισθέντες.

Τοιαύτης ψυχοσυνθέσεως, νοοτροπίας, χαρακτῆρος, ἕξεως καὶ ἐνστίκτων τοῦ Βενιζέλου τυγχάνοντος, ἡ μακρὰ Κυβερνητικὴ δρᾶσις αὐτοῦ ἔσχεν, ἀναποφεύκτως, σοβαρωτάτας συνεπείας, ἐν τῇ Πολιτικῇ, τῇ Διοικήσει, τῷ Στρατεύματι καὶ τῇ Κοινωνίᾳ.

Ἐν τῇ Πολιτικῇ

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς χρησιμοθηρίας, τῆς ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ἐν τῇ πράξει τῶν κοινῶν ἐφαρμοσθείσης,τῆς θηρευούσης τὸ συμφέρον καὶ τὸ χρήσιμον τῆς στιγμῆς, ἀσχέτως πρὸς τὴν νομιμότητα καὶ τὴν ἠθικὴν τῶν χρησιμοποιουμένων μέσων, τῆς κρατούσης πρὸς τοῦτο, ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸ χαλύβδινον ἐγχειρίδιον, ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὸ χρυσοῦν καὶ ἐν τῇ γλώττῃ τὸ συκοφαντικόν, ηὐνόησε καὶ διηυκόλυνε τὴν ἐπιδρομὴν ἐν τῇ πολιτικῇ κονίστρᾳ, ἀτόμων ὁλοσχερῶς στερουμένων τῶν προσόντων τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ ἀνδρός, ἤτοι τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἀντιλήψεως, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐγκυκλίου καὶ εἰδικῆς μορφώσεως, ἅτινα, τῇ συνδρομῇ καὶ ἐκτάκτων συμπτώσεων, ἀνωμάλων περιστάσεων καὶ ὅλως ἀσυνήθων γεγονότων ἀναρριχώμενα καὶ ἐπικαθήμενα ἐπὶ τῆς Βουλευτίας, τῆς Ὑπουργείας καὶ τῆς Ἀρχῆς, τὸν πολυμήχανον καὶ

ἀσυνείδητον διδάσκαλον, πιστῶς μιμούμενα καὶ ἀντιγράφοντα, διετηρήθησαν ἐπ' αὐτῶν, διὰ τῆς ἀνεξετάστου θεραπείας, προθύμου ἐξυπηρετήσεως καὶ ταχίστης πραγματοποιήσεως ἁπάντων τῶν ἀτομικῶν τε καὶ κομματικῶν συμφερόντων τῶν ὀπαδῶν καὶ τὸ χείριστον πάντων, διὰ τῆς χρηματικῆς διαφθορᾶς τῆς συνειδήσεως τῶν πολλῶν. Βαναύσως τὴν πρωΐαν ἐν τῇ Βουλῇ, τῷ Τύπῳ καὶ τῇ 'Αγορᾷ ὑβριζόμενοι καὶ ἀνερυθριάστως τὴν ἑσπέραν φιλικῶς ἀσπαζόμενοι.

Καὶ οὕτω, ἡ ὑψίστη τῶν ἐπιστημῶν, ἡ Πολιτική, ἡ ὑψηλοτέρα ἐπωφελεστέρα καὶ εὐγενεστέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Λειτουργίας, ὑπεβιβάσθη εἰς τὸ χαμηλὸν ἐπίπεδον τοῦ βιοποριστικοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ ἐξασκῶν καὶ ἐκμεταλλευόμενος, τὴν ἰδιάζουσαν ψυχολογίαν τοῦ Λαοῦ καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀτόμων, ὁ ὑπερφαυλεπίφαυλος κομματισμός, κατέστη ἡ μόνη καὶ κυρία αἰτία καὶ ἡ πρωτίστη ἀφορμὴ τῆς παντοειδοῦς καὶ ἀτέρμονος κακοδαιμονίας Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφεισῶν ἀληθῶν καὶ ἀναντιρρήτων αἰτιῶν καὶ ἀφορμῶν, προέκυψεν ἡ ἄφευκτος καὶ ἔκδηλος ἀνυποληψία τοῦ δημοκόπου κομματισμοῦ, καὶ ἡ πρὸς τὴν τελεσίδικον χρεωκοπίαν, ἐν μεμηκυσμένῳ καλπασμῷ, ἀκάθεκτος φορὰ τοῦ ὀνόματι μέν, κοινοβουλευτισμοῦ, πράγματι δέ, κομματικοῦ δεσποτισμοῦ.

Ἐν τῷ Στρατεύματι

Ὁ Κομματισμὸς ἐπεξέτεινε τὰ μεμολυσμένα καὶ ἀκανθοφόρα δύκτια αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν Στρατόν, ὅστις εἶναι ὁ μέγας σιωπηλός, ὁ μηδέποτε βουλευόμενος, ὁ πάντοτε ὑπακούων καὶ πιστῶς ἐκτελῶν, τὰ κελεύσματα τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως, τῆς ἀπορρεούσης ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀνεπηρεάστου θελήσεως, τοῦ κυριάρχου Λαοῦ καὶ μόνου αὐτοῦ.

Ἡ Ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι : «Ὅταν Κράτος τι ἔσχε τὴν ἀνέκφραστον δυστυχίαν, νὰ ὁμιλήσῃ ὁ Στρατὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ στρατῶνος νὰ ἐξέλθῃ οὗτος καὶ τὸ Κράτος σημαντικῶς ἔβλαψε καὶ ἑαυτὸν ἀνυπολογίστως ἐζημίωσε καὶ τελικῶς καὶ εἰς ὁλοσχερῆ καὶ τελεσίδικον ἀποσύνθεσιν κατέληξε».

Πλήν, ἰδιοτελεῖς κομματάρχαι καὶ ἀσυνείδητοι δημοκόποι, ἄλλοι μέν, μὴ δυνάμενοι νὰ πραγματοποιήσωσι τοὺς ἀνομολογήτους αὐτῶν σκοπούς, ἄλλοι δέ, μὴ δυνάμενοι διὰ τῶν εὐγενῶν καὶ τιμίων ἀγώνων τοῦ Βήματος, νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν Ἀρχήν, ἐστράφησαν ἀνιέρως καὶ ἀντεθνικῶς πρὸς τὸ Στράτευμα, ὅπερ ἐξαπατήσαντες καὶ ἐκμεταλλευθέντες, κατώρθωσαν δι' αὐτοῦ νὰ ἀναρριχηθῶσιν ἐπ' αὐτῆς.

Καὶ τοῦτο διότι : «Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι, ἕκαστον ἐπάγγελμα προσδίδει εἰς τὸν ἀσκοῦντα τοῦτο, ἰδιάζοντα ἐλαττώματα καὶ προτερήματα ἀπότοκα τῆς φύσεως, τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντός του.Συνεπῶς καὶ τὸ τραχύτατον καὶ κινδυνωδέστατον,ἀλλὰ καὶ εὐγενέστατον συνάμα ἐπάγγελμα τῶν ὅπλων, προσδίδει τοῖς 'Αξιωματικοῖς, πλεῖστα μὲν ἐλλατώματα, ἀλλὰ καὶ δύο μέγιστα καὶ ἀξιοθαύμαστα προτερήματα. «Τὴν φιλοπατρίαν μέχρις αὐτοθυσίας καὶ τὴν εἰλικρίνειαν μέχρι παιδικότητος».

Τὰ δύο ταῦτα προτερήματα τῶν πραγματικῶν καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων 'Αξιωματικῶν καὶ οὐχὶ τῶν κατ' ἔνδυμα τοιούτων, ἐκμεταλλευθεὶς ὁ κατάρατος κομματισμός, κατώρθωσε τινὰς ἐξ αὐτῶν, νῦν ὑπὸ ψυχοφθόρου καὶ αὐξούσης μεταμελείας, δεινῶς κατατρυχομένους, ὀλεθρίως κατατηκομένους, καὶ πικρῶς μεταμελουμένους, ἰδεολογίας ἕνεκα, νὰ παρασύρῃ καὶ ἀναμίξῃ εἰς τοὺς σκοτίους αὐτοῦ πολιτικοὺς σκοποὺς καὶ τὰς καμματικὰς διαμάχας καὶ προστριβὰς νὰ καταρρίψῃ, κατατμήσας καὶ καταστήσας οὕτω, ἀσυναισθήτως, τὸ τετιμημένον καὶ φιλόπατρι Σῶμα τῶν Ἑλλήνων 'Αξιωματικῶν, ἀπὸ 'Αξιωματικοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, εὐπειθεῖς θεράποντας καὶ πρόθυμα ὄργανα τῶν Κομματαρχῶν καὶ τῆς Φατρίας.

Ἡ ἀνάμιξις αὕτη τῶν 'Αξιωματικῶν εἰς τὴν Πολιτικὴν καὶ εἰς τὰς κομματικὰς προστριβὰς καὶ διαμάχας, ἐπέφερεν, ἀναποδράστως, τὴν διάστασιν μεταξύ των, καὶ τὴν ἐχθρότητα τοῦ Λαοῦ πρὸς αὐτούς, τὴν ἀλληλομίσησιν αὐτῶν, ἑτοίμων ἱσταμένων νὰ ἀλληλοσπαραχθῶσιν εἰς τὴν πρώτην δοθησομένην εὐκαιρίαν καὶ ἀφορμήν, καὶ εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ των φατριάρχου.

Τὴν ἀποπομπὴν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ, 'Αντιστρατήγων, Ὑποστρατήγων, 'Ανωτέρων καὶ Κατωτέρων 'Αξιωματικῶν, ἀπειθάρχων, ἀδιορθώτων καὶ φυγοπόνων ὁπλιτῶν δίκην. Τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὴν ἐνέργειαν, τοῦ ὁμόφρονος φατριάρχου ἐπικρατήσαντος καὶ τῆς 'Αρχῆς ἐπιβάντος, καὶ τὴν ἐκδίωξιν τῶν φίλων καὶ ὀπαδῶν, τοῦ ἐκ ταύτης ἐκπεσόντος. Τὴν διαδοχικὴν ἀνταρσίαν καὶ τὴν ὑπογραφὴν πρωτοκόλλων ἐξιχθεῖσαν, φυσικῶς καὶ δυσοιώνως, μέχρι καὶ τῶν 'Υπαξιωματικῶν ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης.

Τὸ δὲ πάντων χείριστον, ἐσπάρη, ἐφύη, ἐβλάστησε καὶ ἤνθισεν ὁ Ἡμέτερος, ὁ Παράγων καὶ τὸ νεόπλασμα, τὸ ἀλγεινῶς, δυσόσμως καὶ ἀφορήτως τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας κατατυρρανοῦν, κατατρύχων καὶ καταμαραίνων,ὁ Στρατοκράτης, μεθ' ὅλων τῶν σοβαρωτάτων ἐκδηλώσεων καὶ βαρυτάτων συνεπειῶν. Πλὴν μεταξὺ τοῦ Στρατιώτου 'Αξιωματικοῦ,τοῦ τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Λαὸν ὑπηρετοῦντος καὶ τοῦ Στρατοκράτου 'Αξιωματικοῦ τοῦ εἰς τὴν

Φατρίαν καὶ τὸν Κομματάρχην δουλεύοντος, ὑφίσταται ἡ ἑξῆς ἀδιαφιλονίκητος καὶ κολοσσιαία διαφορά.

Στρατιώτης Ἀξιωματικὸς

Ὁ Στρατιώτης Ἀξιωματικός εἶναι ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν πεποιθότως ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται τὰ τέκνα αὐτῆς, ὅπως διδάξῃ, ἐξασκήσῃ, φρονηματίσῃ, καὶ καταστήσῃ ταῦτα ἱκανὰ καὶ ἄξια, ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, πρὸς ἀποτελεσματικὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς καὶ ἀπόκρουσιν παντὸς ἔξωθεν πολεμίου καὶ ἔσωθεν ἐχθροῦ, καὶ πρὸς διεκδίκησιν καὶ πραγματοποίησιν τῶν νομίμων καὶ δικαίων αὐτῆς πόθων, ἐλπίδων καὶ σκοπῶν.

Ὁ ὁποῖος, μνήμων πάντοτε τοῦ ὑψηλοῦ του ἀξιώματος, τοῦ ἱεροῦ του καθήκοντος καὶ τῆς ἐθνικῆς του ἀποστολῆς, διδάσκει εἰς αὐτά, τὸ σέβας εἰς τοὺς νόμους, τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν ἀνώτατον Ἄρχοντα καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς νομίμους Ἀρχὰς τοῦ Κράτους τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, καθιστῶν ταῦτα ἀγρύπνους φρουροὺς τοῦ νομίμου Καθεστῶτος, τοῦ νομίμου Ἄρχοντος καὶ τῆς νομίμου Κυβερνήσεως, τῶν ὑφισταμένων τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀνεπηρεάστῳ λαϊκῇ θελήσει, τῆς φρουρήσεως τοῦ δημοσίου χρήματος, τῆς ὑποστηρίξεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς πατρίου γλώσσης, καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς κομματικῆς πάλης καὶ τῆς εὐτελοῦς συναλλαγῆς.

Εἰς τὸν εὐάερον στρατῶνα βιῶν καὶ εἰς τὰ εὔοσμα στρατιωτικὰ πολύγωνα νυχθημερὸν φοιτῶν καὶ μοχθῶν, καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις τοὺς βαθμοὺς ἐπαξίως κατακτῶν. Ζωντανὸν καὶ καλόζηλον ὑπόδειγμα, εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐν παντί, πανταχοῦ καὶ πάντοτε προκείμενος. Καί, συνελόντι εἰπεῖν, καθιστῶν τὸν στρατῶνα τὸ μέγα σχολεῖον τοῦ Ἔθνους, ἔνθα διηνεκῶς καὶ πρωτίστως διδάσκεται ὅτι: «Ἐν τῇ βάσει τοῦ Στρατεύματος, ὡς καὶ πάσης Πολιτείας καὶ Κοινωνίας βουλομένων νὰ ζήσωσι καὶ σταδιοδρομήσωσι, χρειάζεται ἀναποφεύκτως τὸ Δόγμα τῆς τάξεως. Ἡ πειθαρχία, ἧς ὁ ὕψιστος, ὁ μοναδικὸς καὶ ὁ τελικὸς σκοπός, εἶναι νὰ τηρῇ τὴν Πατρίδα, μεγάλην, ἰσχυρὰν καὶ εὐδαίμονα».

Τοιοῦτος ὢν ὁ Στρατιώτης Ἀξιωματικὸς εἰλικρινής, πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος τοῦ νομίμου Ἄρχοντος τῆς Πολιτείας, τῆς νομίμου Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Λαοῦ ὑπηρέτης, τὸ ὀξύαιχμον ξίφος, τὸ ἐκηβόλον ὅπλον, τὸ ἐρίγδουπον πυροβόλον, τὸ πολύκροτον περίστροφον, καὶ τὴν κοπτερὰν σπάθην, ἅτινα ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἡ Πατρίς, μετὰ τὴν κατὰ τοῦ ἔξωθεν πολεμίου καὶ τοῦ ἔσωθεν ἐχ-

θροῦ ἐπιτυχῆ αὐτῶν χρῆσιν, εὐλαβῶς καταθέτει ταῦτα, εἰς χεῖρας τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κυριάρχου Λαοῦ, τετιμένα καὶ δεδοξασμένα. «Τῆς Κρατικῆς ἐξουσίας τὴν λάμπουσαν πτωχείαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἔμψυχον ἀγλάϊσμα καὶ σέμνωμα ἀποτελῶν».

Στρατοκράτης Ἀξιωματικὸς

Ὁ Στρατοκράτης Ἀξιωματικὸς εἶναι, ὁ ἀνὴρ εἰς ὃν πεποιθότως ἡ Πατρὶς ἐμπιστεύεται τὰ τέκνα αὐτῆς, ὅπως διδάξῃ, ἐξασκήσῃ, φρονηματίσῃ καὶ καταστήσῃ ταῦτα ἱκανὰ καὶ ἄξια, ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, πρὸς ἀποτελεσματικὴν ὑπεράσπισιν αὐτῆς καὶ ἀπόκρουσιν παντὸς ἔξωθεν πολεμίου καὶ ἔσωθεν ἐχθροῦ καὶ πρὸς διεκδίκησιν καὶ πραγματοποίησιν τῶν νομίμων καὶ δικαίων αὐτῆς πόθων, ἐλπίδων καὶ σκοπῶν.

Ὁ ὁποῖος ὅμως, ἐπιλαθόμενος τοῦ ὑψηλοῦ του ἀξιώματος, τοῦ ἱεροῦ του καθήκοντος καὶ τῆς ἐθνικῆς του ἀποστολῆς, διδάσκει εἰς αὐτά, τὴν ἀσέβειαν εἰς τοὺς Νόμους, τὴν ἀνευλάβειαν πρὸς τὸν Ἀνώτατον Ἄρχοντα καὶ τὴν ἀνυπακοὴν εἰς τὰς νομίμους Ἀρχὰς τοῦ Κράτους. Τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀτομικῶν καὶ κομματικῶν συμφερόντων τῶν Φατριαρχῶν. Καθιστῶν αὐτὰ ὑπονομευτὰς καὶ ἀνατροπεῖς τοῦ νομίμου Καθεστῶτος, τοῦ νομίμου Ἄρχοντος καὶ τῆς νομίκου Κυβερνήσεως, ἀντικαθιστῶν αὐτούς, διὰ τοιούτων τῆς ἰδίας ἐκλογῆς καὶ τῶν παντοειδῶν τῆς Στρατοκρατίας καὶ τῆς Φατρίας συμφερόντων ἐξυπηρετικῶν. Τὴν κατάργησιν τῆς Λαϊκῆς ἐλευθερίας, τὴν διασπάθισιν τοῦ δημοσίου χρήματος, τὴν δίωξιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τὴν μόλυνσιν τῆς Πατρίου Γλώσσης καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν κομματικὴν πάλην καὶ τὴν εὐτελῆ συναλλαγήν.

Εἰς τὸν πνιγηρὸν κομματικὸν ἀντιθάλαμον βιῶν καὶ εἰς τὰ δύσοσμα κομματικὰ πολύγωνα νυχθημερὸν φοιτῶν καὶ ἀργῶν καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις τοὺς βαθμοὺς ἀναξίως κατακτῶν. Ζωντανὸν καὶ κακόζηλον ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ὑπ᾿ αὐτὸν ἐν παντί, πανταχοῦ καὶ πάντοτε προκείμενος. Καί, συντελοῦντι εἰπεῖν, καθιστῶν τὸν Στρατῶνα Μέγα Σχολεῖον τῆς Φατρίας, ἔνθα διηνεκῶς καὶ πρωτίστως διδάσκεται, τὸ Δόγμα τῆς Ἀταξίας. Ἡ ἀπείθεια, ἧς ὁ ταπεινός, ὁ μοναδικὸς καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς εἶναι, νὰ τηρῇ τὴν Πατρίδα Μικράν, Ἀνίσχυρον καὶ Κακοδαίμονα.

Τοιοῦτος ὢν ὁ Στρατοκράτης Ἀξιωματικός, ἀνειλικρινής, ἄπιστος τοῦ Νομίμου Ἄρχοντος, τῆς Πολιτείας, τῆς Νομίμου Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Λαοῦ ὑπηρέτης τὸ ὀξύαιχμον ξίφος, τὸ ἐκηβόλον

ὅπλον, τὸ ἐρίγδουπον πυροβόλον,τὸ πολύκροτον περίστροφον καὶ τὴν κοπτερὰν σπάθην, ἅτινα ἐνεπιστεύθη αὐτῷ ἡ Πατρίς, ἀντὶ τῆς κατὰ τοῦ ἔξωθεν πολεμίου καὶ τοῦ ἔσωθεν ἐχθροῦ, ἐπιτυχοῦς χρήσεως αὐτῶν, στρέφει ταῦτα κατῃσχυμένα κατὰ τοῦ νομίμου Ἄρχοντος, τῆς νομίμου Κυβερνήσεως καὶ τοῦ κυριάρχου Λαοῦ. Τῆς Κρατικῆς ἐξουσίας, τὸν σκοτεινὸν πλοῦτον, καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἔμψυχον βδέλυγμα καὶ κηλίδωμα ἀποτελῶν.

Τοῦ γεγονότος τούτου, ἀναπόφευκτος καὶ φυσικὴ συνέπεια ὑπῆρξεν, ἡ γεννηθεῖσα γενικὴ τοῦ Λαοῦ κατὰ τῶν Ἀξιωματικῶν κατακραυγὴ καὶ ἀγανάκτησις, ἡ εἰς ἔκδηλον ἀποστροφὴν ἐξελιχθεῖσα καὶ εἰς ἀπροκάλυπτον μῖσος καταλήξασαι καὶ ἀποκρυσταλλωθεῖσαι, «Λαϊκὴ διάθεσις καὶ στάσις ἁρμόζουσα μὲν καὶ δικαιοτάτη διὰ τὸν Στρατοκράτην Ἀξιωματικόν, ἀδικωτάτη δὲ καὶ ἀνάρμοστος διὰ τὸν Στρατιώτην Ἀξιωματικόν,τὸν μετὰ τοῦ Λαοῦ συνευτυχοῦντα, συνδυστυχοῦντα καὶ συμπάσχοντα».

Πλήν, τῆς Ἑλλάδος εὑρισκομένης ἐν μέσῳ βουλιμιώντων φίλων, καὶ ἐνεδρευόντων ἀδηφάγων ἐχθρῶν, ἀπόλυτος καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη ὑπάρχει, ὅπως, παντὶ μέσῳ, ἐπαναβιώσῃ καὶ ἀποκατασταθῇ ἡ προτέρα ἀμοιβαία ἀξιάγαστος ἀγάπη ἐκτίμησις, ἐμπιστοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη, μεταξὺ τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Λαοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα οὗτοι, ἐνδεχομένως, θὰ διοικήσωσι καὶ εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψίστου πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκοντος θὰ ὁδηγήσωσιν, αἵτινες καὶ μόναι ἐξασφαλίζουσι τὴν ἐπιτυχίαν πάσης ἐνεργείας κατὰ παντὸς ἔξωθεν πολεμίου καὶ ἔσωθεν ἐχθροῦ, διότι: «Ἄνευ ὁμονοίας οὔτ' ἂν πόλις εὖ πολυτευθείη, οὔτε οἶκος καλῶς οἰκειθείη».

Καθόσον, ἡ χιμαιρικὴ καὶ φρούδη ἐλπίς, τῆς διαρκοῦς εἰρήνης καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ πολέμου καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ Στρατοῦ καὶ τῆς λύσεως τῶν διαφόρων διαφορῶν μεταξὺ τῶν Κρατῶν, διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Διεθνοῦς Ἀμφικτυωνίας, τῆς ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν», ἀποκληθείσης, πράγματι δὲ «ὠργανωμένης εἰρωνείας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἰδίως τῶν Μικρῶν καταδειχθείσης», εἶναι ἀτυχῶς φαντασιοπληξία συλληφθεῖσα ὑπὸ ἰδεολόγων ἀφελῶν εὑρισκομένων πολὺ μακρὰν τῆς σκληρᾶς καὶ ἀκάμπτου πραγματικότητος καὶ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως τῆς ὠμῆς καὶ βουλιμιώσης πλεονεξίας καὶ λαιμαργίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ἡ δὲ σύναψις τῶν μεταπολεμικῶν Συμφώνων, ἡ θεραπεύουσα καὶ ἐξυπηρετοῦσα ἀνάγκας τῆς στιγμῆς, κάτωθεν τῶν ὁποίων ἐμφωλεύει μεγίστη καὶ ἀθεράπευτος ἀσυμφωνία, ἥτις ἀφυπνισθήσεται,ἅμα τῇ ἀνατολῇ τῆς εἱμαρτῆς ἡμέρας, εἶναι οὐτοπία. «Διότι

καὶ ταῦτα θὰ ἔχωσιν ἀσφαλῶς τὴν αὐτὴν τύχην τῶν προπολεμικῶν Συνθηκῶν, αἵτινες, τοῦ χρόνου ἐπιστάντος, ἀπεκλήθησαν κουρελόχαρτα, εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων ἀπορριφθεῖσαι.

Ὡς δὲ ἐδογμάτιζεν, ὁ βαθὺς γνώστης τῆς παγκοσμίου ἱστορίας Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. «Ἡ ἄμυνα καὶ ἡ ἀσφάλεια πάσης Χώρας διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς μέσων καὶ πόρων καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς Στρατοῦ, καὶ ἡ λύσις τῶν μεγάλων καὶ σημαντικῶν αὐτῆς ζητημάτων διὰ τοῦ πολέμου, παραμένει καὶ θὰ παραμείνῃ ἡ μόνη καὶ ἡ ἀναπόφευκτος. Τὸν πόλεμον οὐδὲν κράτος, οὔτε ἐπιθυμεῖ, οὔτε ἐπιδιώκει, ἀλλ' οὗτος ἐπιβάλλεται ἀποκλειστικῶς καὶ ἀναποτρέπτως,ὑπὸ τῆς ἀκαταμαχήτου βίας καὶ τῆς ἀκαταβλήτου δυνάμεως τῶν πραγμάτων, ὡς ἀποτελοῦντα μέρος τῆς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τεθείσης ἁρμονίας τοῦ Σύμπαντος. Ὡς, ἐν παντί, πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ἐν τῇ φύσει καὶ μεταξὺ τῶν λογικῶν καὶ μεταξὺ τῶν ἀλόγων καὶ μεταξὺ τῶν πτηνῶν καὶ μεταξὺ τῶν φυτῶν, παρατηρεῖται διαρκὴς καὶ ἀμείωτος, ὁ ἄγριος καὶ ἄσπονδος περὶ ὑπάρξεως Ἀγών».

Ἡ μία ποίμνη καὶ ὁ εἷς ποιμὴν καὶ ἡ μία, ἄνευ συνόρων Ἐπικράτεια, εἶναι εὐδαιμονία ἀπείρως ποθητὴ πλήν, φύσει ἀπραγματοποίητος».

Ἐν τῇ Διοικήσει

Ἡ εὐνοηθεῖσα ἐπιδρομὴ εἰς τὰς Κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἡ ὑποστηριχθεῖσα ἀναρρίχησις καὶ ἐπίβασις ἐφ' ἁπασῶν τῶν βαθμίδων ἁπάντων τῶν ἀξιωμάτων τῆς Διοικήσεως, ἀτόμων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνικάνων, ἀφερεγγύων καὶ ἀμαθῶν καὶ μόνον ἐφόδιον ἐχόντων καὶ προσὸν κεκτημένων, τὴν κομματικὴν πίστιν, ἀφοσίωσιν καὶ ἐξυπηρέτησιν καὶ τὸν ὑπὲρ τῶν κρατούντων καὶ τῶν ἰσχυρῶν κομματαρχῶν, ἄγριον, τυφλὸν καὶ ἀσυνείδητον φανατισμόν.

Ἡ γενικὴ παράλυσις, ἡ ἀδιοικησία, ἡ παντοειδὴς ἐκβίασις καὶ ἡ καθολικὴ σπουδὴ πρὸς οἰκονομικὴν ἐπάρκειαν, ἐξασφάλισιν καὶ χρηματισμόν, διὰ τοῦ φοβεροῦ ὅπλου τῆς κατηγορίας, ἐπὶ δυσμενείᾳ κατὰ τοῦ καθεστῶτος, τῶν ἀπελάσεων καὶ τῶν φυλακίσεων, τῶν καταστησασῶν πλουσίους τοὺς λαχανοδιαίτους, πειναλέους, λιγδόεντας, μονοσανδάλους, ἀχίτωνας, τριβωνοφόρους ἀνιπτόποδας καὶ χαμαιεύνας τῆς χθές.

Ἡ ἐγκαθίδρυσις λογοκρισίας, ἧς οἱ διευθυνταί, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἦσαν ἄτομα μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν τιμήν, τὴν ἠθικήν, τὴν συνείδησιν καὶ τὴν αἰδῶ, ἅτινα ἀποσφραγίζοντα τὰς

ἐπιστολάς, πρὸς λογοκρισίαν, ἐντιμοτάτων οἰκογενειῶν καὶ ἀτόμων, ἐξεβίαζον ταύτας εἰς ἁδρὰν φορολογίαν ἀπειλοῦντες, ἐν ἀρνήσει, τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐν αὐταῖς ἀναγραφομένων οἰκογενειακῶν καὶ ἀτομικῶν μυστικῶν ὑποθέσεων καὶ κοινωνικῶν ἀρρήτων. Ἐπὶ τῇ ψευδεῖ αἰτιάσει, περιθάλψεως πολιτικῶν διωκομένων καὶ ἀποκρυπτομένων, ἐφορολόγουν σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως πένητας καὶ πεινῶντας χωρικούς. Ἡ ἔκδοσις ἀποφάσεων ὑπὸ τῶν Δικαστικῶν λειτουργῶν, τῇ ἐπιταγῇ καὶ τῇ ἀπειλῇ, τῶν ἑκασταχοῦ ἀντιπροσώπων τῆς Βενιζελικῆς Φατρίας, κατὰ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντα τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας Διοικήσεως καὶ Διαπαιδαγωγήσεως, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν προσωπικὰ πάθη καὶ ἀντιζηλίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ κατέστησαν οὗτοι πονηροί, δύσπιστοι, καχύποπτοι, ἐγωϊσταί, ἀλαζόνες, ζηλόφθονοι καὶ ὁλοσχερῶς ἀνίκανοι πρὸς πᾶσαν σύμπραξιν καὶ συνεργασίαν, ἀκαταπαύστως ρέποντες πρὸς τὸν κομματισμόν, τὴν διαίρεσιν καὶ τὸν ἀλληλοσπαραγμόν, καταστάντες ἀνεπίδεκτοι πειθαρχίας καὶ αὐτοδιοικήσεως.

Καὶ οὕτω, ἡ Ἑλλὰς τυρρανουμένη, τεταραγμένη καὶ κλυδωνιζομένη, περιῆλθεν εἰς γενικὴν ἀναστάτωσιν καὶ καθολικὴν τῶν πάντων ἀνατροπὴν καὶ γενικῶς εἰς πρωτοφανῆ καὶ ἰδιότυπον ἠθικὸν τραγέλαφον ἐν τῷ ὁποίῳ αὐθαδῶς καὶ ἀνερυθριάστως ἀκουστὸς γίνεται καὶ ὁμιλεῖ. Ὁ ἄτιμος περὶ τιμῆς. Ὁ Ἀνήθικος περὶ Ἠθικῆς. Ὁ Ἀγράμματος περὶ Γραμματοσύνης. Ὁ Ἀμαθὴς περὶ Μαθήσεως. Ὁ Ἀπαίδευτος περὶ Παιδείας. Ὁ Ἀνεπιστήμων περὶ Ἐπιστήμης. Ὁ Ἄπατρις περὶ Πατρίδος. Ὁ Δειλὸς περὶ Ἀνδρείας. Ὁ Φυγὰς περὶ Ἀνδραγαθίας. Ὁ Ἄθρησκος περὶ Θρησκείας. Ὁ Ἀστράτευτος περὶ Στρατεύσεως. Ὁ Ἐπίορκος περὶ Εὐορκίας. Ὁ Ἀνάγωγος περὶ Ἀγωγῆς. Ὁ Καταχραστὴς περὶ Χρηστότητος. Ὁ Κλέπτης περὶ Ἀκεραιότητος. Ὁ Ἀχαρακτήριστος περὶ Χαρακτῆρος. Ὁ Ὑπεύθυνος περὶ εὐθύνης. Ὁ Ὑπερφαυλεπίφαυλος περὶ Ἀρετῆς. Ὁ ἀσυνείδητος περὶ Καθήκοντος καὶ ὁ Ὑπερπανακάθαρτος περὶ Καθαριότητος.

Ἡ πλήρης χαλάρωσις τῆς Κρατικῆς μηχανῆς, τῶν Ὑπαλλήλων μὴ τολμώντων νὰ ἔχωσι καὶ διατυπῶσιν ἀνεξάρτητον, ἐλευθέραν καὶ νόμιμον γνώμην καὶ ὑπηρεσιακὴν θέλησιν καὶ ἀξιοπρέπειαν ὡς καλῶς εἰδότων τί θὰ ἔτεκε, τούτου ἕνεκα, δι' αὐτοὺς ἡ ἐπιοῦσα.

Ἡ ὑπονόμευσις τῆς Πατρίου Χριστιανικῆς Ὀρθοδόξου Θρησκείας διὰ τῆς ἀνοχῆς καὶ ἀδιωξίας ἀναξίων Ἱερέων, οὐδεμίαν θρησκείαν λατρευόντων καὶ οὐ μόνον μὴ σεβομένων τὸ Θεῖον ἀλλὰ καὶ αἴσχρότατα αὐτό, καθυβριζόντων, ἀντὶ δ' ἀγάπης πρὸς

τὸν Πλησίον, μῖσος ἄσβεστον καὶ φθόνον ἄγριον, συμβουλευόντων, πασιφανῶς ὀργιαζόντων, κτηνωδῶς ἐγκληματούντων καὶ ἐξευτελιζόντων τὸ τετιμημένον Ἑλληνικὸν Ράσον, τὸ πρωτοστατῆσαν κατὰ τὴν Δουλείαν καὶ τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας, διασαλευόντων τὰ βάθρα τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, ἐκμηδενιζόντων τὸν πρὸς τὸν γεραρὸν Ἑλληνικὸν Κλῆρον ὀφειλόμενον καὶ ἀπονεμόμενον σεβασμόν, καὶ τελικῶς, φυγαδευόντων τὴν πρὸς τὸν Ἱερέα πατροπαράδοτον Ἑλληνικὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀπόλυτον πεποίθησιν, Οἰκογενείας τε καὶ Κοινωνίας.

Ἡ ἐσκεμμένη καὶ ἀντεθνικὴ ὑπόσκαψις τῆς θεοπρεποῦς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, διὰ τῆς ἐπισήμου εἰσαγωγῆς καὶ τῆς τρομοκρατικῆς διδαχῆς εἰς τὰ Σχολεῖα τοῦ Κράτους τοῦ κακοήχου καὶ κακοτέχνου γλωσσικοῦ νεοπλάσματος καὶ ὁ διορισμὸς ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ ἡ Κυβερνητικὴ ὑποστήριξις εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰς σπουδαιοτέρας καὶ ἐπισημοτέρας θέσεις αὐτῆς τῶν ἀμαθῶν διδασκαλικῶν μαλακίων τῶν ἀκαθάρτων καὶ δυσόσμων Μαλλιαρῶν, οἵτινες ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἐπισήμου δηλώσεως τοῦ Βενιζέλου, τῆς χαρακτηρησάσης: «Τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ προγονοπληξίαν, τὸ Πάτριον καὶ Ἑλληνοπρεπὲς τῆς ἐκπαιδεύσεως σύστημα, τὴν διδασκαλίαν τῆς Πατρίου Γλώσσης καὶ τὴν ἐμμονὴν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Θρησκευτικὰ Ἤθη καὶ Οἰκογενειακὰ Ἔθιμα, ἀνασταλτικὴν τῆς προόδου τροχοπέδην», σὺν τῷ πλήθει τῶν ἀμαθῶν, ἀπεσκοράκισαν ἀπὸ τοῦ Σχολείου, τῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς Κοινωνίας τὰς ὑγιεῖς ἀρχάς, τὰς καλὰς ἕξεις καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ Πολίτου, ἐφ' ὧν ἑδράζεται ἡ ἀληθὴς Πολιτεία καὶ ὁ Πατριωτισμός.

Οἱ δὲ πρώτιστοι, καὶ μόνοι δημιουργοὶ καὶ ὑποστηρικταὶ τῆς μελανοτάτης καταστάσεως ταύτης, ὡς μὴ συνεδεθέντες μεταξύ των δι' οὐδεμιᾶς ἀνωτέρας ἠθικῆς Ἀρχῆς καὶ δι' οὐδενὸς Ἰδανικοῦ, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς τυχαίας συμπτώσεως καὶ στιγμιαίας ἐξυπηρετήσεως ὑλικῶν, ἀτομικῶν καὶ κομματικῶν συμφερόντων, περιῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ, περὶ τῆς ἁρπαγῆς, διατηρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς πλουτοφόρου ἐξουσίας, βαναύσως ἐρίζοντες, βαρβάρως γρονθοκοπούμενοι, καπηλικῶς ὑβριζόμενοι καὶ κυνικώτατα ἐγκαλούμενοι, εἰς ἐναλλακτικόν, ἀτέρμονα καὶ ἄσπονδον ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἄσβεστον καὶ λυσσαλέον ἀμοιβαῖον σπαραγμόν.

Ἐν τῇ Κοινωνίᾳ

Ὁ Δράστης τῶν Ἐπαναστάσεων καὶ ὁ Ἱδρυτὴς τοῦ Δεσποτισμοῦ Βενιζέλος, ἵνα διαπράξῃ, ἐξασφαλίσῃ καὶ διατηρήσῃ ταύτην

προέβη, προβεβουλευμένως καὶ ἐνσυνειδήτως, εἰς τήν, διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων παροχῶν καὶ ὑποσχέσεων, διαφθορὰν τῶν χαρακτήρων καὶ μαλάκυνσιν τῶν συνειδήσεων, ὧν ἕνεκα, ἐδημιουργήθη καὶ ὑφίσταται, ἡ ἀήθης, ἀσελγής, ἀκάθεκτος ὁρμὴ πρὸς τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν,ἧς ἀναπόφευκτος συνέπεια προέκυψεν,ὁ ἄσβεστος ἔρως καὶ ὁ διακαὴς καὶ ἀκοίμητος πόθος, τῆς ἐνεστώσης ἐν Ἑλλάδι Κοινωνίας καὶ ἐποχῆς πρὸς τὸ χρῆμα, ὁ ἀσφαλὴς καὶ ἀλάνθαστος προάγγελος καὶ ἐργάτης οὗτος, τῆς διαλύσεως τῆς Οἰκογενείας, τῆς ἐκλύσεως τῆς Κοινωνίας, τῆς ἀποσυνθέσεως παντὸς Κράτους καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ πάσης Φυλῆς.

Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου, ἀσθμαίνοντες, κάθυγροι καὶ κτηνωδῶς διαγκωνιζόμενοι, ὠθούμενοι καὶ λακτιζόμενοι σπεύδουσιν οἱ πολλοί. Ὀργιλώτεροι τοῦ σκύλακος. Ἀφιλοτιμότεροι τοῦ ὄνου. Κολακευτικώτεροι τοῦ πιθήκου. Ἁρπακτικώτεροι τῆς γαλῆς. Φιλονικώτεροι τοῦ ἀλέκτορος. Πονηρότεροι τῆς ἀλώπεκος. Ἀχορταστότεροι τῆς ὑαίνης. Δυσοσμότεροι τῆς φώκης καί. Ἀκαθαρτότεροι τοῦ κανθάρου. Ἀδιαφόρως καὶ ἀσυναισθήτως προπηλακίζοντες πᾶσαν ἀρετήν, πᾶσαν ἠθικήν, πᾶσαν αἰδῶ, πᾶσαν ἀτομικὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν καὶ πᾶσαν Ἐθνικήν, Κοινωνικὴν καὶ Οἰκογενειακὴν παράδοσιν. Ζηλευτὰ καὶ ὑπέρλαμπρα γνωρίσματα καὶ ἱερὰ καὶ τηλαυγῆ Σύμβολα τῆς ἐντιμοτάτης, φιλοτιμοτάτης καὶ ἀξιοπρεπεστάτης Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, Κοινωνίας καὶ Φυλῆς. Ἀλλά.

«Ἡ φιλοπλουτία ὥσπερ βαρεῖα καὶ πικρὰ Δέσποινα κτᾶσθαι μὲν ἀναγκάζει, χρῆσθαι δὲ κωλύει: Καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμίαν ἐγείρει, τὴν δὲ ἡδονὴν ἀφαιρεῖται. Καὶ φιλάργυροι κτῶνται μὲν ὡς πολυτελεῖς, χρῶνται δὲ ὡς ἀνελεύθεροι καὶ τοὺς μὲν πόνους ὑπομένουσι τὰς δὲ ἡδονὰς οὐκ ἔχουσι».

Εἶναι δὲ βεβαιωμένον ἱστορικῶς ὅτι: «Τὸ χρῆμα, ὁ πρὸς τοῦτο διάπυρος ἔρως, ἡ πρὸς ἀπόκτησιν τούτου εὐτέλεια καὶ χαμέρπεια τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀτομικὴ ταπείνωσις καὶ ἡ προσωπικὴ παχυδερμία, καὶ ἡ ἐκ τούτων ἀναποφεύκτως ἐκπηγάζουσα πρὸς τὴν ὑλικὴν ἀπόλαυσιν,ἀκάθεκτος καὶ τετυφλωμένη ὁρμή, ἐμόλυναν ἀνεξαιρέτως, πάντοτε καὶ ἐθανάτωσαν καὶ τοὺς ὑγιεστέρους, ἀνδροπρεπεστέρους καὶ ρωμαλεωτέρους Λαούς, καὶ τοὺς Κρατικοὺς αὐτῶν ὀργανισμοὺς καὶ τὰς ὑγιεστέρας, ἠθικωτέρας καὶ ἀνδρωπρεπεστέρας Κοινωνίας,

Οὕτω, οἱ Σπαρτιᾶται βιοῦντες καὶ πολιτευόμενοι, κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, συντρώγοντες σύνευνοι ἐν τοῖς κοινοῖς φιδιτίοις, ἔχοντες τὴν ἔνοπλον εἰρήνην ὡς Πολίτευμα καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὡς σκοπόν, τῆς ὅλης των ὑπάρξεως, ἐπὶ πέντε αἰῶνας,ὅταν αἱ Μόραι τῶν Λακεδαιμονίων μὲ τὴν μακρὰν

γενειάδα, τὸν ἐξηρισμένον μύστακα, τὴν πορφυρὰν φοινικίδα, τὰ μεγάλα κράνη, τὰ δολιχόσκια δόρατα καὶ τὰ μακρὰ ξίφη, ἐξήρχοντο πέραν τοῦ Εὐρώτα καὶ τοῦ Οἰνοῦντος, ἔτρεμεν ὑπὸ τὸ βαρύγδουπον βῆμα των ἡ Ἑλλὰς καὶ συνεκινεῖτο ἀνησύχως ἡ Περσία».

Μαθόντες ὅμως νὰ νικῶσιν,ἀπέθανον ὅταν ἔπαυσαν νικῶντες, μὴ νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ τοῦ μακροῦ δόρατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα, οὔτε ὑπὸ τῶν Ἀργυρασπίδων καὶ τῆς μακρᾶς σαρίσσης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Διότι τὴν καταστροφὴν της, εἶχεν ἤδη συντελέσει, ἡ τοῦ πορθητοῦ τῶν Ἀθηνῶν χρησιμοθήρα καὶ χρυσοθήρα Λυσάνδρου εἰσαγωγὴ ἐν αὐτῇ τοῦ χρήματος, οὗ σὺν τοῖς ἄλλοις ἀπότοκα, ὁ ἐκφυλισμός, ἡ φιλοζωΐα, ἡ φυγοπονία, ἡ ἀδηφαγία, ἡ χρησοθηρία καὶ ἡ, τῶν πάντων χείριστον, ἡ χρησιμοθηρία. «Ἡ τιθεμένη τὸ δίκαιον μόνον τῷ λυσιτελεῖ, καὶ τὸ καλὸν ἐν τῷ συμφέροντι, καὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ψευδοῦς τῇ χρείᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὁρίζουσα». Ὡς δὲ ἱστυρεῖ ὁ Πλούταρχος. «Φίλιππος πεσὼν ἐν παλαίστρᾳ καὶ μεταστραφείς, ὡς εἶδε τοῦ σώματος τὸν τύπον. Ὦ Ἡράκλεις, εἶπεν, ὡς μικροῦ μέρους τῆς γῆς φύσει κατέχοντες, ὅλης ἐφιέμεθα τῆς οἰκουμένης».

Τὸν δὲ Ὑπασπιστὴν αἰσθόμενος Ἐπαμεινώνδας, εἰλειφότα χρήματα πολλὰ παρ' ἀνδρὸς αἰχμαλώτου γεγονότος. Ἐμοὶ μὲν εἶπε, ἀπόδος τὴν ἀσπίδα σεαυτῷ δὲ πρίω καπηλεῖον ἐν ᾧ καταζήσεις. Οὐκέτι γὰρ ἐθελήσεις κινδυνεύειν ὁμοίως, εἷς τῶν πλουσίων γεγονὸς καὶ μακαρίων». Καὶ τελικῶς.

Διάλυσις τῆς ἐντίμου καὶ ὑποδειγματικῆς Ἑλληνικῆς ἀλληλεγγύης κοινωνικῆς τε καὶ οἰκογνειακῆς καί, μιᾷ λέξει, πλήρης καί, ἀδιάκοπος ἐφαρμογὴ τοῦ Δόγματος. «Θησαύριζε, Ἔσθιε. Ἀφροδισίαζε, Τὰ δ' ἄλλα πάντα οὐδέν»,

Ἀπολογισμὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος τὴν πραγματικότα παρορῶν, μὲ τερπνὰ ὄνειρα τρεφόμενος, μὲ θωπευτικὰς ἐλπίδας βαυκαλιζόμενος, διὰ τῆς τεθλασμένης ὁρῶν, εἰς τὸν καλόν του ἀστέρα στηριζόμενος, ἐπιπολαίως σκεπτόμενος καὶ προχείρως ἐνεργῶν, ἅμα τῇ ἐκκρήξει τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Συμμάχους τὴν ἔξοδον. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ Σύμμαχοι ἀπέκρουσαν τὴν πρότασιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐὰν ἀτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐδέχοντο ταύτην αὕτη θὰ κατεστρέφετο διὰ πολλὰς γεννεάς. Ἐπρότεινε τὴν σύμπραξιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων μὲ τὸ δημαγωγικὸν «ἔξοδος ἀνέξοδος καὶ τὸ ὑποκριτικὸν «καὶ ἀπωλείας τῆς εὐκαιρίας μετὰ εἰκοσιτετραώρον». Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀντέδρασεν ὁ στρατιώτης Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, γνωρίζων νὰ κρίνῃ ἐν προκειμένῳ κάλλιον τοῦ πολίτου Βενιζέλου, ὡς ἀπέδειξαν τὸ ὀλέθριον τέλος τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἡ κριτικὴ τῶν διαπρεπεστέρων στρατιωτικῶν τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἐὰν δυστυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐφηρμόζετο ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου, τὰ Δαρδανέλλια θὰ ἀπέβαινον ὁ τάφος τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ ὑπῆρξεν τοιοῦτος διὰ 260 χιλ. στρατοῦ τῶν Συμμάχων καὶ διὰ

18 πολεμικὰ πλοῖα αὐτῶν. Ἐπρότεινε τὴν παραχώρησιν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Σερβικῆς Μακεδονίας τῇ Βουλγαρίᾳ, ἵνα προσεγγίσῃ αὕτη πρὸς τὴν Συνεννόησιν, παραβλέπων καὶ ἀψηφῶν τὴν ὑπεραμεγέθυνσιν αὐτῆς, ἣν ἐφοβεῖτο ὅμως βραδύτερον. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὁ φιλέλλην Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς Ροδολάυωφ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, ὡς συμμαχήσας μετὰ τῶν Κεντρικῶν. Ἀλλ' ἐάν, ἀτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Βουλγαρία ἀπεδέχετο τὴν πρότασιν, ἡ Ἑλλὰς θὰ εὑρίσκετο ἀπέναντι Βουλγαρίας ὑπερμεγέθους μετὰ τῆς Συνεννοήσεως, ἐστερημένη τῆς Α. Μακεδονίας καὶ ὑποχρεωμένη νὰ κυνηγῇ τὸν Κεμὰλ εἰς τα βάθη τῆς Μ. Ἀσίας, πρὸς πραγματοποίησιν φανταστικῶν ἀνταλλαγμάτων. Προσεκάλεσεν αὐτοβούλως τοὺς Συμμάχους, παρὰ τὸ Σύνταγμα, ἐν ἀγνοίᾳ Βασιλέως καὶ Βουλῆς εἰς Θεσσαλονίκην, πραξικόπημα ὅπερ ἐγένελο ἡ αἰτία, ἡ μὲν Α. Μακεδονία νὰ δῃωθῇ, ἡ δὲ Σερβία νὰ καναστραφῇ. Διότι ἄνευ τῆς ἀφίξεως τῶν Συμμάχων, θὰ παρέμεινεν ἀνενόχλητος, μὴ λογιζομένη ὡς σημαντικὸς στρατιωτικὸς παράγων. Ἐπρότεινεν ἐκ δευτέρου τὴν ἔξοδον πρὸς βοήθειαν τῆς Σερβίας, ἀλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀριθμητικὴ πραγματικότης ἦτο τοιαύτη, ὡς πρὸς τοὺς δύο ἀντιπάλους, ὥστε ἀφωπλίσθη ὁ Βενιζέλος, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἀλλ' ἐάν, ἀτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀντετάσσετο ὁ Βασιλεὺς ὀρθότερον κρίνων καὶ νηφαλιώτερον τὰ πράγματα καὶ ἐφηρμόζετο ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ, μετὰ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Συμμάχους, θὰ ἐσαρώνετο καὶ αὕτη μέχρι τοῦ Ταινάρου. Ἐπεχείρησε τὴν δημιουργίαν Ἑλληνοαρμενικοῦ Βασιλείου σχοῦσαν ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἀρμενίων καὶ τὴν ἐκρίζωσιν τῶν Ποντίων.

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ρωσσικὴ Αὐτοκρατορία κατέρρευσε πρὶν τοῦ τέρματος τοῦ πολέμου, ὅπερ ἐὰν δὲν συνέβαινε, θὰ κατέπνιγε τὸν Ἑλληνισμὸν ἅπαξάπαντα κατερχομένη εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ κατελαμβάνουσα τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Στενά, γεγονὸς διὰ τὸ ὁποῖον ὁ Βενιζέλος εἰργάσθη ἐπιμόνως. Ἡ δὲ Ἑλλὰς τῶν πέντε θαλασσῶν αὐτοῦ θὰ, εὑρίσκετο περικυκλωμένη Α. μὲν ὑπὸ 150 ἑκατομμυρίων Ρώσσων, ἀπὸ Β. δὲ καὶ Δ. ὑπὸ 14 ἑκατομμυρίων Νοτιοσλαύων καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ ὁσημέραι θὰ κατεπνίγετο, ὡς μὴ δυναμένη νὰ ἀντιδράσῃ, εἰς τὸν πανσλαυϊστικὸν κατακλυσμόν.

Τέλος, τὴν πολιτικήν του χαρακτηρίζει αὐτὸς οὗτος ὁ Βενιζέλος, ὅταν λαβὼν τὴν ἀπάντησιν παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ὅτι. «Ἡ Ἑλλὰς ἔλαβεν ὡς ἐπαρκῆ ἀμοιβὴν τῆς ἐξόδου της τὴν Α. Μακεδονὶαν» ἐν συνεντεύξει του εἶπε μετὰ κλαυθμηρισμῶν γραϊδίου. «Ἐγὼ ὅστις ἐξεθρόνισα ἕνα δημο-

φιλέστατον Βασιλέα, πῶς θὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Ἑλλάδα; Θὰ μὲ λιθοβολήσωσι». Ὡς καὶ ἡ δήλωσις του ὅτι. «Ἡ Ἑλλὰς ὠφελήθη ἀπὸ τὰ λάθη τῶν ἐχθρῶν της.» Ἤτοι ὅτι, οὗτοι παρημπόδισαν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς του.

Γενικῶς. «Ὅπου ἐφηρμόσθη ἄνευ ἀντιστάσεως ἡ πολιτικὴ τοῦ Βενιζέλου καὶ ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὑπῆρξε καταστρεπτική. Ὅπου παρημποδίσθη εἴτε ἐσωτερικῶς, ὡς ἡ ἐπίθεσις τῶν Δαρδανελλίων, εἴτε ἐξωτερικῶς, ὡς ἡ ἐπίθεσις τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῶν Συμμάχων, ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη».

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος συνεχίζων τὴν παράδοσιν τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, φοβούμενος τὴν κάθοδον τῶν Ρώσσων καὶ ἀποτροπιαζόμενος νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν τελικόν θρίαμβον αὐτῶν, «τὴν κατάληψιν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τῆς Πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν, δαπάνῃ Ἑλληνικοῦ αἵματος, ἠσπάσθη τὴν καιροσκοπικὴν οὐδετερότητα». Θέλων δὲ τὴν Ἑλλάδα Κράτος ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελὲς μὴ συρόμενον, Ἀφρικανικῆς ἀποικίας δίκην, εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἄνευ ὅρων καὶ ἄνευ ἀνταλλαγμάτων, ἠννόει τὴν ἰσότιμον πρὸς τὰ ἄλλα Κράτη συμμετοχήν της ἐν τῇ πάλῃ, ὡς συνέβη μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν, κατόπιν συμβάσεως, μετὰ μακρὰς καὶ ἐξονυχιστικὰς διαπραγματεύσεις συντελεσθεῖσαν καὶ ὑπογραφὴν πρωτοκόλλου καθ' ὅ. «Οὐδεὶς θὰ ἀπεστρατεύετο ἂν ὁ πόλεμος δὲν ἐπερατοῦτο δι' ἕνα ἕκαστον τῶν Συμμάχων».

Ὁ Βενιζέλος ὅμως αὐτοσχεδιάζων μετ' ἀσυνειδησίας, ὑπολογίζων μετ' ἐπιπολαιότητος καὶ προχειρολογῶν μετ' αὐθεντείας, ἐφρόνει ὅτι. «Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχῃ ἰδίαν θέλησιν καὶ γνώμην,αὐτόβουλον δρᾶσιν καὶ Κρατικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοτέλειαν. Ἔπρεπεν ἀποθνησκούσης τῆς Γαλλίας νὰ συναποθάνῃ μετ' αὐτῆς. Τῆς τιμῆς ταύτης οὔσης δι' αὐτὴν ὑπεραρκετῆς».

Συντόμως εἰπεῖν. «Ἐὰν ἠκολουθεῖτο ἡ πεφωτισμένη καὶ φιλόπατρις πολιτικὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἡ ἁπλῆ ὡς ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικότης, ἂς διερμήνευε καὶ ἐξεπροσώπει,ἡ ἀποσκοποῦσα,ἀποκλειστικῶς καί μοναδικῶς,εἰς τὸ Ἐθνικὸν συμφέρον, καὶ κατήρχετο συνεπῶς ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Ρωσσίας καὶ ἡ Βέρθα τῶν Γερμανῶν ἐξ ἀποστάσεως 80 χιλιομ. κατεκεραυνοβόλει τοὺς Παρισίους καὶ ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἔμφοβος ἡτοιμάζετο πάλιν νὰ καταφύγῃ εἰς Βορδώ, ὁπότε ἡ προσθήκη καὶ μιᾶς λόγχης, ἦτο σπουδαία συνδρομή, θὰ ἐπετύγχανε τὰ πάντα διὰ γραπτῆς συμφωνίας ἐξησφαλισμένη καὶ ἡ τύχη αὐτῆς θὰ ἦτο πολὺ διάφορος καθόσον καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων παρατάξεων οἱ φυ-

λετικοί της ἐχθροὶ Ρωσσία, Αὐστρία, Βουλγαρία καὶ Τουρκία ἐκτάδην ἔκειντο».

Ὁ μελετῶν τὴν ἑλληνικὴν Ἱστορίαν παρατηρεῖ σαφῶς ὅτι. «Ἀλκιβιάδης ὁ Κλεινίου Ἀθηναῖος, Αὐταλκίδας ὁ Λέοντος Σπαρτιάτης καὶ Ἐλευθέριος ὁ Κυριάκου Βενιζέλος Κρής, ἀποτελοῦσιν τὴν ἄδοξον καὶ ἀειμίσητον τοῦ Ἑλληνισμοῦ Τριάδα. Ὁ πρῶτος, ὡς διαπράξας τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν καὶ καταφυγὼν εἰς Σπάρτην, ὑπέδειξεν αὐτῇ τὸν Δικελικὸν πόλεμον τὸν ἐπενεγκόντα τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ δεύτερος ὡς διαπράξας τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην δι' ἧς, ὁ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνισμὸς παρεδόθη πάλιν εἰς τὴν Περσικὴν δουλείαν. Καὶ ὁ τρίτος ὡς καταφυγὼν εἰς τοὺς Συμμάχους καὶ ὑποδείξας αὐτοῖς τὰ ληφθέντα κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέτρα καὶ διαπράξας τὴν ἐκστρατείαν τῆς Οὐκρανίας τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὴν καταστροφὴν καὶ ἐκρίζωσιν τοῦ ἐν Ρωσσίᾳ ἀνθοῦντος πολυπληθοῦς ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν τυχοδιωκτικὴν ἀπόβασιν τὴν ἐπενεγκοῦσαν τὴν καταστροφὴν καὶ ἐκρίζωσιν τοῦ ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐν αὐτῇ τῇ κοιτίδι του, βιοῦντος, ἀνθοῦντος, ἐκτεινομένου καὶ εὐτυχοῦντος ἑλληνισμοῦ,μεθ' ἁπάντων τῶν ἐπακολουθησάντων ἀπεριγράπτων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν δεινῶν. Τελικῶς δέ, ὁ πρῶτος ἐξόριστος ἐδολοφονήθη. Ὁ Δεύτερος ἐξόριστος ηὐτοκτόνησε. Ὁ Τρίτος ἐξόριστος εἰς θάνατον κατεδικάσθη.

Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως

Μετὰ τὸ καταπληκτικὸν ἀποτέλεσμα τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, τὴν 15 Ν)βρίου 1920, ὁ Βασιλεὺς ἀπηύθυνε ἐκ Λουκέρνης τὸ ἑξῆς Διάγγελμα.

«Ἕλληνες

Τρία καὶ πλέον ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὑπείκων εἰς τὴν ἀνάγκην, ἐγκατέλειψα τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζήσω ἐπὶ ξένης γῆς. Τρία ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ τὴν ἴδω ὑποφέρουσαν μακρὰν μου, καὶ τὴν εὐτυχίαν νὰ τὴν ἴδω νικῶσαν ἄνευ ἐμοῦ. Τὰ βάσανά της, αἱ νῖκαι της, αἱ στιγμαὶ τῆς εὐτυχίας καὶ τῶν πικριῶν της, μὲ συνεκίνησαν, σᾶς βεβαιῶ βαθύτατα. Ζήσας μακρὰν ὑμῶν, ἔζησα μαζῆ σας καὶ συνεμερίσθην τὰς δοκιμασίας, τὰς χαράς σας καὶ τὰς θλίψεις σας. Ἤδη ἡ ψῆφος σας σβύνει ὅλας τὰς πικρὰς ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας μοὶ ἀφῆκε τὸ πρόσφατον τοῦτο παρελθόν, ἐνθουσιώδης καὶ θερμὴ μὲ φέρει πάλιν πλησίον σας, διαλύει τὰ νέφη τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχώρησαν καὶ σφυρηλατεῖ δεσμοὺς στερρεοὺς μεταξὺ ὑμῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Δυναστείας.

Εὐγνώμων πρὸς τὴν ψῆφον ταύτην, θὰ ἔλθω ἐν μέσῳ ὑμῶν συντόμως ἵνα ἐργασθῶ ταχέως διὰ τὸ μέλλον. Πρὸς τοῦτο, θὰ ἀφιερώσω τὸν ἑαυτόν μου,ὅλας μου τὰς δυνάμεις καὶ πρὸς τοῦτο θὰ ἀπευθύνω μεθ' ὑμῶν τὰς εὐχάς μου πρὸς τὸν Ὕψιστον. Κωνσταντῖνος Β'»

Δημοψήφισμα

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀμφισβητήσεως τῆς ἐννοίας τῶν ἐκλογῶν τῆς 1 Ν[βρίου, ἠξίωσεν, ὅπως ὁ Λαὸς ἐρωτηθῇ κατηγορηματικῶς περὶ τῆς ἐπανόδου του εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον. Πρὸς τοῦτο, τὴν 22 Ν]βρίου 1920, ἐνηργήθη Δημοψήφισμα, καθ' ὅ, οὗτος ἀπεφάνθη διὰ ψήφων 1,010788 κατὰ 10,883, ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, πληροφορηθεῖσα τοῦτο, ἔσπευσε διὰ τοῦ Ἄγγλου Ναυάρχου Κὰρ καὶ τοῦ ἐν Βέρνῃ Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ Ρῶσσελ, νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Βασιλέα ὅτι: «Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς προὐτίθετο νὰ συνεχίσῃ, τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀρξαμένην ἐκστρατείαν, οὐδὲν ἐμπόδιον ἐκ μέρους της, θὰ παρεμβληθῇ εἰς τὴν ἐπιστροφήν του». Ἀνακοίνωσις σύμφωνος, ἄλλως τε, καὶ πρὸς τὴν ἐπίσημον δήλωσιν τοῦ Ζοννὰρ πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Ζαΐμην κατὰ τὸ 1917, καθ' ἣν: «Οἱ Σύμμαχοι οὐδεμίαν θὰ εἶχον ἀντίρρησιν εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐὰν τοῦτο ἐπεθύμει ὁ Ἑλληνικὸς Λαός».

Εἰς τὸν Ἄγγλον Πρεσβευτήν, ἅμα τῇ ἀνακοινώσει ταύτῃ, ὁ Βασιλεὺς ἐδήλωσεν ὅτι: «Ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1916, τετράκις ἐπρότεινε τὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος, ἥτις ἐματαιώθη, διότι ἡ συκοφαντία ὑπερίσχυσε τῆς ἀληθείας». Ἐν συνομιλίᾳ του δὲ μετὰ Γάλλου Διπλωμάτου ἀπέτεινεν αὐτῷ τὸ ἐρώτημα: «Πόσοι ἐκ τῶν συμπατριωτῶν σας ἐπίστευον εἰς τὴν τελικὴν νίκην τῶν Συμμάχων και κατ' αὐτὸ εἰσέτι τὸ ἔαρ τοῦ 1918;» Τοῦ συνομιλητοῦ δηλώσαντος ὅτι, δὲν ἦσαν πολλοὶ οἱ τοιοῦτοι, ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησεν: «Ἐπιτρέπεται, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νὰ κατηγορῆτε τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀμφέβαλλεν; Ἐὰν εἴχομεν ἐξέλθει μετὰ τῶν Συμμάχων καὶ ἐβλέπομεν ἡμᾶς αὐτοὺς κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἡττημένων, ποία θὰ ἦτο ἡ θέσεις ἡμῶν;» Ὁ συνομιλητὴς συμπεραίνων ἐχαρακτήρισε τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον: «Ὡς εἰλικρινῆ καὶ εὐθὺν Ἡγεμόνα, ἄνευ διπροσωπίας».

Ἐπρότεινε δέ, ὅπως συστηθῇ ἐπιτροπὴ παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, «ἵνα κρίνῃ αὐτη, ἂν ἡ στάσις ἣν ἐτήρησεν, ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς βιαίας ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἀπομακρύνσεώς του ἐκ τῆς Πατρίδος του, εἶχε τι τὸ ἐπίψογον καὶ τὸ ἐχθρικὸν κατὰ τῶν Συμμάχων».

Αἱ δηλώσεις αὗται αἱ εἰλικρινεῖς καὶ εὐθεῖαι τοῦ Βασιλέως, ἐπροξένησαν ἀγαθωτάτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν Τύπον καὶ τὰ ἐπ᾽ αὐτῶν σχόλια αὐτοῦ κατεδείκνυον ὅτι: «Ἦτο εὐχερὴς ἡ μετατροπὴ τῶν ἰσχυρῶν, ὑπὲρ τοῦ νέου Καθεστῶτος, πλὴν ἡ ἀνθελληνικὴ στάσις τοῦ Βενιζέλου καὶ τῶν ὀπαδῶν του, καὶ πάλιν ἐματαίωσαν ταύτην».

Ἀχαρακτήριστος Βενιζελικὴ ἀντίδρασις

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν, τῆς 22 Ν]βρίου 1920, τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, συζητουμένης τῆς προτάσεως τοῦ Λόρδου Ρόμπερτ Σέσιλ περὶ λήψεως ἀμέσων μέτρων πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν Ἀρμενίαν κινδύνου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ὡμίλησαν σχεδὸν ἅπαντες ὑπὲρ τῆς προστασίας ταύτης. Ὁ Δόκτωρ Νάνσεν ὑπελόγιζεν ὅτι διὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἀρμενία ἐχρειάζοντο τοὐλάχιστον 60 χιλ. στρατοῦ. Ὁ Λόρδος Μπάλφουρ ἀγορεύσας ἐχαρακτήρισε τὸν Κεμὰλ ὡς Ἀρχηγὸν ληστῶν. Ἡ διεξαχθεῖσα δὲ συζήτησις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν Κράτους τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο διατεθειμένον νὰ ἀναλάβῃ ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Κεμάλ.

Ὁ Ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας Βιβιανὶ ἀγορεύσας ἐξῆρε τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος, καθ᾽ ὅ᾽ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἐστερεῖτο, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, καταλλήλου ὀργάνου πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεών της καὶ τελευτῶν ἠρώτησεν: «Ὑπάρχει Κράτος διατεθειμένον νὰ ἀναλάβῃ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἀρμενίας ἀγῶνα; Ἐὰν ὑπάρχῃ ἂς ἐγερθῇ».

Ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὸν Κεμάλ, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἐδράχθησαν τῆς περιστάσεως τῆς Καθεστωτικῆς μεταβολῆς, πρὸς ἀκύρωσιν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἣν ὑπέγραψαν κατόπιν πιέσεως τῆς Ἀγγλίας ἐπιδιωκούσης ἐξυπηρέτησιν ἰδίου συμφέροντος.

Ἡ εὐκαιρία αὕτη ἡ μοναδικὴ καὶ ἀνέλπιστος ἡ παρουσιασθεῖσα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο μεγίστης σημασίας, ὅπως ἐπιτύχῃ ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Κεμάλ. «Ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος ὅμως Πολίτης, εἴτε ἐξ ἐσκεμμένης, ἀποφάσεως εἴτε ἐξ ἀφαντάστου ἐπιπολαιότητος, ὅπερ ἀπαράδεκτον, μόνος ἐκ τῶν Βαλκανικῶν Ἀντιπροσώπων, ἐτήρησε σιγὴν ἰχθύος. Τῆς Ἑλλάδος δὲ εὑρισκομένης πρὸ πολλοῦ εἰς ἐμπόλεμον πρὸς τὸν Κεμὰλ κατάστασιν, ἡ δήλωσίς της ὅτι θὰ ἀπεδέχετο τὴν ἐντολήν, οὐδὲν ἀπολύτως βάρος θὰ προσέθετε ἐπ᾽

αὐτῆς, θὰ περιέβαλεν ὅμως ταύτην τὸ σοβαρὸν κῦρος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν».

Καὶ οὕτω, παρῆλθεν ἡ μοναδικὴ καὶ σοβαρωτάτη εὐκαιρία, ὅπως «ἡ Ἑλλὰς ἐξουδετερώσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐχόντων συμφέρον νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀκύρωσιν τῆς Συνθήκης τῶν Σέρβων, καὶ θὰ ἐνεφανίζετο ὡς ἐντολεὺς αὐτῆς, πρὸς ὁλοκληρωτικὴν ἐφαρμογὴν ταύτης». Πᾶν σχόλιον περιττὸν ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ Ἕλληνος ἀντιπροσώπου.

Οἱ Φοιτηταὶ τῆς Γενεύης

Ὁ ἐν Γενεύῃ Ἑλληνικὸς Ἀκαδημαϊκὸς Σύλλογος «Ἀθηνᾶ», τὴν 24 Νοεμβρίου 1920, μετέβη, ἐν σώματι, εἰς Λουκέρνην, ἵνα συγχαρῇ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ κατὰ τῆς τυραννίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὸν Α. Σπηλιωτόπουλον πρώην Διοικητὴν Λέσβου, ἐπίτιμον μέλος τοῦ Συλλόγου, εἰς ὃν ἀνετέθη νὰ προσφωνήσῃ Αὐτὸν καταλλήλως.

Ὁ Βασιλεὺς ἐδέχθη τοὺς φοιτητὰς ἐν τῷ γραφείῳ του, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ καλοκαγαθίας καὶ μειδιάματος, χαιρετήσας ἅπαντας διὰ χειραψίας, μεθ' ὃ ὁ Α. Σπηλιωτόπουλος προσεφώνησεν Αὐτὸν οὕτως:

«Μεγαλειότατε!

Καθ' ἣν στιγμὴν ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν προσφιλῆ μας Πατρίδα τελεῖται μεγαλειώδης Ἐθνικὴ μυσταγωγία, μυριάδες δὲ καρδιῶν παλλόμεναι ἐξ ἱερᾶς συγκινήσεως ἀναδίδουσι τὸ ἁγνὸν ἄρωμα τῆς πρὸς τὴν Υ. Μ. λατρείας καὶ ἀφοσιώσεως, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἱστορικὸν Σωματεῖον «Ἀθηνᾶ» Ἕλληνες σπουδασταὶ τῆς Γενεύης ἠθέλησαν δι' ἐμοῦ, τοῦ ἐπιτίμου αὐτοῦ μέλους, νὰ καταθέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τῆς Υ. Μ. τοὺς εὐλαβεῖς χαιρετισμοὺς ἐπὶ τῇ ἀνεκλαλήτῳ νίκῃ, ἣν κατήγαγεν ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς κατά τε τῆς ἀδικίας καὶ τῆς τυραννίας.

Οἱ Σπουδασταὶ οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες πολῖται, οἵτινες ὑπεδέχθησαν τὴν Υ. Μ. ἅμα πατήσασαν τὸ ἔδαφος τοῦτο τῆς ἐξορίας καὶ προσεπάθησαν τρόπον τινά, νὰ τήξωσι διὰ τῆς θερμότητος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πνοῆς των, τὰς ἠθικὰς καὶ φυσικὰς χιόνας αἵτινες περιεστοίχιζον τὴν Υ. Μ. Ἦσαν οὕτω ἡ συνέχεια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας ἣν ἡ Υ. Μ. ἀφῆκε φεύγουσα τὴν ποθητὴν Πατρίδα.

Μεγαλειότατε!

Ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τοῦ Μεγάλου ἡμῶν Αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι Βασιλείου

τοῦ Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ τῶν δύο Κομνηνῶν καὶ ἀπὸ τούτων μέχρι τέλους Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ τελευταίου ἡμῶν Αὐτοκράτορος, ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς οὐδέποτε ἐλάτρευσε καὶ οὐδέποτε ἠγάπησε πλειότερον Ὑμῶν ἄλλον Βασιλέα. Καὶ ἠγάπησε τὴν Υ. Μ., ὄχι μόνον διότι ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτῆς εἶδεν ἐνσαρκούμενα τὰ Ἐθνικὰ Ἰδανικὰ καὶ πραγματοποιουμένας τὰς Ἐθνικὰς προφητείας καὶ παραδόσεις, ὄχι μόνον διότι εἶδε τὸν Βασιλέα του θυσιάζοντα, ὡς ἄλλος Κόδρος, τὸν Θρόνον καὶ τὴν εὐτυχίαν του, ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Λαοῦ του, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Βασιλεὺς αὐτοῦ ἐσυμβόλιζε τὸν ἀγῶνα του. Ἀγῶνα τοῦ δικαίου κατὰ τῆς ἀδικίας, τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῆς τυραννίας, τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ συστηματικοῦ ψεύδους καὶ τῆς συκοφαντίας.

Διό, καὶ ὁ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παθὼν Ἑλληνικὸς Λαός, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ, διὰ μεγαλειώδους χειρονομίας κατέρριψε τὸ τριετὲς οἰκοδόμημα τῆς τυρρανίας καὶ ἐδίδαξε ἄλλην μίαν φορὰν εἰς τὸν κόσμον ὅτι, ἡ κτηνώδης βία δὲν δύναται νὰ κατισχύσῃ τῶν θείων καὶ ἀπαραγράπτων δικαίων, τὰ ὁποῖα τόσον μεγαληγόρως ὕμνησεν ἡ Μοῦσα τῶν ἡμετέρων Προγόνων. Καὶ εἰδικώτερον διὰ τῆς σταθερᾶς ἐμμονῆς του πρὸς τὴν Υ. Μ. καὶ τὴν Δυναστείαν, ἐδίδαξεν ἀκόμη ὅτι ἡ Βασιλεία ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι θεσμὸς χρήσιμος εἰς τὸν κόσμον καὶ ὅτι οἱ Λαοὶ δὲν δύνανται νὰ εὐτυχήσωσιν εἰμὴ Δημοκρατούμενοι ἅμα καὶ Βασιλευόμενοι.

Μεγαλειότατε!

Τῆς λατρείας ταύτης καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπήχησις καὶ ἀπαύγασμα ἀκριβὲς εἶναι τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα διερμηνεύουσι δι' ἐμοῦ οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τῆς Γενεύης πρὸς τὴν Υ. Μ. Καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς νεότητος εἶναι τὰ ὡραιότερα καὶ ἁγνότερα ἐξ ὅσων ὑπάρχουσιν εἰς τὸν κόσμον. Ὁμοιάζουσι τὰ φυσικὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, τὰ ὁποῖα οὐδεμία χιόνος πνοὴ καὶ οὐδεμία βέβηλος χεὶρ ἠδυνήθη ποτὲ νὰ μολύνῃ. Καὶ τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐπιτρέψατε νὰ καταθέσω εὐλαβῶς εἰς τοὺς πόδας τῆς Υ. Μ. ἀναφωνῶν μετ' αὐτῶν.

Ζήτω ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν Κωνσταντῖνος ὁ Δωδέκατος!

Ζήτω ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα ἡμῶν Σοφία!

Ζήτωσαν ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Δυναστεία!»

Ζωηραὶ ἐπευφημίαι καὶ ἠχηρὰ χειροκροτήματα, τρὶς ἐρρύθμως ἐπαναληφθεῖσαι, ἐκάλυψαν τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ εὐφραδοῦς, ἐνθουσιώδους καὶ φιλοπάτριδος ῥήτορος.

Ἀντιφώνησις τοῦ Βασιλέως

Τῆς προσφωνήσεως ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει καὶ μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς ἀκροασθεὶς ὁ Βασιλεύς, ἀντιφωνῶν εἶπεν:

«Εὐχαριστῶ ὑμᾶς Κύριοι διὰ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς ἀγάπης, τὰ ὁποῖα τὴν στιγμὴν ταύτην διερμηνεύετε. Σᾶς εὐχαριστῶ δὲ ὄχι μόνον ὡς φοιτητάς, ἀλλὰ καθόλου ὡς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς ἐν τῇ ξένῃ ταύτῃ Χώρᾳ. Εἶμαι ὑπερήφανος διότι εἶμαι Βασιλεὺς Λαοῦ τοσοῦτον μεγάλου καὶ σταθεροῦ εἰς τὰ φρονήματα αὐτοῦ. Φρονήματα τὰ ὁποῖα δὲν ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ τριετὴς καταδίωξις καὶ τυραννία. Γνωρίζω πόσον καὶ ὑμεῖς ὑπεφέρατε ἐνταῦθα, οὐ μόνον στερηθέντες τῆς προστασίας τῶν Προξενικῶν Ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς καταδιωχθέντες.

Ἀλλ' ἡ στιγμὴ τῆς ἀπολυτρώσεως ἦλθεν. Ἤδη ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἔδωσε καταφανὲς εἰς τὴν ἱστορίαν δεῖγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ὑψηλῆς διανοητικότητος αὐτοῦ, ὀφείλομεν πάντες νὰ λησμονήσωμεν τὰ παθήματά μας, τὸ παρελθόν. Ἐνώπιον ἡμῶν ἀνοίγεται μέγα καὶ ἔνδοξον στάδιον, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ ὅτι πρωτίστως θὰ συντελέσητε καὶ σεῖς ἡ Νεότης.

Ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ βαδίσῃ εἰς τὸ ἑξῆς ἡνωμένη πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν Ἐθνικῶν της ὀνείρων. Καὶ ἐγὼ πρῶτος λησμονῶ, χάριν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς εὐημερίας της. Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ πάλιν θερμῶς καὶ σᾶς συγχαίρω διὰ τὰ αἰσθήματά σας».

Μεθ' ὃ ἔληξεν ἡ Ἐθνικὴ ἑορτὴ αὕτη καὶ οἱ φοιτηταὶ ἀπῆλθον ζωηρότατα τὸν Βασιλέα ἐπευφημοῦντες.

Ἐπιστροφὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀνακοινοῦσα εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὴν πάνδημον ἐπιθυμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς του καὶ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν Θρόνον, παρεκάλει Αὐτὸν ὅπως, ὡς τάχιστα, ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πατρίδα, ἥτις ἀπεφασίσθη κατόπιν διαπραγματεύσεων διεξαχθεισῶν ἐν Ἑλβετίᾳ ὑπὸ τοῦ Στρέϊτ καὶ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὑποδειξάσης ταύτην. Ἡ δ' ἀντίδρασις ἡ ἀναφυεῖσα μεταγενεστέρως, οὐδόλως ἀφεώρα τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τῶν συγ-

κρουομένων διπλωματικῶν συμφερόντων καὶ ἀντιθέσεων τινῶν ἐκ τῶν Συμμάχων κατὰ τῆς Μικρασιατικῆς τῆς Ἑλλάδος πολιτικῆς.

Οὕτω, ὁ Παρισινὸς Χρόνος εἰς τὸ φύλλον τῆς 27 Μαρτίου 1921 ἐδημοσίευσε, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅτι: «Τὴν Πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ρυθμίζουσι τὰ συμφέροντα αὐτῆς καὶ οὐδὲν ἕτερον. Ἐὰν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἤθελε παραιτηθῆ, τοῦτο ἁπλῶς θὰ καθίστα αὐτὸν συμπαθέστερον ἴσως μεταξὺ τοῦ Λαοῦ του. Ἡ θυσία αὕτη ὅμως θὰ ἦτο ματαία. Οὐδὲν θὰ μετεβάλλετο ἐν τῇ Ἀνατολῇ».

Ὁ Πρωθυπουργὸς Ράλλης τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐχαιρέτησεν εἰπών:

«Ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανήγυρις πανηγύρεων. Ἐπανέρχεται ὁ θρυλλικὸς Βασιλεύς. Ἡ νίκη ὀφείλεται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀγάπη του εἶναι Ἰσχὺς τοῦ Βασιλέως, κατὰ τὸ ἔμβλημα τῆς Δυναστείας».

Ὁ Γούναρης ἐχαιρέτησε ταύτην εἰπών:

«Ἡ Ἑλλὰς πανηγυρίζει τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως της. Καὶ εἶναι φυσικώτατον τοῦτο. Ἱκανοποιεῖ τόσα ἀνώτερα αἰσθήματα τὸ μέγα τοῦτο γεγονός. Τὸ αἴσθημα τῆς εὐλαβείας πρὸς λατρευόμενον Στρατηλάτην. Τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης τῆς τρωθείσης ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἡγεμόνος, ἡρωϊκῶς ἐγκαρτερήσαντος ἐν τῷ μαρτυρίῳ χάριν τῆς Πατρίδος. Τέλος τὸ αἴσθημα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κύρους τῆς ἀσπλάγχνως καταπατηθείσης Λαϊκῆς θελήσεως».

Ὁ Στράτος ἐχαιρέτησεν αὐτὴν εἰπών:

«Σύμβολον ἐλευθερίας, διὰ τοὺς νικήσαντας τὴν τυραννίαν πολίτας, Κωνσταντῖνος ὁ Μεγαλομάρτυς.

Σύμβολον Ἐθνικῆς ἑνότητος, διὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς στρατιώτας Κωνσταντῖνος ὁ Στρατηλάτης.

Ἡγεμὼν Δημοκρατικοῦ Λαοῦ καὶ ρυθμιστὴς Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀποκαθίσταται εἰς τὸν Θρόνον ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Λαοῦ του.

Ἡγήτωρ ἑνιαίου Ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἀναλαμβάνει τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς κληρονομικῆς ἐντολῆς τῆς Φυλῆς, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Στρατοῦ του.

Βασιλεὺς καὶ Λαὸς οὐδὲ στιγμὴν θὰ ἀπολέσωσιν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς «Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῆς Πολιτειακῆς ὀργανώσεως».

Καταπλεύσαντος, τὴν 2 Δεκεμβρίου, κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς Βενετίαν, ἡ ἐπιβίβασις τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Β. Οἰκογενείας συνοδευομένης ὑπὸ τῶν Πριγκήπων Γεωργίου καὶ Νικολάου, ἐγένετο ἐν μέσῳ ζωηροτάτων ἐκδηλώσεων ἀφοσιώσεως καὶ σεβασμοῦ τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ Πληρώματος, προμήνυμα ἀσφαλὲς τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑποδοχῆς αὐτῶν. Τὸ ἔνδοξον Θωρηκτὸν ἀποπλεύσαν ἐκ Βενετίας μετὰ ταραχωδέστατον πλοῦν, τὴν 4 ἀπογευματινὴν ὥραν τῆς 5 Δεκεμβρίου 1920, κατέπλευσεν εἰς Κόρινθον, ὁπόθεν, τὴν 6 πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης, ἀναχωρήσαντες σιδηροδρομικῶς, ἀφίχθησαν εἰς τὸν Σταθμὸν Λαυρίου τὴν 11 ὥραν, ἔνθα ἀνέμενεν ἡ Βασιλομήτωρ Ἀντιβασίλισσα Ὄλγα, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὁ Δήμαρχος, οἱ λοιποὶ Ἐπίσημοι καὶ συνωστιζόμενον πλῆθος Λαοῦ.

Ἡ γενομένη πρὸς τὸν ἐπανακάμπτοντα ἐκ τῆς ἐξορίας λαοφιλῆ Βασιλέα ὑποδοχή, ἦτο παρεμφερὴς πρὸς τὴν γενομένην αὐτῷ, ὅταν ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων πεδίων μαχῶν, ἐν οἷς Τουρκοφάγος καὶ Βουλγαροκτόνος ἐπωνομάσθη.

Ἐπιβὰς ὁ Βασιλεὺς μετὰ Βασιλομήτορος, τῆς Βασιλίσσης, τῶν Πριγκήπων καὶ τῆς ἀκολουθίας του τῶν ἀναμενόντων αὐτοκινήτων, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἐφίππων Ἀξιωματικῶν ἀποτάκτων ἐν μεγάλῃ στολῇ καὶ ἀκολουθοῦντος πυκνοτάτου πλήθους ἐνθουσιῶντος καὶ ἐπευφημοῦντος, διὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, Πλατείας Συντάγματος καὶ ὁδοῦ Ἑρμοῦ κατηυθύνθη εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ὅπου ἐψάλη κατανυκτικωτάτη πρὸς τὸν Ὕψιστον εὐχαριστία. «Ὅταν δὲ ἀνεγνώσθη δέησις παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Θεοκλήτου, ἐπίτηδες διὰ τὴν περίστασιν γραφεῖσα, ὁ ἀσφυκτικῶς πεπληρωμένος Ναὸς παρουσίασε πρωτοφανῆ καὶ ἀλησμόνητον εἰκόνα, τοῦ πλήθους γονυπετήσαντος καὶ ἐν συγκινήσει ἀκροτάτῃ προσευχομένου καὶ θερμῶς τὸν Ὕψιστον εὐχαριστοῦντος, ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ τοῦ λαοφιλεστάτου Βασιλέως ἐπιστροφῇ».

Περατωθείσης τῆς δοξολογίας, κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἡ πομπὴ κατηυθύνθη εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἐν τῇ Πλατείᾳ τῶν ὁποίων, συνεκεντρώθη ἀμέτρητον τὸ πλῆθος. Περὶ τὴν 1 μ. μ. ὥραν, ἐμφανίζεται ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κρατῶν τὴν Στραταρχικὴν ράβδον, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς Βα-

φιλομήτορος Ὄλγας, τῆς Βασιλίσσης Σοφίας, τῶν Πριγκήπων, τῶν Πριγκιπισσῶν καὶ τῆς λοιπῆς ἀκολουθίας του.

Εἰς τὴν ἐμφάνισίν του, ἡ ἀναμένουσα ἐν τῇ Πλατείᾳ λαϊκὴ πλημμύρα ἐκσπᾷ εἰς ἰσχυροτάτην καὶ μακρὰν ἰαχὴν χαρᾶς, ἀγαλλιάσεως, ἐνθουσιασμοῦ καὶ παντοίων ἐκδηλώσεων λατρείας. Πίλοι ρίπτονται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ἀμέτρητα μανδήλια ταχύτατα καὶ παλινδρομικῶς κινοῦνται.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, πρὸ τῆς μεγαλειώδους ἐκδηλώσεως ταύτης, ἵσταται εἰς προσοχὴν καὶ χαιρετᾷ εὐλαβέστατα στρατιωτικῶς, ἐν ἄκρᾳ συγκινήσει καὶ ἑτοιμοδάκρυτος καὶ λαβὼν παρὰ τῆς Βασιλίσσης μανδήλιον, σύει αὐτὸ φιλικώτατα, πρὸς τὸ ἀλλοφρονοῦν πλῆθος.

Μετὰ παρέλευσιν ἀρκετοῦ χρόνου, ἀποκατασταθείσης τελικῶς ἡσυχίας, ἀπαγγέλλει μὲ φωνὴν δονουμένην ὑπὸ ἀκροτάτης συγκινήσεως τὸ Ὑψηλὸν αὐτοῦ Διάγγελμα, ἔχον οὕτω:

«Ἀγαπητὲ Λαέ,

Ὑπείκων εἰς ὕψιστον πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον, κατέλιπον τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τρία καὶ πλέον ἀτελείωτα καὶ ὀδυνηρὰ ἔτη, καθ' ἃ ἐβίωσα μακρὰν ἡμῶν, ἐν ἀγωνίᾳ καὶ συγκινήσει, χωρὶς ὅμως, οὐδ' ἐπὶ στιγμήν, νὰ ἀπολίπῃ με ἡ ἐκ τῆς ἀγάπης παρηγορία καὶ ἡ εἰς ὑμᾶς πεποίθησίς μου.

Οὕτω καὶ μακρὰν ὑμῶν διετέλεσα κοινωνὸς τῶν τυχῶν τῆς Πατρίδος, θλιβόμενος διὰ τὰς περιπετείας αὐτῆς, ἀλλ' ἐπιχαίρων ἐπὶ τῇ πληρώσει προαιωνίων πόθων, διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐνδόξου στρατοῦ μας.

Εὑρισκόμενος ἤδη ἐν μέσῳ ὑμῶν, λογίζομαι εὐτυχής. Ἡ πάνδημος ὑμῶν πρόσκλησις ἀπέδειξεν ἀλήθειαν τὸ κληροδοτηθέν μοι παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Πατρός μου ἔμβλημα: «Ἰσχύς μου ἡ ἀγάπη τοῦ Λαοῦ». Σᾶς εὐγνωμονῶ.

Ἐτρώθη ἡ Πατρική μου καρδία καὶ ἡ καρδία τῆς Βασιλίσσης, ἐκ τοῦ ἀδοκήτου θανάτου προσφιλεστάτου υἱοῦ, ἐπιτελέσαντος τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθῆκον κατὰ τὴν ἀποδημίαν μου. Αἱ θεῖαι βουλαὶ ἀνεξερεύνητοι.

Εἷς ἔσται ἤδη ὁ σκοπὸς τοῦ βίου μου, νὰ ἀποδειχθῶ ἀντάξιος τῆς ἀγάπης τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς μου εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν δικαίων καὶ συμφερόντων αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ αὐστηρῷ

τηρήσει τοῦ Συνταγματικοῦ ἡμῶν Χάρτου καὶ τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Πολιτεύματος.

Θέλω δὲ ἐπιδιώξη ἐσωτερικῶς μέν, τὴν ἐν τῇ ἑνότητι γαλήνην καὶ ἐξωτερικῶς τὴν συμπλήρωσιν τῆς Ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως, στηριζόμενος εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ἡμῶν Στρατόν.

Ἡ ἑνότης, συνεπαγομένη τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Λαοῦ εἰς τὰ ἔργα του, θὰ ἀσφαλίσῃ τὴν εὐημέριαν τῆς Χώρας καὶ θὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς δυνάμεις αὐτῆς, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν Ἐθνικῶν σκοπῶν καὶ πόθων. Ἀκολουθῶν δὲ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τὴν πατροπαράδοτον κατεύθυνσιν, τὴν ἀπὸ τῆς Ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, τὴν πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Βασιλείου, ἐγκατασταθεῖσαν καὶ ἀνταποκρινομένην εἰς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον. Θὰ καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν, πρὸς ἐμπέδωσιν ἀγαθοτάτων σχέσεων πρὸς τὰς Μεγάλας Συμμάχους Δυνάμεις καὶ τὴν ἐπίρρωσιν τῶν πρὸς τὴν γενναίαν Σύμμαχόν μας Σερβίαν δεσμῶν.

Αἱ δύο μνηστεῖαι, ἀφ' ἑνός, τοῦ προσφιλοῦς μου Διαδόχου τοῦ Θρόνου Γεωργίου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Ρουμανίας Ἐλισάβετ καὶ ἀφ' ἑτέρου, τῆς πεφιλημένης θυγατρός μου Ἑλένης μετὰ τοῦ Διαδόχου τῆς Ρουμανίας Καρόλου, ἐγκαινιάζουσι νέους εὐτυχεῖς δεσμοὺς τῆς Πατρίδος μας, πρὸς τὴν δικαίως μεγαλυνθεῖσαν Ρουμανίαν.

Χωροῦντες οὕτω ἐπὶ τὴν Ἐθνικὴν ἀποστολήν, θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς συνεχίζει τὸ ἀπὸ αἰώνων ἐκπολιτιστικόν του ἔργον.

Ἐπὶ τούτοις ἀναφωνῶ : Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς Λαός».

Τὸ ἄπειρον πλῆθος, ἐν εὐασμοῖς καὶ χειροκροτήμασι ζωηροῖς, διαλυθέν, διεσπάρη ἀνὰ τὰς λεωφόρους, πλατείας καὶ ὁδοὺς τῆς Πόλεως.

Ποῖα αἰσθήματα καὶ ποίας ἐλπίδας ἔτρεφε μετὰ τὴν ἐκλογικὴν νίκην, ἡ μεγίστη πλειοψηφία τοῦ Ἔθνους πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ἀπέδειξε περιτράνως τὸ ἐπακολουθῆσαν δημοψήφισμα, τὰ ὁποῖα μεταξὺ ἄλλων, διηρμήνευσε καὶ ἡ προσφώνησις τοῦ ἡγέτου τῆς Σαμιακῆς ἐκ Βουλευτῶν ἐπιτροπῆς, τοῦ παλαιμάχου Πολιτικοῦ Ε. Χατζιδάκη, Βουλευτοῦ καὶ Πληρεξουσίου.

«Μεγαλειότατε.

Ἐπιτακτικὴν ἐκτελοῦντες ἐντολὴν τοῦ Σαμιακοῦ Λαοῦ, προσερχόμεθα σήμερον, ὅπως εὐλαβῶς ὑποβάλωμεν εἰς τὴν Σεπτὴν Μεγαλειότητά Σου, τὰ αἰσθήματα τῆς ἀναλλοιώτου πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτοῦ.

Παλαίμαχος ἀγωνιστὴς τῆς ἐλευθερίας ὁ Σαμιακὸς Λαός, ὑπέκυψε μὲν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν καὶ ἐδεινοπάθησε κατὰ τὴν ὑπερτριετῆ διάρκειαν τῆς θεοστυγοῦς τυραννίας, ἀλλὰ διετήρησεν ἀδούλωτον τὸ φρόνημα αὐτοῦ καὶ βαθυτάτην τὴν ἀγάπην καὶ λατρείαν πρὸς Σὲ τὸν αὐτοθυσιασθέντα διὰ τὴν Πατρίδα.

Καὶ τώρα, ὅτε τῆς ἐλευθερίας ἡ φωτεινὴ αἴγλη καταυγάζει καὶ πάλιν τὴν Ἑλληνίδα γῆν καὶ ἐπραγματοποιήθη τὸ ὄνειρόν του νὰ Σὲ ἐπανίδη ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου Θρόνου Σου, ὁλοψύχως συγχαίρει μετὰ τοῦ Πανελληνίου καὶ διαπύρως εὔχεται ὅπως Σὺ ὁ πραγματοποιήσας τὸ Ἰδεῶδες τοῦ Ὑπάτου τῶν ποιητῶν, «ὁ ἀγαθὸς Βασιλεὺς καὶ κρατερὸς αἰχμητής», καταξιωθεὶς ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας νὰ συμπληρώσῃς καὶ ἐπιστέψῃς τὸ ἔργον τῆς Ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ ἀποκαταστάσεως.

Ζήτω Βασιλεῦ».

Πλῆθος δὲ τηλεγραφημάτων ἀφοσιώσεως καὶ πίστεως πρὸς τὸν ἐπανακάμψαντα Βασιλέα, κατέφθανον, ἔκ τε τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ Ἐσωτερικοῦ, εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

Ἀναλαβὼν δὲ πάλιν τὰ ἡνία τοῦ Κράτους ὁ μεγαλόφρων καλοκάγαθος καὶ ἀμνησίκακος Βασιλεὺς οὐδένα κατεδίωξεν, ἀλλὰ καὶ συνίστα θερμῶς καὶ διεκήρυττε διαπρυσίως ὅτι: «Τῆς Ἑλλάδος μαχομένης ἅπαντες πρέπει ἀνεξαιρέτως νὰ συνδράμωσιν αὐτήν, ὅπως τὴν δάφνην τῆς νίκης καὶ πάλιν δρέψῃ».

Ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ Βασιλέως, ὁ ἀείμνηστος ἱστορικὸς τέως Πρωθυπουργὸς Σ. Λάμπρος συνέταξε τὸ κατωτέρω ποίημα ὑπὸ τοῦ Λαοῦ ἀδόμενον.

α

Ἀνοῖξαν τὰ παράθυρα
ἀνοῖξαν τὰ μπαλκόνια
ἀπὸ τὸ λόφο τῶν Νυμφῶν
ἀντιλαλοῦν κανόνια.

β

Πάλι χαρὰ κι' ὀχλοβοὴ
καὶ νίκη καὶ στεφάνια
λὲς κι' ἄνοιξαν ὁλόπλατα
καὶ γελαστὰ τὰ οὐράνια.

γ

Κι' ἀπ' ἐκεῖ μὲ φτερωτὸ
τὸν Πήγασο κατέβη
κεῖνος ποὺ ξέρει νὰ νικᾶ
καὶ νὰ καβαλικεύῃ.

δ

Κι' ἀπ' ἄκρη εἰς ἄκρη
πέφτει βροχὴ τὸ δάκρυ
εἶναι τὸ δάκρυ τῆς χαρᾶς
γιὰ τὸν ὑγιυὸ τῆς νίκης
τὸν νικητὴ τοῦ Μπιζανιοῦ
καὶ τῆς Θεσσαλονίκης.

ε

Σὰν πάλεψε μὲ τὴ φωτιὰ
καὶ τὸν φοβῆθ' ὁ χάρος
νίκησε καὶ τὴν ξενητειὰ
σὰν ἥρως ὁ Κουμπάρος.

στ

Κι' ὅλος ἀγάπη καὶ χαρὰ
γυρίζει στὴν Πατρίδα
ὁ λατρευτός μας Βασιλῆᾶς
τοῦ Γένους ἡ ἐλπίδα.

Ἡ δὲ Λαϊκὴ Μοῦσα συνέταξε τὸ ἑπόμενον:

α

Σὲ κάθε βῆμα τὸν ρωτοῦν
μὲ βουρκωμένα μάτια
γιατὶ νὰ μένουνε κλειστὰ
τοῦ Κώτσου τὰ Παλάτια.

β

Κι' αὐτὸς ὁ μέγας Μάρτυρας
λέγει, σὰν τὸν ρωτοῦνε,
ἐμὲ ὁ Λαός μου νἆν καλὰ
καὶ ὅλα ἂς καοῦνε.

γ

Καὶ ἂν εἰς τὰ Παλάτια μου
πέτρα ὀρθὴ δὲν μείνῃ
ἂν κι' ὁ Θρόνος μου κι' αὐτὸς
φλόγα καὶ στάκτη γίνῃ.

δ

Τοῦ τελευταίου μου Τσολιᾶ
τὴν πόρτα θὰ κτυπήσω
καὶ μέσα στὴν καλύβα του
τὸν Θρόνον μου θὰ στήσω.

Τὴν 24 Δ]βρίου, ἀφίκετο ἐν Ἀθήναις ὁ Πρίγκηψ Διάδοχος τῆς Ρουμανίας Κάρολος, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῆς Β. Οἰκογενείας, τῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ Λαοῦ.

Ἀπόστολοι τοῦ Βενιζέλου. Ποικίλη ἀντίδρασις

Ὁ Βενιζέλος καταφυγὼν εἰς Νίκαιαν, ἐν συνομιλίᾳ μετὰ τοῦ Ἀδοσίδου περὶ τῆς ἐκλογικῆς του πανωλεθρίας, ὀργίλως ἀπέδιδε ταύτην «εἰς τοὺς συνεργάτας του, χαρακτηρίσας τὸν μὲν Ρέπουλην αἰσχρόβιον, τὸν Τσιριμῶκον πωλητὴν χαρίτων εἰς καταδίκους, τὸν Σοφούλην ἐστερημένον ὁλοσχερῶς παντὸς ἠθικοῦ αἰσθητηρίου καὶ τὸν Μ. Νεγρεπόντην, τὸν Ἐπιτελάρχην τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος, ἀποδειχθέντα καὶ τοῦ κτήνους κατώτερον».

Ἅμα δ' ὡς συνῆλθεν ἐκ τοῦ τρόμου καὶ τῆς ταραχῆς τῆς ἐπικινδύνως ἐκσπασάσης κατ' αὐτοῦ Λαϊκῆς ὀργῆς, ἤρξατο ἐκεῖθεν, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, νὰ διαδίδῃ διὰ τῶν δορυφόρων του καὶ τῶν μεμισθωμένων ὀργάνων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Τύπου, μυ-

ρίας ὅσας κατὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως συκοφαντίας, καὶ νὰ πλέκῃ τὰ νήματα, νὰ τανύῃ τὰ δίκτυα, νὰ ἐγκαθιστᾷ τὰς ἐνέδρας καὶ νὰ προπαρασκευάζῃ τὴν κατὰ τῆς Πατρίδος του καὶ τῶν συμπολιτῶν του ἐκδικητικὴν ἐκστρατείαν,ἐκπέμπων εἰς τὰ κέντρα παλαιοῦ τε καὶ νέου κόσμου τοὺς ἀποστόλους του,οἵτινες διέσπειρον καὶ ἁδρᾷ δαπάνῃ ἐδημοσίευον, πληροφορίας μειούσας τὰς προσπαθείας τῆς Ἑλλάδος, καὶ μεγεθυνούσας καὶ χρωματιζούσας ζωηρότερον τὸ ἀσημότερον στρατιωτικὸν ἢ πολεμικὸν ἀτύχημα.

Οὕτω, ὁ φέρων τὸ τετιμημένον, σεβαστόν, καὶ ἀγαπητὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔνδυμα τοῦ Ἱεράρχου, ὁ Μελέτιος Μεταξάκης, τέως Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἐν Ἀμερικῇ μεταβὰς ἤρξατο δυσφημηστικὸν καὶ ἀμείλικτον κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πόλεμον,περιερχόμενος τὰς διαφόρους πόλεις καὶ ἐκφωνῶν, παρὰ τὸ ἱερὸν καὶ γεραρὸν αὐτοῦ σχῆμα, λόγους πολιτικῆς ἐμπαθείας καὶ ἀνακριβείας πρωτοφανοῦς καὶ ἀπιστεύτου δριμύτητος, αὐτὸς ὁ ἀντιπρόσωπος ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Θεανθρώπου, τοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου σταυρωθέντος, χάριν τῆς ἀληθείας, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως.

Κατὰ χρονικὰ δὲ διαστήματα ἀπεστέλλοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν,ὁ Ὑποστράτηγος Φραντζῆς Πρόεδρος τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικῆς Ἑνώσεως καὶ ὁ πολιτευόμενος Πεπὲς Ἀργυρόπουλος καὶ ἄλλοι φέροντες γραπτὰς καὶ προφορικὰς τοῦ Βενιζέλου ὁδηγίας, εἰς τὴν αὐτόθι ἐπιτροπὴν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. «Διὰ τὴν εὐόδωσιν καὶ ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῆς μεταβάσεως εἰς τὰς τάξεις των, τῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα κληθέντων ἐφέδρων,πρὸς ἄμυναν τῆς κινδυνευούσης Πατρίδος αὐτῶν».

Εἰς Σόφιαν μετέβη ὁ τέως Ἀρχηγὸς τῆς αὐτόθι Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς Συνταγματ. Μαζαράκης Κ. ὅστις, εἰς τοὺς ἐπισκεφθέντας αὐτὸν ὁμογενεῖς Ἕλληνας ὑπηκόους,ἐπανέλαβε τὸ τροπάριον τοῦ Βενιζέλου, καθ' ὅ : «Τὰ στρατευόμενα τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ θὰ πολεμήσωσι καὶ θὰ φονευθῶσιν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ὅπως στηριχθῇ εἰς τὸν Θρόνον του ὁ Γερμανόφιλος προδότης Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ, ὑποσχεθέντες τῇ Βουλγαρίᾳ τὴν παραχώρησιν τῆς Μακεδονίας μέχρι Τυρνάβου, ἐὰν ἀφίνοντο ἐν Θράκῃ ἀνενόχλητοι».Ἐκ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ δὲ στρατευθέντων Ἑλλήνων ὑπηκόων, ὀλίγοι προσῆλθον εἰς τὰς τάξεις των.

Συγχρόνως προέτρεψεν, ὅπως, μιμούμενος αὐτόν, συναπέλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ σημαντικώτε-

ρος καὶ ἐπωφελέστερος Πράκτωρ τοῦ Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος, ὡς ἀνεφέρθη αὐτῷ, δι' οὗ ἐπληροφορεῖτο ἡ Πρεσβεία καὶ παρηκολούθει οὗτος τὰς ἐνεργείας τῶν βυσσοδομούντων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰς παραμονὰς καὶ τὴν διάρκειαν τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας. Ἤτοι, ἀπεπειράθη νὰ ἀποκόψῃ τὰς χεῖρας καὶ νὰ ἐξορύξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Ἐπιτετραμμένου καὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀκολούθου τῆς Πατρίδος του, τῆς ἀπεκδυθείσης εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων σκληρότατον, δαπανηρότατον καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα,ὃν ἐδημιούργησεν ἡ Βενιζελικὴ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ κομματικὴ ἰδιοτέλεια.

Εἰς τὸ Μέτωπον παρέμεινεν ἡ Μάννα τοῦ Στρατιώτου, ἀκριβέστερον εἰπεῖν Μητρυιά,καὶ ἄλλαι Βενιζελικαὶ νοσοκόμοι, αἵτινες πλησιάζουσαι τοὺς προσκομιζομένους εἰς τὰ Νοσοκομεῖα ἐκ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τραυματίας, ἠρώτων αὐτοὺς μικροπονήρως ποῦ καὶ πῶς ἐτραυματίσθησαν, μεθ' ὃ ἔλεγον ὑστεροβούλως αὐτοῖς: «Δὲν πειράζει, ἂν ἔχασες τὸ πόδι σου, τὸ ἔχασες διὰ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Καὶ δέκα πόδια νὰ ἔχῃ κανεὶς δὲν πειράζει νὰ τὰ χάσῃ καὶ τὰ δέκα δι' Αὐτόν». Εἰς ἄλλον ἔλεγον: «Ἔπαθες πνευμονίαν, τύφον, φυματίωσιν; Δὲν πειράζει. Μία ζωὴ εἶναι αὐτή, καλλίτερα νὰ τὴν δώσῃς διὰ τὸν Κωνσταντῖνον».

Καὶ οὕτω, παρ' αὐτῶν ἐνεσταλάζετο εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀσθενοῦς ἢ τοῦ τραυματίου,ὅτι αἰτία τοῦ παθήματός των ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος, χάριν τοῦ ὁποίου διεξήγετο ὁ πόλεμος, τελικῶς δὲ ψευδόμεναι προσέθετον: «Ἂν ἦτο ὁ Βενιζέλος, παιδί μου, αὐτὸς θὰ εἶχε διορθώσει τὰ πράγματα καὶ θὰ εἶχον τελειώσει ὅλα. Ἀλλὰ δὲν πειράζει, ὁ Κωνσταντῖνος ἂς εἶναι καλὰ καὶ ἂς χαθῇ μιὰ ζωή». Οὕτω δὲ ἀσθενεῖς καὶ τραυματίαι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς τάξεις των, ἢ εἰς τὴν Πατρίδα των, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸ μικρόβιον τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου.

Κυρίαι τῶν Ἀθηνῶν ἐν Προύσῃ, περιήρχοντο τὸ Στράτευμα, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλανθρωπικῆς μερίμνης, πράγματι ὅμως κατηχοῦσαι καὶ πείθουσαι τοὺς ἁπλοϊκοὺς στρατιώτας ὅτι ἀδίκως ταλαιπωροῦνται καὶ φονεύονται. Ὡς συνέβη μὲ Διλοχίαν ἥτις διαταχθεῖσα νὰ μεταβῇ εἰς τὰς προφυλακὰς ἐστασίασε. Παρεμβάντος δὲ τοῦ Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου καὶ ὁμιλήσαντος εἰς τοὺς στρατιώτας πατριωτικῶς καὶ ἐνθέρμως, συντετριμμένοι οὗτοι ἠσπάσθησαν τὴν δεξιάν του, δηλώσαντες μετάνοιαν καὶ ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. «Ὡμολόγησαν δὲ ρητῶς ὅτι εἶχον παραπεισθῇ ὑπὸ τῶν Κυριῶν», τὰς ὁποίας τὸ Στρα-

τηγεῖον, τούτου ἕνεκα, ἀπεδίωξεν ἐκεῖθεν». Ἐναμίλλως δὲ ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Βενιζελικοὶ Ἀξιωματικοὶ ἐν τῷ Μετώπῳ, ἤσκουν παρεμφερῆ ἀντεθνικὴν κατήχησιν.

Οἱ ἐν Παρισίοις καταφυγόντες Ν. Πολίτης, Λ. Νάκος, Α. Μιχαλακόπουλος, Ε. Ρέπουλης, Μ. Νεγρεπόντης, Ι. Δαμβέργης καὶ ἄλλοι, πληροφορηθέντες ὅτι ὁ Βλιώρης Βέης τῆς Αὐλῶνος, τὰ μάλα σημαίνων Ἀλβανὸς Φύλαρχος, μετ' ἄλλων ὁμοφύλων του,κατὰ τὴν κίνησιν τῆς ὁριστικῆς διευθετήσεως τῶν Ἑλληνοαλβανικῶν διαφωνιῶν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν στενωτέραν συνεργασίαν τῶν δύο Κρατῶν, προέβη εἰς συνεννοήσεις περὶ ἀναρρήσεως εἰς τὸν Ἀλβανικὸν Θρόνον Ἕλληνος Πρίγκηπος, κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀποτυχίαν αὐτῶν, ὑποσχεθέντες αὐτῷ ὅπως τὸν ὑποστηρίξωσι διὰ τῶν Κυβερνήσεων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας νὰ ἀνέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν Ἀλβανικὸν Θρόνον, ὡς καὶ νὰ μὴν ἀποσπασθῇ ἡ Β. Ἤπειρος ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας, ἀρκεῖ νὰ διακόψῃ τὰς συνεννοήσεις.

Ὁ Λ. Νάκος, ἐκδίδων ἐν Παρισίοις τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Ἡ Δημοκρατικὴ Ἑλλάς», διένεμε ταύτην δωρεὰν εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων, εἰς Γάλλους Βουλευτάς, Γερουσιαστάς, Ὑπουργούς, Διπλωμάτας καὶ λοιποὺς ἐπισήμους, συκοφαντῶν τὴν Ἑλλάδα, τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, δημιουργῶν σοβαρὰς δυσχερείας, εἰς τὰς καταβαλλομένας ἐνεργείας πρὸς διάλυσιν τῆς δυσπιστίας, διὰ τὰ εἰλικρινῆ αἰσθήματα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπέναντι τῆς Γαλλίας.

Ὁ Μιχαλακόπουλος καὶ ὁ Πολίτης καταβαλόντες δραστηρίας ἐνεργείας, ἐπέφερον τὸ ναυάγιον τοῦ προσφερθέντος δανείου παρ' Ἀμερικανῶν κεφαλαιούχων 20 ἑκατομμυρίων δολλαρίων,καταβλητέων κατὰ πενταμήνους δόσεις, ὡς καὶ τὴν χορηγίαν, μὲ βραχυπροθέσμους δόσεις, πολεμικοῦ ὑλικοῦ ὑπὸ Γαλλικῶν καταστημάτων, ἐπειγόντως καὶ ἀπολύτως ἀναγκαίου εἰς τὴν Μικρασιατικὴν Στρατιάν.

Προκειμένου νὰ προβληθῇ εἰς κινηματογράφον τῶν Παρισίων, ἡ ὑπέρλαμπρος δρᾶσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, οἱ Βενιζελικοὶ πληρώσαντες ἁδρότατα τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν κεντρικῶν κινηματογράφων, ἐματαίωσαν τὴν προβολήν της. Εἰς δὲ τοὺς συνοικιακοὺς κινηματογράφους τῶν Παρισίων, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐν Μασσαλίᾳ, προέβησαν οὗτοι εἰς αἰσχροτάτας ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Γούναρη.

Ἐν συγκεντρώσει Γάλλων πολιτευομένων καὶ Διπλωμα-

τῶν, διεξήχθη συζήτησις περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἐν ᾗ παρευρέθησαν προσκληθέντες οἱ Κυριακίδης, ἐφοπλιστής, Δαμβέργης, ὁ Πρόεδρος τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἰατρὸς Βλαβιανὸς καὶ ὁ Νεγρεπόντης, ὅστις ἀπὸ χειρογράφου ἐδήλωσεν ὅτι: «Οἱ Γερμανοὶ ἐδαπάνησαν πολλὰ ἑκατομμύρια μάρκα, διὰ προπαγάνδαν ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τοῦτο ἡ πλειονότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἶναι Γερμανόφιλος, ἀκολουθοῦσα τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Πρωθυπουργόν του Γούναρην». Ὁ Βλαβιανὸς ἀναιρῶν τὰς συκοφαντίας ταύτας τοῦ Νεγρεπόντη ἐδήλωσεν ὅτι: «Ἡ ἀσκηθεῖσα ἐν Ἑλλάδι δίωξις καὶ ἡ παραχώρησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ Ρωσσίᾳ ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος».

Ἀνάκλησις τῶν Ἀποτάκτων

Ἀναλαμβάνων τὴν Διοίκησιν τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας ὑπέβαλεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ὀνομαστικὸν κατάλογον 14 ἀνωτέρων Ἀξιωματικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, οὓς ἐζήτει ὡς συνεργάτας αὐτοῦ. Μετὰ τὸ δημοψήφισμα ἦλθον εἰς Ἀθήνας ἐκ Μεσολογγίου, ὅπου διέμενον ὡς ἀπόταχτος, ἐπὶ τῇ ἀναμενομένῃ ἐπιστροφῇ τοῦ Βασιλέως, καθ' ἣν παρέστη καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεως τοῦ Βασιλέως συναντήσας με ὁ Ἐπιμελητὴς Λοιδωρίκης Θ. μοὶ ἀνεκοίνωσεν, κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ, μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας, ὅτι θὰ ἀνελάμβανον τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Στρατιᾶς, καὶ κατ' ἰδίαν του ἐκτίμησιν ἀλλὰ καὶ θερμὴν σύστασιν ἄλλων ἁρμοδίων Ἀξιωματικῶν. Εὐχαριστήσας ἐγκαρδίως, διὰ τὴν τιμήν, ἐδήλωσα αὐτῷ ὅτι: «Μετὰ τὸν ὠμὸν διωγμὸν καὶ τὸν ἄτιμον ἐξευτελισμὸν ὃν ὑπέστην παρὰ τῆς Βενιζελικῆς διοικήσεως, ἀπεφάσισα νὰ παραμείνω ἐν ἀποστρατείᾳ».

Ὁ Βασιλεὺς πληροφορηθεὶς τοῦτο, μοὶ ἐδήλωσε τὴν ἐπομένην «Μετ' ἀπορίας ἐπληροφορήθην τὴν ἀπόφασίν σου» καὶ μοὶ συνέστησε φιλικώτατα, νὰ μεταβῶ εἰς τὴν θέσιν μου, προσθέσας ὅτι «ὅσα καὶ ἂν ὑπέστημεν ἅπαντες, ἔχομεν καθῆκον ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον ὡς πραγματικοὶ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ νὰ ὑπηρετήσωμεν τὴν Πατρίδα μας, μέχρι τελευταίας πνοῆς καὶ βοηθήσωμεν αὐτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς κρισιμωτάτης θέσεως, εἰς ἣν ἡ δημοκοπία ἀσυνειδήτως περιέπλεξεν αὐτήν».

Μετὰ τὴν Βασιλικὴν ταύτην σύστασιν καὶ προτροπὴν τὴν

έπομένην μεταβὰς παρὰ τῷ 'Αντιστρατήγῳ Παπούλᾳ, διαμένοντι παρὰ συγγενικῇ του οἰκογενείᾳ, γενόμενος φιλικώτατα δεκτὸς καὶ εὐχαριστήσας αὐτὸν θερμῶς διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀτομόν μου γενομένην τιμὴν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, ἐτέθην εἰς τὰς διαταγάς του. Περὶ τὰ μέσα Δ]βρίου ἀνεχώρησα εἰς Σμύρνην πρὸς ἀνάληψιν τῆς ὑπηρεσίας μου, ἀλλὰ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο χωρὶς νὰ μοὶ ἀνατεθῇ ὑπηρεσία τις. Τούτου ἕνεκα, μεταβὰς παρὰ τῷ 'Αρχιστρατήγῳ, ἀνέφερον αὐτῷ ὅτι «δὲν εἴμην συνειθισμένος εἰς τὴν ἀργομισθίαν καὶ τὸν παρεκάλεσα ὅπως ἢ νὰ μοὶ ἀναθέσῃ τὴν ὑπηρεσίαν. Ἣν ἀρνούμενος, παρ' αὐτοῦ, προετράπην νὰ ἀποδεχθῶ, ἢ νὰ μοὶ χορηγήσῃ φύλλον πορείας,ὅπωςἐπιστρέψω εἰς 'Αθήνας.

Εἰς ἀπάντησιν μοὶ ἐδικαιολογήθη, κατὰ τρόπον ἄτεχνον καὶ τοιοῦτον, ὥστε ἠννόησα ὅτι ἡ πληροφορία ἥτις μοὶ ἐδόθη μόλις ἀφίχθην εἰς Σμύρνην ὅτι «δὲν εἴμην ἀρεστὸς εἰς τὸ Βενιζελικὸν 'Επιτελεῖόν του, ἕνεκα τῶν ὑψηλῶν μου σχέσεων», ἦτο ἀκριβής. 'Εν τῷ μεταξύ, ἀποφασισθείσης τῆς ἐπιθετικῆς ἀναγνωρίσεως πρὸς τὸ Δορύλαιον καὶ ἀπελθόντος τοῦ 'Αρχιστρατήγου εἰς Προῦσαν, παραμείνας εἰς Σμύρνην καὶ ἀντιληφθεὶς ἐπαρκῶς τὴν διανόησιν τὴν ἐν τῷ Στρατηγείῳ κρατοῦσαν, μόλις ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἀποτυχούσης ἐπιχειρήσεως, λαβὼν φύλλον πορείας, τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει μου, ἐπέστρεψα εἰς 'Αθήνας κατὰ τὰς ἀρχὰς 'Ιανουαρίου 1922.

'Αρκετοὺς δὲ ἐκ τῶν ἀνακληθέντων ἀποτάκτων καὶ ἀποσταλέντων εἰς τὴν Σρατιὰν Μ. 'Ασίας, ὁ 'Αρχιστράτηγος Παπούλας, κατὰ τὰς εἰσηγήσεις τῶν Μεντόρων αὐτοῦ, ἀπέστελλε πάλιν εἰς 'Αθήνας, ἰσχυριζόμενος ὅτι, ὁ μὲν διὰ τὴν Διοίκησιν Τάγματος, ὁ δὲ διὰ τὴν Διοίκησιν Συντάγματος, ὁ δὲ διὰ τὴν Διοίκησιν Μεραρχίας, ἂν καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέρους αὐτοῦ κατὰ μόρφωσιν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικήν, ἦσαν ἀνίκανοι, ὡς ἀπομακρυνθέντες ἐπὶ τριετίαν, Βενιζελικῇ βίᾳ, ἀπὸ τοῦ στρατεύματος. «Αὐτὸς ὅμως, ἐπὶ τριετίαν ἐπίσης, ἀπόταχτος καὶ μακρὰν αὐτοῦ εὑρισκόμενος, ἦτο ἱκανὸς διὰ τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς. Καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἡ ἰδιοτύπως σκεπτομένη καὶ μακρὰν τῆς πραγματικότητος διατελοῦσα, ἐνέκρινε τὴν ὀξύμωρον πραγματικότητα ταύτην».

Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς διανοήσεως τῶν Βενιζελικῶν 'Αξιωματικῶν εἶναι τὸ γεγονὸς καθ' ὅ: «'Ο 'Υπαρχηγὸς τοῦ 'Επιτελείου, καὶ Μέντωρ τοῦ 'Αρχιστρατήγου Συνταγμ. Σαρηγιάννης συνομιλῶν ἐν Καραΐκιοϊ μετὰ τοῦ 'Υποστρατήγου Καρακάλου Π. εἶπεν αὐτῷ: «Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν 'Αποτάκτων εἰς τὸ Στράτευμα, αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι 'Αξιωματι-

καὶ πρέπει νὰ ἀναζητήσωσιν ἄλλο ἐπάγγελμα, ὡς μὴ ἔχοντες ἐλπίδα ταχείας προαγωγῆς». Ἤγουν, «τὸ πρῶτον καὶ κύριον ζήτημα διὰ τὸν Συνταγματάρχην αὐτόν, τῆς Ἑλλάδος ριψάσης τὸν περὶ τὸν ὅλον κῦβον, καὶ εἰς τὴν Μικρασιατικὴν κάμινον καταιομένης, ἦτο ἡ προαγωγή».

Τὴν ἐπομένην τῆς εἰς Ἀθήνας ἀφίξεώς μου συνηντήθην, ἐν τοῖς Ἀνακτόροις, μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη καὶ ἐν τῇ γενομένῃ συνομιλίᾳ περὶ τῶν ἐν Σμύρνῃ καὶ τῆς ἐπιστροφῆς μου, περιέγραψα τὴν ἀνικανότητα καὶ ἀκαταλληλότητα τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα ὡς Ἀρχιστρατήγου, ὅστις ἀναγνωρίσας ταύτην καὶ χαρακτηρίσας αὐτὸν δι' ἐπιθέτου μειωτικοῦ, μοὶ εἶπεν: «Διώρισα ὅμως ἱκανὸν Ἐπιτελάρχην». Σὺν τῇ ἐκφράσει τῆς ἐκπλήξεώς μου, ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει του ταύτῃ, τῷ εἶπον: «Ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἱκανὸς ὁ Ἐπιτελάρχης, ἡ ἀνικανότης τοῦ Ἀρχιστρατήγου δὲν δύναται νὰ καλυφθῇ καὶ θὰ ἔχῃ αὕτη ἐπιζήμια ἀποτελέσματα». Περιγράψας δ' αὐτῷ τὰς ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἀναπτυχθείσας ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ ἀντιδράσεις καὶ ἔριδας, συνέστησα τελικῶς, ὅπως ἡ Κυβέρνησις διαθέσῃ ἅπασαν αὐτῆς τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ σοβαρωτάτου γεγονότος τούτου, ἵνα μὴ μετανοήσῃ βραδύτερον ματαίως, ἀνωφελῶς καὶ ἀνεπανορθώτως. Ὁ Πρωθυπουργός, ἂν καὶ ἐξεδήλωσε σαφῶς τὴν ἔγκρισίν του καὶ τὴν παραδοχὴν τῶν γνωμῶν μου τούτων, οὐδὲν ὅμως ἔπραξε.

Ἀποστολὴ εἰς Σόφιαν

Περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1921, δι' ὁμοφώνου ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διωρίσθην Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος τῆς ἐν Σόφιᾳ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, ὅπου καὶ μετέβην περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς τούτου, λαβὼν ἐντολὴν τοῦ Βασιλέως νὰ διέλθω διὰ Σμύρνης, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀφικνούμενος εἰς Σόφιαν, νὰ ἐκθέσω αὐτῷ δι' ἐπιστολῆς μου τὰς ἐντυπώσεις μου, περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων.

Εἰς Σμύρνην ἀφιχθείς, ἐπεσκέφθην τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Χρυσόστομον, ὅστις μὲ ἐδέχθη πατρικώτατα, ἀσπασθέντα δὲ εὐλαβῶς τὴν δεξιάν του, κατὰ τὴν γενομένην συνομιλίαν μοὶ ἐδήλωσεν ὅτι: «Ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, ὡς ἀνίκανος καὶ ἀγράμματος, ἡ ἀνάθεσις δὲ αὐτῷ τῆς Ἀρχιστρα-

τηγίας θὰ ἔχῃ δυσαρέστους συνεπείας. Ἐπιπροσθέτως δὲ ἐχαρακτήρισεν αὐτόν, ὡς στερούμενον ἀνατροφῆς, διότι τῷ ἀπέστειλεν ἀνευλαβῆ καὶ ὑβριστικὴν ἐπιστολήν». Τὸν δὲ Ἁρμοστὴν Στεργιάδην ἐχαρακτήρισεν «ὡς μισόθρησκον, μισέλληνα, φιλότουρκον καὶ παράφρονα», μέγα ἔγκλημα ἀποτελοῦσαν τὴν ἀποστολήν του καὶ μεγαλείτερον τὴν διατήρησίν του. Τελικῶς δὲ προσέθηκεν ὅτι: «Ἡ συμφωνία ἣν διέπραξεν ὁ Βενιζέλος περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν Μ. Ἀσίας, Μακεδονίας καὶ Θράκης, καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας, ὡς ἀντιταχθεὶς κατ' αὐτῆς ἐξωρίσθην ἐκ Σμύρνης, εἶναι ἐπικίνδυνον προηγούμενον, δυνάμενον νὰ ἔχῃ δυσαρέστους συνεπείας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Μ. Ἀσίας, εὔχομαι δὲ νὰ διαψευσθῶ». Ἀπελθὼν τῆς Μητροπόλεως μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου, ἀναγγελθεὶς παρὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἁρμοστείας Π. Γουναράκη, ὅστις, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἐπισκέψεώς μου, μὲ ὑπεδέχθη εἰς τὴν θύραν τοῦ γραφείου του προθυμότατα καὶ προσηνέστατα. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν, μὲ ἠρώτησε περὶ τῶν προθέσεων τῶν ἐπανελθόντων εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν ἀποτάκτων Ἀξιωματικῶν. Ἀπαντῶν αὐτῷ διεβεβαίωσα σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι: «Τῆς Πατρίδος εὑρισκομένης ἐν κινδύνῳ, τὸ λυπηρὸν παρελθὸν ἐρρίψαμεν εἰς τὴν λήθην καὶ δίδοντες εἰλικρινῶς τὴν χεῖρα εἰς τοὺς συναδέλφους μας συνεργάτας καὶ συναθλητὰς τῆς Βαλκανικῆς ἐποποιΐας, ἅπαντες ἡνωμένοι καὶ ἀδελφωμένοι ὅπως καὶ κατ' αὐτήν, θὰ ἀγωνισθῶμεν ἐνθύμως καὶ ἑλληνοπρεπῶς, ὅπως ἡ κρίσιμος περιπέτεια εἰς ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐρρίφθη καὶ εὑρίσκεται περατωθῇ, ἄνευ δι' αὐτὴν δυσαρέστων καὶ σοβαρῶν συνεπειῶν». Τοὺς λόγους μου τούτους ὁ Στεργιάδης ἤκουσε καὶ ἐδέχθη μετ' ἐκδήλου χαρᾶς ἀνακράξας: «Εὖγε σας ἀνδρεῖοι καὶ φιλοπάτριδες Ἀξιωματικοί, ἀληθεῖς Ἕλληνες εὐπατρίδαι».

Ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς συζητήσεως, ὁ Ἁρμοστὴς ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα, ἐχαρακτήρισεν τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς Ἀρχιστρατήγου ἀστοχώτατον καὶ ἐπιζημιώτατον, ὡς στερουμένου ὁλοσχερῶς τῶν ἀπαιτουμένων προσόντων καὶ μάλιστα κατὰ τὰς δυσχερεστάτας παρούσας περιστάσεις, καὶ τῆς στοιχειωδεστάτης μορφώσεως καὶ ἀνατροφῆς, ἐπονομάσας αὐτὸν «Ὁπλαρχηγὸν τοῦ Ἀρακύνθου». Ἐξεφράσθη δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ ὡς ἀτόμου περιφρονητικώτατα. Εἰς τὸ πλούσιον κατηγορητήριον τοῦτο ἀπαντῶν ἐδήλωσα αὐτῷ: «Ἀποδέχομαι πληρέστατα τὴν γνώμην σας, ὅτι ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας ἐστερεῖτο ὁλοσχερῶς τῶν ποικίλων

προσόντων τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς κατ' αὐτοῦ μομφάς σας ὡς ἀτόμου, μοὶ εἶναι ὅλως ἀδιάφοροι καὶ οὐδεμίαν ἐκφέρω γνώμην».

Περὶ τὸ τέλος τῆς συζητήσεως, λόγου γενομένου περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς τὸν Θρόνον, ἠρώτησα αὐτὸν πῶς ἔκρινε τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ βενιζελικοῦ τύπου ὅτι : «Ἐπιβλητικὴ ἀνάγκη ἐθνικὴ ἐπιβάλλει τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Θρόνου». Ἐγερθεὶς ἀποτόμως, ἐν ἐξάψει καὶ ζωηροτάτῃ ἀγανακτήσει, μοὶ εἶπεν ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Σᾶς βεβαιῶ ὅτι, ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τοῦ νῦν, τὸ μεγαλείτερον δυστύχημα διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν θὰ ἦτο ἡ ἀπὸ τοῦ Θρόνου, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, παραίτησις τοῦ μεγάλου Πατριώτου Βασιλέως καὶ ἐνδόξου Στρατηλάτου Κωνσταντίνου». Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ἐν ἐκδήλῳ εἰρωνείᾳ καὶ ἀπορίᾳ : «Καὶ ὅμως ἐν Μεσολογγίῳ κ. Ἁρμοστὰ πρὸ ἔτους ἀπεκάλεσες τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς εὐόρκους Ἀξιωματικούς του προδότας ὑπὸ τῆς Γερμανίας ἐξωνημένους καὶ ἀξίους ἀπὸ τῶν δένδρων τῆς Πλατείας Βότσαρη κρεμάσματος, δείξας διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ταῦτα. Πότε ἔλεγες τὴν ἀλήθειαν; τότε ἢ τώρα;» Καὶ διακόψας ἀποτόμως τὴν συνομιλίαν καὶ ἐγερθεὶς κατηυθύνθην πρὸς τὴν θύραν καὶ ἐξῆλθον τῆς αἰθούσης, αὐτοῦ παρακολουθοῦντός με καὶ διακεκομμένας καὶ εὐτελεῖς δικαιολογίας γρυλλίζοντος.

Ἐκ Σμύρνης μετέβην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου παρετήρησα, μετ' εὐνοήτου καταπλήξεως, λύπης καὶ ἀπορίας ὅτι, μεταξὺ τοῦ Ἁρμοστοῦ Πλοιάρχου Βότση Ν. καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς Ὑποστρατήγου Κούτση Π. αἱ σχέσεις ἦσαν λίαν τεταμέναι, ἐξικνούμεναι μέχρις ἀτομικῆς ἐχθρότητος, περίπτωσις ἥκιστα συντελεστικὴ καὶ τὰ μάλιστα ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ἀποστολήν των. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετέβην εἰς Ἀδριανούπολιν, ὅπου, σχεδόν, ἡ ὁλότης τῶν ὑπαλλήλων ἦτο Βενιζελική, ἐμπαθῶς κομματιζομένη καὶ ὀργιάζουσα καὶ οὐσιωδέστατα παρεμποδίζουσα τὴν Ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Βοζίκη Χ. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς Σόφιαν, ὁπόθεν ἀπέστειλα μακρὰν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, περιγράφων ἀμερολήπτως καὶ ἀπὸ περιωπῆς καὶ πιστῶς τὰς ἐντυπώσεις μου περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἐνεχείρησε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Γούναρην, ἐπιστήσας τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῶν γραφομένων.

Ἑλληνικὴ Πρεσβεία Σόφιας

Ἀποκατασταθεισῶν τῶν Διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἡ ἐν Σόφιᾳ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία κατηρτίσθη οὕτως:

Νάκος Πανουργιᾶς· Ἐπιτετραμμένος, δεξιὸς Διπλωμάτης καὶ δραστήριος, προσωπικῶς καὶ ἀκαμάτως ἐργασθείς, συχνάκις ἐξ ἰδίων του σημαντικῶς δαπανήσας πρὸς περίθαλψιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν ἐν ἀθλίᾳ καταστάσει καθημερινῶς καταφευγόντων εἰς τὴν Πρεσβείαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπαχθέντων ἐκ Μακεδονίας ὁμήρων. Ὑποστράτ. **Ἰωαννίδης Ἰωάν**. Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος. **Ταγματ· Πυροβολικοῦ Βαφέας** Βοηθός. **Φ. Ραφαὴλ** φανατικὸς Βενιζελικός, ἀναξίως καὶ ἐμπαθῶς κομματιζόμενος. Α. Γραμ. **Μαρκέτης** σώφρων καὶ ἤρεμος. Β. Γραμ. **Ρομπὲν** Γραφεὺς καὶ **Κοσκινᾶς** Πρωτοκολλητής. Ἐκ δὲ τῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς παρέμεινον προσωρινῶς οἱ Ταγματ. Πυροβολικοῦ **Ἰατρίδης Σ.**, Λοχαγὸς Πεζικοῦ **Δαούλης**, Ὑπολοχαγὸς **Φαλτσῆς**, Ἀνθυπολ. **Σαρικάκης** καὶ **Παπαδόπουλος Δ.** Διερμηνεύς.

Τὴν ἐφαρμογὴν τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ παρηκολουθοῦμεν ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Πρεσβευτῶν Σερβίας καὶ Ρουμανίας Πάτσιτς καὶ Λάγκα-Ρασκάνο καὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀκολούθων Συνταγματ. Ντέντιτς καὶ Φιλιμόν. Ἐπιπροσθέτως δὲ τὸν Ἕλληνα Ἐπιτετραμμένον καὶ τὸν Στρατιωτικὸν Ἀκόλουθον ἀπησχόλει σοβαρώτατα καὶ ἡ ἄγρυπνος παρακολούθησις τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν μέτρων, τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἐν Θρᾴκῃ.

Ὁ ἔλεγχος δὲ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ καὶ ἡ λῆψις τῶν ἐνδεικνυομένων μέτρων, ὑπήγετο εἰς τὴν ἐν Σόφιᾳ ἐγκαταστᾶσαν Συμμαχικὴν Στρατιωτικὴν Ἀποστολήν, ὑπὸ τὸν Γάλλον Ἀντιστράτηγον Φουρτοῦ, ἀπροκαλύπτως καὶ σκανδαλωδῶς ἐκδηλοῦντος φιλικώτατα αἰσθήματα πρὸς τὰς Βουλγαρικὰς Ἀρχάς, καθόσον ἡ Γαλλικὴ Πολιτικὴ ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τῆς εἰρήνης ἐπεδείκνυεν, ὅπως πρὸς τὸν Κεμάλ, οὕτω καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, φιλικὰς διαθέσεις, ὡς ἐπισήμως ὁ Γάλλος ἐν Σόφιᾳ Πρεσβευτὴς Πικὼ ὁμιλήσας ἐν τῇ συγκροτηθείσῃ ἐν Φιλιππουπόλει Συνελεύσει τῆς «Γαλλικῆς Ἀδελφότητος» κατὰ Μάρτιον τοῦ 1921, ἀπροκαλύπτως ἐδήλωσεν ὅτι: «Ἡ Γαλλία κατέλαβε παρὰ τῇ Βουλγαρίᾳ τὴν θέσιν τῆς Ρωσσίας».

Οὕτω, μεταβὰς ἡμέραν τινὰ παρὰ τῷ Ἀντιστρατ. Φουρ-

του ἀνεκοίνωσα ἐμπιστευτικῶς αὐτῷ ὅτι, «κατ' ἀσφαλεστάτας πληροφορίας μου ἐγγὺς τῆς Σόφιας, ἐστάθμευσε συρμὸς πλήρης πυροβόλων Σκόντα καὶ πυρομαχικῶν πρὸς ἀποστολὴν διὰ Βάρνης πρὸς τὸν Κεμάλ.» Οὗτος διέταξε Ταγματάρχην τοῦ Ἐπιτελείου του, ὅπως μεταβῇ ἐπὶ τόπου καὶ ἐλέγξῃ τὴν ἀκρίβειαν τῆς πληροφορίας μου, «ὅστις μεταβὰς καὶ ἐρευνήσας κενὴν σκευοφόρον ἅμαξαν ἀφειμένην πρὸ τοῦ συρμοῦ, χωρὶς νὰ προσεγγίσῃ κἂν τοῦτον, ἐπιστρέψας ἀνέφερεν ὅτι ἡ πληροφορία ἦτο ἀνακριβής». Εἰς τὰς ἐπακολουθησάσας τὴν ἑπομένην ζωηρὰς διαμαρτυρίας μου διὰ τὴν περίεργον ἐπιθεώρησιν τοῦ Ταγματάρχου, ἣν ἐπληροφορήθην παρ' ὑπαξιωματικοῦ τῆς ὑπηρεσίας μου, ἐξεπίτηδες ἀποσταλέντος εἰς τὸν σταθμόν, ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Φουρτοῦ τὴν ξηρὰν ἀπάντησιν ὅτι: «Κατὰ ρητὴν διάταξιν τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγύ, ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἀνήκει εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις καὶ οὐχὶ εἰς τὰς συμπραττούσας, οἷαι εἶναι ἡ Ἑλλάς, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία». Μετὰ τὴν δήλωσιν ταύτην, οἱ Στρατιωτικοὶ Ἀκόλουθοι αὐτῶν διέκοψαν πᾶσαν μετ' αὐτοῦ ἐπαφήν.

Τέλος, ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, τῇ ἀνοχῇ τῆς Συμμαχικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς, καταστρατηγοῦσα τὴν Συνθήκην τοῦ Νεϊγύ, συνεκάλει, ὑπὸ τὸ πρόσχημα συνεργείων ἐργατῶν πρὸς κατασκευὴν ὁδῶν, τοὺς κληρωτοὺς τῶν απογραφῶν καὶ ἤσκει αὐτοὺς στρατιωτικῶς, ὡς πρότερον. Ἡ στάσις τῶν Βουλγαρικῶν Ἀρχῶν πρὸς τοὺς Ἀντιπροσώπους τῶν Βαλκανίων καὶ ἰδίως τῆς Ἑλλάδος ἦτο χαρακτηριστικῶς καὶ ἐκδήλως ἐχθρικὴ οὕτω. Κατὰ διάταξιν τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγὺ τὰ πλεονάζοντα ὅπλα, ἐνῷ ἔδει νὰ ρίπτονται ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ εἰς μέγα βάθος, ταῦτα ἐρρίπτοντο εἰς τὰ ἐγγύτατα τῆς παραλίας, ἀβαθῆ, κατὰ τὴν νύκτα δὲ αἱ Βουλγαρικαὶ Ἀρχαὶ ἀποσύρουσαι ταῦτα τὰ ἀπέκρυπτον εἰς μυστικὰς ἀποθήκας. Πληροφορηθεὶς τὸ τοιοῦτον ἀσφαλῶς, ἀπέστειλα εἰς Βάρναν τὸν Ὑπολοχαγὸν Φαλτσῆν, ὅστις ἐπιτοπίως ἐξετάσας ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀληθείας τῆς πληροφορίας. Οὗτος εὑρισκόμενος ἐν τῷ συρμῷ τῆς Βάρνης ἐπιστρέφων εἰς Σόφιαν ἐπυροβολήθη, ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως, ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας ἀνεπιτυχῶς, τῆς βολίδος προσκρουσάσης ἐπὶ τοῦ παραθύρου τῆς ἁμάξης καὶ ἐποστρακισθείσης. Ἀφιχθεὶς εἰς Σόφιαν μοὶ ἀνέφερε τὴν δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ἣν ὑπέστη. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε βέβαιος φόβος ἐπαναλήψεως αὐτῆς, ἐγκατεστάθη ἐν τῷ Γραφείῳ μου, μὴ ἐξερχόμενος ἐν τῇ πόλει. Μετά τινας δ' ἡμέρας ἐπ' αὐτοκινήτου συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐπιτετραμμένου Πανουργιᾶ καὶ τοῦ Σέρβου Στρα-

τιωτικοῦ 'Ακολούθου Συνταγματ. Ντέντιτς μετέβη εἰς Τσάριβροδ ὅπου, ἐπιβὰς τοῦ συρμοῦ μετέβη εἰς Κωνστάντσαν.

Ὁ Ἐπιτετραμμένος μεταβὰς παρὰ τῷ Πρωθυπουργῷ Σταμπολίνσκυ διεμαρτυρήθη ἐντονώτατα διὰ τὸ πρωτοφανὲς βαρβαρώτατον γεγονός. Ἐγὼ δὲ μεταβὰς παρὰ τῷ Ὑπουργῷ τῶν Στρατιωτικῶν Δημητρίεφ, παρόντος καὶ τοῦ Ἐπιτελάρχου Συνταγματ. Τολπατσίκωφ, διεμαρτυρήθην ὁμοίως. Ὁ Ὑπουργὸς ἀπαντῶν, μὲ ἠρώτησεν ἁπλοϊκώτατα. «Ἐὰν ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας ἐπυροβόλησε διὰ νὰ φονεύσῃ τὸν Ὑπολοχαγὸν ἢ μήπως ἐπυροβόλησε χάριν διασκεδάσεως». Εἰς τὴν περίεργον καὶ μωρὰν ἐρώτησιν ταύτην ἀπήντησα αὐτῷ ξηρῶς: «Διὰ τὴν φήμην τῆς Βουλγαρίας, πρέπει νὰ γίνῃ ἀπολύτως παραδεκτόν, ὅτι ἀπεπειράθη νὰ τὸν δολοφονήσῃ. Διότι ἄλλως θὰ ἐφωρᾶτο περίεργον Κράτος ἡ Βουλγαρία, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ὑπάλληλοι αὐτοῦ καὶ δὴ τῆς Ἀστυνομίας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς καὶ νὰ πυροβολῶσι τοὺς ταξειδιώτας χάριν διασκεδάσεως». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθον.

Ἐπιστρέφων ἡμέραν τινά, μετὰ τοῦ Διερμηνέως τῆς Πρεσβείας Παπαδοπούλου, ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μου τοῦ περικαλλοῦς Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, περατωθέντος κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἀνεβλήθησαν ἵνα τελεσθῶσι, μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου νικητοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, συγχρόνως μετὰ τοῦ ἐξαγιασμοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας, ὃν θὰ ἐτέλει ὁ Βούλγαρος Ἔξαρχος, καὶ διερχόμενος πρὸ τῆς Λέσχης τῆς Φρουρᾶς Σόφιας, καθ' ἣν ὥραν ἐπαιάνιζεν ἡ Στρατιωτικὴ μουσική, ἕνεκα τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν τῇ Λεωφόρῳ πλήθους, τὸ αὐτοκίνητον ἐλαττῶσαν τὴν ταχύτητα ἔβαινε βραδέως, ὅμιλος Ἀξιωματικῶν προχωρήσας ἀπειλητικῶς χειρονομῶν καὶ φωνασκῶν, ἀπεπειράθη νὰ σχίσῃ τὸ Ἐθνικὸν ἀντίσημον αὐτοῦ, ὅτε ὁ παρὰ τὸν ὁδηγὸν καθήμενος Λοχίας ἀκόλουθός μου ἐξαγαγὼν τὸ περίστροφόν του, ἔστρεψε τοῦτο κατ' αὐτῶν, οἵτινες ἐπὶ τῇ θέᾳ του ἀπεμακρύνθησαν ταχέως, καὶ τὸ αὐτοκίνητον συνέχισε τὸν δρόμον του.

Γνωσθέντος τοῦ γεγονότος τούτου, προσελθὼν εἰς τὸ Γραφεῖόν μου ὁ Ἐπιτελάρχης Συνταγμ. Τολπατσίκωφ μοὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, δηλώσας μοι συγχρόνως ὅτι θὰ τιμωρηθῶσιν αὐστηρῶς οἱ πταίσαντες. Εὐχαριστῶν θερμῶς ἐδήλωσα αὐτῷ ὅτι : «Ἀδιαφορῶ ἐὰν θὰ τιμωρηθῶσιν οὗτοι, τῶν ὁποίων ἡ πρωτοφανῶς ἀνάρμοστος συμπεριφορὰ τὰ μέγιστα ζημιοῖ ἠθικῶς τὴν Πατρίδα των, καὶ τὸ Σῶμα τῶν Βουλγάρων Ἀξιωματικῶν δυσφημεῖ».

Τὴν μεθεπομένην κατέφθασεν εἰς τὴν Πρεσβείαν ἡ σύζυγος τοῦ Ρουμάνου Πρεσβευτοῦ Λάγκα-Ρασκάνο τεταραγμένη, ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας Τσαπάλου, Ἀξιωματικοῦ, καὶ διηγήθη ὅτι : «Διερχομένη παρὰ τὴν Στρατιωτικὴν Σχολήν, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ μαθηταὶ αὐτῆς ἠσκοῦντο εἰς τὴν σκοποβολὴν ἐπυροβολήθη παρ' αὐτῶν», τοῦ αὐτοκινήτου ἐφ' οὗ ἐπέβαινε φέροντος ἀρκετὰς εὐδιακρίτους ὀπὰς βολίδων.

Παρὰ τὰς ἐχθρικὰς ὅμως ἐκδηλώσεις ταύτας τῶν Βουλγαρικῶν Ἀρχῶν, τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου κατέστη θρυλλικόν, ὡς τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, παρὰ τῷ Βουλγαρικῷ Λαῷ, παρ' ᾧ παρέμειναν ἀλησμόνητοι αἱ μάχαι τοῦ Κιλκὶς καὶ τοῦ Πετσόβου.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1921, διῆλθεν ἐκ Σόφιας ἐρχόμενος ἐκ Βουκουρεστίου, ὁ Ἄγγλος Συνταγματάρχης Ρέπικτον, Στρατιωτικὸς ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου» τοῦ Λονδίνου, πρὸς μελέτην τῆς καταστάσεως ἐν τῷ Αἵμῳ καὶ βεβαίωσιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγύ. Μετὰ ἐπανειλημμένας συνομιλίας του μετὰ τοῦ ἐπιτετραμμένου Πανουργιᾶ, ὅστις κατετόπισεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς πραγματικότητος, καὶ μετὰ τῶν Πρεσβευτῶν Σερβίας καὶ Ρουμανίας καὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀκολούθων, κατὰ τὴν τελευταίαν μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ συνομιλίαν μου ἀπερχομένου εἰς Ἀθήνας, τελικῶς μοὶ εἶπε: «Κατὰ τὴν ἀκλόνητον πεποίθησίν μου, ὁ μόνος τρόπος ἐξόδου τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς ἐνεστώσης δυσχερείας εἶναι νὰ ἀγνοήσητε τὰς Δυνάμεις καὶ νὰ προέλθητε εἰς ἄμεσον μετὰ τοῦ Κεμὰλ συνεννόησιν». Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει μου δὲ ὅτι εἰς γενομένην σχετικὴν πρότασιν ὁ Κεμὰλ ἠξίωσε τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης, ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν πληθυσμῶν. Τὴν πρότασιν δὲ τῶν Συμμάχων περὶ ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας ἡ μὲν Ἑλλὰς ἀπεδέχθη ταύτην, μετὰ προηγουμένην σύναψιν ἀνακωχῆς, διὰ τὴν ὁμαλὴν ἀποχώρησιν τοῦ Στρατοῦ, ὁ δὲ Κεμὰλ τὴν ἀπέρριψεν ἀξιώσας τὴν πρὸ τῆς ἀνακωχῆς ἐκκένωσιν, ἀπήντησε : «Τότε ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ».

Ὁ δὲ Ἰταλὸς Συνταγμ. Φιόρε, μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ἐν σχετικῇ συζητήσει μοὶ εἶπεν : «Εἰς τὴν σφηκοφωλεὰν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Μεγάλη Δύναμις δὲν θὰ ἀπετόλμα νὰ ἐπιχειρήσῃ μεμονωμένην ἐκστρατείαν. Ἡ Ἑλλὰς ἀποβᾶσα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἔσωσε τὴν Ἰταλίαν σκεπτομένην τοιοῦτόν τι».

Διαταχθεὶς νὰ χορηγήσω φύλλον πορείας εἰς τὰ παραμέ-

νοντα ἐν τῇ Πρεσβείᾳ μέλη τῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Ἀδριανούπουλιν καὶ παρουσιασθῶσιν εἰς τὰ οἰκεῖα Σώματα, ὁ Ταγματ. Ἰατρίδης καὶ ὁ Ὑπολοχ. Σαρηκάκης ἠρνήθησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν καὶ παρέμειναν εἰς Σόφιαν φυγομαχήσαντες. Ὁ δὲ Λοχαγὸς Δαούλης μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι προθύμως μεταβαίνει ὅπου ἡ ὑπηρεσία διέτασσε καὶ λαβὼν φύλλον πορείας ἀπῆλθε δι' Ἀθηνῶν εἰς τὸ Μέτωπον, ὅπου καὶ βαρέως ἐτραυματίσθη.

Μετά τινας ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰς Σόφιαν ἀφίξεώς μου, πλεῖστα Πρόσωπα μοὶ κατήγγειλαν σοβαρωτάτας πράξεις μελῶν τινων τῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς. Ἀπαντῶν, ἐδήλωσα αὐτοῖς κατηγορηματικῶς ὅτι: «Οὐδεμίαν προφορικὴν καταγγελίαν δέχομαι καθ' οἱουδήποτε, ἀλλὰ μόνον ἔγγραφον καὶ ἐνυπόγραφον». Μετὰ μῆνα μοὶ διεβιβάσθη ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς Θράκης καταγγελία ἐνυπόγραφος τοῦ Λοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ Ἀστεριάδη, ἣν ὑπέβαλον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν διὰ τὰ περαιτέρω.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μετά τινας ἡμέρας ἐπιστρέφον τὴν καταγγελίαν, μὲ διέταξε νὰ ἐνεργήσω προσωπικῶς ἔνορκον ἀνάκρισιν, ὑποβάλλων τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἐν καιρῷ, ἧς ἐνεργηθείσης, ἐπεβεβαιώθησαν διὰ τῶν ἐνόρκων καταθέσεων τῶν πολλῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων τὰ καταγγελθέντα αὐτόχρημα ἐγκληματικά. Τὴν δικογραφίαν ὑπέβαλον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μετὰ τοῦ πορίσματος, δι' οὗ ἐγνωμάτευον τὴν παραπομπὴν εἰς τὸ Στρατοδικεῖον τοῦ Ταγματ. Ἰατρίδου καὶ τὴν ἐπιβολὴν πειθαρχικῆς ποινῆς εἰς ἄλλους, ἀλλὰ τὰ ἐπελθόντα ἐπαναστατικὰ γεγονότα παρημπόδισαν τὴν ἐνέργειαν τῶν δεόντων καὶ οὐδὲν κατὰ τῶν κατηγορηθέντων ἐνηργήθη.

Ἀναγνωρισθείσης ὑπὸ τῶν Συμμάχων τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κεμάλ, ἀφίκετο εἰς Σόφιαν ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ὁ Τζεβὰτ Πασᾶς. Ἔκτοτε ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ κέντρον δολοπλοκίας καὶ ἀντιδράσεως κατὰ τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ὁπόθεν Γάλλοι πράκτορες ἀπέστελλον πληροφορίας καὶ σχεδιαγράμματα τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, αἵτινες διεβιβάζοντο πρὸς τὸν Κεμάλ. Κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων ἀκαμάτως καὶ λυσιτελῶς ἀντεδράσαμεν, ὁ Ἕλλην ἐπιτετραμμένος καὶ ὁ ὑπογραφόμενος.

Ἵδρυσις Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐν Κωνσταντινουπόλει

Ὁ Βενιζέλος, μετὰ τὴν ἐκλογικήν του πανωλεθρίαν τῆς 1 Ν]βρίου 1920, φεύγων πανικόβλητος μετὰ τῶν συνεταίρων του τὴν ἐκραγεῖσαν ἐναντίον του ὀργὴν τοῦ δεινῶς παρ' αὐτοῦ τυραννηθέντος Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπῆλθεν ἐξ Ἀθηνῶν κατεσπευσμένως, τῇ συνδρομῇ τοῦ Γούναρη, εἰς Νίκαιαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους ὅπου καὶ ἐγκαταστάθη, δεινὰ μερμυρίζων, κατὰ φρένα καὶ θυμόν, κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τῶν Πολιτικῶν του ἀντιπάλων.

Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν ἐγκατάστασίν του, περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1921, ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς Συνταγμ. Κονδύλην καὶ Μαντζαράκην Κ. καὶ τὸν δημοσιογράφον Σπανούδην. Καὶ μετὰ ἐπανειλημμένην συζήτησιν καὶ τελικὴν προσωπικὴν συνεννόησιν, ἐπιστρέψαντες οὗτοι εἰς Κωνσταντινούπολιν, προέβησαν, κατὰ τὰς ὁδηγίας του, εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ὀνόματι μὲν «Ἐθνικῆς Ἀμύνης», πράγματι δὲ «ἀντεθνικῆς κομματικῆς Σπείρας», κατὰ τὴν φρᾶσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Στρατιωτικῆς ἀποστολῆς Στρατηγοῦ Χάρρικτων, παρασιτιζομένης καὶ μισθοδοτουμένης διὰ τῶν χρηματικῶν καταθέσεων τῶν ἐντοπίων, τῶν ἐνεργουμένων, φαινομενικῶς μὲν χάριν τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος, πράγματι δὲ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Βενιζελικῶν σχεδίων καὶ σκοπῶν. Τῆς Πρωτευούσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκλεγείσης ὡς ἀκινδύνου καὶ ἀσφαλοῦς, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ξένων, κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ νομίμου Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῶν ἐνεργειῶν της ἑστίας. Πιστῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἐν Θερίσσῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ προϋπαρξασῶν. «Ἥτις ἐν μεγίστῃ μοίρᾳ κατειργάσθη καὶ ἐπέφερε τὸν ἐπελθόντα ἐθνικὸν ὄλεθρον».

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἡ ἐν Μ. Ἀσίᾳ διεξάγουσα τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα Ἑλλάς, δὲν ἀντιμετώπιζε μόνον τὸν Κεμὰλ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ μυστικοὺς συνεργάτας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τὸν παντὸς ἄλλου ἀπηνέστερον καὶ ἀσπονδότερον ἐχθρὸν τὴν Ἐθνικὴν Ἄμυναν, μετὰ τῶν πολλαχοῦ ἐξαπλωθέντων πλοκάμων αὐτῆς.

Τὰ γραφεῖα τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ Πατριαρχεῖα, μεταβληθέντος οὕτω τοῦ Σεβασμίου τούτου Παλλαδίου μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου, εἰς πάσης φατριαστικῆς ἐνεργείας, διαβολῆς, συκοφαντίας καὶ κομματικῆς χρησιμοθηρίας κέντρον, ὑπὸ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν σκέπην λειτουργοῦν τοῦ Μελετίου Μεταξάκη, τοῦ παρὰ τὰ θέσμια τοῦ Πατριαρχείου ἐκλεγέντος Οἰκουμενικοῦ Πατριάρ-

χου ἀναξίου καὶ παρανόμου Διαδόδου τοῦ Φωτίου, τοῦ Γερμανοῦ, τοῦ Ἰωακεὶμ Γ΄ τοῦ Πάνυ καὶ λοιπῶν τοῦ Ὀρθοδόξου θρησκευτικοῦ στερεώματος τηλαυγῶν καὶ ἀειλαμπῶν ἀστέρων.

Εἰς τὰ γραφεῖα ταῦτα, διαρκούσης τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, κατέφευγον ἀδιακόπως Ἀξιωματικοὶ τοῦ Μετώπου, ὧν ὀψιαίτατα ἐπλήγη τὸ πατριωτικόν των αἴσθημα, φέροντες τινὲς μὲν τούτων ἐπὶ τῆς ράχεώς των σοβαρὰς κατηγορίας, τινὲς δὲ ἀποκομίζοντες καὶ τὸ χρηματοκιβώτιον τοῦ Σώματος ἐν ᾧ ὑπηρέτουν, ἀκολουθούμενοι παρ' Ὑπαξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης, καὶ διαφόρων ἀέργων ἀλητῶν καὶ ἐξ Ἀνατολῆς τυχοδιωκτῶν, οἵτινες πολλαχῶς περιθαλπόμενοι καὶ ἐφοδιαζόμενοι μὲ δελτίον τῆς Ἀμύνης, παρέμενον σιτιζόμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, πολλαχῶς καὶ ἐμφανῶς ἀσχημονοῦντες καὶ ὁσημέραι αὐξανόμενοι, εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνελθόντες.

Συγχρόνως ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παροικίας καὶ κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ Πράκτορες Ἀξιωματικοί, Πολιτικοὶ καὶ Γυναῖκες, οἵτινες διαρκῶς καὶ φανατικῶς ἐκήρυσσον τὸ κήρυγμα τῆς ἀστρατείας τῶν τε ὑποχρέων πρὸς στράτευσιν Ἑλλήνων ὑπηκόων καὶ μή, οἵτινες κατὰ μετριώτατον ὑπολογισμόν, μετὰ τῶν λιποτακτῶν τοῦ Μετώπου ἀνῆλθον περίπου εἰς 35 χιλ. ἀνδρῶν ἀκμαίων, ἀλκίμων καὶ σφριγώντων. Ἤτοι περὶ τὰ δύο Σώματα Στρατοῦ. Φαντάζεταί τις, εὐχερῶς, ὁποῖον ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν.

Ἐτροφοδότουν δὲ πλουσιοπαρόχως καὶ ἀκαταπαύστως τὸν ἀλλοδαπὸν Τύπον τὸν ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν διακείμενον, ὡς καὶ τὸν διὰ τοῦ Βενιζελικοῦ χρήματος διαφθειρόμενον τοιοῦτον, διὰ πληροφοριῶν καὶ ἐκθέσεων ψευδῶν καὶ μειωτικῶν τῆς ἀξίας τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἔθνους. Πᾶσα ἔξαρσις κατορθώματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ διεψεύδετο καὶ ἀντεκρούετο παρὰ βενιζελικῆς πηγῆς ὑπὸ ξένον προσωπεῖον. Ἀντιθέτως δὲ καὶ τὸ ἐλάχιστον στρατιωτικὸν ἢ πολιτικὸν ἀτύχημα ἐμεγεθύνετο καὶ ζωηρότερον ἐχρωματίζετο.

Τέλος, ἐδράττοντο πάσης εὐκαιρίας ὅπως βαναύσως καὶ ἀνευλαβῶς καθυβρίσωσιν, ὡς Γερμανόδουλον τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ ἀσυνειδήτως ρίψαντα εἰς τὰς ἀχανεῖς ἀνύδρους καὶ ἀδένδρους ἐρήμους τὰ τέκνα τῆς Πατρίδος, πρὸς στερέωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἐγωϊστικῶν βλέψεων καὶ φρούδου φιλοδοξίας στέψεώς του ὡς Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου.

Συνεβούλευον καὶ προέτρεπον τοὺς Ἕλληνας μαχητάς, ὅπως ἀπορρίπτοντες τὰ ὅπλα καὶ παύοντες μαχόμενοι καὶ χύνοντες τὸ αἷμα των διὰ Χώραν μὴ οὖσαν Ἑλληνικὴν νὰ ἐπιστρέψωσιν οἴκαδε, εἰς τὰς πασχούσας καὶ πεινώσας οἰκογενείας των.

Τελικῶς δέ, ἐξύμνουν καὶ ἀπεθαύμαζον, ἀνθελληνικῶς καὶ δουλεπρεπῶς, τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Κεμὰλ ἀποκρούσαντος τὴν ἐπίθεσιν, τῆς 10 Μαρτίου 1921, τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχήρ, εὐελπιζόμενοι ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ δεύτερον ἠχηρότερον ράπισμα κατὰ τῆς παρειᾶς τοῦ ἀπάτριδος καὶ ἀνικάνου Στρατηλάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου. Τελεία καὶ πρωτοφανὴς Ἐθνικὴ πόρωσις. Τελειοτέρα διανοητικὴ διαστροφή. Καὶ τελειοτάτη κομματικὴ ὑποδούλωσις.

Προκήρυξις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης

Μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ, τῆς 8 Ἰουλίου 1921, προέλασιν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἐν μακρᾷ ἐκθέσει ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα ἀνέπτυξε τὸ πατριωτικόν της πρόγραμμα, ἔχον ἐν περιλήψει οὕτω :

«Ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα, τὸ Πατριαρχεῖον καὶ οἱ Ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀμύνης, στρέφουσι τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Μέτωπον καὶ μόνον. Διότι, εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθεν ἡ Ἑλλὰς τοῦ Κωνσταντίνου, μόνη διέξοδος εἶναι τὸ Μέτωπον. Δὲν ἦτο ὀλιγώτερον κρίσιμος ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος, πρὸ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπαναστάσεως. Ἐν τούτοις, ἐν ταῖς κρισιμωτάταις ἐκείναις στιγμαῖς, ἡ Τριανδρία ἰδοῦσα τὴν πικρὰν ἀλήθειαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς διανοίξασα τοῦ Λαοῦ, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τώρα ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν τὸ αὐτό.

Ἡ ἀπαισιωτέρα, ἀντεθνικωτέρα καὶ ἀστειοτέρα συγχρόνως τῶν προταθεισῶν γνωμῶν, εἶναι ἡ τῆς ἐσωτερικῆς συνδιαλλαγῆς, ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Κωνσταντίνου, διὰ τὴν τελεσφορωτέραν τοῦ Ἐθνικοῦ ζητήματος διεξαγωγήν».

Κατέληγε δὲ εἰς τὴν λῆψιν τῶν ἑξῆς ἐπιβαλλομένων μέτρων :

α) Παραίτησις τοῦ Βασιλέως **Κωνσταντίνου.**

β) Συγκρότησις ὑπηρεσιακῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Στεργιάδην ἢ τὸν Ζαΐμην ἢ ἄλλον ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην εἰς ὅλας τὰ Μερίδας.

γ) Διάλυσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ προκήρυξις ἐκλογῶν.

Ἂν οἱ Κυβερνῶντες δὲν δεχθῶσιν ἐντὸς μηνὸς τὴν λύσιν ἥτις ἐνδεικνύεται, ὄχι μόνον χάριν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀλλὰ καὶ χάριν τῆς ἰδίας των σωτηρίας, οὐδεμία δύναμις πλέον θὰ δυνηθῇ νὰ συγκρατήσῃ τὴν Λαϊκὴν ἐξέγερσιν, ἥτις θὰ τιμωρήσῃ ὅλους τοὺς ἐνόχους τῶν Ἐθνικῶν συμφορῶν.

Ἐθνικὴ Ἄμυνα»

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως σαφῶς καταδείκνυται ὅτι: «Ὁ Βενιζέλος ἐχάλκευε διὰ τοῦ Μετώπου τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφήν του».

Τὴν 11 δὲ Δ]βρίου 1921, ἀπηύθυνεν ἡ Ἐθνικὴ Ἄμυνα προκήρυξιν, ἥτις μετὰ πολλὰς ἀποστροφάς, κατέληγεν εἰς τὴν ἑξῆς ἔκκλησιν:

«Ἀξιωματικοί,

Δὲν ἐπιτρέπεται πλέον πλάνη, δὲν ἐπιτρέπεται σύγχυσις τῆς Πατρίδος μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀτιμοτέρου τῶν Βασιλέων, ἐξ ὅσων εἶδέ ποτε ὁ κόσμος. Εἶσθε ἡ μόνη ὠργανωμένη τάξις τοῦ Ἔθνους, ἡ μόνη κἄπως ὑγιῶς διανοουμένη, καὶ συνεπῶς φέρετε τὴν μεγαλειτέραν εὐθύνην διὰ τὰς ἐπισωρευομένας ἐθνικὰς συμφοράς, διὰ τὴν συντελουμένην πλήρη καὶ ἀνεπανόρθωτον ἐξουθένωσιν τοῦ ἔθνους. Ἀγωνίζεσθε ἤδη ἐπὶ δεκαετίαν ὁλόκληρον, κατεβάλετε καὶ καταβάλλετε μόχθους ἀρρήτως καὶ χύνετε τὸ τίμιον αἷμά σας διὰ νὰ κάμετε Ἑλλάδα μεγάλην. Θὰ ἐπιτρέψητε, κατόπιν ὅλων αὐτῶν τῶν θυσιῶν σας, εἰς ἕνα Βασιλέα ἄθλιον, εἰς ἕνα Γούναρην ἠλίθιον, νὰ καταστρέψωσι τὸ πᾶν;

Μετὰ τόσους ἀγῶνας θὰ ἀφεθῆτε σεῖς οἱ τόσον ὑπερήφανοι καὶ τόσον γενναῖοι νὰ συρθῆτε πρὸς τὴν τύχην τῶν Ρώσσων Ἀξιωματικῶν;

Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἔχῃ θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν τοῦ κόσμου καὶ νὰ ζήσῃ, ἐφόσον ἐπὶ τοῦ Θρόνου της κάθεται ὁ ἀτιμότερος τῶν δολοφόνων τοῦ κόσμου. Ὁ διὰ τοῦ Τσερέπη καὶ Κυριάκη ἀποπειραθεὶς νὰ δολοφονήσῃ τὸν Βενιζέλον καὶ δι' ἄλλων τώρα ἀνθρώπων του τὸν ἡρωϊκὸν καὶ τίμιον νικητὴν τῆς Ἕλλης καὶ τῆς Λήμνου;

Ἕλληνες Ἀξιωματικοί,

Ὑπάρχει ἀκόμη καιρὸς νὰ σώσωμεν τὴν κατάστασιν, εὐτυχῶς ἀκόμη δὲν ἀπωλέσθη τὸ πᾶν. Ἐξεγερθῆτε συσσωματωμένοι ὅλοι ὡς

εἷς ἄνθρωπος, συντρίψατε τὴν κακοήθη σπεῖραν καὶ σώσατε τὴν Πατρίδα. Τὸ μέλλον σας. Τὸν ἑαυτόν σας. Τὰς οἰκογενείας σας.
Ἀλλὰ πρὸ παντὸς βιασθῆτε. Ἡ ἀποτροπαία σπεῖρα ἤρχισε τὰς δολοφονίας καὶ εἶναι φόβος μήπως, ἐὰν βραδύνητε νὰ ἐξεγερθῆτε, δὲν εὕρητε τίποτε νὰ σώσητε.

«Ἐθνικὴ Ἄμυνα»

Ἡ δὲ ἀρθρογραφία, παραλλήλως, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βενιζελικοῦ Τύπου, προεξαρχούσης τῆς «Πρωΐας», ὀργάνου τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ἀποπτύσσασα πάντα χαλινὸν καὶ πᾶσαν αἰδὼ καὶ εὐπρέπειαν, κατέστη αὐτόχρημα κατάπτυστος, ἀκατανόμαστος καὶ ἀντεθνική, ἀδιακόπως καὶ συστηματικῶς δυσφημοῦσα ἐπιζημιώτατα τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν, προθετικῶς καὶ ἐσκεμμένως μειοῦσα τὴν ὑπέροχον δρᾶσιν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, πρὸς κατάρριψιν τοῦ ἠθικοῦ του. Ἀντιθέτως δὲ ἐξυμνοῦσα, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, τὸν φυλετικὸν καὶ ἀμείλικτον τῆς Ἑλλάδος ἐχθρὸν τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ καὶ τὴν δρᾶσιν του ἐξαίρουσα, πραγματικὴ Σύμμαχος αὐτοῦ καταστάσα. Ὅστις, δραττόμενος τῆς ἀξιολόγου εὐκαιρίας τῆς πολυτίμου ταύτης συμμαχίας, ὑπεβοήθει ὅλαις δυνάμεσι, καὶ λυσιτελέστατα τὸ Ἑλλαδοφθόρον ἔργον καὶ τὸν ἀντεθνικὸν σκοπὸν τῶν Διευθυντῶν καὶ Συντακτῶν αὐτῆς, ρίπτων καθημερινῶς δι' ἀεροπλάνων τὰς προκηρύξεις τῆς Ἀμύνης, τὰ φύλλα τῆς «Πρωΐας», τοῦ «Κήρυκος τῆς Κωνσταντινουπόλεως» καὶ Κομμουνιστικὰ φυλλάδια συνιστῶντα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Μετώπου, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκτυπούμενα, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς γραμμὰς αὐτοῦ, πρὸς ἀνάγνωσιν. Δι' ἀτμακάτου του δὲ ἀπεστέλλοντο εἰς Πάνορμον διανεμόμενα ἐκεῖθεν εἰς τὸ Στράτευμα. Τοῦτο πληροφορηθεῖσα ἡ Ἀγγλικὴ Ἁρμοστεία ἀπέστειλε πολεμικὸν πλοῖον, ὅπερ συλλαβὸν ἀτμάκατον τοιαύτην, κατέσχε τὰ φύλλα. Γνωρίζουσα δὲ τὰς στενωτάτας σχέσεις Ἀμύνης καὶ Πατριαρχείου, προέβη εἰς σχετικὴν παρατήρησιν πρὸς αὐτά. «Ἐρωτῶσα ἂν εἶναι Ἕλληνες οἱ γράφοντες καὶ οἱ προβαίνοντες εἰς τοιαύτας ἐνεργείας».

Τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διαγωγὴν ταύτην τῶν Διευθυντῶν καὶ τῶν Συντακτῶν τῆς «Πρωΐας», δὲν ἐκφράζει ἐπαρκῶς οὐδεμία λέξις καὶ φρᾶσις Ἑλληνική. Διότι καὶ δὲν ὑπάρχει τοιαύτη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Λεξικῷ, καθόσον δὲν ἐφαντάζοντο ποτὲ οἱ τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν δημιουργήσαντες καὶ διαδόσαντες ὅτι: «Θὰ εὑρίσκετο ποτὲ ἡ Ἑλλὰς πρὸ τοιούτου μιαροῦ καὶ εἰδεχθοῦς Ἐθνικοῦ ἐγκλήματος καὶ μητροκτόνου

φαινομένου καὶ συνεπῶς δὲν ἠσχολήθησαν περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ».

Κατεσχέθησαν δὲ ἐπιστολαὶ καθ' ἑκατοντάδας ἀριθμούμεναι καὶ ἀποστελλόμεναι παρὰ Βενιζελικῶν 'Αξιωματικῶν, ἰδίᾳ ἀνωτέρων, πρὸς Ὑπαξιωματικοὺς καὶ Στρατιώτας ἐν τῷ Μετώπῳ εὑρισκομένους, παριστῶσαι, ὡς ἀθλιεστάτην τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κατάστασιν καὶ τὰ μέγιστα δεινὰ ἅτινα ὑφίσταντο οἱ οἰκεῖοί των καὶ τὸ ἄσκοπον τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν θυσιῶν των.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἀναισθησία καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν 'Αμυνιτῶν ὥστε, ὁσάκις κατέφθανον ἐκ τοῦ Μετώπου εἰς Κωνσταντινούπολιν εὐφρόσυνα ἀγγέλματα νικηφόρου προελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ καταλήψεις, κατόπιν ἡρωϊκῶν καὶ αἱματηροτάτων μαχῶν, σημαντικῶν πόλεων τῆς Μ. 'Ασίας, οὗτοι σπεύδοντες εἰσήρχοντο εἰς τὸ ἐντευκτήριον τῆς 'Αμύνης ἀσθμαίνοντες, τεταραγμένοι, ἀγωνιῶντες καὶ ἀπεγνωσμένως ἀγγέλλοντες ταῦτα, ὡς ἰδίοις ὄμμασι, ἰδίοις ὠσὶ καὶ ἰδίᾳ ἀντιλήψει εἶδεν, ἤκουσε καὶ ἀντελήφθη, ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας, τυχαίως διερχόμενος ἐκεῖθεν, καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἁρμοστείαν κατευθυνόμενος ἐν πολιτικῇ ἀμφιέσει, ἕνα 'Αξιωματικὸν κραυγάζοντα ἀπελπιστικῶς πρὸς ἱστάμενον ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ ἐντευκτηρίου συνάδελφόν του: «'Εχάθημεν! ὁ στρατὸς προχωρεῖ νικηφόρος».

Ὁ ἀμερόληπτος Ἕλλην ἀναγνώστης ἐπιθυμεῖ νὰ μάθῃ ποῖος Στρατὸς ἐπροχώρει νικηφόρος; Ὁ Ἑλληνικός. Κατὰ ποίου ἐχθροῦ; Κατὰ τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ καὶ πολεμίου τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ποῖοι ἀνήγγειλον τοιαῦτα ἀπέλπιδες καὶ ἀνησυχοῦντες; Ἕλληνες 'Αξιωματικοὶ Πράκτορες καὶ 'Οπαδοὶ τοῦ Βενιζέλου. Ἕτερος 'Αξιωματικὸς ἐρωτηθεὶς ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ 'Εσκῆ-Σεχὴρ ἂν ἦτο ἀληθὴς ἡ φήμη ὅτι ἡ Ἄγκυρα ἔπεσε, κυνικῶς ἀπήντησεν: «Εἶμαι εὐχαριστημένος διότι δὲν ἔπεσε. Διότι θὰ ἐσηκώνετο ἡ Ἑλλὰς τοῦ Κωνσταντίνου». 'Αληθῶς! «Ὁποῖον καὶ ὁπόσον ὕψος 'Εθνικῆς πωρώσεως! Ὁποῖον καὶ ὁπόσον βάθος κομματικοῦ φανατισμοῦ».

Τόσῳ δὲ ἦτο ἐπωφελὴς τῷ Κεμὰλ ἡ διαγωγὴ τῆς 'Εθνικῆς 'Αμύνης, ὥστε ὁ 'Επίτροπος τῆς ἐν 'Αγκύρᾳ 'Εθνικῆς 'Αμύνης Ὑποστράτηγος Ριφέτ, εἰς τηλεγράφημά του περιελθὸν ἐν ἀντιγράφῳ, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἁρμοστείας, πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν τοῦ Σουλτάνου περιείχετο καὶ ἡ ἑξῆς παράγραφος: «Συνιστᾶται δὲ ὅπως ἡ Ὑψηλὴ Πύλη οὐδέποτε ἀμελῇ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς ἐχθρό-

τητος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως Γούναρη».

Ἐξ ἄλλων δὲ ἐγγράφων πληροφοριῶν, βεβαιοῦνται αἱ συνεννοήσεις Βενιζελισμοῦ καὶ Κεμάλ, πρὸς παρεμπόδισιν συνάψεως εἰρήνης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη, ὅστις μετεχειρίζετο δεξιώτατα τὸν Βενιζελισμόν, ἵνα ὁδηγῆται ἐκ τούτου εἰς τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ ἄλλα μέτρα αὐτοῦ.

Κατ' Ὀ]βριον δὲ 1921, ὅταν ὁ Μπουγιὸν διέτριβεν ἐν Ἀγκύρᾳ, ὑπογράψας τὴν Γαλλοτουρκικὴν Συνθήκην, συνέστησεν οὗτος τὴν ἀποστολὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰδικοῦ προσώπου, πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Ἡ Κεμαλικὴ Κυβέρνησις, ἀποδεχθεῖσα τὴν σύστασιν ταύτην, ἀπέστειλεν ἐκεῖ τὸν Γκαλὴπ—Μπαχτιὰρ Βέην, ἰδιαίτερον φίλον τοῦ Κεμάλ, γλωσσομαθέστατον καὶ ἱκανώτατον, ὅστις, μεσολαβούσης τῆς Γαλλικῆς Ἁρμοστείας, ἐπεκοινώνησε μετὰ τῶν Ἀμυνιτῶν, συναντηθεὶς μετ' αὐτῶν ἐν τῷ Μεγάρῳ ἐν ᾧ διέμενε καὶ ἐπὶ μακρὸν μετ' αὐτῶν συζητήσας

Αἱ συζητήσεις κατέληξαν εἰς σύναψιν πλήρους Συμφώνου ἀποσταλέντος εἰς Ἄγκυραν πρὸς μελέτην, μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ ὁποίου συνεφωνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἄγκυραν ἀντιπροσωπεία τῆς Ἀμύνης, πρὸς συνομολόγησιν ὁριστικῆς συμφωνίας, ὑποβληθησομένης κατόπιν εἰς τὴν Διάσκεψιν, ἐνισχυομένης καὶ ὑπὸ γνωστῶν μελῶν αὐτῆς, ἰσχυριζομένη ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν ζητεῖ ὑπερβολάς, μὴ ἀντιπροσωπεύουσα κἂν τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἐνῷ ἡ Βενιζελικὴ Ἑλλὰς δέχεται λογικὴν λύσιν. Ὡς μέλη τῆς εἰς Ἄγκυραν ἀποσταλησομένης Ἀποστολῆς, ὡρίσθησαν ὁ Ὑποστράτηγος Ζυμβρακάκης Ἐπ. Π. Ἀργυρόπουλος καὶ Συνταγμ. Μαζαράκης Κ., ἣν ὁ Γκαλὴπ—Μπαχτιὰρ Βέης ἐνετάλη νὰ συνοδεύσῃ.

Τὰ ἀνωνέρω ἀπίστευτα ἀναγραφόμενα καταδεικνύουσιν ἀληθῆ τὰ κάτωθι τηλεγραφήματα. Ὅταν ὁ Βενιζέλος διέτριβεν ἐν Ἀμερικῇ, ἐκτελῶν γαμήλιον ταξείδιον τοῦ μηνὸς τοῦ μέλητος, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης Σταυρίδης τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα:

«Χρήματα ἐλήφθησαν. Εἴμεθα σύμφωνοι. Μπαχτιάρ, Ἀξιωματικὸς ἀναχωροῦσι.

Σταυρίδης»

Ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πλοίαρχος Βότσης Ν., εἰς ὃν περιῆλθε τηλεγράφημα ἀποστελλόμενον ἐξ Ἀγ-

κύρας εἰς Κωνσταντινούπουλιν, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Σουλτάνου, τὴν 7 8]βριου 1921, ὅπερ διαβιβάσας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Ἀποστολήν, συνώδευσε μὲ τὸ ἀπὸ 14 8]βρίου 1921 τηλεγράφημά του, ἔχον οὕτως:

«Τηλεγράφημα ἐξ Ἀγκύρας πρὸς τὸ ἐνταῦθα Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν λέγει ὅτι: Ἐπιτροπὴ ἐκ μελῶν Ἐθνοσυνελεύσεως ἐντεταλμένη προπαρασκευὴν βάσεως εἰρήνης, ἐπεράτωσε σχέδιον, καθόσον ἀφορᾷ εἰς Στρατιωτικά, Οἰκονομικὰ καὶ Δικαστικὰ ζητήματα, ὅπερ ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐπεξεργασθῇ ὑφ' ὑμῶν καὶ ἐπιστραφῇ ταχέως καὶ μὲ τὰς παρατηρήσεις ὑμῶν, ὅπως διατυπωθῇ ὁριστικῶς.

Βότσης»

Δεύτερον δὲ τηλεγράφημα παρ' αὐτοῦ σταλέν, τὴν 5 Ν]βρίου 1921, ἐπεξήγει σαφῶς εἰς ὅ,τι ἀφεώρα τὸ ἀνωτέρω, ἔχον οὕτως:

«Πληροφοροῦμαι ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς, ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις Ἀγκύρας προσπαθεῖ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ Βενιζελικῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει. Γκαλὴπ Μπαχτιὰρ ἐξαιτεῖται ἤδη θεώρησιν διαβατηρίων ὑπ' Ἄγγλων, παραμένει εἰσέτι ἐνταῦθα· Ἐπληροφορήθην ὅτι οὗτος ἀφίκετο ἐπὶ σκοπῷ συνάψεως εἰρήνης μετὰ παρούσης Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ κυρίως ὅπως ἐξασφαλίσῃ ὅρους εἰρήνης μετὰ τῶν Βενιζελικῶν, ἐὰν οὗτοι δύνανται ἀνατρέψωσιν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Εἶναι ἐντεταλμένος ὅπως συνοδεύσῃ μέχρις Ἀγκύρας Βενιζελικοὺς πληρεξουσίους. Ἐλπίζω νὰ ἔχω πληροφορίας περὶ Γκαλὴπ Μπαχτιὰρ καὶ θὰ σᾶς τηρήσω ἐνημέρους.

Βότσης»

Ἡ Ἐθνικὴ ἄμυνα, συνεχίζουσα τὸ ἔργον αὐτῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπεγράφετο ἐν Ἀγκύρᾳ ἡ Γαλλοκεμαλικὴ Συμμαχία, ἔτεινεν αὕτη ἀδιστάκτως χεῖρα φιλίας καὶ συνεργασίας πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλλικὴν Ἁρμοστείαν, χρησιμοποιοῦσα τὸ Γαλλικὸν ταχυδρομεῖον,πρὸς μεταβίβασιν τῶν ὁδηγιῶν της, πρὸς τοὺς ὑπηρετοῦντας ἐν τῷ Μετώπῳ Ἀξιωματικοὺς καὶ κατέστρωνε εἰς μακροτάτας μυστικὰς συνεργασίας τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ τοῦ Σταυρίδη, μετὰ τοῦ Γάλλου Ἁρμοστοῦ Στρατηγοῦ Πελλὲ καὶ τοῦ Ἐπιτελείου του, τὰ σχέδια τῆς δράσεως αὐτοῦ.

Μετ' αὐτῶν παρεσκεύαζεν ἐπίσης τὴν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐξέγερσιν τῶν ἀλλοφύλων στοιχείων τῆς Α. Θράκης, ὅπου μετέβησαν περὶ τοὺς 40 Ἀμυνῖται Ἀξιωματικοὶ πρὸς τοῦτο θαλασσίως, ἀποβιβασθέντες εἰς Ραιδεστόν, συλληφθέντες δὲ ὑπὸ τοῦ Φρουραρχείου, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἐπιστοποιήθη ἐκ χαρτῶν καὶ ἐγγράφων περιελθόντων εἰς χεῖρας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ δι' ἣν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας μετέβη ἐσπευσμένως ἐκ Σόφιας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Κατέδωκε δὲ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἁρμοστείαν στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως κρυπτογραφήματα τῶν Ἀρχῶν Θράκης περιελθόντα εἰς γνῶσιν αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν μελετηθεῖσαν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἐνῷ δὲ εἰργάζετο δραστηρίως, ὅπως μεταδώσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνταρσίας καὶ φυγομαχίας ἐν τῷ Μετώπῳ, ὑπέσκαπτε συγχρόνως καὶ τὰ μετόπισθεν, κατὰ τὸ διαφημισθὲν τῆς ἐνεργείας τῶν Ἀμυνιτῶν Δόγμα «Ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον», ἀποσταλέντος ἐκ Παρισίων τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Βενιζέλου Μητσοτάκη εἰς Κρήτην, ὅστις ἐκήρυξε τὸ στασιαστικὸν καὶ χωριστικὸν κίνημα, τὸ παρεμποδίσαν τὴν εἰς τὸ μέτωπον μετάβασιν πλέον τῶν 10 χιλ. ἀκμαίων καὶ πεπειραμένων πολεμιστῶν.

Τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1922 προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Βενιζέλου, ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους ὁ Συνταγμ. Κονδύλης, χορηγηθέντος διαβατηρίου παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἁρμοστείας, τῇ ἐντόνῳ παρεμβάσει τοῦ Γάλλου Ἁρμοστοῦ, Στρατηγοῦ Πελλέ, ὅπου, συγχρόνως προσκληθείς, ἀνεχώρησεν ἐκ Κρήτης ὁ Μαρῆς, «καὶ συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ Βενιζέλου καὶ καθωρίσθησαν αἱ νέαι βάσεις καὶ κατευθύνσεις ἐνεργείας, ἐν Ἀθήναις, Θράκῃ καὶ Μετώπῳ καὶ ἐλήφθησαν ἀποφάσεις ἀπολύτου ἀδιαλλαξίας, εἰς πᾶσαν πρότασιν συμφιλιώσεως». Καὶ ὁ μὲν πρῶτος, ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου καὶ ἀνακοινώσας δήλωσιν τοῦ Βενιζέλου, περὶ ἀναμίξεώς του εἰς τὴν πολιτικήν, ἂν ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπέλθῃ ἐξ Ἑλλάδος, ἤρξατο ἡ Ἄμυνα ἀπροκάλυπτον δρᾶσιν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐν Θράκῃ καὶ ἐν τῷ Μετώπῳ. Ὁ δὲ δεύτερος, ἐπιστρέψας εἰς Κρήτην, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἀπεστάλησαν ἐκ τοῦ Μετώπου δυνάμεις πρὸς καταστολὴν αὐτοῦ. Ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, εἰς τὴν συστηματικήν, ὠργανωμένην καὶ λυσσαλέαν συνωμοσίαν καὶ ἐπίθεσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐν Κωνσταν-

τινουπόλει, τοῦ Συνταγματάρχου Πλαστήρα καὶ τῶν συνεργατῶν του ἐν τῷ Μετώπῳ καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Παγκάλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐν Ἀθήναις, πρωτίστως καὶ κυρίως, παρὰ εἰς τὴν Στρατηγικότητα τοῦ Κεμὰλ καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ καὶ τὴν μαχητικὴν ἱκανότητα τῶν Στρατευμάτων του, ὀφείλεται ἡ κατάρρευσις τοῦ Μετώπου.

Διαδοχικοὶ γάμοι

Τὴν 14 Φεβρουαρίου 1921, ἐτελέσθησαν ἐν Βουκουρεστίῳ, μετὰ πάσης λαμπρότητος, οἱ γάμοι τοῦ Διαδόχου Γεωργίου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Ρουμανίας Φερδινάνδου, Πριγκηπίσσης Ἐλισάβετ, παραστάντος εἰς αὐτοὺς τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου μετὰ τῆς Πριγκηπίσσης Ἑλένης, τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλληνικὴ Βουλὴ ἐχαιρέτησε γηθοσύνως ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς 15 Φεβρουαρίου.

Οἱ νεόνυμφοι, τὴν 24 Φεβρουαρίου, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης τῆς Ρουμανίας Μαρίας, ἀνεχώρησαν δι' Ἀθήνας, ἐπιβάντες τοῦ Ρουμανικοῦ Θαλαμηγοῦ «Βασιλεὺς Κάρολος», τὸ ὁποῖον προϋπήντησαν εἰς τὸ πέλαγος τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ», οὗ ἐπέβαινεν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν «Πάνθηρ», τὰ ἐλαφρὰ «Αἴγλη» καὶ «Δάφνη» καὶ Σμῆνος ἀεροπλάνων.

Παρὰ τὴν ἀποβάθραν, παρετάχθη ἅπασα ἡ φρουρὰ Πειραιῶς, ἡ Χωροφυλακή, ἡ Σχολὴ τῶν Δοκίμων καὶ Ναυτικὸν Ἄγημα. Τὴν 1 μ. μ. τῆς 26, τὸ Θαλαμηγὸν εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα χαιρετώμενον ὑπὸ τοῦ πυροβολείου τῆς ἀκτῆς καὶ τῶν χαρμοσύνων ἤχων τῶν κωδώνων τῶν Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν ἀποβάθραν ἀνέμενον ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς Δρίβας, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ τῆς Πόλεως. Μετ' ὀλίγον προσῆλθεν ὁ Πρέσβυς τῆς Ρουμανίας Τζουβάρα μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Πρεσβείας καὶ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

Τὴν 3 μ. μ. ὥραν, κατελθοῦσα ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια καὶ ἐπιβιβασθεῖσα ἀτμακάτου, ἀνῆλθεν εἰς τὴν θαλαμηγόν, ἐγκαρδιώτατα χαιρετήσασα τοὺς νεονύμφους, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἐπίσημον ἀποβάθραν.

Ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ρουμανίας καὶ τὸ Διαδοχικὸν ζεῦγος τὰς ἑξῆς προσφωνήσεις :

«Μεγαλειοτάτη,

Λαμβάνω τὴν τιμήν, ὅπως ὑποβάλω πρὸς τὴν Υ. Μ. τὸν εὐλαβῆ χαιρετισμὸν τῆς Πόλεως τοῦ Πειραιῶς, ἡ ὁποία αἰσθάνεται ἰδιαιτέραν χαρὰν ἐπευφημοῦσα τὴν Βασίλισσαν τοῦ ἐνδόξου Ρουμανικοῦ Ἔθνους, εὐδοκήσασαν ἵνα λαμπρύνῃ διὰ τῆς Ὑψηλῆς Αὐτῆς Παρουσίας, τὴν Πομπὴν τοῦ Ὑμεναίου, ὅστις αὔριον θὰ ἑνώσῃ τὸν Λαοφιλῆ Διάδοχον τοῦ Ρουμανικοῦ Θρόνου πρὸς τὴν Βασιλόπαιδα Ἑλένην.

Ὑψηλότατε! Ὑψηλοτάτη!

Ἡ Πόλις τοῦ Πειραιῶς εὐτυχὴς καὶ ὑπερήφανος δεξιοῦται πρώτη τὸν Λαοφιλῆ Διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου ὁδηγοῦντα τὴν μέλλουσαν Βασίλισσαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν νέαν αὐτῆς Πατρίδα καὶ ραίνει τὸ νεοπαγὲς Διαδοχικὸν ζεῦγος, μὲ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη τῆς Ἀττικῆς, μὲ τὰς πλέον θερμὰς εὐχὰς τοῦ Πειραϊκοῦ Λαοῦ».

Ὁ δὲ Δήμαρχος Ἀθηνῶν Τσόχας, ἀνελθούσης τῆς Βασιλικῆς πομπῆς εἰς Ἀθήνας, ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Βασίλισσαν τῆς Ρουμανίας καὶ τὸ Διαδοχικὸν ζεῦγος τὰς ἑξῆς προσφωνήσεις:

«Μεγαλειοτάτη,

Λογίζομαι ἐξαιρετικῶς εὐτυχής, διὰ τὴν Ὑψηλὴν τιμὴν τῆς ὁποίας ἀξιοῦμαι σήμερον, προσφωνῶν πρὸς τὴν Υ. Μ. τὸ «Ὡς εὖ παρέστης» ἐξ ὀνόματος τοῦ Δήμου Ἀθηναίων καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Λαοῦ.

Ἡ μεταξὺ ἡμῶν παρουσία τῆς Υ. Μ., ἐν τῷ Σεπτῷ προσώπῳ τῆς ὁποίας χαιρετίζομεν τὴν εὐτυχῆ Μητέρα τῆς μελλούσης Βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἀξίου Διαδόχου τοῦ Ρουμανικοῦ Θρόνου, πληροῖ, ἀπὸ τὴν βαθυτέραν καὶ εἰλικρινεστέραν χαράν, τὰς καρδίας τῶν συμπολιτῶν μου, οἵτινες διερμηνεύουσι τὰ αἰσθήματα ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, Σᾶς παρακαλῶ νὰ εὐαρεστηθῆτε καὶ ἀποδεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐγκαρδιωτέρων καὶ θερμοτέρων εὐχῶν, ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς εὐημερίας τῶν δύο εὐτυχῶν Πριγκηπικῶν ζευγῶν.

Εἴθε αἱ δύο αὗται εὐτυχεῖς ἑνώσεις, νὰ συσφίξωσι στενώτερον τοὺς εἰλικρινέστατα φιλικοὺς δεσμούς, οἵτινες συνδέουσι τοὺς δύο εὐγενεῖς Λαούς.

Μεγαλειοτάτη, ὡς εὖ παρέστητε.

Ὑψηλότατε! Ὑψηλοτάτη!

Ἡ Πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ χαίρει σήμερον τὴν γλυκυτέραν χαράν, ἀποδεχομένη δι' ἐμοῦ τὸ ζεῦγος τῶν Ἐθνικῶν Νεονύμφων.

Καὶ ὁ Δῆμος Ἀθηναίων λογίζεται τρισευτυχής, δεξιούμενος τοὺς Διαδόχους τοῦ ἀρραγοῦς Θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Σοφίας.

Ὁ Λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, πιστὸς διερμηνευτὴς τῶν αἰσθημάτων ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, συνεορτάζει ἀπὸ ἡμερῶν μετὰ τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Β. Οἰκογενείας, διὰ τὰ εὐτυχῆ γεγονότα τῶν τελεσθέντων ἤδη γάμων τοῦ Διαδόχου μετὰ τῆς Κόρης τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τῶν αὔριον τελουμένων γάμων τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ Διαδόχου τῆς Ρουμανίας.

Ἂς μὴ φθονήσωσι ποτὲ οἱ Θεοὶ τὴν τόσην εὐτυχίαν, δύο Βασιλικῶν Οἰκογενειῶν ἥτις πληροῖ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως τὰς καρδίας τῶν δύο εὐγενεστάτων Λαῶν. Εἴθε δὲ μαζῆ μὲ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τῆς ἀγάπης, τῆς λατρείας καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς μας, πρὸς τὴν Δυναστείαν τοῦ ἐνδόξου ἡμῶν Βασιλέως Κωνσταντίνου, νὰ ἀνατείλωσιν ἀβασίλευτοι ἐπάνω εἰς τὰς λατρευτὰς κεφαλάς Σας καὶ αἱ λαμπραὶ ἀκτῖνες τῶν γλυκυτέρων μας ὀνείρων, τὰ ὁποῖα θερμαίνει εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ἀνέσπερος Ἐθνικὸς ἥλιος».

Τὴν 25 Φεβρουαρίου 1921, ἐτελέσθησαν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, ἐν πάσῃ λαμπρότητι, οἱ γάμοι τοῦ Διαδόχου τῆς Ρουμανίας Καρόλου μετὰ τῆς Πριγκηπίσσης Ἑλένης, εὐλογούμενοι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φωτίου, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου καὶ τοῦ Ρωμάνου Πρωθιερέως. Παρασταθέντος ὡς ληξιάρχου, κατὰ τὴν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τέλεσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου, τοῦ Ρουμάνου Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Ἀντωνέσκου.

Κατὰ τὸ γαμήλιον γεῦμα τὸ δοθὲν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπήγγειλε τὴν ἑξῆς πρόποσιν:

«Εἶμαι ἐνθουσιασμένος διὰ τοὺς γάμους τῆς προσφιλοῦς θυγατρός μου Πριγκηπίσσης Ἑλένης, μετὰ τῆς Α. Υ. τοῦ Διαδόχου τῆς Ρουμανίας».

Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῆς Ρουμανίας Φερδινάνδος, εἰς ἀπάντησιν τοῦ συγχαρητηρίου τηλεγραφήματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Λίαν συγκεκινημένος ἐκ τῶν καλῶν ὑμῶν εὐχῶν, εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδίας. Ἡ στενὴ ἕνωσις μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν τῶν Βασιλευουσῶν ἐπὶ τῶν Χωρῶν ἡμῶν, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πλέον σύσφιξιν τῶν

δεσμῶν τῶν ἑνούντων τοὺς δύο ἡμῶν Λαούς, ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων.

Φερδινάνδος»

Τὴν 10 Μαρτίου 1921 ἀπῆλθε τῶν Ἀθηνῶν ἡ Βασίλισσα τῆς Ρουμανίας, καὶ τὴν 22 ἰδίου ἀνεχώρησε τὸ Διαδοχικὸν ζεῦγος εἰς Βουκουρέστιον, ἐνθουσιωδέστατα προπεμφθὲν παρὰ τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ Λαοῦ. Οἱ δύο οὗτοι γάμοι ὑπῆρξαν τὰ τελευταῖα εὐτυχῆ, πλήν, κατ' ἐπίφασιν ἀτυχῶς, γεγονότα τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας, ἅτινα διεδέχθη σειρὰ ἀπεριγράπτων δυστυχημάτων δι' αὐτήν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα Πατρίδα.

Δίκη τῆς ἀποπείρας κατὰ τοῦ Βενιζέλου

Περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1921, ἤρξατο ἐν Παρισίοις εἰς τὸ κακουργοδικεῖον τοῦ Σηκουάνα, ἡ δίκη τοῦ Ὑποπλοιάρχου Τσερέπη καὶ τοῦ Ὑπολοχαγοῦ Κυριάκη, τῶν ἐνεργησάντων τὴν κατὰ τοῦ Βενιζέλου ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ τῆς Λυὼν ἀπόπειραν. Μάρτυρες τῆς ὑπερασπίσεως παρέστησαν ὁ Συνταγματ. τοῦ Πεζικοῦ Χατζημιχάλης Χρ., ὁ Ἀντισυνταγματ. τοῦ Πυροβολικοῦ Παπαδήμας Ι., ὁ Ταγματάρχ. τοῦ Πυροβολικοῦ Παπαδόπουλος, ὁ Ἴλαρχος Μελᾶς Α. καὶ οἱ Ἀντιπλοίαρχοι Λελούδας καὶ Μεντζεβίρης.

Τὴν ὑπεράσπισιν τῶν κατηγορουμένων ἀνέλαβεν ὁ διάσημος τῶν Παρισίων δικηγόρος Μορὼ Τζαφερί, μετὰ τοῦ ὁποίου συναντηθέντες οἱ μάρτυρες ἀνέπτυξαν αὐτῷ κατὰ τὴν συζήτησιν ὅτι, ἡ προκειμένη δίκη δὲν ἦτο συνήθης διαδικασία πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ ἀθώωσιν κατηγορουμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ μεγίστης ὑπηρεσίας πρὸς τὴν πατρίδα των, διὰ τῆς ἄρδην ἀνατροπῆς τῶν κακοβούλων καὶ συκοφαντικῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἐπιχειρημάτων τοῦ Βενιζέλου καὶ τῆς διαφωτίσεως τῶν ἐπισήμων κύκλων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Συνεννοήσεως καὶ τῆς Γαλλίας, ἀλήθειαν ἣν ἡ αὐστηρὰ λογοκρισία καὶ τὰ τυραννικὰ μέσα τῆς Βενιζελικῆς Διοικήσεως, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ γνωσθῇ.

Ἀρξαμένης τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων τῆς ὑπερασπίσεως, ὁ Συνταγματ. Χατζημιχάλης κατέθηκε τάδε:

«Ὑπηρετήσας ὡς ἐθελοντὴς ἐν τῷ Γαλλικῷ Στρατῷ, κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἔβλεπον τὴν Γαλλίαν ὑψώνουσαν τὸ Λάβαρον τῆς παγκοσμίου ἐλευθερίας. Εἰς τὴν πρωτοπορείαν τῆς ἱερᾶς ταύτης Ἰδέας ἡ καρδία μου ἐνθουσιῶσα ἀλλὰ καὶ αἱμάσσουσα διότι ἔβλεπον ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ Συμβόλου τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, νὰ καταφεύγῃ εἷς Τύραννος.

Ἡ καρδία μου πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, βλέπουσα τοὺς γενναίους Γάλλους στρατιώτας καταστρέφοντας τὴν στρατοκρατίαν καὶ τὸν Δεσποτισμὸν τῶν Γερμανῶν, ἦτο ἐν ταυτῷ καὶ αἱμάσσουσα αἰσθανομένη ἐγκαθισταμένην ἐν Ἀθήναις τὴν στρατοκρατίαν καὶ τὸν Δεσποτισμὸν τοῦ Βενιζέλου.

Ἡ καρδία μου πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, βλέπουσα καταρρέουσαν τὴν νέαν παγκόσμιον Βαστίλλην, ἦτο αἱμάσσουσα αἰσθανομένη ἱδρυομένην τὴν Βαστίλην τὴν Βενιζελικήν. Ἡ καρδία μου πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, βλέπουσα κατασχιζόμενον εἰς μύρια τεμάχια τὸ Πρωσσικὸν ὑπόδημα, ἦτο ἐν ταὐτῷ καὶ αἱμάσσουσα αἰσθανομένη τὰ στήθη τῶν συμπατριωτῶν μου αἱσθμαίνοντα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Βενιζελικοῦ ὑποδήματος.

Ἀποτάξεις Ἀξιωματικῶν, παύσεις Δημοσίων Ὑπαλλήλων, ἐξορίαι, φυλακίσεις κατὰ χιλιάδας. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, Ἐπίσκοποι, καὶ Ἱερεῖς ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐξωρίσθησαν, ὡς οἱ τελευταῖοι τῶν κακούργων. Πολιτικοὶ ἄνδρες ὀγδοηκοντούτεις, ὧν ἡ σταδιοδρομία ἦτο πατριωτισμός, ἀπέθνησκον ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ τῇ ἐξορίᾳ. Καὶ τόσα ἄλλα παραδείγματα τῆς Βενιζελικῆς τυραννίας φθάσαντα μέχρι τυφεκισμοῦ. Ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος τῶν Ἀθηνῶν διεμαρτυρήθη διὰ τὸν στραγγαλισμὸν τῆς Δικαιοσύνης.

Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς κατέπνιγε τὰς οἰμωγάς του, ἐντὸς τῆς πατριωτικῆς του καρδίας, καθ' ὅτι ἐγνώριζε πολὺ καλῶς ὅτι: «Ὁ Βενιζέλος ἦτο τόσον ἱκανὸς εἰς ραδιουργίας καὶ συκοφαντίας, ὥστε πᾶν πρόσωπον πᾶσαν πρᾶξιν, πᾶσαν κίνησιν ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῆς τυραννίας του, νὰ τὴν παριστᾷ ὡς πρόσωπα καὶ πράξεις ἐναντίον τῆς Συνεννοήσεως, Γερμανόφιλα».

Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνηγόρου Μορῶ-Τζαφφερί, τί εἶναι Γερμανοφιλία ἐν Ἑλλάδι, ἀπήντησεν:

«Εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐδεὶς ὑπάρχει Γερμανόφιλος. Ὑπῆρχον δύο φατρίαι, ἡ μὲν μία ὑπὲρ τῆς Οὐδετερότητος, ἡ λεγομένη Βασιλική, ἡ δὲ ἄλλη ὑπὲρ τῆς Δράσεως, ἡ λεγομένη Βενιζελική. Ἑκατοντάδες, ὅπως καὶ Ἐγώ, Ἕλληνες προσέφερον ἐθελουσίως τὸ αἱμά των εἰς τὴν

Γαλλίαν, οὐδεὶς ὅμως εἰς τὴν Γερμανίαν. Οὐδεὶς ἐπρότεινεν ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐξέλθῃ εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας, εἰμὴ μόνον ὁ Βενιζέλος, εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Στέμματος».

Ὁ Βενιζέλος κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δίκης εὑρίσκετο ἐν Λονδίνῳ διατυμπανίζων διὰ τοῦ Τύπου ὅτι: «Μοχθεῖ νυχθημερὸν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀχαριστίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Αἰφνιδίως ἐγκαταλείψας ταῦτα ἀπροστάτευτα, προσέτρεξεν εἰς Παρισίους τὴν παραμονὴν τῆς δίκης, ὅπως παραστῇ αὐτοπροσώπος εἰς αὐτήν, οὐχὶ ὅπως πάντες οἱ πραγματικῶς Μεγάλοι ἄνδρες ἔπραξαν εἰς παρομοίας περιστάσεις, ζητοῦντες, ὡς ὁ Κλεμανσώ, τὴν ἀποφυλάκισιν καὶ τὴν ἀθώωσιν τῶν κατ᾽ αὐτοῦ ἀποπειραθέντων, ἀλλ᾽ ὅπως αὐτοπροσώπως ζητήσῃ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην των κατηγορῶν αὐτούς,ὡς μίσθαρνα ὄργανα τῆς Γερμανίας, ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ».

Ἀποστείλας δὲ τὴν παραμονὴν τῆς δίκης, πρὸς τὸν Μορὼ-Τζαφφερὶ τὸν Πεπὲν Ἀργυρόπουλον, ὅστις ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ ἐκ μέρους του ὅτι: «Ἀπαιτεῖ νὰ μὴ γίνῃ κἂν λόγος ἐν τῇ δίκῃ περὶ πολιτικῶν ζητημάτων».

Τὴν ἐπομένην παραστὰς ὁ Βενιζέλος ἐν τῇ δίκῃ, ὑπεστήριξε μετὰ τοῦ Πρεσβευτοῦ Ρωμάνου τὸ κατηγορητήριον ὅτι: «Οἱ δύο Ἕλληνες κατηγορούμενοι Ἀξιωματικοί, μίσθαρνα ὄργανα τῆς Γερμανίας, ἐζήτησαν, ἐκ προμελέτης, νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι τὴν ζωήν, ὡς μεγάλου φίλου τῆς Γαλλίας».

Εἰς τὴν δίκην εἶχον προσέλθῃ, ὑπερεκατὸν Δικηγόροι τῶν Παρισίων, Ἀντιπρόσωποι τοῦ Τύπου, οἱ Πρεσβευταὶ τῶν Συμμάχων, Στρατηγοί, Ναύαρχοι, Ὑπουργοί, Βουλευταὶ καὶ ἡ Κρητικὴ Σωματοφυλακὴ τοῦ Βενιζέλου. Ὁ Βενιζέλος κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Δικαστηρίου κατέθηκε τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

«Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅ,τι εἶπεν ὁ Συνταγματάρχης, ὅτι ὑπῆρξα τύραννος. Τί θέλετε, μὲ τὸ χειρόκτιον νὰ διοικῶ, καθ' ἣν στιγμὴν Γερμανικὰ ἀεροπλάνα συνεννοοῦντο μετὰ Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν; Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅ,τι εἶπεν ὁ Συνταγματάρχης, ὅτι ἀπέθνησκον εἰς τὰς φυλακὰς πολιτικοὶ ἄνδρες αὐτοκτονοῦντες. Εἷς καὶ μόνον ἀπέθανεν, ὁ Ἔσλιν, Γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ 75 ἐτῶν. Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι Γερμανόφιλοι. Ὑπάρχει μεγάλη μερὶς Γερμανοφίλων καὶ Ἀρχηγὸς αὐτῆς εἶναι ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Κωνσταντῖνος, ὄχι Γερμανόφιλος, ἀλλὰ πλέον ἢ Γερμανός».

Φρᾶσις μεθ' ἣν ἐτερμάτισε τὴν κατάθεσίν του. Πλεῖστοι δὲ ἐκ τῶν ἀκροατῶν ἠρώτησαν ἀπορρηματικῶς.

—«Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ Μέγας Βενιζέλος ;»

Ταῦτα κατέθηκεν ὁ Βενιζέλος γνωρίζων ὅτι «μετὰ τέσσαρας ἡμέρας θὰ συνήρχετο ἡ Συμμαχικὴ Διάσκεψις ἐν Λονδίνῳ καὶ θὰ ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς ἀγωνιώσης καὶ τὰ πάντα διακυβευούσης Πατρίδος του». Τὸ ἄγνωμον καὶ ἄκαρδον τέκνον μνησικακοῦν, ἐβίθυζεν ἀσπλάχνως καὶ αἱμοχαρῶς μέχρις λαβῆς, τὸ φιλέκδικον αὐτοῦ ἐγχειρίδιον, εἰς τὰ στήθη τῆς πολυπαθοῦς καὶ φιλοστόργου Μητρός του, ἥτις ἀνασύρασα αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἀσημότητος, τῆς ἀφανείας καὶ τῆς πενίας, ἀνέδειξε πρῶτον, πανίσχυρον καὶ παρ' ἀξίαν Ἄρχοντα αὐτῆς, πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως τιμήσασα καὶ δαψιλῶς ἀμείψασα».

Ἐπαναληφθείσης τὴν ἑπομένην τῆς συνεδριάσεως, τοῦ Βενιζέλου μὴ παραστάντος, ὁ Γενικὸς Εἰσαγγελεὺς ἀγορεύσας εἶπεν :

«Οἱ κατηγορούμενοι εἶναι ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας, διότι καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Μέγας φίλος τῆς Γαλλίας Βενιζέλος ἐκόμιζεν, ἐν τῷ χαρτοφύλακι αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς καρποὺς τῆς νίκης, Ἕλληνες Ἀξιωματικοί, μισθωτὰ ὄργανα τῆς Γερμανίας, ἐπεχείρησαν, προμελετημένως, νὰ ἀφαιρέσωσι τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ζητῶ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, θάνατον. Ἀναλογισθῆτε ὅτι τὰ τέκνα καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, εἶνε τεθαμμένοι κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως».

Τερματισθείσης τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Γενικοῦ Εἰσαγγελέως, ὁ Συνήγορος Μορὼ-Τζαφφερί, ὑπηρετήσας ὡς ἔφεδρος Λοχαγὸς ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ τοῦ Στρατηγοῦ Σαράϊγ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἀγορεύσας εἶπε :

«Ὁ Βενιζέλος ἐπεχείρησε νὰ καταρρίψῃ τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τῆς καταθέσεως τοῦ Συνταγματάρχου Χατζημιχάλη, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι πλὴν αὐτοῦ, ἔχομεν δύο ἄλλους ἀξιοπίστους μάρτυρας, τὸν Γάλλον Ναύαρχον Φουρνὲ καὶ τὸν Γάλλον Στρατάρχην Σαράϊγ, οἵτινες διὰ τῶν συγγραμμάτων των ἐπιβαιοῦσι καθ' ὅλα τὴν μαρτυρίαν τοῦ Συνταγματάρχου.

Ὅταν ὁ Βενιζέλος ἐζήτησε τὴν ἄδειαν παρὰ τῶν Συμμάχων, ἵνα τῷ ἐπιτραπῇ ἡ ὀργάνωσις Ἑλληνικῶν ἐθελοντικῶν Μονάδων, πρὸς καταπολέμησιν τῶν προαιωνίων ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος, μόλις ὠργάνωσε τὴν πρώτην Μονάδα ἐζήτησε παρὰ τοῦ Γενικοῦ Συμμαχικοῦ Στρατηγείου, ὅπως ἀποστείλῃ ταύτην κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐζήτησε νὰ πολεμήσῃ, ἀντὶ τῶν Βουλγάρων, τοὺς Ἕλληνας. Κατόπιν δὲ τῶν διαφόρων ραδιουργιῶν του ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐξῆψε τὰ πνεύματα τῶν συμπατριωτῶν

του, διαιρέσας φανατικῶς αὐτούς, οὕτως ὥστε τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τῶν Συμμάχων ἐζήτησε παρὰ τῶν Κυβερνήσεών των τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βενιζέλου ἐκ Θεσσαλονίκης, καθ' ὅτι μετέβαλε τὴν Στρατιωτικὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς βάσιν πολιτικῶν διενέξεων.

Ὅταν ἡμεῖς οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Γαλλικοῦ Λαοῦ ἀπεστείλαμεν τὸν Ζοννὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅστις ἐν ὀνόματι ἡμῶν καὶ τοῦ Γαλλικοῦ Λαοῦ διεκήρυξεν ὅτι: «Οὐδεμία ἀντεκδίκησις θέλει γίνει. Πλὴν δὲν παρῆλθεν ὀκταήμερον ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν Ἀθήναις τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, 1000 Ἀξιωματικοὶ αὐθαιρέτως ἀπετάχθησαν, 1500 δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐπαύθησαν, 3 χιλιάδες Ἕλληνες ἐφυλακίσθησαν καὶ 800 ἐξωρίσθησαν, διὰ πολιτικοὺς λόγους. Ἔχω εἰς τὰς χεῖράς μου ἔγγραφον τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν, διαμαρτυρομένου διὰ τὸν στραγγαλισμὸν τῆς Δικαιοσύνης».

Μετὰ τοῦτο ὁ Μορὼ-Τζαφφερὶ ἀποβαλὼν τὴν τήβεννόν του, λέγει αὐστηρῶς:

«Τὴν στιγμὴν ταύτην δὲν εἶμαι ὁ δικηγόρος, εἶμαι ὁ Γερουσιαστὴς καὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Γαλλικοῦ Λαοῦ, ζητῶ τὸν λόγον ἀπὸ τὸν Βενιζέλον. Πῶς ἐξέθηκεν ἡμᾶς καὶ τὸν Γαλλικὸν Λαόν, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐνῷ ρητῶς διεκηρύξαμεν, διὰ τοῦ Ζοννάρ, ὅτι οὐδεμία καταδίωξις ἤθελε γίνει;

Τὸ ὅτι ὁ Βενιζέλος ὑπῆρξε τύραννος, τὸ ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐξεμεταλλεύθη, αἰσχρότατα,τὴν κατάστασιν, ὅπως δημιουργήσῃ φατρίαν, δὲν τὸ λέγουσι μόνον ὁ Ναύαρχος Φουρνὲ καὶ ὁ Στρατάρχης Σαράϊγ, δὲν τὸ ἀνέπτυξεν ἐνώπιον ὑμῶν διὰ ζωηρῶν χρωμάτων ὁ Συνταγματάρχης Χατζημιχάλης φίλος τῆς Γαλλίας, θὰ σᾶς τὸ ἀναπτύξω καὶ ἐγώ.

Ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας εἷς ψιττακός, ὅστις πρὶν τῆς κηρύξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, πρὶν τῆς ἐπελθούσης ἐν Ἑλλάδι διχονοίας, εἶχε διδαχθῇ νὰ φωνάζῃ «Ζήτω ὁ Βασιλεύς». Ὁ ψιττακὸς οὗτος ἐθανατώθη, ὁ κύριος αὐτοῦ, ἡ σύζυγός του καὶ οἱ συγγενεῖς του ἐφυλακίσθησαν.

Πάντες ὑμεῖς γνωρίζετε τὸ ἄρωμα Κοττὺ «Θὰ ἔλθῃ μίαν ἡμέραν». Ὁ ἀντιπρόσωπος ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἄνω καταστήματος, ἅμα ὡς προέβη εἰς τὴν πώλησιν τοῦ ἀρώματος τούτου ἐφυλακίσθη, τὸ ἄρωμα κατεσχέθη καὶ μόνον τῇ ἐπεμβάσει τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας, ἤρθη ἡ κατάσχεσις.

Ἐν τέλει, ὁ Βενιζέλος φεύγων ἐξ Ἀθηνῶν, κατέφυγεν ἐνταῦθα. Δὲν γνωρίζω ἂν τὰ θυλάκιά του ἦσαν κενά. Γνωρίζω ὅμως ὅτι συνωδεύετο παρά τινων, ὧν τὰ θυλάκια ἦσαν πλήρη».

Περατωθεισῶν τῶν ἀγορεύσεων τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τοῦ Συνηγόρου, ἀπελογήθησαν οἱ κατηγορούμενοι, κατὰ τὴν ἄποψιν τῶν ὁποίων, τὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ Βενιζέλου ἠθέλησαν, ὡς ὁ Ἁρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἵνα ἀποδώσωσι τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Πατρίδα των, τυραννουμένην ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, ὃν ἀπεκάλεσαν «Νέον Πεισίστρατον». Ὁ μὲν Ὑποπλοίαρχος Τσερέπης κατέληξεν εἰπών: «Εἶμαι τὸ ἐξιλαστήριον θῦμα τῆς ἐλευθερίας». Ὁ δὲ Ὑπολοχαγὸς Κυριάκης εἰπών: «Ἡ θυσία μου οὐδὲν θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ θυσιάσω τὸν αἴτιον ὅλης αὐτῆς τῆς διχονοίας τὸν Βενιζέλον».

Περατωθεισῶν τῶν ἀγορεύσεων, τὸ Δικαστήριον ἐπέβαλεν εἰς τοὺς κατηγορουμένους τὴν ἐλαφροτέραν τῶν ποινῶν, πενταετῆ εἱρκτὴν καὶ συγχρόνως ἐζήτησε χάριν παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ἥτις, τῇ ἐντόνῳ παρεμβάσει τοῦ Βενιζέλου, δὲν ἐδόθη.

Ἐκλογὴ Πατριάρχου

Αἱ ἐπείγουσαι καὶ ἄμεσοι ἀνάγκαι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βενιζελικῆς ἑστίας ἐπέβαλλον τὴν πλήρωσιν τοῦ χηρεύοντος Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ἣν ἄλλοτε ὁ Βενιζέλος κυβερνῶν δὲν εὕρισκε πρόσφορον, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς Σουλτανικῆς κυρώσεως, ὡς ἐνδεικτικῆς τῆς συνεχείας τῆς ἐξαρτήσεως καὶ ὑποταγῆς τοῦ Πατριαρχείου, ἀπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Τὴν 19 Μαΐου 1921, συνῆλθεν ἐν Ἀδριανουπόλει ἡ Ἱεραρχία τοῦ Κλίματος τοῦ Πατριαρχείου πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἥτις δι᾽ ἀποστολῆς ἐπιτροπῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπέτυχε τὴν ἀναβολὴν τῆς, διὰ τὴν 13 Ἰουνίου 1921, ὁρισθείσης ὑπὸ τῆς Συνόδου τῶν Πατριαρχείων σχετικῆς ἐκλογῆς. Τὴν 24 Ν]βρίου 1921, συνῆλθεν αὕτη πρὸς σύσκεψιν πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἀφ᾽ ἧς ἀπέσχον, διαφωνήσαντες, οἱ Μητροπολῖται Κυζίκου, Αἴνου, Βιζύης, Ἀμασίας, Σηλυβρίας, Τυρολόης καὶ Ἀγκύρας, οὓς συνελθόντες οἱ ὑπόλοιποι Συνοδικοὶ καὶ Λαϊκοὶ Σύμβουλοι τῶν δύο Σωμάτων, ἀντικατέστησαν διὰ τῶν Μητροπολιτῶν Χαλδείας, Νεοκαισαρείας, Βερροίας, Μετρῶν, Ρόδου, Δέρκων, Χαλκηδόνος καὶ Ναούσης.

Τὴν ἐπομένην, ἡ οὕτως παρανόμως συγκροτηθεῖσα Ἱερὰ Σύνοδος, ἐξέλεξε Πατριάρχην τὸν Μελέτιον Μεταξάκην. Πραξικόπημα ὅπερ συνελήφθη καὶ ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ἐν Ἀμερικῇ, γαμήλιον ταξείδιον ἐκτελοῦντος καὶ τοῦ Μεταξάκη, διαμηνυθὲν δὲ διὰ τοῦ ἐφοπλιστοῦ Κυριακίδη καὶ τοῦ δη-

μοσιογράφου Σπανούδη πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἄμυναν, ἥτις καὶ διέπραξεν ἀκριβέστατα τοῦτο.

Οἱ ἀποσχόντες τῆς Συσκέψεως Μητροπολῖται, ἐκοινοποίησαν διαμαρτυρίαν καταλήγουσαν οὕτως: «Ἐπειδὴ κατὰ τὸν Δ΄ κανόνα τῆς Α΄, τὸν Γ΄ τῆς Ζ΄, τὸν ΣΤ΄ τῆς Σαρδικῆς, τὸν ΙΕ΄ τῆς Καρθαγένης, τὸν ΤΛ΄ τῆς Ἀντιοχείας, τὸν ΙΚ΄ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, ἀναγκαιοτάτη εἶναι ἡ συμπολιτεία συμπάσης τῆς Ἱεραρχίας πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἡ πλειοψηφία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπέσχε τῆς ἀντικανονικῆς ἐκλογῆς, ἐξαιτεῖται νῦν παρὰ τῆς Ἱεραρχίας τὴν συνδρομὴν αὐτῆς, πρὸς κατίσχυσιν τοῦ κύρους τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν κανόνων. Διαμαρτύρεται κατὰ τοῦ αὐθαιρέτου διορισμοῦ τῶν ἑπτὰ νέων ψευδοσυνοδικῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀπετολμήθη ἡ ἐκλογή. Ἀποκηρύσσει τὸν ἐκλεγέντα Μεταξάκην, ὡς ἐπιβάτην τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου.

Ἡ δ' Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, μὴ ἀναγνωρίσασα αὐτόν, εἰς οὐδεμίαν ἦλθε μετ' αὐτοῦ ἐπαφήν, ὡς πραξικοπηματικῶς ἐκλεγέντος. Κατ' ἀξίωσιν τῶν Μητροπολιτῶν τῶν νέων χωρῶν καὶ ἄλλων Κληρικῶν συνεκλήθη, τὴν 16 Δ]βρίου 1921, Ἐκκλησιαστικὸν Συνέδριον ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὅπερ καθαιρέσαν καὶ ἀναθεματίσαν τὸν Ἐπιβάτην τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Μελέτιον, ἀπεφάσισε τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου. Πρὸς τοῦτο, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Συνοδικῶν Μητροπολιτῶν Κυζίκου, Βιζύης, Σηλυβρίας, Δαρδανελλίων, Τυρολόης καὶ Κασσανδρίας, ὅπως ἀντιπροσωπεύσωσι τοὺς Μητροπολίτας τῶν νέων χωρῶν διὰ τὴν κανονικὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου, ἐρχομένην εἰς συνάφειαν μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς ἐκλογὴν Πατριάρχου, ἐξαντλήσασαν, πρὸς τοῦτο, πᾶν μέσον, μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς.

Τὰ δύο Σώματα τῶν Πατριαρχείων ἠρνήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῆς. Τὰ Πατριαρχεῖα κατελήφθησαν ὑπὸ Ἀμυνιτῶν, ὄπισθεν δὲ τῆς κλειστῆς Πύλης των, ἐφρούρει Χωροφύλαξ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰσόδου της εἰς αὐτά. Ἐπιπροσθέτως, ἀπεμάκρυναν ἐκ τῶν Πατριαρχείων, τοὺς ἀντιβενιζελικοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς τοὺς Βασιλόφρονας Κληρικοὺς αὐστηρῶς ἀπηγορεύθη ἡ εἴσοδος εἰς αὐτά.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, συνελθοῦσα, συνέταξε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀντιοχείας, τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας Κύπρου καὶ Ρουμανίας καὶ τοὺς Ἱεράρχας τοῦ Κράτους, τηλεγραφικὴν ἐγκύκλιον κοινοποιοῦσαν τὸ Β. Διάταγμα, δι' οὗ ἐνεκρίθη ἡ ἀπό-

φασις τοῦ Συνοδικοῦ Δικαστηρίου, δι' ἧς καθῃρέθη ὁ Μεταξάκης τοῦ Ἀξιώματος τοῦ Ἀρχιερέως καὶ κατεδικάσθη εἰς ἰσόβιον σωματικὸν περιορισμὸν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῶν Στροφάδων «Ἅγ. Διονύσιος», τῆς Ἐπισκοπῆς Ζακύνθου.

Ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μεταξάκη καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐπισυμβάντα γεγονότα, διήρεσαν τὸν Κλῆρον, συνεκλόνισαν τὰ προαιώνια βάθρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐγέννησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε «ἡμέραν τινά, ὁ λαϊκὸς Δαμιανίδης εἰσελθὼν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἔσυρεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πατώματος ἐκ τοῦ πώγωνος». Καὶ οὕτω, παρεμερίσθησαν καὶ ἐπροπηλακίσθησαν σκαιῶς Σεβάσμιοι Ἱεράρχαι, λαμπρύναντες, δοξάσαντες καὶ κελεΐσαντες τὸν Ἑλληνικὸν Κλῆρον καὶ ἐξυψώσαντες εἰς τὴν Παγκόσμιον ἐκτίμησιν καὶ σεβασμὸν τὸ Γεραρὸν Ὀρθόδοξον Δόγμα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Γένος.

Ἐν δὲ τῷ Ἱερωτάτῳ, Πανσέπτῳ καὶ πολυτίμῳ τῶν Πατριαρχείων Οἴκῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπηγχονίσθη ὁ ἀοίδιμος Πατριάρχης Γερμανὸς Ε., ἐξετυλίχθησαν ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων Ἀμυνιτῶν, σκηναὶ αὐτόχρημα ἀπαραδειγμάτιστοι, εἰς φαυλότητα, ἀναγωγίαν, εὐτέλειαν καὶ φανατικότητα, μὴ ἀπαντηθεῖσαι οὔτε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ζοφερᾶς Γιανιτσαρικῆς δουλείας.

Ἄφιξις τοῦ Μελετείου εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ὁ παρὰ τὰ θέσμια τῶν Πατριαρχείων ἐπιβὰς αὐτῶν Μελέτιος Μεταξάκης, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀμερικῆς, ὅπου ἐπροπαγάνδιζεν ἀπεσταλμένος τοῦ Βενιζέλου, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1922, μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἔσχε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ Λόϋδ-Τζώρτζ, τῇ μεσολαβήσει τοῦ αὐτόθι Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος Σταυρίδη. Ἀπελθὼν ἐκεῖθεν καὶ διελθὼν ἐκ Παρισίων ἀφίκετο εἰς Φανάριον, τὴν 23 Ἰανουαρίου 1922, ἵνα ἐπιβῇ, δορυφορούμενος ὑπὸ Ἀμυνιτῶν, τοῦ Πανσεβάστου, Δεδοξασμένου καὶ Αἰγλήεντος τῆς Ὀρθοδοξίας Θρόνου τοῦ Φωτίου, τοῦ Γερμανοῦ Ε', τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Πάνυ καὶ τῶν λοιπῶν τηλαγῶν, ἀειλαμπῶν καὶ ἀειφεγγῶν Ἀστέρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρησκευτικοῦ Στερεώματος, οὐχὶ ὡς Ἀρχηγὸς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως, ἀλλ' ὡς Ἁρμοστὴς τοῦ Βενιζέλου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατασταθείς, ὡς καὶ ἐκεῖνος πρότερον

ὑπὸ Σενεγαλέζων δορυφορούμενος ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις τῶν Ξένων τοιοῦτος.

Ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει του, τὴν 24 Ἰανουαρίου 1922, εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, ἐκοινοποίησε τὴν μετὰ τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ συνέντευξίν του, ἥτις ἐκτυπωθεῖσα εἰς πολλὰ ἀντίτυπα διενεμήθη κρύφα καὶ τάχιστα εἰς τοὺς ἐν τῷ Μετώπῳ ἀγωνιζομένους Ἕλληνας στρατιώτας, κατὰ τοῦ προαιωνίου φυλετικοῦ ἐχθροῦ καὶ πολεμίου καὶ φανατικοῦ τῆς Χριστιανωσύνης διώκτου.

Ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ περιφήμῳ συνεντεύξει ταύτῃ, φέρεται ὡς συναφθείς, ὁ ἑξῆς διάλογος :

«**Λόϋδ-Τζώρτζ** : Ἡ ἀτυχία τῆς Ἑλλάδος ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Μελέτιος : Θέλετε Ἐξοχώτατε νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ Μ. Ἀσίας ὁ Βενιζελικὸς στρατὸς καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, νὰ καταλύσῃ τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸ Καθεστώς ;

Λόϋδ-Τζώρτζ : Ἀπορῶ πῶς μοὶ ἀπευθύνετε τοιαύτην πρότασιν.

Μελέτιος : Μὲ συγχωρεῖτε, Ἐξοχώτατε, ἀποσύρω τὴν πρότασίν μου».

Ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις ἐθεώρησε ψευδῆ τὰ παρὰ τοῦ Μελετίου ἀνακοινωθέντα, διέταξε τὸν ἐν Λονδίνῳ ἐπιτετραμμένον νὰ πληροφορηθῇ ἐπισήμως περὶ αὐτῶν, ὅστις ἀπαντῶν, ἀπέστειλε τὸ κάτωθι τηλεγράφημα :

«Λονδῖνον 6 Μαρτίου 1922. Ἐμπιστευτικὸν

Εἰς ἀπάντησιν εἰς τὰ διαβήματά μου, μοὶ ἀνεκοινώθη ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι : «Ὁ Λόϋδ-Τζώρτζ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἀνακοινωθεῖσαν δημοσίαν καὶ δημοσιογραφικὴν συζήτησιν. Ἀλλὰ μοὶ ἐδηλώθη ὅτι οὐδεμία χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι αἱ δηλώσεις τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ οὐσιωδῶς παρεμορφώθησαν ὑπὸ Μεταξάκη.

Ἑτέρωθεν μοὶ ἐδόθη ἐκ τοῦ Γραφείου τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἡ πληροφορία ὅτι, κατὰ τὴν περὶ ἧς πρόκειται συνομιλίαν, ὁ Λόϋδ Τζώρτζ οὐδὲ πόρρωθεν ἔθιξε τὰ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Α. Ραγκαβῆς»

Περὶ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς φιλαληθείας τοῦ Μελετίου τὸ ἀνωτέρω ἐπίσημον τηλεγράφημα ἐπισήμους δηλώσεις, διαβιβάζων, εἶναι λίαν εὐφραδὲς καὶ σαφές. Πᾶν σχόλιον περιττόν. Ἐπιπροσθέτως ὁ Μελέτιος, παρὰ τὸ ὕψιστον τοῦ Πατριάρχου Ἀξίωμα καὶ τὸ Σεβάσμιον τοῦ Ἱεράρχου ἔνδυμα, κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἄλλας ἐπισήμους ἑορτάς, Ἐθνικάς τε καὶ Θρησκευτικὰς ἀνερχόμενος, ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἄμβωνος τῶν ἱστορικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ναῶν, μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐκήρυττεν ἀντὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεανθρώπου, οὗτινος ἐτύγχανεν ἐπὶ τῆς γῆς Ἀντιπρόσωπος, ἢ ἄλλου ἐπικαίρου θρησκευτικοῦ θέματος, κομματικὸν ἐμπαθῆ λόγον δι᾽ οὗ ἐξύμνει δουλικῶς καὶ ἀναρμόστως τὸν Βενιζέλον καὶ κατηγόρει ἰταμῶς καὶ ἀνακριβῶς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς Πολιτικούς του ἀντιπάλους. Ἐπεράτου δὲ ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ, τῇ συνειδήσει καὶ τῇ σκέψει, διακηρύττων κομπαστικῶς, ἀγυρτικῶς καὶ πολεμοχαρῶς ὅτι: «Τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς 50 χιλ. Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ μετέβαινεν εἰς τὸ Μέτωπον, ἵνα κατατροπώσῃ καὶ ταπεινώσῃ τὸν Κεμάλ». Καὶ ταῦτα λέγων ἠδιαφόρει ὅτι ἐξέθετεν οὕτως, ἀκρίτως, ἀτόπως καὶ ἀναρμόστως ἀλαζωνευόμενος, εἰς σοβαρωτάτους κινδύνους καὶ τὸν ἄγριον Τουρκικὸν φανατισμὸν καὶ ἐκδίκησιν τοὺς ἀτυχεστάτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁμογενεῖς, ἐν περιπτώσει ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ σκληροτάτου ἀγῶνος, ὡς πολλάκις, ἀλλὰ ματαίως καὶ ἀνωφελῶς παρὰ τῶν σωφρονούντων ὡς καὶ παρὰ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ὑπεδείχθη καὶ παραγγέλθη αὐτῷ, ὅπερ δυστυχῶς τραγικώτατα καὶ συνέβη.

Πλὴν οὗτος, ἅμ᾽ ὡς ὠσφράνθη, ἐκ τοῦ μακρόθεν, τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον, ὡς ἦν φυσικόν, ἑπόμενον καὶ ἀναμενόμενον, ἐγκαίρως, ποδηνέμως καὶ Βενιζελοπρεπῶς ἀπέδρα, εἰς ἐπονείδιστον φυγὴν τραπείς, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀληθῆ Ἱεράρχην τὸν Χρυσόστομον τῆς Σμύρνης, σῶος καὶ ὑγιὴς εἰς τὸν Ἄθων διεκπεραιωθείς, ἐγκαταλείψας τοὺς δυστυχεῖς τῆς Βασιλευούσης ὁμογενεῖς δαψιλῶς νὰ δρέψωσι τοὺς πικροτάτους καρποὺς τοῦ φανατικοῦ ἐκτραχηλισμοῦ, τῆς κομματικῆς ἐμπαθείας καὶ τῆς Ἐθνικῆς καὶ Θρησκευτικῆς ἀποτυφλώσεως τοῦ εὐνοουμένου καὶ ἐκλεκτοῦ των Πατριάρχου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Συνέχισις ἐκστρατείας

Μετὰ δίμηνον ἐν τῇ ἀρχῇ παραμονήν, καθ' ἣν, μετ' ἀτρύτους κόπους συνεχοῦς καὶ ἐπιμόνου ἐργασίας, ἀνασυνετέθη καὶ ἤρξατο λειτουργοῦσα ἡ Κρατικὴ μηχανή, ἡ παρὰ τῆς Βενιζελικῆς φατρίας εἰς φυγὴν τραπείσης, ἐγκαταλειφθεῖσα, ὁ Ράλλης πάσχων ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, παρῃτήθη καὶ ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας ὁ Ν. Καλογερόπουλος, μεμαρτυρημένος φίλος τῶν Συμμάχων, καταρτίσας, τὴν 6 Φεβρουαρίου 1921, τὴν ἑξῆς Κυβέρνησιν:

Ν. Καλογερόπουλος, Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. **Ν. Θεοτόκης**, τῆς Δικαιοσύνης. **Π. Τσαλδάρης**, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τῆς Περιθάλψεως. **Π. Πρωτοπαπαδάκης**, τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ. **Π. Μαυρομιχάλης**, τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. **Γ. Μπαλτατζῆς**, τῆς Γεωργίας. **Δ. Γούναρης**, τῶν Στρατιωτικῶν καὶ **Ι. Ράλλης**, τῶν Ναυτικῶν. Ἥτις ἀντιμετώπισε κατάστασιν ἣν ἐχαρακτήριζε παχυλὴ ἄγνοια τῆς ἱστορίας καὶ πλήρης ἀμοιρία τῆς πολεμικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἣν ἐδημιούργησεν ἡ ἀπόβασις εἰς Μ. Ἀσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἡ συλληφθεῖσα, τεχνουργηθεῖσα καὶ ἐκτελεσθεῖσα, πρὸς ἐσωτερικὴν κομματικὴν δημοκοπίαν, ἐκμετάλλευσιν καὶ ἀναζωπύρωσιν δημοτικότητος τὰ λοίσθια πνεούσης, καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν σκοπῶν τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ Λόϋδ Τζώρτζ.

Διότι, ὑπερποντία ἐκστρατεία, ὡς ἡ προκειμένη, μακρὰν εἰς πολεμίαν χώραν ἐκτελουμένη καὶ μάλιστα, ὑπὸ μικροῦ, ἀδυνάτου καὶ πτωχοῦ Κράτους οἷα ἡ Ἑλλάς, ἡ ἐπιπροσθέτως ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν Συμμάχων αὐτῆς μὴ ἐνισχυθεῖσα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τούτου τελείως ἐγκαταλειφθεῖσα, ὑπὸ δὲ τῶν δύο ἄλλων καὶ λυσσωδῶς καὶ ποικιλοτρόπως καταπολεμηθεῖσα, καὶ ἔχουσα ὡς μόνους Συμμάχους τὴν διαίσθησιν, τὸν καλὸν ἀστέρα καὶ τὴν διὰ τῆς θλασμένης ἱκανότητα τῆς ὁράσεως τοῦ Βενιζέλου, ἦτο ἐπιχείρησις, σχεδὸν εἰπεῖν, παράφρων, καὶ ἐκ τῶν προτέρων, εἰς δεινὸν ὄλεθρον καὶ ὁλοσχερῆ καταστροφὴν καταδεδικασμένη.

Διότι, κατὰ πολεμικὸν ἀπόφθεγμα πλῆρες ἀληθείας, «ἡ εἰς ξένην Χώραν ἀπόβασις εἶναι δύσκολος, ἡ παραμονὴ ἐν αὐτῇ δυσκολωτέρα, καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀποχώρησις δυσκολωτάτη».

Ἅπαξ δὲ τῆς Ἑλλάδος συλληφθείσης ἐν τῇ Μικρασιατικῇ μυάγρᾳ, καὶ ἐν κινδυνεστάτῳ ἀδιεξόδῳ τεθεῖσα, εἰς τὴν Κυβέρνησιν αὐτῆς, τρεῖς ἐπροβάλλοντο λύσεις :

α) Ἄμεσος ἀποχώρησις τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων.

β) Παραμονὴ αὐτῶν καὶ ἀπραξία ἐν τῇ γραμμῇ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

γ) Συνέχισις, πάσῃ θυσίᾳ, τῆς ἐκστρατείας μέχρι τελείας κατανικήσεως καὶ ὑποταγῆς τοῦ πολεμίου.

Ἡ πρώτη λύσις δὲν ἦτο δυστυχῶς δυνατή, διότι ἐξετίθετο ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν Τούρκων, τῶν ὁποίων τὸ μῖσος ἐξηγέρθη καὶ ἐγιγαντώθη ἐκ τῆς Ἀσιατικῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου. Ὁ δὲ Κεμὰλ θραχθεὶς καὶ ἐπωφεληθεὶς τῆς ἀπροσδοκήτου εὐκαιρίας ταύτης, θὰ ἔλυε τὰ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ζητήματα ὁριστικῶς καὶ τελεσιδίκως, ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ τῆς μαχαίρας, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφήσει ἐκκρεμῆ καὶ ἄλυτα ὁ Πορθητής. Διό, καὶ ἐδήλωσε πολλάκις σαφέστατα καὶ κατηγορηματικώτατα καὶ κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίως ὅτι: «Εἰς τὴν μόνην συνεννόησιν εἰς ἣν συγκατετίθετο, ἦτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Ἐθνικοῦ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἀγκύρας Συμβουλίου, καθ' ὃ ἔδει ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην, συμπεριλαμβάνων καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς μετ' αὐτοῦ».

Ὁ ἐνεδρεύων συγχρόνως βενιζελισμὸς κοπτόμενος καὶ τίλλων τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του καὶ ὀδυρόμενος, ἐκραύγαζεν ἀπελπιστικῶς ὅτι ἐγκαταλείπονται οὕτω προδοτικῶς Ἑλληνικαὶ Χῶραι, ἀρτίως ἀπὸ τῆς Δουλείας ἐλευθερωθεῖσαι. Θὰ ἐπεσύρετο δὲ ἐπιπροσθέτως καὶ ἡ δυσμένεια τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ θὰ ἀπεδίδετο εἰς τὸν φιλογερμανισμὸν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὸ μῖσος αὐτοῦ κατὰ τῶν Συμμάχων.

Ἡ δευτέρα λύσις, ἣν κατὰ κόρον ὑπεστήριζεν ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ ὁμόφρων αὐτοῦ Τύπος, ἦτο ἀπαράδεκτος καὶ ὅλως ἀσύμφορος διότι : «Παραμένων ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐν ἀδρανείᾳ καὶ ἀπραξίᾳ ἀτερμένως, εἰς μέρη ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐχωρίζετο ἡ Ἑλλὰς διὰ μεγάλου πελάγους ἀπυθμένου, ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τὸ πολεμικὸν μένος, ἡ ἀντοχὴ καὶ ἡ ὑπομονὴ αὐτοῦ ὁσημέραι θὰ ἐμειοῦντο μέχρι τελείας ἐξατμίσεως. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Κεμαλικὸς Στρατὸς ὑπὸ μὲν τῶν δύο Συμμάχων ἀφειδῶς ἐφοδιαζόμενος, πολυτρόπως ὑπο-

βοηθούμενος καὶ διαρκῶς πανταχόθεν ἐνδυναμούμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ τρίτου ὁλοσχερῶς ἀνενόχλητος ἀφιέμενος, θὰ ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ἀρκούντως, ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἰσχυρόν, θὰ ἐπέπιπτε κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, μετ' ὀλεθρίων, ἀσφαλῶς, δι' αὐτὴν ἀποτελεσμάτων.

Ἑπομένως, κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην, ἡ μόνη ἐλπιδοφόρος πως λύσις ἦτο ἡ τρίτη. Ἡ ὅλαις, δηλαδή, δυνάμεσι καὶ πάσῃ ταχύτητι, συνέχισις τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἡ, πάσῃ θυσίᾳ καὶ παντὶ μέσῳ καὶ μέτρῳ ἐπίτευξις τῆς Νίκης, δι' ἧς καὶ μόνης θὰ ἐξησφαλίζετο ἡ ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἀζημία καὶ ἄκοπος ἀποχώρησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν καὶ ἡ ἐκμηδένισις τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων εἰς ὃν ἀμφοτέρους εἶχε ρίψει ἡ Βενιζελικὴ χρησιμοθηρία. «Ἥτις καὶ δὲν ἔπαυσε κοπτομένη καὶ τίλλουσα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς της, ὀδυρομένη καὶ κραυγάζουσα ὅτι ἐφονεύοντο τὰ τέκνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἵνα στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ Θρόνου του ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος».

Ἡ Ἑλλὰς δέ, καὶ νικῶσα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ ἐν Μ. Ἀσίᾳ διότι: «Ἀτερμόνως, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ διατελῇ ἐν ἐπιφυλακῇ μὲ τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας, μέχρις ὅτου ἀπηυδισμένη καὶ ἐξηντλημένη, θὰ ἠναγκάζετο τελικῶς ὑπὸ τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης οἰκειοθελῶς, νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν». Πᾶσα δὲ ἄλλη πεποίθησις καὶ γνώμη προδίδει ἢ τελείαν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν πολεμικὴν ἀμάθειαν καὶ παχυλὴν τῆς πραγματικότητος ἄγνοιαν, ἢ ἰδιοτελῆ κομματικὴν δημοκοπίαν καὶ ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τῶν ἀδικαιολογήτων δικαιολόγησιν.

Ἐπιθετικὴ ἀναγνώρισις πρὸς Ἐσκῆ-Σεχὴρ (Δορύλαιον)

Πληροφορίαι, πυκνῶς ἀφικνούμεναι εἰς τὸ Στρατηγεῖον, παρίστων τὴν Στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κεμὰλ ὡς καθισταμένην ὁσημέραι σοβαράν. Πρὸς ἐξακρίβωσιν ὅθεν τῆς ἀληθείας τούτων, ἐγκρινούσης καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιζητούσης νὰ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν τὰς προθέσεις αὐτῆς περὶ μὴ ἐγκαταλείψεως τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἀπεφάσισεν ἡ Στρατιὰ νὰ ἐνεργήσῃ ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν πρὸς τὸ Ἐσκῆ-Σεχὴρ, (Δορύλαιον), ὅπερ δὲν θὰ κατελαμβάνετο, ὡς μὴ ἐπιτραπείσης ὑπὸ τῶν Συμμάχων τῆς

ὑπερβάσεως τῆς γραμμῆς τῆς Κοβαλίτσης ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, μεταβὰς εἰς Προῦσσαν καὶ ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ἀνέθηκε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς εἰς τὸ Γ' Σῶμα ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Πετμεζᾶν Κ. καὶ Ἐπιτελάρχην τὸν Συνταγμ. τοῦ Ἱπ. Νικολαΐδην, οὗτινος ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Καράκαλον Π. VII Μεραρχία μὲ Ἐπιτελάρχην τὸν Ἀντισυνταγ. τοῦ Πυροβολικοῦ Μουτούσην Σ., τὴν 25 Δ]βρίου 1920, προήλασε, διὰ Παζαρτζὶκ πρὸς Κοβαλίτσαν, μικτὸν δὲ ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Μπουκουβάλαν τῆς Χ Μεραρχίας διὰ Τσουκοὺρ πρὸς τὰ Α. τῆς Κοβαλίτσας.

Ἐνῷ τὸ μικτὸν Ἀπόσπασμα συνεκρούσθη πρὸς τὸν πολέμιον πρὸ τῆς Γεφύρας Τσουκοὺρ-Χισσάρ, ἡ VII Μεραρχία μετὰ ζωηρότατον καὶ ἐπίμονον ἀγῶνα διὰ τῆς λόγχης, ἐξετόπισε τὸν πολέμιον ἐκ Κοβαλίτσης, ἐξαφανισθέντα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἰνεϊνοῦ-Κιουτάχια καὶ Ἐσκῆ Σεχήρ, ἑτοιμαζόμενον νὰ ἐγκαταλείψῃ ταῦτα.

Ἐκπληρωθείσης τῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ἑλληνικαὶ φάλαγγες, μετὰ σοβαρὰς ἀπωλείας, τὴν 28 Δ]βρίου 1920, ἀφοῦ ἐπροξένησαν σημαντικὰς ζημίας καὶ κατὰ τὴν προέλασιν καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ συγκεντρωμένου ἐν τοῖς κέντροις, δι' ὧν διῆλθον καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπιλεντζὶκ-Μπόζ, ἀπεχώρησαν πρὸς τὴν γραμμὴν ἐξορμήσεως, ὅπου ἐγκατεστάθησαν τὴν 1 Ἰανουαρίου 1921.

Ὁ πολέμιος ἐξεμεταλλεύθη πολιτικῶς τὴν ἐπίθεσιν, διαδόσας ὅτι ἀπέκρουσε ταύτην, ἔχων ὡς συνηγόρους θερμοὺς καὶ τὸν Βενιζελικὸν Τύπον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν «Πρωΐαν» τῶν Ἀμυνιτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες τὴν διεφήμισαν ὡς «ἧτταν πρωτοφανῆ εἰς τὴν πολεμικὴν Ἱστορίαν».

Διὰ πρώτην δὲ φορὰν ὁ Κεμαλικὸς στρατὸς διοικούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰσμὲτ Πασσᾶ, ἀντέταξε σοβαρὰν ἀντίστασιν καὶ παρουσίασε τέλειον συγκρότημα χαρακώσεως καὶ ἐνέργειαν Πυροβολικοῦ Σκόντα μεγάλου διαμετρήματος, δι' οὗ ἐφωδίασαν αὐτὸν οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί.

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, βραδύτερον ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, κατὰ τὴν δίκην τῶν ἕξ, κατέθηκεν ὅτι: «Ἀφήρεσε τὴν διοίκησιν τῆς VII Μεραρχίας ἀπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Καράκαλον Π. δι' ἀνικανότητα. Τὸν ὁποῖον ὅμως ἀποχωρήσαντα τῆς διοικήσεως, ἀσθενείας ἕνεκα, ἐπρότεινε νὰ τιμηθῇ διὰ τοῦ πολεμικοῦ Σταυροῦ τῆς Στρα-

τιωτικῆς Ἀξίας, ἐξάρας, δι' ἡμερησίας διαταγῆς του, τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν προκειμένην ἐπιχείρησιν».

Ἀνασυγκροτηθείσης τῆς Στρατιᾶς, ἡ διοίκησις τοῦ Γ' Σώματος, ἀρχαιότητος ἕνεκα, ἀνετέθη εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Κοντούλην Α. Εἰς δὲ τὸν Ὑποστράτηγον Πετμεζᾶν, μετὰ πολυχρόνιον καὶ εὐδόκιμον δρᾶσιν ἐν τοῖς πολεμικοῖς μετώποις, ἀνετέθη ἡ δυσχερὴς καὶ σπουδαία ἐντολὴ τῆς ὀργανώσεως καὶ διευθύνσεως τῆς Νοτίας περιοχῆς τῆς διακατεχομένης ζώνης τῆς Μ. Ἀσίας, ἑδρεύοντα ἐν Μαγνησίᾳ.

Συμμαχικὴ Συνδιάσκεψις

Ἐπειδὴ αἱ Συμμαχικαὶ διαφωνίαι, περὶ τῆς τηρητέας στάσεως, ἐνετείνετο καὶ ἡ ἀντίστασις τοῦ Κεμὰλ ἐκρατύνετο, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἡ σύγκλησις Συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ, ἐν ᾗ, κατὰ πρότασιν τῆς Ἀγγλίας, προσεκλήθησαν μετὰ τῶν Ἀντιπροσώπων τοῦ Σουλτάνου καὶ Ἀντιπρόσωποι τοῦ Κεμάλ, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, διὰ τροποποιήσεως τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, αἵτινες θὰ ἀνεγνωρίζοντο ἐκ τῶν περιστάσεων ἀναγκαῖαι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κληθεῖσα ἀπήντησεν ὅτι: «Προθύμως συμμετέχει τῆς Συνδιασκέψεως, συμφωνοῦσα πρὸς τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οὗτινος ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο ἡ συντακτικὴ πρᾶξις, συνταχθεῖσα παρ' ὅλων τῶν Συμμάχων Δυνάμεων».

Τῆς Ἑλληνικῆς Ἀποστολῆς ἐπρόκειτο νὰ ἡγηθῇ ὁ Γούναρης, Ἀρχηγὸς τῆς πλειοψηφίας. «Ἕνεκα ὅμως ἡμιεπισήμου ἀνακοινωθέντος τοῦ Πρακτορείου Ρώϋτερ, δι' οὗ ἐχαρακτηρίζετο οὗτος ἀνεπιθύμητος εἰς τοὺς Συμμάχους, ὅπερ βραδύτερον ἐγνώσθη, παρὰ τοῦ μεταδόσαντος τὴν εἴδησιν ταύτην εἰς αὐτό, ὅτι ἐγένετο καθ' ὑποκίνησιν τοῦ Βενιζέλου, ἡγήθη αὐτῆς ὁ Πρωθυπουργὸς Καλογερόπουλος, ἔχων ὡς στρατιωτικὸν Σύμβουλον τὸν Ὑπαρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς Συνταγμ. Σαρηγιάννην, ἐκ τῆς Ἁρμοστείας τὸν Γενικὸν Γραμματέα αὐτῆς Π. Γουναράκην, καί τινας διπλωματικοὺς Ὑπαλλήλους.

Κατὰ τὴν διέλευσίν του ἐκ Παρισίων ὁ Καλογερόπουλος κατέθηκε στέφανον ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν τάφον τοῦ

Ἀφανοῦς στρατιώτου. Τὴν ἑπομένην, οἱ ἐν Παρισίοις ἐλλοχεύοντες Βενιζελικοί, δι' εὐνοήτους λόγους, κατέθηκαν στέφανον «εἰς τοὺς πεσόντας παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν στρατιώτας τῶν Συμμάχων».

Ἡ Συνδιάσκεψις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της, τὴν 21 Φεβρουαρίου 1921, ἐν τῷ Ἀνακτόρῳ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ Λόϋδ-Τζώρτζ, ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τοῦ ὁποίου, περὶ τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὁ Καλογερόπουλος ἀπαντῶν ἐχαρακτήρισε ταύτην ἐξαίρετον, 120 χιλ. ἀνδρῶν καλῶς ἐξωπλισμένων, πλήρως ἐφωδιασμένων καὶ ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῆς ὁλότητος τῶν Ἑλλήνων, ἄνευ κομματικῆς διαιρέσεως. «Ἐθεώρει δ' ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἦτο ἐπαρκεστάτη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λάβῃ ἐντολὴν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν Δυνάμεων».

Ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγμ. Σαρηγιάννης ἐδήλωσεν ὅτι: «Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα προτίθενται νὰ προελάσωσι μέχρις Ἀγκύρας καὶ ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ προέλασις αὕτη θὰ ἐπιφέρῃ τὴν διασκόρπισιν τῶν Κεμαλικῶν δυνάμεων καὶ τὴν πλήρη καὶ ὁλοσχερῆ ἐκμηδένισιν αὐτῶν».

Ὁ Στρατηγὸς Γκουρώ, ἐκ τῶν τεχνικῶν Συμβούλων τῆς Γαλλικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀπαντῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἐδήλωσεν ὅτι: «Εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ θεωρήσῃ ὡς ὑπερβολικῶς αἰσιόδοξον τὴν διατυπωθεῖσαν γνώμην, περὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας τοῦ Κεμαλικοῦ στρατοῦ καὶ φρονεῖ ὅτι, ἐὰν οἱ Ἕλληνες προελάσωσι, θὰ συναντήσωσιν ἐχθρὸν πολὺ περισσότερον ἐπίφοβον ἐκείνου, ὃν ἀντιμετώπισαν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Σμύρνης». Ὁ δὲ Στρατηγὸς Φὸς ὠνόμασε τὸν Συνταγμ. Σαρηγιάννην «φοβερὸν Συνταγματάρχην».

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν, τῆς 23 Φεβρουαρίου, ἡ Συνδιάσκεψις ἀφοῦ ἠκροάσθη καὶ τὰς γνώμας τῶν Ἀντιπροσώπων τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Κεμάλ, «ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν Διεθνοῦς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς, πρὸς ἐνέργειαν ἐπιτοπίως ἐπανεξετάσεως τῶν πληθυσμῶν Σμύρνης καὶ Θράκης, τῆς χρησιμευσάσης ὡς βάσεως τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν. Ἡ Ἑλλὰς δὲ καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦντο νὰ παραδεχθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης τῶν Συμμάχων καὶ νὰ ἀποδεχθῶσιν ὡσαύτως νομοταγῶς τὰ ἄλλα ἄρθρα τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἀτροποποίητα». Δηλαδή: «Ἡ βάσις τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐστραγγαλίζετο ὠμῶς καὶ ἀσυστόλως ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν διακηρυξάντων, ὅτι διεξῆγον τὸν πόλεμον ὑπὲρ τοῦ Δικαίου τούτου».

Οἱ Τοῦρκοι παρεδέχθησαν προθύμως τὴν ἀπόφασιν ταύ-

την τῆς Συνδιασκέψεως, διότι αὕτη ἦτο οὐσιαστικῶς ἀναψηλάφησις τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διατυπώσαντες ἐπιφυλάξεις τινὰς διὰ τὰ λοιπά.

Ὁ Καλογερόπουλος ἐδήλωσεν ὅτι: «Πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις τῆς Συνδιασκέψεως, ἔδει νὰ συμβουλευθῇ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἥτις συνελθοῦσα εἰς πλήθουσαν συνεδρίασιν, τὴν 28 Φεβρουαρίου 1921, παραμείνασαν ἱστορικὴν καὶ ἀλησμόνητον καθ' ἣν ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ὁ Γούναρης, διεκήρυξε:

«Τὰ δικαιώματα ἅτινα διεκδικοῦμεν δὲν πηγάζουσι μόνον ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἀλλ' ἀπὸ χρόνων ἀμνημονεύτων, ἀπὸ τῆς μακρᾶς ἐποχῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πράκτορος καὶ συντελεστοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ, διεχύθη εἰς τὰς Χώρας τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἵνα ἀποκαταστήσῃ ἑστίας ἀκτινοβόλους, αἵτινες ἀνεθέρμαναν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰς ἀνύψωσαν μέχρι τῶν ἀνωτέρων ἐκείνων ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς, καταστάσας ἔκτοτε, καὶ βάσεις τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Δὲν ἐχάθησαν τὰ δικαιώματα ταῦτα καὶ ἀφότου ἡ Ἑλληνικὴ δύναμις ὑποκύπτουσα εἰς τὴν ἀναπόφευκτον φορὰν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἔκλινε πρὸς τὴν παρακμήν της. Ἡ Φυλὴ θὰ παραμείνῃ πάντοτε εἰς τὰς αὐτὰς ἰδίας Χώρας, διὰ τὸ μέγιστον καλὸν τοῦ πολιτισμοῦ, οὗ ἦτο ὁ φύλαξ. Στόχος τῶν πολλαπλῶν ἀλληλοδιαδόχων εἰσβολῶν πανταχόθεν ἐλθουσῶν, διετήρησε τὴν συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς ἣν τὸ παρελθὸν τῇ ἐκληροδότησεν, ἐμποτισμένη ὑπὸ τῆς ἀκραδάντου πίστεως ὅτι θὰ ἀνέτειλλε καὶ θὰ ἤρχετο ἡμέρα καθ' ἣν θὰ ἐπεκράτει ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη, ἡ ἐξασφαλίζουσα εἰς ἕκαστον Λαὸν τὰς συνθήκας, αἵτινες τῷ ἐπιτρέπουσι νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ παντὸς ξένου ζυγοῦ.

Ὑπομνήσας δὲ τὴν σωτηρίαν ἀρχὴν τὴν ἐγκατασταθεῖσαν πρότερον καθ' ἣν οὐδεμία Χώρα ἀποσπασθεῖσα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους δὲν ἠδύνατο πάλιν νὰ ὑπαχθῇ ὑπ' αὐτό, καὶ ἐπικαλεσθεὶς τὸν ἀδυσώπητον ἱστορικὸν νόμον τῆς παλιρροίας, ἥτις ἐπανέφερε πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ Ὀθωμανικὸν κῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκτύπα τὰ τείχη τῆς Βιέννης, συνεπέρανεν: Εἶναι ἡ πίστις ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν καὶ ἐτράφημεν. Ποῦ ἡ Ἐπιτροπὴ ἡ ἐξεταστικὴ θὰ εὕρῃ τὰς μυριάδας τῶν νεκρῶν, οἵτινες παλαίοντες, ἀγωνιζόμενοι καὶ θνήσκοντες, ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὰ δικαιώματά των τὰ ἔχουσι καθαγιάσῃ; Πῶς ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἠννόει τὴν φωνὴν αὐτήν, ἥτις μᾶς ὠθεῖ μετὰ δυνάμεως ἀκατανικήτου ἐκεῖ ὅπου μᾶς φέρει ἡ ἱστορικὴ ὁρμὴ τῆς Φυλῆς μας;

Εἶναι ἡ δημιουργὸς δύναμις τῆς ἀοράτου Ἱστορίας. Πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν Ἐπιτροπῆς ἡ πραγματικότης καὶ ἡ ἀξία τοιαύτης δυνάμεως; Πῶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ αὐθεντία τοιαύτης δυνάμεως, παραδεκτὴ γενομένη ὑπὸ τῶν μεγάλων μας Συμμάχων, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὰ δικαιώματα ταῦτα, πῶς νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ παραχωρεῖ εἰς τὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις θὰ χρησιμοποιήσῃ ἑβδομάδας τινὰς πρὸς ἐξέτασιν; Τοῦτο θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς ἡ ἀπάρνησις τῶν ἱερωτέρων αἰσθημάτων μας. Καὶ βεβαίως, οἱ μεγάλοι Σύμμαχοί μας δὲν θὰ θελήσωσι νὰ μᾶς ἐξαναγκάσωσι».

Μετὰ τὸν Γούναρην, ταῦτα εἰπόντα, ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ βήματος ὁ Στράτος, μετὰ ἀξιοθαυμάστου εὐγλωττίας καὶ μεγαλειτέρας δυνάμεως, διεκήρυξε:

«Δύνανται νὰ θέσωσιν εἰς στατιστικὰς τὸ βάρος τῆς πλειονότητος ἣν δίδουσιν οἱ τάφοι τῶν Ἡρώων καὶ τὸ αἷμα τῶν Μαρτύρων; Ἐὰν οἱ μεγάλοι μας Σύμμαχοι, οἵτινες ἐμιμήθησαν εὐλαβῶς ἔθιμον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐν τῇ τιμῇ τοῦ ἀφανοῦς Στρατιώτου, ἤθελον νὰ τιμήσωσι τὸν ἀφανῆ Μάρτυρα τῆς Ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, ἂς θελήσωσι νὰ ἀνεγείρωσιν εἰς Αἰώνιον Μνημεῖον, τὸ ἀπαραβίαστον τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν».

Ὑπομνήσας δὲ τὰ γεγονότα καὶ τὰς ἐπισήμους ὑποχρεώσεις τὰς ἀναληφθείσας ὑπὸ τῶν Συμμάχων, τῶν ὁποίων ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἦτο ἡ καθιέρωσις, ἐποιήσατο ἔκκλησιν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἥτις ἦτο ἀρκούντως εὐτυχὴς πραγματοποιήσασα τὴν ἐθνικήν της ἕνωσιν. «Δὲν ἐχειροκροτήσαμεν ὅταν εἰσήρχεισθε εἰς τὴν Ρώμην; Πρὸς τὴν Δημοκρατικὴν Γαλλίαν εἰς ἣν, αἱ ἀρχαὶ αὗται τῆς Ἐλευθερίας, ἐπέτασσον νὰ εἶναι ἔτι πλέον φιλελληνικαὶ τῆς Βασιλικῆς Γαλλίας. Ὑπηνίχθη τὰ γεγονότα τοῦ Δ]βρίου 1916 ὀφειλόμενα εἰς ἀδεξίους Πράκτορας. Αἱ χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν πεσόντων παρὰ τοῖς Γάλλοις αὐτῶν συναδέλφοις, ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Γαλλικῆς Σημαίας, ἢ ἐν Μακεδονίᾳ ἢ ἐν Ρωσσίᾳ ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τοῦ μεγάλου Πολέμου, δὲν ἐξήγνισαν τὸ αἷμα τῶν Ναυτῶν τῆς Δημοκρατίας τῶν φονευθέντων ἐν Ἀθήναις, εἰς συμβὰν διὰ τὸ ὁποῖον ἅπας ὁ Ἑλληνισμὸς λυπεῖται;»

Ἐποιήσατο ἔκκλησιν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. «Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι μικρὸν Κράτος ἀσήμαντον καὶ περιφρονητέον, ἀλλὰ Κράτος διὰ τῆς Γεωγραφικῆς του θέσεως, κατέχον θέσιν Στρατηγικήν, ἥτις εἶναι ἡ κλεὶς τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅπερ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἅπασαν τὴν ἀπαιτουμένην ζωτικότητα ὅπως καταστῇ ἰσχυρὰ Δύναμις Μεσογειακὴ χρήσιμος

ἀκριβῶς εἰς τὰ Κράτη, ἅτινα ἐνδιαφέρονται νὰ κατέχωσι τὴν κυριαρχίαν τῆς Μεσογείου».

Τελευτῶν δὲ ἐν ἐξόχῳ ἐπιλόγῳ διεκήρυξεν : «Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἶναι ἑτοίμη, ἐν πλήρει ἑνότητι, νὰ ἀποδείξῃ εἰς πάντας, εἰς τοὺς Συμμάχους μας, τὴν Διεθνῆ γνώμην, εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας πληθυσμούς, ὧν ἡ τύχη φαίνεται σήμερον ἐν κινδύνῳ, ὅτι ὑπῆρχεν ἐδῶ μία καὶ μόνη ἠνωμένη καρδία Πατριωτικὴ καὶ Ἑλληνική».

Κύριοι: σπεύσατε ὅλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος. Ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, δὲν ὑπάρχουσι Κόμματα, οὔτε ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις. Ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, ὑπάρχει μόνον Ἐθνικὴ ἕνωσις, Ἐθνικὸς πατριωτισμός Ἑλληνικὸν καθῆκον.

Ἅπαντες ὁμοῦ, ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἔχομεν τὸ καθῆκον νὰ εἴπωμεν εἰς τοὺς Σμυρναίους τοὺς ἀπὸ προχθὲς ἐν τῇ ἀγωνίᾳ. Ἔστε ἥσυχοι, διότι ὁ Πατριωτισμὸς ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἠνωμένων θὰ προστατεύσῃ τὰ δίκαιά σας, τὴν ἐλευθερίαν σας, τὴν ἀνεξαρτησίαν σας, διότι γνωρίζομεν ὅτι εἴσθε ἀνέκαθεν οἱ Σκαπανεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, γνωρίζομεν ὅτι εἴσθε μέρος τῆς Ἑλληνικῆς καρδίας, ἀναπόσπαστον μέρος, ὅπερ δὲν θὰ συγκατατιθέμεθα νὰ σφαγιάσωσι, νὰ τὸ ἀποσπάσωσι.

Ὑπάρχει ἐκεῖ ἐν Τσατάλτσᾳ Ἕλλην φρουρός, Ἕλλην χωρικὸς ὑπὸ τὴν στολὴν εὐζώνου, τὴν ἐνσαρκοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν ἀνδρείαν. Ὁ φρουρὸς οὗτος, ἀφιχθεὶς ἐκεῖ κεκαλυμμένος ὑπὸ τῆς λάσπης τῶν μακρῶν πορειῶν, ἀσθμαίνων εἰς τὸν δρόμον του πρὸς τὴν νίκην, μὲ τὰ καθημαγμένα τσαρούχια τοῦ φρουροῦ τούτου, ἔχει τὴν διαταγὴν νὰ εἴπῃ τῷ διαβάτῃ: Δὲν φρουρῶ μόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος. Φρουρῶ ἐδῶ πρὸ τῆς Πόλεως ἧς ὑπερίπταται ἡ σκιὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Φρουρῶ ἐδῶ μὲ τὴν καθημερινὴν ὀπτασίαν τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ, τῶν φημολογιῶν μας, μὲ τὴν ὀπτασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, οὗτινος ὁ θάνατος ὑπῆρξε μαρτύριον καὶ συγχρόνως τὸ Σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἔθνους. Εἶμαι ἐνταῦθα ὁ ἀγγελειαφόρος, οὐχὶ μόνον τῆς Ἑλληνικῆς νίκης, ἀλλὰ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἥτις μοὶ ἔδωκεν ὡς ἀποστολὴν νὰ ἐμψυχώσω τὸν Μαρμαρωμένον Βασιλιᾶ, πηδῶν εἰς τὴν Πόλιν ταύτην, ἥτις ὀφείλει νὰ γίνῃ ἡ Πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους».

Ἅπασα ἡ πλήθουσα αἴθουσα καὶ τὰ ἀσφυκτικῶς πλήρη θεωρεῖα, ὑπεδέχθησαν τὰς τελευταίας λέξεις τοῦ λιγέως πατριώτου ἀγορητοῦ μὲ ζωηροτάτους εὐασμούς, βροντώδεις ἰαχάς, σφοδρὰ χειροκροτήματα καὶ παρατεταμένας ἐπευφημίας ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Στρατοῦ.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ὁλομελῶς ἐψήφισε τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀνωτέρω ἀγορεύσεων καὶ τὸ ἑπόμενον ψήφισμα :

«Ἡ Γ' τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, μετὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀνακοινώσεις καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν συζήτησιν ἐπὶ τούτων, ὁμοθύμως καὶ παμψηφεί, ἀποφασίζει:

α) Ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ τὸ μέν, ἱκανοποιοῦσαν τὸ ἐλάχιστον ὅριον τῶν Ἐθνικῶν δικαίων, ἀπέναντι τῶν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον θυσιῶν καὶ τῶν ἀνέκαθεν ἀγώνων, πρὸς ἀποκατάστασιν εἰς ἐλεύθερον Κράτος, τὸ δέ, δυναμένην νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἀνατολῇ.

β) Παρέχει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικὴν Ἀντιπροσωπείαν τὴν ἐξουσιοδότησιν, ἵνα, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς Μεγάλους ἡμῶν Συμμάχους, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος εὔγνωμον πρὸς αὐτούς, διὰ τὸ ἀείποτε ἐπιδειχθὲν ὑπ' αὐτῶν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων, ἔχει τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν θέλουσιν ἐπιμείνῃ εἰς τὴν πρότασιν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται εἰς ἀπόλυτον ἀδυναμίαν νὰ δεχθῇ».

Ὁ Καλογερόπουλος, τὴν 6 Μαρτίου, ἐπέδωκε τὴν ὁριστικὴν ἀπάντησιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Διάσκεψιν, ἥτις συνελθοῦσα τὴν 12 Μαρτίου, μετὰ συζήτησιν μακράν, ἔλαβε τὴν ἑξῆς ἀπόφασιν:

«Ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ παρέμενεν εἰς τὴν Τουρκίαν. Τὸ Βιλαέτιον Σμύρνης θὰ παρέμενεν ὑπὸ Τουρκικὴν διοίκησιν. Ἑλληνικὴ δύναμις ἤθελε διατηρηθῇ ἐν τῇ πόλει Σμύρνης, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπιλοίπῳ Σαντζακίῳ ἡ τάξις θὰ ἐτηρεῖτο ὑπὸ Χωροφυλακῆς μὲ Συμμάχους Ἀξιωματικούς, στρατολογουμένη κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἀριθμὸν καὶ κατανομὴν πληθυσμοῦ, ὡς θὰ ἐξηλέγχετο ὑπὸ Διασυμμαχικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ αὐτὴ ἀναλογικὴ τακτοποίησις ἐξ ἴσου σύμφωνος πρὸς ἔκθεσιν ἐπιτροπῆς, θὰ ἐφηρμόζετο εἰς τὴν Διοίκησιν. Χριστιανὸς Διοικητὴς ἤθελε διορίζεσθαι ὑπὸ Κοινωνίας Ἐθνῶν, ἔχων παρ' αὐτῷ αἱρετὴν Συνέλευσιν καὶ αἱρετὸν Συμβούλιον. Διοικητὴς ἤθελεν εἶσθαι ὑπεύθυνος εἰς καταβολὰς Τουρκικῇ Κυβερνήσει, ἐτησίων δοσεων αὐξανομένων συμφώνως πρὸς εὐεξίαν ἐπαρχίας. Ἡ τακτοποίησις αὕτη ἤθελεν εἶσθαι ἀναθεωρητὴ μετὰ πενταετίαν, κατ' αἴτησιν ἑκατέρου τῶν μελῶν, ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν».

Πρόσκλησις τοῦ Γούναρη

Προκειμένου νὰ ληφθῶσιν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν νέων προτάσεων, ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἐζήτησε ὅπως μεταβῇ εἰς Λονδῖνον ὁ Γούναρης, ὅστις ἔχων τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς πλειοψηφίας τῆς Συνελεύσεως, θὰ εἶχε μεγαλειτέραν ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες καὶ ταχύτερον οὕτω θὰ ἐπερατοῦντο.

Ὁ Γούναρης εἰδοποιηθείς, ἀνεχώρησεν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου, ἐσπευσμένως διὰ Παρισίων εἰς Λονδῖνον. Ὁ Καλογερόπουλος, τὴν 9 Μαρτίου 1921, ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὸ κάτωθι ὑπ᾽ ἀριθ. 197 τηλεγράφημα:

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω ὑμῖν ὅτι, μόλις πρό τινων στιγμῶν, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ Πρωθυπουργοῦ Χάκεϋ μοὶ ἀνεκοίνωσεν ἐκ μέρους τοῦ Προέδρου τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι οὗτος δὲν θὰ εἶχεν οὐδεμίαν ἀντίρρησιν, ὅπως προβῶμεν εἰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τοῦ Κεμάλ, καθ᾽ ἣν περίπτωσιν οἱ τεχνικοὶ ἡμῶν Σύμβουλοι θεωροῦσι τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας ἀναγκαίας, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ μας». Ταὐτοχρόνως ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς μὲ ἐκάλεσεν ὅπως τὸν ἐπισκεφθῶ μετὰ τοῦ Γούναρη, τὴν δεκάτην πρωϊνὴν τῆς αὔριον

Ν. Καλογερόπουλος»

Ὁ Γούναρης, ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Λονδῖνον, ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἰδιαιτέρου Γραμματέως τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ Φιλίππου Κέρρ, ὅστις ἐκ μέρους αὐτοῦ τὸν ἐπληροφόρησεν ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς δὲν πρέπει νὰ δόσῃ πολλὴν προσοχήν, εἰς τὰ διαμειβόμενα ἐν τῇ Διασκέψει. Ἂν ἡ Ἑλλὰς ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ τοὺς ἀρχικοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης εἰς τὸν Κεμάλ, ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ παρενετίθετο εἰς τὸν δρόμον της».

Ἡ Τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία, κληθεῖσα νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν τῆς Διασκέψεως, πρώτη, ἐδήλωσεν ὅτι, μὴ ἔχουσα ἐντολὴν νὰ συζητήσῃ ἐπ᾽ αὐτῆς, ἐπιστρέφουσα εἰς Ἄγκυραν πρὸς σχετικὴν συνεννόησιν, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀπαντήσῃ πρὶν τῆς παρελεύσεως 40 ἡμερῶν. Ὥρισε προθεσμίαν τόσῳ μακράν, ἰσοδυναμοῦσαν πράγματι πρὸς ἄρνησιν, διότι ἀνεμένετο ἡ ἐν τῷ μεταξὺ εἰρήνη μετὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν.

Περὶ τὸ τέλος τῆς Συνδιασκέψεως ὁ Λόϋδ-Τζώρτζ μετὰ

τοῦ Μπριὰν επρότειναν εἰς τὰς ἀντιπάλους ἀντιπροσωπείας «τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου, διὰ τῆς ἱδρύσεως μικρᾶς αὐτονόμου περιοχῆς, μὲ κέντρον τὴν Σμύρνην καὶ διορισμὸν Ἁρμοστοῦ ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὴν ὀργάνωσιν Σώματος Χωροφυλακῆς ἐξ αὐτοχθόνων ὑπὸ Συμμάχους Ἀξιωματικούς. Ἡ Θράκη θὰ παρέμενεν εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Ὁ Γούναρης μεταβὰς παρὰ τῷ Λόϋδ-Τζὼρτζ ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι: «Ἐνώπιον τῆς Συνδιασκέψεως δὲν θὰ ἀπαντήσῃ, πρὶν δόσῃ τὴν ἀπάντησίν της ἡ Τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία. Διότι ἡ ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως θὰ ἐθεωρεῖτο ὁμολογία ἀδυναμίας ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, μεθ' ἧς διατελοῦμεν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν». Ἀλλ' ἰδιαιτέρως δηλοῖ ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς δέχεται τὴν πρότασιν μετ' εὐγνωμοσύνης, ἐπαφιεμένη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ὅπως, ἐν τῷ φιλελληνισμῷ της,βελτιώσῃ τοὺς ὅρους τοῦ αὐτονόμου Κράτους τῆς Σμύρνης, διὰ τῆς ἀναθέσεως τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ἁρμοστοῦ, εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς Χωροφυλακῆς ἐκ Χριστιανῶν ὑπὸ Ἕλληνας Ἀξιωματικούς, σὺν τῇ τελικῇ δηλώσει ὅτι καὶ τὰς ἐπιθυμίας της ταύτας θὰ ἐθυσίαζεν ἡ Ἑλλάς, χάριν τῆς εἰρήνης». Ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἀπεδέχθη τὴν δήλωσιν ταύτην ὡς ἱκανοποιητικήν.

Ἐπειδὴ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν ἔδωκεν ἀπάντησιν, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος μεταβάντες παρὰ τῷ Λόϋδ-Τζὼρτζ, ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ ὅτι: «Πρὸς πρόληψιν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ μετώπου καὶ τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν αὐτῆς, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἐνέργειαν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἀντιπάλου».

Ὁ Λόϋδ-Τζὼρτζ ἐνέκρινε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, δηλώσας, ὅτι: «Οὔτε αὐτός, οὔτε οἱ Σύμμαχοι προβάλλουσιν ἀντίρρησιν, οἵτινες πρὸ τοῦ ἀδιεξόδου εἰς ὃ ὠθεῖται ἡ κατάστασις ὑπὸ τῶν Τούρκων, εἰσηγήσει αὐτοῦ, ἐπέτρεψαν ἀπόλυτον καὶ ἀνεπιφύλακτον ἐλευθερίαν δράσεως εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Σμύρνης».

Ἀποχαιρετῶντες ὁ Γούναρης καὶ ὁ Καλογερόπουλος τὸν Ἄγγλον Πρωθυπουργὸν εἶπον αὐτῷ ὅτι: «Θὰ ἐκαλοῦντο τρεῖς ἡλικίαι πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Στρατιᾶς, αἵτινες θὰ ἀπέδιδον περὶ τὰς 45 χιλ. ἀνδρῶν καὶ θὰ ἐζητεῖτο καὶ ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ Βασιλέως ἐν Μ. Ἀσίᾳ, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν». Οὗτος ἀπαντῶν ἐβεβαίωσεν ὅτι: «Θερμὴ γωνία τῆς Ἀγγλικῆς καρδίας εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣν ἡ Ἀγγλία προτίθεται νὰ βοηθήσῃ, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν της εὔκλειαν». Ἐγκρίνει προθύμως ἅπαντα τὰ

μέτρα ταῦτα, οὐδὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν τύχην, καθόσον ἐν ἀποτυχίᾳ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων θὰ καθίσταντο οἱ Τοῦρκοι ἀνοικονόμητοι.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας διέτριβεν ἐν Λονδίνῳ καὶ ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Μητροπολίτης Δωρόθεος, φανατικὸς Βενιζελικός, ὅστις κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως μὴ δοθῇ ἡ ἀπαιτουμένη οἰκονομικὴ ἀρωγὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπέφυγε δὲ ἐπιδεικτικῶς νὰ ἔλθῃ εἰς οἱανδήποτε πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας συνάφειαν, ὁλοσχερῶς ἀγνοήσας τὴν ἐκεῖ παρουσίαν των. Ἐχρησιμοποίησεν ἐπιπροσθέτως τὴν ἐπιρροὴν καὶ ἐπιβολὴν τῆς ὑψίστης θρησκευτικῆς του θέσεως, ἐπιβαλὼν εἰς τὰ μέλη τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, νὰ ἀγνοήσωσιν ἐπίσης τοὺς ἐπισήμους Ἀντιπροσώπους τῆς Πατρίδος των.

Ἀπόφασις ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Ἐσκὴ-Σεχὴρ (Δορυλαίου)

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, εὑρεθεῖσα ἀπὸ τῆς ἀνόδου της εἰς τὴν ἀρχὴν πρὸ τοιαύτης Πολιτικῆς καὶ Στρατιωτικῆς καταστάσεως, ἔχουσα δὲ καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ τεχνικοῦ της Συμβούλου Συνταγμ. Σαρηγιάννη ὅτι: «Ἡ κατοχὴ τοῦ Ἐσκὴ Σεχὴρ καὶ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισσὰρ ἦτο ζήτημα ἓξ ἡμερῶν», ἐζήτησε, τὴν 1 Μαρτίου, τὴν γνώμην τοῦ Ἀρχιστρατήγου Παπούλα περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, ὅστις ἐδήλωσεν ὅτι: «Εἶχεν ἀνάγκην ἐνισχύσεως, ἐκ τριῶν Ταγμάτων καὶ 500 ἀνδρῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἤτοι 4 χιλ. ἀνδρῶν, πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν αὐτῆς».

Ληφθείσης τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐκτελέσεως, τὴν 5 Μαρτίου, ὁ Γούναρης καὶ ὁ Καλογερόπουλος ἐτηλεγράφησαν ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν: «Σημερινὴ κατάστασις ἐδῶ ἐπιβάλλει ἄμεσον ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεων, πρὸς κατάληψιν Δορυλαίου καὶ Κοτυαίου. Μεγίστη καὶ ἄμεσος ἐξυπηρέτησις ἐθνικῶν συμφερόντων θὰ προέλθῃ, ἀσφαλῶς, ἀπὸ ἐκτέλεσιν ἐπιχειρήσεως ταύτης. Ἐννοοῦμεν ἀνάγκην ἐνισχύσεως, περαιτέρω συνέχειαν ἐπιχειρήσεως. Πρὸς τοῦτο, τηλεγραφοῦμεν σήμερον Ἀθήνας, παρασκευὴν ἀποστολῆς, ἐν καιρῷ ἀναγκαίων ἐνισχύσεων ἀμύνης, ἅμα τῇ ἐνάρξει ἐπιχειρήσεων τριῶν ἡλικιῶν. Ἐὰν ἐπὶ τῇ βάσει τούτων εἶναι δυνατὴ ἄμεσος ἔναρξις ἐπιχειρήσεως προβῆτε ἀμέσως.

Δ. Γούναρης. Ν. Καλογερόπουλος»

Τὴν 6 δὲ Μαρτίου 1921 ἐδημοσιεύθη τὸ κάτωθι Β. Διάταγμα :

«Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Αἱ προσπάθειαι πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς, ἐντὸς τῶν ὅρων τοὺς ὁποίους ἐθέσπισαν συμφωνίαι Διεθνοῦς κύρους, προσκόπτουσι διαρκῶς εἰς τὴν ἀνταρσίαν τῶν ἐν Ἀνατολῇ ὀργανώσεων. Ἐπιδιώκουσι αὗται, διὰ τῆς διαιωνίσεως ἀνωμάλου καὶ ἐκρύθμου καταστάσεως νὰ κλονίσωσιν ἀποφάσεις τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν ἐπιτακτικῶς ἡ ὑπερτάτη ἀντίληψις δικαιοσύνης καὶ πολιτισμοῦ, αἱ ἀδιάκοποι μέχρι σήμερον θυσίαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὰ ἀπαράγραπτα Ἐθνικὰ αὐτοῦ δίκαια. Ἐνῷ δὲ ἀνεμένετο ἡ ἄνευ περαιτέρω αἱματοχυσίας ἐμπέδωσις τῆς εἰρήνης, νέα ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ Καθεστῶτος, τοῦ ἐγκαθιδρυθέντος διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, διαπιστοῦται, ἐπ' ἐσχάτων ἐκ στρατιωτικῶν κινήσεων καὶ συγκεντρώσεων κατὰ τῆς ἡμετέρας παρατάξεως.

Τοῦτο ἐπιβάλλει τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων καὶ πρὸς προστασίαν τῶν Χριστιανικῶν πληθυσμῶν, τῶν ἐκτεθειμένων εἰς ἁπάσας τὰς γνωστὰς βιαιοτάτας τῶν ἀγρίων ἀνταρτῶν καὶ πρὸς ὁριστικὴν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς εἰρήνευσιν, ἣν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Μεγάλων αὐτῆς Συμμάχων, ἀνενδότως ἐπιδιώκει ἡ Ἑλλάς. Πρὸς τοῦτο πεποιθὼς ἐπὶ τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων, καλῶ τὸν Λαόν μου νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἐντεταλμένον τὴν ἐπιβολὴν τῆς εἰρήνης στράτευμα

Κωνσταντῖνος ΙΒ'»

Συγχρόνως διὰ Β. Διατάγματος ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα, τρεῖς ἡλικίαι ἐφέδρων.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος, ἀναπαυόμενος ἐν Σμύρνῃ καὶ μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, ἀναμένων τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐνισχύσεως, ἣν ἐζήτησεν, ἐκ διαδόσεων διασπαρεισῶν ἐν Σμύρνῃ, ἃς ἀνέγραψε καὶ ὁ Ἀθηναϊκὸς Τύπος ὅτι : «Μετὰ τῶν ἐνισχύσεων θὰ μετέβαινεν καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος εἰς Μ. Ἀσίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων». Κρίνων ὅτι θὰ τοῦ ὑφήρπαζεν οὗτος τὴν δόξαν ἐρχόμενος μετὰ τῶν ἐνισχύσεων, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐπίθεσιν, πρὶν τῆς ἀφίξεως αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε τὴν ἄμεσον ἀναχώρησίν του εἰς Προῦσσαν, εἰπὼν ἐν ἀγανακτήσει καὶ ὀργῇ, πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν : «Ἀκοῦτε κατάστασις. Ἔχω τρεῖς μῆνας ἀγωνιζόμενος, νὰ προετοιμάσω αὐ-

τὴν τὴν ἐπίθεσιν, καὶ τώρα ὅτε ὅλα ἡτοιμάσθησαν, ἐσκέφθησαν νὰ μοῦ στείλωσι τὸν Βασιλέα. Ὡραῖα. Ἄλλος μαγειρεύει καὶ ἄλλος θὰ φάγῃ».

Περὶ τὴν ἑσπέραν δὲ μεταβὰς παρὰ τῷ ἀσθενοῦντι Ἐπιτελάρχῃ Συνταγματάρχῃ Πάλλῃ, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὴν ἀπόφασίν του. Παρὰ τὰς θερμὰς δὲ καὶ ἐπιμόνους συστάσεις αὐτοῦ, ὅπως ἀναβάλῃ τὴν ἐπίθεσιν μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ἐνισχύσεων, ἀνεχώρησε πρωϊαίτατα τὴν ἐπομένην εἰς Προῦσσαν.

Τὴν ἐπαύριον πρωΐ, ἀνεχώρησε καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης Πάλλης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Λοχαγοῦ Γκορτσῆ καὶ τοῦ Ὑπασπιστοῦ τῆς Στρατιᾶς Λοχαγοῦ Διαλετῆ Ι., μόλις ἐξ Ἀθηνῶν ἀφιχθέντος, εὐχόμενος καθ' ὁδόν, νὰ μὴν εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐπιχείρησις ἥτις ὅμως ἤρξατο ἐξ ὥρας πρὶν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὸ Στρατηγεῖον.

Συγκρότησις τῆς Στρατιᾶς

Ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Ράλλη, ἄλλοι Ἀξιωματικοὶ τοῦ Μετώπου, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος, παρῃτήθησαν, μὴ ἀποδεχθέντες τὴν πρότασιν τῆς Κυβερνήσεως νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις των, φωραθέντες οὕτω ὅτι δὲν ἦσαν Ἀξιωματικοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ κομματάρχαι ὑφιστάμενοι τοῦ Βενιζέλου. Ἄλλοι ἐλιποτάκτησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλοι ἀντικατεστάθησαν, διότι ἐλθόντες εἰς χυδαίας προστριβὰς καὶ διενέξεις ἀπρεπεῖς πρὸς τοὺς ὁπλίτας, κατὰ τὰς ἐν τῷ Μετώπῳ βουλευτικὰς ἐκλογάς, δὲν ἦσαν πλέον ἀνεκτοὶ ἐν τῇ Διοικήσει τῶν Μονάδων των. Μετὰ συντονωτάτην δὲ ἐργασίαν, ἡ Στρατιὰ τῆς Μ. Ἀσίας συνεκροτήθη οὕτως:

Ἀρχιστράτηγος. Ἀντιστράτηγος Παπούλας Α. **Ὑπασπισταί.** Λοχαγὸς Διαλετῆς Ι. καὶ Ἴλαρχος Διαλετῆς Ε. **Ἰδιαίτερον Γραφεῖον.** Λοχαγὸς Γκορπῆς Β. καὶ Ὑπολοχαγὸς Πυροβολικοῦ Νταῆς Ξ. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγμ. Πυροβολικοῦ Πάλης Κ. **Ὑπαρχηγὸς Ἐπιτελείου.** Συνταγματ. Μηχανικοῦ Σαρρηγιάννης Π. **Διευθυντὴς Α. Γραφείου.** Ἀντισυνταγματ. Γαλιατσάτος. **Διευθυντὴς Β' Γραφείου.** Συνταγματ. Πυροβολικοῦ Ραγκαβῆς Ν. **Διευθυντὴς Γ' Γραφείου.** Συνταγματ. Μηχανικοῦ Σαρρηγιάννης Π. **Διευθυντὴς Δ' Γραφείου** Ἀντισυνταγμ. Σπυρίδωνος Γ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματ. Ἀθανασιάδης Γ. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Συνταγματάρχης Πουλάκος Κ. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Θεοφιλόπουλος Ι. **Διευ-**

θυντὴς **Ὑγειον.** Ὑπηρεσίας. Γενικὸς Ἀρχίατρος Καναβατζόγλου Α. **Διευθυντὴς Τηλεγραφικῆς** Ὑπηρεσίας. Ἀντισυνταγματ. Μηχανικοῦ Δραΐκης Ι. **Διευθυντὴς Ἱππωνείας,** Ἀντισυνταγματάρχης Ἱππικοῦ Ψιλόπουλος. **Δ)ντὴς Κτηνιατρικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχικτηνίατρος Πετρίδης Ι. **Διευθυντὴς Ἀεροπορίας.** Λοχαγ. Πυροβολικοῦ Ἰωαννίδης Κ. **Διευθυντὴς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων.** Ἀντισυντ. Ὑλικοῦ Πυροβολικοῦ Μητσόπουλος Α.

Α' Σῶμα Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Κοντούλης Α· **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Γονατᾶς Σ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Μηχαηλίδης Ζ. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Ἀντισυνταγματάρχης Βεστάρχης. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Λέφας. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Παπαχρήστου. **Διευθυντὴς Δικαιοσύνης.** Δικαστικὸς Σύμβουλος Δάρας.

Ι. **Μεραρχία.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Φράγκου. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Κότσης.

ΙΙ. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματ. Μηχανικοῦ Βαλέτας Γ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Λέφας.

ΧΙΙΙ Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματ. Πυροβολικοῦ Διγενῆς Κ· **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Καλλιαγκάκης.

Γ' Σῶμα Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος Α. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματ. Ἱππικοῦ Σπυρόπουλος Ν. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαχρήστου. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαγεωργίου. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Κασκαβέλης. **Διευθυντὴς Δικαιοσύνης.** Δικαστικὸς Σύμβουλος Γαληνός. **Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Τσουνούκας Β.

ΙΙΙ. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματ. Πυροβολικοῦ Τρικούπης Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματ. Πολίτης Η.

VII· Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Πλατῆς Α. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Κοιμήσης Μ.

Χ. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Μηχανικοῦ Λεοναρδόπουλος Γ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Παπάγος.

Συγκρότησις Στρατιᾶς Θράκης

Ἀρχηγός. Ἀντιστράτηγος Μομφεράτος Α. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Πάσσαρης. **Ὑπασπιστής.** Λοχαγὸς Τσέγκος. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Ραφαήλοβιτς. **Διευθυντὴς Α'**

Γραφείου. Ἀντισυνταγματάρχης Δουρέντης. Διευθυντὴς Β' Γραφείου. Συνταγματ. Πυροβολικοῦ Πανουργιᾶς Σ. Διευθυντὴς Γ' Γραφείου. Ταγματ. Μηχανικοῦ Παπᾶς. Διευθυντὴς Δ' Γραφείου. Ταγματ. Σακελλαρίου Ν. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ. Συνταγματάρχης Λάλωσης. Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀρχίατρος Μπογιαντζῆς. Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας. Ἐπιμελητὴς Σταμούλης.

XIV Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Κούρτης. Ἐπιτελάρχης. Ταγματάρχης Κοσμᾶς. Ἑδρεύουσα ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Μεραρχία Ἀδριανουπόλεως. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Κουρέβελης Σ. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγματάρχης Μεγαπάνος. Ἑδρεύουσα ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις.

VI Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Δημητρακόπουλος Ι. Ἐπιτελάρχης. Ἀντισυνταγματάρχης Πολίτης Δημ. Ἑδρεύουσα ἐν Κομοτινῇ.

Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ (Δορυλαίου)

(10 Μαρτίου 1921)

Κοινοποιηθείσης τῆς διαταγῆς τῆς προελάσεως κατὰ τοῦ Ἐσκὴ-Σεχὴρ (Δορυλαίου), τὴν πρωΐαν τῆς 10 Μαρτίου 1921, ἤρξατο ἡ ἐξόρμησις τῆς Στρατιᾶς.

Τὸ Γ' Σῶμα, ἐκ τοῦ Βορείου τομέως ἐκκινῆσαν, ἀπὸ τοῦ Μετώπου Α. Προύσσης, ἐπετέθη κατὰ τοῦ πολεμίου, ἐγκατεστημένου ἐπὶ τῆς γραμμῆς Κοβαλίτσης-Τσεπνὶ-Ἀβγκίν, προσκρούσαν εἰς ἰσχυροτάτην καὶ ἐπίμονον ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου, ἀντιμετωπίσαν 11 Μεραρχίας, σχεδὸν ἅπασαν τὴν δύναμιν τοῦ Κεμαλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ πενθήμερον δὲ σκληρὸν καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα, τὴν 16 Μαρτίου, κατὰ διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς, ἐπέστρεψεν ἀνενόχλητον, εἰς τὴν γραμμὴν ἐξορμήσεως.

Τὸ Α' Σῶμα τοῦ Νοτίου Τομέως, ἀπὸ τῆς περὶ τὸ Οὐσὰκ (Τημενόθυραι), θέσεως αὐτοῦ, προελάσαν, διὰ τῆς II Μεραρχίας παραλλήλως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς Τουλοῦ-Μπουνάρ, Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσρὰ (Ἀκροενὸς) διὰ τῆς XIII Μεραρχίας δι' Ἀκὰρ-Ντὰγ πρὸς Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσάρ, καὶ τῆς I Μεραρχίας καλυπτούσης αὐτὸ Νοτίως ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μαιάνδρου, ἄνευ σημαντικῆς ἐχθρικῆς ἀντιστάσεως, κατέλαβε τὸ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ (Ἀκροενός), ἐκδιῶξαν πρὸς τὸ Ἰκόνιον τὰς ἀντιταχθείσας μικρὰς δυνάμεις τοῦ πολεμίου.

'Αντεπίθεσις τοῦ πολεμίου πρὸς Τουλοῦ-Μπουνὰρ

'Ενθαρρυνθεὶς ὁ Κεμὰλ ἐκ τῆς ἀποτυχίας τοῦ Γ' Σώματος κατὰ τοῦ 'Εσκῆ-Σεχὴρ καὶ ὑπολογίζων ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν εὐόλως νὰ συγκρατηθῇ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Προύσσης δι' ἀσθενεστέρων δυνάμεων, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ ἀποφασιστικῶς κατὰ τοῦ Τουλοῦ-Μπουνὰρ μεταξὺ Οὐσὰκ (Τημενόθηραι) καὶ 'Αφιὸν Καρὰ Χισσὰρ ('Ακροενοῦ), ἵνα ἀποκόψῃ τὴν μετὰ τῆς Σμύρνης συγκοινωνίαν τοῦ καταλαβόντος αὐτὸ Α' Σώματος, συντρίψῃ τοῦτο καὶ ἀπομείνῃ οὕτω ὁ ὁριστικὸς ἐν Μ. 'Ασίᾳ νικητής. Τῆς 'Ελληνικῆς παρατάξεως οὔσης ἐπιζημιώτατα καὶ ἐπικινδυνωδέστατα ὑποδιῃρημένης, εἰς δύο τὰ μέγιστα ἀφισταμένας καὶ ἀσχέτους μεταξύ των ὁμάδας.

Πρὸς τοῦτο, ὁ πολέμιος ἐνισχυθεὶς καὶ διὰ μιᾶς Μεραρχίας, ἄρτι ἀφιχθείσης ἐκ Κιλικίας καὶ κινηθείς, δι' ἐσωτερικῶν γραμμῶν, ταχέως πρὸς Νότον, ἐπετέθη τὴν 17 Μαρτίου, δι' ἑπτὰ ὑπὸ τὸν Ραφὲτ πασσᾶν Μεραρχιῶν ἀπὸ Βορρᾶ, κατὰ τοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Διαλέτην Δ. ἐν Τουλοῦ-Μπουνὰρ ἐγκατεστημένου 34 Συντάγματος τῆς ΙΙ Μεραρχίας. Τοῦτο ἀντέστη πεισμόνως, διαθέσαν ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ καὶ τοὺς μεταγωγικούς του ἄνδρας καὶ ἐνισχυθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοβούλως προσδραμόντος 1 Πυροβολικοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν Συνταγ.Παπαϊωάννου.'Αλλ' ἡ κατάστασις κατέστη κρισιμωτάτη, ἡ Σημαία τοῦ Συντάγματος ἀνεπετάσθη, ὁ περιλάλητος καὶ ἀλησμόνητος τοῦ «'Αετοῦ ὁ Γυιός» ἐψάλη πρὸς μεγίστην ἐνίσχυσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν πολεμιστῶν ἐλθόντων σχεδὸν εἰς χεῖρας μετὰ τοῦ πολεμίου, ἐνθαρρυνομένων προσέτι σημαντικῶς εἰς τὸν ὕστατον ἀγῶνα καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἱερέως τοῦ ἀγωνιζομένου Συντάγματος ἀνδρειώτατα, μὲ τὸν Σταυρὸν ἐν τῇ ἀνυψωμένῃ δεξιᾷ, ἀγωνισθέντος καὶ τραυματισθέντος 'Αρχιμανδρίτου 'Ιεζεκιὴλ Βαλανιδιώτη, ἀξίου τοῦ 'Υψίστου λειτουργοῦ, ἐπαξίως Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος βραδύτερον χειροτονηθέντος, ἀλλὰ μόλις συνεκρατεῖτο εἰς τὰς θέσεις του.

'Αλλ' ἡ πρωτοβουλία τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Α' Σώματος 'Υποστρατήγου Κοντούλη Α. νὰ ἐγκαλείψῃ, ἐν τάχει, τὸ 'Αφιὸν Καρὰ-Χισσάρ, ἐγκαίρως συγκεντρωθέντος πρὸ τοῦ πολεμίου, ἰδιαίτατα δέ, ἡ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἀξιεπαίνου ἀλληλεγγύης ἐνέργεια τῆς ὑπὸ τὸν Συνταγμ. τοῦ Μηχανικοῦ Βαλέταν Γεώρ. ΙΙ Μεραρχίας, ὅστις ὑπὸ ραγδαιοτάτην βροχὴν διὰ συντονωτάτης πορείας νυκτερινῆς ἐξ 'Αϊβαλὶ σπεύσας μετὰ τοῦ 1 καὶ 7 Συντάγματος καὶ ἐπιτεθεὶς μετὰ θυελλώδους ταχύτητος καὶ ὁρμῆς, τὴν πρωΐαν τῆς 18 Μαρτίου, παρὰ τὸ

Κιουτσούκιοί κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ πολεμίου, ἐξηνάγκασε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα αὐτοῦ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς ἀμυντικὴν καμπὴν πρὸς Ἀνατολάς.

Τὴν ἑπομένην ἐπίθεσις κατὰ μέτωπον τῆς ΙΙ Μεραρχίας καὶ ὑπερκερατικὸς ἑλιγμὸς κατὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ πρὸς τὰ νῶτα τοῦ πολεμίου ὑπὸ ἀποσπάσματος τῆς XIII Μεραρχίας, ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ τραπῇ ταχέως πρὸς Κιουτάχιαν, ὑποστάντα βαρυτάτας ἀπωλείας, τῶν Ἑλληνικῶν ἀνελθουσῶν εἰς φονευθέντας Ἀξιωματικοὺς 76 καὶ 173 τραυματίας καὶ εἰς Ὁπλίτας 2.130 φονευθέντας καὶ 4.569 τραυματίας.

Ἡ ὄντως τολμηροτάτη ἐπιχείρησις αὕτη τοῦ Κεμὰλ καὶ τὸ τέλος αὐτῆς ἐξουδετέρωσε τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματα τῆς ἀποκρούσεως τοῦ Γ' Σώματος παρὰ τὴν Κοβαλίτσαν καὶ κατέστησεν αὐτόν, ἕνεκα τῆς σημαντικῆς ἥττης καὶ τῶν σημαντικῶν ἀπωλειῶν ἃς ὑπέστη εἰς Τουλοῦ-Μπουνὰρ ἀνίκανον ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον νὰ ἐπαναλάβῃ νέαν ἀπόπειραν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Πλήν, ἡ κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ἐπίθεσις κατέδειξεν ὅτι : «Αἱ ἄτακτοι ὀρδαὶ τοῦ Κεμάλ, ὡς ἐβεβαίου τὴν Συνδιάσκεψιν ἐν Λονδίνῳ ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου, ὁ φοβερός, κατὰ τὸν Στρατάρχην Φός, Συνταγματάρχης Σαρρηγιάννης, ἀπεδείχθησαν οὖσαι στρατὸς συντεταγμένος, ἀφθόνως ἐφωδιασμένος καὶ καλῶς διοικούμενος, τοῦ ὁποίου αἱ μαχητικαὶ Μονάδες ἦσαν ἀριθμητικῶς ἰσχυραί. Κατεδείχθη δὲ προσέτι ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον οὐχὶ μόνον ἠγνόει τὰς δυνάμεις τοῦ πολεμίου ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας, ἃς ἀνέφερεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὡς ἀνερχομένας εἰς 15 χιλ., ἐνῷ ἦσαν περὶ τὰς 8 χιλιάδες τυφέκια μόνον, λαβὼν τὰς πληροφορίας του ἀφελῶς παρὰ τῆς Ἐπιμελητείας, ἥτις ὑπολογίζει ἄνδρας σιτιζομένους, λάθος ὅπερ ἐγνώσθη κατὰ τὴν ἐμπλοκὴν εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἡ ἀποτυχία τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης ἔσπειρε τὸ πρῶτον τὰ σπέρματα τῆς διαιρέσεως καὶ τῶν διαφωνιῶν. Ἡ Στρατιὰ ἐπέρριπτε τὴν εὐθύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστράτ. Δούσμανης ἀπέδιδε ταύτην εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Ὁ Ὑπαρχηγὸς Ἐπιτελείου Συνταγμ. Σαρρηγιάννης εἰς τὴν ἀπόκρυψιν τοῦ ἀγνώστου σχεδίου του ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελάρχου Ὑποστρατήγου Πάλλη.

Ἐπιπροσθέτως, ἡ ἀποτυχία αὕτη ἀπέβη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπιζημία διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐπωφελεστάτη δὲ εἰς τὸν Κεμάλ, οὗτινος διεπιστώθη ἐπισήμως ἡ δύναμις, ηὐξήθη τὸ κῦρος

του καὶ ἐτονώθη ἡ πρὸς αὐτὸν ὑποστήριξις τῶν ἀσπόνδων τῆς Ἑλλάδος φίλων καὶ Συμμάχων Γαλλίας καὶ Ἰταλίας.

Ἂν ἡ ἐπιχείρησις ἐπετύγχανεν, ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ θὰ εὑρίσκετο ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἐν Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ συνεπῶς θὰ ὑπῆρχε πλήρης ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος πρὸς ἄνετον μελέτην, ἀρτίαν παρασκευὴν καὶ ἐπιτυχῆ ἐκτέλεσιν, πρὸ τῶν βροχῶν τοῦ φθινοπώρου, τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως, ὅπου θὰ εὑρίσκετο ἡ Ἑλληνικὴ στρατιὰ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου. Τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὑπαίτιοι εἰσὶν καὶ τὴν Στρατιωτικὴν καὶ ἱστορικὴν εὐθύνην ἀκεραίαν φέρουσιν, ἡ ἐγωϊστικὴ καὶ ἰδιοτελὴς σπουδὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ Ἀρχιστρατήγου Παπούλα καὶ ἡ νοσηρὰ αἰσιοδοξία καὶ ἀπειρία κατὰ τὴν μελέτην αὐτῆς, τοῦ Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγματ. Σαρρηγιάννη.

Γαλλία καὶ Κιλικία

Ἀπὸ τῆς ἀνακωχῆς ἡ Κιλικία κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, κατόπιν δὲ συμβάσεως, τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1919, κατελήφθη ὑπὸ τὸν Γαλλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Δυφρέ. Μετὰ 15θήμερον δὲ ἀπὸ τῆς καταλήψεως, τμῆμα ἐξ 100 Κιρκασίων ἱππέων κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τῆς Μαράσχ καὶ ὕψωσε τὴν Τουρκικὴν σημαίαν. Τὴν 21 Ἰανουαρίου 1920 σμῆνος ἀνταρτῶν ὑπὸ Ὑπαξιωματικοὺς τῆς Τουρκικῆς Χωροφυλακῆς ἐκ τῆς ἀκροπόλεως ἐφορμᾷ κατὰ τῆς πόλεως, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς λαβὼν τὰ ὅπλα, βάλλει πυκνῶς κατὰ τῶν χριστιανικῶν οἰκογενειῶν.

Πολλοὶ Γάλλοι στρατιῶται, ἀνυπόπτως περιδιαβάζοντες, φονεύονται, σκοποὶ καὶ μεμονωμέναι περιπολίαι ἀγρίως κατεχρεουργήθησαν. Γαλλικοῦ Λόχου, μετὰ τὴν ἀπρόοπτον ταύτην ἐπίθεσιν, οἱ στρατιῶται σπεύδοντες πρὸς συγκέντρωσιν ὑφίστανται σοβαρὰς ἀπωλείας, βαλλόμενοι ἀπὸ τῶν τουρκικῶν οἰκιῶν. Στρατιῶται ταχυδρομικοὶ ἀγγελιαφόροι εὑρέθησαν ἀποτετμημένοι τὰ αἰδοῖα, ἅτινα οἱ σφαγεῖς ἔθεσαν εἰς τὰς χεῖρας των, λέγοντες : «Ἰδοὺ τὸ ταχυδρομεῖον σου, μετάφερε αὐτό». Γάλλων δὲ Ἀξιωματικῶν μεμωνομένων συλληφθέντων περιυβρίσθη ὁ ἀνδρισμός.

Ἡ κατάστασις διήρκεσεν ἐν Μαράσχ ἐπὶ 21 ἡμέρας, οἱ βασιβουζοῦκοι ἔσφαζαν ἀνηλεῶς πάντα μὴ δυνάμενον νὰ διαφύγῃ ἢ νὰ κρυβῇ. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐφονεύοντο καὶ ἐρρίπτοντο εἰς φλεγόμενον ἀσβεστοκάμινον. Ναοὶ πλήρεις φυγάδων παρεδίδοντο εἰς τὰς

φλόγας. Ἐντὸς Ἀρμενικοῦ Ναοῦ καέντος διὰ πετρελαίου, εὗρον οἰκτρότατον θάνατον 50 Γάλλοι στρατιῶται καὶ 2 χιλ. χριστιανοί.

Τὴν 7 Φεβρουαρίου Γαλλικὴ φάλαγξ ἰσχυρὰ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Νορμὰν κατηυθύνετο πρὸς τὴν πόλιν εἰς ἐνίσχυσιν. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέστειλαν ἐπιτροπὴν πρὸς συνθηκολόγησιν, αἰφνιδίως δμως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν κατοίκων, τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα διαταχθέντα ἐξεκένωσαν τὴν πόλιν, τὴν νύκτα τῆς 11 Φεβρουαρίου. Οἱ κάτοικοι πληροφορηθέντες τοῦτο ὥρμησαν ἔξω αὐτῆς, ἵνα ἀκολουθήσωσι τὴν ἀπερχομένην φάλαγγα, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι καταδιώκοντες διὰ πελέκεων καὶ μαχαιρῶν φονεύουσιν δισχιλίους ἐξ αὐτῶν. Ἡ φάλαγξ κατώρθωσε νὰ παραλάβη μαθ' ἑαυτῆς 3.200, ἀλλὰ σφοδρὰ χιονοθύελλα καθ' ὁδὸν ἐνσκήψασα, ἐξώντωσε 1200 ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιά. Αἱ ὁλικαὶ ἀπώλειαι ἀνῆλθον εἰς 1200 Γάλλους στρατιώτας καὶ 8 χιλιάδας Ἀρμενίων.

Ἡ Οὖφρα, πολιορκηθεῖσα καὶ βομβαρδιζομένη, συνθηκολογεῖ, τῆς Γαλλικῆς φρουρᾶς ἀφεθείσης ἐλευθέρας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν, καθ' ὁδὸν δμως ἐμπεσοῦσα εἰς ἐνέδραν τῶν Τούρκων, ὁλόκληρος κατασφάζεται. Τὸ Χὰρ καὶ ἡ Χατζίνη παραδίδονται μετὰ πολιορκίαν. Τὸ Μποζαντὶ ἡρωϊκῶς ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Μεσνίλ, δστις ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ 150 τραυματίας, αἰχμαλωτίζεται μετὰ 150 ἀνδρῶν. Δύο Ἀξιωματικοὶ καὶ 45 ὁπλῖται ἀγρίως κρεουργοῦνται ἐν Ἀϊντάπ. Τὴν 30 Μαΐου 1920, συνομολογεῖται εἰκοσαήμερος ἀνακωχή, μεταξὺ τῆς Ὑπάτης Γαλλικῆς Ἁρμοστείας ἐν Βηρυττῷ καὶ τοῦ Κεμάλ, ἣν παρεβίασεν οὗτος, πρὶν τῆς λήξεως, ἐπαναλαβὼν τὰς ἐχθροπραξίας.

Αἱ ἀνωτέρω κακουργίαι ἦσαν γεγονότα ἀσήμαντα καὶ ἀνάξια λόγου. Μόνον δ' ὁ θάνατος δέκα Γάλλων ναυτῶν κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως, ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς τιμῆς τῶν ὅπλων των, ἦτο ἔγκλημα ἀσυγχώρητον καὶ ἀλησμόνητον.

Πλήν, παρ' δλα τὰ συμβάντα ταῦτα καὶ πολὺ πρὶν ὑπογραφῇ ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ὁ Γάλλος Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Συρίᾳ Πικώ, κατὰ Δ)βριον 1919, κατόπιν ἐντολῆς τῆς Κυβερνήσεώς του, προῆλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Κεμὰλ ἐν Σεβαστείᾳ, δπως ἀναγνωρίσῃ οὗτος τῇ Γαλλίᾳ οἰκονομικὴν ἐντολὴν ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἀνατολίας καὶ εἰς τοὺς Γάλλους Προξένους εὐρυτέραν τῆς συνήθους δικαιοδοσίαν, παραχωρουμένης αὐτῷ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς Κιλικίας».

Τὴν 22 Μαρτίου 1921, ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις συνῆψε συμφωνίαν μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κεμάλ, ἐν τῇ Συνδιασκέψει τοῦ Λονδίνου, Μπεκὶρ-Σαμῆ-Βέη, ἀποτελοῦσαν συνέχειαν τῆς μετὰ τοῦ Πικὼ συζητήσεως τῆς γενομένης πολὺ πρὶν τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τῶν Σε-

βρῶν. Κατ' αὐτήν, ἡ Γαλλία παρεχώρει τῷ Κεμάλ τὴν Κιλικίαν, ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω οἰκονομικῶν ἀνταλαγμάτων, μεταρρυθμιζομένων συγχρόνως τῶν συνόρων τῆς Συρίας, πρὸς ὄφελος αὐτοῦ, ἀποσταλέντος εἰς Ἄγκυραν τοῦ βουλευτοῦ Μπουγιὸν διὰ τὴν τελικὴν συζήτησιν καὶ ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης, δι' ἧς ἐπιπροσθέτως, ἐπὶ εὐτελεστάτῳ τιμήματι, παρεδόθησαν τῷ Κεμὰλ 80 χιλ. ὅπλων Μάουζερ, 10 χιλιάδες στολῶν, 2 χιλ. ἵππων, πολὰ ἀεροπλάνα καὶ ἀρκετὸν βαρὺ καὶ πεδινὸν πυροβολικόν.

Ἐπίσης προῆλθεν εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ Κεμὰλ καὶ ἡ Ἰταλία δι' ἧς, ἐπὶ οἰκονομικοῖς ἀνταλλάγμασιν, ἀπεχώρησαν τὰ Ἰταλικὰ στρατεύματα ἐκ τῶν Τουρκικῶν ἐδαφῶν. Τὸ δὲ Ἰταλικὸν πολεμικὸν Νίνο—Μπέξιο παραμεῖναν ἐλλιμενισμένον ἐν Σμύρνῃ, ἐξετέλει κατασκοπείαν ὑπὲρ του Κεμάλ, διαβιβάζον αὐτῷ, διὰ τοῦ ἀσυρμάτου του, πᾶσαν πληροφορίαν σχετικὴν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν.

Τὰ ἀνωτέρω ἐτελοῦντο ὁλόκληρον ἔτος πρὶν τῆς πτώσεως τοῦ Βενιζέλου, καὶ ἑπομένως ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι «ἡ Γαλλία μετέβαλε πολιτικὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, ἕνεκα τῆς παλινορθώσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκλογῶν τοῦ Νοεμβρίου, ἧς ἡ στάσις καὶ πρὸ καὶ κατὰ καὶ μετ'αὐτὰς ἦτο ἡ αὐτή, ἀμετάβλητος, εἶναι αἰτιάσεις ἀναμασσόμεναι ἀνάξιαι ἀπαντήσεως».

Ἐπιπροσθέτως οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ πολέμου ἐξηγέρθησαν ὑπὲρ τῶν Συμμάχων πανδημεί, ὑπὲρ αὐτῶν, ὑπερτάτως ἀγωνισθέντες, λαβόντες τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Πουανκαρὲ ὅτι «ἡ Ἀρμενία θὰ ἀνεκηρύσσετο ἐλεύθερον Βασίλειον», ὄχι μόνον δὲν ἐπραγματοποιήθη αὐτη, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐθνικὴν ἑστίαν ἀνεγνώρισαν αὐτοῖς, κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς Συνθήκης τῆς Εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἀπανθρώπως, οὔτε ὡς πρόσφυγες ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τάς, ἀρμενικῇ συνδρομῇ καὶ ἀρμενικῷ αἵματι, καταληφθείσας παρὰ τῶν Συμμάχων Ἀρμενικὰς Χώρας καὶ μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα εὑρόντες καταφύγιον καὶ περίθαλψιν.

Γαλλικὴ Ἀποστολὴ εἰς Ἄγκυραν

Ὁ Βουλευτὴς Μπουγιὸν ἀπεστάλη εἰς Ἄγκυραν, τὴν 26 Φεβρουαρίου 1921, παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως πρὸς σύναψιν μυστικῆς Συνθήκης μετὰ τοῦ Κεμάλ, ἔχων ἀπόλυτον καὶ γενικὴν πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότητα. Μετὰ πέντε ἀλλεπαλλήλους Συνεδριάσεις ἐπῆλθε πλήρης συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο μερῶν καὶ τὴν 30 Μαρτίου 1921 ὑπεγράφη ἡ σχετικὴ Συνθήκη.

Ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς Συνθήκης ὁ Μπουγιόν, ὡς ἀνεκοίνωσεν ὁ Ἰσμὲτ Πασσᾶς, τὴν 12 Ἀπριλίου 1921, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19568 ἐγγράφου του πρὸς τὸ Συμβούλιον τοῦ Γενικοῦ Φρουραρχείου Κωνσταντινουπόλεως, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κεμὰλ Βέη, τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Φεϋζῆ Πασσᾶ καὶ τῶν Ἐπιτελῶν Γάλλων Σανταγματαρχῶν Ρ. Φλομπέρ, Α. Πλουβιὲ καὶ Φ. Γκαζαὶν προσκολληθέντων εἰς τὸ Τουρκικὸν Ἐπιτελεῖον, περιώδευσεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπιστρέψας δὲ τὴν 22 Ἀπριλίου 1921 εἰς Ἄγκυραν τὴν ἐπομένην τὸ ἀπόγευμα, κατ' αἴτησιν τῆς κληθείσης Ἐθνοσυνελεύσεως εἰς μυστικὴν Συνεδρίασιν, παρόντων ἁπάντων τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν Στρατηγῶν, ὡς ἐπίσημος Ἀντιπρόσωπος τῆς Μεγάλης καὶ φιλελευθέρας Γαλλίας, τῆς ριψάσης τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Μικρῶν, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ἐφθέγξατα ἀσυστόλως τὰ ἑξῆς:

«Κύριοι Συνάδελφοι,

Εἶμαι ἀδελφὸς καὶ φίλος τῶν Τούρκων. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς δώσω μίαν ἀδελφικὴν συμβουλὴν πρὸς τὸ καλὸν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας:

Πρῶτον. Σᾶς λέγω ὅτι ἀπὸ τὴν περιοδείαν τὴν ὁποίαν ἔκαμον μετὰ τῶν συναδέλφων μου, ἀντελήφθην, ἰδίοις ὄμμασι, πολλὰ γεγονότα ἐντελῶς ψευδῆ, ἐξ ὅσων ἔγραφε τὸ Πατριαρχεῖον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου πρὸς τὸν Λόϋδ Τζῶρτζ καὶ τὸν Βενιζέλον, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ σφάζονται, αἱ περιουσίαι των ἁρπάζονται, αἱ παρθένοι ἀτιμάζονται καὶ διὰ τῆς βίας ἐξισλαμίζονται. Ἐγὼ ἀντελήφθην ὅλως τὸ ἐναντίον, ἀφ' ὅσα ἔγραφεν ὁ Πατριάρχης.

Ἅπαντα τὰ ψεύδη ταῦτα κατὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἦσαν χαλκεύματα τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Λόϋδ Τζῶρτζ.

Δεύτερον. Τοὺς Χριστιανοὺς Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους ἐφεξῆς νὰ μὴ τοὺς στρατολογῆτε, νὰ τοὺς ὑποχρεοῦτε μόνον εἰς πληρωμὴν χρηματικοῦ ἀντισηκώματος. Οἱ Χριστιανοὶ στρατιῶται κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγάλου πολέμου διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐπρόδιδον ὅλα τὰ σχέδια καὶ τὰς κινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὁ δὲ Πατριάρχης τὰ μετεβίβαζεν εἰς τὸν Βενιζέλον.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι μυστικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ φύγῃ. Οἱ Χριστιανοὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐξασκοῦσι τὸ ἐμπόριόν των ἐλευθέρως, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς ἐνοχλήσεως

παρὰ τοῦ Τουρκικοῦ Λαοῦ, καὶ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἐπίσης καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπίσης καὶ οἱ ὑπήκοοι Ἕλληνες.

Οἱ Χριστιανοὶ κερδίζουσι χρῆμα, πλουτίζουσι ἀπὸ τὴν Πατρίδα σας, μὲ τὸ χρῆμα αὐτὸ βοηθοῦσι τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ναυπηγῇ Στόλον καὶ ἀγοράζῃ ὑλικὸν πολέμου. Πάντοτε διατηροῦσι τὴν ἰδέαν πῶς νὰ μεγεθύνωσι τὴν Ἑλλάδα, ἵνα συντρίψῃ τὴν Τουρκίαν. Οὐδέποτε οἱ Χριστιανοὶ θὰ γίνωσι φίλοι τῶν Τούρκων.

Τρίτον. Νὰ φροντίσητε παντοιοτρόπως νὰ ἀποκόψητε τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ Ἀγγλία δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ βλέπῃ τὴν Αὐτοκρατορικὴν Τουρκίαν Μεγάλην Δύναμιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐπιδιώκει νὰ εἶναι αὐτὴ μόνη κυρίαρχος καὶ διὰ τοῦτο προσπαθεῖ νὰ δοθῇ Αὐτονομία εἰς τὸ Κουρδιστάν, ἵνα ᾖ τοῦτο πάντοτε ἐμπόδιον τῇ Τουρκίᾳ.

Κύριοι,

Ἡ Γαλλία ἐπιθυμεῖ νὰ βλέπῃ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Μεγάλην Δύναμιν τῆς Ἀνατολῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου».

Ἡ Συνέλευσις διὰ παρατεταμένων χειροκροτημάτων καὶ βροντοφώνων εὐασμῶν ἐνέκρινε παμψηφεὶ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλίας. Καὶ ὁ Βενιζέλος ὁ ὀξυδερκὴς διπλωμάτης διὰ τῆς τεθλασμένης δρῶν καὶ ὑπὸ τοῦ καλοῦ του ἀστέρος φωτιζόμενος, ἀπὸ τοὺ βήματος τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς ἐβροντοφώνει: «Ἐὰν πρόκηται νὰ ἀποθάνῃ ἡ Γαλλία, ἂς ἀποθάνῃ καὶ ἡ Ἑλλὰς μετ᾽ αὐτῆς».

Κατασκοπεία τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς

Ἡ ἐν Ἑλλάδι Γαλλικὴ Στρατιωτικὴ Ἀποστολή, ἡ πολλαχῶς τιμωμένη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ πλουσίως ἀμοιβομένη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Γκραμᾶ, διορισθέντα ἐπιπροσθέτως καὶ Ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐπιτελείου, μετεβλήθη ἀνελπίστως καὶ ἐπαισχύντως εἰς εὐτελῆ τοῦ Κεμὰλ κατάσκοπον.

Πολλαὶ ἀναφοραὶ τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν Σωματαρχῶν, κατήγγελον τὴν προδοσίαν ταύτην τῶν Γάλλων Ἀξιωματικῶν ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης. Ταύτης ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις πρόκειται μεταξὺ ἄλλων ἐμπιστευτικῶν ἐγγράφων, τὸ κάτωθι ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Γκραμᾶ πρὸς

τὸν Συνταγματάρχην Κολόμπ, μέλος τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς, διατρίβοντα ἐν Σμύρνῃ, μὲ ἀποστολήν.

Γαλλικὴ Στρατιωτικὴ Ἀποστολή. Ἐπιτελεῖον. Ἄκρως ἐμπιστευτικὸν Παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Στρατῷ. Ἀριθ. 3170]2 Ἀθῆναι τῇ 1]14 Ἀπριλίου 1921.

Ὁ Στρατηγὸς Γκραμπᾶ, Ἀρχηγὸς τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Στρατῷ. Πρὸς τὸν Συνταγματάρχην Κολόμπ. Σμύρνην.

Εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑπ' ἀριθ. 53 ἀναφορᾶς ἀπὸ 5 Ἀπριλίου 1921 — τελευταία παράγραφος — λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσω ὅτι: Τῇ αἰτήσει μου ὁ ἐν Ἀθήναις Γάλλος Πρεσβευτὴς ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸ ποσὸν τῶν 1000 φράγκων, ὡς πρώτην καταβολὴν διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν Πρακτόρων πληροφοριῶν τὰς ὁποίας θὰ χρησιμοποιήσητε. Πρέπει νὰ κρατηθῶσιν ἀκριβεῖς λογαριασμοὶ περὶ τῶν ποσῶν τούτων.

Ἡ θέσις σας, ὡς μέλους τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ Στρατῷ, μισθοδοτουμένης ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπαιτεῖ μεγίστην φρόνησιν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Πρακτόρων πληροφοριῶν, ὡς καὶ ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χρημάτων τούτων.

Αἱ πληροφορίαι ἃς πρέπει νὰ συλλέξητε σχετικῶς μὲ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἶναι: Στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις, ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ κατάστασις. Συγκέντρωσις, σύνθεσις, τόπος σταθμεύσεως. Πρέπει ὅμως νὰ μὲ τηρῆτε ἐνήμερον τῆς καταστάσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Μ. Ἀσίᾳ, τῶν αἰσθημάτων της, ὡς πρὸς τοὺς Συμμάχους ἢ ἐχθρικὰς Κυβερνήσεις, ὡς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τῶν προσπαθειῶν τῆς ξένης προπαγάνδας κ.τ.λ.

Μὴ κρατεῖτε οὐδὲν ἀρχεῖον ὅσον ἀφορᾷ τὰ τηλεγραφήματα. Καταστρέφετε τὰ πρωτότυπα καὶ τὰ λαμβανόμενα τηλεγραφήματα.

Αἱ ὁδηγίαι πρὸς χρῆσιν τοῦ κρυπτογραφικοῦ Κώδηκος πρέπει νὰ καταστραφῶσι, τὸ δὲ κρυπτογραφικὸν λεξικὸν πρέπει νὰ τὸ κρατῆτε ἐπάνω σας. Ἐὰν ἀπαντήσητε δυσχερείας εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν τηλεγραφημάτων, τῶν ὁποίων ἄλλωστε τὸν ἀριθμὸν πρέπει νὰ περιορίσητε ὅσον τὸ δυνατόν, θὰ διαβιβάζητε ταῦτα διὰ τοῦ Γενικοῦ Προξένου πρὸς τὸν ἐνταῦθα Γάλλον Πρεσβευτήν, δι' ἐμέ.

Στρατηγὸς Γκραμπᾶ»

Αἱ λαμβανόμεναι πληροφορίαι, οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι ἀπεστέλλοντο πρὸς τὸν Κεμάλ.

Ἀνασχηματισμὸς τῆς Κυβερνήσεως. Συνέχισις τοῦ Ἀγῶνος

Ἀποχωρήσαντος τοῦ Καλογεροπούλου ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἀπελθόντος ἐκ Λονδίνου εἰς Βέλγιον καὶ τοῦ Γούναρη ἐπανακάμψαντος εἰς Ἀθήνας, ἀνεσχηματίσθη ἡ Κυβέρνησις οὕτω:

Δ. Γούναρης, Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. **Γ. Μπαλτατζῆς**, τῶν Ἐξωτερικῶν. **Σ. Στάης**, τῶν Ἐσωτερικῶν. **Θεόδ. Ζαΐμης**, τῆς Παιδείας. **Π. Πρωτοπαπαδάκης**, τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ. **Ι. Ράλλης**, τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. **Π. Τσαλδάρης**, τῆς Συγκοινωνίας. **Κ. Τερτίπης**, τῆς Γεωργίας. **Α. Καρτάλης**, τῆς Περιθάλψεως. **Ν. Θεοτόκης**, τῶν Στρατιωτικῶν. **Π. Μαυρομιχάλης**, τῶν Ναυτικῶν.

Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς 10 Μαρτίου κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ Κεμὰλ νὰ ἀποδεχθῇ τὰς συμβιβαστικὰς προτάσεις τῆς Διασκέψεως τοῦ Λονδίνου, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις συνεβούλευσε τῇ Ἑλληνικῇ τὴν ταχεῖαν καὶ σύντονον κατ᾽ αὐτοῦ ἐπίθεσιν, ἵνα μὴ μετὰ τῆς Μ. Ἀσίας συνκινδυνεύσῃ καὶ ἡ Θρᾴκη. Ἀλλ᾽ ὅμως ἡ διστακτικὴ πολιτικὴ τῆς Συμβούλου, ἡ τηρηθεῖσα, καθ᾽ ἅπασαν τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἑλλάδος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἐπελθούσης μεγίστης καταστροφῆς.

Συγχρόνως, καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας ἀνέφερεν ὅτι: «Ἐὰν ἡ Στρατιὰ ἐνισχύετο διὰ 52 χιλ. ἀνδρῶν καὶ ἀναλόγων ἐφοδίων, ἐπιτιθεμένη ἐντὸς 15 ἡμερῶν, κατὰ τοῦ πολεμίου, πρὶν οὗτος σοβαρῶς ἐνισχυθῇ, ἅπασαι αἱ δυναταὶ πιθανότητες νίκης ἔκλινον πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς».

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὑπείκουσα εἰς τὰς προτροπὰς τῆς Ἀγγλίας, ἀποδεχθεῖσα τὴν πρότασιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἀπεφάσισε τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Στρατιᾶς, διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου διὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἀγῶνος καὶ πρὸς ἐπιβολὴν λύσεως, ἀποσοβούσης πάντα κίνδυνον τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν.

Πρὸς τοῦτο, ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὅπλα πέντε ἡλικίαι ἐφέδρων, ἀπεστάλησαν εἰς τὸ Μέτωπον ἅπαντες οἱ εἰς τὸ ἐσωτε-

ρικὸν παραμένοντες ὁπλῖται, ἀνελθούσης οὕτω τῆς δυνάμεως τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Στρατιᾶς εἰς 220 χιλ. ἀνδρῶν, ἤτοι διπλασίας τῆς κατὰ Ν]βριον ὑπαρχούσης. Ἐπιπροσθέτως, συνεπληρώθη ὁ ὁπλισμὸς τῶν Μεραρχιῶν δι' ὅπλων Μάνλιχερ, πλὴν δύο, τῆς μὲν ὁπλισθείσης διὰ Μάουζερ καὶ τῆς δέ, διὰ Λεμπέλ. Ἀπεστάλησαν τὰ ἀναγκαιοῦντα πυρομαχικά, μέσα μεταφορικὰ καὶ βαρέα πυροβόλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Μετάβασις τοῦ Βασιλέως εἰς Σμύρνην

Ἡ Βουλὴ συνελθοῦσα εἰς πλήθουσαν συνεδρίασιν, τὴν 28 Μαΐου 1921, δι' ἀποφάσεώς της παμψήφου συνέστησεν εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον ὅπως μεταβῇ εἰς τὸ Μέτωπον καὶ ἀναλάβῃ τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Στρατιᾶς, διότι: «Μέγα ἐν καιροῖς ἐπισφαλέσι πρὸς σωτηρίαν δόξα καὶ πίστις ἀνδρὸς ἡγεμονικὴν ἐμπειρίαν καὶ δύναμιν ἔχοντος. Καὶ μέγα τεκμήριον Ἄρχοντος ἀρετῆς εἶναι, ᾧ ἂν ἑκόντες ἕπονται καὶ ἐν ιοῖς δεινοῖς παραμένειν ἐθέλουσι».

Ὁ Βασιλεὺς ἀσμένως ἀποδεχθεὶς τὴν σύστασιν τῆς Βουλῆς ἀπηύθυνε τὴν ἑπομένην 29 Μαΐου, ἡμέραν ἱστορικὴν καὶ πολυσήμαντον διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, τὸ κάτωθι ὑπέροχον καὶ Ἑλληνοπρεπὲς ὑψηλὸν Διάγγελμα Αὐτοῦ:

«Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν.

Ἀπέρχομαι νὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Στρατοῦ Μου ἐκεῖ ὅπου ἀπὸ αἰώνων παλαίει ὁ Ἑλληνισμός. Ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ὑψίστου ἡ Νίκη θὰ ἐπιστέψῃ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Γένους, ἀκατασχέτως χωροῦντος ἐπὶ τὴν ἀποστολήν του. Ἡ ἐπικράτησις ἡμῶν σήμερον θὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκεῖ, ὡς πάλαι, ἡ τῶν ἡμετέρων Προγόνων, τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑψηλοτέρων Ἰδεωδῶν, τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Ἰσοπολιτείας, τῆς Δικαιοσύνης.

Τὰ ὅπλα ἡμῶν ὁδηγεῖ ὁλόκληρον τὸ παρελθὸν τῆς Φυλῆς μας. Παρελθὸν θαυμαστὸν πολιτισμοῦ ἐπιβάλλοντος ὑποχρεώσεις, τῆς σοβα-

ρότητος τῶν ὁποίων ἔχομεν πάντες βαθυτάτην τὴν συνείδησιν, ἐπὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, δικαιούμεθα νὰ διακηρύξωμεν μεθ' ὑπερηφανείας, ὅτι εἴμεθα τελείως ἱκανοί. Τὸ δικαίωμα τοῦτο μᾶς δίδει ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, ἐν ἱερᾷ ἑνώσει, διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτοῦ ἐθελοθυσίας.

Πεποιθὼς ἐπὶ τὴν Θείαν ἀρωγήν, ἐπὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἡρωϊκοῦ Στρατοῦ Μου, ἐπὶ τὴν ἀκατάβλητον ἠθικὴν δύναμιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας, σπεύδω ἐκεῖ ὅπου ὑπερτάτη Ἐθνικὴ ἐπιταγὴ Μὲ καλεῖ.

Κωνσταντῖνος Β»

Κατὰ τὴν πρωϊνὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα, ἀνέγνω τὸ Β. Διάγγελμα, ὑπὸ τοὺς φρενιτιώδεις εὐασμοὺς καὶ τὰ παρατεταμένα ζωηρὰ χειροκροτήματα τῶν ἀνεγερθέντων βουλευτῶν καὶ τῶν θεωρείων. Ἐλήφθη δὲ ἀπόφασις ὅπως εἰς τὸν ἀπερχόμενον εἰς Ἰωνίαν Βασιλέα γίνῃ πάνδημος προπομπὴ καὶ τελεσθῇ ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, δέησις εὐχετηρία καὶ δοθῇ εἰς Αὐτὸν ἀπερχόμενον ἡ εὐχὴ καὶ ἡ εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας.

Δέησις

Περὶ τὴν 11 ὥραν πρωϊνὴν ἐψάλη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ δέησις ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Πλῆθος ἄπειρον Λαοῦ ἀλλοφρονοῦντος καὶ κραυγάζοντος κατέκλυσεν, ἀπὸ ὄρθρου βαθέως, τὴν πλατεῖαν τῶν Ἀνακτόρων, τὰς ὁδοὺς καὶ τὴν πλατεῖαν Μητροπόλεως. Διαρκεῖς εὐασμοὶ καὶ ζωηρόταται ἰαχαί: «Καλὸ ταξεῖδι. Καὶ στὴν Πόλι καὶ τὴν Ἁγία Σοφιά, Μεγάλε Βασιλῆᾶ», ἀνήγγειλαν τὴν προσέλευσιν τοῦ Βασιλέως, ὃν ἀφιχθέντα μετὰ τῆς Βασιλίσσης, τοῦ Διαδόχου καὶ τῶν λοιπῶν Πριγκήπων, ὑπεδέχθησαν εἰς τὰ Προπύλαια τοῦ Ναοῦ ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος, οἱ Συνοδικοὶ Ἀρχιερεῖς, οἱ Ἱερεῖς, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, οἱ Βουλευταί, ὁ Δήμαρχος, ὁ Φρούραρχος καὶ λοιποὶ Στρατιωτικοὶ καὶ Πολιτικοὶ ἐπίσημοι.

Ὁ Βασιλεὺς ἀσπασθεὶς εὐλαβέστατα τὸ Εὐαγγέλιον, εἰσῆλθεν ἐν τῷ Ναῷ ἐν ἐκδήλῳ κατανύξει καὶ ἀκροτάτῃ συγκινήσει καὶ ἔστη πρὸ τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου καὶ παρ' αὐτὸν οἱ Πρίγκηπες καὶ ἡ ἀκολουθία του. Ἡ δέησις ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον συγκινητική, πληρώσασα δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς

τοῦ ἐκκλησιάσματος καὶ ἐπετάχυνε τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ὁ χορὸς ἔψαλλε τὸν περιλάλητον ὕμνον «Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια», ἡ συγκίνησις ἀπὸ τοῦ Βασιλέως μέχρι τοῦ Νεοκόρου ὑπερβαίνει πᾶσαν φαντασίαν καὶ πᾶσαν περιγραφήν, ὡς ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς παλαιὰς ἀναμνήσεις καὶ τῆς πλήρους ἀναβιώσεως τῶν Βυζαντινῶν χρόνων.

Τὸ τέλος τῆς ἱστορικῆς καὶ ἀλησμονήτου δεήσεως ταύτης ἐπέστεψεν ἡ βροντωδεστάτη τοῦ ἐκκλησιάσματος ἰαχή: «Ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντῖνος ὁ Δωδέκατος, ὁ Τουρκοφάγος καὶ Βουλγαροκτόνος».

Μεθ' ὅ, ὁ Μητροπολίτης Θεόκλητος ἐμφανισθεὶς ἐν τῇ Ὡραίᾳ Πύλῃ, ἐν ἀκροτάτῃ καὶ ἐκδήλῳ συγκινήσει προσφωνῶν τὸν Βασιλέα εἶπε :

«Μεγαλειότατε!

Ἀπερχόμενος σήμερον εἰς τὸ Μικρασιατικὸν Μέτωπον, ἵνα ἐνισχύσῃς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ὃν ἐνεκαινίασεν ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ τελευταίου ἡμῶν Αὐτοκράτορος πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, Σὲ συνοδεύουσιν αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ σύμπαντος τοῦ πιστοῦ καὶ ἀφωσιωμένου Λαοῦ Σου. Ἀπαύστως δέομαι τῷ Ὑψίστῳ ὅπως κατευθύνῃ τὰ βήματά Σου πρὸς τὴν Νίκην καὶ τὴν βασιλίδα τῶν Πόλεων. Τὸ οὐρανόγραπτον Σύμβολον τῆς Νίκης κατὰ τῶν βαρβάρων, ἦτο ἀείποτε βαθέως κεχαραγμένον ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἔθνους. Ὁλοψύχως εὐχόμεθα ὑπὲρ ἐκπληρώσεως τῆς ἀποστολῆς Σου ὡς Διαδόχου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, εἰς τὸν Θρόνον τοῦ ὁποίου προωρίσθης ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας.

Περίζωσε τὴν ρομφαίαν Σου ἐπὶ τῶν μηρῶν Σου Δυνατὲ καὶ κατευόδου καὶ Βασίλευε Νικητὴς καὶ Τροπαιοῦχος».

Μετὰ τοῦτο ὁ Βασιλεύς, ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει, ἐξελθὼν τοῦ Ναοῦ μετὰ τῶν Πριγκήπων καὶ τῆς ἀκολουθίας του καὶ ἐν μέσῳ ζωηροτάτων εὐασμῶν καὶ Λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ, μὴ δυναμένων οὔτε καὶ ἀκροθιγῶς νὰ περιγραφῶσι, κατηυθύνθη μετὰ τῆς Βασιλίσσης εἰς τὰ Ἀνάκτορα.

Ἀναχώρησις τοῦ Βασιλέως

Περὶ τὴν 3 μ. μ. ὥραν, ὁ Βασιλεύς, ἐν στολῇ ἐκστρατείας, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης, τοῦ Διαδόχου Γεωργίου

καὶ τῶν Πριγκήπων Νικολάου καὶ Ἀνδρέου διὰ τῆς Λεωφόρου Συγγροῦ, κατηυθύνθη εἰς Φάληρον, οὗτινος ἡ παραλία ἔβριθε κόσμου ζωηρῶς καὶ διαρκῶς ἐπευφημοῦντος καὶ ἐν τῇ ἐξέδρᾳ τοῦ ὁποίου ἀνέμενεν τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι. Ἐκεῖθεν ἀποχαιρετήσας τὴν Βασίλισσαν, ἐπιβὰς ἀτμακάτου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Διαδόχου Γεωργίου, τῶν Πριγκήπων Νικολάου καὶ Ἀνδρέου, τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκη, τῶν Ναυτικῶν Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστρατήγου Δούσμανη, ἀνῆλθεν ὑπὸ τὸν κρότον τῶν πυροβόλων ἐπὶ τῆς «Λήμνου», ἥτις συνοδείᾳ τοῦ καταδρομικοῦ «Ἕλλη» καὶ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν «Ἀετοῦ» καὶ «Ἀσπίδος», συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν διαπύρων εὐχῶν παντὸς ἀληθοῦς Ἕλληνος καὶ πάσης ἀληθοῦς Ἑλληνίδος, ἀπέπλευσε διὰ τὴν Μ. Ἀσίαν τὴν 4 ἀπογευματινὴν ὥραν τῆς 29 Μαΐου 1921, ἱερᾶς διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡμέρας, «γεγονὸς ἀποτελέσαν τὸ συγκινητικώτερον καὶ εὐτυχέστερον μνημόσυνον τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ» μετάγουσα πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὸν θρίαμβον τὸν Διάδοχον αὐτοῦ τὸν συμβολίζοντα ἅπαντα τὰ ὄνειρα καὶ ἁπάσας τὰς ἐλπίδας ἅπαντος τοῦ Ἔθνους, ἁπάσης τῆς Φυλῆς.

Ἡ μετάβασις τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Βαλκανικῆς ἐποποιΐας, τοῦ ἐνδόξου Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ', ἐγγὺς τῶν συμπολεμιστῶν του, ἐνέπνευσεν αὐτοῖς τὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ τὴν δύναμιν τὰς διδούσας εἰς τοὺς πολεμιστὰς πτέρυγας Ἀετοῦ καὶ καρδίαν Λέοντος. Ὅστις ἀναλαβὼν ἄλλοτε τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τοῦ Στρατοῦ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἀξιωματικούς, τοὺς μέχρι τότε στενῶς ἐχομένους τῆς παθητικῆς Ἀμύνης, τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθέσεως, ἥτις μόνη ὀξύνει τὸν νοῦν καὶ χαλυβδώνει τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἀγωνιστοῦ.

Καὶ οὕτως, ἀνέζησεν ἡ ἱστορικὴ ἐποχὴ καὶ ἐπανέτειλαν αἱ ἱστορικαὶ ἡμέραι τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν λοιπῶν ἐνδόξων Ἀρχηγῶν τῆς ἀθανάτου καὶ ἀκαταβλήτου Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ὑποδοχὴ ἐν Σμύρνῃ

Ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς μεταβάσεως τοῦ Βασιλέως εἰς Σμύρνην, ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει διατρίβων, ὅπου εἶχε συνέλθη τὸ Συνέδριον τῆς Ἱεραρχίας, Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος ἀπέστειλεν ἐκεῖθεν ὁδηγίας εἰς τὴν Μητρόπολιν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑποδοχῆς, ὑπὸ τῆς Πατρίδος τοῦ Ὁμήρου τοῦ ἐνδόξου Ἄνακτος. Εἰς δὲ τὰ Κοινοτικὰ Σωματεῖα ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν βρίθουσαν προφητικῶν ἐξάρσεων καὶ καταλήγουσαν εἰς τὴν προτροπήν: «Ὑποδεχθῆτε τὸν Μέγαν ἐρχόμενον ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνοις».

Κατηρτίσθη δὲ Λαϊκὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ Σμυρναίων ἀληθῶν Ἑλλήνων καὶ πραγματικῶν πατριωτῶν, ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Σμυρναίου Πολιτευτοῦ Α. Ἀθηνογένους, ἐθελοντοῦ τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων καὶ Γεν. Γραμματέα τὸν Διευθυντὴν τῆς Σμυρναίας Βασιλόφρονος ἐφημερίδος «Κόσμος» Νέστ. Λάσκαρη, ἥτις μεταβᾶσα παρὰ τῷ Ἀρχιστρατήγῳ Παπούλᾳ, πάσης ἐπικοινωνίας καὶ συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου οὔσης ἀδυνάτου, ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι εἰργάζετο δραστηριώτατα διὰ τὴν μεγαλοπρεπεστάτην ὑποδοχὴν τοῦ Βασιλέως, δήλωσιν ἣν ὁ Ἀρχιστράτηγος ζωηρῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς ἐπεκρότησε.

Παρὰ τὰς ἀφαντάστους δὲ ἀντιδράσεις τῶν Βενιζελικῶν Σμυρναίων παραγόντων, διατρεχόντων καταστήματα καὶ οἰκίας καὶ συνιστώντων τὴν τελείαν ἀποχὴν τοῦ Λαοῦ ἀπὸ πάσης ὑποδοχῆς, φωραθέντων οὕτω, ἀντὶ τέκνων τῆς Ἑλλάδος, μικροπρεπῶν ὀργάνων τῆς φατρίας, ἡ Ἐπιτροπὴ συντάξασα ἐνθουσιῶδες ψήφισμα ἐπὶ μεμβράνης καὶ μὲ Βυζαντινοὺς χαρακτῆρας γεγραμμένον, ἐκάλεσε τὰ Ἐπαγγελματικά, Ἐργατικὰ καὶ Ἐπιστημονικὰ Σωματεῖα νὰ ὑπογράψωσι κάτωθεν αὐτοῦ, ποιησαμένη θερμοτάτην ἔκκλησιν εἰς τὸν Πατριωτισμὸν τοῦ Μικρασιατικοῦ Λαοῦ, ὑπενθυμίζουσα τὸ μέγα γεγονὸς ὅτι: «Κωνσταντῖνος πάλιν θὰ ἐπάτει τὰ ἱερὰ χώματα τῆς Βυζαντινῆς κληρονομίας».

Εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἐφημερίδος «Κόσμος», ἔνθα συνεδρίαζεν ἡ Ἐπιτροπή, ἔσπευσαν τὰ Προεδρεῖα ἁπάντων τῶν Σωματείων κομίζοντα τὰς σφραγίδας αὐτῶν δι' ὧν ἐσφράγισαν τὴν Μεμβράνην, ἥτις ἐτέθη ἐντὸς ἀργυρᾶς κυλινδρικῆς θήκης, ἐφ' ἧς ὑπῆρχε χρυσοῦν τὸ Βασιλικὸν Μονόγραμμα μετὰ τοῦ Στέμματος.

Ἅπαντες δὲ οἱ κάτοικοι δραστηρίως κατέγιναν εἰς τὸν στολισμὸν τῆς Πόλεως, τῶν οἰκιῶν καλυφθεισῶν διὰ

μύρτων, σημαιῶν καὶ εἰκόνων τοῦ Βασιλέως ἐντὸς πλαισίων ἐξ ἀνθέων.

Ἡ Μητρόπολις ἐκαλύφθη διὰ Σημαιῶν, πρὸ τῆς κυρίας Πύλης ἀνηρτήθη μεγάλη ταινία Σταυροῦ ἀστερόεντος φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: «Ἐν Τούτῳ Νίκα». Ὑπὲρ τὴν ἐξώθυραν ἐτοποθετήθη Δικέφαλος Ἀετὸς καὶ ὕπερθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: «Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης». Καὶ ὑπὲρ τὴν Ὡραίαν Πύλην, μέγας Σταυρὸς ἀστερόεις καὶ ὕπερθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: «Χαῖρε Βασιλεῦ».

Ἐν Κορδελλιῷ δὲ ἐστήθησαν τρεῖς πολυτελεῖς ἀψῖδες. Ἡ πρώτη ἐπὶ τῆς ἀποβάθρας Τρίπυλος φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: «Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω εἷς Βασιλεύς». Ἡ δευτέρα ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Προαστείου φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: «Ὡς εὖ παρέστης Ἄναξ». Καὶ ἡ τρίτη πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Βασιλικοῦ Μεγάρου φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: «Ζήτω τὸ Ἔθνος. Ζήτω ὁ Στρατός».

Ἡ ὁδὸς ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας μέχρι τῆς πύλης τοῦ Στρατηγείου ἐστρώθη διὰ πολυτίμων ταπήτων. Αἱ ὡραιότεραι Ἰάδες παρθένοι ἑορτασίμως ἠμφιεσμέναι καὶ ποικιλόχρωμα εὔοσμα ἄνθη κρατοῦσαι, παρετάχθησαν ἑκατέρωθεν τῆς, πρὸ τῆς πλατείας τοῦ Στρατηγείου, ἀποβάθρας.

Ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσσου Χρυσόστομος, τελέσας μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ ΙΑ΄, τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ, πεσόντος τὴν 29 Μαΐου 1453 ἐπὶ τῶν τοιχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, σώσαντος τὴν τιμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ παρασκευάσαντος τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ.

Διότι, ἀληθῶς ἔπεσεν, ὡς Ἕλλην Ἡγεμὼν τηρήσας τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν. «Νομίσας τὸν εὐκλεᾶ θάνατον ἀθάνατον περὶ τῶν ἀγαθῶν καταλείπων λόγον», ἀνέμενε καὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς Βασιλοφόρου Νηός, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Κλήρου ἐν ἑορτασίμῳ στολῇ, τῶν προὐχόντων, τῶν μὴ δηλητηριασθέντων ὑπὸ τοῦ Βενιζελικοῦ ἰοῦ, τῶν Σωματείων μετὰ τῶν Λαβάρων των καὶ πλήθους Λαοῦ μεταβὰς εἰς τὴν ἀποβάθραν, ἀνέμενε τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἄνακτος.

Περὶ τὴν 3 μ. μ. ὥραν, ὁ Στόλος εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σμύρνης, ὅπου ἅπαντα τὰ πλοῖα ἦσαν σημαιοστόλιστα, πλῆθος δὲ λέμβων ἐφ' ὧν ἐπέβαινον πολῖται προϋπήντησαν αὐτὸν ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει. Ἐπὶ τῆς Βασιλφόρου Νηός, ἀνακοψάσης τὸν πλοῦν, ἀνῆλθον ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης, ὁ

Ἀρχιστράτηγος Παπούλας καὶ ὁ Λιμενάρχης, εὐλαβῶς χαιρετήσαντες τὸν Βασιλέα, ἥτις μετὰ τέταρτον τῆς ὥρας ἠγκυροβόλησεν ἀπέναντι τοῦ Στρατηγείου, ὑπὸ τοῦ κρότους τῶν ἐπὶ τοῦ Πάγου ταχθέντων πυροβόλων, ἀνταποδόσασα τὸν χαιρετισμόν. Πρῶτοι ἀπεβιβάσθησαν ὁ Ἁρμοστής, ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ ὁ Λιμενάρχης. Μετ᾽ αὐτούς, ὁ Πρωθυπουργός, οἱ Ὑπουργοὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου καὶ τέλος Οὐλαμὸς Εὐζώνων τῆς Β. Φρουρᾶς γενόμενος δεκτὸς μὲ ζωηροτάτας ἐπευφημίας ὑπὸ τοῦ ἀποθαυμάσαντος τὴν λευκὴν φουστανέλλαν πυκνοτάτου πλήθους.

Περὶ τὴν 4 ὥραν, πολυτελεστάτη ἀτμάκατος φέρουσα τὸν Βασιλέα μετὰ τῶν Πριγκήπων καὶ τῆς ἀκολουθίας του ἐπλεύρισεν εἰς τὴν ἀποβάθραν καὶ ὁ Βασιλεὺς εὐπετῶς ἐπάτησε, μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον τὸ πολυπόθητον τῆς Μ. Ἀσίας ἱστορικὸν καὶ πολυθρύλλητον Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος προβάς, κλονιζόμενος ἐξ ὑπερτάτης συγκινήσεως, μὲ ζωηρότατα πάλλον τὸ στέρνον καὶ μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμούς, ἠσπάσθη φιλοστόργως τὸν Βασιλέα ἀνακράξας: «Νῦν ἀπολύοις τὸν δοῦλόν σου Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασες κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν Λαῶν». Ἐνῷ τὸ πλῆθος ἀνεβόησε: «Κωνσταντίνου τοῦ Δωδεκάτου πολλὰ τὰ ἔτη». Ὁ Βασιλεὺς ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει καὶ δακρύων εὐχαριστεῖ τὸν Σεβάσμιον Ἱεράρχην καὶ κύψας ἠσπάσθη εὐλαβῶς καὶ θερμῶς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ.

Μετὰ τοῦτο, προβᾶσα ἡ Δεσποινὶς Ἴρις Βεϊνόγλου, ἀρχοντικῆς τοῦ Κορδελλιοῦ Ἑλληνικῆς οἰκογενείας κόρη, προσεφώνησε τὸν Βασιλέα, ὑπὸ βαθυτάτης συγκινήσεως καὶ βαθέων λυγμῶν διακοπτομένη, διὰ τῆς ἑξῆς ἐξόχου καὶ ἀλησμονήτου προσλαλιᾶς:

«Μεγάλε μας Βασιλῆ,

Εἶμαι ἡ ψυχὴ τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶμαι ἡ φωνὴ τῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων. Εἶμαι τὸ γέννημα καὶ ἄνθισμα μυριάδων πόνων καὶ στεναγμῶν, ἐλπίδων καὶ χρυσῶν ὀνείρων. Εἶμαι ἡ χρυσῆ Πεταλούδα τῆς Ὁμηρικῆς Χώρας, ποὺ ἔρχεται νὰ σκορπίσῃ στὸν δρόμον Σου, ἄνθη γεμάτα εὐωδίες καὶ μῦρα. Ἄνθη ποτισμένα μὲ τὸ αἷμα τῶν Σκλάβων μας. Ἄνθη ποὺ μάζεψα ἀπὸ τοὺς τάφους ἐκείνων

πού έζησαν μέ τό 'Εθνικόν όνειρον καί ξεψύχησαν μέ τό όνομα τού Μαρμαρωμένου Βασιλῆ.

Σέ περιμένουν οἱ νεκροί πού ἑξακόσια χρόνια μένουν ἄταφοι. Σέ περιμένουν οἱ ζωντανοί γιά νά σοῦ προσφέρουν τά δάκρυά των καί τό αἷμά των, διά νά σοῦ ζητωκραυγάσουν μ' ὅλην τήν δύναμιν τῆς πονεμένης των καρδιᾶς.

Χαῖρε Νικητά καί Τροπαιοῦχε Βασιλῆ.

Οἱ Βασιλικοί σου πόδες στηρίζονται τώρα ἐπάνω στά κόκκαλα ἐκείνων, πού ἑξακόσια χρόνια μένουν ἄταφοι, γιατί προσμένουν τήν πνοήν Σου καί τήν ἐκδίκησίν Σου.

Δέξαι Μεγάλε μας Βασιλῆ τά λουλούδια αὐτά τῆς Μικρασιατικῆς γῆς, γιατί τά ἔχουν βρέξει τά δάκρυα ἀθώων Παρθένων καί τά ἔχουν ποτίσει μέ τό αἷμά των οἱ Μάρτυρες ἑξακοσίων χρόνων καί εἶναι πρόσταγμά των νά Σοῦ τά προσφέρω τήν μεγάλην αὐτήν στιγμήν.

Κράτησέ τα μέ συγκίνησιν, φίλησέ τα μέ στοργήν, καί ὅταν τά Βασιλικά Σου χείλη τά ἐγγίσουν, τότε τό κάθε φύλλο θά ἐνσαρκωθῆ καί θά βροντοφωνήσῃ: «Χαῖρε 'Εκδικητά τοῦ 'Ελληνισμοῦ».

Ἅμα τῷ πέρατι τῆς προσφωνήσεως, ἡ Σμυρναία Δεσποινὶς Ἔλδα Λαμπίση, μὴ δυνηθεῖσα νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν της, ὥρμησε καὶ ἠσπάσθη δακρύουσα εἰς τὴν δεξιὰν παρειὰν τὸν Βασιλέα, ὅστις κατάπληκτος διὰ τὴν τόσην ἀφοσίωσιν τῶν Ἰάδων Παρθένων, ἔγινε κάτωχρος, ἐκ συγκινήσεως, μόλις συγκρατήσας τὰ δάκρυα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ὑπέροχον καὶ ἐμπνευσμένην προσφώνησιν ταύτην, ὁ Βασιλεὺς εὐχαριστήσας ἐγκαρδίως τὴν προσφωνήσασαν ἐμπνευσμένην ποιήτριαν, προέβη μειδιῶν διὰ μέσου τῶν στρατιωτῶν, παρουσιαζόντων ὅπλα, πρὸς τὸ Στρατηγεῖον, ἐνῷ διάτοροι εὐασμοὶ καὶ ἐπιφωνήσεις «Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δωδέκατος» ἐδόνουν διαρκῶς τὸν ἀέρα, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ ὁποίου ἐδέχθη τὰς Θρησκευτικὰς καὶ Πολιτικὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς Προεστῶτας τῆς πόλεως.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Λαϊκῆς Ἐπιτροπῆς Ἀντ. Ἀθηνογένης ἐνεχείρησε πρὸς τὸν Βασιλέα τὸ Λαϊκὸν ψήφισμα ἔχον οὕτω:

«Μεγαλειότατε!

Τετρακόσια ἑξήκοντα ὀκτώ χρόνια συνεπληρώθησαν χθές, ἀπό τῆς ἡμέρας κατά τήν ὁποίαν ὁ τελευταῖος τῶν Αὐτοκρατόρων μας ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τήν Χρυσόπορταν, ἐπισφραγίζων μέ τό αἷμα του

τὴν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ὑπέροχον θυσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος ἠθέλησε, ὅπως τὴν ἰδίαν αὐτὴν ἐπέτειον ἐξορμήσῃς, ἀπὸ τὴν δευτέραν Πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ γενναίου Σου Στρατοῦ, λυτρωτὴς τῆς δουλωμένης γῆς καὶ γρανιτώδους φραγμοῦ Ἀσιατικοῦ βαρβαρισμοῦ.

Σὲ χαιρετίζομεν Στρατηλάτα Κωνσταντίνε Δωδέκατε μὲ τὰ χέρια αἱματωμένα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Τυραννικῆς δουλείας. Ὁ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς ἐκπροσωπούμενος ἀπὸ τὰ κάτωθι ὑπογεγραμμένα Ἐπαγγέλματα Ἀθλητικὰ καὶ τῶν γραμμάτων Σωματεῖα καὶ συναδελφωμένοι μὲ τὰ αὐτὰ Σωματεῖα τῶν Ἑλληνοκαθολικῶν, Ἀρμενίων καὶ Ἰσραηλιτῶν συναδέλφων μας, ὑψώνουν πρὸς Σὲ τὸν θρυλλικὸν Βασιλέα μας τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν, ἀπὸ Σὲ τὸν περικλείοντα εἰς τὴν κραταιάν Σου χεῖρα τὴν δύναμιν ὅλου τοῦ Ἔθνους καὶ εἰς τὴν καρδίαν Σου τὰ μεγάλα ὄνειρά του, ἀναμένουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν αἰωνίων πόθων του καὶ θεωρεῖ ὡς Σύμβολον τῆς ὁριστικῆς του Ἑνώσεως μὲ τὴν Μητέρα Πατρίδα τὴν ἄφιξίν Σου.

Τάσσεται εἰς τὸ πλευρόν Σου, ἕτοιμος διὰ πᾶσαν θυσίαν, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν Χεῖρα Σου διὰ τὴν στερέωσιν τῆς Ἐλευθερίας της. Νίκα, Βασιλεῦ καὶ φέρε τὰ βήματά Σου πρὸς ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς κληρονομίας, φύσησε τὴν ζωὴν εἰς τὰ μαρμαρωμένα τῆς φυλῆς ὄνειρα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ πέντε Αἰῶνας Σὲ περιμένουν νὰ τὰ ζωντανεύσῃς».

Ἐξ Ἀδριανουπόλεως δὲ ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου καὶ τῆς Ἱεραρχίας, ἀπεστάλησαν αὐθημερὸν τὰ κάτωθι τελεγραφήματα:

«Τῷ Μεγαλειοτάτῳ Βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων

Κωνσταντίνῳ ΙΒ΄. Σμύρνην.

Περιζώσου τὴν ρομφαίαν Σου εἰς ἀνάκτησιν τῆς Πατρῴας Μικρασιατικῆς γῆς, Σὺ ὁ νόμιμος κληρονόμος, ὃν ἐπόθησαν γενεαί. Ἀνάκτησον καὶ εἴσελθε τροπαιοφόρος ἐπὶ τοῦ Θρόνου τῶν Προγόνων Σου ἐν τῇ Βασιλευούσῃ Πόλει ἐπανασυνδέων τὴν Ἱστορικὴν ταύτην ἡμέραν, τῆς 29 Μαΐου, τὰ νήματα τῆς Ἱστορίας. Ὡς σήμερον ἐν Δεητικῇ Ἱερουργίᾳ, οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει συνηγμένοι Ἱεράρχαι, δίδοντες τὰς κεκανονισμένας τιμὰς εἰς τοὺς μεγάλους τεθνεῶτας ἥρωας Βασιλεῖς, ἐπικαλούμεθα ἐπὶ Σὲ τὴν εὐλογίαν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Παντοδυνάμου.

Ἱεράρχαι»

«Α. Μ. Βασιλέα. Σμύρνην.

Πανηγυρίζω μετ' ἐνθουσιώδους Σμυρναϊκοῦ μου Λαοῦ, οὗτινος ζηλεύω σήμερον τὴν τύχην, ὑποδεχομένου θριαμβευτικῶς δαφνοστεφῆ Στρατηλάτην Βασιλέα, πατῶντα ἔδαφος Ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, μετὰ κοσμοϊστορικὴν 29 Μαΐου, ἀλησμονήτου δι' ἀπαισιότητα ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἔθνους, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε ἀπαρχὴν νέας Ἐθνικῆς πανευδαίμονος χρονολογίας καὶ μεγαλουργίας κατ' Ἀνατολήν.

Χρυσόστομος»

Μετὰ τὴν δεξίωσιν ἐν τῷ Στρατηγείῳ, ἐπιβὰς τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ «Ἀσπὶς» παραπλέων τὴν προκυμαίαν, ὑπὸ τὰς διαρκεῖς καὶ ζωηροτάτας ἐπευφημίας τοῦ πλήθους, μετέβη περὶ τὴν 6 μ.μ., εἰς τὸ προάστειον Κορδελλιό, καὶ ἐπιθεωρήσας τὸ Εὐζωνικὸν Τάγμα τῆς ἰδιαιτέρας του φρουρᾶς, ἀνῆλθεν εἰς τὸ μέγαρον Κοντζιᾶ, ὁρισθὲν ὡς Βασιλικὴ κατοικία.

Τὴν νύκτα ἡ Σμύρνη λαμπρῶς ἐφωταγωγήθη, πλεῖσται δὲ ὁμάδες στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν λαμπαδοφοροῦσαι καὶ περιτρέχουσαι πλατείας, λεωφόρους, ὁδούς, ρύμας καὶ ἀγυιὰς ἐνθουσιωδῶς καὶ ζωηρῶς ἔψαλλον:

«Μὲ τέτοιο Κωνσταντῖνο μὲ τέτοιο Βασιλῆ
θὰ πάρουμε τὴν Πόλι καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά».

Τὴν ἐπαύριον ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Στρατιὰν τὴν κάτωθι ὑπέροχον ἡμερησίαν διαταγήν του:

«Στρατιῶται!

Ἡ φωνὴ τῆς Πατρίδος μὲ ἐκάλεσε καὶ πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς ὑμῶν. Δεχθῆτε τὸν ἐγκάρδιον τοῦ Βασιλέως χαιρετισμόν.

Εἶμαι ὑπερήφανος διὰ σᾶς. Διὰ τὴν ἀποφασιστικότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἀγωνίζεσθε τὸν ἀπελευθερωτικὸν τῆς φυλῆς ἀγῶνα, ἐδῶ ὅπου ἀπὸ αἰώνων ἀκμάζει ὁ Ἑλληνισμός.

Δὲν ἀγνοεῖτε ποίας εὐγενοῦς Ἰδέας εἶσθε ὑπέρμαχοι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἐδάφους.

Μάχεσθε ὑπὲρ τῆς Ἰδέας τῆς Ἑλληνικῆς, ἡ ὁποία ἐδῶ ἐγέννησε τὸν ἀπαράμιλλον ἐκεῖνον πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε θὰ παύσῃ νὰ προκαλῇ τοῦ κόσμου τὸν θαυμασμόν.

Ἡ ἀνδρεία σας ἐγγυᾶται τοῦ ἀγῶνος τὴν ἐπιτυχίαν, αἱ ἀρεταί σας ἐγγυῶνται ὅτι ἐκ τῶν θυσιῶν καὶ τῆς νίκης σας θὰ ἀναθάλῃ ἐφάμιλλος πρὸς ἐκεῖνον πολιτισμός. Καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ σεῖς θὰ εἴσθε οἱ δημιουργοί

Ἄξιοι τῶν Προγόνων σας θὰ κληροδοτήσητε εἰς τὰ παιδιά σας ἔργον ἀντάξιον ἐκείνων καὶ ὑμῶν.

Στρατιῶται! Ἐπὶ τὸ ἔργον! Ὅλοι ἡνωμένοι μὲ τὴν καρδίαν πλήρη ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα μας, μίαν καὶ ἀδιαίρετον.

Καὶ ἀπὸ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς μεγάλην καὶ αἰωνίαν τῆς ὁποίας ὅλοι εἴμεθα ὄργανα. Ἐμπρὸς ἐπὶ τὸ ἔργον.

Ὁ Βασιλεύς σας εἶναι μαζύ σας καὶ σᾶς ὁδηγεῖ ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἐπιταγὴ τῆς Πατρίδος μᾶς καλεῖ ὅλους.

Ὁ Ὕψιστος θὰ ὁδηγήσῃ τὸν δίκαιον ἀγῶνα μας.

Κωνσταντῖνος Β.»

Μικρὸν μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βασιλέως εἰς Σμύρνην, ἐπιβαίνουσα τοῦ πλωτοῦ Νοσοκομείου «Ἀμφιτρύτη», ἀπεβιβάσθη εἰς Κορδελλιὸ ἡ Βασίλισσα Σοφία, ἀνεπισήμως, κατὰ ρητὴν ἐπιθυμίαν της, ἣν ὑπεδέχθησαν ἐν τῇ ἀποβάθρᾳ ὁ Βασιλεύς, οἱ Πρίγκηπες, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκης καὶ ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης.

Ἀπὸ τῆς ἐπομένης δὲ τῆς ἀφίξεώς της, ἡ Βασίλισσα Σοφία δραστηρίως κατέγινεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν Σωματείων, ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὅρων τῆς διαβιώσεως τῶν ἐν τῷ Μετώπῳ μαχητῶν. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ φιλανθρώπου καὶ πατριωτικοῦ ἔργου τούτου, σημαντικῶς συνετέλεσαν ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος καὶ αἱ Ἑλληνίδες τῆς Ἰωνίας. Καθ' ἑκάστην δέ, ἤρξαντο ἀποστελλόμενα σιδηροδρομικῶς φορτία ποικίλων δώρων, εἰς τὰ ἀνδρείως μαχόμενα τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος τέκνα. Τούτων τελεσθέντων, ἡ Βασίλισσα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας.

Ἔρις τῶν Ἐπιτελείων. Σχέδιον Ἐπιχειρήσεων

Ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλέως διορισθεὶς Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ἠξίωσε παρὰ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς ὑπακοὴν καὶ συμ-

μόρφωσιν εἰς τὰς διαταγὰς καὶ θελήσεις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου. Ἀποσκοπῶν δὲ εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς πραγματικῆς ἀρχηγίας τῆς Στρατιᾶς, ἀπέστειλε διὰ τοῦ Συνταγματάρχου Σαγιᾶ Λ. Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος, εἰς Σμύρνην ἀπελθόντος, σχέδιον ἐπιχειρήσεων.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης αὐτῆς, ὡς ἦν φυσικὸν καὶ ἑπόμενον, ἀντετάχθησαν ἀνενδότως εἰς τὴν ἰδιότυπον ἀντίληψιν ταύτην τοῦ Ἀντιστρατ. Δούσμανη, ὡς δημιουργοῦσαν σύγχυσιν ἁρμοδιοτήτων καὶ εὐθυνῶν, ὑποστηρίζοντες, λογιώκτατα, τὴν ὑπαγωγὴν τῆς Στρατιᾶς ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ταῦτα προτείνων καὶ ὑποστηρίζων, προφανῶς, ὁ Ἀντιστρατ. Δούσμανης, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνεύθυνον κάρπωσιν τῆς ὅλης δόξης τῆς νίκης, ἂν ἐπετυγχάνετο αὕτη, τὴν ἐπίρριψιν δὲ ἐπὶ τῆς Στρατιᾶς τῆς εὐθύνης τῆς ἥττης, ἂν τοιαύτη ἐπήρχετο. Διό, ἅμα τῇ μεταβάσει τοῦ Βασιλέως εἰς Σμύρνην, ἐπρότεινεν ἐπισήμως εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ παραμείνῃ μὲν ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς, ὃν συνάμα ἐθεώρει ὁλοσχερῶς ἀνίκανον, νὰ ὑπαχθῶσι δὲ αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν τροποποίησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Βασιλέως, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελάρχου, ὁ ὁποῖος, συμφώνως πρὸς τὸ Διάγγελμά του, μετέβαινεν εἰς Σμύρνην, ἵνα τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Στρατοῦ Του.

Αἱ πλεκτάναι αὗται αἱ παρασκηνιακαὶ καὶ αἱ ἔριδες ἐξυπηρετήσεως ἀνευθύνων βλέψεων, καθ' ἃς ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης ἐπρόβαλλεν, ὡς εἴωθε, πάντοτε τὸ πρόσωπον τοῦ Βασιλέως, διήρκεσαν ἐπί τινας ἡμέρας μεταξὺ τῶν δύο εριζόντων, πρὸς τὰς ὁποίας ἦτο ὅλως ξένος, ἀνίδεος καὶ ἀμέτοχος ὁ Βασιλεύς, ὅστις, εὑρισκόμενος ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων ὅτι ἐξωρίσθη, τῇ ἐπεμβάσει καὶ τῇ βίᾳ τῶν Συμμάχων, ὡς δεσποτικῶς κυβερνήσας καὶ ἀσυστόλως τὸ Σύνταγμα ποδοπατήσας, ἀπεδέχθη ἄνευ ἀντιρρήσεων τὴν ὑπόδειξιν τῆς Κυβερνήσεως περὶ μὴ ἀναλήψεως τῆς ἀρχηγίας τῆς Στρατιᾶς, πράξας τοῦτο, ἵνα μὴ καὶ πάλιν χαρακτηρισθῇ ὡς Δεσπότης καὶ κατηγορηθῇ ὡς παραβιαστὴς τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τῶν Συμμαχικῶν Κυβερνήσεων, ὠθουμένων ὑπὸ τοῦ ἐλλοχεύοντος ἐν Παρισίοις Βενιζέλου καὶ τῶν παλαιόν τε καὶ νέον κόσμον, διατρεχόντων πρακτόρων αὐτοῦ.

Ἡ δὲ Κυβέρνησις ὑπέδειξε τὴν μὴ ἀνάληψιν τῆς ἀρχηγίας τῆς Στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, φαινομενικῶς μέν, προτάσσουσα τὸ Σύνταγμα, πραγματικῶς δέ, διότι : «Ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ Βασιλέως μετὰ τὴν νόσον του καὶ τὴν

διπλῆν ἐγχείρησιν, δὲν ἐπέτρεπεν ἀκινδύνως νὰ ὑποβληθῇ οὗτος εἰς τοὺς πνευματικοὺς καὶ σωματικοὺς κόπους, τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὰς ψυχικὰς συγκινήσεις, τῆς ἐκστρατείας». Ἐπιπροσθέτως δέ, διότι ἐθεώρει κινδυνῶδες ὁ Βασιλεὺς νὰ διατρέχῃ τὰς ἀτέρμονας ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὑποκείμενος εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν τῶν ἀτάκτων ἐχθρικῶν ὀρδῶν προσβολήν, μεθ' ὅλων τῶν ἐνδεχομένων δυσαρεστοτάτων συνεπειῶν, ὡς συνέβη καὶ ἐν Οὔζούμπεη, ὅπου, μικροῦ δεῖν, ἠχμαλωτίζετο ὁ Διάδοχος Γεώργιος μετὰ τοῦ Στρατηγείου.

Οὐδεμίαν δὲ ὑπόστασιν εἶχε τὸ διαδοθὲν ὅτι : «Δὲν ἀνετέθη ἡ ἀρχηγία εἰς τὸν Βασιλέα, καθόσον ἐνδεχομένη ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας θὰ εἶχε δυσαρέστους συνεπείας διὰ τὴν Δυναστείαν». Διότι, πρόκειται καὶ τῷ τυφλῷ δῆλον ὅτι, ὡς διεμορφώθη τότε ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς ἡ κατάστασις «ἐν ἀποτυχίᾳ, εἴτε Ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ Βασιλεὺς εἴτε οὔ, ἡ τύχη τῆς Δυναστείας, ὡς καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἦτο σαφῶς καθωρισμένη, ὅπως καὶ πράγματι συνέβη».

Ὁ Βασιλεύς, διὰ τοὺς ἀνωτέρω μόνον λόγους, δὲν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Στρατιᾶς, πᾶσα δὲ ἄλλη ἐκδοχὴ ἀπέχει πολὺ τῆς ἀληθείας καὶ παρέμεινεν ἀμέτοχος, συμμορφωθεὶς πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς Κυβερνήσεως, ὡς εὐλαβὴς τοῦ Συντάγματος τηρητής.

Πολεμικὸν Συμβούλιον ἐν Κορδελλιῷ

Τὴν 17 Ἰουνίου τὸ ἀπόγευμα, συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Βασιλέως Πολεμικὸν Συμβούλιον ἐν Κορδελλιῷ, εἰς ὃ παρέστησαν ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, ὁ Ἐπιτελάρχ. τῆς Στρατιᾶς Ὑποστρ. Πάλης Κ. καὶ ὁ Ὑποστράτ. Βουλευτὴς Κερκύρας Στρατηγὸς Ξ. Στρατιωτικὸς Σύμβουλος τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη, καθ' ὅ, ὁ μὲν Ἀρχιστράτηγος ἐτήρησε, ὡς συνήθως, σιγὴν ἰχθύος, ἐνῷ, προκειμένου περὶ ἐπισιτισμοῦ, μεταφορῶν καὶ δευτερευόντων ζητημάτων τῆς Στρατιᾶς, ἦτο καὶ τῆς κορώνης λαλίστερος, ὁ δὲ Ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς ἀνέπτυξε τὸ σχέδιον τῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπερ ὁ Βασιλεὺς ἐνέκρινεν ἀδιστάκτως, τοῦ Ἀντιστρατήγου Δούσμανη ἀντιτάξαντος ἀσημάντους τινὰς παρατηρήσεις.

Τὴν μεθεπομένην δὲ τοῦ Συμβουλίου 19 Ἰουνίου 1921, ὁ Βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν Ἀρχιστράτηγον εἰς ἰδιαιτέραν συνεργασίαν, κατὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἠρώτησεν αὐτόν, ἂν θὰ ἐπε-

τύγχανεν ἡ ἐπιχείρησις καὶ διατί. Οὗτος ἀπήντησεν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ καταφατικῶς, διαβεβαιῶν ὅτι: «Ὁσάκις ὁ πολέμιος ἐνήργησε ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν, οἱ μαχηταὶ ἀπέκρουσαν αὐτὴν πάντοτε ἐπιτυχῶς, ἐξερχόμενοι τῶν χαρακωμάτων καὶ καταδιώκοντες αὐτὸν καὶ πέραν τῆς παρατάξεώς του, ἐπέστρεφον δὲ κατάφορτοι λαφύρων καὶ ᾄδοντες». Εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησε: «Στρατηγέ, εἶμαι καὶ ἐγὼ σύμφωνος μὲ τὰς προβλέψεις σου». Καὶ ἀποχαιρετῶν αὐτὸν τῷ ηὐχήθη κατευόδιον καὶ καλὴν ἐπιτυχίαν, θωπεύων αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου.

Ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, τὰς γνώμας, τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς διοικήσεως τῆς Στρατιᾶς, τῶν σχεδίων ἐπιχειρήσεων, τῆς διεξαγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς στάσεως τῆς Κυβερνήσεως, διηώνισεν εἰς σύγγραμμά του ἐκδοθὲν τὸ 1929, ἐπιγραφόμενον «Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς Μικρασιατικῆς ἐμπλοκῆς», ἀποτελοῦν αὐτόχρημα «ἐγωπληθὲς καὶ ἐμπαθὲς φλυάρημα ἀποτυχόντος ἐραστοῦ, τῆς ἐκ τῶν παρασκηνίων ἀνευθύνου καὶ ἀκινδύνου Ἐπιτελαρχίας».

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀναγράφεται ἐπὶ λέξει. Ἐν συσκέψει γενομένῃ ἐν τῷ Στρατηγείῳ ἐν Σμύρνῃ, ἧς μετέσχον ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκης, ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης καὶ ὁ Ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Ὑποστράτ. Πάλλης, εἰς ἐρώτησιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ: Τί σκέπτεται τὸ Στρατηγεῖον νὰ πράξῃ ἅμα ἡ Στρατιὰ φθάσῃ εἰς τὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ, σιωπήσαντος, κατὰ τὸ εἰωθός, τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὁ Ἐπιτελάρχης ἀπήντησεν: Θὰ στραφῶμεν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ γενικὸς καγχασμὸς τῶν παρισταμένων ὑπεχρέωσε τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς διασκέψεως». Ἐμπαθὴς ἀνακρίβεια, ἀναξία τοῦ θέματος, τῆς περιστάσεως καὶ τῶν διασκεπτομένων. Καθόσον ὁ Ὑποστράτηγος Πάλλης ἀκριβῶς παρῃτήθη τῆς Ἐπιτελαρχίας, διότι ἦτο κατὰ τῆς πρὸς Κωνσταντινούπολιν προελάσεως. «Ὁ ἰδιόρρυθμος καὶ ἰδιότυπος συγγραφεὺς οὗτος ἐκφράζεται, ἐπίσης, ἐν τῷ συγγράματί του τούτῳ, μετὰ περισσῆς ἀνευλαβείας καὶ ἀναλγησίας κατὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη καὶ τῶν ἐν μαρτυρίῳ ὁμοτύχων του».

Προτάσεις τῶν Συμμάχων

Ἐνῷ αἱ προπαρασκευαὶ τῆς σχεδιαζομένης μεγάλης ἐπιχειρήσεως συνεχίζοντο δραστηριώτατα, τὴν 15 Ἰουνίου 1921, ὁ Ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ Α. Ραγκαβῆς ἐτηλεγράφησε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι: «Ἀγγλικὴ Προσωπικότης ἐπιστρέψασα εἰς Λονδῖνον ἐξ Ἑλλάδος, παρέσχε πληροφορίας εἰς τὴν Κυβέρνησίν του περὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, μὴ συναδούσας πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὰς σκέψεις αὐτῆς, ὡς, ἡ ἔνδειξις ἐνεργείας δημοψηφίσματος ἐν Ἑλλάδι, διὰ τὴν συνέχισιν ἢ τὴν διακοπὴν τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας».

Κατόπιν τῆς πληροφορίας ταύτης, πρὸς πρόληψιν πάσης τυχὸν παρεξηγήσεως, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπηύθυνε μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς τὴν Ἀγγλικήν, ἐν ᾧ ἐκθέτουσα τὰς ἀντιλήψεις της ἐπὶ τοῦ ζητήματος, κατέληγεν εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι: «Ἡ Ἑλλάς, ἐν μιᾷ ψυχῇ, ἀποδύεται εἰς τὸν ἀγῶνα, ὑποβαλλομένη εἰς βαρυτάτας θυσίας καὶ θεωρεῖ καθῆκον της νὰ διατρανώσῃ πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν τὴν βαθυτάτην συνείδησιν τούτου, ἣν ἔχει τόσον αὐτὴ ὅσον καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαός, καὶ τὴν μυχίαν ἐλπίδα ἣν τρέφει ἐνισχύουσαν αὐτὴν ἐν τῷ ἀγῶνι οὗ ἐπιλαμβάνεται, ὅτι καὶ ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις συμμερίζεται τὰς ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις. Εἶναι δὲ πρόθυμος νὰ ἀκούσῃ καὶ μελετήσῃ, μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος, πᾶσαν ἐν προκειμένῳ ἐξήγησιν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως».

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀνακοινώσεως, ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπαντῶν, τὴν 20 Ἰουνίου ἀνεκοίνου ὅτι: «Καίτοι δὲν συμμερίζεται πάντα τὰ ἐν τῷ Ὑπομνήματι περιεχόμενα, εὐχαρίστως δέχεται τὴν δήλωσιν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶναι ἑτοίμη νὰ ἀκούσῃ τὰς Ἀγγλικὰς ὑποδείξεις καὶ ὅτι συμμερίζεται τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῆς ἀποκαταστάσεως πραγματικῆς καὶ διαρκοῦς εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ. Σχετίζει δὲ ταῦτα, πρὸς ἀποφασισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Συμμάχων νέαν πρότασιν περὶ μεσολαβήσεως, πρὸς ἀποφυγὴν νέων ἐχθροπραξιῶν καὶ θυσιῶν». Ἡ ἀπόφασις αὕτη, ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐν Παρισίοις ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὴν 21 Ἰουνίου 1921.

Ἄξιον παρατηρήσεως, ἐν προκειμένῳ, πρόκειται τὸ γεγονὸς

ὅτι: Ἐνῷ ἡ Συμμαχικὴ Διπλωματία, ἀπὸ τῆς 13 Μαρτίου, ὅτε ἐπέδωκε τὰς νέας διαλλακτικὰς προτάσεις της εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς ὁ Λόϋδ Τζώρτζ, «μὲ τόνον ὅστις ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς αὐτούς», οὗτοι, οὐ μόνον τὴν ταχθεῖσαν προθεσμίαν ὑπερέβησαν, ἀλλ' οὐδ' ἀπαντήσεως ἠξίωσαν, τοὺς Συμμάχους, αἰφνιδίως αὕτη ἀφυπνίζεται κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως, ἵνα ἀναχαιτίσῃ τὴν Ἑλλάδα, «διὰ νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς προβλεπομένης ἀσφαλοῦς νίκης», τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ἐνδεχόμενα ριζικὰ ἀποτελέσματα, ὧν καὶ μόνη ἡ σκέψις παρέρυσεν Ἀνώτατον Ἀξιωματικὸν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, νὰ ἐκστομίσῃ τὴν ἀνίερον φρᾶσιν: «Ἂν ἐπιτύχῃ ὁ Παπούλας αὐτὴν τὴν φοράν, ἐχαθήκαμεν». Χαρακτηριστικὸν σαφὲς τῆς πορώσεως τῆς συνειδήσεως, τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ἰδιοτύπων καὶ ἰδιορρύθμων Πατριωτῶν τούτων.

Αἱ Σύμμαχοι Κυβερνήσεις, ὡς καὶ ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ Πράκτορες αὐτοῦ, διετέλουν, εὐνοήτως, εἰς πλήρη γνῶσιν τῆς κατὰ τοὺς μῆνας Μάϊον καὶ Ἰούνιον συντελεσθείσης σοβαρωτάτης ἐνισχύσεως, ὀργανώσεως καὶ ποικίλου ἐφοδιασμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἐξ ὧν προεβλέπετο, μετὰ πιθανότητος προσεγγιζούσης στενῶς τὴν βεβαιότητα, ἡ Ἑλληνικὴ νίκη ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ προσφέρωσι τὰς ἀφιλοκερδεῖς ὑπηρεσίας των καὶ νὰ συμβουλεύσωσι τὴν μεσολάβησίν των, ἀναστελλομένης τῆς ἐπιχειρήσεως, ἧς εὐνόητος συνέπεια, ἡ ἐνίσχυσις τοῦ Κεμάλ, ἡ μείωσις τῆς ἀδιαφιλονικήτου Ἑλληνικῆς ὑπεροχῆς καὶ ἡ παρέλευσις τῆς, δι' ἐπιχειρήσεις πολεμικάς, θερινῆς περιόδου. Ἡ στάσις δὲ ἣν ἐτήρησαν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία μέχρι τότε, ἄγει εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι: «Μᾶλλον ἡ νίκη, παρὰ ἡ ἧττα τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἐφόφιζε καὶ ἀνησύχει αὐτάς».

Ἡ δὲ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ἡ ἀποστείλασα εἰς Μ. Ἀσίαν τὸν Στρατηγὸν Μάρυτεν, ὅστις μετ' ἀκριβεστάτην καὶ ἐνδελεχῆ ἐπιτόπιον ἐξέτασιν, ἀνέφερεν ἐπισήμως καὶ ὡμολόγησε δημοσίᾳ τὰς ἀρίστας ἐντυπώσεις, ἃς ἀπεκόμισεν περὶ τῆς ἐνισχύσεως καὶ παντοδαπῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, συμμετεῖχε μετὰ τῶν δύο Συμμάχων εἰς τὸ διάβημα περὶ μεσολαβήσεως αὐτῶν, διότι προέβλεπεν ἀσφαλῶς ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀποδεχθῇ ταύτην, κατὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνας».

Ἰδιαζόντως δὲ χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἐνῷ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, ὁ Βενιζέλος μετὰ τῶν ἐπιτελῶν του, μετὰ τὴν δήλωσίν του ὅτι «ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τὸν κατεψήφισε, διότι εἶχε

κουρασθῆ ἐκ τῶν συχνῶν πολέμων», κατ' ἐπίφασιν ἐφησύχαζε, μὴ ἀναμιγνυόμενος εἰς τὴν Τραγωδίαν τῆς Ἑλλάδος, ἧς ἦτο ὁ μόνος καὶ κύριος δημιουργός. Ἐν τῇ προκειμένῃ ὅμως σοβαρωτάτῃ ἐπιχειρήσει, ἥτις ἀφύπνισε τὴν Συμμαχικὴν Διπλωματίαν, τὴν 17 Ἰουνίου, ἤτοι τρεῖς ἡμέρας πρὶν τῆς ἐπιδόσεως τῆς διακοινώσεως τῶν Συμμάχων, ὁ ἐκπροσωπῶν τὸν Βενιζέλον Ν. Πολίτης, μεταβὰς παρὰ τῷ Ι. Ἀθηνογένῃ, ἀντιπροσώπῳ τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τῶν ἐπανορθώσεων, συνεβούλευσε τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐπιθέσεως. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Βενιζέλος, τὴν 18 Ἰουνίου, πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις Ἕλληνα ἐπιτετραμμένον Μεταξᾶν. Ἀμφότεροι, συνέστησαν τὴν ἀναβολήν, ἀπέναντι ἀσυστάτων καὶ ἀφερεγγύων προτάσεων μεσολαβήσεως τῶν Συμμάχων, ἥτις γενομένη, οὐδὲν ἀπολύτως περιεῖχεν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀναφερομένων ὅρων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, πρὸ πάσης ἀπαντήσεως, ἐζήτησε τὴν γνώμην τῆς Στρατιᾶς ἥτις ἀπαντῶσα ἐδήλου ὅτι: ἐθεώρει ἀσύμφορον καὶ κινδυνώδη οἱανδήποτε ἀναβολὴν τῶν ἐπιχειρήσεων, διότι: «Ἐνῷ ἡ παρασκευὴ αὐτῆς εἶχε συντελεσθῆ καὶ οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο νὰ προστεθῇ, ὁ μειονεκτῶν πολέμιος καθημερινῶς ἐνισχύετο, διὰ τῆς ἀφίξεις τῶν ἐν Κιλικίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ εὑρισκομένων Μεραρχιῶν του, ὅτι προχωρούσης τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους, ὁ μέχρι τῶν βροχῶν χρόνος, δὲν ἦτο ἀρκετὸς πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ἡ συγκεντρωθεῖσα Στρατιά, αἰσθανομένη τὴν ἰσχύν της, ἦτο πλήρης πολεμικοῦ μένους καὶ ἐπιθετικοῦ πνεύματος, καὶ ὑπῆρχε προφανέστατα κίνδυνος διὰ τῆς παρεμβληθησομένης ἀπραξίας, νὰ μειωθῇ ἐπιζημίως τὸ μέγιστον καὶ ἄριστον ἠθικὸν κεφάλαιον τοῦτο».

Κατόπιν τῆς ἐγκύρου καὶ ὑπευθύνου γνώμης ταύτης τῆς Στρατιᾶς, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ διακοινώσεώς της, τὴν 28 Ἰουνίου 1921, ἀπαντῶσα τελικῶς, ηὐχαρίστει μὲν τὰς Συμμάχους Δυνάμεις θερμῶς, ἐπὶ τῇ προσφορᾷ τῶν φιλικῶν των ὑπηρεσιῶν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ καὶ ἐξασφάλισιν εἰρήνης ἐντίμου καὶ διαρκοῦς, ἀλλὰ συγχρόνως ἐδήλου, ὅτι θὰ ἐδέχετο νὰ συζητήσῃ πᾶσαν πρότασιν μεσολαβήσεως, ἀλλ' ἄνευ ἀναστολῆς τῶν πανετοίμων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων».

Εἰς τὴν ἀνωτέρω διακοίνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οὐδεμία ἀνακοίνωσις ἢ ἄλλη πρότασις τῶν Συμμάχων ἐπηκολούθησε καθορίζουσα νέας βάσεις διαπραγματεύσεων, ἢ τοὐλάχιστον παρέχουσα ἐνδείξεις, ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἦσαν δια-

τεθειμένοι νὰ συζητήσωσιν, ἔστω καὶ τὰς γενομένας αὐτοῖς ὑπὸ τῆς Διασκέψεως προτάσεις τοῦ Μαρτίου. «Ὅπερ καταδεικνύει ἀριδήλως ὅτι, ἐπεδιώχθη, διὰ τῆς πρὸς μεσολάβησιν προτάσεως, τῆς 20 Ἰουνίου, ἡ παρεμπόδισης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιθέσεως, ἐπὶ τῷ ἀπωτέρῳ σκοπῷ, τῆς πλήρους ματαιώσεως αὐτῆς, ἄνευ οἱουδήποτε ἀντισταθμίσματος ἢ καὶ ἁπλῆς ὑποσχέσεως, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ αὐτῆς θὰ ἐξησφάλιζεν τῇ Ἑλλάδι πλεονεκτήματά τινα. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας καὶ ἐν ἀναμονῇ ἑτέρων θετικῶν καὶ συγκεκριμμένων προτάσεων, ἡ Ἑλλὰς ἐκίνει τὰ στρατεύματα αὐτῆς.

Ἀνασυγκρότησις τῆς Στρατιᾶς

Συντελεσθείσης τῆς προσελεύσεως τῶν ἐφέδρων τῶν προσκληθεισῶν ἡλικιῶν, ἀνελθόντων εἰς 60 χιλ. περίπου, κατὰ 8 χιλ. ὑπὲρ τὸν ὑπολογισθέντα ἀριθμόν, συμπληρωθέντων τοῦ Α΄ καὶ Γ΄ Σ. Στρατοῦ καὶ σχηματισθέντος τοῦ Β΄ Σ. Στρατοῦ, ἡ Στρατιὰ ἀνασυνεκροτήθη ὡς ἑξῆς :

α) **Νότιον Συγκρότημα.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Γίδας Δ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Σακέτας Α. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαδήμας.

IV Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Μηχανικοῦ Δημαρᾶς Δ. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Τσολάκογλου.

XII Μεραρχία. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Πρίγκηψ Ἀνδρέας. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Γαβαλιᾶς.

β) **Α΄ Σ Στρατοῦ.** Διοικητὴς Κοντούλης Α. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Γονατᾶς Σ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Μερεντίτης. **Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Βασιλείου.

Ι. Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Φράγκου. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Κότσης.

ΙΙ Μεραρχία. Διοικητὴς Συνταγματάρχης Μηχανικοῦ Βαλέτας Γ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Λέφας.

γ) **Β΄ Σ. Στρατοῦ.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος Α. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Σαγιᾶς Α. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαϊωάννου. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ** Ἀντισυνταγ-

ματάρχης Βότσαρης. **Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Παπαβασιλείου. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελητὴς Πατριαρχέας.

V. **Μεραρχία** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Τριβίλας Ι. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγματάρχης Δεμέστιχας.

XIII **Μεραρχία.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ Διγενῆς Κίμ. Ἐπιτελάρχης Ἀντισυνταγμ. Καλλιαγκάκης.

δ) **Γ΄ Σ. Σρατοῦ.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Πολυμενάκος. **Ἐπιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Ἱππικοῦ Σπυρόπουλος Ν. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαχρήστου. **Διευθυντὴς Μηχανικοῦ.** Ἀντισυνταγματάρχης Κοτάκης. **Διευθυντὴς Δικαιοσύνης·** Δικαστικὸς Ἐπίτροπος Γαληνός. **Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Ἀθανασόπουλος. **Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας.** Ἀνώτερος Ἐπιμελητὴς Κασκαβέλης.

VII **Μεραρχία.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Πλατῆς Α. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Κοιμήσης Μ.

IX **Μεραρχία.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης Τσιρογιάννης. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματάρχης Πλατῆς Κ.

X **Μεραρχία.** Διοικητὴς Συνταγματάρχης. Σουμίλας. **Ἐπιτελάρχης·** Ἀντισυνταγματάρχης Πράσσος-Βλάχος.

ε) **Βόρειον Συγκρότημα.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Τρικούπης Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυνταγμ. Πολίτης Ἠλ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Παπαχρῆστος. **Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας.** Ἀρχίατρος Στεφανόπουλος. **Ἐπιμελητείας.** Ἐπιμελ. Λεούσης.

III **Μεραρχία.** Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Τρικούπης Ν. Ἐπιτελάρχης Συνταγμ. Πολίτης Ἠλ.

XI **Μεραρχία.** Διοικητὴς. Συνταγματ. Πυροβ. Κλαδᾶς Ν. **Ἐπιτελάρχης.** Ταγματ. Πυροβ. Στάης.

στ) **Ταξιαρχία Ἱππικοῦ.** Ταξίαρχος. Συνταγμ. Νικολαΐδης Γ. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντισυντ. Παπάγος Α.

Ὁ Διάδοχος Γεώργιος, ἀφιχθεὶς εἰς Σμύρνην καὶ τοποθετηθεὶς εἰς τὸ Στρατηγεῖον τῆς Στρατιᾶς, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του.

Προέλασις τῆς Στρατιᾶς

Ἡ, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1921, στρατιωτικὴ κατάστασις ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶχεν οὕτως:

Ἀριθμητικῶς ὁ πολέμιος ἦτο κατά τι κατώτερος, ὑπελείπετο κατὰ πολὺ εἰς πυροβόλα τοῦ πεδίου καὶ πολυβόλα, ὑπερεῖχεν ὅμως εἰς πυροβόλα τοπομαχικά. Ὑστέρει σημαντικῶς εἰς ἀεροπλᾶνα καὶ ὀχηματικὸν ἀπαραίτητον εἰς ἐκτέλεσιν μεγάλων ἑλιγμῶν. Εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ φυσικῶς δυσπορθήτων θέσεων Α. καὶ Β. τῆς Κιουταχείας καὶ εἰς τὰς ΒΔ. τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ὀρεινὰς διαβάσεις, ἀλλεπαλήλους γραμμὰς ἰσχυρωτάτης ὀχυρώσεως.

Τὸ παρὰ τὴν Κιουτάχειαν ὠχυρωμένον μέτωπον αὐτοῦ ὑπερέβαινε τὰ 60 χιλιομ. Τὸ δὲ πρὸς Β. τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ τὰ 30 χιλιομ. Μεταξὺ τῶν δύο Συγκροτημάτων τούτων ἐξετείνοντο αἱ δύσβατοι Ν.Α. ἀντερίδες τοῦ Βιθυνιακοῦ Ὀλύμπου. Οὕτω τὸ σύνολον ἀπετέλει ἀμυντικὸν μέτωπον ὑπὲρ τὰ 140 χιλιόμ. Ὁ κύριος δ᾿ ὄγκος τῶν δυνάμεων τοῦ πολεμίου ἦτο συγκεντρωμένος ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ (Κοτυαίου) Κιουταχείας.

Τὸ σχέδιον ἐπιχειρήσεων τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῆς κατὰ μέτωπον προσβολῆς τοποθεσίας τοιαύτης ἥτις καὶ ἐπετυγχάνουσα, ἕνεκα ἀναποφεύκτων σημαντικῶν ἀπωλειῶν ἃς θὰ ὑφίστατο, θὰ καθίστα αὐτὴν ἀνίκανον πρὸς καταδίωξιν τοῦ πολεμίου καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς νίκης, εἰς ὃν θὰ ἀφίετο οὕτω ἐλευθέρα καὶ ἀνεμπόδιστος ἡ ὑποχώρησις.

Τούτου ἕνεκα, ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἐνέργεια εὐρέων στρατηγικῶν ἑλιγμῶν, ἀποσκοπούντων εἰς τὴν διὰ μικροτέρων δυνάμεων ἀπασχόλησιν τοῦ Μετώπου τῆς περιοχῆς Κιουταχίας καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ πολεμίου δι᾿ εὐρείας κυκλωτικῆς κινήσεως τῶν πλείστων τῶν περὶ Οὐσάκ, (Τημενόθηρα), συγκεντρωμένων ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὅπως ἐξέλθῃ τῶν ὀχυρῶν αὐτοῦ καὶ δεχθῇ μάχην ὑπὸ μειονεκτικὰς συνθήκας, καθόσον ἡ κυρία ἐπίθεσις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς θὰ κατηυθύνετο πρὸς τὰς ὄπισθεν τῶν ὀχυρῶν συγκοινωνίας αὐτοῦ.

Ληφθείσης τῆς ἀποφάσεως τῆς προελάσεως τῆς Στρατιᾶς, τὴν παραμονὴν τῆς ἐξορμήσεως ἐν τῷ Μητροπολικῷ Ναῷ τῆς Σμύρνης, τῆς «Ἁγίας Φωτεινῆς», ἐψάλη δέησις ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, περὶ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος ἀπὸ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Θρόνου ἐξεφώνησε ἐν-

θουσιωδέστατον καὶ πατριωτικώτατον λόγον, ἐξυμνήσας τὸν ὑπέροχον Στρατηλάτην Βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὰ τρόπαια τοῦ δαφνοστεφοῦς Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διαβεβαιώσας τὸ εὐσεβὲς πυκνότατον Ἐκκλησίασμα ὅτι: «ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τὴν ὁποίαν τὸ Ἔθνος πρὸ αἰώνων προσδοκᾷ», ἐτερμάτισε δὲ τὸν πατριωτικώτατον λόγον του ἀνακράξας, ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει καὶ ποιητικῇ ἐξάρσει:

«Κύριε, ἐνδυνάμωσον τὸν Βασιλέα ἡμῶν Κωνσταντῖνον καὶ κατατρόπωσον ὑπὸ τὴν ρομφαίαν του τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ». Ἅπαν τὸ ἐκκλησίασμα ζωηρότατα ἐπευφήμησεν ἐν λυγμοῖς καὶ δακρύοις χαρᾶς καὶ ἐλπίδος.

Κατάληψις τῆς Κιουταχίας (Κυταίου)

(4 Ἰουλίου 1921)

Προελάσασα ἡ Στρατιά, τὴν 28 καὶ 29 Ἰουνίου, ἐκ Προύσσης καὶ Οὐσὰκ (Τημενόθυραι) διὰ γραμμῶν συγκλινουσῶν πρὸς Κιουτάχιαν, ἐπεζήτησε τὴν κύκλωσιν, ἐκ μὲν τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ, διὰ τοῦ Γ΄ Σώματος καὶ τῆς ΙΧ Μεραρχίας, ἐκ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ, διὰ τοῦ Β. Συγκροτήματος, τοῦ περὶ αὐτὴν ὠχυρωμένου πολεμίου, ὅστις οὐδόλως κινηθεὶς κατ᾽ ἐσωτερικὰς γραμμάς, περιωρίσθη εἰς τὴν ἀπὸ τῶν χαρακωμάτων προάσπισιν τῶν θέσεων αὐτοῦ. Ἕνεκα τῆς ἰσχυροτέρας ἀντιστάσεως τοῦ πολεμίου ἐν Ἀφιὸν-Καρασιχὰρ (Ἀκροενῷ) κατὰ τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ Ν. Συγκροτήματος τῆς Στρατιᾶς, ἡ IV Μεραρχία παρέμενεν ἐν αὐτῷ, ἡ δὲ XII προσεκολλήθη εἰς τὸ Α΄ Σῶμα.

Κατὰ τὴν προέλασιν τοῦ Β΄ Σώματος, ἡ V Μεραρχία τὴν πρωΐαν τῆς 29 Ἰουνίου 1921, ὑπερβᾶσα τὸ Τουμλοῦ-Μπουνάρ, κατετμήθη εἰς δύο φάλαγγας, τὴν μέν, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν Συνταγμάτων Ρόκα καὶ Νικολοδήμου ὑπὸ τὸν Μέραρχον Συνταγματάρχην Τριλίβαν, τὴν δέ, ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ Συντάγματος Φαληρέα καὶ τῆς Μοίρας Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Κ. Ν. Μπακόπουλον, ὑπὸ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Πεζικοῦ της Ἀντισυνταγ. Ἀλεξάνδρου Γ., ἀποβαλόντα τὴν τήβενον καὶ τὴν γραφίδα τοῦ Νομοθέτου καὶ ἀναλαβόντα τὴν στολὴν καὶ τὴν σπάθην τοῦ πολεμιστοῦ.

Μάχη τοῦ Τσαοὺς-Τσιφλὶκ

(3 Ἰουλίου 1921)

Ἐκτοπίσασα ἡ V Μεραρχία τὸν πολέμιον ἐξ Ἐλμανλῆ-Δάγ, προήλασε διὰ τῆς πεδιάδος, δι' ἧς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Κιουταχίας, κατὰ τῆς ὀρεινῆς τοποθεσίας Τσαοὺς-Τσιφλίκ, τὴν κυριωτέραν καὶ ὑστάτην τοῦ πολεμίου ἀμυντικὴν γραμμήν, δύσβατον καὶ πολλαχοῦ μετ' ἀποκρήμνων κλιτύων καὶ διαδοχικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀφανῶν ὀχυρώσεων ἐφωδιασμένων δι' ἁπάντων τῶν μέσων συνεννοήσεως, ἧς ἠμύνοντο 4 Μεραρχίαι μετὰ πλείστων πυροβόλων διαφόρου διαμετρήματος.

Ἡ XIII Μεραρχία προελάσασα διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ βληθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολεμίου Πυροβολικοῦ, ἀνέκοψε τὴν πορείαν αὐτῆς πρὸ τοῦ χωρίου Μπαρκιτζῆ, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐκαλύπτετο τὸ βαρὺ Πυροβολικόν, προηγουμένου τοῦ Συντάγματος Πλαστήρα, ὅστις διὰ σημειώματός του πρὸς τὸν Ἀντισυνταγματ. Ἀλεξάνδρου, ἐπληροφόρει ὅτι: «Ἐχθρὸς μὲ καθήλωσεν ἐπὶ τόπου διὰ τῶν πυρῶν τοῦ Πυροβολικοῦ του. Δὲν δύναμαι νὰ προελάσω καὶ δὲν διέβην τὸν ποταμόν» πράγματι ρύακα ὃν διέβη τὸ Ἀπόσπασμα εὐχερέστατα. Τοῦ γεγονότος τούτου, ἐπωφεληθεὶς ὁ πολέμιος ἔστρεψεν ἁπάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῆς V Μεραρχίας. Διαταχθεῖσα δὲ ἡ XIII Μεραρχία ὅπως ἐκτελέσῃ σφοδρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἔναντι αὐτῆς ἐχθρικῶν θέσεων, πρὸς ἀντιπερισπασμὸν καὶ ἐξαναγκασμὸν τοῦ πολεμίου, ἵνα ἀποσύρῃ δυνάμεις ἐκ τοῦ Μετώπου τῆς V Μεραρχίας, ἐδίστασε νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην, ἰσχυρισθεῖσα ὅτι «Αἱ ἐχθρικαὶ θέσεις ἦσαν ἀπρόσιτοι καὶ ἀπόρθητοι». Γεγονὸς ὅπερ διὰ προσωπικῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β' Σώματος Συνταγματ. Σαγιᾶ Λ. ἀπεδείχθη ὁλοσχερῶς ἀνακριβές, ἐξακριβώσαντος ὅτι: «διπλοῖ τινες σκοποὶ μόνον ὑπῆρχον βάλλοντες μετά τινων πυροβόλων ἐπ' αὐτῶν». Ἐπιπροσθέτως δέ, ὁ Διοικητὴς μικτοῦ ἀποσπάσματος Συνταγμ. Δέδες Ι. καλύπτοντος τὸ ἀριστερὸν τῆς V Μεραρχίας ἐν τῷ μεγάλῳ κενῷ τῷ σχηματισθέντι, ἐκ τῆς απομακρύνσεως ἀπ' αὐτοῦ τῆς XIII Μεραρχίας, ἐπιβραδυνάσης τὴν πορείαν της καὶ τελικῶς στάσης ἐν ἀπραξίᾳ καὶ θεωμένης ἀπαθῶς καὶ ἀσυγκινήτως τὸν φρικαλέον ἀγῶνα καὶ τὸν τρομερὸν σφαγιασμὸν τῶν μαχητῶν της, προχωρήσας πρὸς Καρατζᾶ-Δάγ, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς, δὲν συνήντησε τὸν πολέμιον ἀποχωρήσαντα.

Ὁ ἐπικὸς ἀγὼν τῆς V Μεραρχίας ἤρξατο τὴν 6 ὥραν

πρωϊνήν, ἡ σύρραξις ὑπῆρξε λυσσωδεστάτη, ὁ πολέμιος προσπαθεῖ ὅλαις δυνάμεσι νὰ ἀνακόψῃ ἢ νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐπιτιθεμένου, τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα Τμήματα προσήγγισαν μαινόμενα καὶ ὑπερπηδῶντα τὰ διάφορα χαρακώματα τοῦ πολεμίου, οὗτινος ἡ ἀντίστασις ἦτο ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστος. Τὸ ὑπὸ τοῦ Συνταγματ. Παπαδήμα Ν. Σύνταγμα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ μαίνεται, στῆλαι καπνοῦ καὶ χώματος ἀνυψοῦνται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν καὶ πανταχοῦ χαλαζηδὸν ὀβίδες ἐκρηγνύονται. Ἡ ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Μπακόπουλον Κ. Ὀρειβατικὴ Μοῖρα Πυροβολικοῦ ὑπερβᾶσα τὴν γραμμὴν τοῦ Πεζικοῦ, σφοδρότατον διεξήγαγεν ἀγῶνα.

Τελικῶς, ἑλελίξασα ἡ ἐπίθεσις μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην, τῶν Ἀξιωματικῶν πρωτοπορούντων μὲ τὰ ξίφη προτεταμένα καὶ κραυγαζόντων στεντωρίως «Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς!» καὶ τῶν σαλπιγκτῶν σαλπιζόντων τὸ σάλπισμα τοῦ «Ἀητοῦ ὁ Γυός», ἀνατρέπουσι τὸν πολέμιον, ὅστις, μετ' ὀλίγον, ἀνασυνταχθεὶς ἐπέρχεται λυσσῶν καὶ ἀνακόπτει αἰσθητῶς τὴν ὁρμὴν τῆς ἐπιθέσεως.

Ἡ θέσις τῆς V Μεραρχίας κατέστη ὄντως δυσχερεστάτη καὶ ὁ αἱματηρότατος ἀγὼν αὐτῆς εἰς δεινοτάτην περιῆλθε δοκιμασίαν, ὅστις, περὶ τὴν μεσημβρίαν προσλαμβάνει τὴν ἀγριωτέραν του μορφήν, ἐξιχθεῖσαν, περὶ τὴν δείλην, εἰς φρικαλεωτάτην σφαγήν, ὁπότε ὁ πολέμιος καταλιπὼν τὴν ἀμυντικήν του στάσιν, ἀναλαμβάνει τὴν ἐπίθεσιν, ἐνεργήσας μέχρι τῆς ἑσπέρας 17 ἀγρίας καὶ λυσσαλέας ἐπιθέσεις, ἁπάσας αἱματηρότατα ἀποκρουσθείσας. Ἐνισχυθεὶς δέ, ἐν τῷ μεταξύ, ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ δεξιοῦ, ὅπου συνάπτεται αἱματηρότατος καὶ πολύνεκρος ἀγὼν μαζῶν ὁπλιτῶν ἐπὶ ὥραν συμπλεκομένων, εἰς χεῖρας ἐλθόντων καὶ εἰς τὸ αἷμα κυλιομένων, ἑνδεκάκις ἡ κορυφὴ κατελήφθη καὶ ἐγκατελείφθη, ἡ λύσσα τῶν συμπλεκομένων σῶμα πρὸς σῶμα ἀπερίγραπτος, ἀληθὴς γιγαντομαχία, καθ' ἣν ἐξεδηλώθη ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ χαλυβδίνη καὶ ἀδάμαστος. Χαράδρα βαθεῖα καὶ ἀπόκρημνος ἀναχαιτίζει τὴν ὁρμὴν τοῦ πολεμίου καὶ διευκολύνει τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, ἐνισχυθείσης καὶ διὰ τῆς τελευταίας ἐφεδρικῆς Διλοχίας.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, καθ' ἥν, ἡ V Μεραρχία μεγίστας ὑποστᾶσα ἀπωλείας, τὸν ὕστατον καὶ ἀπελπιστικώτατον διεξαγάγουσα ἀγῶνα, ἐπιφαίνεται ἡ δεξιόθεν ἐπιχειροῦσα I Μεραρχία ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον

Φράγκου, ἀλληλεγγύως καὶ αὐτοβούλως ἐνεργοῦσα, σπεύδουσα εἰς βοήθειάν της, ἧς ἡ πρωτοπορεία ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγμ. Χρυσοσπάθην δρομαίως βαίνουσα πρὸς τὸν κρότον τῶν πυροβόλων καὶ τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς μάχης, προσβάλλει πλευρικῶς τὸν πολέμιον, ὅστις ἀπειληθεὶς νὰ κυκλωθῇ Β. μὲν ὑπὸ τοῦ Γ. Σώματος Α. δὲ ὑπὸ τῆς Ι Μεραρχίας, ἀπαγκιστρωθεὶς ἐσπευσμένως ὑπεχώρησεν, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰ περὶ τὸ Ἐσκῆ-Σεχὴρ λοφόβουνα.

Ἐὰν δὲ τὸ προπορευόμενον τῆς ΧΙΙΙ Μεραρχίας Σύνταγμα Πλαστήρα, ὅπερ εἶχε σταθῆ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ἀντὶ νὰ ἀπρακτῇ, ἐξετέλει τὰς ρητὰς καὶ ἐπανειλημμένας ἀνωτέρας διαταγάς, περὶ σφοδρᾶς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἀπέναντί του ἐχθρικῶν θέσεων, οὐ μόνον θὰ ἐλάμπρυνε τὴν ἱστορίαν του διὰ λαμπροτάτου πολεμικοῦ κατορθώματος, ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο συνεχίζον τὴν νικηφόρον πορείαν του, νὰ προσβάλῃ τὸν πολέμιον ἐν Τσαοὺς-Τσιφλὶκ ἐκ τῶν νώτων καὶ ἀνατρέψῃ αὐτὸν μετὰ τῆς V Μεραρχίας τῆς ἀγωνιζομένης τὸν κάλλιστον καὶ ὕστατον ὑπὲρ Ἑλλάδος ἀγῶνα.

Τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιᾶς καὶ ἰδίως ὁ Ὑπαρχηγὸς αὐτοῦ Συνταγματ. Σαρρηγιάννης, μεμφόμενος, ὡς εἴωθεν, ἐκ τῶν ὑστέρων ἰσχυρίσθη ὅτι : «Ἡ παράτασις τοῦ ἀγῶνος τοῦ Β΄ Σώματος πρὸ τῶν Ἀσκὰλ-Ντάγ, Τσααὺς-Τσιφλίκ, Ἰσμιτζίκιοϊ, ἀνέτρεψε τὰ σχέδια τῆς Στρατιᾶς καὶ διηυκόλυνε τὴν διαφυγὴν τοῦ πολεμίου». Μομφὴ στερουμένη πάσης σοβαρότητος καὶ ὁλοσχερῶς ἀστήρικτος τυγχάνουσα.

Διότι: «Τὸ Β΄ Σῶμα εὑρισκόμενον εἰς τὸν ἄξονα τῆς περιστροφικῆς κυκλωτικῆς κινήσεως τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος τῆς Στρατιᾶς, δὲν ἐσκόπει νὰ ἐκδιώξῃ τὸν πολέμιον ἐκ τῶν θέσεών του, ἐνέργειαν ἥτις θὰ ἐματαίου τὸν σκοπὸν τῆς εὐρείας κυκλωτικῆς κινήσεως κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων αὐτοῦ, ἀλλά, τοὐναντίον, νὰ προσελκύσῃ καὶ συγκρατήσῃ τοῦτον ἐπ' αὐτῶν, πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῆς». Ἂν καὶ δὲν ὑπάρχῃ παράδειγμα ἐν τῇ Στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ, ὑπερφαλαγγίσεως, ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ, πολεμίου ἐνστερνισθέντος καὶ ἐφαρμόζοντος αὐστηρῶς τὴν στρατηγικὴν τοῦ ὑποχωρητικοῦ ἀγῶνος, πρὸς παρεμβολὴν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου, ὀλεθρίων πάντοτε παραγόντων εἰς τὸν προελάσαντα ἐν τῇ ἐχθρικῇ χώρᾳ, μακρύτατα τῶν βάσεών του εὑρισκόμενον, ὡς συνέβαινεν, ἀτυχῶς, ἐν τῇ Μικρασιατικῇ τυχοδιωκτικῇ ἐκστρατείᾳ.

Τὸ Στρατηγεῖον ὅμως δὲν προήγαγε ραγδαίως τὴν πε-

ριστρεφομένην πτέρυγα κατὰ τοῦ πλευροῦ καὶ τῶν νώτων τοῦ πολεμίου, οὕτινος, καίπερ ἀποσυρθέντος τὸ ἀπόγευμα, τῆς 3 Ἰουλίου, αὕτη συνέχισε τὴν περισχετικὴν πορείαν της πρὸς τὸ κενόν, οὗ ἕνεκα, παρέστη ἀνάγκη μετακινήσεως τοῦ Β΄ Σώματος πρὸς Σεϊντῆ-Γαζῆ ἐκ τῶν ὄπισθεν διὰ διασταυρώσεως, μετὰ τῶν φαλάγγων τοῦ Α΄ Σώματος. Ἐνῷ ἦτο φυσικὸν καὶ λογικόν, ἡ κίνησις αὕτη νὰ ἀνετίθετο εἰς τὸ ἐν Κιουρτὰν ἐγγὺς τοῦ Σεϊντῆ-Γαζῆ εὑρισκόμενον Α΄ Σῶμα, ἀνακοπτομένης τῆς περιστροφικῆς αὐτοῦ κινήσεως, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Σεϊντῆ-Γαζῆ-Ἀλπίκιοϊ, ὁπότε θὰ ἀπεφεύγετο βραδύτης δύο ἡμερῶν, ἃς κατηνάλωσε διὰ νυκτερινῶν πορειῶν τὸ Β΄ Σῶμα, ἵνα μεταβῇ ἀπὸ τοῦ Κέντρου, εἰς Σεϊντῆ- Γαζῆ, καὶ ἴσως θὰ ἐπρολαμβάνετο ἡ ἐπιθετικὴ ἐπιστροφὴ τοῦ πολεμίου τῆς 8 Ἰουλίου καὶ πιθανῶς νὰ ἐπετυγχάνετο μέγα τι στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀποτέλεσμα.

Τὸ Β΄ Σῶμα ἐνήργησε μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ὁρμῆς καὶ ἀποτελεσματικότητος, ἐὰν δὲ δὲν ἐπετεύχθη ὁ συντονισμὸς τῶν κινήσεων ὅλων τῶν Μονάδων τοῦ Τμήματος τούτου τῆς Στρατιᾶς, ἡ εὐθύνη τούτου βαρύνει πάντα ἄλλον, πλὴν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔθος ἦν τῇ Στρατιᾷ τὸ ἐπιρρίπτειν εἰς ἄλλους ὤμους τὰς ἰδίας αὐτῆς εὐθύνας, ὡς πολλάκις σαφέστατα κατεδείχθη.

Τὴν 4 Ἰουλίου τὴν 3 μ. μ. ὥραν, κατελήφθη ἡ Κιουτάχια ὑπὸ τοῦ ἐξ Οὐσὰκ ἐξορμήσαντος, τὴν 28 Ἰουνίου, μικτοῦ Ἀποσπάσματος τῆς ΙΧ Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Τσιρογιάννην. Τὸ ἀπόγευμα δὲ τῆς ἑπομένης εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὁ Ἀρχιστράτηγος μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του.

Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, τὴν 12 Ἀπριλίου 1826, τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὴν ὑπέρλαμπρον καὶ ἀείμνηστον ἄμυναν καὶ περιώνυμον ἔξοδον τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων, τῶν Μεσολογγιομάχων, ἐπεσκέφθη τὸ καιόμενον καὶ αἱματοπληθὲς Μεσολόγγιον, τὴν ἑστίαν τῆς Ἐλευθερίας, τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Τουρκικῆς Στρατιᾶς Ρεσὶτ Πασσᾶς Κιουταχής, μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του. Μετὰ ἕνα Αἰῶνα τὴν 5 Ἰουλίου 1921 τὸ ἀπόγευμα ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἀντιστράτηγος Παπούλας, Μεσολογγίτης γηγενής, ἀνταπέδωκεν αὐτῷ φιλοφρόνως τὴν ἐπίσκεψιν ἐν τῇ γενετείρᾳ του Κιουταχίᾳ.

Τὴν 3 Ἰουλίου, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀνήγγελε τηλεγραφικῶς εἰς τὸν ἐν Κορδελιῷ Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὴν κατάληψιν

τῆς Κιουταχίας. Ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ εἰδήσει ταύτῃ, ἡ Σμύρνη ἐσημαιοστολίσθη ἑορταστικῶς, ἐντολῇ δὲ τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, ὅπου συνέρρευσε πυκνότατον πλῆθος, ἐτελέσθησαν δοξολογίαι, καθ' ἃς ἀνεπέμφθησαν τῷ Ὑψίστῳ θερμόταται εὐχαριστίαι ἐπὶ τῇ συμαντικῇ νίκῃ.

Ἡ εἴδησις τῆς καταλήψεως τῆς Κιουταχίας ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 5 Ἰουλίου, τὴν ὁποίαν, ἐν πληθούσῃ Συνεδρίᾳ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα ἀνήγγειλεν, ἀναγνώσας τὸ ληφθὲν τηλεγράφημα:

«Πρωθυπουργὸν Ἀθήνας

Κιουτάχια κατελήφθη Κυριακήν, ὥραν 3 ἀπογευματινήν.

Ἀντιστράτηγος Παπούλας»

Ἅμα τῇ ἀναγνώσει τοῦ τηλεγραφήματος, ἐν ἀκροτάτῳ πατριωτικῷ παραληρήματι Συνέλευσις καὶ θεωρεῖα ἐκραύγαζον διατόρως: «Ζήτω ὁ Βασιλεύς! Ζήτω ὁ Στρατός!» Οἱ διάδρομοι τῆς Βουλῆς ἀστραπιαίως ἐπληρώθησαν πλήθους φρενιτιωδῶς ζητωκραυγάζοντος καὶ ἐπευφημοῦντος τὸν Βασιλέα καὶ τὸ Στράτευμα, παριστῶντος πρωτοφανῆ καὶ μεγαλειώδη ἐνθουσιασμοῦ Ἐθνικὴν εἰκόνα

Ἡ Συνεδρίασις διεκόπη διὰ τὴν ἑπομένην, τιμῆς ἕνεκα, ὁ δὲ Πρόεδρος τῆς Ἐθνοσυλεύσεως Κ. Λομβάρδος Βουλευτὴς Ζακύνθου, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βασιλέα τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Α. Μ. Βασιλέα. Κιουτάχιαν.

Ἡ Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις μετὰ συγκινήσεως καὶ ὑπερηφανείας, ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ χαρμοσύνου Ἐθνικοῦ γεγονότος τῆς καταλήψεως τῆς Κιουταχίας ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου καὶ θριαμβευτικοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ, ὑποβάλλει πρὸς τὸν ἔνδοξον Στρατηλάτην Νικητὴν τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Λαοῦ.

Κ. Λομβάρδος»

Ὁ Βασιλεὺς ἀπαντῶν, ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Πρόεδρον Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἀθήνας.

Εὐχαριστῶ ὑμᾶς καὶ ἀντιπροσώπους Ἔθνους, διὰ τὰ συγχαρητήρια

ἐπὶ τῇ καταλήψει τῆς Κιουταχίας καὶ τὰς νίκας τὰς ὁποίας ὁ Στρατός μας κερδίζει μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

Κωνσταντῖνος Β»

Εἰς δὲ τὸν Ἀρχιστράτηγον, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Ἀρχηγὸν Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας. Κιουτάχιαν.

Πλήρης ἱερᾶς συγκινήσεως καὶ ἀρρήτου ἐνθουσιασμοῦ ἡ Γ' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, ἐδέχθη τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα τῆς δι' ἀφθάστου μεγαλείου Ἐθνικῶν ἀγώνων, καταλήψεως τῆς Κιουταχίας.

Ὑπερήφανος ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις διὰ τὸν θριαμβευτικὸν Ἐθνικὸν Στρατόν, κλίνουσα εὐλαβῶς καὶ εὐγνωμόνως τὸ γόνυ πρὸ τῶν τάφων τῶν τετιμημένων Ἡρώων, διαβιβάζει τὸν θερμὸν τοῦ Ἔθνους ἀσπασμόν, πρὸς τοὺς γενναίους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος προμάχους.

Κ. Λομβάρδος»

Τὴν 4 Ἰουλίου, περὶ τὴν δείλην, ἀπόσπασμα ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῆς Ταξιαρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Νικολαΐδην Π. καὶ τοῦ 14 Πεζικοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Ζήραν Γ. προελάσαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ πολεμίου διενυκτέρευσεν πρὸ τοῦ Ὄσσ-Σαρράϊ. Περὶ τὸν ὄρθρον τῆς ἑπομένης ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν. Παρὰ τὰς ἀπεγνωσμένας δ' ἐπελάσεις τῆς Ἐπιλαρχίας Μαρκοπούλου, καθ' ἃς ἔπεσον οὗτος, ὁ Ἴλαρχος Φουρτούνας, ὁ Ἀνθυπίλαρχος Παπαϊωάνου καὶ 30 ἱππεῖς, ἀτάκτως ὑπεχώρησε.

Τὴν ἑπομένην, ἡ V Μεραρχία ἐπιτεθεῖσα κατὰ τοῦ ἐν Οὔσ-Σερράϊ πολεμίου, ἀπαρτιζομένου ἐκ τῆς VII, VIII καὶ XXX Μεραρχίας μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα οὗτος ἐκτοπισθείς, ἀτάκτως ὑπεχώρησε.

Κατάληψις τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ (Δορυλαίου)

(6 Ἰουλίου 1921)

Ὁ πολέμιος ἡττηθεὶς ἐν Κιουταχίᾳ καὶ ὑποχωρήσας ἐν σπουδῇ, ἐγκατεστάθη περὶ τὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ, ἐπὶ γραμμῆς ὀχυρᾶς διηκούσης ἀπὸ Μπὸζ-Δάγ, Σιντηκλῆ, Καγιᾶ, Σουλ-

τανιέ, Ταχταλῆ, Μπαμπᾶ, Τοὺς-Τεπέ, μέχρι τῶν Δυτικῶν τοῦ Σεϊντῆ-Γαζῆ, ἀνερχόμενος εἰς 13 Μεραρχίας Πεζικοῦ, 2 Μεραρχίας Ἱππικοῦ καὶ ἀναλόγου Πυροβολικοῦ.

Ὁ Ἰσμὲτ Πασσᾶς ἐγκατέστησε τὸ Στρατηγεῖόν του ἐν Καρᾶ-Τσοκὰτ Α. τοῦ Σουλτανιέ. Ὁ δὲ Μουσταφᾶ-Κεμάλ, μετὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελάρχου Φεβζῆ Πασσᾶ ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Ἀλπάκιοϊ.

Τὸ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ἐκ Δυσμῶν καὶ ἡ περὶ αὐτὸ κοιλὰς τοῦ Πουρσάκ, ἀφέθησαν ἀνοικτὰ παρὰ τοῦ πολεμίου, ἀποσκοποῦντος δι᾽ ἀντεπιθέσεως, εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος, τὸ ὁποῖον θὰ κατελάμβανε τὴν Πόλιν, ἐμπίπτον ἀνύποπτον εἰς τὴν ἐχθρικὴν ἐνέδραν.

Τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἄνευ διακοπῆς, κατὰ πόδας καταδιωκούσης τὸν φεύγοντα πολέμιον, τὸ Γ΄ Σῶμα ἐνισχυθὲν καὶ διὰ τῆς IX Μεραρχίας κατηυθύνθη πρὸς τὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ.

Τὸ Α΄ Σῶμα, διασταυρωθὲν μετὰ τοῦ μεταταχθέντος ἐκ τοῦ Κέντρου εἰς τὸ δεξιὸν Β΄ Σώματος καὶ παραλλήλως πρὸς τὸ Γ΄ Σῶμα βαῖνον, διὰ τοῦ βουνοῦ Τουρακμὰν-Δάγ, ἤχθη Ν. τοῦ Ἐσκῆ-Σεχήρ.

Τὸ Β΄ Σῶμα μεταταχθὲν Νοτιώτερον καὶ βαῖνον ἐπίσης παραλλήλως, ἤχθη πρὸς τὸ ὑψίπεδον Σεϊντῆ-Γαζῆ.

Τὸ Γ΄ Σῶμα προσκροῦσαν, τὴν 6 Ἰουλίου, εἰς ἰσχυροτάτην ἀντίστασιν τοῦ πολεμίου Α. πρὸ τοῦ Σουλτανιὲ καὶ ἀγωνισθὲν καθ᾽ ὅλην τὴν ἡμέραν σκληρὸν καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα, τὴν 8 ὥραν ἑσπερινήν, κατέλαβε τὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ, γεγονὸς ὅπερ ὁ Διοικητὴς αὐτοῦ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἐν Κιουταχίᾳ εὑρισκόμενον Βασιλέα Κωνσταντῖνον, διὰ τοῦ ἑξῆς τηλεγραφήματος :

«Α. Μ. Βασιλέα. Κιουτάχιαν.

Μετ᾽ ἀγαλλιάσεως καὶ Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἀγγέλλω Ὑμῖν ὅτι, ὥρᾳ 8 μ.μ. σήμερον 6 Ἰουλίου, εἰσῆλθον εἰς Ἐσκῆ-Σεχὴρ καταλαβὼν Πόλιν ἐν ὀνόματι Υ. Μ., ἐπὶ κεφαλῆς ἡρωϊκῆς Χ Μεραρχίας προηγηθείσης καὶ ἐνεργούσης συντονωτάτην καταδίωξιν ἐχθροῦ μετ᾽ ἀγῶνα, εἰσῆλθον εἰς τὴν Πόλιν.

Ὁ Λαὸς ἀδιακρίτως Φυλῆς καὶ Θρησκεύματος, ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, πανηγυρίζει ἀπελευθέρωσίν του τυραννίας Κεμαλικοῦ καθεστῶτος. Εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ ἐκδηλουμένη παντοιοτρόπως ἔκφρασις

χαρᾶς παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς, Ἑλληνικῆς, Ἀρμενικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς Κοινότητος. Ἱερὰ συγκίνησις κατέχει περισωθέντας Χριστιανούς.

Ἐν προκηρύξει μου πρὸς τὸν Λαόν, ἐξαίρω ἀπελευθερωτικὸν χαρακτῆρα ἀναληφθέντος παρὰ Πατρίδος ἡμῶν ἀγῶνος, ἐγγυωμένου ἰσοπολιτείαν καὶ δικαιοσύνην εἰς πάντας ἀδιακρίτως.

Ὑποστράτηγος Πολυμενάκος»

Ὁ Βασιλεὺς εἰς ἀπάντησιν ἀπέστειλε τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα:

«Ὑποστράτηγον Πολυμενάκον. Ἐσκῆ-Σεχήρ.

Συγχαίρω ἐξ ὅλης ψυχῆς ὑμᾶς καὶ τὸ ὑφ' ὑμᾶς Συγκρότημα, διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιτυχίαν. Ὁ Θεὸς βοηθὸς καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Κωνσταντῖνος Β».

Ὁ πολέμιος πανταχόθεν ὑποχωρῶν, εὑρίσκετο, τὴν ἑσπέραν τῆς 7 Ἰουλίου, Α. τῆς γραμμῆς Σεϊντῆ-Γαζῆ, Ἐσκῆ-Σεχήρ, Μπὸζ-Δάγ. Ὁ Κεμὰλ εἴτε πρὸς ἀνακοπὴν τῆς καταδιώξεως, εἴτε ἐλπίζων νὰ καταλάβῃ τὴν Ἑλληνικὴν Στρατιὰν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἀνέτοιμον, ἀνακόψας τὴν ὑποχώρησίν του, τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ἰουλίου, καὶ συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του, ἐνήργησε σφοδροτάτην ἐπιθετικὴν ἐπιστροφήν, ἐντείνας τὰς προσπαθείας του κατὰ τοῦ Γ' Σώματος.

Ἀλλ' ἡ σθεναρὰ ἀντεπίθεσις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς καὶ ἡ πλευροκόπησις αὐτοῦ, διὰ τοῦ βαρέος Πυροβολικοῦ τῆς ΙΧ Μεραρχίας, μετὰ πεισματώδη καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα, ἀνέτρεψε τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἅμα δὲ τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιθέσεως, ἡ V Μεραρχία ἐμάχετο ἐν Κιζὶλ-Τεπέ. Εἰς βοήθειαν αὐτῆς σπεύσασα αὐτοβούλως ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Πρίγκηπα Ἀνδρέαν XII Μεραρχία, συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὴν ἀπόκρουσιν καὶ ἀνατροπὴν τοῦ πολεμίου, ὅστις τραπεὶς ἀποσυντεθειμένος εἰς φυγήν, κατεδιώχθη μέχρι 45 χιλιομ. ἐκεῖθεν τοῦ Ἐσκῆ-Σεχήρ, χῶρον καιασπαρέντα ἐκ τοῦ ἀπορριφθέντος ποικίλου πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Σημαντικὸν τροχαῖον σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, σημαντικὸς ἀριθμὸς πυροβόλων ἀνερχόμενος εἰς πέντε δεκάδας, πλῆθος ὅπλων καὶ πυρομαχικῶν ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς. Αἱ δὲ ἀπώλειαι τοῦ πολεμίου ὑπελογίσθησαν εἰς τὸ τρίτον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

«Πλήρης καὶ πιστὴ εἰκὼν τῆς καταστροφῆς καὶ φυγῆς τῶν Βουλγάρων ἐκ Κιλκίς».

Ἡ νίκη αὕτη, πλὴν τῆς φθορᾶς τοῦ πολεμίου, ἐβελτίωσε καὶ τὴν στρατιωτικὴν κατάστασιν τῆς Στρατιᾶς, ὡς ἀρθέντος τοῦ μεγίστου μειονεκτήματος, τοῦ χωρισμοῦ αὐτῆς, εἰς δύο ἀσυνδέτους ὁμάδας, διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ Βιθυνικοῦ Ὀλύμπου, ὑπαχθείσης ἐφεξῆς ὑπὸ ἑνιαίαν διοίκησιν, πρὸς τὴν ὁποίαν πλῆθος αὐτομόλων, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς γραμμὰς προσερχομένων κατοίκων τῆς καταληφθείσης εὐρείας Χώρας παρεδίδοντο.

Αἱ ἀπώλειαι τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἀνῆλθον εἰς Ἀξιωματικοὺς 75 νεκροὺς καὶ 208 τραυματίας καὶ εἰς Ὁπλίτας 1416 νεκροὺς καὶ 6.264 τραυματίας.

Μετάβασις τοῦ Βασιλέως εἰς τὸ Μέτωπον

Ἀρξαμένης τῆς προελάσεως τῆς Στρατιᾶς, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μεταβαίνων εἰς τὸ Μέτωπον, τὴν 6 Ἰουλίου 1921, λίαν πρωῒ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν Πριγκήπων Νικολάου καὶ Παύλου, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκη, τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου, τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Ἀντιστρατ. Δούσμανη καὶ τῶν Ὑπασπιστῶν του Ὑποστρατήγων Λεβίδη Κ. καὶ Μεταξᾶ Σ., ἀνεχώρησεν ἐκ Κορδελλιοῦ σιδηροδρομικῶς κατευθυνόμενος εἰς Οὐσὰκ (Τυμαίνου Θῦραι).

Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ Βασιλέως, ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς «Ἁγίας Φωτεινῆς», ἐν πανδήμῳ συρροῇ, ἀπηύθυνε κατανυκτικὴν Δέησιν πρὸς τὸν Ὕψιστον, ὅπως περιφρουρῇ τὴν ζωὴν τοῦ Βασιλέως καὶ δωρήσῃ τὴν Νίκην τῷ Βασιλεῖ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Χριστιανοσύνης καὶ τοῦ Γένους. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς Δεήσεως, ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἐξεφώνησε μνημειώδη πατριωτικὸν λόγον, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἐν πατριωτικῇ ἐξάρσει ἀνεφώνησε: «Κύριε τῇ δυνάμει σου ὑψωθήσεται ὁ Βασιλεύς». Μεθ' ὃ βροντωδέστατα ἀνέκραξε: «Κωνσταντίνου τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων πολλὰ τὰ ἔτη». Ὅπερ τὸ πυκνότατον Ἐκκλησίασμα, ἐν ὑπερτάτῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ πατριωτικῷ παραληρήματι, πολλάκις βροντοφώνως ἐπανέλαβε.

Ὁ συρμὸς καταφθάσας εἰς Μαγνησίαν, τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ ἱστορικὴν πόλιν, ἐξ ἧς ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' ἐξώρμησε κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγα

λεπτά. Ἐν τῷ σταθμῷ ὁ ἀναμένων Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος ἀνέκραξεν: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου». Οἱ δὲ ἀκούοντες μετὰ δακρύων χαρᾶς συνεχῶς ἐπευφήμων καὶ ἀνέκραζον: «Καὶ στὴν Πόλι καὶ στὴν Ἁγιὰ Σοφιά». Μεθ᾽ ὃ ἐξακολουθήσας τὴν πορείαν του παρερχόμενος τὸν χρυσορρόαν ποταμὸν Πακτωλόν, τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Σάρδεων, ἐφ᾽ ἧς σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν Ἀνακτόρων τοῦ Βασιλέως τῶν Λυδῶν Κροίσου καὶ τὸ Μπὶν-Τεπὲ ἔνθα πλῆθος τύμβων ἀρχαίων Ἡρώων ὑφίστανται, ἀφικνεῖται εἰς Ἐλβασάν, ἔνθα ἐγείρεται ἡ γιγαντιαία γέφυρα, ἣν ὑπερήσπισεν ἡ δρὰξ τῶν πεσόντων ἡρώων κατὰ τῶν διεισδυσάντων ἀτάκτων πολεμίων πρὸς ἀνατίναξιν αὐτῆς. Προχωροῦντος τοῦ συρμοῦ, περὶ τὴν δείλην, ἐθεάθη μακρὰν εἰς τὸ βάθος λευκάζον τὸ τοῦ Πακτωλοῦ πεδίον, ὅπου συνηθροίζοντο αἱ Στρατιαὶ τοῦ Μεγάλου τῶν Περσῶν Βασιλέως, καὶ περὶ δείλην ὀψίαν εἰσῆλθον εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Οὐσὰκ (Τημαίνου Θῦραι) τῆς μεγάλης καὶ εὐδαίμονος τοῦ Ξενοφῶντος πόλεως. Ὅπου ὁ πληθυσμὸς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὅλων τῶν φυλῶν ἐπευφήμησαν τὸν Βασιλέα ζωηρότατα.

Μετὰ τριήμερον ἐν Οὐσὰκ παραμονήν, τὴν πρωΐαν τῆς 10ης Ἰουλίου, ὁ συρμὸς κατηυθύνθη εἰς τὸ ἱστορικὸν Τουλοὺ-Μπουνάρ, ὅπου ἐπιβάντες αὐτοκινήτων κατηυθύνθησαν εἰς Κιουτάχιαν (Κοτύαιον) τῆς Φρυγιᾶς, διερχόμενα δὲ διὰ τοῦ Ἀκτσὰλ-Δάγ, ἐβράδυναν τὴν πορείαν των καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐμελέτησε τὸ μέρος ἔνθα αἱματηρότατα ἀπεκρούσθη ἡ ἐπιθετική, τῆς 17 Μαρτίου 1921, ἐπιστροφὴ τοῦ Ραφὲτ Πασσᾶ ἡγουμένου 7 Μεραρχιῶν.

Ἐν Κιουταχίᾳ, πατρίδι τοῦ Αἰσώπου, ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως ἐπ᾽ ἀργυροῦ δίσκου προσέφερεν εἰς τὸν Βασιλέα ἄρτον καὶ ἅλας, ἐνῷ στεντωρείως ἐκραύγαζον οἱ πολυπληθεῖς παριστάμενοι: «Νὰ μᾶς ζήσῃς Βασιλῆᾶ μας. Καὶ στὴν Πόλι καὶ στὴν Ἁγιὰ Σοφιά». Ἅπαντες δὲ οἱ Θρησκευτικοὶ Ἀρχηγοὶ προσελθόντες, ἐδήλωσαν Αὐτῷ Πίστιν καὶ Ἀφοσίωσιν.

Μετὰ 7ήμερον ἐν Κιουταχίᾳ διαμονήν, ὁ Βασιλεύς, τὸ ἀπόγευμα τῆς 17 Ἰουλίου, ἀφιχθέντος ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη, ἀνεχώρησεν εἰς Ἐσκῆ-Σεχήρ, ὅπου ἀφίκετο περὶ τὴν 7 ὥραν ἑσπερινήν. Εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὑπεδέχθησαν τὸν Βασιλέα οἱ Σωματάρχαι, οἱ Μέραρχοι καὶ Ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Συν-

ταγμάτων καὶ ἁπασῶν τῶν Θρησκειῶν, ἐνθουσιωδῶς καὶ παρατεταμένως ἐπευφημοῦντες.

Ἀληθῶς, ἡ ἀπὸ Κορδελλιοῦ μέχρι Ἐσκῆ-Σεχὴρ διαδρομὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ΄, καταπλήκτου διατελοῦντος, ἐκ τῆς, ἀνὰ πᾶν βῆμα, συναντήσεως περιφήμων Μνημείων τῆς Ἐθνικῆς δόξης καὶ ἀκμῆς, καὶ ἀνέζησαν Αἰώνων Ἐθνικὰ ὄνειρα, Αἰώνων Πατριωτικαὶ ἐλπίδες, ἀπετέλει εἰκόνα Ἑλληνικὴν ἀφαντάστου λαμπρότητος, ὑψίστου μεγαλείου καὶ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ ἔνδοξος τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς καὶ δαφνοστεφὴς Στρατηλάτης, ὁ ὁμώνυμος καὶ ὁμότυχος τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ», μετὰ πέντε Αἰῶνας, διήρχετο διὰ τῶν αὐτῶν πεδίων καὶ ὁδῶν, δι' ὧν διῆλθον αἱ νικηφόροι Στρατιαί, διὰ μέσου Αἰώνων τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς λοιπῆς ἀειμνήστου φάλαγγος ἐνδόξων Ἡγεμόνων καὶ Ἀρχηγῶν.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ΙΒ΄, ἐφέρετο, ἐπὶ πτερύγων ἀφθάστου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ γενναίου στρατοῦ του, ἐν στιγμαῖς Ἱστορικαῖς τῆς Ἐθνικῆς σταδιοδρομίας καὶ τῆς πολεμικῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ θρῦλλος τοῦ ὁποίου, ὤθησε τοὺς Ἕλληνας Πολεμιστὰς εἰς τὰς ἐπικὰς αὐτῶν ἐφόδους, συντρίψαντας τὸν πολέμιον καὶ ὠθήσαντας αὐτόν, μέχρι τῆς Πύλης τῆς Πρωτευούσης του.

Παρασημοφορία ἐπὶ τοῦ πεδίου μάχης

Τὴν 18 Ἰουλίου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πεδίου ἐφ' οὗ διεξήχθη ἡ Ἱστορικὴ μάχη, τῆς 8 Ἰουλίου 1921, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰσέτι ἤτμιζε τὸ αἷμα τῶν ἡρώων, τοῦ κατασκάπτου ἐκ τῶν λάκκων τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβίδων, μετὰ τὴν τέλεσιν συγκινητικοῦ μνημοσύνου ὑπὲρ τῶν πεσόντων, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου Χρυσοστόμου, ἐπαρασημοφορήθησαν ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Στρατηλάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ, αἱ τετιμημέναι καὶ διάτρητοι ἐκ τῶν ἐχθρικῶν βολίδων, ὀβίδων καὶ θραυσμάτων Σημαῖαι τῶν ἡρωϊκῶν Συνταγμάτων, διὰ τοῦ Ἀριστείου τῆς ἀνδρείας καὶ παρήλασαν πρὸ Αὐτοῦ οἱ ἥρωες Ἀξιωματικοὶ καὶ Ὁπλῖται, ἐπὶ τῶν κονιορτοπληθῶν καὶ κατατρυπημένων στολῶν τῶν ὁποίων, ἀνήρτα τὸ Ἀριστεῖον τῆς ἀνδρείας.

Πρῶτος ἐπαρασημοφορήθη ὁ Διάδοχος Γεώργιος, ὅστις λαμβάνων τὸ 'Αριστεῖον ἔκυψεν ὡς εὐπειθὴς στρατιώτης καὶ φιλοπάτωρ Υἱὸς καὶ ἠσπάσθη εὐλαβῶς τὴν χεῖρα τοῦ ἐνδόξου 'Αρχηγοῦ του καὶ φιλοτέκνου Πατρός, ἥτις τοσάκις ὕψωσεν ἔνδοξον καὶ νικηφόρον τὴν Ἑλληνικὴν σπάθην, εἰς τὰ ἀείμνηστα πεδία ἐνδοξοτάτων μαχῶν, τοῦ ὁποίου τὴν ἡρωϊκὴν στρατιωτικὴν φυσιογνωμίαν θεώμενοι οἱ Ἕλληνες πολεμισταί, ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ἀνδρειοτέρους καὶ ὁρμητικωτέρους. Μετ' αὐτόν, ὁ Μέραρχος Πρίγκηψ 'Ανδρέας καὶ ἡ λοιπὴ πλειὰς τῶν γενναίων τῆς Πατρίδος τέκνων, ἡρώων ἀνασυνδεσάντων τὴν 'Εθνικὴν Ἱστορίαν, πορευομένων τὴν ὁδόν, ἣν ἐπορεύθησαν οἱ σιδηρόφρακτοι Σπίθαι τοῦ Κρατεροῦ, οἱ 'Αργυράσπιδες τοῦ Κλείτου, οἱ Θεοειδεῖς Παῖδες καὶ τοῦ Παρμενίωνος τὰ Δρεπανηφόρα Ἅρματα.

Μετὰ τοῦτο, παρέλασις τῶν Συνταγμάτων πρὸ τοῦ Βασιλέως ἐπεσφράγισε τὴν ἱστορικὴν καὶ ἀλησμόνητον τελετήν, ἥτις ὑπῆρξεν, ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, μία τῶν συγκινητικωτέρων καὶ ἐνδοξοτέρων Ἑλληνικῶν Στρατιωτικῶν ἑορτῶν, ἥτις ὑπενθύμιζε τὰς ἐπὶ τῶν αὐτῶν πεδίων ἐνδόξους ἑορτὰς τῶν Στρατιῶν τοῦ 'Αγαμνέμνονος, τοῦ 'Αγησιλάου, τῶν Μυρίων τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου, τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Ἡρακλείου καὶ λοιπῶν ἐνδόξων καὶ ἀειμνήστων 'Αρχηγῶν τῆς ἀθανάτου καὶ ἀκαταβλήτου Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ἡ προέλασις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς καὶ ὁ ἀγὼν αὐτῆς εἰς τὴν ἀπέραντον καὶ ἀπομεμακρυσμένην Χώραν, μὲ τὰ ἐλάχιστα μέσα διαβιώσεως, τὴν ἔλλειψιν ὁδῶν, μὲ βράχους καὶ ἀπροσίτους ἀτραπούς, δι' ὧν ἔδει νὰ πορευθῇ τὸ Πυροβολικόν, τὰς ἀνύδρους πεδιάδας, τὰς ἀπεράντους ἁλμυράς, ἀξύλους καὶ ἀδένδρους ἐρήμους, ἦτο ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς ἄθλος 'Ηρακλέους τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ συνηθισμένοι θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ κατορθώσωσι. Τὸν ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἐπαρκῶς νὰ ὑμνήσῃ μόνον ἡ εὐχέρεια τοῦ 'Ισοκράτους, ἡ εὐγλωττία τοῦ Πινδάρου, ἡ ὁρμητικότης τοῦ Πολέμωνος, Μοῦσα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἡ λύρα τῆς Σαπφοῦς.

Ἡ ματαία αὕτη ἐκστρατεία, ἣν ἐπέβαλεν ἡ Βενιζελικὴ ἐπιπολαιότης καὶ ἡ προχειρολογικὴ δημοκοπία, ἦτο πράγματι ἔργον παράτολμον καὶ γιγάντιον διὰ τὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὴν ὁποίαν λελογισμένως ἀντιταχθεὶς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὡς οὖσαν ἀπόφασιν αὐτόχρημα ἐγκληματικῆς πολιτικῆς, κατηγορήθη διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἀναπόφευκτον 'Εθνικὴν καταστροφήν.

Στάσις τῶν Συμμάχων

Τοιοῦτον ὑπέρλαμπρον τέρμα, ἐν ἐλαχίστῳ χρόνῳ, ἔσχον αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουλίου 1921, καθ' ἃς ὁ Ἕλλην στρατιώτης ἐπεδείξατο θαύματα ἀνδρείας, φιλοπατρίας, αὐτοθυσίας καὶ πειθαρχίας. Πλὴν καὶ μετὰ τὰς λαμπρὰς ταύτας νίκας κατὰ τὰς ὁποίας κατεδείχθη, ἡλίου φαεινότερον, ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τοῦ Κεμάλ, οὐδ' ἁπλῆ κἂν ἔνδειξις προθυμίας πρὸς μεσολάβησιν ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐσημειώθη. Ὅπερ ἐπαρκῶς καταδεικνύει ὅτι: «Ἡ παρ' αὐτῶν προταθεῖσα μεσολάβησις, ἐσκόπει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῆς προβλεπομένης νικηφόρου κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπιθέσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς».

Ἐπιπροσθέτως δέ, διεπιστώθη ὅτι τὰ διατυμπανισθέντα περὶ «ἀναφανδὸν» ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλλάδος, περὶ ὧν μετὰ μακρὰν σιωπήν, αὐθορμήτως καὶ πνευσιῶντες ἔσπευσαν νὰ πληροφορήσωσι τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὁ Βενιζέλος καὶ ὁ Πολίτης, συμβουλεύσαντες τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐπιθέσεως, ἀπεδείχθησαν ὁλοσχερῶς ψευδεῖς καὶ ὑστερόβουλοι.

Διότι, ἐὰν πραγματικῶς τοιαύτας εἶχον προθέσεις οἱ Σύμμαχοι «χάριν τῆς εἰρήνης», δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρωσιν εὐνοϊκωτέραν εὐκαιρίαν καὶ καταλληλοτέραν στιγμήν, ὅπως παραλύσωσι στρατιωτικῶς τε καὶ πολιτικῶς τὸν Κεμάλ, οὐχὶ δι' ἐμπράκτου ὑλικῆς ἐπικουρίας τῆς Ἑλλάδος, ἧς, τόγε νῦν ἔχον, δὲν εἶχεν αὕτη ἀνάγκην, ἀλλὰ δι' ἁπλῆς ἐπιδείξεως «ἀναφανδὸν» τῶν τοιούτων προθέσεών των, συνοδευομένης καὶ διὰ μέτρων ἐμπράκτων, πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ διὰ θαλάσσης ποικίλου ἐφοδιασμοῦ τοῦ Κεμάλ.

Ἀλλ' ἀντὶ τούτου, ἡ μὲν Ἀγγλία, δι' ὡραίων λόγων, ἐνεθάρρυνε τὴν Ἑλλάδα εἰς συνέχισιν τῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς ἐπίτευξιν ὁριστικῆς νίκης, ἧς ὁ Πρωθυπουργὸς διεκήρυσσεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς νικῶσα τὸν Κεμάλ, δὲν δύναται νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰ ἐν τῇ Συνθήκῃ τῶν Σεβρῶν συμφωνηθέντα καὶ δέον νὰ τύχῃ πληρεστέρας ἱκανοποιήσεως». Ἡ Γαλλία ἀφῆκεν ἐλευθέρας τὰς ἐν Κιλικίᾳ Τουρκικὰς Μεραρχίας βοηθοῦσα τὸν Κεμάλ, ἵνα μὴ ὑποκύψῃ πρὸ τῶν Πυλῶν τῆς Ἀγκύρας. Ἡ δὲ Ἰταλία διηυκόλυνε δραστηρίως τὸν δαψιλῆ ἐφοδιασμὸν τοῦ Κεμάλ, ἵνα μὴ τυχὸν ἐνδόσῃ οὗτος καὶ δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, δι' ἔλλειξιν πολεμικοῦ ὑλικοῦ.

Πρότασις τῆς Στρατιᾶς

Ἡ Στρατιὰ ἀναγγέλλουσα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων καὶ τὴν συντριπτικὴν ἧτταν τοῦ πολεμίου, ἐζήτει συγχρόνως ὁδηγίας διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος, περατωθείσης τῆς πρώτης περιόδου αὐτοῦ.

Ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης ἀναχωρήσας πάραυτα ἐξ Ἀθηνῶν ὁλοταχῶς κατηυθύνθη εἰς Κιουτάχιαν, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς γνωρίσῃ τὴν κατάστασιν καὶ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ προσωπικὴν συνεννόησιν μετὰ τῆς Στρατιᾶς περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς, ὑποστηριζομένη ἐκθύμως καὶ πρωτίστως, ὑπὸ τοῦ Ὑπαρχηγοῦ του Συνταγμ. Σαρρηγιάννη ἦτο ὅτι: «Ἐπεβάλλετο ἡ πρὸς Ἄγκυραν καταδίωξις τοῦ πολεμίου, ἵνα ἡ Στρατιά, ἐνδεχομένως, συντρίψῃ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις καὶ διασκορπίσῃ τὸν ἐν Ἀγκύρᾳ συγκεντρωθέντα ἐφοδιασμὸν αὐτοῦ». Ὑποστηρίζων ὅτι τὸ φρόνημα, ἡ πολεμικὴ ὁρμή, τὸ ἠθικὸν καὶ ὁ ὁπλισμὸς τοῦ Στρατοῦ ἦσαν ἀνώτερα τῶν τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ τὰ μέσα συγκοινωνίας, κατὰ βεβαίωσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Συνταγματ. Σπυρίδωνος, ἐπαρκῆ μέν, μέχρι τοῦ Ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Σαγγαρίου, μέχρι δὲ Ἀγκύρας, διὰ τῆς ἐγκαίρου ἐπισκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἥτις καὶ ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ τῆς σιδηροδρομικῆς ὑπηρεσίας Α. Βλάγκαλη.

Παρατηρητέον ὅτι, ὁ Συνταγματ. Σαρρηγιάννης, κληροδότημα τοῦ τέως Ἀρχιστρατήγου Παρασκευοπούλου, ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ μόνος γνώστης τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ καταστάσεως, ἄνευ τοῦ ὁποίου, τὸ ναυάγιον τῆς ἐκστρατείας θὰ ἦτο ἄμεσον. Αἱ γνῶμαι καὶ ἀντιλήψεις αὐτοῦ ἀπετέλουν τὸ θέσφατον πάσης ἐπιχειρήσεως, χωρὶς ποσῶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ποία ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἐν Λονδίνῳ, ὅπου ἀπεκλήθη, διὰ τὰς ἐπιπολαίας γνώμας ἃς ἀνέπτυξεν ἐν τῇ Συνδιασκέψει ὡς Στρατιωτικὸς Σύμβουλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀποστολῆς, παρὰ τοῦ Στρατάρχου Φός: «Τρομερὸς Συνταγματάρχης», ἦτο ὁ κύριος αἴτιος τῆς ἀποτυχίας τῶν ἐπιχειρήσεων, τοῦ Δ]βρίου 1920, ἐν Κοβαλίτσῃ καὶ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1921, ἐν Ἐσκῆ-Σεχήρ. Διετηρεῖτο οὐχ ἧττον ἀκλόνητος εἰς τὴν θέσιν του καὶ αἱ συμβουλαί του ἐλαμβάνοντο κατὰ προτίμησιν ὑπ' ὄψει.

Ὁ Πρωθυπουργὸς ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ συγκεκριμμένην καὶ κατηγορηματικὴν τὴν διατύπωσιν τῶν προθέσεων τῆς Στρατιᾶς ἐπροκάλεσε τὴν συγκρότησιν ἐν Κιουταχίᾳ πολεμικοῦ Συμβουλίου, τὴν 15 Ἰουλίου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅπως συζητηθῶσιν αἱ προτάσεις τῆς Στρατιᾶς περὶ τῆς συνεχίσεως τῆς πρὸς Ἄγκυραν ἐκστρατείας, εἰς ὃ παρέστησαν ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκης, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, ὁ Ἐπιτελάρχης Ὑποστράτ. Πάλλης Κ., ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστράτηγος Δούσμανης Β. καὶ ὁ ἀπόστρατος Ὑποστράτηγος Βουλευτὴς Κερκύρας Στρατηγὸς Ξ.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, θεωρῶν τὸ μέχρι τότε ἐπιτευχθὲν νικηφόρον ἔργον, ὅτι ἦτο δι' αὐτὸν ἀτομικῶς ἐπαρκέστατον, ἦτο κατὰ τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως, οὔτε κἂν συζήτησιν, περὶ αὐτῆς ἐδέχετο, προτιμῶν νὰ ἀναπαυθῇ ἐπὶ τῶν ἤδη δρεφθεισῶν δαφνῶν, παρὰ νὰ τρέχῃ πρὸς τὰς ἀμφιβόλους τῆς ἁλμυρᾶς ἐρήμου περιπετείας. Μόλις ὅμως ἤκουσε τοῦ Συνταγματάρχου Σαρηγιάννη τὰς ἀναπτυσσομένας θεωρίας καὶ σκέψεις καὶ τοῦ ὁμοφρονοῦντος Ὑποστρατηγ. Ξ. Στρατηγοῦ, οἱ ὁποῖοι, γνωρίζοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρός, θίξαντες τὰς χορδὰς τῆς φιλαρχίας καὶ φιλαυτίας αὐτοῦ, στερουμένου πάσης στρατηγικῆς ἐπιστήμης καὶ τακτικῆς τέχνης, καὶ πιστεύσας εἰς διαβεβαίωσίν των, ἀναμφισβητήτου νίκης, ἧς τὴν δόξαν πρωτίστως αὐτὸς θὰ ἐκαρποῦτο, συνεφώνησε μετ' αὐτῶν.

Ὁ Ἐπιτελάρχης Πάλλης Κ., εὖ ἠγμένος εὐπατρίδης, διακεκριμμένος Ἀξιωματικὸς καὶ εὐθὺς Ἀνήρ, ἂν καὶ ἐφρόνει ὅτι τὰ προσδοκώμενα πλεονεκτήματα ἦσαν κατώτερα τῶν μειονεκτημάτων τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐκ κακῆς ἐννοουμένης πειθαρχίας, ἔδειξεν ἀδυναμίαν χαρακτῆρος ἀσυγχώρητον, ἀνεχθεὶς νὰ ὑποσκελισθῇ ὑπὸ τοῦ ὑφισταμένου του Συνταγμ. Σαρρηγιάννη, ὅστις τὰ ἰδία αὐτοῦ σφάλματα αὐθαδῶς ἐπέρριπτεν, ἑκάστοτε, ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τοῦ προϊσταμένου του.

Ἀρξαμένης τῆς Συνεδριάσεως τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου, ὁ Ἀρχιστράτηγος, ὡς εἴωθε, προκειμένου περὶ ἐπιχειρήσεων, ἐτήρησε σιγὴν ἰχθύος, λαβὼν δὲ τὸν λόγον ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς, ὅστις κατὰ βάθος ἦτο διστακτικός, ἀλλὰ δὲν ἐξέφραζε γνώμην φανερῶς ἀντίθετον, πρὸς τὴν τοῦ Ὑποστρατ. Ξ. Συρατηγοῦ μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ

στενωτάτης φιλίας καὶ συνεργασίας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἐδήλωσεν ὅτι: «Τοῦ πολεμίου μὴ ἐκδηλώσαντος διάθεσιν πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ ἀποδοχὴν εἰρήνης, ἐπιβάλλεται ἡ διὰ τῆς βίας ὑποταγὴ αὐτοῦ, ὑποστάντος βαρυτάτας ἀπωλείας καὶ εὑρισκομένου εἰς κατάστασιν προσεγγίζουσαν τὴν ἀποσύνθεσιν, ἀλλ᾿ οὐχὶ καὶ τὴν ἐκμηδένισιν, ἵνα, ἐπιτυγχανομένου τελεσιδίκου ἀποτελέσματος, διευκολυνθῇ ἡ ἔναρξις ὁριστικῶν διαπραγματεύσεων».

Ὁ Βασιλεὺς ἐτήρησε σιγὴν ἀπόλυτον. Δεχθεὶς δὲ μετὰ τὸ Συμβούλιον τὸν Μητροπολίτην Ἐφέσου Χρυσόστομον, ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει του «Ἀπεφασίσατε Μεγαλειότατε τὴν κατὰ τῆς Ἀγκύρας ἐκστρατείαν;», ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησε μετὰ θυμοῦ κατενεγκὼν τὸν γρόνθον του ἐπὶ τοῦ γραφείου: «Ἐγὼ οὐδὲν ἀπεφάσισα. Δὲν εἶμαι ἁρμόδιος ἐγώ. Δύνασθε νὰ ἐρωτήσετε ἀπ' ἔξω ἐκείνους ποὺ κυβερνοῦν».

Ὁ Ἀρχιστράτηγος οὐδεμίαν ἀντέταξεν ἀντίρρησιν, ὡς καὶ οἱ λοιποί. Ὁ Ἀντιστράτηγος μάλιστα Δούσμανης πλειοδοτῶν εἶπε: «Δὲν πρέπει νὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν Ἄγκυραν, ἀλλὰ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν μέχρι Ἄλυος ποταμοῦ. «Ἵνα ὡς νεώτερος Κροῖσσος μεγάλην ἀρχὴν καταλύσῃς, ὑπετονθόρισεν ὁ Γούναρης». Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκης ἀπήντησεν ἐντόνως: «Σὺ θέλεις σιγὰ-σιγά, νὰ φθάσωμεν μέχρι Περσίας».

Τοῦ σχεδίου δὲ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀναπτυχθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελάρχου τῆς Στρατιᾶς Ὑποστρατ. Πάλλη Κ. ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ὁ Ἀντιστράτ. Δούσμανης ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι: «Ὁ Κεμὰλ θὰ παρέτασσε τὰ στρατεύματα αὐτοῦ πρὸς ἀντίστασιν, ἐπὶ γραμμῆς κειμένης μεταξὺ Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ Σιβρὶ-Χισσὰρ ἢ ἐπὶ ἑτέρας Ἀνατολικώτερον ταύτης παρὰ τὸ Σιβρὶ-Χισσάρ, πάντως ὅμως ἐντεῦθεν, Δυτικῶς τοῦ Ἀνατολικωτέρου τμήματος τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ προσθέσας: «Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφύγῃ ὁ Κεμάλ, πρέπει νὰ τὸν συλλάβωμεν». Εἰς ταῦτα ἐλαφρῶς κινῶν τὴν κεφαλὴν καὶ εἰρωνικῶς διαστέλλων τὰ χείλη ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησε: «Ναί, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν συλλάβωμεν πρέπει καὶ νὰ θελήσῃ νὰ σταθῇ». Διαπορῶν πῶς, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τόσῳ ἁπλοϊκῶς ἐφαντάσθη ὅτι: «Ὁ Κεμὰλ πεπειραμένος Στρατηγὸς θὰ διέπραττε τὸ μέγιστον στρατηγικὸν σφάλμα νὰ δώσῃ μάχην ἐντεῦθεν τοῦ Σαγγαρίου, ἐγγὺς τῶν Ἑλληνικῶν βάσεων, ἔχων τὸν ποταμὸν εἰς τὰ νῶτα αὐτοῦ».

Ἀποφασισθείσης τέλος τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως, ὁ

Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος Ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος Α. ἀντικατεστάθη, λόγῳ ἀρχαιότητος, ἐν τῇ Διοικήσει τοῦ Σώματος ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ὅστις μετὰ πολυχρόνιον καὶ εὐδόκιμον δρᾶσιν ἐν τοῖς πολεμικοῖς Μετώποις μετὰ τοῦ Συνταγματάρχου Μαργαρίτη Σ., τέως Ἀρχηγοῦ τοῦ Πεζικοῦ τῆς Υ Μεραρχίας ὡς Ἐπιτελάρχου, ἐκλήθησαν εἰς τὴν ἀνωτάτην Διοίκησιν Σμύρνης, εἰς οὓς ἀνετέθη συγχρόνως ἡ δυσχερὴς καὶ σπουδαία ἐντολὴ τοῦ καταρτισμοῦ, διαιρέσεως καὶ ὀργανώσεως καὶ ἡ διοίκησις τῆς διακατεχομένης ζώνης τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς ἣν ὑπήχθησαν αἱ ὑφιστάμεναι Γεν. Στρατιωτικαὶ Διοικήσεις Σμύρνης, Μαγνησίας, Οὐσάκ, Φιλαδελφείας, καὶ Προύσσης, ὡς καὶ ἅπαντος τοῦ Στρατεύματος τοῦ ἐν ταῖς ζώναις ταύταις σταθμεύοντος.

Ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει, ἀπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ Β΄ Σώματος τοῦ Ὑποστρατήγου Βλαχοπούλου Α., ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Στρατιὰ Μ. Ἀσίας | Γραφεῖον Στρατηγοῦ

Διαταγὴ

Πρὸς τὸ Β. Σ. Στρατοῦ καὶ Ἀνωτέραν Στρατιωτικὴν Διοίκησιν

Εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Βλαχόπουλον Ἀριστ., ἀντικατασταθέντα παρὰ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου λόγῳ ἀρχαιότητός του, ἐκφράζω τὴν πλήρη εὐαρέσκειάν μου διὰ τὰς μέχρι τοῦδε ὑπηρεσίας του ἐν τῇ Διοικήσει τοῦ Β΄ Σ. Στρατοῦ, εὐελπιστῶν ὅτι καὶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ δικαιοδοσίᾳ τῆς νέας δυσχεροῦς αὐτοῦ ὑπηρεσίας ἐν τῇ Ἀνωτέρᾳ Γενικῇ Στρατιωτικῇ Διοικήσει, θὰ ἐξακολουθήσῃ παρέχων τὰς ὑπηρεσίας του μετὰ τῆς αὐτῆς δραστηριότητος.

Δορύλαιον 22-7-21 | Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας

Α. Παπούλας, Ἀντιστράτηγος»

Βραδύτερον ὅμως, κατὰ τὴν δίκην τῶν ἕξ, παρὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπίσημον διαταγήν, δὲν ἐδίστασε νὰ μεμφθῇ αὐτοῦ διὰ τὴν διοικησίν του, διότι τοῦτο ἐπέβαλε τὸ συμφέρον τῆς στιγμῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Προέλασις πρὸς Ἄγκυραν. Συγκρότησις τῆς Στρατιᾶς

Ἐπικειμένης τῆς ἐνάρξεως τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως τῆς Στρατιᾶς, αὕτη συνεκροτήθη ὡς ἕπεται:

α) Α. Σ. Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Κοντούλης Α. Ἐπιτελάρχης Συνταγμ. Πεζ. Γονατᾶς Σ. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγμ. Ταρσούλης, Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας. Ἐπιμελητὴς Παπαχρήστου. Διευθυντὴς Ὑγ. Ὑπηρεσίας Ἀρχίατρος Λέφας. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ Ἀντισυνταγμ. Βεστάρχης.

Ι Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγμ. Πεζ. Φράγκου. Ἐπιτελάρχης Ταγμ. Πεζ. Κότσης.

ΙΙ Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγμ. Μηχ. Βαλέτας Γ. Ἐπιτελάρχης Ἀντισυνταγμ. Πεζ. Χασαπίδης.

ΧΙΙ Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πεζ. Καλλιδόπουλος. Ἐπιτελάρχης Ἀντισυντ. Πεζ. Σακέτας.

β) Β. Σ. Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Ἐπιτελάρχης Συνταγ. Πεζ. Γαβαλιᾶς. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ Συνταγ. Παπαϊωάννου. Διευθυντὴς Μηχανικοῦ Ἀντισυντ. Βότσαρης Δ. Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας Ἐπίατρος Ὀρφανίδης. Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας Ἐπιμελητὴς Πατριαρχέας.

V Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πεζ. Τριλίβας Ι. Ἐπιτελάρχης Ταγμ. Πεζ. Δεμέστιχας.

ΙΧ Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Ἱππικ. Καλλίνσκης Α. Ἐπιτελάρχης Ταγμ. Πεζ. Πλατῆς Κ.

ΧΙΙΙ Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πυροβ. Διγενῆς Κ. Ἐπιτελάρχης Ἀντισυντ. Πεζ. Καλλιαγκάκης.

Γ. Σ. Στρατοῦ. Διοικητὴς Ὑποστράτ. Πολυμενάκος. Ἐπιτελάρχης Συνταγ. Ἱππικ. Σπυρόπουλος Ν. Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ. Συνταγ. Μπούφης Φ. Διευθυντὴς Ὑγειον. Ὑπηρεσίας Ἀρχίατρος Ἀθανασόπουλος. Διευθυντὴς Ἐπιμελητείας Ἐπιμελητὴς Κασκαρέλης. Διευθυντὴς Δικαιοσύνης Γαληνός.

ΙΙΙ Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πεζ. Νικολαΐδης Γ. 'Επιτελάρχης 'Αντιστρ. Πεζ. Πολίτης Η.

VII Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πεζ. Πλατῆς Α. 'Επιτελάρχης Ταγμ. Πεζ. Κοιμήσης Μ.

Χ Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγ. Πεζ. Σουμίλας. 'Επιτελάρχης 'Αντισυντ. Πεζ. Πρόσσος Βλάχος.

δ) Νότιον Συγκρότημα. Διοικητὴς 'Υποστρ. Τρικούπης Ν. 'Επιτελάρχης Συνταγ. Πεζ. Σαγιᾶς Λ.

IV Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Μηχ. Δημαρᾶς Δ. 'Επιτελάρχης 'Αντισυνταγ. Πεζ. Τσολάκογλου.

Μικτὸν 'Απόσπασμα. Διοικητὴς Συνταγ. Πεζ. 'Εδιπίδης.

ε) XI Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Πυροβ. Κλαδᾶς Ν. 'Επιτελάρχης Ταγμ. Πυροβ. Στάης.

'Ανεξάρτητος Μεραρχία. Μέραρχος Συνταγ. Μηχαν. Λεοναρδόπουλος Γ. 'Επιτελάρχης Συνταγ. Πεζ. Κορτζᾶς Γ. 'Εξαρτώμεναι ἀπὸ τῆς Στρατιᾶς.

Ταξιαρχία 'Ιππικοῦ. Ταξίαρχος Συνταγμ. Νικολαΐδης Π. 'Επιτελάρχης 'Αντισυνταγ. Παπάγος Α.

'Εξόρμησις τῆς Στρατιᾶς

Μετὰ τὴν νίκην τοῦ 'Εσκῆ-Σεχὴρ καὶ τὴν ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν τοῦ πολεμίου, ἡ 'Ελληνικὴ Στρατιὰ συνεκεντρώθη ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου Σεϊντῆ-Γαζῆ, 'Εσκῆ-Σεχήρ, ὅπου κατέγινεν ἐπὶ τριήμερον εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ αὐτῆς, πρὸς ἔναρξιν τῆς πρὸς ῎Αγκυραν προελάσεως, κατὰ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ ἐν Κιουταχίᾳ συνελθόντος πολεμικοῦ Συμβουλίου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα καὶ ὁ πολέμιος, σὺν τῇ ἠθικῇ καὶ ὑλικῇ ἐνισχύσει του, προητοιμάζετο ἰσαξίως πρὸς παρασκευὴν τῆς ἀμύνης του, ἐνισχυθεὶς διὰ μεγίστου ἀριθμοῦ 'Αξιωματικῶν, πανταχόθεν συρρευσάντων, κατορθώσας νὰ ἀνασυντάξῃ τὸν ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ 'Ιουλίου παραλύσαντα στρατόν του καὶ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸν διὰ πάντων τῶν δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα νέων τε καὶ γερόντων καὶ τῆς ἀφίξεως δύο Μεραρχιῶν ἐκ Κιλικίας καὶ Καυκάσου, κατορθώσας νὰ ἐπιτύχῃ τὴν προτέραν μαχητικὴν δύναμιν τῶν Μεραρχιῶν του, ἀνελθουσῶν ἀπὸ 14 εἰς 18.

Κατὰ τὸ ἐκπονηθὲν σχέδιον ἐπιχειρήσεως τοῦ Στρατηγείου, ἕνεκα τῶν διαδοχικῶν ὀχυρωτικῶν γραμμῶν, βοηθούσης καὶ τῆς εὐνοϊκῆς πρὸς ἄμυναν διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, καθίστατο ἡ κατὰ μέτωπον ἐκβίασις τῆς διαβάσεως, ἐμποδίου οἷος ὁ Σαγγάριος ποταμός, μόνον διὰ γεφυρῶν διαβατός, ἀδύνατος καὶ αἱματηροτάτη, ἐπροτιμήθη ὁ στρατηγικὸς ἑλιγμὸς διὰ τοῦ δεξιοῦ, μὴ ληφθέντος ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ ἀναποφεύκτως θὰ μετεβάλλετο κατὰ τὴν ἐξέλιξίν του εἰς κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν, μὲ δύο ποταμοὺς Σαγγάριον καὶ Καταρτζῆ καὶ μίαν ἔρημον τὴν ἄξυλον εἰς τὰ νῶτα.

Τούτου ἕνεκα, προτιμότερος καὶ λυσιτελέστερος ἦτο ὁ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ διὰ Γορδίου ἑλιγμός, ἔνθα τὸ ἀνώμαλον ἔδαφος ηὐνόει τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν. Οὕτω, ἡ Στρατιὰ διαβαίνουσα θὰ εἶχεν ὄπισθέν της μόνον τὸν Σαγγάριον, θὰ ἐκάλυπτε τὰς συγκοινωνίας της καὶ θὰ εἶχε τὴν ἀνεκτίμητον ὑπηρεσίαν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μέχρι τοῦ ἀκραίου σταθμοῦ καὶ ἐκεῖθεν τῶν ὑπερχιλίων καμήλων ἃς διέθετε, μὴ διατρέχουσα τὸν κίνδυνον ἀπωλείας τῶν συγκοινωνιῶν της καὶ ἀποκοπῆς της ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ τὴν καταστροφήν της ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ διὰ τῆς ἐρήμου.

Ἀληθῶς, τὰ σχέδια τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς προσωμοίαζον πρὸς τακτικὰ θέματα ἁπλῆς ἐνεργείας, καθ' ἃ, ὁρίζεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀντιπάλου. Ἐπιπροσθέτως δὲ ὡρίζετο καὶ ὁ ὑπεύθυνος ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας, ὡς, διὰ τὴν τῆς Κοβαλίτσης ὁ Ὑποστράτηγος Καράκαλος, τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ὁ Ὑποστράτηγος Βλαχόπουλος καὶ τῆς Ἀγκύρας ὁ Ὑποστράτηγος Πρίγκηψ Ἀνδρέας, ὅλως ἀνεύθυνοι τῶν ἀποτυχιῶν τούτων.

Περατωθείσης τῆς προετοιμασίας, τὴν 1 Αὐγούστου 1921, ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιά, διαβᾶσα τὸν Νότιον βραχίονα τοῦ Σαγγαρίου ἐξώρμησε πρὸς Ἀνατολὰς κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν:

Β' Σῶμα. Δεξιὰ μὲ ἄξονα κινήσεως τὴν ἁμαξητὸν ἀπὸ Σεϊντῆ-Γαζῆ πρὸς Α. κατὰ μῆκος τοῦ Σαγγαρίου καὶ Ν. αὐτοῦ.

Α' Σῶμα. Ἐν τῷ κέντρῳ μὲ ἄξονα κινήσεως τὴν ἁμαξητὸν ἀπὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ, Καρᾶ-Τοκὰτ πρὸς Ἀνατολὰς κατὰ μῆκος τοῦ Σαγγαρίου καὶ Β. αὐτοῦ.

Γ' Σῶμα. Ἀριστερὰ μὲ ἄξονα κινήσεως τὴν ὅδευσιν ἀπὸ τοῦ Ἀλπίκιοϊ κατὰ μῆκος καὶ ἱππαστὶ ἐπὶ τοῦ Πουρσὰκ (Θίμβρης) πρὸς Ἀνατολάς.

Ἀφιχθεῖσα ἡ Στρατιὰ ἐπὶ τοῦ Μετώπου Μουχαλίτς, Σαρίκιοϊ, Σιβρίχ-Χιοσάρ, Γέφυρα Φεδιόγλου καὶ ἀπωθήσασα τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἐλαφρὰ ἐχθρικὰ Σώματα τὰ τηροῦντα τὴν ἐπαφήν, ἐπεζήτησε νὰ ἀπατήση τὸν πολέμιον. Περαιτέρω πρὸς τὸν Σαγγάριον Ν. τοῦ Πουρσὰκ καὶ πρὸς τὸ τμῆμα αὐτοῦ Γόρδιον-Καβουτζῆ-Κιοπροῦ κατηύθυνε τὴν VII Μεραρχίαν τοῦ Γ΄ Σώματος, ἐνισχυθεῖσαν διὰ βαρέος Πυροβολικοῦ, ὄπισθεν δ᾽ αὐτῆς διωλίσθησαν Νοτίως πρὸς τὴν γέφυραν Φεδιόγλου αἱ λοιπαὶ Μεραρχίαι τοῦ Σώματος αὐτοῦ. Τὸ Α΄ καὶ τὸ Β΄ Σῶμα ἐλόξευσαν Νοτιώτερον. Οὕτως ἅπασα ἡ Στρατιὰ ταχέως ἤχθη Ν. τοῦ Σαγγαρίου, πλὴν τῆς VII Μεραρχίας, συνεχιζούσης τὴν προέλασίν της Β. τοῦ Σαγγαρίου, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Ἀνατολάς.

Ἀμυντικὴ τοποθεσία τοῦ πολεμίου

Ἡ κυρία ἀμυντικὴ τοποθεσία τοῦ πολεμίου, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων παρὰ τὸ Γόρδιον διῆκε διὰ τῆς βουνοσειρᾶς κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου, πρὸς Νότον μέχρι τοῦ Γιλντὶζ-Δάγ, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Γκεοὺκ ἢ Ἰλιτζᾶ-Τσάϊ εἰς τὸν Σαγγάριον. Ἐκεῖθεν διηυθύνετο πρὸς Α. κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γκεούκ, διερχομένη δὲ διὰ τῶν ὑψωμάτων Σαμπάντζας, Ζαμπούρογλου, ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Καλὲ-Γκρότο.

Οὕτως, ἡ ἀμυντικὴ τοποθεσία ἐσχημάτιζε γωνίαν ἧς ἡ κορυφὴ ἦτο εἰς τὸ Γιλντίζ-Δάγ, τοῦ μὲν ἑνὸς σκέλους αὐτῆς ἐκτεινομένου πρὸς Β. μέχρι τοῦ Γορδίου—Μέτωπον πρὸς Δυσμὰς—τοῦ δὲ ἑτέρου ἐκτεινομένου πρὸς Α. μέχρι τοῦ Καλὲ-Γκρότο Μέτωπον πρὸς Νότον.

Ἡ τοποθεσία αὕτη ἀπὸ Γορδίου μέχρι Καλὲ-Γκρότο κατείχετο ὑπὸ τοῦ πολεμίου οὕτως :

α) Ἔκτακτον Σ. Στρατοῦ (Κοντζὰ-Ἰλὶ) β) 12η Ὁμὰς Μεραρχιῶν γ) 4η » »	Ἀπὸ Γορδίου μέχρι Σαμπάντζας
δ) 3η » » ε) 2η » »	Ἀπὸ Σαμπάντζας μέχρι Κατραντζῆ
στ) 1η » » ζ) 5η » »	Περὶ τὸ Καλὲ—Γρότο

Οἱ δὲ κύριοι πυρῆνες ἀντιστάσεως τοῦ πολεμίου ἦσαν:

Τὰ ὑψώματα Ν. τοῦ Γορδίου Τὸ Γιλντὶζ-Δὰγ	Ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. ἐκτεινομένου σκέλους. (Μέτωπον πρὸς Δυσμὰς)
Ἡ Σαμπάντζα Τὸ Ταμπούρογλου Τὸ Καλὲ-Γκρότο	Ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς σκέλους. (Μέτωπον πρὸς Νότον).

Ἐνῶ τὸ Στρατηγεῖον, εἰς ὃ παρέμενε καὶ ὁ Διάδοχος Γεώργιος, ἡτοιμάζετο ἐξ Οὐζούμπεη νὰ μετασταθμεύσῃ Βορειότερον, αἰφνιδίως, περὶ τὴν 6 πρωϊνὴν τῆς 14 Αὐγούστου, ἐκ τῶν προσβάσεων τῶν Α. τοῦ χωρίου ὑψωμάτων ἠκούσθησαν πυκνοὶ πυροβολισμοί, βαλλόμενοι ὑπὸ τμήματος ἐχθρικοῦ μετὰ πολυβόλων καὶ ἑνὸς πυροβόλου. Ὁ Λόχος τοῦ Σρατηγείου μετὰ τῶν γραφέων ἐμπλέκεται εἰς μάχην ζωηράν, τοῦ Στρατηγείου διατρέξαντος κίνδυνον αἰχμαλωσίας, διαρκέσασαν μέχρι τῆς 10 ὥρας, ὅτε, καταφθασάσης ἐνισχύσεως, ἐτράπη ὁ ἐπιδρομεὺς εἰς φυγήν. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ εἶχεν ἐγκατασταθῆ καὶ τὸ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιάτρου Σμπαρούνη χειρουργεῖον ἐν ᾧ ὑπηρέτων ὡς νοσοκόμος ἡ Δέσποινα Ἑλένη Ν. Τρικούπη καὶ αἱ Δεσποινίδες Δεληγεώργη, Ἀντωνοπούλου καὶ Γαζῆ, αἵτινες ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐπιθέσεως καὶ τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου αἰχμαλωσίας προσκληθεῖσαι παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν, διότι ὁ κίνδυνος ἦτο σοβαρώτατος, ἠρνήθησαν νὰ τὸ πράξωσι, ὡς ἀληθεῖς Ἑλληνίδες, εἰποῦσαι: «Ἡ θέσις μας εἶναι μαζῆ μὲ τοὺς τραυματίας».

Ὁ Κεμάλ, ἐπὶ τῇ ἀναμενομένῃ ἐπιθέσει, ἀπέστειλε πρὸς τὸ Τουρκικὸν Στράτευμα τὴν ἑξῆς διαταγήν, εὑρεθεῖσαν ἐπὶ φονευθέντος Τούρκου Ἀξιωματικοῦ. «Ἡ ὠχυρωμένη γραμμὴ τοῦ Τσὰλ ὄρους εἶναι ἡ τελευταία ἄμυνα τὴν ὁποίαν θὰ ἀντιτάξωμεν κατὰ τῶν ἀπίστων ἐπιδρομέων. Οὐδεὶς πρέπει νὰ ἀφήσῃ ζῶν τὴν θέσιν του. Ἐὰν χαθῇ αὐτη, ἀνοίγεται ὁ τάφος τῆς Τουρκίας. Ἔχετε ὑπ᾿ ὄψιν σας, ὅτι ὄπισθέν σας εἶναι πολυβόλα διὰ νὰ φονεύσωσι πάντα ὅστις θὰ λιποψυχήσῃ».

Τὴν 11 Αὐγούστου, ληφθείσης τῆς ἐπαφῆς, ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ πολεμίου, καθ᾿ ἥν, ἐν ἀρχῇ, μέχρι τῆς 12 Αὐγούστου, τὸ Β′ Σῶμα ἐτηρήθη ἀκίνητον, ἐν ἀμυν-

τικῇ ἐπικαμπῇ ὄπισθεν καὶ δεξιὰ παρὰ τὸ Σαατλῆ ἔχον τεταγμένην δεξιόθεν τὴν V Μεραρχίαν καὶ ἀριστερόθεν τὴν XIII, ὄπισθεν δὲ ἐν ἐφεδρείᾳ τὴν IX, ἔχον τὴν διαταγὴν νὰ κινηθῇ, ἅμα ἐκινεῖτο τὸ ἀριστερόθεν Α΄ Σῶμα μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ταμπούρ-Ὀγλοῦ. Πρὶν δὲ κινηθῇ τὸ Α΄ Σῶμα, ἡ εἰς τὸ δεξιόν του Ι Μεραρχία πιεσθεῖσα σφόδρα ὑπὸ τοῦ πολεμίου ἐζήτησε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Β΄ Σώματος. Ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας, αὐτοβούλως διαθέσας τὴν XIII Μεραρχίαν καὶ μέρος τῆς V, ἐπέφερε τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ. Εἶτα, τὸ Β΄ Σῶμα ἐστράφη καλυπτόμενον δεξιόθεν ὑπὸ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ κατὰ τοῦ Μετώπου τοῦ Καλὲ-Γκρόττο.

Γιγαντομαχία τοῦ Καλὲ-Γκρόττο

Ἀρξαμένης τῆς ἐξορμήσεως, μετὰ πορείαν 13 ἡμερῶν καὶ συγκρούσεις ἐν τῇ ἁλμυρᾷ καὶ ἀξύλῳ ἐρήμῳ, ὑπὸ καυστικώτατον ἥλιον κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ αἰσθητὸν ψύχος κατὰ τὴν νύκτα, ἐλλείψει ὕδατος, ἄρτου καὶ καυσίμου ὕλης, τὸ Β΄ Σῶμα ἀφίκετο πρὸ τοῦ ὀρεινοῦ Συγκροτήματος Καλὲ-Γκρότο, 60 χιλιόμετρα τῆς Ἀγκύρας ἀπέχον, μεγάλης ἐκτάσεως εἰς μῆκος καὶ πλάτος, πετρῶδες, βραχῶδες καὶ ὁλοσχερῶς ἀκάλυπτον, ἔχον πολλὰς κορυφὰς δισχιλίων μέτρων περίπου ὕψους, χωριζομένας ἀπ᾿ ἀλλήλων κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ βαθυτάτων καὶ ἀποκρήμνων χαραδρῶν, ἀποτελοῦν μέγα ἀκρωτήριον, τῆς δίκην ἀπεράντου πελάγους, ἀπὸ τῶν προπόδων αὐτοῦ ἐκτεινομένης ἁλμυρᾶς καὶ ἀξύλου ἐρήμου, εἰς ὃ καταλήγουσιν καὶ δι᾿ οὗ διέρχονται αἱ δι᾿ αὐτῆς πρὸς Ἄγκυραν ἄγουσαι ὁδοὶ καὶ διαβάσεις, ἀποτελοῦν προεστηκὸς αὐτῆς ἰσχυρότατον φρούριον.

Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας δὲ καὶ μᾶλλον βραχώδους καὶ ἀποκρήμνου τῶν κορυφῶν τούτων, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὄγκου εὑρισκομένης καὶ τὸ καταφύγιον τοῦ ὀχυροῦ τούτου ἀποτελούσης καὶ τῆς ὄπισθεν αὐτῆς ἐκτεινομένης ἰσχυροτάτης ὀρεινῆς γραμμῆς, ἔδει νὰ διεξαχθῇ ὁ ἱερώτερος, ὁ δραματικώτερος καὶ ὁ ἀποφασιστικώτερος ἀγών.

Τὴν 13 Αὐγούστου 1921, τὸ ἀπόγευμα ἡ V Μεραρχία ἤρξατο τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὸ ἑσπέρας τῆς ἑπομένης καθ᾿ ἣν ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγάς της καὶ μικτὸν Ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Ἐπίλαρχον Τσαγκαρίδην ἀνδρείως ἀγωνισθέν, ἀφίκετο πρὸ τοῦ Καλὲ-Γκρόττο καὶ τῆς τελευταίας γραμμῆς ἀμύνης τοῦ πολεμίου, πρὸ τῆς ὁποίας ἔχαινε βαθυτάτη χαράδρα, ὅπερ

προσομοιάζει πρὸς τανυπτέρυγα ἀετύν, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἡ κορυφὴ καὶ ἡ κυρία ἀμυντικὴ γραμμὴ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ.

Τὴν κορυφὴν ταύτην κατεῖχεν ὁ πολέμιος δι᾽ ἰσχυροτάτης δυνάμεως μετὰ πολλῶν πυροβολαρχιῶν ἀφθόνως ἐφωδιασμένων. Τὴν πρωΐαν τῆς 15 Αὐγούστου, καθ᾽ ἣν ἡ ὀρθοδοξία ἄγει μεγάλην ἑορτήν, ὁ προαιώνιος καὶ φυλετικὸς ἐχθρὸς ὠχυρωμένος εἰς τὰ κέντρα ἀφ᾽ ὧν ἐξωρμήθη πρὸ 12 Αἰώνων ἐναντίον τοῦ Χριστιανισμοῦ προσεβλήθη ὑπὸ τῆς V Μεραρχίας βοηθουμένης καὶ ὑπὸ Τμημάτων τῆς XIII καὶ IX Μεραρχίας.

Ὁ πολέμιος ὑπερκείμενος, ἀφανὴς καὶ προκεκαλυμμένος ἐξαπολύει κατ᾽ αὐτῆς χάλαζαν ὀβίδων καὶ βροχὴν βολίδων. Μετὰ προσπαθείας καὶ μεγάλας δυσχερείας, ἡ γραμμὴ τῆς ἐπιθέσεως προσεγγίζει τὸν βράχον εἰς ἀπόστασιν 600 μέτρων ἀπὸ τῶν προπόδων αὐτοῦ, ὅπου καὶ καθηλώθη ὑποστᾶσα σοβαρωτάτας ἀπωλείας. Συγχρόνως ἀφίκετο ἐνίσχυσις ἐκ δύο Εὐζωνικῶν Ταγμάτων καὶ μιᾶς Πυροβολαρχίας ἐκ τῆς IX Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Ἐδιπίδην, ταχθεῖσα ὑπὸ τὴν V Μεραρχίαν.

Τὴν 3 ἀπογευματινὴν ὥραν, οἱ ἐπιτιθέμενοι, τῶν σαλπιγκτῶν σαλπιζόντων τὸ περιώνυμον Ἐθνικὸν θούριον «Τοῦ Ἀετοῦ ὁ Γυιός» ζωηρότατα κραυγάζοντες «Ζήτω ἡ Πατρίς, Ζήτω ὁ Βασιλεύς», προηγουμένων τῶν Ἀξιωματικῶν, ἐφώρμησαν ἀκάθεκτοι κατὰ τοῦ πολεμίου, ἐνῷ τὸ ταχὺ πῦρ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυροβολικοῦ κατέκλυζε διὰ θραυσμάτων ἐπὶ ὥραν τὴν ἐχθρικὴν τοποθεσίαν, ἀνὰ λεπτὸν ἐκρηγνυομένων ὀβίδων. Θραύσματα, λίθοι, τεμάχια σαρκῶν καὶ ὁλόκληρα σώματα πολεμίων διασπείρονται, τῇδε κἀκεῖσε, καὶ παταγωδῶς ἐν τῇ χαράδρᾳ κατακρημνίζονται.

Οἱ πολεμισταὶ ἀφικνοῦνται ὑπὸ τοὺς βράχους τῆς κορυφῆς καὶ οἱ εὔζωνοι τῆς IX Μεραρχίας ἀναρριχῶνται ἐπ᾽ αὐτῆς, ἔνθα ὁ ἀγὼν προσλαμβάνει τὴν ἀγριωτέραν του μορφήν, διεξαγόμενος στῆθος πρὸς στῆθος διὰ τῆς λόγχης καὶ τῶν μαχαιρῶν καθ᾽ ὃν πολλὰ ζεύγη ἀμοιβαίως λογχισθέντων ἀντιπάλων εἰς τὴν χαράδραν ἐξαφανίζονται.

Ὁ ἀγὼν διεξάγεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς V Μεραρχίας καὶ περὶ τὴν 4 ὥραν ἀπογευματινήν, οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ πατοῦσι τὴν κορυφὴν ἐν ἀλλοφροσύνῃ ἐπευφημοῦντες καὶ κραυγάζοντες «Ζήτω ὁ Χριστός! Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ὁ Βασιλεύς!» καὶ πολεμικαὶ ἰαχαὶ δονοῦσι ζωηρότατα τὸν ἀέρα.

Ὁ ἀγὼν συνεχίζεται ἀμείλικτος καὶ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου λαμβάνει τὴν ἀγριωτέραν καὶ ἀπανθρωποτέραν μορφὴν καὶ ἔντασίν του καὶ ἐφ' ὅσον ἐπέρχεται τὸ σκότος, ἡ μανία τῶν ἐπιτιθεμένων καὶ ἡ λύσσα τῶν ἀμυνομένων κορυφοῦνται. Τὸ ἔδαφος κατακαίεται καὶ ὁ πολέμιος, παρὰ τὰς μεγίστας ἀπωλείας του, ἀμύνεται κρατερώτατα πρὸς συγκράτησιν τῶν θέσεών του. Περὶ τὴν 11 δὲ ὥραν τῆς νυκτός, ὁ πολέμιος ἐκτοπίζεται ἐκ τῶν θέσεών του, ἃς κατέλαβον οἱ ἐπιτεθέμενοι.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ πολέμιος, σημαντικῶς ἐνισχυθείς, περὶ τὸ μεσονύκτιον ἐνεργεῖ σφοδροτάτην ἐπιθετικὴν ἐπιστροφήν, ἥτις αἱματηρότατα ἀποκρούεται, ταύτην διαδέχεται δευτέρα σχοῦσα τὴν αὐτὴν τύχην. Περὶ τὸν ὄρθρον, ὁ πολέμιος, ἰσχυρότατα ἐνισχυθείς, ἐπιτίθεται ἀπεγνωσμένως πρὸς ἀνακατάληψιν τῶν θέσεών του, πλὴν ὑποστὰς καὶ πάλιν αἱματηροτάτας ἀπωλείας, τρέπεται τελικῶς εἰς φυγήν, διωκόμενος κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν Εὐζώνων, κατασπείρας τὸ ἔδαφος διὰ πυροβόλων, πολυβόλων, ὅπλων, ὀβίδων καὶ ποικίλου ἄλλου ὑλικοῦ. Ὁλόκληροι δὲ σειραὶ χαρακωμάτων εὑρέθησαν πλήρεις νεκρῶν, εἰς πολτὸν μεταβεβλημένων, οἵτινες, τῇ ἀληθείᾳ, ἠγωνίσθησαν μετ' ἴσης ἀνδρείας, αὐταπαρνήσεως, φιλοπατρίας καὶ περιφρονήσεως πρὸς τὸν θάνατον, ὡς οἱ ἐπιτεθέντες Ἕλληνες μαχηταί, οἱ ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς γράψαντες λαμπροτάτην σελίδα τῆς πολεμικῆς Ἱστορίας τῆς Πατρίδος των. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς βραχώδους κορυφῆς, τὸ ἔσχατον σημεῖον ἀποτελούσης, οἱ Εὔζωνοι ἀνελθόντες ἐπ' αὐτῆς καὶ ἀποτελέσαντες στόχον ἐκφανῆ, ὑπέστησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ Πυροβολικοῦ σοβαρωτάτας ἀπωλείας.

Κατὰ τὰς μάχας τοῦ Τσαοὺς-Τσιφλὶκ καὶ τοῦ Καλὲ-Γκρότο ἀνέζησαν οἱ Θερμοπυλομάχοι τοῦ Λεωνίδα, οἱ Μαραθωνομάχοι τοῦ Μιλτιάδου, οἱ Σαλαμινομάχοι τοῦ Θεμιστοκλέους, οἱ Πλαταιομάχοι τοῦ Παυσανία, οἱ Γρανικομάχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, οἱ Κλειδιομάχοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, οἱ Γραβιομάχοι τοῦ Ἀνδρούτσου, οἱ Δερβενακιομάχοι τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι Μεσολογγιομάχοι τοῦ Ραζηκώτσικα καὶ λοιποὶ ἀναρίθμητοι Ἥρωες τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Ἄγγλος δὲ Ἀξιωματικός, παραστὰς κατὰ τὰς μάχας ταύτας καὶ εὑρεθεὶς πρὸ τοῦ ἀπαραμίλλου Ἑλληνικοῦ μεγαλείου ἀνδρείας, αὐτοθυσίας καὶ φιλοπατρίας, εἶπεν ἀργότερον εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Στρατηγοῦ Χάρρικτων ἐν Κωνσταντινουπόλει: «Ἔσφαλλον αἱ Κυ-

βερνήσεις ἀποστείλασαι Στρατιωτικοὺς πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἔπρεπε νὰ ἀποστείλωσι Ποιητάς, ἵνα δυνηθῶσιν οὗτοι νὰ περιγράψωσιν ἱκανῶς τὴν ἀπαράμιλλον γιγαντομαχίαν τοῦ Τσαοὺς-Τσιφλὶκ καὶ Καλὲ-Γκρόττο, καθ' ἥν, διέλαμψε καὶ ἐμεσουράνησεν ἡ Ἑλληνικὴ ἀρετὴ καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ θανάτου».

Τὴν πρωΐαν ἐξεκαθαρίσθη καὶ τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τοῦ πολεμίου καὶ τὸ ἱστορικὸν καὶ μνημειῶδες καταστὰν ἐφεξῆς Καλὲ-Γκρόττο, ὁπόθεν ἐθεῶντο τὴν Ἄγκυραν λαιμάργως οἱ Ἕλληνες μαχηταί.

Κατὰ τὰς πολυνέκρους μάχας τοῦ Τσαοὺς-Τσιφλὶκ καὶ τοῦ Καλὲ-Γκρόττο καθ' ἃς πρωτηγωνίστησεν ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Τριλλίβαν Ι. V Μεραρχία, αἱ ἀπώλειαι μόνον αὐτῆς ἀνῆλθον εἰς 108 Ἀξιωματικοὺς καὶ τραυματίας καὶ εἰς 2.951 ὁπλίτας νεκρούς, τραυματίας καὶ ἐξαφανισθέντας.

Ἡ Α΄ καὶ Γ΄ Ὁμὰς Μεραρχιῶν τοῦ πολεμίου ὑπεχώρησε Β.Δ. Καταδίωξις αὐτῶν δὲν ἐγένετο, διότι νικηταὶ καὶ ἡττημένοι εἶχον ὁλοσχερῶς ἐξαντληθῆ.

Τὸ Α΄ Σῶμα ἐπετέθη, ἔχον δεξιόθεν τὴν Χ Μεραρχίαν, ἀριστερόθεν τὴν ΙΙ Μεραρχίαν καὶ ὄπισθεν εἰς δευτέραν γραμμὴν ὡς ἐφεδρείαν τὴν ΧΙΙ Μεραρχίαν. Μετὰ σκληρότατον δὲ καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα κατέλαβε τὸ Ζαμπούρογλου τὴν 14 Αὐγούστου. Τὸ Γ΄ Σῶμα ἐπετέθη ἔχον δεξιόθεν τὴν Χ Μεραρχίαν καὶ ἀριστερόθεν τὴν ΙΙΙ Μεραρχίαν, ἐνῷ ἡ VII Μεραρχία μετὰ μικτοῦ Ἀποσπάσματος τῆς ΧΙ Μεραρχίας, ἔτι ἀριστερώτερον, ἔζευξε τὸν Σαγγάριον καὶ προσέβαλε τὸ ἕτερον σκέλος τῆς γωνίας καὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ πολεμίου. Μετὰ πεισματωδέστατον δέ, σκληρότατον καὶ αἱματηρότατον ἀγῶνα κατέλαβε τὴν Σαμπάντζαν τὴν 15 Αὐγούστου.

Ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πρὸ τῆς ὁρμητικῆς καὶ ἀκαθέκτου εἰκοσαημέρου Ἑλληνικῆς ἐπελάσεως κατάπληκτος διατελῶν, ἐν ὑπερνευρικῇ ὑπερδιεγέρσει διαβαδίζων ἐν τῷ γραφείῳ του καὶ ὑβρίζων ἀνθρώπους καὶ κατάστασιν καὶ μονολογῶν ἐπανελάμβανεν τὸ κρισιμώτατον τῆς καταστάσεως διερωτώμενος «ἐὰν δὲν ἔπρεπε νὰ διατάξῃ τὴν ἄμεσον ὑποχώρησιν καὶ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀγκύρας, φοβούμενος μήπως μετ' ὀλίγον τὸ τοιοῦτον θὰ διετάσσετο ἀργά». Ὅτε, περὶ τὴν 2 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 23 Αὐγούστου, τηλεφωνικῶς εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου Φεβζῆ-Πασσᾶ, τοῦ ψυχραιμοτέρου καὶ ἱκανωτέρου τῶν συνεργατῶν του ὅτι: «ἡ Τύχη ἐμειδίασεν. Ὁ πολέμιος ἐξηντλημένος παρεσκεύαζε γενικὴν ὑποχώρησιν». Ἐπὶ

τῇ ἀδοκήτῳ ἀγγελίᾳ ταύτῃ, ἀμφιβάλλων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ γραφεῖόν του, μὲ τὰ ἴχνη τῆς μεγίστης κοπώσεως εἰς τὸ πρόσωπον, μὲ τὰς παρειὰς ηὐλακωμένας ὑπὸ ρυτίδων, μὲ ὀφθαλμοὺς ὑπὸ μελανῶν κύκλων πλαισιουμένους, ἐπαναλαμβάνων τὰς ὕβρεις, διέταξε τὴν συνέχισιν τῆς ἀπεγνωσμένης ἀντιστάσεως.

Ἀναστολὴ τῆς Προελάσεως. Ἀποχώρησις τῆς Στρατιᾶς

Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιά, ὑποστᾶσα σοβαρωτάτας ἀπολείας μετὰ δυσαναλόγου ἀριθμοῦ Ἀξιωματικῶν, κατὰ τὴν 20ήμερον νυχθημερὸν γιγαντομαχίαν τοῦ Σαγγαρίου ἐξηντλημένη, ἄνευ ἐφοδίων, μὲ μεγάλα διαστήματα μεταξὺ τῶν Μονάδων της, ἄνευ πυρομαχικῶν, μὲ διατροφὴν ἀνεπαρκῆ καὶ ἀνεφοδιασμὸν ἀνεπαρκέστατον, ἀνέκοψε τὴν προέλασίν της, οὗ ἕνεκα, ὁ πολέμιος ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐνεργείας καὶ ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου ἤρξατο μικροεπιθέσεων. Τὴν 23 δέ, διαταγῇ τοῦ καταπτοηθέντος Στρατηγείου διετάχθησαν τὰ Σώματα νὰ τηρήσωσι τὰς θέσεις ἃς κατεῖχον, μετακινηθείσης συγχρόνως τῆς IX Μεραρχίας τοῦ Β΄ Σώματος καὶ ἐνταχθείσης ἐν τῷ Γ΄ Σώματι.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιχειρήσεων, ἵνα μὴ ὑποτεθῇ ὅτι «τὰ μεγαλεπήβολα σχέδια τοῦ Στρατηγείου ὑπηγορεύοντο ἢ ὁπωσδήποτε ἐπηρεάζοντο ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, δὲν ἀπέστελλεν αὐτῷ ἐγκαίρως τὰ δελτία τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἰδίως ὅταν σοβαρῶς ἀσθενήσας οὗτος μετεφέρθη ἐξ Ἐσκῆ-Σεχὴρ εἰς Προῦσσαν». Συγχρόνως δὲ εἴς τε τοὺς ἡμεδαποὺς καὶ ἀλλοδαποὺς δημοσιογράφους κομπαστικῶς ἐβεβαίου ὅτι: «Αὐτὸς ἦτο ὁ ὀργανωτὴς τῶν ἐπιχειρήσεων». Ἐφόσον αὗται ἔβαινον καλῶς.

Πλήν, μετὰ ἓν ἔτος βραδύτερον, πρὸς μεταβίβασιν τῶν εὐθυνῶν τῆς ἀποτυχίας, κατέθηκεν ἀνερυθριάστως εἰς τὴν ἀνάκρισιν ὅτι: «Τὴν πραγματικὴν Ἀρχηγίαν τῆς Στρατιᾶς ἤσκει αὐτὸς οὗτος ὁ Βασιλεύς». Ὁ δὲ Μέντωρ καὶ καθοδηγὸς αὐτοῦ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγματ. Σαρρηγιάννης ἐρωτηθεὶς πῶς ἐχαρακτήριζε τὴν μετάβασιν τοῦ Βασιλέως εἰς Προῦσσαν, ἀπήντησε μετὰ πρωτοφανοῦς ἀνευλαβείας, ἐμπαθείας καὶ ἀναληθείας ὅτι: «Ἐθεώρει τὴν μετάβασιν ταύτην ὡς λιποταξίαν ἐν ὥρᾳ πολέμου».

Ἤδη δὲ ἀντιλαμβανόμενος τὸ δύσκολον τῆς καταστάσεως καὶ τὰς ἀναποφεύκτως δυσαρέστους συνεπείας αὐτῆς, δικαιολογούμενος εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, ἐξωμολογεῖτο ὅτι «παρεσύρθη ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Ὑποστρατήγου Ξ. Στρατηγοῦ καὶ τοῦ Συνταγματάρχου Σαρρηγιάννη καὶ ὅτι πιεσθεὶς καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀνέλαβε τὰς ἐπιχειρήσεις, παρὰ τὴν θέλησίν του».

Πλήν, οὕτω δικαιολογούμενος ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας ἐφωρᾶτο ἀγνοῶν ὅτι: «Τὸν ἀληθῆ Ἀρχηγὸν χαρακτηρίζει μέγα πνεῦμα αὐτοβουλίας. Παρορῶν δ' ἅμα τὴν ὑψηλὴν θέσιν του καὶ τὴν σοβαράν του ἀποστολὴν καὶ στοιχειωδῶς ἀγνοῶν ὅτι ἡ μὲν Κυβέρνησις ὑποδεικνύει μὲν τῷ Ἀρχιστρατήγῳ ὅτι, ἐπιχείρησίς τις εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς πολιτικῆς της, ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος διατυποῖ σαφῶς τὴν περὶ αὐτῆς γνώμην του, ἥτις ἐὰν εἶναι ἀρνητικὴ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐπιμένῃ, τότε οὗτος παραιτεῖται, παραχωρῶν τὴν Διοίκησιν εἰς τὸν συμφωνοῦντα καὶ ἀναλαμβάνοντα τὴν εὐθύνην τῆς ἐκτελέσεως».

Ἀρχιστράτηγος δὲ ἄξιος τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς ὑψηλῆς καὶ Ἐθνικῆς ἀποστολῆς του, οὔτε δεῖται, οὔτε δέχεται ἰδίας παραινέσεις, συσκέψεις καὶ προτροπὰς ἀτόμων ὅλως ξένων καὶ ἀμετόχων τῆς εὐθύνης, ἣν οὗτος καὶ μόνος φέρει καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους καὶ ἀπέναντι τῆς Ἱστορίας καὶ ἀπέναντι τοῦ Στρατοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς ἰδίας του συνειδήσεως.

Κατατρυχόμενος δ' οὗτος καὶ οἱ Σύμβουλοι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ταρασσόμενοι ὑπὸ τῆς ἀμφιβολίας τοῦ μέλλοντος καὶ φροντίζοντες διὰ τὴν μετάθεσιν τῶν εὐθυνῶν ἐπὶ ὤμων ἀλλοτρίων ὅλως ξένων πρὸς αὐτάς, ἰδιάζον γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, παρὰ τὴν ἀδειάσειστον ἀλήθειαν καθ' ἥν, «τοῦ ἀγῶνος μὴ τερματισθέντος, οὔτε ὑπέρ, οὔτε κατά, ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ πρακτέου ἀνήκει μοναδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ὑπεύθυνον Ἀρχηγόν». Συνέταξαν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐκτεταμένην ἔκθεσιν «περὶ τῶν δυσχερειῶν ἃς συνήντησεν ἡ Στρατιὰ κατὰ τὰς διεξαχθείσας μέχρι τότε μάχας καὶ τελευτῶντες, ἐζήτουν ὅπως ἐγκρίνῃ αὕτη τὴν ἀναστολὴν τῆς περαιτέρω προελάσεως καὶ τὴν ὑποχώρησιν τῆς Στρατιᾶς ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Σαγγαρίου».

Τὴν ἀναφορὰν ταύτην παραλαβὼν ὁ Ὑποστράτηγος Στρατηγὸς Ξ. μετέβη εἰς Προῦσσαν ὅπως ἀναπτύξῃ καὶ προφορικῶς τὴν κατάστασιν πρὸς τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Ὑπουργὸν τῶν

Στρατιωτικῶν Θεοτόκην Ν. Μεθ' ὅ, μεταβὰς εἰς Μουδανιὰ καὶ ἐπιβὰς 'Αντιτορπιλλικοῦ ἀνεχώρησεν εἰς 'Αθήνας, ἵνα καταστήσῃ ἐνήμερον καὶ τὸν Πρωθυπουργόν. 'Εν ἀναμονῇ δὲ τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ διετάχθη ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ ὀχύρωσις τῶν Μονάδων ὅπου αὗται εὑρίσκοντο.

'Εν τῷ μεταξύ, ὁ πολέμιος ὁ ἀναλαβὼν πλέον πλήρη τὴν πρωτοβουλίαν σημαντικῶς ἐνισχυθεὶς εἰς τὸ δεξιόν του, προητοίμαζεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Στρατιᾶς, ἥτις πρὸ τοιαύτης εὑρεθεῖσα καταστάσεως, περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 25 ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς ἐπείγουσαν διαταγήν:

«Στρατηγεῖον 25)8)1921 Α', Β', Γ' Σώματα Στρατοῦ 'Αριθ. 19531

'Εχθρὸς κατὰ πληροφορίας δυναμένας νὰ θεωρηθῶσιν ἀσφαλεῖς συνεκέντρωσε σημαντικὰς δυνάμεις ἔναντι Γ' Σώματος. Πιθανῶς ἀναλάβῃ κυρίαν ἐπίθεσιν κατὰ τούτου μετ' ἐπιδείξεως ἔναντι λοιποῦ Μετώπου, ὅπως ἀπωθῶν αὐτό, διακόψῃ συγκοινωνίας.

Πρὸ τοιαύτης λίαν σοβαρᾶς καταστάσεως μία λύσις ἐπιβάλλεται, ἡ ὑπὸ τοῦ Γ' Σώματος ἐνεργητικὴ ἄμυνα μέχρις ἐσχάτων καὶ ἡ ἄμεσος λυσσώδης ἐπίθεσις τοῦ Α' καὶ Β' Σώματος εἰς μέγα βάθος πρὸς βορρᾶν. Μεταφορὰ δυνάμεων ἐκ δεξιοῦ εἰς ἀριστερὸν θὰ ἔδιδεν ὁριστικῶς πρωτοβουλίαν τῷ ἐχθρῷ καὶ δυνάμεις αὗται θὰ ἔφθανον πολὺ ἀργά, ὅτε ἀποτέλεσμα θὰ ἐπήρχετο.

Ἅμα ἐκδηλώσει ἐπιθέσεως ἐχθροῦ, κατὰ Γ' Σώματος τὸ Α' Σῶμα θὰ ἀναλάβῃ ἀμέσως ἐπίθεσν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν 'Οσμανιὲ-'Υψώματα Στριτζὰ καὶ ἀπώτερον κορυφογραμμὴ Κιουτσούκ. Τὸ δὲ Β' Σῶμα πρὸς Βορρᾶν μὲ κατεύθυνσιν Μπολὰτλ-Τσαΐρ (Μπογιαλὶ) καλῦπτον 'Ανατολικῶς διὰ μικτοῦ 'Αποσπάσματος. 'Επιθέσεις Σωμάτων Στρατοῦ ἔσονται λυσσώδεις καὶ ἀπεγνωσμέναι. Γ' Σῶμα θ' ἀντιτάξῃ ἐνεργητικὴν μέχρις ἐσχάτων ἄμυναν, θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν διὰ τῆς IX Μεραρχίας πρὸς Β. ἢ Β. Α.

Γ' Σῶμα ἅμα πεισθῇ θετικῶς ὅτι εὑρίσκεται πρὸ τοιαύτης ἐπιθέσεως, ἀφοῦ ἀναφέρῃ, εἰδοποιήσῃ Α' καὶ Β' Σώματα ἅτινα ἄνευ ἑτέρας διατυπώσεως,ἀρχίσουν ἐπίθεσιν. Εἰδοποιήσουσιν ἅμα,λήψει παρούσης διαταγῆς, καθιστῶντα ἐνημέρους καταστάσεως Μεράρχους καὶ Διοικητὰς Μονάδων.

Α. Παπούλας»

«Ἥγουν ἡ Στρατιὰ ἀπώλεσε πολύτιμον χρόνον ἀμφιταλαντευομένη καὶ ἀναποφάσιστος. Δὲν διατάσσει μετακίνησιν

δυνάμεων εἰς τὸ ἀριστερόν της, ὡς καλῶς προεῖδε καὶ ὑπέδειξεν ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Δὲν ἀναλαμβάνει πρωτοβουλίαν ὅπως ἀνατρέψῃ τὰς προθέσεις τοῦ ἀντιπάλου, ὃν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ συμπληρώσῃ τὰς συγκεντρώσεις του εἰς τὸ δεξιόν του. Ὅταν δὲ εἶδεν ὅτι ἐξεβιάσθη ὑπὸ τῶν γεγονότων καὶ ἔχουσα τὴν σφαλερὰν γνώμην ὅτι δὲν ἦτο ἐφικτὴ ἡ ἔγκαιρος μετατόπισις τοῦ Β΄ Σώματος, ἐξέδωκε τὴν ἀνωτέρω διαταγήν».

Ἐνέργεια Πρίγκηπος Ἀνδρέου, Διοικητοῦ Β΄ Σώματος

Ἡ Στρατιὰ ἀναστείλασα τὴν προέλασίν ἔστη στηρίζουσα τὸ μὲν ἀριστερὸν αὐτῆς περὶ τὸ Μπολατλί, τὸ δὲ δεξιὸν εἰς τὸ Καλὲ-Γκρόττο, μεγάλας ὑποστᾶσα ἀπωλείας καὶ ἀκροτάτως κεκμηκυῖα, ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας παρατάξεως καὶ δυσμενεστάτας ἀνεφοδιασμοῦ.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἦτο εὐνόητον, ὅτι αἰφνιδιαστικὴ καὶ ἰσχυρὰ ἐπίθεσις τοῦ πολεμίου, κατὰ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Στρατιᾶς, θὰ ἐπέφερε τὴν διακοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν της, ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ της Ἐσκῆ—Σεχὴρ πρὸς τὸν Σαγγάριον καὶ τὴν ἀναπόφευκτον αἰχμαλωσίαν αὐτῆς. Κατὰ δὲ τοῦ δεξιοῦ αὐτῆς θὰ ἐπέφερε τὴν ἀπώθησιν τῆς πτέρυγος ταύτης εἰς τὴν ἄξυλον ἔρημον καὶ τὴν καταστροφήν της ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ὑποχώρησιν τῆς λοιπῆς Στρατιᾶς.

Ἐκ τοῦ ἀδιεξόδου τούτου, τῆς κατὰ Μέτωπον προελάσεως καταστάσης προφανῶς ἀδυνάτου μία καὶ μόνη ὑπῆρχεν ἔξοδος: «Ἡ σοβαρὰ καὶ ἄμεσος ἐνίσχυσις τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Στρατιᾶς. Τὸ μέν, πρὸς ὁλοσχερῆ ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν, τὸ δέ, πρὸς ἐπίθεσιν, τοῦ στρατεύματος διατηροῦντος ἀρκούντως τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ, ἐκεῖθεν κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ πολεμίου, ἔνθα δὲν ὑπῆρχε σοβαρὰ ὀχύρωσις».

«Ἐπιπροσθέτως δέ, ἡ ἐκ τῆς διευθύνσεως ταύτης ἐπίθεσις δὲν συνεπήγετο τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως, ἀλλ' ἐξησφάλιζεν αὐτῇ συμφέρουσαν πιθανότητα καὶ σημαντικὴν ἧτταν τοῦ πολεμίου. Πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια μοιραίως θὰ ἀπετύγχανε, πλὴν ἐὰν ἀπεφασίζετο ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ ἀγῶνος καὶ ἡ ἀποχώρησις».

Ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Α΄ Σώματος Συνταγματ. Γονατᾶς Στ. ἐπικοινωνήσας μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος Συνταγματ. Γαβαλιᾶ ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι: «Ἐπίθεσις τοῦ Α΄

καὶ Β΄ Σώματος ὁσονδήποτε λυσσώδης καὶ ἀπεγνωσμένη δὲν θὰ ἀπέτρεπε τὸν κίνδυνον τοῦ Γ΄ Σώματος. Εὕρισκε δὲ ὀρθοτάτην καὶ ἐπιβαλλομένην τὴν γνώμην τῆς μετακινήσεως τοῦ Β΄ Σώματος». Πλήν, ἓν ἔτος βραδύτερον, ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, «ἐνέκρινε τὴν παραπομπὴν τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου εἰς τὸ Στρατοδικεῖον ἐπὶ ἀνυπακοῇ καὶ ἐγκαταλείψει θέσεως ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ». Πᾶν σχόλιον περιττόν.

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς πληροφορίας, ὅτι δὲν ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ πολεμίου κατὰ τοῦ Γ΄ Σώματος καὶ ληφθέντος ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας ἀπαντῶν εἰς σχετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος Συνταγμ. Γαβαλιᾶ τῷ ἔγραφε τὰ ἑξῆς : «Τὸ σχέδιον ὅπερ μοὶ γράφεις αὐτὸ μελετᾶται καὶ αὐτὸ θὰ ἐφαρμόσωμεν μετὰ πέντε ἡμέρας, διότι εἶναι ἀνάγκη οἱ ἄνδρες νὰ ἀναπαυθῶσι καὶ τὰ Σώματα νὰ ἐφοδιασθῶσι μὲ πυρομαχικὰ ἄφθονα. Τὸ Α΄ Σῶμα θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν του καλῶς ὠχυρωμένον καὶ διὰ τοῦ Γ΄ καὶ Β΄ θὰ ἐκτελέσωμεν κυκλωτικὴν κίνησιν κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ ἀντιπάλου καὶ πρὸς ταχυτέραν ἄφιξιν εἰς Ἄγκυραν διὰ νὰ τελειώνωμεν». Τὴν ἀπόφασιν ταύτην κατέστησε προφορικῶς γνωστὴν καὶ εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Τρίτου Γραφείου τοῦ Στρατηγείου τοῦ Β΄ Σώματος Ταγματάρχην Σκυλακάκην μεταδόσαντα καὶ ἀτομικῶς τὴν πρότασιν αὐτοῦ. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος σκεφθεὶς τὴν μετακίνησιν αὐτοῦ, συνεκάλεσε παρ' αὐτῷ τοὺς Διοικητὰς τῶν Μεραρχιῶν καὶ τῶν Συνταγμάτων καὶ ἐξέθηκε αὐτοῖς τὴν περὶ μετακινήσεως τοῦ Σώματος γνώμην του, ἐρωτήσας συγχρόνως αὐτούς, ὡς ἁρμοδίους, ἂν αἱ ὑπ' αὐτοὺς Μονάδες ἦσαν εἰς κατάστασιν τοιαύτην, ὥστε νὰ καταφθάσωσι ταχέως ἐγγὺς τοῦ Γ΄ Σώματος. Ἅπαντες ἀπήντησαν κατηγορηματικῶς καὶ ἀπεριστρόφως ὅτι : «Εἶναι δυνατὴ ἡ ταχίστη ἐκεῖσε μετάβασίς των».

Κατόπιν τούτων, ὁ Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν ἀπηύθυνε διαταγὴν πρὸς τοὺς Μεράρχους ὅπως ἑτοιμασθῶσι πρὸς μετακίνησιν. Ἡ διαταγή του αὐτη ἥτις ἐνηρμονίζετο καὶ πρὸς τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς, «ὅπως αἱ Μεραρχίαι ὦσιν ἕτοιμαι πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως», θὰ ἐξετελεῖτο ἅμα τῇ κοινοποιήσει τῆς ἐγκρίσεως τῆς μετακινήσεως ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς, πρὸς ἣν ἀνεφέρθη. «Μόνον δὲ τῶν Μεταγωγικῶν Σωμάτων διετάχθη ἡ μετακίνησις, ἥτις ἦτο ἄσχετος πρὸς τὴν ἀναμενομένην ἀπάντησιν τῆς Στρατιᾶς, ληφθείσης προηγουμένως ἀποφάσεως ὑπὸ τοῦ Σώματος πρὸς μετακίνησίν των, διὰ τὸν καλλίτερον ἐφο-

διασμὸν καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτῶν ἀπὸ αἰφνιδιαστικῆς τοῦ πολεμίου ἐπιδρομῆς».

Ἅμα τῇ λήψει τῆς ἀνωτέρω ἀναφορᾶς τοῦ Β΄ Σώματος ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς τηλεγραφικὴν διαταγήν:

«Β΄ Σῶμα Στρατοῦ

Ἔκπληκτος περὶ σκέψεως ἐγκαταλείψεως θέσεώς σας, διατάσσω Σῶμα παραμείνῃ θέσεις του. Μόνος ἁρμόδιος κρίνει καὶ ἀποφασίσει τυγχάνω ἐγὼ ὡς Διοικητὴς Στρατιᾶς. Ἀνακαλέσατε πᾶσαν μετακίνησίν σας.

Ἀντιστράτ. Παπούλας»

Συγχρόνως ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Β΄ Σώματος Συνταγματ. Γαβαλιᾶς, μεθ᾿ οὗ ὁ Ἀρχιστράτηγος μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης φιλικώτατα ἠλληλογράφει, ἐγκρίνων καὶ ἀποδεχόμενος εὐγνωμόνως τὰς γνώμας του, ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ταξιαρχίας Ἱππικοῦ Συνταγματάρχου Νικολαΐδη Π.

Προφανῶς τὸ μέτρον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς, ἀπεσκόπει, ἀνάγκης προκυπτούσης, κατὰ τὸ εἰωθός, εἰς τὴν μελλοντικὴν μεταφορὰν τῶν εὐθυνῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀπὸ τῆς Στρατιᾶς εἰς τοὺς ὤμους τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Β΄ Σώματος, ὅστις ἅμα τῇ λήψει τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς, ὑπέβαλε τὴν ἑξῆς τηλεγραφικὴν αἴτησιν.

«Στρατιὰν Μ. Ἀσίας

Κατόπιν χαρακτηρισμοῦ δοθέντος ὑπὸ διαταγῆς ὑμῶν καὶ ἐν γένει μὴ λήψεως ὑπ᾿ ὄψει παντελῶς ἀπόψεων Σώματος ἐπὶ ζητημάτων στηριζομένων καὶ εἰς ὑπευθύνους γνώμας Μεράρχων καὶ λοιπῶν ἁρμοδίων, μοὶ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον ἐξακολουθήσω διοικῶν Σῶμα. Παρακαλῶ διατάξατε ἄμεσον ἀντικατάστασίν μου.

Β΄ Σ. Στρατοῦ. Ἀνδρέας»

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Πρίγκηπα Ἀνδρέαν

Λόγοι ὑπέρτατοι δὲν ἐπιτρέπουσιν οὔτε διανοηθῶ ἀντικατάστασιν ὑμῶν.

Ἀντιστράτηγος Παπούλας»

Ἐπειδὴ ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἐπέμενεν, ἡ ἀποστολὴ τοῦ κάτωθι ἐπισήμου τηλεγραφήματος τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἔλυσε τὸ ζήτημα τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ.

«Διοικητὴν Β΄ Σ. Στρατοῦ

Οὔτε γνώμη ὑμῶν, οὔτε Μεράρχων ἐπεβλήθη Στρατιᾷ. Καὶ ἐγὼ ἐπιθυμῶ καὶ κατάστασις ἐπιβάλλει παραμείνετε θέσιν σας.

Ἀντιστράτηγος Παπούλας»

Τούτων τελεσθέντων, τὴν 28 Αὐγούστου, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκης Ν. ἐκ Προύσσης ἐκοινοποίησε πρὸς τὴν Στρατιὰν τὴν ὑπ' ἀριθ. 65554 ἀπάντησιν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν αἴτησιν αὐτῆς περὶ ἀναστολῆς τῆς προελάσεως, ἥτις μεταξὺ ἄλλων, ἐδήλου αὐτῷ: «Κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποδείξωμεν ὑμῖν, ὅπως ἀνεπηρέαστος καὶ ἀδέσμευσος ἀπὸ πάσης Πολιτικῆς βλέψεως καὶ παντὸς μέχρι σήμερον ἐπιδοκιμασθέντος μέτρου, διαρρυθμίσητε ἀποφάσεις σας καὶ ἐνεργείας ὑμῶν, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον συμφώνως πρὸς στρατιωτικὸν συμφέρον». Ὅπερ ἐσήμαινε τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποπείρας τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὅπως μεταβιβάσῃ τὰς εὐθύνας τῆς ἀποτυχίας ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξευρέσεως ἄλλου. Τοιοῦτος ἐξελέγη ὁ Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος Ὑποστράτηγος Πρίγκηψ Ἀνδρέας.

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀνωτέρω ἀπαντήσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἡ Στρατιὰ ἐφαρμόζουσα τὴν πρότασιν τοῦ Β΄ Σώματος, ἣν δι' ἀναγώγου καὶ ὑστεροβούλου φρασεολογίας πρὸ μικροῦ ἀπέρριψεν, ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς διαταγήν:

«Στρατηγεῖον 28)8)1921 Α΄ Β΄ Σ. Στρατοῦ Ἀριθ. 19560

Ἀριστερὸν VII Μεραρχίας ἀπωθήθη ὑπὸ ἐχθροῦ. Κατόπιν τούτου Β΄ Σῶμα ἐκκινήσει ἅμα λήψει καὶ θὰ ἀχθῇ διὰ συντόνου πορείας εἰς Καραμεταλῆ-Τσαχακτζῆ. Α΄ Σῶμα θὰ λάβῃ διαταγὰς ἀσφαλείας δεξιοῦ του. XIII Μεραρχία ἐκκινοῦσα ἀμέσως ἀχθῇ Τσαχακτζῆ. Μεταγωγικὰ περισσεύοντα Σωμάτων ἀποσταλῶσι γέφυραν Καβουρτζῆ.

Α. Παπούλας»

Χωρὶς δὲ νὰ ληφθῇ παρὰ τοῦ Β΄ Σώματος, ὡς διέτασσεν ἡ Στρατιά, εἰδοποίησις τοῦ Γ΄ Σώματος, ἡ V Μεραρχία εὐθὺς ὡς ἀντελήφθη ἐκδήλωσιν σοβαρᾶς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Α΄ Σώματος τεταγμένου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παρατάξεως, καὶ δὴ κατὰ τῆς I Μεραρχίας αὐτοῦ, καὶ πρὶν αὕτη ζητήσῃ τὴν συνδρομήν της, σχοῦσα τὴν πρωτοβουλίαν ἐνήργησε σφοδρὰν πλευρικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ εἰσχωρήσαντος διὰ τοῦ μεταξὺ τοῦ Α΄ καὶ Β΄ Σώματος κενοῦ πρὸς Κιζὶλ-Κουζουλοῦ, ἐχθρικοῦ Τμήματος ἀπαρτιζομένου ἐκ τῆς V καὶ VIII Μεραρχίας καὶ Τάγματος ἐφόδου ἀπειλήσαντος τὰ νῶτα τῆς I Μεραρχίας, συγκρατηθέντος συγχρόνως τοῦ πολεμίου ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Β΄ Σώματος ὑπὸ τῆς XIII Μεραρχίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ 44 Συντάγματος τῆς V Μεραρχίας, ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς ἄτακτον φυγήν. Ἡ καταδίωξις τοῦ φεύγοντος πολεμίου διεκόπη περὶ δείλην ὀψίαν, ληφθείσης τῆς διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς περὶ μετακινήσεως τοῦ Β΄ Σώματος ὅπερ, ἀφοῦ ἀνενοχλήτως ἐτάφησαν οἱ νεκροὶ καὶ διεκομίσθησαν οἱ τραυματίαι, διὰ συντόνου νυκτερινῆς πορείας ἤχθη ὄπισθεν τοῦ Γ΄ Σώματος, ἀκραδάντος πιστεῦον ὅτι θὰ ἐνήργει ἐκεῖθεν τὴν ἐπομένην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ πολεμίου.

Ἡ μετακίνησις τοῦ Β΄ Σώματος ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ πολεμίου τὴν 9 ὥραν πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης μετ᾽ ἐκπλήξεως, μὴ φανταζομένου ὅτι: «μετὰ τοιαύτην περιφανῆ νίκην καθ᾽ ἥν, αἱ Μεραρχίαι του ἀποσυντεθειμέναι καὶ καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῆς V Μεραρχίας καὶ τοῦ Πυροβολικοῦ, τὸ Β΄ Σῶμα θὰ ἐγκατέλιπε τὸ Μέτωπον».

Ἐκ τῆς ἐκτυλίξεως τῶν ἀνωτέρω γεγονότων καταδεικνύεται σαφῶς ὅτι: «Ἡ προθετικῶς καὶ ὑστεροβούλως ἀποδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Στρατηγείου μομφὴ εἰς τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν τῆς ἀποτυχίας τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως φωρᾶται ὁλοσχερῶς ψευδὴς καὶ ἀστήρικτος. Τοὐναντίον δὲ διαπιστοῦται ἀκλονήτως καὶ πασιδήλως ὅτι: ἐὰν ἐγκαίρως διετάσσετο παρὰ τῆς Στρατιᾶς ἡ ἄμεσος ἐκτέλεσις τῆς προτάσεως αὐτοῦ περὶ μετακινήσεως τοῦ Β΄ Σώματος καὶ οὐχὶ βραδύτερον, ὡς διετάχθη, ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἐτερματίζετο ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων».

Ἀποχώρησις τῆς Στρατιᾶς

Ἡ Στρατιά, πρὸ τῆς ἀτέγκτου πραγματικότητος εὑρεθεῖσα καὶ ἀναμενομένης τῆς ἐνάρξεως τῶν βροχῶν, ἥτις θὰ

καθίστα ἀβάτους τὰς φυσικὰς ὁδούς, δι' ὧν ἐφωδιάζετο τὸ Στράτευμα καὶ προβλέπουσα σοβαρωτάτους κινδύνους διακοπῆς τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ του, ἐπιπολαίως ἀρχικῶς μελετηθέντος, ἐγκατέλιπε τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων σκοποῦ, καὶ διέταξε τὴν ἀποχώρησιν καὶ τὴν ἐπάνοδον τῶν Μονάδων εἰς τὰς θέσεις ἐξορμήσεως τῆς 1 Αὐγούστου.

Ζευχθέντος δὲ τοῦ Σαγγαρίου δι' ἑπτὰ γεφυρῶν, συνεκεντρώθη παρ' αὐταῖς τὸ ὑλικὸν τοῦ Στρατεύματος. Τὴν 30 Αὐγούστου, ὁ πολέμιος συγκεντρώσας νέας δυνάμεις ἐπετέθη κατὰ τῆς VII Μεραρχίας, τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἀποτελούσης καὶ αἱματηρότατα ἀποκρουσθείς, τρέπεται εἰς φυγήν. Πρὶν δὲ αὕτη ὑποχωρήσῃ ὄπισθεν τοῦ Σαγγαρίου, κατέστρεψε τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ Μπολατλὶ μέχρι τῆς γεφύρας εἰς μῆκος 8 χιλιομέτρων.

Τὴν νύκτα τῆς 30 Αὐγούστου, ἐκκενοῦνται ἅπασαι αἱ θέσεις καὶ αἱ ἐννέα Ἑλληνικαὶ Μεραρχίαι συγκεντρωθεῖσαι παρὰ τὸν ποταμὸν διαβαίνουσιν αὐτὸν ἀνενόχλητοι. Μεθ' ὅ, διαλυθεισῶν τῶν γεφυρῶν, αἱ Μονάδες ἐγκαθίστανται ἐπὶ τῆς Δυτικῆς ὄχθης αὐτοῦ. Κατὰ τὰς πέντε δὲ ἡμέρας καθ' ἃς διεκομίζοντο τὰ Νοσοκομεῖα καὶ μετεφέρθη τὸ ὑλικόν, κατεστράφη ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μέχρι 30 χιλιομέτρων.

Τὴν 3 Σ]βρίου, ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 12 χιλ. Πεζικοῦ καὶ 2 χιλ. Ἱππικοῦ πορευθὲν διὰ τῆς παρὰ τὸν Σαγγάριον παρυφῆς τῆς ἀξύλου ἐρήμου εἰς τρεῖς φάλαγγας, ἐσχηματισμένου, κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ πρὸς κατάληψιν τοῦ σπουδαιοτέρου κόμβου συγκοινωνίας καὶ κέντρου ἐφοδιασμοῦ, αἱματηρῶς ἀποκρουσθέν, ἐτράπη εἰς φυγήν.

Τὴν 18 Σ]βρίου, ἐχθρικὸν τμῆμα ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν μετὰ Πυροβολικοῦ ἐπετέθη κατὰ τοῦ δεξιοῦ τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος, ὅπερ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Στρατιᾶς ἐκ τοῦ Σαγγαρίου, ἀπετέλει τὸ ἀκρότατον αὐτῆς δεξιόν, ἔχον προηγουμένως τὰς δυνάμεις του πρὸς Τσάϊ-Μπουλαβαντὶ περὶ τὰ 65 χιλιομ. Ν. ἀπὸ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἰκονίου, τὸ ὁποῖον ἀποκρουσθὲν ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν. Ἕτεραι δὲ ἐχθρικαὶ δυνάμεις κατευθυνόμεναι κατὰ τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ ἐπίσης ἀπεκρούσθησαν.

Συγχρόνως ἐνισχυθὲν τὸ Ν. Συγκρότημα ὑπὸ τοῦ Α΄ Σώματος ἐνήργησεν ἀντεπίθεσιν καθ' ἣν διεξήχθη ἀγὼν τραχύτατος καὶ αἱματηρότατος τοῦ πολεμίου ἀπωθουμένου βῆμα πρὸς βῆμα. Τοῦ ἀγῶνος δὲ εὑρισκομένου ἐν πλήρει ἀκμῇ, ἐθεάθησαν ἰσχυραὶ ἐχθρικαὶ δυνάμεις κατευθυνόμεναι

ἐκ τοῦ Σαγγαρίου πρὸς τὸ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσάρ. Εἰς ἐνίσχυσιν τῶν μαχομένων, προσέτρεξε τὸ Β' Σῶμα ὑπὸ τὸν ἀντικαταστήσαντα τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν ἀποχωρήσαντα αὐτοῦ, Ὑποστράτηγον Τρικούπην Ν. μὲ ἐπιτελάρχην τὸν Συνταγματ. τοῦ Πεζικοῦ Σαγιᾶν Λ. καὶ συνεχίσθη ὁ ὑπέρτατος ἀγὼν καθ' ὅν, ὁ πολέμιος ἀπειληθεὶς ὑπὸ τῆς ΙΙ Μεραρχίας διελθούσης τὴν στενωπὸν Γιαποὺς-Ντὰγ καὶ καταλαβούσης, κατόπιν ἀγῶνος, τὸ Μπορεντὶ κατὰ πλευρὸν καὶ κατὰ νῶτα, διακόψας τὸν ἀγῶνα ἀπεχώρησε νύκτωρ, τὴν 23 Σ]βρίου, ἐσπευσμένως εἰς 30 χιλιομ. ὄπισθεν τοῦ Μαγιάτ. Αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ἀπόπειρα τοῦ πολεμίου, ἐφεξῆς μὴ δόντος σημεῖον ζωῆς.

Κατὰ τὴν γιγαντομαχίαν ταύτην αἱ ἀπώλειαι τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἀνῆλθον εἰς Ἀξιωματικοὺς φονευθέντας 214 καὶ τραυματίας 735. Εἰς Ὁπλίτας φονευθέντας 3665 καὶ τραυματίας 18618. Διὰ τοὺς ὁποίους ἁρμόζει πληρέστατα τὸ ὑπὸ τοῦ Λυσίου γραφὲν διὰ τοὺς Μαραθωνομάχους. «Οὐ λογισμῷ εἰδότες τοὺς ἐν Πολέμῳ κινδύνους ἀλλὰ νομίζοντες περὶ τῶν ἀγαθῶν καταλείπειν λόγον, οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων ἀλλ' ἀπήντησαν ὀλίγοι πρὸς πολλούς».

Καὶ οὕτως μετὰ ἡρωϊκωτάτους ἀγῶνας, μεγίστας ἀπωλείας, ἀφαντάστους κόπους καὶ ἀπεριγράπτους στερήσεις, ἡ Στρατιὰ κρούσασα τὰς πύλας τῆς Ἀγκύρας πρὸ ἀνυπερβλήτων ποικίλων ἐμποδίων εὑρεθεῖσα, ἀνεκρούσατο πρύμναν, ἀποκρούσασα πάσας τὰς ἐπιθέσεις τοῦ πολεμίου, τελικῶς εἰς φυγὴν τραπέντος. «Σφάλμα δὲ σημαντικὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ προέλασις πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀγκύρας ἥτις καὶ ἐπιτυγχανομένη δὲν θὰ ἐπέφερε τὴν ἧτταν τοῦ πολεμίου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης».

Ἐγκατασταθείσης τῆς Στρατιᾶς εἰς τὰς θέσεις αὐτῆς, οὐδεμία ἐλήφθη φροντὶς παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς ὀχύρωσίν της, παρέμενε δὲ αὕτη εἰς ἀσημάντους ὀχυρώσεις σχεδὸν ἀνοχύρωτος, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἥν, ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ πολεμίου, μεθ' ἣν κατέρρευσε. Καθ' ἅπαν δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦτο ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς παρέμενεν ἀπρακτῶν καὶ ὑφιστάμενος ἀνοχῇ τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν Ἡγητόρων του τὴν διαβολὴν καὶ συκοφαντίαν τῶν Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν καὶ Πρακτόρων τῆς Βενιζελικῆς φατρίας.

Ἐπιστροφὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου εἰς Ἀθήνας

Ἐν Δορυλαίῳ εὑρισκόμενος ὁ Βασιλεύς, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς προελάσεως τῆς Στρατιᾶς, αἰφνιδίως ἠσθένησε σοβαρώτατα, κατὰ γνωμάτευσιν δὲ τῶν ἰατρῶν μετεφέρθη τάχιστα εἰς Προῦσσαν, ἐγκατασταθεὶς εἰς μικρὰν ἔπαυλιν, τεθεῖσαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Μεγαλειότητός του. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν δὲ τῆς Στρατιᾶς καὶ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῆς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, μετὰ τρίμηνον σχεδὸν διαμονὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐπιβιβασθείς, τὴν 14 Σ]βρίου, ἐν Μουδανιᾷ τοῦ ὑπερωκεανείου «Κωνσταντινούπολις», τὴν 16 δὲ ἀποβιβασθεὶς εἰς Πειραιᾶ ἀνῆλθεν εἰς Ἀθήνας, σοβαρώτατα κλονισθείσης τῆς ὑγείας του, ἐγκατασταθεὶς ἐν Δεκελείᾳ, ὅπου ὁ καθαρὸς ἀὴρ καὶ ἡ ἀπόλυτος ἡσυχία καὶ ἀνάπαυσις συνετέλεσαν εἰς ποιάν τινα ἀποκατάστασιν αὐτῆς.

Ἀπερχόμενος ὁ Βασιλεὺς τῆς Προύσσης, ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Στράτευμα, τὴν 11 Σ]βρίου, τὸ κάτωθι Διάγγελμα, ἐξυμνῶν τὴν γενναιότητα, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν αὐτοῦ :

«Ἀξιωματικοί ! Ὑπαξιωματικοί ! Στρατιῶται !

Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει μου, ἐκεῖ ὅπου μὲ καλοῦσι τὰ σήμερον ἐπιβαλλόμενά μοι καθήκοντα, θέλω νὰ σᾶς εὐχαριστήσω, θέλω νὰ σᾶς ἐπαινέσω, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως λόγοι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ σᾶς ἐκφράσωσιν ὅ,τι ἡ καρδία μου αἰσθάνεται. Τὸ μεγαλεῖον τῶν κατορθωμάτων σας τὰ ὁποῖα ὅλος ὁ κόσμος ἀναγνωρίζει καὶ θαυμάζει μὲ κάμνει νὰ εὐλογῶ τὸν Θεὸν ὅτι εἶμαι Ἕλλην. Ἐγένεσθε ἀντάξιοι ὅλων τῶν ἡρώων, τοὺς ὁποίους ἐγέννησεν ἡ Ἑλληνικὴ Φυλή, καὶ ἡ Ἱστορία θὰ ἀναγράφῃ τὴν ἐποχήν μας χρυσοῖς γράμμασι. Σεῖς ἐδείξατε τί ἀξίζομεν οἱ Ἕλληνες καὶ τί δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν, ὅταν πειθαρχῶμεν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος.

Ἐπλήξατε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν καρδίαν του, ἐχύσατε τὸ αἷμα σας, τὸ πολύτιμον Ἑλληνικὸν αἷμα, διὰ νὰ ἐλευθερώσητε τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας καὶ νὰ φέρητε πάλιν τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Χώραν ὅπου ἐμεγαλούργησαν οἱ προπάτορές μας. Καὶ διὰ νὰ κατορθώσητε αὐτό, ἐφέρατε εἰς πέρας εὐτυχὲς ἔργον, τὸ ὁποῖον κανεὶς ἄλλος στρατὸς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ τόσον καλῶς καὶ τόσον ταχέως. Σᾶς ἤκουσα: «Στὴν Ἄγκυρα, στὴν Ἄγκυρα», ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ σᾶς ἀφήσω νὰ φθάσητε ἐκεῖ καὶ νὰ ὑποστῆτε νέους κόπους καὶ νέας θυσίας, διότι τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἕως τώρα ἐκάματε μᾶς εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὸν σκοπόν μας.

Τὴν Χώραν, τὴν ὁποίαν ἐλευθερώσατε, εἶμαι βέβαιος ὅτι μὲ τὴν δύναμίν σας θὰ τὴν κρατήσετε ἰσχυρῶς. Θὰ δείξητε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος σᾶς βλέπει ἔκθαμβος ὅτι, ἐὰν ἐφθάσατε πολεμοῦντες ἐκεῖ ὅπου ἐφθάσατε, δὲν τὸ ἐπράξατε διὰ νὰ πολεμήσετε τοὺς Μουσουλμανικοὺς Λαοὺς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Χώραν τῶν Προγόνων σας, ἀλλὰ διὰ νὰ δόσητε εἰς ὅλους, ἀνεξαρτήτως Φυλῆς καὶ Θρησκεύματος, τὰ δῶρα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης, τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζουσι τὴν εἰρήνην καὶ κάμνουσι τοὺς Λαοὺς νὰ προοδεύωσι καὶ νὰ εὐτυχῶσι.

Τὸ πολεμικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἡ Πατρὶς σᾶς διέταξε νὰ πράξετε τὸ ἐξετελέσατε κατὰ τρόπον περίλαμπρον. Καὶ τώρα δὲν σᾶς ἀπομένει παρὰ νὰ ἐξασφαλίσητε τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, διὰ νὰ δόσητε τὸν καιρὸν νὰ γίνῃ ἡ πρέπουσα ἐργασία καὶ ὀργάνωσις, διότι θὰ ἦτο κρῖμα νὰ χαθῶσι τόσοι κόποι, τόσοι ἀγῶνες, τόση δόξα.

Ἅμα συμπληρώσετε καὶ τὸ ὀλίγον ἔργον τὸ ὁποῖον σᾶς ἀπομένει, θὰ ἐπιστρέψητε εἰς τὰς οἰκογενείας εὐτυχεῖς καὶ ὑπερήφανοι ὅτι ἐμεγαλύνατε καὶ ἐδοξάσατε τὴν ἀγαπητήν μας Πατρίδα. Ἡ ὁρμή σας ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τὴν λόγχην σας ἔδωκε σκληρὰ μαθήματα εἰς τὸν ἐχθρόν, ἀλλ᾽ αὐτὸς συντετριμμένος ὅπως τὸν κατηντήσατε, καραδοκεῖ καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ κουρασθῆτε διὰ νὰ σᾶς ἁρπάσῃ πάλιν τὰ ὅσα ἔχετε.

Δείξατέ του λοιπὸν ὅτι ὁ Ἕλλην δὲν κουράζεται, ὅταν ἀγωνίζεται διὰ τὴν Πατρίδα του, καὶ μὲ τὴν λόγχην προτεταμένην φωνάξατέ του : «Μολὼν λαβέ».

Κωνσταντῖνος Β.»

Ἀποχώρησις τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου

Διερχομένου τοῦ Στρατηγείου τοῦ Β΄ Σώματος ἐκ τοῦ χωρίου Σαριφὺ ἔνθα εὑρίσκετο τὸ Στρατηγεῖον τῆς XIII Μεραρχίας, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ αὐτῆς Συνταγμ. Βοῦλτσος Δ. ἀνέφερεν εἰς τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν, ἐν ἐκδήλῳ ἀδημονίᾳ, ὅτι ὁ Ταγματ. τοῦ Μηχανικοῦ Φιλίππου ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι ἐν συζητήσει, ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς Συνταγματ. Σαρρηγιάννης ἐδήλωσεν αὐτῷ ἀπεριφράστως ὅτι : «Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως καὶ ἡ ἐσπευσμένη διάβασις τοῦ Σαγγαρίου ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ Β΄ Σῶμα, ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας ἣν ἐπεδείξατο τοῦτο πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ πολεμίου».

Τὴν 9 δὲ Σ]βρίου, ἐκατασταθέντος τοῦ Στρατηγείου τοῦ Β΄ Σώματος ἐν Ἀκσακαλὶ τὴν ἑσπέραν προσελθὼν ὁ Ἀντι-

συνταγ. τοῦ Μηχανικοῦ Βότσαρης Δ. ἀνέφερεν εἰς τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω διάδοσις ἐκυκλοφόρει εὐρύτατα καὶ ἐν ὀργῇ καὶ ἀγανακτήσει συνέστησεν αὐτῷ ὅτι: «Ἐπεβάλλετο νὰ ἐνεργηθῇ πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς διασκέδασιν τῶν ψευδῶν αὐτῶν φημῶν τῶν ἐκθετουσῶν βαρύτατα τὴν τιμὴν τοῦ Β΄ Σώματος».

Κατόπιν τῶν ἐπισήμων πληροφοριῶν τούτων, ὁ Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Παπούλαν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν:

«Ντὲς-Βερὰν 10 Σεπτεμβρίου 1921

Στρατηγέ μου,

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀπασχολήσω δι' ὀλίγων, μὲ ἓν ζήτημα ὅπερ, νομίζω, πρέπει νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν σας. Ἐσχάτως ἔμαθον ἐκ πηγῶν ἃς δύναμαι νὰ κατονομάσω, ὅτι, ἀρκετὸς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς ἐν γένει δράσεως τοῦ Β΄ Σώματος. Τὸ ὅτι συζητοῦνται τοιαῦτα ζητήματα γενικῶς, βεβαίως δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἔχει σημασίαν καὶ δὴ σπουδαιοτάτην, εἶναι ὅτι, ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγ. Σαρρηγιάννης ἐξεφράσθη εἰς ὡρισμένα πρόσωπα ὅτι: «Ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πρὸς Ἄγκυραν ἐπιχειρήσεως καὶ ἡ ἐσπευσμένη διάβασις τοῦ Σαγγαρίου ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ Β΄ Σῶμα, ἕνεκα τῆς ἀπροθυμίας ἣν τοῦτο ἐπεδείξατο εἰς τὸ νὰ ἐπιτεθῇ». Τὸ κατ' ἐμέ, ὅστις ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διοικῶ τὸ Σῶμα τοῦτο, νομίζω, ὅτι ἔχω καθῆκον νὰ φέρω εἰς γνῶσιν σας τὰ ἀνωτέρω καὶ νὰ προσθέσω ὅτι: «Εἶναι βαρυτάτη ἡ μομφὴ ἐναντίον τοῦ Β΄ Σώματος ὅπερ ἐξετέλεσε παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ καθῆκόν του, ὡς ἄλλως τε μαρτυροῦσιν αἱ ἀπώλειαι αὐτοῦ». Ὅσον ἀφορᾷ ἐμέ, εἶμαι πάντοτε ἕτοιμος νὰ δόσω λόγον τῆς Διοικήσεώς μου, ἅμα οὗτος ζητηθῇ παρὰ τῆς ἀμέσως προϊσταμένης μου Ἀρχῆς.

Ἀνδρέας»

Ὁ Συγγραφεὺς τῆς παρούσης Συγγραφῆς ζήσας τὰ γεγονότα, καὶ ἐν τοῖς πεδίοις τῶν ἐνδόξων μαχῶν καὶ ἐν τῇ δολοπλόκῳ Διπλωματίᾳ καθ' ἅπασαν τὴν Ἐθνικὴν ἐποποιΐαν καὶ Τραγῳδίαν καὶ περιγράφων ταῦτα, ὡς εἴωθεν, ἀπὸ περιωπῆς, ἀνεπηρεάστως καὶ ἀπροσωπολήπτως χάριν τῶν μεταγενεστέρων, θεωρεῖ καθῆκον του ἐπιτακτικόν, Ἐθνικὸν καὶ Ἱερὸν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ πασιγνώστου γεγονότος ὅτι: «Ἡ δρᾶσις τοῦ Β΄ Σώματος κατὰ τὴν πρὸς Ἄγκυραν προέλασιν ἐν Τσαοὺς-Τσιφλὶκ

ἀγομένου ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Βλαχοπούλου Α. καὶ ἐν Καλὲ-Κρόττο ἀγομένου ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἐσημείωσε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου καὶ περιλάμπρου δράσεως τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς καὶ τὸ τέλος ἐνδόξου καὶ ἀειθαυμάστου Αἰῶνος, Μάρτιος 1821, Μάρτιος 1921 τῆς ὑπερλάμπρου καὶ ἀφθάστου Ἱστορίας τῆς ἀκαταβλήτου Ἑλληνικῆς Φυλῆς».

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν:

«Δορύλαιον 11 Σεπτεμβρίου 1921

Ὑψηλότατε!

Ἔλαβον τὴν ἐπιστολήν σας τῆς 10 Σ]βρίου καὶ δὲν φαντάζομαι ὅτι ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου μου, ἀτόπως φερόμενος, ἐξέφρασε γνώμην περὶ τῆς δράσεως τοῦ ὑφ' ὑμᾶς Σώματος.

Πρὸ πάσης ὅμως ἐξακριβώσεως τούτου, θεωρῶ καθῆκον μου νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, ὡς μόνος δυνάμενος νὰ ἐκφράσω ὑπεύθυνον γνώμην ὅτι, οὐδεμίαν διάκρισιν ἔκαμα μέχρι τοῦδε, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν τῶν ὑπ' ἐμὲ Σωμάτων Στρατοῦ. Ἅπαντα τὰ Σώματα ἐξετέλεσαν τὸ καθῆκον των μετὰ παραδειγματικοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διαταγῇ μου ἐξ ἴσου δι' ἅπαντα τὰ Σώματα ἐμνημόνευσα τῶν κυριωτέρων πεδίων μαχῶν εἰς ἃ διεκρίθησαν.

Ἡ διακοπὴ τῆς πρὸς Ἄγκυραν προχωρήσεως καὶ ἐπάνοδος εἰς τὰς πρὸ τοῦ Δορυλαίου θέσεις,δὲν ὑπῆρξαν ἀποτέλεσμα οὔτε μεμονωμένου τινὸς γεγονότος, οὔτε βεβαίως σφάλματος, ἀλλὰ ἐνέργεια ἣν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιχειρήσεως, εἶχε προΐδει ἡ Στρατιὰ καὶ ἣν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐδέχθη ὡς τὴν μόνην ἁρμόζουσαν.

Τὸ Β' Σῶμα ἔχει τόσα ἡρωϊκὰ κατορθώματα νὰ ἐπιδείξῃ, ὥστε οἱ Ἀξιωματικοί του δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ ἀσχολῶνται μὲ ἀνοήτους διαδόσεις κατακρινούσας, δῆθεν, τὴν ἐνέργειαν τοῦ Σώματος.

Μεθ' ὑψηλῆς τιμῆς

Α. Παπούλας»

Τὴν 17 Σ[βρίου, ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας τυχαίως συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα ἐν Μπιτοὺρ καὶ ἐν τῇ γενομένῃ συζητήσει, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν διαδόσεων, ἐβεβαίωσε δ' αὐτὸν ὅτι: «Ἐρωτήσας τὸν Συνταγματάρχην Σαρρηγιάννην περὶ αὐτῶν, ἔλαβε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι:

«Οὐδέποτε ἐξεφράσθη οὕτω περὶ Αὐτοῦ, οὔτε περὶ τοῦ Β΄ Σώματος». «Ἀμφότεροι ὅμως εἰς τὴν μετὰ ἓν ἔτος γενομένην δίκην τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου ἐλησμόνησαν ἐνόρκως ταῦτα».

Παρὰ τὰς ἐγγράφους ὅμως διαβεβαιώσεις ταύτας τοῦ Ἀρχιστρατήγου Παπούλα καὶ παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις, ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, τοῦ Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγματ. Σαρρηγιάννη, ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τοῦ Στρατηγείου ὁ ὑπόκωφος πόλεμος κατὰ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἐγκαλουμένου ὅτι: «Ἕνεκα αὐτοῦ ἀπέτυχεν ἡ πρὸς Ἄγκυραν προέλασις». Καὶ τοῦ μὲν Ἀρχιστρατήγου οὐδὲν ἐνεργοῦντος πρὸς κατάπαυσιν αὐτοῦ, τοῦ δὲ Συνταγμ. Σαρρηγιάννη ἐξακολουθοῦντος τὰς διαδόσεις, οὗτος ἤρξατο λαμβάνων μορφὴν πολιτικὴν κατὰ τῶν κρατούντων.

Πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης, δύο προὔκειντο λύσεις, ἢ καταγγελία κατὰ τοῦ Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγμ. Σαρηγιάννη, ἐπὶ συκοφαντίᾳ, ἥτις θὰ ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως Συναδελφικοῦ σπαραγμοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς σοβούσης ἐσωτερικῆς διχονοίας, ἢ ἀποχώρησις τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου ἀπὸ τῆς Στρατιᾶς. Ὅστις ἀνδροπρεπῶς καὶ ἐθνικῶς σκεπτόμενος, προτιμήσας τὴν δευτέραν λύσιν καὶ ζητήσας τρίμηνον ἄδειαν, ἀσμένως χορηγηθεῖσαν, ἀπῆλθεν ἐξ Ἐσκῆ Σεχήρ, τὴν 18 Σ]βρίου 1921, ἀντικατασταθεὶς ἐν τῇ Διοικήσει τοῦ Β΄ Σώματος ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Τρικούπη Ν.

Συνέπειαι τῆς ἀποτυχίας

Ὁ Κεμὰλ τρίβων τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ πιστεύσῃ πῶς ἀπεσοβήθη ἡ καταστροφὴ ἡ κρούσασα τὰς πύλας αὐτῆς ταύτης τῆς Ἑστίας αὐτοῦ, συγχρόνως διελάλει μέχρι περάτων τῆς ὑφηλίου, ὡς ἴδιον αὐτοῦ ἆθλον καὶ ἀτομικόν του κατόρθωμα τὴν οἰκειοθελῆ ἀποχώρησιν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, περιγράφων φανταστικὰς ἀποσυνθέσεις καὶ ἥττας αὐτῆς.

Ἡ ἄτεγκτος ὅμως πραγματικότης καὶ ἡ ἀκατάλυτος ἀλήθεια βοῶσιν ἁρμονικῶς ὅτι: Ἡ Ἑλληνικὴ Στρατιὰ εἰς 700 περίπου χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν βάσεων αὐτῆς ἑλληνοπρεπέστατα ἀγωνισθεῖσα καὶ συνάψασα μάχας αὐτόχρημα ἐπικὰς καὶ κατακτῶσα ἔδαφος πρὸ τῆς Ἀγκύρας κατηυλίσθη, ὁπόθεν ἀνενόχλητος ἀπεχώρησε».

Ἐχθρὸς δὲ νικητής, ὡς στεντορείως ἐκραύγαζεν ὁ Κεμὰλ ὅτι ἦτο, δὲν ἵσταται ἀπαθής, ἐν σεβασμῷ, θεατής, ὅταν στρατὸς ἀληθῶς ἡρώων διὰ λόγους ἀνωτέρας ἀνάγκης, καὶ οὐχὶ ἐχθρικῆς νίκης, ὑποχωρεῖ, ἀλλὰ καταδιώκει. Εἰς δὲ τὰς ἐπιθετικὰς ἐπιστοφὰς ἃς ἀπεπειράθη αἱματηρότατα ἀποκρουσθεὶς

τρέπεται εἰς ἄτακτον φυγήν, μὴ δοὺς περαιτέρω σημεῖα ζωῆς. Ἅπασαι αἱ καυχησιολογίαι αὗται τοῦ Κεμὰλ πανηγυρικῶς διεψεύσθησαν. Πλήν, δυστυχῶς Ἕλληνες ἀγόμενοι ἄλλοι μέν, ἐκ ταπεινοῦ κομματικοῦ συμφέροντος, ἄλλοι δὲ ἐξ ἀτομικῶν ἐλατηρίων, πρωτοστατούντων τοῦ βενιζελικοῦ Τύπου, δηλητηριάσαντος τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀμυνιτῶν, ὑπερβαίνοντες καὶ τὸν Κεμάλ, διετυμπάνιζον καὶ διεκήρυττον τοὺς ἀνυπάρκτους θριάμβους καὶ τὴν παρὰ τὸν Σαγγάριον οἰκτρὰν ἧτταν καὶ τελείαν καταστροφὴν τῆς Πατρίδος των, ἁμιλλώμενοι τὶς πρῶτος νὰ πείσῃ καὶ ἐντελέστερον νὰ πληροφορήσῃ τὴν Εὐρωπαϊκὴν γνώμην. «Οἷον ὕψος ἐθνικῆς πορώσεως. Οἷον βάθος κομματικοῦ φανατισμοῦ».

Ἡ μὴ κατάληψις τῆς Ἀγκύρας ἐνεθάρρυνε τὸν Κεμάλ, διασωθέντα ἀπροσδοκήτως ἐκ βεβαίας καταστροφῆς, ὅστις παρέμενε εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἀδιάλλακτος καὶ κατέβαλλε νέας προσπαθείας πρὸς στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν, καὶ ἐφοδιασμόν του, ἀποστελλομένης αὐτῷ μεγίστης ποσότητος πολεμικοῦ ποικίλου ὑλικοῦ καὶ ἐφοδιασμοῦ ὑπὸ τῶν Συμμάχων του Γάλλων καὶ Ἰταλῶν, καὶ τῶν Ἄγγλων οὐδεμίαν βοήθειαν παρεχόντων, εἰς τὴν διὰ τὰ συμφέροντα αὐτῶν πρωτίστως ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ἧς τὰ οἰκονομικὰ ἔβαινον εἰς χρεωκοπίαν καὶ οἱ στρατιῶται ἤρξαντο δεικνύοντες σημεῖα ἐμφανῆ δυσαρεσκείας πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως ὑπὸ τῶν Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν μεταπειθόμενοι.

Ἡ τοιαύτη πραγματικότης ἐπίεζεν, ἐφιάλτου δίκην, τὰ στήθη τῶν Κυβερνώντων, προβαλλομένου ἀμειλίκτου καὶ ἀπειλητικοῦ τοῦ προβλήματος τῆς ἀμέσου ἐγκαταλείψεως τῆς Μ. Ἀσίας, ἢ τῆς παραμονῆς ἐν αὐτῇ, μέχρις ἐξασφαλίσεως τοῦ πληθυσμοῦ διὰ πράξεως Διεθνοῦς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἄρχονται αἱ ἀγωνιώδεις προσπάθειαι, ἡ περιπετειώδης ἐξέλιξις, ἡ συρροὴ τῶν ἀτυχημάτων καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ τραγικὸν τέλος.

Ἄφιξις εἰς Ἀθήνας

Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως καὶ τὴν ἐγκατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς εἰς τὰς θέσεις αὐτῆς, μοὶ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἡ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἡ συνταχθεῖσα παρὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Ξ. Στρατηγοῦ, ἑνὸς τῶν

κυρίων ἐργατῶν αὐτῆς, ὅπως ἀνακοινώσω καὶ ἀναπτύξω ταύτην εἰς τοὺς Συναδέλφους μου Στρατιωτικοὺς Ἀκολούθους ἐν Σόφια τῶν Φίλων καὶ Συμμάχων Κρατῶν. Ἀλλ᾽ἐπειδὴ ἐκ τῶν προηγηθεισῶν συζητήσεών μου μετ᾽ αὐτῶν ἐγνώριζον, ὅτι ἦσαν πληρέστατα ἐνήμεροι τῶν συμβάντων καὶ τῆς καταστάσεως θεωρήσας ἀσύμφορον τὴν ἀνακοίνωσιν δὲν προέβην εἰς ταύτην.

Κληθεὶς δέ, δι᾽ ἐπείγοντας ὑπηρεσιακοὺς λόγους, εἰς Ἀθήνας, τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεώς μου, περὶ τὴν δείλην, ἀνῆλθον εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ παρουσιάσθην εἰς τὸν Βασιλέα ἐργαζόμενον ἐν τῷ γραφείῳ του, ὅστις μὲ ὑπεδέχθη μετὰ τῆς συνήθους εὐχαριστήσεως καὶ εὐμενείας. Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως, διατελῶν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Β. Διατάγματος τοῦ ἀναγράψαντος ὅτι, ὁ Βασιλεὺς μεταβαίνων εἰς Μ. Ἀσίαν πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχηγίας τῆς Στρατιᾶς, ὅτι οὗτος διηύθυνε τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Σαγγαρίου, ἐζήτησα ἐξηγήσεις περὶ τῆς ἐξελίξεώς της καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὴν συμβάντων, ἐκφρασθεὶς δυσμενέστατα κατὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Δούσμανη ὃν ἐθεώρουν Ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν κατηγορηματικότητος, σαφηνείας καὶ εἰλικρινείας, μοὶ εἶπεν, ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Οὐδεμίαν ἀνέλαβον ἐν τῷ Μετώπῳ διοίκησιν, παρέστην ἐν αὐτῷ, ὢν κατηγορηματικῶς κατὰ τῆς προελάσεως ταύτης, ὡς ἁπλοῦς θεατής. Διότι ἐκρίθη ἡ παρουσία μου ὅτι εἶχε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν μαχητῶν, ὡς καὶ πράγματι εἶχε τοιαύτην. Στρατηγὸς Αὐτοκράτωρ τῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του».

Συνεχίζων δὲ προσέθηκε: «Ἀδικώτατα καταφέρεσαι κατὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Δούσμανη, διότι καὶ αὐτός, ὡς ἁπλοῦς θεατὴς ἐν Μ. Ἀσίᾳ παρέστη. Ἐδέχθη δὲ προθύμως νὰ μὲ συνοδεύσῃ ἐκεῖ, ἀδιαφορῶν ἂν ἐζημιοῦτο καὶ ὡς Στρατηγὸς καὶ ὡς ἄτομον. Διότι οὗτος ὑπῆρξε πιστός μου φίλος καὶ εἰλικρινὴς συνεργάτης καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀκροτάτης εὐτυχίας μου καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς παρούσης ὑψίστης δυστυχίας μου. Ἀντιθέτως πρὸς ἄλλους οἵτινες, ἐφόσον μοὶ ἐμειδία ἡ τύχη, διηγκωνίζοντο καὶ βεβαίως θὰ τοὺς ἐνθυμεῖσαι, περὶ ἐμὲ εὐτελέστατα κολακεύοντες καὶ ὡς κῦνες λείχοντες καὶ περισαίνοντες. Μόλις ὅμως αὐτη ἤρξατο σκυθρωπάζουσα, ἀπεμακρύνθησαν ἐξαφανισθέντες κατὰ τρόπον κατάπτυστον καὶ χα-

ρακτηριστικῶς ἀγνώμονα». Ἀληθῶς: «Τῇ ἀχαριστίᾳ ἕπεται ἡ ἀναισχυντία ἥτις ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμὼν ἐστίν».

Ἐπὶ τῇ τελικῇ δὲ ἐρωτήσει μου, ἂν συνωμίλησε μετὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Μεταξᾶ περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων μοὶ ἀπήντησεν: «Ὁ Μεταξᾶς ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας ἐξεφράσθη κατηγορηματικῶς κατ' αὐτῆς. Ἐν ἀπολύτῳ ὅμως ἀνάγκῃ ἔπρεπε, κατὰ τὴν γνώμην του, νὰ κηρυχθῇ γενικὴ ἐπιστράτευσις καὶ ραγδαία ἐκτέλεσις αὐτῆς. Πρότασιν δὲ τῆς Κυβερνήσεως ἵνα ἀναλάβῃ τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς δὲν ἀπεδέχθη, ὡς φέρων καὶ πολιτικὰς εὐθύνας ὡς Ἐπιτελάρχης. Διορισμόν του ὅμως ὡς Ἀρχηγοῦ Μονάδος οὐδεμίαν προέβαλεν ἀντίρρησιν. Προφανῶς εὑρίσκετο ἐν δικαίῳ οὕτω σκεπτόμενος. Δὲν παραδέχομαι δὲ τὴν γνώμην καθ' ἥν, τῆς Πατρίδος εὑρισκομένης ἐν κινδύνῳ, οὐδεμία συγχωρεῖται ἀντίρρησις δι' ἐκστρατείαν μὴ ἐγκρινομένην ὁλοψύχως, καθόσον τὰ μέγιστα ἐπηρεάζει τὴν κρίσιν Ἀρχηγοῦ καὶ Ἐπιτελάρχου ἡ πεποίθησις περὶ τοῦ ἀσκόπου αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, οὐδεμία ἐπιτρέπεται ὑπόδειξις ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἐγὼ μετέβην κατὰ τὸ 1897 ὡς Ἀρχηγὸς μικροῦ καὶ ἀνοργανώτου στρατοῦ, ἀλλ' ἦτο διάφορος ἡ θέσις μου ὡς Διαδόχου, ἂν καὶ ἐγνώριζον ὅτι θὰ ἡττηθῶ ἐν περιπτώσει συγκρούσεως μετὰ τῆς Τουρκίας, ἥτις καὶ δὲν προεβλέπετο. Ἔκτοτε δὲν τὸν ἐπανεῖδον».

Τελευτῶν μετ' ἐκδήλου λύπης περιέγραψε τὴν διάστασιν τῶν Ἐπιτελῶν τῆς Βαλκανικῆς ἐποποιΐας, ἧς ἀφορμὴ καὶ αἰτία ἐγένετο ὁ Ἀντιστράτ. Δούσμανης, τὰ μέγιστα ἐπιζημίως. «Διότι ἔλειψεν ὁ τανυπτέρυξ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων Ἀετός, θανατηφόρος πληγωθείς, ὑπὸ τὰς τὰς πτέρυγας τοῦ ὁποίου σκιαζόμενοι ὡμονόουν».

Ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως

Οὕτω διαμορφωθείσης τῆς καταστάσεως προέκυψεν αὐτόματον τὸ πρόβλημα, τί θὰ ἔπραττεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις; Θὰ ἐγκατέλειπε τὴν Μ. Ἀσίαν ἐγκαταλείπουσα ἅμα καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων; Ἢ θὰ παρέμενεν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐν αὐτῇ, μέχρις ὅτου Διεθνὴς διακανονισμὸς θὰ ἀπεφάσιζε περὶ τῆς τύχης αὐτῶν;

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἀπεγνωσμένως ἐπάλαιεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις πρὸς εὕρεσιν λύσεως τοῦ τραγικοῦ προβλήματος. Ἐπειδὴ δέ, ἡ κατάστασις ἡ Διεθνὴς καθίστατο ὁσημέραι περιπλοκωτέρα, μὴ δυναμένη αὕτη νὰ ἐξεύρῃ λύσιν ἄλλην, ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τὸ ζήτημα σαφῶς πρὸ τῶν Συμμάχων.

Πρὸς τοῦτο, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν Μπαλτατζῆ συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Βουλευτοῦ Ὑποστρατ. Ξ. Στρατηγοῦ καὶ τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν Συμβούλων ἀνεχώρησαν, τὴν 4 Ο]βρίου 1921, εἰς τὰς Πρωτευούσας τῶν Συμμάχων πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πολιτικὴ τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ὄχι μόνον δὲν ἦτο φιλελληνική,ἀλλὰ καὶ ἐκδήλως καὶ ἐμπραγμάτως φιλοτουρκική, ἅπασαι αἱ ἐλπίδες τῆς Ἑλλάδος συνεκεντροῦντο ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀφιχθεῖσα εἰς Παρισίους, τὴν 8 Ὀ]βρίου, καὶ ἐπισκεφθεῖσα τὸν Γάλλον Πρωθυπουργὸν Μπριὰν ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ ὅτι : «Ἡ Γαλλία ἠδυνάτει νὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα διότι ὁ Γαλλικὸς Λαὸς ἦτο κεκμηκώς, ἀλλὰ κυρίως διότι ὁ Βενιζέλος καὶ οἱ συνεργάται του κατώρθωσαν διὰ τῆς προπαγάνδας των, νὰ πείσωσι τοὺς σημαίνοντας Γάλλους Πολιτικούς, ὅτι πᾶσα ἐνίσχυσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐσήμαινεν ἐνίσχυσιν τοῦ Γερμανοφίλου Βασιλέως καὶ τῶν ὁμοφρόνων Ὑπουργῶν του».

Ὁ Γούναρης, ἐπισκεφθεὶς τὸν αὐτόθι παρεπιδημοῦντα ἐν Παρισίοις Σ. Βλαστὸν διευθυντὴν τῆς «Ἀτλαντίδος» τῆς Ν. Ὑόρκης, ἐμάνθανε παρ αὐτοῦ ἀκατονομάστους ἐνεργείας τῶν Βενιζελικῶν.Παρὰ δὲ τοῦ Γάλλου Βουλευτοῦ Κοσσέν, ὧν ἀσθενοῦντα ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον, ἐπληροφορήθη ὅτι : Οἱ Πολίτης, Μιχαλακόπουλος, Νεγρεπόντης, Νάκος, Δαμβέργης καὶ ἄλλοι Βενιζελικοί, ἐσυκοφάντουν τὴν Ἑλλάδα, τὸν Βασιλέα της καὶ τὴν Κυβέρνησίν του, ἐν τῷ Γαλλικῷ Τύπῳ καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις ἐπισήμοις, διαβεβαιοῦντες ὅτι ἦσαν Γερμανόφιλοι».

Μεταβὰς δὲ τέλος καὶ παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Γαλλικῆς Γερουσίας Μπουρζὲ ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ ὅτι : «Ἕλληνες Πολιτικοὶ προσενεγκόντες μεγίστας ὑπηρεσίας τῇ Γαλλίᾳ προσπεπάθουν νὰ πείσωσι Γάλλους Πολιτευτὰς καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὅτι ὑποστηρίζοντες τὴν ἐνεστῶσαν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν,ὑποστηρίζουσι πραγματικῶς τοὺς Γερμανούς,τῶν ὁποίων αὕτη ἦτο ὄργανον τυφλόν.Ὅτι πρό τινος τὸν εἶχεν ἐπισκεφθῆ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Ε. Κυριακίδης, ἐφοπλιστής, ὅστις

προσεπάθησε νὰ πείσῃ αὐτόν, ἐπιδείξας καὶ ἐπιστολὰς τοῦ Πατριάρχου Μελετίου καὶ Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτευομένων Ἑλλήνων ἐγνωσμένων φίλων τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι διὰ δριμυτάτων φράσεων ἀπεκήρυσσον τὸ σημερινὸν Καθεστὼς τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀπεμπολοῦν τὰ δίκαια αὐτῆς».

Ἐγκάθετοι Βενιζελικοὶ μεταβάντες ἔξωθεν τοῦ Ξενοδοχείου «Λοῦβρον», ἀπεδοκίμασαν τὸν Ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Μπαλτατζῆν εἰσερχόμενον εἰς αὐτό, προσκληθέντα εἰς τεῖον ὑπὸ τοῦ Βαλσαμάκη δι' αἰσχρολογιῶν καὶ χειρονομιῶν κακοηθείας ἀνεκφράστου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκ Παρισίων, τὴν 14 Ὀ)βρίου, μετέβη εἰς Λονδῖνον ὅπου αἱ αἴθουσαι τοῦ Ι. Σταυρίδου καὶ τῆς Ἑλένης Σκυλίτση εἶχον μεταβληθῆ εἰς κέντρα κατασυκοφαντήσεως τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Γούναρης συναντηθεὶς μετὰ τοῦ φιλέλληνος Ἄγγλου Βουλευτοῦ Ὀκόνορ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν σύστασιν, νὰ καταβάλῃ συντόνους προσπαθείας, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βενιζελικῶν διενεργουμένην προπαγάνδαν ἐπηρεάζουσαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν.

Παρὰ τοῦ παρισταμένου δὲ κατὰ τὴν συνομιλίαν Διευθυντοῦ τοῦ«Μαγχεστριανοῦ Φρουροῦ»καὶ τοῦ«Ἡμερησίου Τηλεγράφου» ἐπληροφορήθη ὅτι: «Ὁ Πατριάρχης Μεταξάκης ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι: Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μ. Ἀσίας». Μετὰ τὰς διαμαρτυρίας καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ Γούναρη «ἀπεκάλεσεν οὗτος τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Μεταξάκη αἰσχράν».

Ὁ Γούναρης συναντηθεὶς ἐπανειλημμένως μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας Λόρδου Κῶρζον, συνεζήτησε μετ' αὐτοῦ τὴν κατάστασιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ τελικῶς «ἀνέθηκε τὴν προστασίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων εἰς τὰς Ἀγγλικὰς χεῖρας,ἀποδεχόμενος ὁλοσχερῶς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ».

Ὁ δ' Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἐδήλωσεν αὐτῷ ἀπεριστρόφως ὅτι: «Μέχρις ὅτου ἡ νέα Διάσκεψις κανονίσῃ τὰ πράγματα, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται, ἀποκρούων πᾶσαν Τουρκικὴν ἐπίθεσιν. Ἄλλως πᾶσα περαιτέρω συζήτησις ἦτο ματαία».

Ἐνῷ ὅμως ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἡτοιμάζετο νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν Συμμάχων, διὰ τὴν σύγκλησιν Διασκέψεως, ἐνέσκηψεν ὁ κεραυνὸς τῆς μονομεροῦς Συνθήκης τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ Κεμὰλ καὶ πᾶσα ἀπόπειρα Διασκέψεως ἐφαίνετο ματαιουμένη.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ μία ἀτυχία διαδέχεται τὴν ἄλλην. Ἂν δὲ καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπηγόρευεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Μ. Ἀσίαν, συγχρόνως ὅμως δέν συγκατετίθετο νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτὴν οὐδεμίαν οἰκονομικὴν ἀρωγήν, τὴν ἀγωνιζομένην πτωχοτάτην καὶ ἀδύνατον, ἀπὸ διετίας, πρὸς ὄφελος καὶ λογαριασμὸν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ πλουσιωτάτων Συμμάχων της, παρ' ὧν τελικῶς ἠξιώθη καὶ ἐγένετο εἰς τὸ ἀκέραιον ἡ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ χρησιμοποιοῦσα ἡ Ἑλλάς, αὐτοὺς μὲν ἔσωσεν, ἑαυτὴν δὲ κατέστρεψε.

Τελικῶς, ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ Διάσκεψις συνέλθῃ ἐν Κάνναις. Ὁ Γούναρης μεταβαίνων ἐκεῖ, διῆλθεν ἐκ Παρισίων καὶ Ρώμης, ὅπως κατατοπισθῇ εἰς τὴν κατάστασιν καὶ ἀντιληφθῇ τὰς κρατούσας διαθέσεις, ὅτε εὑρέθη αἰφνιδίως καὶ πρὸ συμφωνίας Ἰταλοτουρκικῆς. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀλλὰ μόλις αὕτη ἐπετεύχθη, ἐπῆλθεν ἡ πτῶσις τοῦ Γάλλου Πρωθυπουργοῦ Μπριὰν ἀναχωρήσαντος εἰς Παρισίους, καὶ ἡ ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Πουανκαρὲ καὶ αἱ διαπραγματεύσεις ἔδει νὰ ἀρχίσωσιν ἐξ ἀρχῆς. Τότε συγχρόνως καὶ ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις παρῃτήθη, οὗ ἕνεκα, ἡ Διάσκεψις τῶν Καννῶν ἀνεβλήθη καὶ ἐπὶ τετράμηνον οὐδὲν ἐγένετο.

Ὁ Πρωθυπουργὸς εὑρεθεὶς οὕτω, μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος,κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι : «Μόνον ἡ ἐκκένωσις τῆς Μ. Ἀσίας θὰ ἔσωζε τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς καταστροφῆς», ἀπεφάσισε τελικῶς νὰ ἐκθέσῃ ἀπεριφράστως καὶ σαφῶς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν.

Οὕτω, τὴν 23 Φεβρουαρίου 1922, ὑπέβαλε πρὸς αὐτὴν τὸ περίφημον ὑπόμνημα τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Τύπου, ἐνῷ σαφῶς καὶ ἀπροκαλύπτως, περιέγραφε τὴν δεινὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τὰς μεγίστας ἀνάγκας τοῦ Στρατοῦ καὶ τὴν ἀπειλὴν ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως. Καὶ ἐζήτει τὴν ἀρωγὴν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν ἔγκρισίν της, ὅπως ἐκκενώσῃ τάχιστα τὴν Μ. Ἀσίαν, πρὶν ἢ ἐπέλθωσι ὀλέθρια γεγονότα, ἐκ τῆς ὁσημέραι, ὑπὸ τῶν δύο Συμμάχων ποικίλης τοῦ Κεμὰλ ἐνισχύσεως. Κατέληγε δὲ τονίζων ὅτι : «Ἡ Ἑλλὰς ὑπήκουσε εἰλικρινῶς καὶ προθύμως πάντοτε εἰς τὰς ὑποδείξεις τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἐξελιπάρει τὴν προστασίαν αὐτῆς διὰ τοὺς Χριστιανικοὺς πληθυσμούς».

Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐκρίθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνή-

σεως ἀπαισιόδοξον καὶ λίαν ὑπερβολικὸν καὶ ἐξηκολούθησεν αὕτη ἐπιμένουσα ὅπως, πάσῃ θυσίᾳ, παραμείνῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὅπου εὑρίσκετο. Παρ' ὅλας δὲ τὰς ἐκθέσεις καὶ διαβεβαιώσεις, ἐφρόνει καὶ ὑπεστήριζεν, ὅτι ὁ πολέμιος ἦτο ἀνίκανος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοῦτον.

Ἡ ἐπίσημος ἀπάντησις, τῆς 6 Μαρτίου 1922, τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξέφραζε τὴν ἐλπίδα ὅτι: «ἡ κατάστασις δὲν ἦτο τόσῳ κρίσιμος, ὅσῳ περιέγραφε ταύτην ὁ Ἕλλην Πρωθυπουργός, ὅτι θὰ συνεκαλεῖτο ταχέως Διάσκεψις ἐν Παρισίοις, ἐν ᾗ θὰ ἐλαμβάνετο ἀπόφασις διὰ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα». Κατέληγε δὲ δηλῶν ὅτι: «ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ Ἑλλὰς ἐδέχθη νὰ ἐμπιστευθῇ τὰ συμφέροντά της εἰς τὰς χεῖρας τῶν Συμμάχων, ἔπρεπε νὰ ἐξεύρῃ καὶ τὸν τρόπον ἀναμονῆς τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν».

Ἡ ἐν Παρισίοις συνελθοῦσα Διάσκεψις, κατὰ Μάρτιον 1922, ἐπρότεινεν ἀνακωχήν, ἣν ἡ Ἑλλὰς προθύμως ἀπεδέχθη. Ἡ Τουρκικὴ ὅμως ἀντιπροσωπεία ἐπέμενεν, ὅπως ἡ ἀνακωχὴ ᾖ ταυτόχρονος μετὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Σύμμαχοι ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν ταύτην, διότι ὁ ὅρος τῆς ἐκκενώσεως ἀπετέλει μέρος τῆς ὅλης Συνθήκης τῆς εἰρήνης. Ἡ Τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπέμενεν ἐπὶ τῆς ἐκκενώσεως πρὸ πάσης ἄλλης διαπραγματεύσεως. Οἱ Σύμμαχοι οὐδεμίαν εἶχον λάβει προηγουμένως ἀπόφασιν δι' ἐνδεχομένην ἄρνησιν αὐτῆς, καὶ ἡ διπλωματία των ἀπεδείχθη ὁλοσχερῶς ἀνίκανος, πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς λύσεως.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Κεμὰλ ἀπαύστως καὶ ἀόκνως προητοίμαζε καὶ συνεπλήρου τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Οἱ δὲ Ἀμυνῖται παραλλήλως καὶ ἐναμίλλως, ἐπολλαπλασίασαν τὰς ἐνεργείας καὶ προσπαθείας των, πρὸς κλονισμὸν τοῦ ἠθικοῦ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, τάξαντες ὡς μοναδικὸν αὐτῶν σκοπὸν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ νομίμου καθεστῶτος καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐργάτου τῆς τυχοδιωκτικῆς ἐκστρατείας, τοῦ καὶ διὰ τῆς τεθλασμένης ὁρῶντος μεγαλοφυοῦς Πολιτικοῦ καὶ τῆς καταστροφῆς ἥτις ἁπλῶς ἦτο ζήτημα χρόνου.

Σύγκλησις ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ Συμβουλίου

Ἕνεκα τῶν διενέξεων τῶν ὑφισταμένων μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ καὶ τῶν ἐν τῷ Στρατεύματι,περὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Ἀνωτάτου Στρατιωτικοῦ Συμβουλίου,ἐπεκράτησεν ἡ

γνώμη νὰ συνέλθῃ τοῦτο ἐν Σμύρνῃ,ὅπου καὶ συνεκλήθη, κατὰ τὰ μέσα Δ)βρίου 1921, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ Ἀντιστρατ. Παπούλα ὡς Προέδρου, τοῦ Ἀντιστρατ. Πρίγκηπος Ἀνδρέου Διοικητοῦ τοῦ Β΄ Σώματος, Ἀντιστρατήγ. Κοντούλη Α. τοῦ Α΄ Σώματος, Ἀντιστρατ. Πολυμενάκου τοῦ Γ΄ Σώματος, ἰδιαιτέρως φιλοξενουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατ. Παπούλα, Ἀντιστρατ. Μπαΐρα Α. τοῦ Ε΄ Σώματος καὶ τοῦ Ἀντιστρατήγου Μομφερράτου Διοικητοῦ τῆς Στρατιᾶς Θράκης.

Κατὰ τὸ Συμβούλιον τοῦτο, ἐκρίνοντο, μεθ' ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος, οἱ ἐξ ἀποτάξεως ἐπανελθόντες καὶ ἀναλόγου ἠπιότητος οἱ λοιποί. Ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, ἔχων συμφώνους καὶ τοὺς Ἀντιστρατήγους Κοντούλην καὶ Πολυμενάκον,ἐκηρύχθη ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῶν Ἀμυνιτῶν καὶ ἰδίως ἐκείνων ἐξ αὐτῶν,οἵτινες ἔδρασαν μεταχειριζόμενοι πᾶν μέσον πρὸς στρατολογίαν τοῦ στασιαστικοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, περιερχόμενοι τὴν Μακεδονίαν,τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου, χρησιμοποιοῦντες πρωτότυπα βίας μέσα. Πλήν, ἡ σθεναρὰ ἀντίδρασις τῶν Ἀντιστρατήγων Πρίγκηπος Ἀνδρέου, Μπαΐρα καὶ Μομφερράτου, ἠνάγκασε τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν εἰς ὑποχώρησιν, ἀφεθέντος τοῦ ζητήματος εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν.

Εἰς Σμύρνην αὐτοβούλως μετέβη καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης Β., Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, ὅπως συμμετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμβουλίου, ἀποστείλας τὸ φύλλον του πορείας εἰς τὸ Στρατηγεῖον πρὸς γνῶσιν. Ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας, ἐπιστρέφων τοῦτο, εἰδοποίησε συγχρόνως αὐτὸν ὅτι«ὤφειλε νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τοῦ αὐθημερὸν μετὰ μεσημβρίαν ἀναχωροῦντος ἐπιτάκτου ἀτμοπλοίου, ἄλλως θὰ ἀπεστέλλετο εἰς Ἀθήνας διὰ συνοδείας». Πρὸ τῆς τοιαύτης ἀπειλῆς κύψας οὗτος τὸν αὐχένα ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ Σμύρνης.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Συμβουλίου, παραμένων ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀντιληφθεὶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ὑπονομεύσεως τοῦ καθεστῶτος καὶ τὴν ἔκδηλον, ἐγκληματικὴ σιωπῇ καὶ ἀνοχῇ, ἀπάθειαν τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα, ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, συστήσας τὴν ἔγκαιρον λῆψιν τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων, πρὸς πρόληψιν ἀναποφεύκτων καὶ βεβαίων δεινῶν.

Ἐπρότεινε δὲ τὴν μετάβασίν του εἰς τὸ Μέτωπον, διὰ τὴν ἐμφανεστέραν ἀνάκρισιν καὶ πιστοποίησιν τῶν συνεργατῶν τοῦ Συνταγμ. Πλαστήρα, παραμένοντος ἀνενοχλήτου ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Διγενῆ Διοικητοῦ τοῦ Β΄ Σώματος. Ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας, οὐχὶ μόνον, δὲν ἐπείθετο, ἀλλὰ καὶ βαρέως

ἔφερε τὴν ἐπέμβασίν του ταύτην. Οὗ ἕνεκα, ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι: «Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ἐπιτρεπούσας τὴν ἀνεμπόδιστον ὑπονόμευσιν τῆς Πειθαρχίας καὶ τὴν εἰς ἀπείθειαν προτροπὴν τῶν Ἀξιωματικῶν, ἀναγκάζεται νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Στρατιᾶς». Ἀνέλαβε δὲ βραδύτερον τὴν Διοίκησιν τοῦ Ε΄ Σώματος, τοῦ Ἀντιστρατήγου Μπαίρα ἀποστρατευθέντος, ἕνεκα ὁρίου ἡλικίας.

Ἀντικατάστασις τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ

Ὁ Ν. Τριανταφυλλάκος, πολλάκις διατελέσας Ὑπουργός, ὀξυδερκὴς καὶ πεπειραμένος Πολιτικός, ἐναντίος τυγχάνων τῆς συνεχίσεως τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, δὲν ἐδέχθη νὰ μετάσχῃ τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη. Παρακληθεὶς ὅμως βραδύτερον παρ᾽ αὐτοῦ, ἀπεδέχθη τὴν θέσιν τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ Πλοιάρχου Βότση Ν. ὑποβαλόντος αἴτησιν ἀνακλήσεώς του δεκτὴν γενομένην, ὅπου μεταβάς, κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1922, ἀνέλαβε τὴν Ἁρμοστείαν. Παρ᾽ αὐτῷ ὡρίσθη ὡς Διευθυντὴς τῶν Γραφείων ὁ Διπλωματικὸς ὑπάλληλος Διώτης καὶ προσεκολλήθησαν οἱ Ταγμ. τοῦ Πυροβολ. Μένος καὶ Λοχαγ. Κεφαλᾶς.

Πρότασις ἐπιστροφῆς τῶν Ἀμυνιτῶν εἰς τὸ Μέτωπον

Οἱ Ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀμύνης, εἰς ἔριδας περιελθόντες, διῃρέθησαν εἰς δύο σφόδρα ἀντιμαχομένας μερίδας, ἐξ ὧν ἡ μεγαλειτέρα ἐτέλει ὑπὸ τὸν Ἀντιστράτηγον Ἰωάννου Δ., ἡ δὲ μικροτέρα ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Κονδύλην Γ. Συντηρούμενοι δέ, ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντες, διὰ μηνιαίων καταθέσεων τῶν ἐντοπίων Βενιζελικῶν, γιγνόμενοι ὁσημέραι φορτικοὶ καὶ ἀνυπόφοροι, ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς θέσεις των ἀμνηστευόμενοι.

Πρὸς τοῦτο, ὁ Ἀντιστράτηγος Ἰωάννου, συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Ζυμβρακάκη Ἐπ. ἐπισκεφθεὶς τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν Τριανταφυλλάκον, ὑπέβαλεν αὐτῷ τὴν πρότασιν ταύτην, ἥτις γενομένη ἀποδεκτή, μετὰ ἐπανειλημμένας συζητήσεις ἀπεφασίσθη: «Ἡ χορήγησις ἀμνηστείας εἰς τοὺς Ἀμυνίτας καὶ ἡ μετάβασις των εἰς τὰ ἐν τῷ Μετώπῳ Σώματά των». Ὁ Συνταγματ. Κονδύλης, μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν συνεννόησιν, μὴ προβὰ ὅμως εἰς οὐδεμίαν πρὸς παρεμπόδισίν

της ἐνέργειαν, εἰς μομφὴν δέ, ἀποδοθεῖσαν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει του, ὑπὸ τοῦ 'Αντιστρατ. 'Ιωάννου, ἐδήλωσεν ὅτι: 'Ἡ ληφθησομένη ἀπόφασις πεποιθότως φρονεῖ, ὅτι δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ».

'Ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Τριανταφυλλάκος Ν., τηλεγραφήσας τὴν συμφωνίαν ταύτην, συνίστα θερμῶς εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀποδοχήν της. Καθόσον ἡ προσθήκη 200 Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν, εἰς τὰς ἐν τῷ Μετώπῳ Μονάδας, δὲν θὰ ἐχειροτέρευε τὴν κατάστασιν, κατηργεῖτο ὅμως οὕτως ἡ ἀντεθνικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑστία, ἡ πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως, εἰς τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ τὸν διεξαγόμενον ἀγῶνα, ἐπιζημία. Ἡ Κυβέρνησις, ἀποδεχθεῖσα κατ' ἀρχὴν τὴν συμφωνίαν, ἐδήλωσεν ὅτι «θὰ ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ Ἀμυνῖται εἰς τὸ Στράτευμα ὑπό τινας ὅρους».

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνεχώρησαν, κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου 1922, εἰς Σμύρνην οἱ Λοχαγ. Ζέρβας, Κατσώτας καὶ Τσικνῆς, κομίζοντες ἐπιστολὰς τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ καὶ τοῦ Ἀντιστρατήγ. Ἰωάννου πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον Παπούλαν, δι' ὧν ἀνήγγελλον αὐτῷ τὴν Ὑπουργικὴν ἔγκρισιν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀμυνιτῶν εἰς τὰς τάξεις των, μετὰ τῆς παρακλήσεως ὅπως, οἱ κομισταὶ ἐπιστρέψωσι ταχέως εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ διαφωτίσωσι τοὺς λοιποὺς Ἀξιωματικούς, παρ' οἷς ἐγεννῶντο φόβοι ἐλλείψεως καλῆς πίστεως.

Ἡ πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον ἐπιστολὴ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ εἶχεν οὕτω:

«Φίλτατέ μοι Στρατηγέ!

Χριστὸς Ἀνέστη. Σᾶς εὔχομαι πᾶσαν εὐτυχίαν.

Εἶσθε ἐν γνώσει τῆς ἐπιτευχθείσης συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου καὶ πολλῶν Ἀξιωματικῶν ἐνταῦθα. Θεωρῶ ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, ὅτι συνετέλεσα, νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Στρατοῦ Ἀξιωματικοὶ χρησιμώτατοι καὶ νὰ ἀνακτήσωσι τὰ ἀξιώματά των καὶ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Ἑλλάδος μας, τῆς ἀγαπητῆς μας Πατρίδος.

Σὲ καταφιλῶ ὁ σὸς φίλος

Ν. Τριανταφυλλάκος»

Οἱ τρεῖς ἀποσταλέντες εἰς Σμύρνην Ἀξιωματικοί, ἐπιστρέψαντες εἰς Κωνσταντινούπουλιν, ἐκόμισαν τὰς ἀπαντήσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Ἰωάννου, συγχαίροντος αὐτὸν διὰ τὸν πατριωτισμόν του καὶ τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως τεθῇ καὶ πάλιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς

Κυβερνήσεως, διαβεβαιῶν αὐτόν,ὅτι οἱ Ἀξιωματικοὶ προσερχόμενοι εἰς τὰς τάξεις των θὰ τύχωσι πάσης περιποιήσεως, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ὁμόφρονάς των τοὺς παραμείναντας εἰς αὐτάς.

Εἰς δὲ τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν ἀπαντῶν, ἐξέθετε τὰς ἀντιλήψεις του ὡς πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἀμυνιτῶν εἰς τὰς τάξεις των, καὶ τὰς σκέψεις του περὶ τῶν γιγνομένων ἐνεργειῶν, διὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Μ. Ἀσίας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Ἁρμοστής,ἐξέθετε τὰς σκέψεις του περὶ τοῦ Ἀντιστρατήγου Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀμυνιτῶν καὶ κατέληγε δηλῶν διὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Μ.Ἀσίας:«Ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅ,τιδήποτεἀποφασισθῇ νὰ ἀποφασισθῇ ὑπὸ τοῦΚράτους καὶ μετὰ παρρησίας.Δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλα μὲν ὡς Κράτος νὰ ἀποφασίσωμεν καὶ ἄλλα διὰ στασιάζοντος, δῆθεν, στρατοῦ νὰ ἐπιχειρήσωμεν. Θὰ εἶναι τοῦτο ἡ χειροτέρα πολιτική, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ ἀκολουθήσωμεν, θὰ ἐπιφέρῃ δὲ μεγάλας καταστροφάς».

Ἐνῷ δὲ τὰ πάντα εἶχον συμφωνηθῆ καὶ αἱ ἑτοιμασίαι τῆς ἀναχωρήσεως εἶχον σχεδὸν περατωθῆ, κατέφθασε διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, δι' ἧς διετάσσετο ἡ εἰς Ἀθήνας μετάβασις τῶν Ἀμυνιτῶν καὶ ἐκεῖθεν, ἡ εἰς τὸ Μέτωπον ἀναχώρησις αὐτῶν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐκίνησε τὰς ὑποψίας των, περὶ τῶν πιθανῶς συμβησομένων, ἅμα τῇ εἰς Ἀθήνας ἀφίξει των, οὗ ἕνεκα, ἠρνήθησαν οὗτοι νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν Ὑπουργικὴν διαταγὴν καὶ παρέμειναν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐξειλίχθησαν βραδύτερον σοβαρὰ γεγονότα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ Σόφιας μεταβάς, δι' ἐπείγοντας ὑπηρεσιακοὺς λόγους καὶ τῶν συζητήσεων περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀμυνιτῶν συμμετασχὼν καὶ ἐπανειλημμένως μετὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Ἰωάννου συζητήσας περὶ τῆς καταστάσεως, ὡς αὕτη διεμορφοῦτο, οὗτος ἐν ἐκδήλῳ μεταμελείᾳ ἐξεφράζετο εὐλαβέστατα περὶ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, πολλάκις διαπληκτισθεὶς μετὰ τῶν ὑβριστῶν Αὐτοῦ, ἀπαγορεύσας ὅπου αὐτὸς παρίστατο, νὰ ὁμιλῶσιν ἀνευλαβῶς περὶ τοῦ προσώπου Του. Τελικῶς δέ, μὲ παρεκάλεσε, τὰς δηλώσεις του ταύτας, νὰ τὰς ὑποβάλλω δι' ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ ἐνδεχομένως, μεταβαίνων εἰς Ἀθήνας νὰ τὰς ὑποβάλω καὶ προφορικῶς, ἀσπαζόμενος εὐλαβῶς ἐκ μέρους του τὴν δεξιάν Του. Ἐπίσης καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Ζυμβρακάκης'Επ.ὅν ἀσθενοῦντα ἐπεσκέφθην ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ «Πέρα Πάλλας», μετὰ μεγάλης δριμύτητος καὶ

ἐκδήλου περιφρονήσεως ἐξεφράσθη περὶ τοῦ Βενιζέλου, ἀποκαλέσας αὐτὸν λαοπλάνον, δημοκόπον καὶ ἰδεοτελῆ κομματάρχην.

Μετ' ὀλίγον, κληθεὶς εἰς 'Αθήνας ὑπὸ τοῦ 'Υπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν, τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς μου,ἀνελθὼν εἰς τὰ 'Ανάκτορα, ἀνέφερον τῷ Βασιλεῖ, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν 'Αμυντῶν εἰς τὸ Μέτωπον καὶ τὸν λόγον τοῦ ναυαγίου αὐτῆς, ὡς καὶ τὰς δηλώσεις τοῦ 'Αντιστρατήγου 'Ιωάννου περὶ τῆς Μεγαλειότητός του, ὅστις, μετ' ἐκδήλου ἐντυπώσεως, ἀπήντησεν: «Εὐχαριστῶ τὸς Στρατηγὸν διὰ τὰ περὶ ἐμοῦ λεχθέντα. 'Ανωφελὴς ὅμως μεταμέλεια. Τὰ γενόμενα οὐκ ἀπογίνονται. Εἶναι ὅμως ἀπείρως λυπηρὸν διότι, ἀνδρεῖος καὶ ἱκανὸς 'Αξιωματικὸς τῆς 'Ελλάδος ἐδέχθη καὶ κατεδέχθη,νὰ γίνῃ εὐπειθὴς ὀπαδὸς τῆς Βενιζελικῆς Φατρίας. 'Η ἀδέκαστος 'Ιστορία θὰ ἀποδόσῃ ἑκάστῳ τὸ δίκαιον».

Μετὰ πενθήμερον ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετέδωκα πρὸς τὸν 'Αντιστράτηγον 'Ιωάννου τὴν ἀπάντησιν τοῦ Βασιλέως, ὅστις, μετ' ἐκδήλου συγκινήσεως, ἀκούσας ταύτην, περιέπεσεν εἰς στυγνὴν καὶ μακρὰν μελαγχολίαν.

Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς μου ἐπεσκέφθην τὸν 'Αρχηγὸν τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτικῆς 'Αποστολῆς Στρατηγὸν Πελλέ,λόγου δὲ γενομένου περὶ τῆς καταστάσεως εἶπον αὐτῷ: «'Η 'Ελλὰς ἔστω καὶ ἀργά,ἐξῆλθε παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Συνεννοήσεως,περὶ τὰς 300 χιλιάδες δὲ ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐπολέμησαν ὑπὲρ αὐτῆς, Εἰς τὴν 'Ελληνικὴν δὲ ἀνδρείαν καὶ λόγχην ὀφείλεται ἡ ἔναρξις τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου.'Ενῷ, ἀντιθέτως οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνωρίτατα ἐξῆλθον ὑπὲρ τῶν Κεντρικῶν καὶ ὅλαις δυνάμεσιν ἠγωνίσθησαν, ὅπως αἱ Γερμανικαὶ Στρατιαὶ εἰσέλθωσιν εἰς Παρισίους, ὁπόθεν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπειγόντως μετεστάθμευσεν εἰς Βορδώ. Τριακόσιαι δὲ χιλιάδες Συμμαχικοῦ στρατοῦ, μετέβησαν εἰς τὰ Βασίλεια τοῦ Πλούτωνος καὶ δέκα πέντε Συμμαχικὰ πολεμικὰ σήπονται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ 'Ελλησπόντου. 'Η 'Ελλὰς ζητεῖ μόνον νὰ ἀφεθῇ ἐλευθέρα, ἵνα ἐξαναγκάσῃ τὸν Κεμὰλ νὰ σεβασθῇ τὰς ὑπογραφὰς τῶν Συμμάχων τὰς τεθείσας κάτωθεν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, οἵτινες ἔχουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πραγματοποιήσωσι τάς, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, δοθείσας ἐπισήμους ὑποσχέσεις των».

'Ο Στρατηγὸς Πελλέ, ἐν ἐκδήλῳ στενοχωρίᾳ, μοὶ ἀπήντησεν : «Οἱ Σύμμαχοι ὑπεσχέθησαν εἰς τὴν 'Ελλάδα τὴν ὑποστήριξίν των, κατὰ τὸ μέτρον τὸ δυνατόν, τῶν συμφερόν-

των αὐτῆς. Ἡ Γαλλικὴ Πολιτικὴ σκέπτεται μὲ τὸν νοῦν καὶ οὐχὶ μὲ τὴν καρδίαν, ἥτις ἅπασα εἶναι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος».

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν, παρίσταντο καί τινες Ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ Συρίας, Στρατηγοῦ Γκουρώ, διερχομένου διὰ Κωνσταντινουπόλεως, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν Συνταγματάρχης παρεμβὰς εἰς τὴν συζήτησιν εἶπεν ἀλαζονικῶς: «Τὰ μικρὰ καὶ ἀπολίτιστα Κράτη πρέπει νὰ ὑπηρετῶσι τὰ πολιτισμένα καὶ ἰσχυρὰ μέχρις ὅτου καὶ αὐτὰ πολιτισθῶσι».

Εἰς τὴν ἀνάγωγον δήλωσιν ταύτην τοῦ Γάλλου Συνταγματάρχου, ἀπήντησα: «Ἔχετε πληρέστατα δίκαιον ταῦτα λέγων ἂν ἐννοεῖτε τοὺς Συμμάχους σας Τούρκους καὶ Βουλγάρους, ἂν ὅμως, τυχόν, ἐννοεῖτε τὴν Πατρίδα μου Ἑλλάδα, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω ὅτι: Ὅταν ὁ Πρόγονός μου ὁ Πλάτων ἀνέπτυσσε τὰς ὑψηλὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας του, περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ Δικαίου καὶ περὶ Πατρίδος, ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς Νόμους τῆς Πατρίδος, τὰ καθήκοντα τοῦ Πολίτου πρὸς αὐτὴν καὶ ἐχαρακτήριζε τὸ ἀδικεῖσθαι προτιμότερον τοῦ ἀδικεῖν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραφε τὴν Λογικήν. Ὁ Φειδίας, ὁ Ἰκτῖνος καὶ ὁ Καλλικράτης ἀνήγειρον τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ Προπύλαια. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἔγραφε τὸν Πανηγυρικόν του, οἱ Πρόγονοι τῶν νῦν ἐπαγγελλομένων τὸν πεπολιτισμένον διητῶντο εἰς τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰ σπήλαια, δέρματα χοίρων περιβεβλημένοι». Καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ συζήτησις καὶ οἱ συζητηταὶ ἀπῆλθον, ἐν εὐνοήτῳ ψυχρότητι, εἰς τὰ ἴδια.

Χωριστικὸν Κίνημα

Αἱ ἐπιχειρήσεις, τοῦ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου 1921, ἐκλόνισαν αἰσθητῶς τὸν Κεμαλισμὸν ἐν Τουρκίᾳ, γεγονὸς ὅπερ ἔθετεν ἐν ἀμφιβολίᾳ τὰ περὶ ἐπικρατήσεως σχέδια τῶν Βενιζελικῶν. Ὁ Κεμάλ, μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς πρὸς Ἄγκυραν, ἀναθαρρήσας καὶ δαψιλῶς ἐφοδιαζόμενος παρὰ τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν, ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Παραλλήλως δὲ καὶ ὁ Βενιζελισμὸς ἐπολλαπλασίασε τὰς προσπαθείας αὐτοῦ, πρὸς παράλυσιν τοῦ Νομίμου ἐν Ἑλλάδι καθεστῶτος καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ.

Ὡς ὄργανον δὲ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν σκοπῶν τούτων, ἐχρησίμευσε κυρίως ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄμυνα, ὡς

μέσον δὲ κύριον καὶ προεξάρχον, ἡ ἀπόπειρα δημιουργίας χωριστικοῦ κινήματος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἀποκληθέντος εὐφήμως καὶ σκοπίμως Αὐτονομιακοῦ, πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τοῦ ὁποίου ἀπῃτεῖτο ἀπαραιτήτως ἡ σύμπραξις ἢ τοὐλάχιστον ἡ συγκατάθεσις τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Σμύρνης Στεργιάδου καὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆςΜικρασιατικῆς Στρατιᾶς Ἀντιστρατήγου Παπούλα.

Διό, τὴν 10 Δ)βρίου 1921, ἐπεσκέφθη τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν,«ὡς ἁπλοῦς πολίτης διερχόμενος ἐκ Σμύρνης», ὁ Ἰατρὸς Σιώτης, κατ' ἐντολὴν τοῦ Συμβουλίου Ἀμύνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸ ἔδαφος ἦτο πρόσφορον καὶ ἐνθαρρυθείς, ἐζήτησε νέαν συνέντευξιν, ὡς ἀπεσταλμένος ἤδη τῆς Ἀμύνης, ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν 13 Δ)βρίου, καθ' ἣν προσελθὼν μεθ' ἑτέρου, ἐπρότεινεν αὐτῷ σύμπραξιν μετὰ τῆς Ἀμύνης, τεθέντος ὡς βάσεως ὅτι : «Ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἐφόσον τούτου προΐσταται ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ. Καὶ ἑπομένως, ὁ ἀγὼν οὗτος ἔδει νὰ χωρισθῇ τοῦ ἐπισήμου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ νὰ λάβῃ χαρακτῆρα καθαρῶς ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ Μικρασιατικοῦ πληθυσμοῦ, ὁπότε θὰ ἐτύγχανε τῆς συνδρομῆς αὐτῶν».

Ὁ Στρατὸς ὅστις θὰ διεξῆγε τὸν ἀγῶνα τοῦτον,θὰ ἀπετελεῖτο ἐξ ἐθελοντῶν καὶ ἐξ ὅσων θὰ ἤθελον ἑκουσίως νὰ παραμείνωσι ἐκ τῆς Δυνάμεως τῆς Στρατιᾶς τῆς Μ. Ἀσίας, οὗ τῆν Διοίκησιν θὰ ἀνελάμβανεν αὐτός. Ὁ Ἀντιστάτηγος Παπούλας ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι : «Πρὸ πάσης συζητήσεως, δὲν ἐννοεῖ νὰ θιγῇ τὸ ζήτημα τοῦ Βασιλέως, καὶ ἂν θὰ ἀνελάμβανε τὴν Διοίκησιν, θὰ τὸ ἔπραττε μόνον κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως».

Ὁ Σιώτης μετὰ τοῦτο μεταβὰς παρὰ τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ Στεργιάδῃ, ἐβολιδοσκόπησεν αὐτὸν σχετικῶς, ὅστις ἀπεριφράστως καὶ ἀπολύτως, ἀπέκρουσε τὸ κίνημα. Τὴν ἀπάντησιν λαβὼν ταύτην μετὰ τοῦ συνοδοῦ του ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Περὶ τὸ τέλος δὲ Ἰανουαρίου 1922, ἐπανελθὼν εἰς Σμύρνην ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν μακρὸν ὑπόμνημα τοῦ Προεδρείου τῆς Ἀμύνης,φέρον τὰς ὑπογραφὰς τῶν Κ. Σταυρίδου, Γ. Τζιώτη, Λ. Ἰασωνίδη, Π. Μεκέ, Λ. Καζανόβα καὶ Α. Ἀντίπα, «ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυμνεῖτο οὗτος καὶ ἀνεγνωρίζετο, ὡς ὁ μόνος Ἕλλην ὁ δυνάμενος νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ κίνημα, ὡς κεκτημένος ποικίλην ἱκανότητα, μεγάλην Πολιτικὴν καὶ Στρατιωτικὴν πεῖραν, καὶ ὡς συγκεντρώ-

γων εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν κοινὴν ἐκτίμησιν καὶ αὐτῶν τούτων τῶν φανατικωτέρων Βενιζελικῶν, χαρακτηριζόμενος ὡς ἀμέτοχος τῶν εὐθυνῶν τῶν ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του γενομένων ἐπιχειρήσεων. Παρεκαλεῖτο δὲ τελικῶς, νὰ δεχθῇ τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ ἱδρυθησομένου Μικρασιατικοῦ Κράτους, καθόσον ἦτο ἀδύνατον, οὐχὶ μόνον νὰ εὑρεθῇ ἄλλος ἀνὴρ συγκεντρώνων τὰ προσόντα τῆς ἐξοχότητός του, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς νὰ εὑρεθῇ ἓν πρόσωπον τῆς ἀπαιτουμένης περιωπῆς, διὰ τὴν ὑπάτην ταύτην θέσιν, ὃν ἡ Θεία Πρόνοια ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Στρατιᾶς».

Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἀνωτέρου ὑπομνήματος, ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας πρὸς διευκρίνησιν καὶ ἄμεσον ἀντίληψιν τῶν διαθέσεων τῆς Ἀμύνης, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ὑπαρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου Συνταγμ. Σαρρηγιάννην, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ Ταγματ. Σκυλακάκη, ἵνα φανῇ ὅτι ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἦσαν σύμφωνοι, συγχρόνως ἀναχωρήσαντος μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ Σιώτη, ἐν ἀπολύτῳ ἀγνοίᾳ τῆς Κυβερνήσεως, γεγονὸς ὅπερ προὐκάλεσεν εὐνόητα καὶ δυσμενῆ σχόλια.

Ὁ Συνταγμ. Σαρρηγιάννης ἀφιχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, πλὴν τῶν ἄλλων, ἐπεσκέφθη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα καὶ τὸν Πατριάρχην Μελέτιον, ὅστις μετὰ τὸ πέρας τῆς συνομιλίας των, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Βενιζέλον εἰς Παρισίους τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα:

«Α. Ε. Ἐλευθέριον Βενιζέλον, Παρισίους.

Στρατηγὸς Παπούλας ἐπὶ κεφαλῆς Ἐθνικοῦ στρατοῦ ἑτοιμάζεται ὅπως τεθῇ εἰς διάθεσιν Μικρασιατῶν, κηρυττόντων τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα των, ἀσχέτως πρὸς τὴν στάσιν τῆς Ἑλλάδος. Παπούλας ἀπέστειλεν Ὑπαρχηγὸν Ἐπιτελείου Σαρρηγιάννην, ζητῶν ὑποστήριξίν μου, ἣν ὑπεσχέθην ὁμόθυμον. Ὑπολογίζω ἐφ' ὑμῶν ὡς Διπλωματικοῦ Ἀντιπροσώπου. Πείθομαι ὅτι ἐλατήρια Κινήματος εἶναι ἐντελῶς Ἐθνικοῦ χαρακτῆρος. Θερμῶς ἱκετεύω μὴ στερηθῶμεν τῆς δυνάμεως τοῦ βραχίονός σας.

Πατριάρχης Μελέτιος»

Ὁ Βενιζέλος εἰς τὸ ἀνωτέρω τηλεγράφημα ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν:

«Α. Π. Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μελέτιον. Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπισύρατε ἐκ νέου προσοχὴν ὅτι, ἂν Ὕπατος Ἁρμοστὴς δὲν ἐπιδοκιμάζῃ Κίνημα καὶ ἀναλάβῃ διεύθυνσίν του, οὐδὲν καλὸν θὰ προκύψῃ, εἰμὴ ἐρείπια καὶ νέαι καταστροφαί.

Ἐλ. Βενιζέλος»

Διὰ τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος συμπεραίνεται λογικῶς ὅτι: Ὁ Βενιζέλος ἐπεδοκίμαζε, συνεμερίζετο καὶ ἐπεθύμει τὸ κίνημα, διότι ἄλλως ἡ "Αμυνα, οἴκοθεν ἐννοεῖται, δὲν θὰ προέβαινεν αὐτοβούλως εἰς τὴν ἀπόπειραν τόσον σοβαροῦ διαβήματος, ὅτι οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχεν οὗτος μεταστροφῆς ἐπὶ τὸ εὐνούστερον τῆς στάσεως τῶν Συμμάχων καὶ μάλιστα ἐμπράκτου ὑλικῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ ὅτι ἐφοβεῖτο καὶ ἐπεθύμει νὰ ἀποφύγῃ τὴν ρῆξιν μεταξὺ τῶν ὀργανωτῶν τοῦ κινήματος καὶ τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου, οὗτινος καλῶς ἐγνώριζε τὸν ἀνένδοτον καὶ ἀναποφάσιστον χαρακτῆρα.

Ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, ἀπέστειλεν ἐπίσης κρυφίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν ἐν Σμύρνῃ παραμένοντα προμηθευτὴν τῆς Στρατιᾶς ἰδιαίτερόν του φίλον Δ. Παπαϊωάννου, ὅστις συνετήρει αὐτὸν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Βενιζελικοῦ καθεστῶτος διώξεις καὶ φιλακίσεις αὐτοῦ. Οὗτος, ἐλθὼν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀμυνιτῶν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Σμύρνην διεβίβασε πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν τὴν ἑξῆς δήλωσιν τοῦ Συνταγματ. Κονδύλη: «Εἴπατε εἰς τὸν Στρατηγὸν ὅτι θὰ γίνῃ ἡμίθεος καὶ θὰ ἀναγράψῃ ἡ Ἱστορία, μὲ χρυσᾶ γράμματα τὴν δρᾶσίν του ταύτην, ἐὰν θελήσῃ νὰ ἀναλάβῃ ἐναργῶς τὴν ἡγεσίαν τοῦ νέου κινήματος τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, δι' ὅπερ τὸν ἐξορκίζω εἰς τὸν Πατριωτισμόν του».

Ἀναντιρρήτως, ἄλλοι ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ χωριστικοῦ κινήματος καὶ ἄλλα δι' αὐτοῦ ἐπεδιώκοντο τέλη. Ὡς σαφῶς καὶ ἐπαρκῶς καταδεικνύει τὸ κατωτέρω τηλεγράφημα, τοῦ διορατικοῦ, συνετοῦ καὶ πεπειραμένου Ὑπάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστοῦ Ν. Τριανταφυλλάκου.

«Ἀπολύτου προτεραιότητος. Κωνσταντινούπολις 8 Φεβρουαρίου 1922

Εἰς ἄκρον ἐμπιστευτικὸν διὰ Πρωθυπουργὸν Γούναρην

Ἐν συνεχείᾳ δελτίων ἀποστελλομένων εἰς Θεοτόκην, πληροφοροῦμαι, ὅτι σήμερον ἐλήφθη ὑπὸ Ἀργυροπούλου ἐπιστολὴ Σιώτου, ἀγγέλλουσα ὅτι συνεννόησις μετὰ Παπούλα κατέληξεν αἰσίως.

Πληροφοροῦμαι, ὅτι Παπούλας φθάνει σήμερον Ἀθήνας ὅπως πείσῃ Κυβέρνησιν καὶ Βασιλέα, ὅτι συμφέρει τὸ κίνημα καὶ ὅτι οὐδεμία δύναμις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ. Ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τονίζει, ὅτι οὕτως ἐλπίζουσι παραπλανήσωσι Βασιλέα καὶ Κυβέρνησιν, ὅπως μὴ Ἀξιωματικοὶ ἐγκαταλείψωσι τὸ Μέτωπον.

Ἀντίληψίς μου εἶναι, ὅτι δέον νὰ ληφθῶσιν ἐπειγόντως καὶ ἐγκαίρως κατάλληλα μέτρα, καθόσον Βενιζελικοὶ θέλουσιν ἐκμεταλλευθῇ τὸ κίνημα ἐναντίον Βασιλέως καὶ καθεστῶτος, ἀργότερα ἐκτο-

πίζοντες Παπούλαν, ὃν θέλουσι μεταχειρισθῇ μόνον ὡς ὄργανον, διότι κίνημα ὑπὸ Παπούλαν θὰ κάμῃ ἐντύπωσιν εἰς Στρατόν, ὅτι εἶναι ὑπὸ μυστικὴν ἔγκρισιν Βασιλέως καὶ Κυβερνήσεως καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀντίδρασις, ἀργότερα δὲ Ἀμυνῖται σκοπεύουσι λάβωσι μέτρα κατὰ πάσης ἀντιδράσεως.

Εἶναι ἐπίσης πιθανόν, ὅτι κίνημα θὰ φέρῃ ἀλληλοσπαραγμὸν εἰς τὸ Μέτωπον, πρὸς βλάβην ἐθνικῶν συμφερόντων. Κατὰ Στεργιάδου δυσπιστοῦσιν. Ἐν ἐπιστολῇ φέρεται ὡς χρόνος κινήματος προσεχέστατος.

Ν. Τριανταφυλλάκος»

Ὁ Συνταγματ. Σαρρηγιάννης, κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1922, ἐπιστρέψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Σμύρνην, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Σιώτου εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰς ἐκεῖ συνομιλίας καὶ ἐνεργείας του, αἵτινες δὲν διεφώτισαν περισσότερον τὸ ζήτημα, οὐδὲ προήγαγον αὐτό, πέραν τοῦ σημείου τῆς ἀποστολῆς τῆς πρὸς τὸν Ἀντιστράτηγ. Παπούλαν ἐκθέσεως τῆς Ἀμύνης.

Περὶ τὰ μέσα Μαρτίου, κατέφθασεν εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀντιστράτηγ. Παπούλας, τῇ συστάσει τοῦ ὁποίου, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης ἐδέχθη τὸν Σιώτην εἰς ἀκρόασιν ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐπιτελάρχου Ὑποστρατ. Πάλλη Κ. Ὁ Σιώτης ἀνέπτυξεν αὐτῷ, τὸ πρὸς τὸν Ἀντιστράτ. Παπούλαν ὑπόμνημα τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης, τῆς 28 Ἰανουαρίου 1922, τὸ περιέχον ἐλπίδας ὑποστηρίξεως τῶν Συμμάχων, συρροῆς ἐθελοντῶν, ἐπωφελοῦς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἐπισήμου Κράτους εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν ἀλυτρώτων, περὶ χρηματικῶν ἐράνων καὶ συνομολογήσεως μεγάλου δανείου.

Τὰ προβληθέντα ἐπιχειρήματα ὑπὸ τοῦ Σιώτη ὑπὲρ τοῦ κινήματος, ἀσύστατα κατὰ βάσιν καὶ παιδαριώδη κατ' οὐσίαν, ἀνετρέποντο ἀφ' ἑαυτῶν κατὰ τὴν πρόοδον τῆς συζητήσεως διὸ καὶ μετὰ σύντομον ἀνάλυσιν αὐτῶν, ὁ Πρωθυπουργὸς Γούναρης κατέληξεν εἰπών : «Ἡ Ἑλλὰς ἀγωνίζεται ὡς ἀγωνίζεται, εἰσφέρουσα ἀφθόνως τὸ αἷμα καὶ τὸ χρῆμα τῶν τέκνων της, χάριν τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν των, θὰ ἐξακολουθήσῃ δὲ ἀγωνιζομένη, μέχρις ὅτου ἐξασφαλίσῃ τὴν τύχην αὐτῶν. Εἰς ὑμᾶς ἀπόκειται νὰ προσθέσητε εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τὰς δυνάμεις ἃς ἰσχυρίζεσθε ὅτι διαθέτετε. Θὰ δεχθῶμεν ταύτας εὐχαρίστως, πρὸς ταχυτέραν περάτωσιν τοῦ ἀγῶνος».

Τῆς ἀκροάσεως περατωθείσης, οἱ συζητηταὶ ἀπεχωρίσθησαν καὶ ὁ Σιώτης ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἐκθέ-

ση τὴν ἀντιπρότασιν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀμύνης, ἥτις φυσικῶς καὶ εὐνοήτως ἀγρὸν ἠγόρασε.

Ἀντίκτυπος τῶν φημῶν τοῦ κινήματος

Ἀναχωρήσας συγχρόνως καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας εἰς Σμύρνην, ἐνετάλη κατηγορηματικῶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως παύσῃ ὁλοσχερῶς πᾶσαν συζήτησιν περὶ χωριστικοῦ κινήματος καὶ νὰ μὴ δέχεται παρουσιαζομένους πρὸς κατάταξιν ἐθελοντὰς καὶ ὑλικὰ ἢ χρηματικὰ μέσα. Ἅμα δὲ τῇ ἀφίξει του εἰς Σμύρνην φῆμαι διεσπάρησαν ἀμέσως περὶ ἀποσχίσεως τοῦ Στρατοῦ,ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ νομίμου Κράτους, αἵτινες ἔσχον ἐπὶ τοῦ Στρατεύματος σοβαρωτάτην ἐπίδρασιν.

Αἱ φῆμαι αὗται ἔφθασαν μέχρις Ἀθηνῶν, οὗ ἕνεκα, ἡ Κυβέρνησις ἐπέστησε σχετικῶς τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου, αἵτινες ἐμορφώθησαν ἐκ τῆς ἐπαμφοτεριζούσης στάσεως αὐτοῦ. Καθόσον, δημοσίᾳ μὲν διεκήρυττεν ὅτι «θὰ ἐκτελέσῃ τὰ κελεύσματα τῆς Κυβερνήσεως, ἰδιαιτέρως δὲ ὅτι ἐνεστερνίζετο τὴν ἰδέαν τοῦ κινήματος». Κατόπιν ὅμως τῶν παρατηρήσεων τῆς Κυβερνήσεως, ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον διαψεύδουσαν τὰς φήμας ταύτας,«ἠρωτῶντο ὅμως ταυτοχρόνως δι᾽ αὐτῆς οἱ ἀναγνῶσται,περὶ τῆς γνώμης των διὰ τὸ κίνημα».

Πλὴν καὶ μετὰ τὴν διαταγὴν ταύτην, ἐπέτεινε τὴν σύγχυσιν ἡ ἀποστολὴ τηλεγραφήματος συγχαρητηρίου παρ᾽ αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τοῦ Θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ»ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς 25 Μαρτίου 1922 πρὸς τὸν Πατριάρχην Μελέτιον, ὅπερ ἀπετέλει οὐσιαστικῶς καὶ ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, κατακρατηθὲν ὑπὸ τῆς Ὑπάτης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστείας.

Εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, ὅπερ ἐκ προθέσεως συνετάχθη ἀπροσώπως ὑπὸ τοῦ Ὑπασπιστοῦ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ταγματάρχου Διαλετῆ Ι. ὡς διαφωνοῦντος, προέβαλε σοβαρὰς ἀντιρρήσεις ὁ Ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς Ὑποστράτ. Πάλλης, φρονῶν ὅτι «ἦτο ἀσύμφορος ἡ ἀποστολὴ εἰς τὰς Ἐθνικὰς ὑποθέσεις καὶ ὅλως ἀντικειμένη εἰς τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἀπεκήρυξε καὶ δὲν ἀνεγνώρισεν αὐτόν, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς, τοῦ κομματικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν μηχανορραφιῶν αὐτοῦ, ἀπαγορεύσασα πᾶσαν μετ᾽ αὐτοῦ ἐπαφὴν τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων, τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τῶν Διπλωματῶν».

Ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω ἀφορμῆς καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς

ταύτας μεταβὰς ἐκ Σόφιας εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχὴν δι' ἐπείγοντας λόγους ἐθνικοὺς δὲν ἐπεσκέφθην αὐτόν, ὡς εὐλαβῶς θὰ ἔπραττον, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, διότι καὶ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐν Μακεδονίᾳ ἐγνωρίσθην μετ' αὐτοῦ προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς γνήσιος Αἰτωλός, ἐθεώρουν τὸν Πατριάρχην, ὡς τὴν Σεβασμίαν κορυφὴν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ Ἔθνους, ἥτις ἐξεδηλώθη κατὰ τὴν Μεγάλην ἐπανάστασιν, καθ' ἥν, οἱ Προύχοντες τοῦ Μεσολογγίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ στενώτατοι συγγενεῖς μου ἐξ αἵματος, ἐξήγειραν τοὺς Μεσολογγιομάχους μὲ τὴν ἰαχήν: «Εἰς τὰ ὅπλα πολεμάρχοι, κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη».

Τό, παρὰ πᾶσαν λογικὴν καὶ δεδικαιολογημένην ἀντίδρασιν, ἀποσταλὲν παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα τηλεγράφημα εἶχεν οὕτως.

«Πατριαρχεῖον, Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς μεγάλην τελετὴν Ἑλληνικῆς ἀποκαταστάσεως, ὑπερήφανος ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς διὰ μεγάλους ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας, ἐπιδικάζει διὰ τῆς ἐθελοθυσίας καὶ τοῦ αἵματός του, τὸ δίκαιον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ.

Ἀντιστράτηγος Παπούλας»

Οὕτως ἔληξεν ἡ ἀπόπειρα τῆς Ἀμύνης, πρὸς ὑφαρπαγὴν τῆς δημιουργίας τοῦ χωριστικοῦ αὐτονομικοῦ κινήματος ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἡ σχοῦσα ὡς μόνον θετικὸν ἀποτέλεσμα, τὴν δημιουργίαν ἐκρύθμου καταστάσεως παρά τε τῷ Στρατεύματι καὶ τοῖς πληθυσμοῖς καὶ τὴν προσθήκην νέων ἐμποδίων καὶ νέων δυσχερειῶν εἰς τὰς τόσας ὑπαρχούσας, ἃς ἀπεγνωσμένως ἠγωνίζετο νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ χειμαζόμενον Κράτος.

Κυβέρνησις Στράτου

Ἐνῷ ταῦτα ἐτελοῦντο, παραιτηθείσης τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη, ἕνεκα ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς πλειοψηφίας ἐν τῇ Συνελεύσει, ὁ Βασιλεὺς ἀνέθηκε τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως εἰς τὸν Στράτον, Βουλευτὴν Βάλτου, ὅστις ἀποδεχθεὶς τὴν ἐντολήν, τὴν 3 Μαΐου 1922, ἐσχημάτισε τὴν ἑξῆς διημερόβιον Κυβέρνησιν:

Ν. Στράτος. Πρωθυπουργός. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερικῶν. ***Κ. Λυκουρέζος***. Τῆς Παιδείας. ***Συνταγμ. Μηχαν. Δροσόπουλος***. Τῆς Συγκοινωνίας.

Α. Μαλαμίδης. Τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. *Ι. Λεωνίδας*. Τοῦ Ἐπισιτισμοῦ καὶ προσωρινῶς τῆς Περιθάλψεως. *Ὑποναύαρχος Τυπάλδος*. Τῶν Ναυτικῶν. *Συνταγμ. Ἱππικοῦ Καρπετόπουλος*. Τῶν Ἐσωτερικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.

Κυβέρνησις Συνασπισμοῦ

Ἀφοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν ἀνακωχῆς τῶν Συμμάχων, κατὰ Μάρτιον 1922, ἡ δὲ Τουρκία ἀπέρριψε ταύτην, προβάλλουσα ὅρους ἀπαραδέκτους, καταστάσης ἀδυνάτου, τούτου ἕνεκα, τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὰς περὶ τῶν ὅρων εἰρήνης προτάσεις αὐτῶν. Τὸ ζήτημα ἀπετελματώθη, διότι αἱ ἀναλαβοῦσαι τὴν μεσολάβησιν Δυνάμεις δὲν ἦσαν διατεθειμέναι νὰ πράξωσί τι πλειότερον ταύτης.

Οἰκονομικῶς, διὰ τῆς εὐφυοῦς μεθόδου τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου τοῦ Πρωτοπαπαδάκη, τῶν 1600 ἑκατομμυρίων, τῇ διχοτομήσει τῶν χαρτονομισμάτων, ὑπὸ τοῦ Τρικούπη τὸ πρῶτον ἐπινοηθήσει κατὰ τὸ 1892, ἐξησφαλίσθη ἡ οἰκονομικὴ ἐπάρκεια ἐφ' ἱκανὸν χρόνον. Ἡ παράτασις, οὐχ' ἧττον, τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως καὶ τῶν συμπαρομαρτούντων ταύτην δεινῶν, ὡς καὶ ἡ τάσις τινῶν ἐκ τῶν Συμμάχων, ὅπως πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης, ἐνθαρρύνωσι τὴν Τουρκίαν εἰς τὴν ἀδιαλλαξίαν, ἐδημιούργησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀνωμαλίας σοβαρὰς ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πολιτικῇ τοῦ Κράτους, αἵτινες ἤγαγον αὐτόχρημα εἰς πολιτικὸν ἀδιέξοδον.

Ἐνῷ δὲ τὸ Κράτος ἐπάλαιε κατὰ σοβαρωτάτων δυσχερειῶν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἡ σύνθεσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπέβη τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ καθίσταται δυνατὸς ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς ἐξ οὐδεμιᾶς ἐκ τῶν πολιτικῶν μερίδων. Ἐκ τῆς ἐκκρεμότητος δὲ τῆς ἀβεβαίας πολεμικῆς καταστάσεως, οὐδόλως ἐπετρέπετο νὰ ριφθῇ ἡ Χώρα εἰς τὴν ἐκλογικὴν πάλην, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς καταστάσεως.

Τούτων ἕνεκα, μία ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη λύσις, ὁ συνασπισμὸς τῶν πολιτικῶν μερίδων τῶν μὴ διϊσταμένων θεμελιωδῶς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἢ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καὶ δυναμένων συνεπῶς νὰ συνεννοηθῶσιν δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων ἐπὶ τῶν κυρίων ζητημάτων καὶ νὰ καταρτίσωσι κοινὸν πρόγραμμα ἐνερ-

γείας, πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ἐπικειμένων ἐπὶ τῆς Χώρας κινδύνων.

Οὕτω, συνεννοηθέντες οἱ πολιτικοὶ Ἀρχηγοὶ Γούναρης καὶ Στράτος, ἐσχημάτισαν, τὴν 9 Μαΐου 1922, τὴν ἑξῆς κοινὴν Κυβέρνησιν: *Π. Πρωτοπαπαδάκης*. Πρωθυπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου. *Γ. Μπαλτατζῆς*. Τῶν Ἐξωτερικῶν. *Δ. Γούναρης*. Τῆς Δικαιοσύνης. *Ν. Στράτος*. Τῶν Ἐσωτερικῶν. *Κ. Πολυγένης*. Τῆς Παιδείας. *Ἐμμ. Λαδόπουλος*. Τῶν Οἰκονομικῶν. *Ὑποναύαρχος Μ. Γούδας*. Τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. *Ὑποστράτ. Ξ. Στρατηγός*. Τῆς Συγκοινωνίας. *Α. Ἀργυρός*. Τῆς Γεωργίας, *Μ. Θεοδωρίδης*. Τῆς Περιθάλψεως. *Ν. Θεοτόκης*. Τῶν Στρατιωτικῶν. *Ι. Λεωνίδας*. Τῶν Ναυτικῶν. *Γ. Μερκούρης*. Τοῦ Ἐπισιτισμοῦ. *Κ. Λυκουρέζος*. Τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ.

Προσκληθεὶς ἐπειγόντως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν δι' ὑπηρεσίαν, διέτριβον κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν Ἀθήναις καὶ πληροφορηθεὶς τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς σχηματισμὸν Κυβερνήσεως συνασπισμοῦ, μετέβην παρὰ τῷ Στράτῳ, μεθ' οὗ συνεδεόμην διὰ στενῆς πατροπαραδότου φιλίας, συνέστησα αὐτῷ θερμῶς, διερμηνεύων καὶ τὰς γνώμας πολλῶν ἄλλων ὁμοφρόνων καὶ ὁμοτίμων, νὰ μὴ μετάσχῃ τῆς Κυβερνήσεως, ἧς ἡ τύχη ἦτο ἐκ τῶν προτέρων γνωστή, καὶ νὰ παραμείνῃ ἔξω αὐτῆς, διὰ τὰς ἀνάγκας τὰς κρισίμους τοῦ προσεχεστάτου μέλλοντος, μελανοῦ διαγραφομένου.

Ὁ Αἰτωλὸς εὐπατρίδης πατριώτης ἀπαντῶν, μοὶ εἶπεν ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Εἰς τὴν ἕδραν ἐφ' ἧς κάθεσαι ἀκριβῶς ἐκάθητο χθὲς ὁ Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας Λύντλεϋ, ὅστις μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι: «Ἀνάγκη μεγάλη καὶ ἐπείγουσα ἐπιβάλλει τὴν συμμετοχήν μου εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις θὰ ἀπηχήσῃ καλῶς εἰς τὰ ὦτα τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ μοὶ συνέστησεν ὁπωσδήποτε νὰ συμμετάσχω αὐτῆς».

Εἰς ταῦτα τῷ ἀπήντησε: «Ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, πρὸς ἐξυπηρέτησιν κυρίως τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων, ἀφοῦ ἔρριψε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν φλογερὰν κάμηνον τῆς Μ. Ἀσίας, ἀρχῆθεν ἀποστέλλει εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ Προέδρου της Λόϋδ-Τζώρτζ, ἐκ τοῦ μακρόθεν εὐχὰς μόνον, οὐδεμίαν δὲ στερλίναν καὶ οὐδεμίαν Ἀγγλικὴν λόγχην». Καὶ ὅμως ἐξακολουθοῦμεν νὰ εὑρισκώμεθα μακρὰν τῆς σκληρᾶς πραγματικότητος. «Σοὶ εὔχομαι ἐγκαρδίως νὰ μὴν ἀναγνωρίσῃς ἀργότερον τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου τούτων». Μεθ' ὃ συνοδεύσας με μέχρι τῆς θύρας μοὶ εἶπε: «Μὴ λησμονῇς, φίλ-

τατε Στρατηγέ, ὅτι εἴμεθα Ρουμελιῶται, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι πάτριον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πάντοτε νὰ προκινδυνεύωμεν καὶ ὑπὲρ αὐτῆς νὰ πίπτωμεν». Καὶ σύννους, ὡς δεινὰ προβλέπων, ἀπεχαιρέτησα τὸν ἀτυχῆ φίλον, ἵνα μὴν τὸν ἐπανίδω πλέον, ἀναχωρήσας μετ' ὀλίγον εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Πληροφορηθεὶς τότε, ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Μομφεράτου Α.,Ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατιωτικοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου,ὅτι«ὁ Βασιλεὺς ἔπαυσε νὰ δέχηται τὸν Ἀντιστράτηγον Δούμανην, ἠρώτησα τὸν Βασιλέα σχετικῶς, ὅστις ἐβεβαίωσε τοῦτο». Ἐκφράσας δὲ τὴν ἀπορίαν μου ἐπὶ τούτῳ, καὶ ὑπενθυμίσας τὸ ἐγκώμιον ὅπερ ἔπλεξεν αὐτῷ πρό τινων μηνῶν εἰς ἐμέ, μοὶ ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει:«Διότι τώρα ἀτυχῶς ἠννόησα,ὅτι αὐτὸς ὄπισθεν ἐμοῦ καλυπτόμενος μοὶ ἐδημιούργησεν πολλοὺς προσωπικοὺς ἐχθρούς. Εἶναι βεβαίως ἀργά,ἀλλὰ κάλλιον ἀργὰ παρὰ ποτέ», φράσιν ἣν ἐτερμάτησεν μετ' ἐκδήλου ἀηδίας.

Σύσκεψις προελάσεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν

Μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως πρὸς Ἄγκυραν καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς Στρατιᾶς εἰς τὴν βάσιν τῆς ἐξορμήσεώς της, ἐπανάληψις ἐπιθετικῆς ἐνεργείας καθίστατο δυσκολωτάτη καὶ κινδυνωδεστάτη.Ἵνα ὅμως αἱ Δυνάμεις ἀχθῶσιν εἰς μεσολάβησιν πρὸς σύσκεψιν εἰρήνης, ἐκρίθη ἀναγκαία παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὠθουμένης μυστικῶς καὶ ὑπὸ τὸν Ἄγγλον Πρωθυπουργὸν Λόϋδ Τζώρτζ, ἐπιδεικτικὴ πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασις τῆς Στρατιᾶς Θράκης, κρινάσης μετὰ μελέτην τῆς Διπλωματικῆς καταστάσεως, ὅτι: «Ἂν ἡ ἐπιχείρησις ἐγένετο ἀνεκτὴ ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ἡ ἐπιτυχία θὰ ἦτο ἐξησφαλισμένη καὶ τὸ ἐκ ταύτης κέρδος ἀνυπολόγιστον. Ἂν δὲ οἱ Σύμμαχοι ἀνθίσταντο, θὰ ἐματαιοῦτο μὲν ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἡ παρουσία ἰσχυρᾶς δυνάμεως θὰ ἔφερεν ἐπὶ τάπητος τὸ ἀποτελματωθὲν Ἀνατολικὸν ζήτημα». Ἐπὶ τῇ προβλέψει δὲ ἐνδεχομένης ἀπαγορεύσεως εἰσόδου τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τῶν Συμμάχων, θὰ ἐδίδοντο κατηγορηματικαὶ διαταγαὶ εἰς τὸν Διοικητήν των, ὅπως,κατὰ τὴν προέλασιν,ἀποφύγῃ πᾶσαν πρὸς τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα σύγκρουσιν.

Ὁ Κεμάλ, φοβούμενος τὰς συνεπείας τῆς ὀψέποτε καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν σοβαρὸν ἠθικὸν ἀντίκτυπον ὃν θὰ ἐπέφερεν αὐτη ἐπὶ τῶν στρατευμάτων του καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Λαοῦ, ἀπεφάσισε τὴν ἐπίθεσιν, ἐπιδιώκων νὰ ἄρῃ ἐπιτυχίαν τινὰ καὶ ἀναστείλῃ πᾶσαν

κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προέλασιν, μὴ προβλέπων τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς καὶ ἰδιαίτατα τὰ ἀποτελέσματά της, ἅτινα οὔτε κἂν καθ' ὕπνους ἐφαντάσθη.

Ἐν τῷ μεταξύ, περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1922, ὁ Διοικητὴς τῆς Στρατιᾶς Θράκης Ἀντιστράτηγος Μομφερράτος Α., διορισθεὶς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατιωτικοῦ Οἴκου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀντικατεστάθη ἐν τῇ Διοικήσει τῆς Στρατιᾶς ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Χατζανέστη Γ., ὅστις, διαταχθεὶς νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς προελάσεως πρὸς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ ἔποψιν δυνάμεως, ἐγνωμάτευσεν, ὅτι ἦσαν ἀναγκαῖαι τρεῖς Μεραρχίαι συγκεκροτημέναι καὶ μαχητικαί.

Ἀντικατάστασις τοῦ Ἀρχιστρατήγου

Ἕνεκα τῶν πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως ἐκδηλουμένων τάσεων τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα, πρὸς αὐταρχισμὸν καὶ ἀνυπακοὴν πρὸς τὰς Κυβερνητικὰς κατευθύνσεις καὶ ἐν πολλοῖς, τῶν ἀντιθέτων εἰς ταύτας ἀπαντήσεών του, δικαιολογοῦντος κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ, τῆς ἀρνήσεως νὰ συμμορφωθῇ εἰς ῥητὰς Κυβερνητικὰς διαταγάς, καὶ τῆς ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτοῦ καὶ τῇ ἀνοχῇ του, διενεργουμένης ἐν τῷ Μετώπῳ καὶ τοῖς Μετόπισθεν ἀντεθνικῆς προπαγάνδας Βενιζελικῶν Ἀξιωματικῶν, ἀνεκτικῶς καὶ ἐλευθέρως ἀσκουμένης τῆς ἐξιχθείσης καὶ μέχρις αὐτοῦ, μεθ' οὗ ἐπεκοινώνησε προσωπικῶς, ὁ ὑπὸ τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς ἀποσταλεὶς εἰς Σμύρνην Συνταγματάρχης Ρόκας καταστήσας αὐτὸν ἐνήμερον τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιτευχθείσης συνεννοήσεως τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ μελετωμένου ὑπ' αὐτῶν κινήματος, τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου ἐξησφάλιζε πλήρως, ἡ διὰ πρωτοκόλλου συμμετοχὴ καὶ ἀλληλεγγύη πολλῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Μετώπου καὶ ἡ παρ' αὐτῶν διατρεφομένη ἐλπὶς τῆς ἀναλήψεως τῆς ἡγεσίας τοῦ κινήματος ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἀφιεμένου νὰ ὑπονοηθῇ, ὅτι θὰ ὡρίζετο ἀκολούθως Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἑτέρωθεν, ἡ ἐμφανὴς προσωπικὴ πλήρης διάστασις εἰς ἣν περιῆλθεν πρὸς τὸν Ἁρμοστὴν Στεργιάδην, μὴ συνεργαζόμενον μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὐναντίον διϊστάμεμενον καὶ γνωστοποιοῦντα τῇ Κυβερνήσει τὰ παρὰ τὰς διαταγάς της τεκταινόμενα. Καὶ ἡ προφορικὴ ἔκθεσις αὐτοῦ, εἰς Ἀθήνας μεταβάντος καὶ ἐκθέσαντος, τὰς μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης σχέσεις του καὶ τὴν πρὸς ταύτην δρᾶσίν του

Ἀποδεχόμενος ἔκτοτε, ὡς δεδομένον, τούτων ἕνεκα, ὅτι

θὰ ἐμειοῦτο προφανῶς καὶ ἀναποφεύκτως ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνη τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκτιμήσεως τῆς καταστάσεως τοῦ Στρατεύματος καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπὶ μακρὸν ἀσκηθείσης καταστρεπτικῆς ἐν αὐτῷ προπαγάνδας τῇ ἀνοχῇ του. Τρέμων δὲ πρὸ τῶν εὐθυνῶν τῆς ἀναμενομένης ἤδη καταρρεύσεως τοῦ Μετώπου, ἣν ὁ ἴδιος καὶ προανήγγειλε τῇ Κυβερνήσει, ὑπέβαλεν αἴτησιν, τὴν 12 Μαΐου 1922,ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὡς καταλαμβανόμενος ὑπὸ τοῦ ὁρίου ἡλικίας καὶ ἐκ τοῦ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας του, ἕνεκα τῶν πικριῶν τῶν τελευταίων περὶ τὴν θέσιν του συμβεβηκότων, αἵτινες κατέστησαν τὴν ἀπόφασίν του περὶ ἀπομακρύνσεώς του ἀνέκκλητον. Διατυπώσας τελικῶς τὴν παράκλησιν, ὅπως διαταχθῇ ταχέως ἡ ἀντικατάστασίς του, ἥτις εἶναι εὔκολος, διότι ἐν Ἀθήναις παρέμενον οἱ Ἀντιστράτηγοι Δούσμανης καὶ Χατζανέστης, ἱκανοὶ καὶ γνωστοί, δυνάμενοι νὰ τὸν ἀντικαταστήσωσι.

Ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, ὑποβαλὼν τὴν παραίτησίν του, ἀνέμενε μετὰ καταφανοῦς ἀνυπομονησίας, πολλάκις ἐκφρασθεὶς εἰς τοὺς ἐμπίστους του μετὰ περισσῆς ἐλπίδος ὅτι «ἡ Κυβέρνησις, ἀντιλαμβανομένη τὴν δυσχερῆ θέσιν εἰς ἣν θὰ περιήρχετο ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεώς του ἐκ τῆς Διοικήσεως τῆς Στρατιᾶς, θὰ ἔσπευδε νὰ ἀποστείλῃ εἰς Χῖον ἀνεπισήμως τὸν Ὑπουργὸν Στράτον, ἵνα, προσκαλουμένου καὶ αὐτοῦ ἐκεῖ, συνεννοηθῇ προσωπικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς μετ' αὐτοῦ,παρέχοντος αὐτῷ πᾶσαν ἱκανοποίησιν καὶ ἐλευθερίαν δράσεως,κατὰ τὸ δοκοῦν, ὡς καὶ ἐξαίρεσιν ἀπὸ τοῦ ὁρίου ἡλικίας.

Ἀναλογιζόμενος συγχρόνως τὴν ἀσημότητα εἰς ἣν θὰ περιέπιπτε, ἀπερχόμενος τῆς Στρατιᾶς καὶ τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, μεταγνοὺς ἐξεδήλωσεν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς παραμονῆς του, οὗ ἕνεκα, ὁ Ὑπασπιστής του Ταγματάρχης Διαλέτης Ι., διερμηνεύων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του,ἀπέστειλε τηλεγράφημα πρὸς τὸν Προσωπάρχην τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν Ὑποστράτηγον Μακρυκώσταν, ἔχον οὕτως :

«Ἀρχιστράτηγος θὰ ἐδέχετο νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν του, ἂν ἐδικαιοῦτο ἀπέναντι Στεργιάδου.

Ι. Διαλέτης»

Εἰς τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ὁ Ὑποστράτηγος Μακρυκώστας ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν :

«Τηλεγράφημά σας ἐλήφθη ἀργά. Παραίτησις Στρατηγοῦ ἐγέ-

νετο δεκτή. Εἰσηγήθην ὅμως εἰς Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τὴν ἀπονομὴν τιμητικῆς συντάξεως, ἥτις ἐγένετο δεκτή.

Ι. Μακρυκώστας»

Τὴν ἑπομένην δὲ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ ἑπόμενον τελεγράφημα:

«Ἀντιστράτηγον Παπούλαν Σμύρνην

Κυβέρνησις προσχωρήσασα εἰς ὑμετέραν θέλησιν, περὶ ἀποστρατείας σας, ἀποδέχεται ταύτην μετὰ βαθείας λύπης. Ἐπὶ γεγονότι τούτῳ, μοὶ ἀνετέθη, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῆς,διὰ τὰς παρ' ὑμῶν παρασχεθείσας πολυτίμους ὑπηρεσίας, καθ' ἅπαν ὑμῶν τὸ Στρατιωτικὸν στάδιον καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν ἔνδοξον περίοδον τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἥτις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ὑμῶν προσέθεσε νέας δάφνας εἰς τὰς Σημαίας τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς.

Ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν

Ν. Θεοτόκης»

Λαβὼν τὰ ἀνωτέρω τηλεγροφήματα ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας,ἐπὶ τοσοῦτον ἐχολώθη, ὥστε δὲν παρέστη εἰς τὴν δοξολογίαν ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἑορτῇ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Τὴν ἑπομένην δέ, 22 Μαΐου 1922, δι' ἡμερησίας διαταγῆς του ἀπεχαιρέτησεν ἀπερχόμενος τὴν Στρατιάν, συγχρόνως δὲ ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Διοικητὰς τῶν Σ Στρατοῦ καὶ τῶν Μεραρχιῶν ἐλπίζων εἰς παραίτησιν αὐτῶν, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς συνεπείας αὐτῆς, ὅτι ἡ Στρατιὰ θὰ ἔμενεν ἄνευ Ἀρχηγῶν καὶ εἰς τὸν ἄμεσον κίνδυνον ἐπιθέσεως τοῦ πολεμίου, τοῦ ἐγκαιρότατα πληροφορουμένου περὶ τῶν ἐν αὐτῇ συμβαινόντων.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ περιλαμβάνεται ὡς περίπτωσις δυσαρεσκείας αὐτοῦ καὶ ἡ μὴ κύρωσις τῶν πινάκων τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἀντιστρατήγων, περίπτωσις ἀνύπαρκτος, ἀναγραφεῖσα προχείρως διὰ λόγους σοβαρωτέρας ἐντυπώσεως, καθόσον τοιοῦτον ζήτημα δὲν ἀπησχόλησε σοβαρῶς τὴν ὑπηρεσίαν, οὐδ' αὐτὸν προεδρεύσαντα τοῦ Συμβουλίου. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Στρατιὰ Μ. Ἀσίας

Στρατηγεῖον Σμύρνη τῇ 20-5-22

Στρατηγέ

Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἀνεφύη ἐπεισόδιον, ὅπερ ἐδημιούργησεν ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης,μεταδόσας εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀνακριβῆ πράγματα.

Εἰς τοὺς θρύλλους τούτους τοῦ Ἁρμοστοῦ πεισθεὶς ὁ κ. Ὑπουργός, πρῶτον μὲν ἐφανέρωσεν δυσπιστίαν περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν μου, ἐνῷ τοὐναντίον ὡς ἀπεδείχθη, αἱ ὑπηρεσίαι μου αἱ εἰλικρινεῖς καὶ πατριωτικαὶ ἐνηργοῦντο πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν καὶ τῶν διαταγῶν τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως. Καὶ δεύτερον, ἡ εἰλικρινὴς καὶ πατριωτικὴ ἐργασία τοῦ Συμβουλίου, ἣν θὰ ἀντιληφθῆτε ἐκ τῆς τελευταίας ἐκθέσεως ἣν σᾶς διαβιβάζω, οὐχὶ μόνον δὲν υἱοθετήθη, ὡς μοὶ ὑπεσχέθη, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀποκρούεται ἐνεργῶς ἐπὶ τῇ ἐμπνεύσει τῶν περὶ αὐτόν.

Ταῦτα πάντα μὲ ἠνάγκασαν νὰ ὑποβάλω παραίτησιν, ἣν ἀπεδέχθη ὁ κ. Ὑπουργός, καὶ ὡς διάδοχός μου φέρεται ὁ Ἀντιστράτηγος κ. Χατζανέστης. Σᾶς ἀποστέλλω τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ τὴν συνημμένην ἔκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, διὰ νὰ γνωρίζητε ἀκριβῶς τοὺς λόγους τῆς παραιτήσεώς μου.

Μὲ ἀγάπην
Α. Παπούλας»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην θὰ μετέφερον ἔμπιστοι Ἀξιωματικοὶ εἰς ἰσάριθμα πρὸς τοὺς παραλήπτας ἀντίτυπα, πλὴν εἰς τὰς παρατηρήσεις καὶ ὑποδείξεις αἵτινες ἐγένοντο αὐτῷ παρὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου Ὑποστρατήγου Πάλλη, περὶ τῶν συνεπειῶν τῆς παρακεκινδυνευμένης πράξεως, ἧς θὰ ἦτο ὑπόλογος, ὑπείκων ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας,δὲν ἀπέστειλεν ταύτην, πλὴν προφορικῶς διεμύνησε τὰ ἀνωτέρω εἰς τοὺς Στρατηγούς. Ἐκ τῶν Στρατηγῶν τοῦ Μετώπου, ἠκολούθησαν αὐτὸν οἱ Ἀντιστράτηγοι Κοντούλης, ἀσθενῶν, καὶ ὁ Πολυμενάκος, χολωθεὶς διότι δὲν διωρίσθη διάδοχος τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁ διορισθεὶς νέος Ἀρχιστράτηγος Ἀντιστράτηγος Χατζηανέστης,ἐπιβαίνων τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Βέλους»,ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην,τὴν 25 Μαΐου καὶ ἀνέλαβεν τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς. Ὁ δὲ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας.

Ἀνάκλησις καὶ Ἀποστρατεία

Ἐκ τῆς ὁσημέραι αὐξούσης, ἄνευ ὁρίων, δημοκόπου πολιτικῆς ἰδιοτελείας, τῆς πολλαπλῆς καὶ ποικίλης κατὰ τοῦ Νομίμου Καθεστῶτος καὶ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τοῦ φανατικοῦ κομματισμοῦ, τοῦ ἀποπτύσαντος πάντα χαλινόν, ὑπερβάντος πᾶν ὅριον, καὶ ἀποβαλόντος πᾶν πρόσχημα, πᾶσαν αἰδῶ, πᾶσαν εὐπρέπειαν καὶ πᾶσαν λογικήν, τελείως ἀπογοητευθεὶς

καὶ ὁλοσχερῶς πεισθείς, ὅτι οὐδεμία πλέον ἀνθρωπίνη δύναμις ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ τοὺς τυφλώττοντας ἐν τῷ κατηφόρῳ τῆς φατριαστικῆς ἀλλοφροσύνης, τῆς κομματικῆς μανίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐμπαθείας, αἵτινες ἀπέκλειον ὁριστικῶς πᾶσαν ἐλπίδα ἀναλήψεως, πρὸς σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης Πατρίδος, κρισιμώτατον καὶ ὕστατον ἀγωνιζομένης ἀγῶνα, τέλεον ἀπελπισθεὶς καὶ ἀπογοητευθεὶς ἐζήτησα, διατρίβων ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸ τετραμήνου, ὅπου εἶχον μεταβῆ ἐκ Σόφιας ἔνθα παρέμενον ὡς Στρατιωτικὸς Ἀκόλουθος παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Πρεσβείᾳ, δι' ἔκτακτον καὶ σοβαρωτάτην ἐθνικὴν ἀποστολήν, τὴν ἀνάκλησίν μου καὶ τὴν εἰς ἀποστρατείαν μετάθεσίν μου, καὶ ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας, κατευθυνόμενος πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν μου Πατρίδα, ὅπου ἤνθησεν ὁ ὑψηλὸς πατριωτισμός, ἤκμασεν ἡ ἀφάνταστος αὐτοθυσία, ἐμεσουράνησεν ἡ ἀπαράμιλλος ἀνδραγαθία, ἀπετινάχθη ἡ βάρμβαρος δουλεία καὶ ἀνεκτήθη ἡ πολυπόθητος ἐλευθερία, τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Κλεινόν, τὸ Ἡρωϊκόν, τὸ Ἀθάνατον Μεσολόγγιον, τὴν Πόλιν τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων, τῶν Μεσολογγιομάχων, ὅπως ἐκεῖ ἐφεξῆς ἰδιωτεύσω, ζῶν τὰς πανδυστυχεῖς τῆς Ἑλλάδος ἡμέρας καὶ νοσταλγῶν τὰς παρελθούσας πανευτυχεῖς.

Τελευταῖοι ὑπέροχοι λόγοι τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεώς μου, 30 Ἰουνίου 1922, ἀνῆλθον εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὅπως ἀποχαιρετήσω τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν ἐν τῇ Στρατιωτικῇ τῶν Εὐελπίδων Σχολῇ Πορφυρογέννητον συμμαθητήν, καὶ τῆς εὐέλπιδος αὐγῆς τῆς χρυσῆς καὶ φαιδρᾶς νεότητος Ὑψηλὸν σύντροφον καὶ πεφιλημένον παιδικὸν φίλον, τὸν ἀνδρεῖον ἐνδόξων μαχῶν συμπολεμιστήν, τὸν καλλίνικον Ἀρχηγόν, τὸν στεφανηφόρον Πρωταθλητήν, τὸν Μεγαλοφυᾶ Ἀρχιστράτηγον, τὸν καθαρώτατον Ἕλληνα.

Συνωμίλησα μετ' αὐτοῦ ἐπὶ δίωρον μετὰ τῆς συνήθους οἰκειότητος, περὶ τοῦ προσφάτου λαμπροῦ Παρελθόντος καὶ τῆς δημιουργηθείσης ἀκροσφαλεστάτης Ἐθνικῆς καταστάσεως τοῦ Ἐνεστῶτος, ὅστις τερματίζων τὴν πατριωτικωτάτην καὶ ὄντως συγκινητικωτάτην συνομιλίαν, μοὶ εἶπεν ὡς κατακλεῖδα αὐτῆς, ἐπὶ λέξει, τάδε :

«Ἔχω τὴν συνείδησίν μου τελείως ἥσυχον καὶ ὁλοσχερῶς ἀναπεπαυμένην. Ἔπραξα πάντοτε, πανταχοῦ, καὶ ἐν παντὶ καὶ ὡς Βασιλεὺς καὶ ὡς Διάδοχος καὶ ὡς Στρατιώτης καὶ ὡς Πολίτης, καὶ ὡς Φίλος τὸ καθῆκόν μου. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι ὑπῆρξα ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, συμπράττοντος ἐναμίλ-

λως καὶ τοῦ πραγματικοῦ Πολιτικοῦ καὶ ἀληθοῦς πατριώτου, τοῦ Κερκυραίου εὐπατρίδου Γ. Θεοτόκη. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι πολλάκις ἐδεχόμην προσωπικῶς, συνέχαιρον θερμότατα, ἐνεθάρρυνον ζωηρότατα καὶ ηὐχόμην ἐγκαρδίως, ἀπερχομένους μαχητὰς τοῦ Πατριωτικοῦ ἀγῶνος, οἵτινες συνεχίζοντες τὰς ἁρματωλικὰς παραδόσεις, ἐν μέσῳ ἡρωϊσμῶν, μαρτυρίων καὶ μεγίστων στερήσεων, ἀγωνιζόμενοι, ἔφερον εἰς τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των τὴν παρηγορίαν, τὴν ἐγκαρτέρησιν καὶ τῆς μητρὸς Πατρίδος τὰς θερμὰς εὐχὰς καὶ τοὺς φιλοστόργους ἀσπασμούς, ἀνδρείως καὶ ἀποτελεσματικῶς καταδιώκοντες, τοὺς φυλετικοὺς καὶ πατροπαραδότους ἐχθρούς, τοὺς αὐθαδῶς, σκληρῶς καὶ ἀπανθρώπως ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας ὀργιάζοντας, καὶ τιμήσαντες τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος μαχητοῦ καὶ πατριώτου, οἱ ἡρωϊκοὶ προάγγελοι τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τῷ Αἵμῳ ἐποποιΐας πραγματικῶς γενόμενοι.

Ἐνθυμεῖσαι, ὅτι ἐγενόμην ὁ κύριος ἐργάτης, παρὰ τὴν ζωηρὰν ἀντίδρασιν τοῦ Βενιζέλου, τῆς εἰσόδου τῶν Κρητῶν βουλευτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βουλήν, κατὰ τὸ 1912, καὶ τοῦ, κατὰ τὸ 1913, κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἐλλαδοσώστου πολέμου, τοῦ σχόντος ὡς ἀποτέλεσμα, τὴν μετάθεσιν τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων ἀπὸ τῶν προθύρων τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸν Νέστον ποταμόν.

Λυποῦμαι ἐγκαρδίως, διότι δὲν ἔπεσα εἰς τὰ Γιαννιτσᾶ ὅπου, παρὰ τὸ μαχόμενον Πυροβολικόν σου εὑρισκόμενος μετὰ σοῦ παρηκολούθουν καὶ ἐπεσκόπευον τὴν κρισιμωτάτην μάχην, ἐνῷ πέριξ ἐθέριζε λαιμάργως ὁ θάνατος πεζούς τε καὶ πυροβολητάς.

Ζῶ τὰς τελευταίας μου δυστυχεῖς ἡμέρας, ἀναπολῶν ἀλγεινῶς τὰς παρελθούσας εὐτυχεῖς. Ἀληθῶς: «Δὲν φέρει ἄλλον πόνον δριμύτερον εἰς τὴν ψυχήν, παρ' ὅσον ἡ ἀνάμνησις τῶν εὐδαιμόνων χρόνων εἰς δυστυχίας ἐποχήν». Γνωρίζω καλῶς, ὅτι ἀνιάτως νοσῶ φθίνων ὁσημέραι καὶ ταχέως καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἀπέλθω τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ματαίου τούτου κόσμου, «δυστυχεστάτη καὶ ἀλγεινὴ ἀληθῶς δύσις, εὐτυχεστάτης καὶ ὑγιοῦς ἀνατολῆς».

Ἡ ἀδέκαστος καὶ ἀπροσωπόληπτος Ἱστορία θὰ κρίνῃ πάντας καὶ ἐμέ, ἀπαθῶς, ψυχραίμως καὶ ἀνεπηρεάστως. Καὶ ἡ αὐθεντικὴ καὶ εὐθεῖα αὐτῆς κρίσις, ἔσται ἡ μεγίστη μου ἀμοιβὴ καὶ ἡ ἀειθαλὴς καὶ εὐανθὴς ὑστεροφημία μου.

Γνωρίζεις καλῶς ὅτι, ἱδιάζοντας καὶ ἀτρύτους κατέβαλον ὑπηρεσιακοὺς κόπους, καὶ ἐνεργείας καὶ προσωπικῶς, ἀόκνως καὶ ἐπιμόνως ἠγωνίσθην, ὅπως ἀπομακρύνω τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἀπὸ τῆς Πολιτικῆς, καὶ ἀποσπάσω αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς παναχαθάρτους, βρωμεροὺς δυσόσμους καὶ δηλητηριώδεις ὄνυχας τοῦ εὐτελοῦς φατριασμοῦ, τῆς ταπεινῆς κομματικῆς συναλλαγῆς καὶ τῆς ἀνελευθέρου, ἀσυνειδήτου καὶ ἰδιοτελοῦς χρησιμοθηρίας.

Διακαής μου πόθος, διαρκής μου μέριμνα, γλυκὺ καὶ τερπνόν μου

όνειρον ἦτο νὰ καταστήσω τὸ φίλτατον, τὸ φιλόπατρι, τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ τετιμημένον τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν Σῶμα, τὴν ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς διακεκριμμένην καὶ πολύσεπτον τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας τάξιν καὶ τὴν προσφιλεστέραν καὶ πολυζήλευτον τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας μερίδα, καὶ τὴν τετιμημένην καὶ σεμνὴν Ἑλληνικὴν Στρατιωτικὴν Στολήν, τὸ περιζήτητον, δοσίτιμον καὶ ἀριστοκρατικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔνδυμα. Πέπεισμαι δὲ ἀκλονήτως καὶ ὑπερηφανεύομαι ἀπείρως, ὅτι κατώρθωσα καὶ ἐπραγματοποίησα τοῦτο. Διό, καὶ ἑκάστη ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἐθεώρει πραγματικήν της τιμὴν καὶ μεγάλην εὔνοιαν τῆς τύχης, ἂν ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς περιεβάλλετο ταύτην, ἢ δι' ἀγχιστείας μετ' αὐτῆς στενῶς συνεδέετο.

Δυστυχῶς ὅμως ἐκ τοῦ ἐνσκήψαντος κομματικοῦ τυφῶνος, τῆς ἰδιοτελοῦς λαίλαπος καὶ τῆς Ἑλλαδοφθόρου χρησιμοθηρίας, τῆς ἀποξηρανάσης πᾶσαν ἐθνικὴν βλάστησιν, μετ' ἀφάτου λύπης καὶ στυγνῆς ἀπελπισίας εἶδον τὸ ὡραῖον, Ἐθνικὸν καὶ Ἑλληνοπρεπὲς ἔργον μου τοῦτο, ἐνῷ ἐμεσουράνει, ἔλαμπε καὶ ἠκτινοβόλει, ναυαγοῦν, ἀμαυρούμενον καὶ ὁλοσχερῶς δῦον. Διότι, πολλοὶ Ἀξιωματικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀτυχῶς καὶ ἀνελπίστως, καὶ τέκνα μεγάλων σεβαστῶν καὶ ἱστορικῶν τῆς Ἑλλάδος Οἴκων, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος πρωταθλησάντων καὶ πρωτοστατησάντων, καὶ πολλάς, ποικίλας καὶ μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος μακροχρονίως προσενεγκόντων, πολλὰς θυσίας καὶ πολλὰς δαπάνας ὑποστάντων, ἐνοστάλγησαν τοὺς παλαιούς μιασματοπληθεῖς κομματικοὺς προθαλάμους καὶ ἐδέχθησαν καὶ κατεδέχθησαν νὰ γίνωσι τὰ ὄργανα, οἱ θεράποντες, οἱ ραβδοῦχοι καὶ οἱ σύμμαχοι τοῦ ὑπερφαυλεπιφαύλου κομματισμοῦ καὶ τῆς ἀσυνειδήτου δημοκοπίας. Μεταβληθέντες οὕτως ἀπὸ Ἀξιωματικοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἰς Ἀξιωματικοὺς τῆς φατρίας καὶ τῶν κομματαρχῶν, πρὸς ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἑαυτῶν τε καὶ τῆς Ἑλλάδος, μετοικήσαντες ἀπὸ τοῦ καθαροῦ, εὐαέρου καὶ εὐόσμου τῆς Πατρίδος στρατῶνος, εἰς τὸν ἀκάθαρτον μιασματοπληθῆ καὶ δύσοσμον τοῦ κόμματος ἀντιθάλαμον.

Εἶμαι ὅμως βεβαιότατος, ὅτι ἡμέραν τινὰ εἱμαρτὴν θὰ πνεύσῃ ἀναποδράστως ὁ Βορρᾶς τῆς ἀτέγκτου πραγματικότητος, ὅστις καταρρίπτων τὴν λεοντὴν θὰ ἀποκαλύψῃ τὴν ὑπ' αὐτὴν κρυπτομένην ὀργιώδη δημοκοπίαν καὶ τὸν φαῦλον τυχοδιωκτισμόν. Θὰ ροδίσῃ ἡ ροδάκτυλος ἠώς, ἡ προπομπὸς τοῦ ἡλίου τῆς ἀκαταλύτου ἀληθείας καὶ θὰ ἀνατείλῃ ἡ ἡμέρα καθ' ἥν, οἱ Ἕλληνες Πολῖται καὶ οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοί, ἀνανήφοντες ἀπὸ τῆς κομματικῆς σκοτοδίνης καὶ τῆς δημοκοπικῆς καρηβαρίας, θὰ ἐνθυμηθῶσι, καὶ νοσταλγοῦντες, μελαγχολοῦντες καὶ ἀλγοῦντες θὰ ποθήσωσι, πλὴν ματαίως καὶ ἀνωφελῶς, οἱ μέν, τὸν Βασιλέα των, οἱ δέ, τὸν Ἀρχηγόν των καὶ τὸν Συμπολεμιστήν των, πικρότατα καὶ σκληρότατα μετανοοῦντες».

Μεθ' ὃ φιλικώτατα καὶ εὐγενέστατα, ὡς πάντοτε, ἐκ παίδων ἔπρατ-

τε, μὲ συνώδευσε στηρίζων τὴν ἀριστεράν του χεῖρα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μου ὤμου μέχρι τῆς θύρας τοῦ Γραφείου του, τοῦ τοσούτων καὶ τοιούτων ὡραίων ἀναμνήσεων, πανωραίας καὶ πανευδαίμονος ἐποχῆς μεστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπὸ τῆς φαιδρᾶς, ἐλπιδοπληθοῦς καὶ ἐνθουσιώδους νεότητος, ἀνεπέμποντο αἱ πατριωτικώτεραι εὐχαί, ἐπλάττοντο τὰ ἑλληνικώτερα ὄνειρα, καὶ συνελαμβάνοντο τὰ ἐθνικώτερα σχέδια, ἔνθα, ἀποχαιρετῶν μὲ τὸ ὕστατον, μοὶ εἶπε:

«Κατευόδιον, παιδικὲ καὶ πιστὲ φίλε καὶ ἄριστε συμπολεμιστά μου. Ἐλπίσωμεν, ὡς καλοὶ Χριστιανοί, ἐπὶ τὸν Ὕψιστον, τὸν ἀκάματον τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων προστάτην. Σοῦ σφίγγω ζωηρῶς καὶ ἐγκαρδίως τὴν χεῖρα καὶ διὰ σοῦ καὶ ὅλων τῶν φιλτάτων καὶ ἀνδρείων συμπολεμιστῶν μου Συναδέλφων, μεθ' ὧν καὶ δι' ὧν ἔγραψα τὰς ὑπερλάμπρους σελίδας τῆς Στρατιωτικῆς Ἱστορίας τῆς Νέας Ἑλλάδος, τῆς πανωραίας, πανευτυχοῦς καὶ ἀλησμονήτου Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶναι Αἶνος εἰς τὴν αὐτοθυσίαν, Ὕμνος εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ Παιὰν εἰς τὴν ἀνδρείαν.

Καὶ οὕτω, τὰ μέγιστα συγκεκινημένος, βαρυαλγῶν, μελαγχολικὸς καὶ ἑτοιμοδάκρυτος ἀπεχαιρέτησα, ἵνα μὴ ἐπανίδω πλέον: Τὸν φιλόλαον Βασιλέα. Τὸν μεγαλοφυᾶ Στρατηλάτην. Τὸν φιλόστρατον Ἀρχηγόν. Τὸν ἀτρόμητον Πολεμιστήν. Τὸν μέγαν Ἕλληνα. Τὸν ἀπαράμιλλον Πατριώτην. Τὸν νομοταγῆ Πολίτην. Τὸν ὑψηλὸν Φίλον. Τὸν ὡραῖον Ἄνδρα. Τὸν Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ' τὸν Τουρκοφάγον καὶ Βουλγαροκτόνον.

Ἀπόφασις προελάσεως πρὸς Κωνσταντινούπολιν

Ἀρχιστράτηγος τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς διορισθεὶς ὁ Ἀντιστράτηγος Χατζηανέστης Γ., τῇ αἰτήσει τοῦ ὁποίου ἡ Στρατιὰ Θράκης ἀπετέλεσε ἐφεξῆς τὸ Δ' Σ. Στρατοῦ αὐτῆς, ἐπιθεωρήσας τὴν Στρατιὰν ἀνέφερεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι: «Κατόπιν τῆς ἐπιθεωρήσεώς του, δύο Μεραρχίαι διὰ τὴν προέλασιν πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἦσαν ἀρκεταί, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόσπασις ἐκ Μ. Ἀσίας, οὐδόλως θὰ ἐμείου τὴν πολεμικὴν ἰσχὺν τοῦ Μετώπου». Κατόπιν τῶν ἐνθαρρυντικῶν πληροφοριῶν τούτων τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ἐπιδεικτικὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασιν, πρὸς τὸν σκοπὸν εἰσόδου τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς αὐτήν.

Ἕνεκα δὲ τῆς τροπῆς, ἣν ἔλαβον αἱ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις, ὡς καὶ τῆς ἀρνήσεως τῆς Τουρκίας νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς προταθέντας ὑπὸ τῶν Συμμάχων ὅρους ἀνακωχῆς καὶ τῆς χρονίσεως καὶ ἀποτελματώσεως τοῦ ζητήματος, ἠτό-

νησεν ἡ μεσολάβησις αὐτῶν, καὶ συνεπῶς ἠτόνησε καὶ ἡ ὑποχρέωσις ἣν ἀνέλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀπέναντι τῆς Ἀγγλικῆς διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προτάσεως περὶ ἀνακωχῆς.

Συνεπῶς, ἡ Ἑλλὰς ἀνακτήσασα οὕτως τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας αὐτῆς, θὰ ἐξεδήλου ταύτην διὰ τῆς πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς δημιουργίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ αὐτονόμου καθεστῶτος, κατὰ τὸ ὁποῖον αὕτη, ὡς κατέχουσα τὴν Μικρασιατικὴν Χώραν θὰ ἐχορήγει τὸ Αὐτόνομον Πολίτευμα εἰς τὰς περιφερείας τὰς κατοικουμένας ὑπὸ Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, Φιλαδελφείας καὶ Μαιάνδρου, μετὰ τῆς συγχρόνου δηλώσεως, ὅτι «ὁ στρατὸς παραμένει πρὸς προστασίαν τῆς Ἰωνικῆς Πολιτείας καὶ τῶν πληθυσμῶν». Πρὸς διακανονισμὸν δὲ τοῦ ζητήματος τούτου, προσεκλήθη εἰς Ἀθήνας ὁ Στεργιάδης, ὁ καὶ ἐκμαιεύσας τοῦτο.

Ἐνέργειαι τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ Κωνσταντινουπόλεως

Ὁ Ὕπατος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστὴς Τριανταφυλλάκος Ν., ὀξυδερκὴς καὶ πεπειραμένος Πολιτικός, ἅμα τῇ ἀναλήψει τῶν καθηκόντων του, ἐπεδόθη δραστηρίως καὶ ἀκαμάτως εἰς τὴν λύσιν ζητημάτων, ἅτινα λυόμενα θὰ εἶχον μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὅλης καταστάσεως. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ παρέμεινεν ἄγνωστον, ἁρμόζει ἐπακριβῶς τὸ Πινδαρικὸν ἀπόφθεγμα «Θνήσκει σιγαθὲν ἔργον ἀγαθόν».

Οὕτω, μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ συμφωνίαν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Ἀξιωματικῶν τῆς Ἀμύνης εἰς τὰς τάξεις των, ματαιωθεῖσαν ἐκ τῆς Κυβερνητικῆς ἀντιλήψεως εὑρισκομένης μακρὰν τῆς πραγματικότητος, ἐμελέτησε τὸ ζήτημα τοῦ Πατριάρχου Μελετίου μεθ' οὗ, εἰς οὐδεμίαν ἦλθεν ἐπαφήν, μὴ ἀναγνωρισθέντος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς παρὰ τὰ θέσμια τῶν Πατριαρχείων ἐκλεγέντος καὶ ἀντάρτου αὐτόχρημα κατὰ τοῦ Καθεστῶτος κηρυχθέντος.

Ἀναπτύξας εἰς τοὺς Ἁρμοδίους, ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἐπιβάτου τούτου τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, δηλώσαντος δημοκοπικῶς καὶ ἀφρόνως πολλάκις, ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ναῶν ὅτι «θὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς 50 χιλ. Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μετ' αὐτῶν μεταβαίνων εἰς τὸ Μέτωπον καταπολεμήσῃ τὸν Κεμάλ», δήλωσις ἥτις καθίστα αὐτὸν ἐπίσης ἀντάρτην καὶ κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Καθεστῶτος, ὥστε ἐν ἑκατέρᾳ τῶν λύσεων τοῦ πολέμου, οὗτος

θὰ καθῃρεῖτο ἀσφαλῶς τοῦ Ἀξιώματος παρὰ τοῦ κρατήσαντος.

Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ἁρμοστοῦ ἀποδεχθέντες ἀνεπιφυλάκτως οἱ Ἁρμόδιοι ἐπείσθησαν «ἵνα προβῶσιν εἰς νέαν ἐκλογὴν Πατριάρχου, κατὰ τὰ νόμιμα ἐνεργουμένην καὶ ἐὰν ἐξελέγετο οὗτος, τότε θὰ ἀνεγνωρίζετο ἐπισήμως παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως» καὶ θὰ ἐπήρχετο ἡ ποθητὴ καὶ ἀπαραίτητος συμφιλίωσις. «Ἐὰν δὲ δὲν ἐξελέγετο, θὰ παρέμενεν ἐφησυχάζων».

Προελθὼν εἰς συζητήσεις μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζύρου Φερὴτ Πασσᾶ καὶ ἄλλων Σουλτανικῶν Μεγιστάνων,τῇ συγκαταθέσει καὶ ἐγκρίσει τοῦ Σουλτάνου, «συνεφωνήθη ὅπως ἡ Σμύρνη μετὰ τῆς περιοχῆς της παραμείνῃ αὐτόνομος Πολιτεία μὲ ἐγχώριον Διοίκησιν. Τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ ὅρια νὰ παραμείνωσιν ἐπὶ τῆς Τσατάλτσης,καταλλήλως διαρρυθμιζόμενα. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ παραμείνῃ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μέχρις ἐμπεδώσεως τῆς καταστάσεως, μεθ᾽ ὅ, θὰ ἀπήρχετο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας».

Τὰς συμφωνίας ταύτας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὁ Ἁρμοστὴς δι᾽ ἐπιστολῆς κομισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀντισυνταγμ. Μένου,ὅστις, μετὰ δεκαπενθήμερον, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων ἀπάντησιν τοῦ Πρωθυπουργοῦ Πρωτοπαπαδάκη, ἀποδεχομένου τὰς συναφθείσας συμφωνίας. Ἀλλ᾽ αἰφνιδίως,μετὰ δύο ἡμέρας, ὁ Ἁρμοστὴς ἐμάνθανε ἀνεπισήμως ὅτι: «Ἀπεφασίσθη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἡ πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐκστρατεία».

Προέλασις πρὸς Κωνσταντινούπολιν. Παραίτησις τοῦ Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ

Ὁ Ὕπατος ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστὴς Τριανταφυλλάκος, πληροφορηθεὶς ἐξωδίκως τὴν πρόθεσιν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς ὁ Στράτος ἦτο ὁ εἰσηγητὴς καὶ ὑποστηρικτής, αὐτοβούλως ἀναχωρήσας ἀφίκετο εἰς Ἀθήνας, τὴν 9 Ἰουλίου.

Συγκροτηθέντος δὲ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου,εἰς ὃ μετέσχον καὶ ὁ Ἁρμοστὴς Σμύρνης Στεργιάδης καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Χατζηανέστης,ὁ Ἁρμοστὴς Τριανταφυλλάκος ζωηρότατα ἀντετάχθη κατὰ τῆς προελάσεως, ὡς λίαν ἐπιβλαβοῦς,μὴ γενόμενος δὲ ἀκουστὸς καὶ ἀποφασισθείσης ταύτης, ὑπέβαλε τὴν ἐκ τῆς Ἁρμοστείας παραίτησίν του, γενομένην ἀποδεκτήν. Ὁ δὲ Στεργιάδης ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος Χατζηανέστης, συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ Πρωθυπουργοῦ Γούναρη καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκη καὶ κανονισθεισῶν κατὰ τὴν συζήτησιν πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, τεθέντος ὡς ὅρου, τῆς ἀποφυγῆς πάσης μετὰ τῶν Συμμαχικῶν στρατευμάτων συγκρούσεως, ἀνεχώρησεν εἰς Ραιδεστὸν μετὰ τοῦ Συνταγματάρχου Πάσσαρη. Ἀπεστάλησαν δὲ συγχρόνως καὶ αἱ σχετικαὶ ὁδηγίαι εἰς τὸν ἀναπληρωτὴν τοῦ παραιτηθέντος Ἁρμοστοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Ἐπιχείρησις τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνετέθη εἰς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει ἑδρεῦον Δ΄ Σ. Στρατοῦ συγκροτηθὲν οὕτως :

Διοικητής. Ὑποστράτ. Βλαχόπουλος. Α. **Ἐπιτελάρχης**. Συνταγμ. Πυροβολικοῦ Πανουργιᾶς Στ. **Ἀρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματάρχης Ραφαήλοβιτς.

VI **Μεραρχία. Μέραρχος.** Ὑποστρατ. Δημητρακόπουλος Ι. Ἑδρεύουσα ἐν Κομοτινῇ. **Ἐπιτελάρχης** Ταγματ. Λάϊος Π. 19 Συνταγ. Συνταγματάρχης Μπῆτρος Γ. 21 Συνταγ. Συνταγματάρχης Παπαδάτος Α. 20 Σύνταγ. Ἀντισυνταγματάρχης Τσόγκας Μ.

Μεραρχία Ἀδριανουπόλεως. Μέραρχος. Ὑποστρ. Κουρέβελης Σ. Ἑδρεύουσα εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας. **Ἐπιτελάρχης.** Ἀντ/σ. Ροδόπουλος. 13 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Λιχαδιώτης Ι. 50 Σύνταγ. Ἀντισυντ. Μπλέτσας Δ. 59 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Παναγιωτάκος.

Α΄ Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγ. Πυροβολ. Σκαρλάτος Κ. Ἑδρεύουσα ἐν Ἀδριανουπόλει. **Ἐπιτελάρχης**. Ἀντισυντ. Πολίτης Δ. 28 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Κοσμόπουλος. 55 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Πολίτης Ἠλ. 56 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Κολαΐτης.

Τὰ Συντάγματα αὐτῆς ἀπεστάλησαν ἐκ τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας μετὰ τῶν Εὐζωνικῶν 3]40 καὶ 2]39 καὶ μιᾶς Μοίρας ὀβιδοβόλων Σκόντα.

Β΄ Μεραρχία. Μέραρχος. Συνταγματ. Παπανικολάου, ἑδρεύουσα εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας. **Ἐπιτελάρχης** Ταγματ. Γοματόπουλος 60 Σύνταγ. Συνταγματάρχης Γεωργίου Δ. 15 Σύνταγ. Ἀντισυνταγματάρχης Παπαγεωργίου Α. 62 Σύνταγμα Συνταγματάρχης Φεσόπουλος Γ.

Ἡ Διοίκησις τοῦ Δ΄ Σώματος, ἀποφασισθείσης τῆς προελάσεως, ἐγκατεστάθη εἰς Τσαρκίσκοϊ. Αἱ δὲ ὁρισθεῖσαι διὰ

τὴν ἐπιχείρησιν Μεραρχίαι, Ἀνδριανουπόλεως συνεκεντρώθη περὶ τὸ Ἀνακτόριον διαταχθεῖσα νὰ πορευθῇ διὰ Μηδείας, τὴν 4 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 16 Ἰουλίου, καὶ ἡ Μεραρχία Α΄ παρὰ τὴν Σηλύβριαν, διαταχθεῖσα νὰ πορευθῇ διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ.

Περὶ τὸ Μεσονύκτιον ὅμως, τῆς 15 Ἰουλίου, ἐπείγουσα διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας, διέταξε τὴν ἀναστολὴν τῆς προελάσεως καὶ πάσης σχετικῆς πρὸς ταύτην κινήσεως, ὑπ' εὐθύνην τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Δ΄ Σώματος, καὶ αἱ Μεραρχίαι μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψαν εἰς τὰς Ἕδρας των.

Διακοίνωσις πρὸς τὰς Δυνάμεις

Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεως τῆς πρὸς Κωνσταντινούπολιν προελάσεως καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Αὐτονομίας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἵνα καταστήσῃ γνωστὸν εἰς τοὺς Συμμάχους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀναλαβοῦσαν τὴν πρωτοβουλίαν τῆς μεσολαβήσεως Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι θεωρεῖ λελυμένην τὴν δέσμευσιν αὐτῆς, ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Συμμάχους, τὴν 14 Ἰουλίου 1922, σχετικὴν διακοίνωσιν.

Τὴν ἑπομένην τῆς ἐπιδόσεως τῆς διακοινώσεως, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις συνέστησεν ἐντόνως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νὰ μὴ προβῇ εἰς τὸ ἐγχείρημα τῆς προελάσεως ἐν τῇ οὐδετέρᾳ ζώνῃ, πρὶν ληφθῇ συλλογικὴ τῶν Συμμάχων διακοίνωσις.

Κατόπιν τῆς δηλώσεως ταύτης, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διέταξε, τὴν ἑσπέραν τῆς 15 Ἰουλίου, τὴν ἀναστολὴν πάσης ἐπιχειρήσεως, μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. Συγχρόνως δὲ ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς Συμμάχους διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐδήλου ὅτι :

«Ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις μετὰ πεποιθήσεως ἀποβλέπουσα εἰς τὸ διαπνέον τὰς Μεγάλας Συμμάχους Δυνάμεις αἴσθημα δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὰς Συμμάχους Κυβερνήσεις ὅτι:«Ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὰ ἐν Θράκῃ στρατεύματα αὐτῆς, ὅπως βαδίσωσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν ρητὴν ἐντολήν, ὅπως ἀποφύγωσιν ἀπολύτως πᾶσαν καὶ τὴν ἐλαχίστην πρὸς τὰ ἐκεῖ στρατεύματα κατοχῆς, προστριβήν, καὶ ὅπως κατὰ τὴν Στρατιωτικὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σεβασθῶσιν ἀπολύτως τὰ καθεστῶτα τῶν Ἁρμοστῶν δικαιώματα.

Ἡ Στρατιωτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἐνέργεια θέλει στραφῆ μόνον κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ᾧ αὕτη μέτρῳ ἀσκεῖ ἐλευθέραν ἐξουσίαν καὶ θέλει τείνει εἰς τὴν πρὸς τὸ κοινὸν πάντων

τῶν Συμμάχων συμφέρον, ἐπιβολὴν τῆς τῶν νικητῶν θελήσεως, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς, ἀπὸ περαιτέρω ἐξοντωτικὸν διωγμόν, διασώσεως τῶν ὁμαιμόνων Χριστιανικῶν πληθυσμῶν καὶ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἀνατολῆς».

Ὁ Ἄγγλος Στρατηγὸς Χάριγκτων, ἐν συζητήσει, ἐδήλωσεν συγκεκαλυμμένως ὅτι:

«Ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἔβλεπε δυσαρέστως τὴν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἡ προκληθησομένη ἀντίδρασις τῶν δύο ἄλλων Συμμάχων, καὶ ἡ Συμμαχικὴ ἀλληλεγγύη, δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐνθαρρύνῃ ἀπροκαλύπτως καὶ ἀναφανδὸν τὴν Ἑλλάδα εἰς τοῦτο, ὅπερ θὰ ἐπέσυρε τὴν ὑποχρέωσιν ἐμπράκτου ὑποστηρίξεως».

Οὕτω, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, εὑρεθεῖσα πρὸ ἐπιμόνου ἀξιώσεως τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν οὐδετέραν ζώνην εἴσοδος τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων, συνήνεσεν εἰς ταύτην καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ἀπαγορεύσεως ἐλήφθη ὁμοφώνως. Καὶ οὕτω, τὴν ἐπαύριον τῆς λήψεως τῆς Ἑλληνικῆς διακοινώσεως, τῆς 14 Ἰουλίου, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀνέπτυξεν ἐντόνως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὰς σοβαρὰς συνεπείας αἵτινες θὰ ἐπήρχοντο ἐκ τοῦ διαβήματος τούτου.

Πλὴν καὶ μετὰ τὰς διαβεβαιώσεις ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα δὲν θὰ εἰσήρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἄνευ συγκαταθέσεως τῶν Συμμάχων, δὲν καθησύχασαν οἱ Στρατιωτικοὶ κύκλοι αὐτῶν, ἀνησυχήσαντες ἐκ τῆς ἐμφανίσεως πρὸ τῆς Τσατάλτσης σημαντικῆς Ἑλληνικῆς δυνάμεως, ταχύτατα συγκεντρωθείσης, μὲ πλήρη πολεμικὴν ὀργάνωσιν καὶ φρόνημα ἀκμαῖον καὶ ὑψηλόν.

Διό, νέαι Γαλλικαὶ ἐνισχύσεις ἀφίκοντο καὶ συγχρόνως ἐνεθαρρύνοντο παρὰ τῶν Γάλλων οἱ Τοῦρκοι πρὸς στρατολογίαν ἐθελοντῶν. Ἄσκοπα καὶ ἀδικαιολόγητα μέτρα, καθόσον τὴν 2 Αὐγούστου, μεταξὺ τοῦ Ὑποστρατήγου Βλαχοπούλου καὶ τοῦ Ἰταλοῦ Στρατηγοῦ Μομπέλλι, ἀντιπροσώπου τοῦ Στρατηγοῦ Χάριγκτων, ὑπεγράφη πρωτόκολλον καθορίζον ἀνυπέρβλητον οὐδετέραν ζώνην κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τῆς Τσατάλτσης 300 μέτρων, ἐν ᾗ ἀπηγορεύθη πᾶσα κίνησις στρατευμάτων.

Οὕτω, τῆς ἐντόνου φιλοτουρκικῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐπικρατησάσης τῆς ἀτόνου καὶ χλιαρᾶς Ἀγγλικῆς ἐφέσεως, τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα καθηλώθησαν ἀντιμέτωπα τῶν Συμμάχων φρουρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αὐτονομία καὶ Σύμμαχοι

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς προελάσεως πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Σμύρνῃ Στεργιάδης ἐξέδωκεν προκήρυξιν, περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου 1922, βασιζομένην ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι: «Τὸ αὐτόχθον Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἅπαξ ἀποδοθὲν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Διοίκησιν», δι' ἧς καθώριζε τὸν σκοπὸν τοῦ αὐτονόμου ἐν Μ. Ἀσίᾳ Πολιτεύματος. «Τῆς θεμελιώσεως εὐσταθοῦς διοικήσεως τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ ἐκπονήσεως Πολιτικοῦ καταστατικοῦ Χάρτου αὐτῆς», καὶ ἐδήλου τελικῶς ὅτι: «Τὸ οὕτω δημιουργηθὲν καθεστὼς θέλει παραμείνει ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐλευθερωτικοῦ στρατοῦ».

Ἡ διακοίνωσις αὕτη, ἡ διαδηλοῦσα σαφέστερον καὶ ἐντονώτερον τὴν ἐλευθερίαν δράσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τῶν Συμμαχικῶν προτάσεων τοῦ Μαρτίου 1922, μετὰ τὴν ἄρνησιν τῆς Τουρκίας ἀποδοχῆς αὐτῶν, προὐκάλεσε νέαν διακοίνωσιν τῶν Συμμάχων, τὴν 2 Αὐγούστου, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅτι: «Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ τὰ πρόσκαιρα μέτρα ἅτινα συνεπάγεται ἡ Στρατιωτικὴ κατοχὴ τῶν ἐν λόγῳ ἐδαφῶν, δὲν θὰ ἠδύνατο, ἀφ' ἑτέρου, νὰ ἀξιώσῃ ὅπως ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ καθεστὼς χαρακτῆρος διαρκοῦς. Διότι, ἡ ἐν τῷ μέλλοντι διάθεσις καὶ διοίκησις τῶν ἐδαφῶν τούτων, θέλει ἐξαρτηθῆ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν Συμμάχων καὶ τῆς Τουρκίας συναφθησομένης εἰρήνης».

Ταυτοχρόνως δέ, ἔδωκαν ἐντολὴν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁρμοστάς των, ὅπως παρασκευάσωσιν Διάσκεψιν προπαρασκευαστικὴν τοῦ Συνεδρίου εἰρήνης, εἰς ἣν νὰ συμμεθέξωσιν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τοῦρκοι. Οὕτως ἡ Διπλωματικὴ κατάστασις ραγδαίως ἐξελισσομένη κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν συγκλήσεως Συμμαχικῆς Συνδιασκέψεως ἐν Βενετίᾳ.

Πρὸ τῆς ἀποφάσεως ταύτης εὑρεθεὶς ὁ Κεμὰλ καὶ ἐπιδιώκων στρατιωτικὴν τινὰ ἐπιτυχίαν πρὸς ἰσορρόπησιν ἐνδεχομένης ἀποκλίσεως ἣν ὑπώπτευε, τῆς Διπλωματικῆς πλάστιγγος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ ἄφηνε νὰ πιστευθῇ ὅτι: «Προθύμως θὰ προσήρχετο εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν, ἀπεφάσισε τὴν ἐνέργειαν ἐπιθέσεως, ἧς ἡ μὲν ἐπιτυχία θὰ ἀπετέλει δι' αὐτὸν κέρδος σημαντικόν, ἡ δὲ ἀποτυχία δὲν θὰ μετέβαλλε τὴν κατάστασιν.

Τελευταία φάσις τοῦ πολέμου. Κατάστασις τῶν ἐμπολέμων

Ἡ ἐκλεγεῖσα παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατηγείου, μετὰ τὴν ἐκ Σαγγαρίου ἐπιστροφήν, ἀμυντικὴ γραμμὴ ἧς ἡ ὀργάνωσις ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως δὲν ἦτο ἐφικτή, ἦτο μειονεκτική. Τὸ μεγαλείτερον δ' αὐτῆς μειονέκτημα ἦτο ἡ ἐν τῷ Ν. Τομεῖ ἐξέχουσα τοῦ 'Αφιὸν Καρὰ-Χισσάρ,καθ' ἧς ἀκριβῶς κατηνέχθη τὸ κτύπημα τοῦ πολεμίου. 'Επιπροσθέτως δέ, οὐδεμία φροντὶς ἐλήφθη προπαρασκευῆς δευτέρας γραμμῆς ἀμύνης, εἰς ἥν, ἐνδεχομένως, νὰ ὑποχωρήσῃ ἡ Στρατιά. Ἡ V δὲ Μεραρχία ἐγκαίρως ὑπέβαλε τῇ Στρατιᾷ ἔκθεσιν δι' ἧς κατεδείκνυε τὸ μειονεκτικὸν τῆς ἐκλεγείσης ἀμυντικῆς γραμμῆς προτείνουσα τὴν προαγωγὴν τοῦ δεξιοῦ σκέλους τοῦ σφηνός, ἥτις δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν.

Ὁ πολέμιος μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειράν του, διὰ τῆς τριημέρου ἐπιθέσεως, πρὸ τοῦ 'Αφιὸν Καρὰ - Χισσὰρ κατὰ τὰς ἀρχὰς Σ]βρίου 1921, πρὸς κατάληψιν τῆς πρὸς Σμύρνην σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἀποκοπὴν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἀπὸ τῶν βάσεων ἐφοδιασμοῦ της, οὐδεμίαν ἄλλην ἀξιοσημείωτον ἐπιχείρησιν ἀπεπειράθη.

'Αναθαρρήσας ὅμως μετὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς πρὸς Ἄγκυραν προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, ἣν αὐτός τε καὶ μέγα μέρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Τύπου καὶ ἡ Ἄμυνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως διεφήμισαν ὡς Τουρκικὴν νίκην, ἤρξατο ὁσημέραι ἐνισχυόμενος εἰς ἄνδρας καὶ ἐφοδιαζόμενος ὑπὸ τῶν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς αὐτὸν διατελούντων Γάλλων καὶ 'Ιταλῶν, δι' ἀεροπλάνων, πυροβόλων Σκόντα καὶ ὅπλων, ἐνισχυθέντος τὰ μέγιστα τοῦ ἠθικοῦ του, καὶ κατέληξεν εἰς τὴν ἀνάληψιν παρ' αὐτοῦ τῆς πρωτοβουλίας τῆς ἐνεργείας, μεταβληθέντος ἀπὸ ἀμυνομένου εἰς ἐπιτιθέμενον.

Ἡ μεταξὺ τῶν δυνάμεων τῶν ἀντιπάλων Στρατιῶν διαφορὰ ἦτο μικρὰ μὴ ὑπολογίσιμος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ἡ διαφορὰ ὅμως τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεώς των, ὡς καὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτῶν, ὑπῆρξε μεγίστη, σχοῦσα ὡς συνέπειαν τὰ ἐκτυλιχθέντα ἱστορικὰ γεγονότα.

Παραμοναὶ 'Επιθέσεως

Αἱ λαμβανόμεναι πληροφορίαι ἔφερον τὸν πολέμιον συνεχῶς παρασκευαζόμενον καὶ συγκεντρούμενον ἔναντι τοῦ Τομέως τοῦ 'Αφιὸν Καρᾶ - Χισσὰρ καλυπτομένου ὑπὸ τοῦ Α΄

καὶ Β' Σώματος. Αἱ πρῶται δὲ ἐνδείξεις περὶ τῶν προθέσεων αὐτοῦ ἐγένοντο ἐμπράκτως γνωσταὶ περὶ τὸν ὄρθρον, τῆς 6 Αὐγούστου 1922, ἐνεργήσαντος ἀποφασιστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ Λόχου τοῦ προγεφυρώματος ὃν καὶ ᾐχμαλώτισε. Τὴν 10 δὲ Αὐγούστου, ἐνήργησε νέαν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ὑποτομέως Μπελαντζὶκ ἀνδρείως καὶ αἱματηρῶς ἀποκρουσθεὶς καὶ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ Συνταγματ. Ζήρα Γ.

Τὸ Ν. Συγκρότημα, τὰς θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς προσεχοῦς ἐπιθέσεως τοῦ πολεμίου καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἐπεχειρήθη αὕτη, μετεβίβασεν εἰς τὰς Μεραρχίας κατὰ τρόπον καταδεικνύοντα, ἢ ὅτι δὲν ἐπίστευεν ταύτας, ἢ ὅτι ἠδιαφόρει δι' αὐτάς, μὴ λαβόν, ὡς ἔδει καὶ ἐπεβάλλετο, τὰ κατάλληλα μέτρα.

'Αφελῶς δὲ καὶ περιέργως ὠργάνου ἐν 'Αφιὸν Καρὰ-Χισσάρ, διαφόρους τερψιθύμους χορευτικὰς συναθροίσεις. Τὸ δὲ Στρατηγεῖον τοῦ Συγκροτήματος ἠσχολεῖτο, μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς, εἰς δημιουργίαν ἀγώνων καὶ θεατρικῶν παραστάσεων κωμωδιῶν, τὸ ἀπόγευμα δέ, τῆς 12 Αὐγούστου, εἰδοποιηθὲν περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐπιθέσεως καὶ ἀπαντῆσαν ὡς ὁ Βοιωτάρχης 'Αρχίας «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα» παρεκάθησεν εἰς τὸ δεῖπνον μετὰ τῶν φιλοξενουμένων ἐπισκεπτῶν του, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου, μετέβη εἰς τὴν παράστασιν τῆς διασκεδαστικῆς κωμωδίας, περατωθεῖσαν περὶ τὴν δευτέραν πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης. Μετὰ τρεῖς δὲ ὥρας ἤρξατο ἡ παράστασις τῆς πολεμικῆς τῆς 'Ελλάδος καὶ τῶν 'Ελλήνων Τραγωδίας.

Σύνθεσις καὶ Παράταξις τῶν 'Αντιπάλων Στρατιῶν
'Ελληνικὴ Στρατιὰ

'Αρχιστράτηγος. 'Αντιστράτηγος Χατζηανέστης Γ. ἑδρεύων μετὰ τοῦ 'Επιτελείου του ἐν Σμύρνῃ. **'Επιτελάρχης.** 'Υποστράτηγος Βαλέττας Γ. Τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Στρατηγείου παρέμειναν τὰ αὐτά.

Α'. Σ. Στρατοῦ. Διοικητής. 'Υποστράτηγος Τρικούπης Ν. **'Επιτελάρχης.** Συνταγματάρχης Πυροβ. Μερεντίτης Α. **'Αρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγμ. Παπαϊωάννου. **Διευθυντὴς 'Υγ. 'Υπηρεσίας.** Γεν. 'Αρχίατρος Τσουνούκας., ἑδρεῦον ἐν 'Αφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ ('Ακροενός).

Ι. Μεραρχία. Μέραρχος. 'Υποστράτηγος Φράγκου. **'Επιτελάρχης** Ταγματ. Καβράκος. 4 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. Χατζηγιάννης. 5 Σύν-

ταγμα 'Αντισυνταγ. Πλέσσας. 1)38 Σύνταγ. Συνταγματ. **Ζήρας Ι.** 48 Σύνταγ. Συνταγματ. Κλάδης. Τεταγμένη ἀπὸ Α. Γενιτζὲ δι' 'Ακαρντὰγ μέχρι Καγιατεμπί.

IV **Μεραρχία, Μέραρχος.** 'Υποστράτηγος Δημαρᾶς Δ. **'Επιτελάρχης.** 'Αντισυντ. Τσολάκογλου. 8 Σύνταγ. 'Αντισυντ. Καρύδης. 11 Σύνταγ. 'Αντισυντ. Νικολαρέας. 35 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. Παπαπαναγιώτου. Τεταγμένη Α. Καγιατεμπὶ μέχρι ποταμοῦ 'Ακάρ.

XII **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγμ. Καλλιδόπουλος. **'Επιτελάρχης.** 'Αντισυντ. Σακέτας. 14 Σύνταγμ. 'Αντισυντ. Κωτούλας Ι. 41 Σύνταγ. Συνταγμ. Κωτούλας ΙΙ. 46 Σύνταγ. Ταγματ. Σταφυλᾶς. Τεταγμένη ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς IV Μεραρχίας καὶ Β. ποταμοῦ 'Ακὰρ μέχρι Α. 'Αλμπανάζ.

V **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγμ. Ρόκας. **'Επιτελάρχης.** 'Αντισυνταγ. Δεμέστιχας. 33 Σύνταγ. Συνταγμ. Κίτσος. 32 Σύνταγμα Συνταγμ. Νικολοδῆμος. 44 Σύνταγ. Συνταγμ. **Φαληρέας Γρ.** Τεταγμένη ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς XII Μεραρχ. μέχρι Χαϊρὰν-Μπαμπᾶ.

Β' Σ. Στρατοῦ. Διοικητής. 'Υποστρ. Διγενὴς Κ. **'Επιτελάρχης.** Συνταγματ. Βασιλακόπουλος Ι. **'Αρχηγὸς Πυροβολικοῦ.** Συνταγματ. Χατζηπέτρος Χ. **Διοικητὴς Μηχανικοῦ.** Συνταγματ. Βότσαρης. **Διευθυντὴς 'Επιμελητείας.** 'Επιμελητὴς Κουτσάνος **Διευθ. 'Υγειον. 'Υπηρεσίας.** 'Αρχίατρος Βασιλείου. 'Εδρεῦον ἐν Γκασλὶ—Γκεὸλ—Χαμάμ.

XIII **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Καϊμπαλῆς. **'Επιτελάρχης.** Ταγματ. Δρομάζος. 2 Σύνταγ. Συνταγματ. Τσάκαλος. 3 Σύνταγ. Συνταγματ. 'Αβράμπος. 5]42 Εὐζωνικὸν Σύνταγ. Συνταγματ. Πλαστήρας. Τεταγμένη ἀριστερόθεν τῆς V Μεραρχίας.

IX **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Γαρδίκας. **'Επιτελάρχης.** Ταγματ. Μπασακίδης. 25 Σύνταγ. 'Αντισυνταγμ. 'Αντωνόπουλος. 26 Σύνταγ. 'Αντισυνταγμ. Καλλιαγκάκης. 3]40 Εὐζωνικὸν Σύνταγ. Ταγματ. Καλλονᾶς. Τεταγμένη ἐν ἐφεδρείᾳ.

VII **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Κουρουσόπουλος Β. **'Επιτελάρχης** 'Αντισυνταγμ. Κοιμήσης. 22 Σύνταγ. 'Αντισυνταγμ. Ψάρρας. 23 Σύνταγ. Συνταγματ. Λούψας. 37 Σύνταγ. Ταγματ. Πετροπουλάκης. Τεταγμένη ἐν ἐφεδρείᾳ.

II **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Γονατᾶς Σ. **'Επιτελάρχης.** 'Αντισυνταγ. Χασαπίδης. 1 Σύνταγ. 'Αντισυνταγμ. Μαρούλης Ο. 7 Σύνταγ. 'Αντισυνταγμ. 'Ανδριτσόπουλος. 34 Σύνταγ. 'Αντισυντ. Πιτσίκας Ι. 31 Σύνταγμ. 'Αντισυνταγμ. Μαυροσκότης. 54 Σύντ.

'Αντισυνταγμ. Διαμαντόπουλος. Τεταγμένη Ν. τῆς Ι Μεραρχίας μέχρι Α. 'Ορτάντζας.

Γ' Σ. Στρατοῦ. Διοικητής. 'Υποστρατ. Σουμίλας. **'Επιτελάρχης** Συνταγματ. 'Ιππικοῦ Σπυρόπουλος Ν. **'Αρχ. Πυροβολικοῦ.** Συνταγματ. Κριεζῆς Μ. ἕδρευον ἐν 'Εσκῆ Σεχήρ.

ΧV **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγμ. Θεοτόκης Θ. **'Επιτελάρχης** 'Αντισυνταγμ. Πυροβ. Μομφερράτος. Θ. 51 Συνταγ. 'Αντισυνταγματ. Κωνσταντίνου. 52 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. Λέφας Ν. 53 Σύνταγμα. 'Αντισυνταγ. Τσίπουρας. Τεταγμένη ἀπὸ "Ακ-"Ιν μέχρι Ντουζτεπέ.

Χ **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Παπανικολάου. **'Επιτελάρχης.** Ταγματ. Πλατῆς Κ. 27 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. Μέλλιος Μ. 30 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. Πικουλάκης. Τεταγμένη ἀπὸ ποταμοῦ Σεΐντίκ μέχρι ποταμοῦ Πουρσάκ.

ΙΙΙ **Μεραρχία. Μέραρχος.** Συνταγματ. Κορτσᾶς Γ. **'Επιτελάρχης.** Ταγματ. Βάρσος Γ. 6 Σύνταγ. Συνταγματ. Τσοχαντάρης 12 Σύνταγ. 'Αντισυνταγ. 'Ασημακόπουλος. 2]39 Εὐζωνικὸν Σύνταγ. 'Αντισυν. Μπασακάρης. Τεταγμένη ἀπὸ ποταμοῦ Πουρσὰκ μέχρι Τσὰλ-Καράκιοϊ.

'Απόσπασμα Μπιλεντζίκ. Διοικητὴς Συνταγμ. Ζήρας Γ. Τεταγμένον ἀπὸ ἀριστεροῦ ΙΙΙ Μεραρχίας μέχρι ΒΔ. Μπιλεντζίκ.

ΧΙ **Μεραρχία. Μέραρχος.** 'Υποστρατ. Κλαδᾶς Ν. **'Επιτελάρχης** Ταγματ. Πυροβ. Στάης Ν. 16 Σύνταγ. Συνταγματ. Ζήρας Ι. 17 Σύνταγ. Συνταγματ. Καμμένος. 45 Σύνταγ. Συνταγματ. Κακουσαῖος. Τεταγμένη ἀπὸ ἀριστεροῦ ἀποσπάσματος Μπελεντζὶκ μέχρι Α. ὄχθης λίμνης 'Ασκανίας.

'Απόσπασμα Κίου. Διοικητής. 'Αντισυντ. Μεγαπάνος Θ. Τεταγμένον ἀπὸ Δ. ὄχθης 'Ασκανίας λίμνης, μέχρι τῆς θαλάσσης Β. τοῦ κόλπου τῆς Κίου ἐπὶ τῆς Προποντίδος.

47 Σύνταγ 'Αντισυντ. Μεγαπάνος Θ. 57 Σύνταγ. 'Αντισυντ. Χρυσοσπάθης. 'Υπαγόμενα ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸ Γ' Σ. Στρατοῦ.

'Απόσπασμα 'Ορτάντσας. Διοικητής. Συνταγμ. Μαυροσκότης.

Μεραρχία 'Ιππικοῦ. Μέραρχος. 'Υποστράτ. Καλλίνσκης Α. **'Επιτελάρχης.** 'Αντισυνταγμ. Παπάγος Α. 1 Σύνταγ. 'Αντισυντ. Βάσσος Ν. 2 Σύνταγ. 'Επίλαρχος Ρούσης 'Αρ. 3 Σύνταγ. 'Επίλαρχος Σταυρόπουλος Α. 4 Σύνταγ. 'Επίλαρχος Μαυροβουνιώτης Α. Τεταγμένη ἐν 'Ερτζὲ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Στρατιᾶς.

Δύναμις τῶν Σωμάτων: Α' Σ. Στρατοῦ. Πεζικὸν 26.186. Πυροβοληταὶ καὶ Πολυβοληταὶ 10.010. Πυροβόλα 150, Πολυβόλα 35?

Β. Σ. Στρατοῦ.Πεζικὸν 18.628. Πυροβοληταὶ καὶ Πολυβοληταὶ 8.540. Πυροβόλα 37. Πολυβόλα 110. **Γ΄ Σ. Στρατοῦ**. Πεζικὸν 20.644, Πυροβοληταὶ καὶ Πολυβοληταὶ 8.049, Πυροβόλα 85, Πολυβόλα 227.

Ὁλικὴ Δύναμις: Πεζικὸν 67.905. Πυροβοληταὶ καὶ Πολυβοληταὶ 27.359. Ἱππικὸν 1.018.Πυροβόλα 363, Πολυβόλα 963. Μὴ ὑπολογιζομένων τῶν βοηθητικῶν ὑπηρεσιῶν.

Τουρκικὴ Στρατιὰ

Ἀρχιστράτηγος. Μουσταφᾶ Κεμάλ. **Γενικὸς Ἐπιτελάρχης**. Φεβζῆ Πασσᾶς. Ἑδρεύοντες ἐν Κοτζᾶ—Τεπέ,ἐπὶ τοῦ ὄρους Καμελάρ, πέντε χιλιόμετρα ὀπίσω τῆς γραμμῆς τοῦ Μετώπου. Ἀρχηγὸς τοῦ Δυτικοῦ Μετώπου Ἰσμὲτ Πασσᾶς ἑδρεύων ἐν Κοτζᾶ—Τεπέ,ἐπὶ τοῦ ὄρους Καμελάρ. Ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοτίου συγκροτήματος ἀπαρτιζομένου ἐκ τοῦ Α΄ καὶ Β΄ Σώματος ἐτάχθησαν.

α) **Ι. Στρατιά. Διοικητής**. Νουρεδὶν Πασσᾶς, ἣν ἀπήρτιζον τὸ **Α΄ Σῶμα**. Συγκείμενον ἐκ τῶν Μεραρχιῶν XV XXII καὶ XXIII. Ἕδρα ἐν Ἀκαρίμ.

Β΄ Σῶμα. Συγκείμενον ἐκ τῶν Μεραρχιῶν III, IV καὶ VII.

Δ΄ Σῶμα. Συγκείμενον ἐκ τῶν Μεραρχιῶν V, XI καὶ XII.

β) **Τρεῖς Ἀνεξάρτητοι Μεραρχίαι** Πεζικοῦ τηρούμεναι ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Α΄ Σώματος. Ἡ VIII ἐνεργοῦσα ΝΑ. τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ—Χισσάρ. Ἡ XIV ἐνεργοῦσα Ν. καὶ ΝΔ. τοῦ Ἀφιὸν Καρὰ—Χισσὰρ καὶ ἡ VI ἐνεργοῦσα Β. τοῦ Σαντουκλῆ.

2) Ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορείου Συγκροτήματος ἀπαρτιζομένου ἐκ τοῦ Γ΄ Σ. Στρατοῦ.

ΙΙ Στρατιά. Διοικητὴς Γιακοὺπ—Σεβκὶ Πασσᾶς ἑδρεύουσα ἐν Σιβρὶ—Χισσὰρ ἣν ἀπετέλουν τό:

Γ΄ Σῶμα. Ἑδρεῦον ἐν Σιβρὶ—Χισσάρ, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν Μεραρχιῶν I, X καὶ XIII.

ΣΤ΄ Σῶμα. Ἑδρεῦον ἐν Λεϋκαν, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν Μεραρχιῶν XVI καὶ XVII.

Ἀνεξάρτητος Μεραρχία Ἱππικοῦ.

3) Κατὰ τὰς πτέρυγας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐνήργησαν:

Ἐπὶ μὲν τοῦ Μετώπου τοῦ Μαιάνδρου. Ἡ II Μεραρχία Τμήματα Χωροφυλακῆς. Καὶ ἄτακτα Σώματα Δ. τοῦ Ντενισλῆ.

Ἐπὶ τοῦ Μετώπου τοῦ Τσιβρίζ. Δύο Συντάγματα Πεζικοῦ. Ἐπὶ τοῦ Μετώπου Κίου—Κιοπροῦ Χισσάρ. Ἡ XVIII Μεραρχία καὶ δύο Τάγματα ἐφόδου.

Ἐπειδὴ ἡ μέση δύναμις τῆς Τουρκικῆς Μεραρχίας ἀνήρχετο εἰς 4 χιλ. περίπου, ἤτοι τὸ τρίτον τῆς Ἑλληνικῆς, ἡ ἔναντι τοῦ Α΄ καὶ Β΄

Σώματος ταχθεῖσα, περὶ τὸ Ἀφιὸν Καρᾶ—Χισσὰρ Τουρκικὴ δύναμις ἀπαρτιζομένη ἐκ 12 Μεραρχιῶν Πεζικοῦ καὶ 3 Ἱππικοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰς 50 χιλ. ἀνδρῶν Ἡ ἔναντι δὲ τοῦ Γ΄ Σώματος ταχθεῖσα Τουρκικὴ δύναμις ἀπαρτιζομένη ἀπὸ ἓξ Μεραρχίας Πεζικοῦ καὶ μιᾶς Ἱππικοῦ δὲν ὑπερέβαινε τὰς 25 χιλ. ἀνδρῶν.

Ἔναρξις τῆς Ἐπιθέσεως

Ἡ ἔναρξις τῆς ἐπιθέσεως τοῦ πολεμίου ἐγένετο αἰφνιδιαστικῶς, περὶ τὴς 5 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 13 Αὐγούστου 1922,ἥτις κατηυθύνετο κυρίως κατὰ τοῦ χώρου μεταξὺ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Ι Μεραρχίας καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς IV. Ἤτοι κατὰ τῶν Κέντρων Ἀντιστάσεως Χασὰν Μπὲλ • Τιλκὶ - Κερὲ - Μπὲλ καὶ Σημείου Στηρίγματος Καγιατεμπὲ τῆς Ι Μεραρχίας καὶ τῶν Κέντρων Ἀντιστάσεως ἐπὶ τοῦ Καμελὰρ - Ντάγ, ἰδίᾳ δὲ τοῦ «Μαύρου βράχου», τοῦ Πριονοειδοῦς βράχου καὶ τοῦ Κέντρου Ἀντιστάσεως Σεϋλὲν τῆς IV Μεραρχίας.

Ἡ τοιαύτη ἐνδεχομένη ἐνέργεια τοῦ πολεμίου καὶ τὸ κύριον σημεῖον κατευθύνσεως αὐτῆς εἶχε μελετηθῆ πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦΝ Συγκροτήματος ὅπερ καθώρισεν ἄμεσον ἀντεπίθεσιν, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῶν προθέσεων αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἀριστεροῦ του πρὸς τὸ Τσάϊ. Ἐνῷ δὲ ἀνεμένετο ἀνυπομόνως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἡ διαταγὴ τῆς πρὸς τὸ Τσάϊ ἐνεργείας τῆς ὀρθοτάτης καὶ εὐέλπιδος, ἀντ' αὐτῆς ματαιωθείσης, διετάχθη ἡ στάγδην εἴσοδος τῶν Μονάδων τοῦ Β΄ Σώματος εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς κάλυψιν τοῦ γενομένου ρήγματος εἰς τὴν IV καὶ Ι Μεραρχίαν.

Ὁ πολέμιος, ἐπιτιθέμενος κατὰ κυματοειδεῖς πυκνὰς μάζας, ὑποστηριζομένας ὑπὸ τοῦ καταιγιστικοῦ πυρὸς ἀφθόνου πυροβολικοῦ, ἀπέκτησεν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπιθέσεως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πυρὸς ἔναντι τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, ἅτινα,παρὰ τὰς σοβαρὰς ἀπωλείας ἃς ὑφίσταντο, ἐτήρησαν καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν τῆς 13 Αὐγούστου τὰς θέσεις των, δι' ἐναλλαγῶν ἀμύνης καὶ τοπικῶν ἀντεπιθέσεων, παρὰ τὴν παρουσιασθεῖσαν μειονεκτικότητά των, ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐφεδρειῶν, διατεθεισῶν ἁπασῶν τῶν Μονάδων τῆς IV καὶ Ι Μεραρχίας ἐπὶ τῆς γραμμῆς κατὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου, ὅστις, καίπερ δεκατιζόμενος σοβαρῶς ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων, ἐνισχύετο δι' ἐφεδρειῶν ἐκ τῶν ὄπισθεν.

Τὴν 14 ὁ πολέμιος, περὶ τὴν 8 ὥραν πρωϊνήν,ἐπαναλαμβάνει ἐντονωτέραν τὴν ἐπίθεσιν, καθ' ἅπαντος τοῦ Μετώπου τῆς Ι καὶ IV Μεραρχίας. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐκ τοῦ

καμάτου τοῦ σκληροτάτου ἀγῶνος καὶ τῆς καταλήψεως ἰδίᾳ τοῦ Κέντρου 'Αντιστάσεως «Μαῦρος βράχος» εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐτέτακτο ἐν ἐφεδρείᾳ ἀπόσπασμα ἐξ 6 Ταγμάτων ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Πλαστήραν ὅστις διαταχθεὶς τὴν 8 πρωϊνὴν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 5414]1291]3 διαταγῆς τῆς IV Μεραρχίας δὶς νὰ ἀνακαταλάβῃ τοῦτο δὲν ἐξετέλεσε ταύτην καὶ τοῦ Κέντρου ἀντιστάσεως «Τιλκὶ - Κερὲ - Μπὲλ» ὅπερ ὑπεστήριζεν ἀπόσπασμα ἐξ 6 Ταγμάτων ὑπὸ τὸν 'Αντισυνταγ. Κλάδην, ὑπεχώρησαν ἐν ἀταξίᾳ Βορειότερον. Τὸ Α' Σῶμα ἠναγκάσθη πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀμέσου κινδύνου ὃν διέτρεχε διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ 'Αφιὸν Καρᾶ - Χισσὰρ ὑπὸ τοῦ πολεμίου, περὶ τὴν 11 ὥραν πρωϊνήν,νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐκκένωσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν κατάληψιν τῆς περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα ὄπισθεν γραμμῆς Τασλὰρ - 'Υψώματα Ντοὺζ - 'Αγὰτς - Κουμαρὶ - 'Αϊβαλῆ - Μπὰλ Μαχμοὺτ - Κιουπρουλοῦ Μπουγιοὺκ - Τσορτσᾶ. Τοῦ Β' Σώματος εὑρισκομένου 'Ανατολικῶς τοῦ γενομένου ρήγματος καὶ τῆς ἐχθρικῆς σφηνὸς προβαλλομένης ἀπειλητικῆς κατὰ τῶν νώτων αὐτοῦ.

'Η IV Μεραρχία ὑποχωρήσασα ἐν ἡμέρᾳ καὶ ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ πολεμίου κατέλαβε, μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 14 Αὐγούστου, τὴν ὁρισθεῖσαν αὐτῇ γραμμὴν Χαμὰμ - ὑψώματα ἀμέσως Α. Μπὰλ - Μαχμούτ, ἔχουσα δεξιόθεν τὴν I καὶ VII Μεραρχίαν καὶ ἀριστερόθεν τὴν XII μὲ τὰ τμήματα αὐτῆς ἐν τῇ ἑξῆς τάξει: Τὸ 8 Σύνταγμα εἰς τὸ 'Ασὶν - 'Ελπερίκ, τὸ 11 εἰς τὸ 'Ισμάλκιοϊ ὡς ἐφεδρεία, τὸ 26 εἰς τὸ 'Ιναΐ καὶ τὰ Δ. τούτου ὑψώματα. Τὸ δὲ Εὐζωνικὸν Σύνταγμα 5)42 Πλαστήρα διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὰ Ν. Κιουπρουλοῦ ὑψώματα ἐν ἐπαφῇ καὶ ἐν ἐπεκτάσει Δυτικῶς τοῦ 26 Συντάγματος Καλλιαγκάκη.

Τὸ μὲν 26 Σύνταγμα κατέλαβε τὴν ὁρισθεῖσαν θέσιν του συνδεθὲν διὰ τοῦ ἀριστεροῦ του μετὰ τοῦ 14 Συντάγματος τῆς XII Μεραρχίας, δὲν συνεδέθη ὅμως διὰ τοῦ δεξιοῦ του μετὰ τοῦ 5)42 Εὐζωνικοῦ Συντάγματος Πλαστήρα, καθόσον οὗτος, ἀντὶ νὰ καταλάβῃ, ὡς διετάχθη ὑπὸ τῆς IV Μεραρχίας, ὑφ' ἣν ὑπήγετο, τὰ Ν. Κιουπρουλοῦ ὑψώματα,διελθὼν τὴν γέφυραν αὐτοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μπὰλ - Μαχμούτ, ὅπου ἀφοῦ οἱ ἄνδρες του διήρπασαν τὰς ἐκεῖ ἀποθήκας, διενυκτέρευσαν ἐγγὺς αὐτοῦ. Καὶ οὕτω, ἡ μὴ καταληφθεῖσα θέσις ὑπὸ τοῦ Συνταγμ. Πλαστήρα ἐχρησίμευσεν ὡς θύρα δι' ἧς ὁ πολέμιος κατηυθύνθη πρὸς τὸ νῶτα τῆς 'Ελληνικῆς παρατάξεως,γεγονὸς ὅπερ ἔσχεν τραγικωτάτας συνεπείας.'Εκεῖθεν δὲ πρωιαίτατα κατηυθύνθη ἐν σπουδῇ,πρὸς τὸ Τουλοῦ-Μπουνάρ,

ὅπου ἀφιχθεὶς αὐτονυκτὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Χασὰν Ντεντέ,χ ωρὶς νὰ ταχθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς οὐδενός. Ἐν Μπασκιμσὲ συνηντήθη μετὰ Ὑποστρατήγου Φράγκου διοικοῦντος τὴν I καὶ VII Μεραρχίαν καὶ κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμά του. Μετ' ὀλίγον ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν καὶ τὸ Ἀπόσπασμα τοῦ Συνταγμ. Λούφα κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ὑπαγομένου ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Οὕτω μεταξὺ τοῦ 26 Συντάγματος τῆς IV Μεραρχίας καὶ τοῦ 23 τῆς VII ἐδημιουργήθη μέγα κενόν, μὴ ἐπιτευχθέντος τοῦ συνδέσμου μεταξὺ αὐτῶν.

Τὴν 15 Αὐγούστου, ἡ κατάστασις βαίνει χειροτερεύουσα· περὶ τὴν 5 ὥραν πρωϊνήν, ἡ IV Μεραρχία συμπτύσσεται κατόπιν διαταγῆς τοῦ Α' Σώματος εἰς τὰς νέας της θέσεις, ἵνα καταυλισθῇ ἐν Κουτσούκιοϊ ὡς ἐφεδρεία αὐτοῦ. Ὁ πολέμιος, ὁ παρακολουθήσας τὰς κινήσεις τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, κατὰ τὴν 14 Αὐγούστου, γενομένας ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ἐγκαταλειφθέντος ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος Πλαστήρα, τὴν νύκτα τῆς 14,ἀντιληφθεὶς τὴν πρωΐαν τὴν κίνησιν τῆς IV Μεραρχίας πρὸς τὰς θέσεις ἃς διετάχθη νὰ καταλάβῃ αὕτη, ἔβαλλε σφοδρῶς κατ' αὐτῆς, ἥτις ἀποσυνετέθη.

Τοῦ μεταξὺ τῶν Μεραρχιῶν IV καὶ I ἐπενεχθέντος ρήγματος καταστάντος μείζονος,ὁ πολέμιος,κατεδείχθη καθαρῶς, ὅτι προὐτίθετο νὰ διαχωρίσῃ εἰς δύο τὸ Ν. Συγκρότημα, οὗτινος τὸ Στρατηγεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀναποφάσιστον καὶ ἡ ἀταξία ἔβαινεν αὔξουσα, μετὰ πολλὰς ἀμφιταλαντεύσεις διέταξε νέαν μικρὰν ὑποχώρησιν τοῦ Β' Σώματος πρὸς τὴν γραμμὴν Εὔρὲτ-Ροσσὶλ-Τεπέ. Τὸ μειονέκτημα τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ὑφίσταται οἷον καὶ τὴν προτεραίαν, τοῦ πολεμίου καὶ πάλιν εὑρισκομένου ἀπειλητικοῦ ὄπισθεν καὶ πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῆς πλευρόν. Ἐὰν δὲ ἡ ὑποχώρησις τοῦ Β' Σώματος ἐγένετο εἰς μεγαλείτερον βάθος, ἅπασαι αἱ Μεραρχίαι θὰ εὑρίσκοντο ἀντιμέτωποι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως.

Τὴν 15 Αὐγούστου περὶ τὴν 1 ὥραν, ὁ Ὑποστράτηγος Φράγκου μὴ ἐπικοινωνῶν μετὰ τοῦ Α' Σώματος καὶ κρίνων δυσχερῆ τὴν κατάστασιν, ἕνεκα τῆς συνεχοῦς διαρροῆς διαφόρων Τμημάτων αὐτοβούλως πρὸς Δυσμάς, ἀπεφάσισεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ διέταξε τὴν I καὶ τὴν VII Μεραρχίαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐσπευσμένως καὶ αὗται ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Ἀϊβαλῆ - Μπασκιμσὲ θέσεών των,πρὸς Τουλοῦ - Μπουνάρ.

Καὶ οὕτως, ἐνῷ τὸ Α' Σῶμα προσεδόκα διὰ τῶν κατὰ τὴν 15 Αὐγούστου ἐκτελεσθεισῶν κινήσεων, ὅτι θὰ κατωρθοῦτο ἡ

συνέχεια τῆς παρατάξεως τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος, ὡς διὰ τῆς διαταγῆς του ἀπὸ τῆς 14 Αὐγούστου εἶχεν ἤδη κανονίσει, ἐσχηματίσθησαν δύο ἐντελῶς κεχωρισμέναι Ὁμάδες, ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτ. Φράγκου περὶ τὸ Τουλοῦ - Μπουνὰρ καὶ Δυτικώτερον—Ι, VII Μεραρχίαι, Μικτὸν Ἀπόσπασμα Συνταγ. Πλαστῆρα, Μικτὸν Ἀπόσπασμα τῆς IV Μεραρχίας, II Μεραρχία, Μεραρχία Ἱππικοῦ—καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Τρικούπην Ὁμὰς ἐκ τῶν XII, V, IX, XIII Μεραρχιῶν καὶ λειψάνων τῆς IV Μεραρχίας—ταχθεῖσαι ἀπὸ Οὐλουτζοὺκ διὰ τοῦ Ἰμπελὰκ Ντὰγ - Ρεσὶ - Τεπὲ μέχρις Ἐϋρέτ, μὲ μέτωπον πρὸς Ν. καὶ ΝΑ.

Ἡ V Μεραρχία κατὰ τὴν κίνησίν της, τὴν πρωΐαν τῆς 15, ἐκ Χαμὰμ - Σάλκ πρὸς Ρεσὶλ - Τεπέ, Ἐϋρέτ, οὐδεμίαν ὑποστᾶσα πίεσιν ὑπὸ τοῦ πολεμίου, παρέμεινεν ἐπὶ τῶν ὁρισθεισῶν θέσεών της καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἑπομένης. Συνδεθεῖσα δὲ μετὰ τοῦ Ν. Συγκροτήματος, οὐδεμίαν ἔλαβε διαταγὴν παρὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Τρικούπη, ὅστις περιπλανώμενος μετὰ τῶν Ἐπιτελείων τοῦ Ν. Συγκροτήματος καὶ τοῦ Β' Σώματος ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἐϋρέτ, ἐγκατεστάθη τὴν ἑσπέραν περὶ τὸ Οὐλουτζούκ.

Ἐὰν δὲ διέτασσεν ἐπίθεσιν ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, θὰ κατῆγε νίκην περιφανῆ. Διότι καὶ ἀρκετὸν ἠθικὸν εἶχον καὶ σχεδὸν ἀνέπαφοι ἦσαν αἱ Μεραρχίαι τοῦ Β' Σώματος, καὶ τὸ ἔδαφος ἦτο εὐνοϊκώτατον καὶ ὁ πολέμιος δὲν εἶχε πλήρως ἐξελιχθῆ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σινὰν Πασσᾶ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν ἐπετυγχάνετο ἡ ἀπώθησις καὶ ἡ συντριβὴ τοῦ πολεμίου, ὑφίστατο εἰσέτι ἡ ἐπαφὴ μετὰ τῶν πρὸς Τουλοῦ - Μπουνὰρ ὑποχωρησασῶν Μονάδων καὶ θὰ ἠδύνατο ἅπαν τὸ Ν. Συγκρότημα νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκεῖ καὶ νὰ ἀμυνθῇ ἐπὶ τῆς πρὸ ἔτους συντελεσθείσης ὀχυρᾶς αὐτοῦ γραμμῆς.

Πλὴν καὶ παρ' ὅλα ταῦτα, ἂν τὴν ἑσπέραν τῆς 15 Αὐγούστου διετάσσετο ἡ κίνησις ἡ διαταχθεῖσα τὴν πρωΐαν τῆς 16, θὰ ἠδύνατο νὰ διαρρεύσωσι διαρκούσης τῆς νυκτὸς ἅπασαι αἱ Μεραρχίαι πρὸς Τουλοῦ - Μπουνάρ, ἔνθα θὰ ἀφικνοῦντο πολὺ πρὶν τῆς ἐπαναλήψεως τῆς πιέσεως τοῦ πολεμίου κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Φράγκου Τμημάτων τοῦ Δεξιοῦ καὶ πολὺ πρὶν τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ Ἀκὰρ - Ντὰγ καὶ τοῦ Τουλοῦ - Μπουνάρ.

Τὴν 16 Αὐγούστου τὴν πρωΐαν, ὁ πολέμιος εἰσδύσας εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κουτσούκιοϊ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Τουλοῦ Μπουνὰρ ἔχων δεξιόθεν τὰς XII, V, XIII, IX Μεραρχίας καὶ κατενώπιον τὰς ὑπολοίπους δυνάμεις τοῦ Ν. Συγκροτήματος σφοδρῶς καταπολεμηθείσας κατὰ τὰς προηγου-

μένας ἡμέρας πρὸς Δυσμάς. Τὸ ἀναποφάσιστον δὲ τοῦ Ἕλληνος Ἀρχηγοῦ, γνωρίσας ἱκανῶς ὁ πολέμιος, μικρὸν ἠσχολήθη μὲ τὰς δεξιόθεν αὐτοῦ εὑρισκομένας δυνάμεις ταύτας, ἐπεδόθη δὲ δραστηρίως εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγον Φράγκου ἀπέναντί του δυνάμεων καὶ τὴν κατάληψιν τῶν ἰσχυρῶν θέσεων Τουλοῦ—Μπουνάρ, ὧν καταλαμβανομένων θὰ ἐπήρχετο πλήρης ἡ διαχώρισις τοῦ Ν. Συγκροτήματος καὶ ἡ τμηματικὴ αὐτοῦ συντριβή.

Τὴν πρωΐαν τῆς 16 Αὐγούστου, τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Ν. Συγκροτήματος ἐξέδοτο διαταγὰς καθοριζούσας τὰ δρομολόγια τῶν Μεραρχιῶν πρὸς τὰς καταληπτέας θέσεις, αἵτινες ἐπιστοποίουν τὴν ὁλοσχερῆ ἄγνοιαν τῆς τακτικῆς καταστάσεως, καθόσον καθωρίζοντο δρομολόγια καὶ ἄμυνα Τομέων ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἑσπέρας ὑπὸ τοῦ πολεμίου καταληφθέντων. Καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν τῆς 16 Αὐγούστου, ἡ IX καὶ ἡ V Μεραρχία διεξήγαγον ἀγῶνα σκληρόν, τοῦ πολεμίου ἀνατραπέντος εἰς βάθος 6 χιλιομ. περίπου, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Ἀκὰρ Ντάγ, ἔνθα εὑρίσκετο εἰσέτι Ἑλληνικὴ δύναμις, ὡς ἐτεκμαίρετο ἐκ τῶν ἐκρήξεων ὀβίδων. Ἐὰν δὲ κατωρθοῦτο εἰσέτι 8 χιλιομέτρων περίπου ἀπώθησις τοῦ πολεμίου κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, δι' ἣν ἀπῃτεῖτο ἐνίσχυσις καὶ ἐζητήθη πρὸς τοῦτο ἡ διάθεσις τῆς XIII Μεραρχίας, ἣν ἠρνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ὁ Ὑποστράτηγος Τρικούπης, ἰσχυρισθεὶς ὅτι «αὕτη ἀπετέλει τὴν γενικὴν ἐφεδρείαν, ἥτις θὰ παραμείνῃ ἀνέπαφος», ὡς ἐξειλίσσοντο τὰ γεγονότα, ἐὰν καὶ ἡ Μεραρχία αὕτη ἐρρίπτετο εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, ὁ ἐχθρικὸς θύλαξ θὰ ἀπεκόπτετο, σημαντικὸν ἐχθρικὸν τμῆμα θὰ ᾐχμαλωτίζετο, τὸ ἠθικὸν τῶν στρατευμάτων θὰ ἐξυψοῦτο καὶ περιφανὴς νίκη θὰ κατήγετο».

Ὁ ἀγὼν συνεχίσθη χρονίζων, συγχρόνως ἡ XII Μεραρχία ὑπεχώρησεν ὄπισθεν τῆς V, ἀποκαλύψασα τὸ ἀριστερόν της πλευρόν, ἡ κατὰ τοῦ ὁποίου ἀρξαμένη ἐχθρικὴ πίεσις συνεχίσθη αὔξουσα καὶ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἤρξατο αὕτη καμπτομένη ὑποστᾶσα ὑπερδισχιλίας ἀπωλείας. Μετὰ τὸν σκληρὸν τοῦτον ἀγῶνα τῆς V Μεραρχίας ἐξησφαλίσθη ἡ διαρροὴ τῆς XII, τῆς XIII καὶ τῶν μὴ Μεραρχιακῶν Τμημάτων, ἀμφοτέρων τῶν Σ. Στρατοῦ.

Τὴν 16 Αὐγούστου περὶ τὴν Μεσημβρίαν, ὁ Ὑποστράτηγος Φράγκου διατάσσει τὸν Διοικητὴν τῆς VII Μεραρχίας Συνταγμ. Κουρουσόπουλον Β., νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ πολεμίου καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ Β. Σώματος, τοῦ

ὁποίου τὸν ἀγῶνα νὰ συνδράμῃ διὰ συνδεδυασμένης μετὰ τοῦ 5]42 Εὐζωνικοῦ Συντάγ. Πλαστήρα ἐνεργείας.

Ἀλλ' ὁ μὲν Συνταγματ. Κουρθυσόπουλος Β. δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν ταύτην, ἰσχυρισθεὶς ὅτι «θὰ ἀναμείνῃ τὴν διευκρίνισιν τῆς καταστάσεως». Ὁ δὲ Συνταγματ. Πλαστήρας ἐγκαταλείψας τὴν θέσιν του αὐτονυκτὶ ἐτράπη πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀληθῶς, ἐὰν ἐξετελεῖτο παρ' αὐτῶν ἡ ἀνωτέρω διαταγή, θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἐπαφὴ τῶν δύο συγκροτημάτων, ἡ δὲ σύμπτυξις τοῦ Α. καὶ Β. Σώματος θὰ ἐξησφαλίζετο πλήρως, ὁπότε ἡ ἔκβασις τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος τῶν δύο Συγκροτημάτων θὰ ἀπέτρεπε τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀποτέλεσμα τῆς φυγῆς τῶν δύο Συνταγματαρχῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις παρὰ τοῦ πολεμίου τῶν φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρωτάτων θέσεων ΒΑ. τοῦ Τουλοῦ-Μπουνὰρ σχεδὸν ἀμαχητί.

Εἰς 5 δὲ περίπου χιλιόμετρα Β. τοῦ καιομένου χωρίου Ἐϋτζές, Τμήματα διαφόρων Μεραρχιῶν καὶ μὴ Μεραρχιακῶν συνωθοῦντο ἐν τελείᾳ ἀναμίξει. Ἡ νύξ, ἡ ἀνάμιξις, ἡ κόπωσις, ὁ φόβος, οἱ δυτικώτερον ἀκαταύπαυστα ἀκουόμενοι τυφεκισμοί, ἐπήνεγκον μεγίστην σύγχυσιν καὶ ἐξεμηδένισαν τὴν πειθαρχίαν. Οὐδεὶς ἐγνώριζεν ὁποῖον δρᾶμα ἐπαίζετο, ἡ φοβερὰ καὶ ἄτεγκτος πραγματικότης τῶν στιγμῶν ἐκείνων, εἶναι δυσχερέστατον νὰ περιγραφῇ. Τῆς πρὸς Τουλοῦ Μπουνὰρ ὁδοῦ ὑποχωρήσεως ἀποκλεισθείσης, διετάχθη ἡ διὰ τῆς κοιλάδος Τσάλκιοϊ-Ἀλιβερὰν διέλευσις πρὸς τὰς ὁρισθείσας θέσεις περὶ τὰ χωρία Μπουγιοὺκ καὶ Κιουτσοὺκ Ἀσλανάρ. Ἡ πορεία ἐπανελήφθη, τῶν Τμημάτων γενικῶς φύρδην μίγδην ἀναμεμιγμένων, δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ ἢ διὰ τῶν ἀγρῶν, οὐδεμιᾶς σειρᾶς καὶ τάξεως οὔσης δυνατῆς, ἑκάστου κινουμένου κατὰ βούλησιν, καὶ συνεχίσθη καπιωδεστάτη καὶ ἐκνευριστικὴ καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Τὴν 17 Αὐγούστου, ἅμα τῇ ἕῳ, ἡ κεφαλὴ τῆς κυρίας Φάλαγγος προσήγγιζε πρὸς τὸ χωρίον Σάλκιοϊ μὲ κατεύθυνσιν διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ πρὸς Τουλοῦ-Μπουνάρ, τὰς θέσεις ὅμως Ν. τοῦ Ἀσλανὰρ μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Τουλοῦ-Μπουνὰρ ἃς ὑπελογίζετο νὰ καταλάβῃ ἡ V Μεραρχία, κατεῖχεν ὁ πολέμιος καθ' οὗ, ἀνισχύρου ὄντος κατ' ἀρχάς, Τμῆμα αὐτῆς 1000 ἀνδρῶν περίπου ἄνευ πυροβολικοῦ ἐπετέθη. Πρὸς στιγμὴν ἐπτερύγισεν ἡ ἐλπὶς ὅτι θὰ κατωρθοῦτο ἡ διάσπασις καὶ ἡ ἀπώθησις τοῦ πολεμίου, ἥτις ἐμεγεθύνετο μετὰ τῆς προελάσεως τῆς κεφαλῆς τῆς κυρίας φάλαγγος, ἥτις ὅμως βληθεῖσα ὑπὸ τοῦ πολεμίου πυροβολικοῦ, ἅμα τῇ ἐξόδῳ της εἰς Σάλκιοϊ, ἤλλαξε κατεύθυν-

σιν καὶ στραφεῖσα πρὸς Δυσμάς, πρὸς Ἀληβεράν, διεσπάρη ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ, ἀνὰ τὴν εὐρεῖαν κοιλάδα του, Α. τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ Μουρὰτ-Τσάϊ ὁλοσχερῶς ἀδιοίκητος.

Βραδύτερον περὶ τὴν 9ην πρωϊνὴν περίπου, ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ Δυτικώτερον, ὧν ἕνεκα, τὸ μαχόμενον Τμῆμα τῆς V Μεραρχίας διακόψαν τὴν ἐπίθεσιν ἀπεσύρθη, διότι τοῦ πολεμίου τείνοντος νὰ καταλάβῃ τὸ δεξιὸν πλευρόν,ἔδει νὰ ἀμυνθῇ Δυτικώτερον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στενωποῦ Μουρὰτ-Τσάϊ. Διὰ πολλῶν δὲ κόπων συγκεντρωθέντων ἀρκετῶν Τμημάτων ἐκ τῶν κατακλυσάντων τὴν κοιλάδα στρατευμάτων κατελήφθησαν τὰ ὑψώματα Κατζᾶ, καθ' ὧν ὥδευε ὁ πολέμιος καὶ «ἅτινα κατεῖχεν ἀφ' ἑσπέρας τὸ ἀπόσπασμα Πλαστήρα καὶ τὰ ὁποῖα ἐγκατέλειψεν ἀμαχητὶ τραπὲν ἐν τάχει πρὸς Δυσμάς, τῆς Στρατιᾶς διαταξάσης νὰ ἐκτελεσθῇ ἀεροπορικὴ ἀναγνώρισις πρὸς ἀνεύρεσιν αὐτοῦ».

Τὰ ὑψώματα ταῦτα εἶναι ἡ κλεὶς τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ, ὧν καταλαμβανομένων, ἐφράσσετο αὕτη. Οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης ὁδοῦ ὑποχωρήσεως ὑπαρχούσης, ἅπας ὁ διασωθεὶς στρατὸς ἐκ τῶν ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Τρικούπην Μονάδων θὰ ἐθάπτετο ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀληβεράν. «Ἡ δὲ ἀμαχητὶ ἐγκατάλειψις καὶ τῶν ὑψωμάτων τούτων ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου Πλαστήρα ἀποτελεῖ αὐτόφωρον συνέχειαν προβεβουλευμένης ἐνεργείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης αὐτόχρημα πρωτοφανοῦς εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ὁποίαν πᾶς χαρακτηρισμός,πᾶν σχόλιον περιττεύουσι. Ἄπορον,τῇ ἀληθείᾳ, πῶς οἱ περὶ τὸ Σάλκιοϊ Στρατηγοὶ καὶ τὰ Ἐπιτελεῖά των θεώμενοι τὸν ἀγῶνα τῆς V Μεραρχίας πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς προελάσεως τοῦ πολεμίου πρὸς κατάληψιν τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ Μουρὰτ-Τσάϊ, ὅπου παρὰ τὸ χωρίον Οὐγιατζὶκ τὴν πρωΐαν τῆς 19 Αὐγούστου ᾐχμαλωτίσθη ἡ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Καλλιδόπουλον XII Μεραρχία, ἠδράνησαν, μὴ σπεύσαντες εἰς τὴν κατάληψιν τῶν διὰ τῆς προμνησθείσης διαταγῆς ὡρισμένων θέσεων καὶ κατετρίβοντο ἀναποφάσιστοι, καθ' ὃν χρόνον ἔβλεπον τὰς δυνάμεις των φευγούσας ὑπὸ τὰ ὄμματά των καὶ τελικῶς ἀπέμειναν μέ τινα τῶν Στελεχῶν μόνον.

« Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπῃτεῖτο οὐχὶ δικολαβικὴ συζήτησις ἀλλ' ἐκτέλεσις καὶ δρᾶσις, ἣν τελείως ἠγνόησαν οἱ Σωματάρχαι, ὅπερ εἶναι τὸ πᾶν ἐν πολέμῳ. Καὶ οἱ σοφώτεροι τῶν συνδυασμῶν δύνανται νὰ ἀποτύχωσιν ἕνεκα χλιαρότητος ἢ βραδύτητος περὶ τὴν δρᾶσιν, ἐνῷ τὸ σθένος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν διορθοῖ πολλάκις τὴν ἔλλειψιν τοῦ σχεδίου».

Περὶ τὴν Μεσημβρίαν ἐξησφαλίσθη ἡ εἴσοδος τῆς στενωποῦ, χιλιάδες πολλαὶ πεζῶν καὶ ἐφίππων ἐκινοῦντο πρὸς αὐτήν, εἰς τὴν ὁποίαν συνωστίζοντο, καθόσον, εἰσχωρήσαντες μέχρι τοῦ χωρίου Σεστιλὲρ καὶ πέραν αὐτοῦ ἀνέμενον μὴ γνωρίζοντες ποῦ νὰ κατευθυνθῶσιν. Πλεῖστοι δὲ εἶχον διασπαρεῖ ἀνὰ τὰ πρὸς Νότον δάση ζητοῦντες διέξοδον πρὸς σωτηρίαν των. Ἐκ τοῦ καμάτου δέ, τῆς ἀϋπνίας καὶ τῆς πείνης ἐξαντληθέντες πολλοὶ ἔπιπτον κατὰ τὴν νύκτα καὶ ἐκοιμῶντο καθ' ὁδὸν καὶ ἠγείροντο αἰχμάλωτοι. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς IV Μεραρχίας Ὑποστράτηγος Δημαρᾶς ὅστις ἐκ τῶν κόπων καὶ τῆς ἀϋπνίας ἐξαντληθεὶς εἴς τινα στάσιν τῆς φάλαγγος ἀπεκοιμήθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπου καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἅπαν τὸ σύμμικτον πλῆθος τοῦτο διαρκῶς ὀγκούμενον, ἀκολουθοῦν τὴν κυρίαν φάλαγγα κατηυθύνετο πρὸς τὴν γραμμὴν τοῦ Μπανάζ, ὅπου ὑπετίθετο ὅτι τὸ Συγκρότημα τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου ἐγκαταλεῖψαν τὸ Τουλοῦ-Μπουνὰρ εἶχεν ἀποσυρθῆ. Ἐνῷ δὲ μετά τινα χιλιόμετρα ἔμελλε νὰ ἐξέλθη τῆς στενωποῦ καὶ νὰ εἰσέλθη εἰς τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸ Μπανάζ, περὶ τὴν 3 ὥραν ἀπογευματινήν, ἡ φάλαγξ ἔστη καὶ πάλιν, καθόσον, ὅταν ἡ κεφαλή της ἔφθασεν εἰς τὴν διακλάδωσιν τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ Μπανάζ, ἐπληροφορήθη ὅτι τοῦτο καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ ἔξοδος κατείχοντο ὑπὸ τοῦ πολεμίου.

Τούτου ἕνεκα, ἐπορεύθησαν διὰ τῆς στενωποῦ Μουρὰτ-Τσάϊ ἵνα φθάσωσι τὸ ταχύτερον εἰς Οὐσάκ, ὅπου ὑπελόγιζον ὅτι πάντως Ἀνατολικῶς αὐτοῦ θὰ ἕδρων τὰ Τμήματα τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου, δι' ὃ καὶ ἐδόθη ἡ κατεύθυνσις πρὸς Χὰν καὶ Οὐσάκ, ἣν μετὰ τοῦ διαρρέοντος πλήθους ἠκολούθησε καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος Ὑποστράτηγος Τρικούπης, ὅστις ὅμως περὶ τὸ τέρμα τῆς στενωποῦ ἤλλαξε κατεύθυνσιν πρὸς Νότον ὀρεινήν, ἐλπίζων ὅτι τὰ προηγηθέντα Τμήματα τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου θὰ κατεῖχον τὴν γραμμὴν Οὐσάκ.

Τὴν 18 Αὐγούστου περὶ τὴν Μεσημβρίαν, ἤρξατο τῆς πορείας πρὸς τὸ Οὐσὰκ ἔνθα ἀπὸ πρωΐας ἀπεστάλη ἡμιλαρχία ἵνα πληροφορήση τὴν ἐκεῖ Διοίκησιν περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τυχὸν ἐπικοινωνήση μετὰ τῶν πρὸς τὸ Μπανὰζ ὑποχωρησάντων Τμημάτων τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου. Ἐπίσης ἐστάλη Ἀξιωματικὸς μετὰ τηλεφώνου ἵνα συνδεθῇ μετὰ τῆς τηλεφωνικῆς γραμμῆς Τζαντεὶ - Οὐσὰκ πρὸς λῆψιν πληροφοριῶν, ὅστις ἐπανελθὼν ἀνέφερεν ὅτι καίτοι ἐπέτυχε νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ Οὐσάκ, δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ σαφεῖς πληροφο-

ρίας, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ μεγίστης συγχύσεως.

Τὴν 19 Αὐγούστου τὴν πρωΐαν, συνεχίσθη ἡ πορεία πρὸς Οὐσάκ, πληροφορηθέντες δὲ καθ' ὁδὸν ὅτι τὰ Τμήματα τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου εὑρίσκοντο ἐν ὑποχωρήσει, δὲν διῆλθον δι' Οὐσὰκ ἀλλ' ἐτράπησαν πρὸς Νότον διὰ Σαράϊ πρὸς Ἐλβανὰρ ἔνθα ἀφίκοντο τὴν ἑπομένην περὶ δείλην ὀψίαν. Εἰς τὰ ὑψώματα δὲ Ν. τοῦ Καρατζᾶ - Χισσὰρ προσβληθεῖσα ὑπὸ Ἱππικοῦ καὶ ἰσχυρῶν φαλάγκων Πεζικοῦ καὶ ἀποκοπεῖσα τῆς πρὸς Δ. ὑποχωρήσεώς της,ἐξαντληθεῖσα δὲ ἐκ τῶν κόπων καὶ στερουμένη καὶ πυρομαχικῶν μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν παρεδόθη ἡ πολυπαθὴς φάλαγξ αἰχμάλωτος εἰς τὸν πολέμιον μετὰ τῶν Διοικητῶν καὶ τῶν Ἐπιτελείων των.

Ἡ Ὁμὰς Φράγκου ὑποχωροῦσα, ἄνευ πιέσεως,ἤχθη εἰς τὴν γραμμὴν Ἀνατολικῶς τῆς Φιλαδελφείας, ἐκεῖθεν δὲ διαδοχικῶς εἰς τὴν τῶν Σάρδων-Μπὶν - Τεπέδες, τὴν τοῦ Κασαμπᾶ καὶ εἰς τὸν περὶ τὴν Σμύρνην ὀρεινὸν περίβολον, ὁπόθεν ἀπεσύρθη εἰς Ἐρυθραίαν.

Οὕτως ἔληξεν περὶ τὸ Τουλοῦ-Μπουνὰρ ὁ ἀγὼν τοῦ Ν. Συγκροτήματος, ὅστις ἐσημείωσε τὸ ἄδοξον τέρμα τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐκστρατείας, τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οὗτινος τελευταῖον Τμῆμα ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Ζεγγίνην ᾐχμαλωτίσθη ἔξωθεν τῆς Σμύρνης.

Πολεμικὸν Συμβούλιον ἐν Σμύρνῃ

Τὴν 24 Αὐγούστου, ἀνεχώρησαν εἰς Σμύρνην ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Θεοτόκης, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ν. Στράτος, ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, ὁ Ὑποστράτηγος Πάλλης Κ. καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Πολυμενάκος διορισθεὶς Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς ἀντὶ τοῦ Ἀντιστρατήγου Γ. Χατζανέστη ἀνακληθέντος. Ἅμα τῇ ἀφίξει των, συνῆλθον εἰς Συμβούλιον εἰς ὃ παρευρέθησαν καὶ ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Στεργιάδης καὶ ὁ Συνταγματ. Σαρρηγιάννης, καθ' ὃ ἐγένετο συζήτησις ὅπως διὰ τοῦ συντεταγμένου Τμήματος τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου καταληφθῇ ἀμυντικὴ γραμμὴ πρὸς προστασίαν τῆς Σμύρνης, παράτασιν τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἀνασύνταξιν τῶν φυγάδων.

Ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης ἀντετάχθη ζωηρῶς κατὰ τῆς γνώμης ταύτης, ὑποστηρίξας ὅτι ἡ παραμικροτέρα ἀντίστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἤγαγε τὸν πολέμιον εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, καὶ ὅτι ἡ σωτηρία αὐτῆς καὶ τῶν κατοίκων

ἐπέβαλλε τὴν παραίτησιν ἀπὸ πάσης ἰδέας ἀντιστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης ὑπεστήριξεν ἐπιμόνως τὴν ἀντίστασιν, ὁ Ἁρμοστὴς Στεργιάδης ἀποτανθεὶς πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκην εἶπεν αὐτῷ νὰ ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν. Εἰς τοῦτο ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης ἀπήντησε: «Δὲν δέχομαι». Τότε ὁ Στεργιάδης ἐξαφθεὶς καὶ χαρακτηριστικῶς χειρονομῶν εἶπεν αὐτῷ: «Πάντοτε ὁ ἴδιος εἶσαι, ἐπαγγέλλεσαι τὸν ἀνδρεῖον ἐκ τῶν παρασκηνίων καὶ μὲ τὸ στῆθος τῶν ἄλλων». Καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης ἄναυδος καὶ κάτω νεύων ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης.

Διαλυθέντος τοῦ πολεμικοῦ Συμβουλίου, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Θεοτόκης,ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Στράτος, ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Πάλλης τὴν ἑπομένην ἀνεχώρησαν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἀντιστάτηγος Πολυμενάκος συναντηθεὶς ἔξωθεν τῆς Σμύρνης μετὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου καὶ συνομιλήσας μετ' αὐτοῦ, τὴν 7 ἑσπερινὴν τῆς 26, ἐπιβὰς μετὰ τοῦ Στρατηγείου ἀτμοπλοίου ἀπέπλευσεν εἰς Κρήνην τῆς Ἐρυθραίας, ὁπόθεν,τὴν 3 Σ]βρίου, ἀπέπλευσεν εἰς Ἀρτάκην τῆς Κυζήκου παρακολουθήσας τὴν ἐπιβίβασιν τοῦ Γ΄ Σώματος καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἑπομένης ἀπέπλευσεν ἐπιβαίνων τῆς «Ἀλκμήνης» εἰς Ραιδεστόν, τὴν Ἀρχηγίαν τοῦ Ἐπιτελείου ἀναλαβόντος τοῦ Συνταγματ. Σαρρηγιάννη,τοῦ Ὑποστρατήγου Βαλέτα παραιτηθέντος. Συγχρόνως ἀπέπλευσε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἐκ Σμύρνης, ὅστις διερχόμενος πρὸ τοῦ Γαλλικοῦ Θωρηκτοῦ «Ζουριὲν Ντελαγκραβιὲρ» πρὸς εἰρωνίαν τῆς τύχης, ἐχαιρετήθη παρ' αὐτοῦ, ἀνακρουομένου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὕμνου.

Συνεδρίασις τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀμύνης

Τὴν πρωΐαν τῆς 26 Αὐγούστου, ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀμύνης,ἀντιλαμβανομένη τὴν κρισιμότητα τῆς καταστάσεως, συνεδρίαζεν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Λαϊκοῦ Κέντρου, ἔνθα ἐξ ἐκείνων οἵτινες διεκήρυσσον προηγουμένως ὅτι: «καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Στρατὸς ἔφευγεν,ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀμύνης θὰ ἀνελάμβανε τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Σμύρνης», οὐδεὶς ἐνεφανίσθη ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀμύνης.Οἵτινες ὅμως συνεβούλευον τὸν σχηματισμὸν Παρακυβερνήσεως καὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος, ἄνευ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, διακηρύττοντες πομπωδῶς ὅτι καὶ χρήματα εἶχον

καὶ ὅπλα πλεῖστα καὶ ὀργάνωσιν ὑπηρεσιῶν πλήρη ἐξ ἐντοπίων στοιχείων, Μικρασιάτας στρατιώτας καὶ ἀμυνίτας Ἀξιωματικούς.

Ἡ Ἄμυνα ἐξέδωκε παράρτημα δι' οὗ ἐκαλοῦντο οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα Σμυρναῖοι νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ Λαϊκὸν Κέντρον ἵνα ἐξοπλισθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἐξωρκίζοντο νὰ μὴ φύγωσι διότι ἡ Ἄμυνα,συνεννοηθεῖσα μετὰ τοῦ Συνταγματ. Πλαστήρα ὅστις ἐμάχετο ἐν τῇ διαβάσει Μπὲλ - Καϊβὲ τοῦ Νυμφαίου, εἶχεν ἐξασφαλίσει τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως.

Ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας ὅμως μετὰ τῶν Εὐζώνων του δὲν διῆλθε διὰ τῆς προκυμαίας τῆς Σμύρνης ὑποχωρῶν κανονικῶς ζωηρότατα ἐπευφημηθείς,ὡς ἀνέγραψεν ὁ Βενιζελικὸς Τύπος.«Διότι πράγματι οὔτε ἐθεάθη κἂν διερχόμενος ἐκ Σμύρνης». Μόνον, τὴν πρώτην ὥραν πρωϊνὴν τῆς 27, διῆλθε διὰ τῆς παραλιακῆς Λεωφόρου μία Ἴλη Ἱππικοῦ συντεταγμένη καὶ ἐν τάξει πρὸς Ἐρυθραίαν ὑποχωροῦσα.

Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης, παρὰ τὰς ἀπειλὰς καὶ τοὺς κεραυνοὺς αὐτῶν, ἐξηφανίσθησαν τὸ ἀπόγευμα τῆς 26 Αὐγούστου, ἐπιβάντα μεταγωγικοῦ. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Στεργιάδης ἐν τῷ μέσῳ δύο στίχων ἐνόπλων Ἄγγλων ναυτῶν ἀποκομίζων καὶ τὸ ταμεῖον τῆς Ἁρμοστείας, ἐπιβιβασθεὶς ἀτμακάτου, ὑπὸ τὰς ἀράς, τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς λυγμοὺς τῶν Ἑλλήνων τῆς Σμύρνης μετεφέρθη ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Σιδηροῦς Δοὺξ» κατευθυνθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀποδοκιμαζόμενος, λοιδωρούμενος καὶ καθυβριζόμενος λόγοις καὶ σχήμασι χειρῶν καὶ μορφασμοῖς προσώπου κατηυθύνθη εἰς Παρισίους, ὅπου μονίμως ἐγκατεστάθη εἰς πολυτελῆ ἔπαυλιν ἐγγὺς αὐτῶν, ὁ πρώην λαχανοδίαιτος, μονοχίτων καὶ ἑτεροσάνδαλος τοῦ Ἡρακλείου μοχθηρός, θρασύδειλος καὶ ἀγενὴς δικολάβος. Τελευταῖος ἐπιβιβασθεὶς τῆς λέμβου τῆς Ἁρμοστείας ἀνεχώρησεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς αὐτῆς Π. Γουναράκης, κομίζων καὶ τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἁρμοστείας καὶ ἐπιβὰς μεταγωγικοῦ μετέβη εἰς Μυτιλήνην.

Ὁ Ἀσυρματιστὴς τοῦ Στρατηγείου, ὑποστελλομένης τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, ἐξαπέστειλε τόδε τὸ ὕστατον καὶ βαρυπενθὲς ραδιοτηλεγράφημα: «Σᾶς ἀποχαιρετῶμεν τὴν στιγμὴν ταύτην. Χαῖρε Σμύρνη ! Χαίρετε Μικρασιατικὰ ὄρη καὶ κοιλάδες ! Χαίρετε ἅγιοι νεκροὶ ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος πεσόντες».

Εἴσοδος τῶν Τούρκων εἰς Σμύρνην. Μαρτυρικὸς θάνατος τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου

Τὴν ἑσπέραν τῆς 26 Αὐγούστου 1932, ἅπαντες οἱ χριστιανοὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των. Μόνον ἡ Μητρόπολις ὑπῆρξε φωτισμένη, ὅπου κατὰ τὴν φρικαλέαν ἐκείνην νύκτα, ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος συνεκέντρωσεν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του καὶ τὰς πρόσφυγας οἰκογενείας τὰς καταφυγούσας εἰς αὐτὴν ὡς εἰς λιμένα σωτηρίας. Ὁ ὑπέροχος Ἱεράρχης παρακληθεὶς νὰ φύγῃ διότι διέτρεχεν ἀσφαλῆ κίνδυνον ἡ ζωή του ἠρνήθη, εἰπών: «Ἡ Γραφὴ λέγει ἐξελθέτω τὸ ποίμνιον ἐκ τῆς πόλεως ἢν κατακαύσω πυρὶ καὶ οὐχὶ ἐξελθέτω ὁ Ποιμήν».

Ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, παρηγορῶν τὸ δυστυχὲς ἐκεῖνο πλῆθος ἀπήγγειλε καὶ ἡρμήνευε ρητὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Τὸ νυκτερινὸν τοῦτο κήρυγμα ὑπῆρξε τὸ ὕστατον τοῦ ἐξόχου Ἱεράρχου, ἀποτελέσαν τὸ κύκνειον αὐτοῦ ᾆσμα ὅπερ ἐπεράτωσε μὲ τὴν συγκινητικωτάτην πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ἀδικουμένων ἱκεσίαν καὶ δέησιν: «Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ σῶσον ἡμᾶς ἐκ χειρῶν Ἀσσυρίων, ἵνα γνώσωνται πάντες ὅτι Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ὁ Βασιλεὺς Ἰσραήλ».

Περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 27 Αὐγούστου 1922, διὰ τῆς λεωφόρου Ἀλλιότι εἰσέβαλε εἰς Σμύρνην τὸ πρῶτον Τουρκικὸν Τμῆμα ἀπαρτιζόμενον ἐκ 300 ἱππέων ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Σερὶφ βέην. Μετὰ τρίωρον δὲ εἰσῆλθεν ἐπ' αὐτοκινήτου ὁ Στρατηγὸς Νουρεδὶν Πασσᾶς διορισθεὶς Στρατιωτικὸς καὶ Πολιτικὸς Διοικητὴς αὐτῆς.

Μικρὸν δὲ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Νουρεδὶν Πασσᾶ, ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας συνοδευόμενος ὑφ' ἑνὸς χωροφύλακος μεταβὰς εἰς τὴν Μητρόπολιν εἰδοποίησε τὸν Μητροπολίτην Χρυσόστομον, κατὰ διαταγὴν τοῦ Φρουράρχου Σαλὴχ-Ζεκῆ Ἐφένδη, νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Φρουραρχεῖον, ὅπου μεταβάντα τὸν ἐδέχθη οὗτος ψυχρότατα καὶ τοῦ ἐνεχείρισε προκήρυξιν κηρύσσουσαν τὸν Στρατιωτικὸν Νόμον, ἵνα ἀνακοινώσῃ ταύτην εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σμύρνης, δι' ἧς διετάσσετο ἡ παρὰ τῶν πολιτῶν παράδοσις:

α) Ἐντὸς 48 ὡρῶν τῶν ὅπλων εἰς τὸ Φρουραρχεῖον. β) Ἡ παράδοσις ἐντὸς τῆς αὐτῆς προθεσμίας εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν, τυχόν, κρυπτομένων εἰς τὰς οἰκίας των Ἑλλήνων στρατιωτῶν. γ) Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς κυκλοφορίας εἰς τὰς διαφόρους ὁδοὺς πέραν τῆς 7 ἑσπερινῆς ὥρας. Οἱ παραβάται τῶν ἀνωτέρω θὰ ἐτυφεκίζοντο.

Ἐπιστρέψας ὁ Μητροπολίτης εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐπιβαίνων τοῦ αὐτοῦ ἀστυνομικοῦ αὐτοκινήτου ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τοῦ Φρουράρχου.

Περὶ τὴν 8 δὲ ἑσπερινήν, μεταβὰς εἰς τὴν Μητρόπολιν πάλιν ὁ

Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας,συνοδευόμενος ὑπὸ δύο ἐνόπλων στρατιωτῶν ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Χρυσόστομον, ὅτι ὁ Στρατιωτικὸς καὶ Πολιτικὸς Διοικητὴς τῆς πόλεως Νουρεδὶν Πασσᾶς τὸν προσκαλεῖ νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ Διοικητήριον μετὰ τῶν Δημογερόντων. Οὐδενὸς δὲ ἐκ τούτων εὑρισκομένου ἐν τῇ Μητροπόλει παραλαβὼν οὗτος τὸν κλητῆρα τῆς Μητροπόλεως Θωμᾶν μετέβη εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν πρὸς ἀναζήτησιν, ὅπου εὑρέθησαν μόνον οἱ Ν. Τσουρουκτσόγλου καὶ Καλισμάνογλου οὓς καὶ μετέφερεν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου εἰς τὸ Διοικητήριον,ὁπόθεν οὗτος διὰ τοῦ κλητῆρος Θωμᾶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Εὐγένιον Καλαφάτην ἐπισκεπτήριόν του ἐφ' οὗ ἔγραφεν ἰδιοχείρως τὸ τελευταῖον του αὐτόγραφον:

«Ἀγαπητὲ Εὐγένιε.

Κρατούμεθα, ἐγὼ μὲν ὡς Πρόεδρος τῆς Μικρασιατικῆς Ἀμύνης, οἱ δὲ Τσουρουκτσόγλου καὶ Καλισμάνογλου ὡς μέλη. Μὴν ἀνησυχῆτε.

Χρυσόστομος»

Ἀφιχθέντες, ὁ Χρυσόστομος καὶ οἱ δύο Δημογέροντες, εἰς τὸ Διοικητήριον καὶ μὴ γενόμενοι ἀμέσως δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Νουρεδὶν Πασσᾶ παρέμενον ἐν τῷ διαδρόμῳ μέχρι τοῦ Μεσονυκτίου. Ὅτε κληθέντες εἰς τὴν αἴθουσαν, μετατραπεῖσαν εἰς Στρατοδικεῖον,μετὰ σύντομον διαδικασίαν, κατεδικάσθησαν «εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, ὡς ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας. Διότι Τοῦρκοι ὑπήκοοι τυγχάνοντες μετέσχον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Μικρασιατικῆς Ἀμύνης».

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως ταύτης, οἱ κατάδικοι ὁδηγούμενοι περὶ τὸν ὄρθρον εἰς τὴν πλατεῖαν Τρικιλικίου εὑρισκομένην εἰς τὸ κέντρον τῆς Τουρκικῆς συνοικίας ὁρισθεῖσαν ὡς τόπον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ἀποφάσεως, ἐνῷ κατήρχοντο τὴν κλίμακα τοῦ Διοικητηρίου εἷς τῶν Ἀστυνόμων ἐξαγαγὼν τὸ περίστροφόν του ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Χρυσοστόμου, ἀλλ' ἡ βολὶς παρεκκλίνασα ἐφόνευσε τὸν Τσουρουκτσόγλου.

Οἱ κατάδικοι παρελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος ἵνα ὁδηγηθῶσι εἰς τὸν «Νέον Γολγοθᾶν», εἰς τὸν «Κρανίου Τόπον» τῆς Σμύρνης,ἐνῷ ὑπέφωσκεν ἡ ροδοδάκτυλος Ἠώς. Ὅταν ὁ Χρυσόστομος, ραπιζόμενος, πτυόμενος καὶ χλευαζόμενος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν πύλην τοῦ Διοικητηρίου καὶ τὸ μαινόμενον πλῆθος ἤρξατο ἐρευγόμενον βλασφημίας καὶ δαιμονιωδῶς κραυγάζον, ἐμφανίζεται ἐν αὐτῇ γελαστός, εὔθυμος καὶ εὐχαριστημένος ὁ Νουρεδὶν Πασσᾶς, γνήσιος ἀπόγονος τῶν αἱμοβόρων καὶ βαρβάρων προγόνων του καὶ δεικνύων διὰ τοῦ δείκτου τὸν Ἱεράρχην καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ κορυβαντιῶν καὶ μαινόμαινον πλῆθος μὲ φωνὴν βροντωδεστάτην εἶπεν : «Αὐτὸς σᾶς ἀνήκει».

Τὸ ἀλλοφρονοῦν καὶ βάρβαρον πλῆθος, ἐφορμῆσαν, ἀπεμάκρυνε τοὺς στρατιώτας καὶ ἁρπάσαν τὸν Χρυσόστομον ἔσυρεν αὐτὸν πρὸς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ἐκριζῶσαν τὴν γενειάδα, ἐξορῖξαν τοὺς ὀφθαλμούς, κατασχίσαν τὰ ρᾶσα αὐτοῦ, ἅτινα διεμοιράσθησαν μεταξύ των, ὡς τὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀποκόψαν τὰ ὦτα καὶ νεκρὸν ὄντα ἐκρέμασαν αὐτὸν ἐν τῇ Πλατείᾳ ἐν μέσῳ τῶν δύο ἄλλων, τοῦ μὲν Τσουρουκτσόγλου μεταφερθέντος νεκροῦ, τοῦ δὲ Καλιμάνογλου κρεμασθέντος ζῶντος.

Μετὰ ὥραν, τὸ σῶμα τοῦ Ἱεράρχου καταβιβασθὲν ἐκ τῆς ἀγχόνης περιήχθη συρόμενον καὶ ὑβριζόμενον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Τουρκικῶν συνοικιῶν καὶ μετὰ τὴν περιφορὰν διαμελισθέν, ἐρρίφθη βορὰ τῶν κυνῶν. Τὴν διαπόμπευσιν καὶ τὴν ἀπάνθρωπον μεταφορὰν τοῦ Νεομάρτυρος Ἱεράρχου μέχρι τοῦ τόπου τοῦ μαρτυρίου του παρηκολούθησεν ἀπαθῶς καὶ ἀσυγκινήτως Γαλλικὸν Ναυτικὸν Ἄγημα, κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο περιπολοῦν. Ἐπίσης ὁ Μητροπολίτης Κυδωνιῶν Γρηγόριος Ὡρολογᾶς ἐτάφη ζῶν. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Εὐγένιος καὶ ἄλλοι Ἱερεῖς καὶ Προεστῶτες ἐσφάγησαν ἐν τῷ χωρίῳ Γιαννιτσοχῶρι. Ὁ Μητροπολίτης Μοσχονησίων Ἀμβρόσιος εἰς τὸ χωρίον Μπακίρκιοϊ παρὰ τὸ Κεργάτ, φρικωδῶς βασανισθεὶς προηγουμένως, ἐρρίφθη ζῶν ἐπὶ ἀναφθείσης πυρᾶς. Πολλοὶ δὲ κάτοικοι τῶν Μοσχονησίων ἐφονεύθησαν διὰ πολυβόλων. Τὴν πρωΐαν δὲ τῆς ἐπαύριον Κυριακῆς δὲν ἠκούσθη ἠχῶν κώδων χριστιανικοῦ Ναοῦ, διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ.

Ἀπὸ τῆς Μεσημβρίας δὲ τῆς 27 Αὐγούστου, ἤρξατο ἡ ἔρευνα εἰς τὰς οἰκίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅσοι στρατιῶται εὑρίσκοντο ἐν αὐταῖς μὴ προφθάσαντες νὰ ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν, ἀρκετοὶ δὲ κατεσφάγησαν. Συνεχιζομένης τῆς ἀγρίας καὶ βαρβάρου καταστάσεως ταύτης, τὴν πρωΐαν τῆς 29, κατέφθασεν εἰς Σμύρνην «Ἐν οἰμωγῇ εὐχωλῇ ὀλλύντων ὀλλυμένων», ὁ Κεμάλ, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ ἐν Κορδελιῷ Μέγαρον Κοτζιᾶ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶχε διαμείνει καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

Τὴν 1 Σ]βρίου περὶ τὴν Μεσημβρίαν, ἐξερράγη πυρκαϊὰ εἰς τρία συγχρόνως σημεῖα τῆς Σμύρνης, εἰς τὰς συνοικίας Βουκόλου, Βασμαχανὲ καὶ Ἀρμεντᾶ, καὶ ἤρξατο ἡ λεηλασία τῶν Ἑλληνικῶν οἰκιῶν καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τῶν φευγόντων ἐξ αὐτῶν πρὸς σωτηρίαν. Μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐκάη ἅπασα ἡ Ἑλληνικὴ συνοικία καὶ οἱ ἔνοικοι κατέφυγον εἰς τὴν προκυμαίαν.

Οἱ ἐν τῷ λιμένι δὲ ἠγκυροβολημένοι Στόλοι τῶν χριστιανικῶν Μεγάλων Δυνάμεων παρέμενον ἀπαθεῖς, ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι θεαταὶ τῆς φοβερᾶς πυρκαϊᾶς, τῶν Ἀξιωματικῶν ἀρκουμένων εἰς τὴν φωτογράφησιν τῆς πλημμυρούσης ἀνθρωπίνης δυστυχίας. Πολλοὶ ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης, ὧν τὰ σώματα παρέμειναν ἄταφα, ἐπαληθεύ-

σαντος τοῦ Ὁμηρικοῦ στίχου: «Τῷ Ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο Τύμβων».

Πλεῖστοι δὲ ἐκ τοῦ τρόμου ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα σωθῶσιν ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς θηριωδείας, οἱ Ναῦται ὅμως τῆς πεπολιτισμένης καὶ χριστιανικῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τῆς διακηρυξάσης, ὑφισταμένου τοῦ Γερμανικοῦ κινδύνου, ὅτι ἐπολέμει «διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν μικρῶν Κρατῶν καὶ τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν τῆς τύχης αὐτῶν», τοὺς προσεγγίζοντας εἰς τὰ πλοῖά των καὶ ζητοῦντας ἔλεος καὶ σωτηρίαν απώθουν ἀφιλανθρώπως διὰ τῶν κωπῶν καὶ τῶν ἀγκιστροφόρων δοράτων, τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν, οἱ αἱμοβορώτεροι, καὶ διὰ ζέοντος ὕδατος κατέβρεχον αὐτούς, ἐπιχαίροντες καὶ βαρβαροπρεπῶς θεώμενοι τοὺς δυστυχεῖς τῆς προδοσίας τῶν Συμμάχων νὰ πνίγωνται. «Πεπολιτισμένην καὶ τιμίαν ἐξαίρεσιν ἐποιήσαντο οἱ Ἀμερικανοὶ Ναῦται με' ἀξιοθαυμάστου χριστιανικότητος καὶ συγκινητικῆς φιλανθρωπίας διασώζοντες αὐτοὺς καὶ ἐν τοῖς πλοίοις των ἀδελφικῶς περιθάλποντες».

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Κεμάλ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας ὑπὲρ τὰς 380 χιλ. ἀόπλων καὶ ἀμάχων χριστιανῶν εὗρον σκληρὸν θάνατον εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ χιλιάδες Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τοὺς προύχοντας αὐτῆς.

Κατὰ τὴν πυρκαϊὰν «ὁ Κεμὰλ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου του ἀνελθὼν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Πάγου, ὡς νεώτερος Νέρων, ἐθεᾶτο ἀγαλλόμενος τὴν καιομένην Σμύρνην». Ἵνα δὲ ἀπαλλαγῇ ὁλοσχερῶς τῶν ἀπίστων Ἑλλήνων, ἐξέδωκε διαταγὴν καθ' ἣν ἅπαντες οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἀπὸ 18 μέχρι 45 ἐτῶν Ἕλληνες χριστιανοὶ ἐθεωρήθησαν αἰχμάλωτοι πολέμου. Ἅπαντες δὲ οἱ λοιποὶ ὑπεχρεώθησαν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Μ. Ἀσίαν.

Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ἐν πολέμῳ διαπράττονται ἀδικήματα ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' ἐν προκειμένῳ,τὰ πρωτοφανῆ εἰς σκληρότητα καὶ ἰδιότυπα εἰς ἐφευρετικότητα ἐγκλήματα, τὰ κηλιδώσαντα τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν καὶ διαπιστώσαντα τὴν ἐνεδρεύουσαν Τουρκικὴν βαρβαρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν, «διεπράττοντο, τῇ προσωπικῇ διαταγῇ καὶ ἐπιβλέψει, τῶν Τούρκων Ἀρχηγῶν Νουρεντὶν Πασσᾶ καὶ τῶν ὁμοτίμων καὶ ὁμοιοβάθμων αὐτοῦ.

Βόρειον Συγκρότημα

Τὸ Βόρειον Συγκρότημα ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ Γ' Σώματος, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς ΙΙΙ, Χ, ΧΙ Μεραρχίας καὶ τῆς XV Μεραρχίας Συνταγματ. Θεοτόκη Δ. δὲν ἔσχε τὴν τύχην τοῦ Νοτίου. Διότι ἡ κατ' αὐτοῦ ἐχθρικὴ ἐνέργεια ἀπεσκόπει

εἰς ἁπλῆν ἀπασχόλησιν, καθόσον ὁ πολέμιος διέθεσε τὰς κυρίας αὐτοῦ δυνάμεις κατὰ τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος. Μετὰ τὴν ἀνατροπὴν ὅμως τούτου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς μείζωνος δυνάμεως αὐτοῦ, ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ Γ' Σώματος, ὅπερ εἶχεν ἐντολήν, εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως τοῦ πολεμίου κατὰ τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος νὰ ἐνεργήσῃ, διὰ δύο τοὐλάχιστον Μεραρχιῶν αὐτοῦ, πλευρικῶς κατὰ τοῦ ἐπιχειροῦντος κατὰ τοῦ τομέως τοῦ 'Αφιὸν Καρᾶ Χισσὰρ πολεμίου.

Ἕνεκα ὅμως τῆς ἀπροσδοκήτου καὶ ραγδαίας ἀνατροπῆς τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος, ἡ XV Μεραρχία πορευομένη πρὸς Νότον περιέπεσεν εἰς τὸ κενὸν μεταξὺ τῶν δύο Συγκροτημάτων χῶρον, ὅπου εἰδοποιηθεῖσα, ἐτράπη πρὸς Δυσμὰς καὶ διεσώθη πορευθεῖσα πρὸς τὴν θάλασσαν,ἔνθα ἐπιβιβασθεῖσα πλοίων μετεφέρθη εἰς Μυτιλήνην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλονίκην, μὴ ἐλθοῦσα εἰς οὐδεμίαν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ παύσαντος ὑφισταμένου Νοτίου Συγκροτήματος. Ἡ X Μεραρχία ἐγκαίρως ἀναχαιτισθεῖσα ἐν τῇ πορείᾳ της ὑπὸ τοῦ Γ' Σώματος, ὅπερ ἀκολουθήσασα ἐν τῇ ὑποχωρητικῇ του πορείᾳ, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ Β. Συγκροτήματος.

Κατὰ τὴν παράταξιν, τῆς 28 Αὐγούστου τῶν Μεραρχιῶν X καὶ XI μὴ ἐπελθόντος συνδέσμου μεταξύ των, ἀφέθη ἀρκετὸν κενὸν ἀκάλυπτον, δι' οὗ διελθὸν ἐχθρικὸν Ἱππικόν, τὴν Μεσημβρίαν τῆς 28, ἤχθη εἰς τὰ νῶτα τῆς XI Μεραρχίας. Ἡ ὁποία τὴν ἐπομένην, 29 Αὐγούστου,ἀποχωρήσασα τῶν θέσεών της τὴν 5 πρωϊνήν, ἀντὶ τῆς 8.30' τῆς 28, ὡς ἡ διαταγὴ τοῦ Σώματος ὥριζε, εὑρέθη, κατὰ τὴν πρὸς Δυσμὰς κίνησίν της πρὸς κατάληψιν τῆς γραμμῆς ποταμὸς Νιλουφὲρ—ὑψώματα Ντερίκιοϊ, ὑψώματα Β. Γεφυρῶν Τσαρσὰν μέχρις 'Αχμέτκιοϊ, ἀντιμέτωπος ἐχθρικῆς Μεραρχίας Ἱππικοῦ καὶ μετὰ βραχὺν πρὸς ταύτην ἀγῶνα,παρεκκλίνασα, κακῶς,τῆς πορείας της πρὸς συνάντησιν τῶν λοιπῶν Μονάδων τοῦ Γ' Σώματος, κατηυθύνθη πρὸς Μουδανιά, ὅπου περικλεισθεῖσα καὶ ὑπ' ἄλλων ἐχθρικῶν Μονάδων καταφθασασῶν, ἕνεκα τῆς βραδυπορείας αὐτῆς, μετ' ἀγῶνα σκληρὸν ᾐχμαλωτίσθη, πλὴν Τμήματος ἐκ 1000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Ζήραν Γ.

Τὸ Γ' Σῶμα κατέχον τὴν γραμμὴν ἀπὸ τῶν Β. Ὑψωμάτων Κίου - 'Ασκανίας λίμνης - μέχρι τῆς στενωποῦ Ἄκ - Ἴν τῆς περιοχῆς τοῦ Σεϊντῆ - Γαζῆ μετενεγκὸν τὸ φορητὸν καὶ καταστρέψαν τὸ μὴ μεταφερόμενον ὑλικόν, καταστῆσαν ἄχρηστον τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Τσέρκεϊ - Κιοΐ, κοιλὰς Πουρσὰκ μέχρι Καράκιοϊ, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ πρὸς Προῦσαν ἁμαξιτή, ὡς καὶ τροχαῖον ὑλικὸν καὶ μηχανάς, καὶ ἐπανειλημ-

μένως συνάψαν μάχας, κατώρθωσεν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τριῶν ἐχθρικῶν Μεραρχιῶν ἐπὶ τῶν τελευταίων ὑψωμάτων τῆς Πανόρμου καὶ τῆς Κυζήκου, ὅπου ἠγωνίσθησαν ἀπεγνωσμένως τὸ 27 Σύνταγμα τῆς Χ Περαρχίας ὑπὸ τὸν Συνταγμαγ. Μέλιον Μ. σοβαρῶς τραυματισθέντα, τὸ 6 καὶ τὸ 12 Σύνταγμα ὑπὸ τοὺς Συνταγματ. Τσοχαντάρην καὶ Ἀσημακόπουλον τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας, νὰ ἐπιβιβασθῇ τῶν πλοίων ἐν Ἀρτάκῃ, διασῶσαν ἅπαν αὐτοῦ τὸ ὑλικόν, καὶ μὴ ἐγκαταλεῖψαν οὐδένα ἄνδρα ἐπὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς.

Ἀναντιρρήτως, τὸ ἀξιέπαινον τοῦτο ἔργον ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκλόνητον συνοχήν, τὴν τηρηθεῖσαν ψυχραιμίαν, τὴν ἀλληλεγγύην τῶν βαθμοφόρων, τὴν προβλεπτικότητα τοῦ Ἐπιτελείου, καὶ τὴν συνταύτισιν τῶν προσπαθειῶν ἁπάντων, δι' ὧν ἐματαιώθη ὁ σκοπὸς τοῦ Μουστοφᾶ Κεμάλ, ὅστις ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ ἐκθέσει του οὐδεμίαν μνείαν ποιεῖται τῆς ἀποτυχίας του κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Γ' Σώματος.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Γ'Σώματος Ὑποστράτηγος Σουμίλας Π. μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας Συνταγματ.Κορτζᾶ Γ' καὶ τῶν Ἐπιτελείων των ἐπεβιβάσθησαν τελευταῖοι, ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς τὴν 4 Σ)βρίου ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου «Πόπη». Τὸ Γ' Σῶμα ἀπεβιβάσθη τὴν ἑπομένην ἐν πλήρει τάξει καὶ ἀξιολόγῳ πειθαρχίᾳ εἰς Ρεδαιστὸν ἀναλαβόν, διὰ μὲν τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας τὴν κάλυψιν τῆς γραμμῆς Τσατάλτσης ἀπὸ Προποντίδος μέχρις Εὐξείνου Πόντου, διὰ δὲ τῆς Χ τὴν Βουλγαρικὴν γραμμὴν τῆς Θράκης. Αἱ δύο Μεραρχίαι αὗται μετὰ τῶν τριῶν τῆς Θράκης, αἵτινες δὲν μετέσχον τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας, ἀπετέλεσαν τὴν Στρατιὰν τοῦ Ἕβρου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀντιστράτ. Πάγκαλος ἐνησμενίζετο νὰ διαλαλῇ ἀνακριβέστατα ὡς ἴδιον αὐτοῦ ἔργον.

Παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως

Ἀγγελθείσης τῆς ἀνατροπῆς τῆς Στρατιᾶς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Στατηγῶν καὶ Ἡγητόρων αὐτῆς, ἀγρία ἐξέσπασεν ἐξέγερσις τοῦ Λαοῦ κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις καὶ παρῃτήθη.

Ὁ Βασιλεὺς προτιθέμενος νὰ ἀναθέσῃ τὸν σχηματισμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως εἰς Στρατιωτικὸν καὶ δὴ τὸν Ὑποστράτηγον Μεταξᾶν, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως, μεταπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Γούναρη καὶ Στράτου, δηλωσάντων ὅτι θὰ κατεψήφιζον αὐτὸν ἐν τῇ Βουλῇ,ὅπως μὴ ἐξέλθῃ τοῦ Συντάγματος, ἀνέθηκεν τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Ν.Καλογερόπουλον,πρώην

Πρωθυπουργόν, ὅστις συναντήσας ἀνυπερβλήτους δυσχερείας κατέθηκε ταύτην. Μετὰ τετραήμερον δὲ ἀκυβερνησίαν, ἔδωκε τὴν ἐντολὴν εἰς τὸν Ν. Τριανταφυλάκον τέως Ἁρμοστήν, Κωνσταντινουπόλεως ὅστις κατήρτησε, τὴν 28 Αὐγούστου 1922, τὴν ἑξῆς Κυβέρνησιν.

Ν. Τριανταφυλλάκος. Πρωθυπουργός. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ προσωρινῶς τῶν Ναυτικῶν. *Ν. Καλογερόπουλος*. Τῶν Ἐξωτερικῶν. *Σ. Γιαννόπουλος*. Τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῆς Περιθάλψεως. *Γ. Μπούσιος*. Τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ. *Θ. Σκοῦφος*. Τῆς Παιδείας καὶ προσωρινῶς τῆς Γεωργίας. *Α. Εὐταξίας*. Τῶν Οἰκονομικῶν καὶ προσωρινῶς τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ. *Κ. Μανέας*. Τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. *Α. Μάτσας*. Τῆς Συγκοινωνίας καὶ προσωρινῶς τῶν Τ.Τ.Τ.

Πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν

Τὰ διαφυγόντα Τμήματα τοῦ Ν. Συγκροτήματος ἀσύντακτα, ἀποτελοῦντα ἀθροίσματα ἀνθρώπων ἀδιοικήτων καὶ ἀδεσπότων, ὡς καταρράκται ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος κατ' ἀγέλας καὶ κατ' ἄτομα ὑπὸ πανικοῦ κατεχόμενα,ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, ἧς ἕνεκα, ὁ μαχητὴς ἀπόλλυσι τὸ λογικὸν καθιστάμενος ἔνστικτος, καταπληκτικῶς καὶ ἀστραπιαίως μεταδιδομένης πρὸ ἀοράτου ἐχθροῦ, ἄοπλα, ρακένδυτα, πεινῶντα, διψῶντα, καὶ δεκατιζόμενα καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων χωρικῶν, ἔσπευδον πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν, εἰς τὴν παραλίαν τῆς ὁποίας καταφθάσαντα καὶ ἱστάμενα ἀπελπιστικῶς πρὸς τὸ πέλαγος ἀτενίζοντα, ἐναγωνίως ἀνέμενον τὴν ἐμφάνισιν πλοίων πρὸς τὴν Κρήνην πλεόντων.

Ἡ ΙΙ Μεραρχία ἐκ πέντε Συνταγμάτων ἀπαρτιζομένη ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Γονατᾶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν τῆς Στρατιᾶς ἀποτελοῦσα, ἐκ τοῦ ἀνάρρου τοῦ Μαιάνδρου καὶ τῶν περὶ τὸ Σεβασιλλὶ καὶ Μπανὰζ θέσεων ἔνθα ἐτέτακτο, ὑποχωροῦσα διὰ διαφόρων σταθμεύσεων, ἀφίκετο ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἀλάτσατα, ἐφ' ἧς ἐτάχθη Τμῆμα ἐκ 1.200 ἀνδρῶν μετὰ δύο Πυροβολαρχιῶν Σκόντα ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Μαρούλην Ὀδ. Ἀρχηγὸν τοῦ Πεζικοῦ της, τοῦ 1 Συντάγματος τοῦ διαρκῶς σχεδὸν τὴν ὀπισθοφυλακὴν αὐτῆς ἀποτελέσαντος, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐπιβιβάσεως τῶν εἰς Κρήνην καταφυγόντων.

Ὁ Συνταγματάρχης Πλαστήρας φεύγων πρὸς Ἀλάτσαταν εἰς τὰς ἐπικλήσεις καθ' ὁδὸν τῶν κατοίκων, ὅπως συνδράμῃ αὐτοὺς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγῆς των, ἀ-

πήντα ὠμότατα: «Βιάζομαι νὰ φθάσω εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ κανονίσω καὶ τὸν Βασιλέα καὶ τοὺς προδότας Ὑπουργούς του».

Τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς προεστηκὸς σημεῖον διαταχθὲν κατέλαβε τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Πλαστήραν Εὐζωνικὸν Σύνταγμα ἀποτελούμενον ἐξ 100 ἀνδρῶν, ἀπομεινάντων ὑπόλοιπον αὐτοῦ μετά τινων ἄλλων ἐξ ἑτέρων Συνταγμάτων, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποσυρθῇ ἐκεῖθεν περὶ τὴν δείλην τῆς 2 Σ]βρίου. Ἀλλ' οὗτος, τὴν γνωστήν του τακτικὴν ἀκολουθῶν καὶ ἐφαρμόζων γκατέλιπε τὴν θέσιν του περὶ τὴν 11 ὥραν τῆς πρωΐας, ἅμα τῇ ἐμφανίσει μακρόθεν τῶν ἐχθρικῶν φαλάγγων ἐκεῖσε κατευθυνομένων, διελθὼν δὲ τὴν ἀμυντικὴν γραμμὴν «Ἀλάτσατα», κατηυθύνθη,γοργῷ τῷ ποδί, πρὸς τὸ σημεῖον ἐπιβιβάσεως καὶ ἐπεβιβάσθη τῶν πλοίων, μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς ΙΙ Μεραρχίας Συνταγματ.Γονατᾶ ἐπὶ τῆς παραλίας ἀναμένοντος, ἐγκαρδίως καὶ φαιδρῶς διὰ χειραψίας ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν χαιρετηθέντες.

Τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγ. Μαρούλην Τμῆμα παρέμενεν ἐπὶ τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς,ὁπόθεν διὰ φωτεινῶν σημείων κατηύθυνε οὗτος τὴν βολὴν τῶν πολεμικῶν πλοίων,ὑποστηρίζων τὸ σημεῖον ἐπιβιβάσεως ἀπὸ τοῦ Πυροβολικοῦ τῶν ἐχθρικῶν φαλάγγων τῶν πρὸς τοῦτο κατευθυνομένων, ἵνα πραγματοποιήσωσι τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κεμὰλ ὅτι: «Θὰ ρίψῃ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν θάλασσαν». Περὶ τὴν 9 ἑσπερινὴν ὥραν, ἀποσυρθεὶς ἀπὸ τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς, κατηυθύνθη διὰ δύο φαλάγγων πρὸς τὸ σημεῖον ἐπιβιβάσεως, ἀφήσας τὸν 1 Λόχον τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Γραβάνην Χαρ. μετὰ Διμοιρίας πολυβόλων ὑπὸ τὸν Ἀνθυπολ. Περδίκην εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Κρήνης, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ σημείου ἐπιβιβάσεως τοῦ 1 Συντάγματος, ἀπὸ ἐνδεχομένης νυκτερινῆς ἐχθρικῆς προσβολῆς, ἥτις ἐπιβιβάσθη τελευταία. Ὁ Ἀρχισαλπιστὴς τοῦ 1 Συντάγματος Καρᾶς ἐσάλπισε τὸ τελευταῖον Ἑλληνικὸν σάλπισμα τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ Μ. Ἀσίας, ἐνῷ ἐκ τοῦ βάθους τῆς Ἐρυθραίας ἤρχοντο οἱ γόοι καὶ αἱ ἀπέλπιδες κραυγαὶ τῶν κατοίκων: «Ποῦ μᾶς ἀφήνετε;»

Ὁ Ἀντισυνταγμ. Μαρούλης,γηγενὴς Μεσολογγίτης,ἐπεβιβάσθη τελευταῖος ἐπὶ ἀτμακάτου, διότι τὰ πλοῖα μετὰ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν στρατευμάτων ἀπεχώρουν τῆς προκυμαίας περὶ τὰ 100 μέτρα ἀναμένοντα τὸ σάλπισμα τοῦ ἀπόπλου. Τὸ τελευταῖον δὲ θῦμα τῆς Μικρασιατικῆς συμφορᾶς ὑπῆρξεν ὁ Πλωτάρχης Χατζῖσκος ἠγκυροβολημένος ἐγγὺς τῆς προκυμαίας εἷς Σημαιοφόρος καὶ δύο Ναῦται ἐκ τῆς παραλίας διὰ πολυβόλου βληθέντες. Καὶ οὕτω τόσον ἀνελπίστως, τόσον ἀδόξως,

τόσον λυπηρῶς καὶ τόσον ἀπεγνωσμένως ἐγκατελείφθη ἡ προαιώνιος Ἑλληνικὴ Μικρασιατικὴ γῆ.

Ἡ Κυβέρνησις πρὸς ἀνασύνταξιν τοῦ διαλυθέντος στρατεύματος,ὥρισεν ὡς κέντρα διαμετακομίσεως αὐτῶν τὰς νήσους Χίον, Σάμον, ὅπου ἀπεστάλησαν ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ οἱ Συνταγματάρχαι Πετρίδης Ι. τοῦ Πυροβολικοῦ καὶ Δέδες Ι., τοῦ Πεζικοῦ, καὶ Μυτιληνην, ἀπαγορεύσασα αὐστηρότατα τὴν προσέγγισιν πλοίων εἰς ἄλλους λιμένας, τῶν ὁποίων οἱ Κυβερνῆται ὑπεχρεώθησαν διὰ τῆς ἀπειλῆς τῶν ὅπλων ὑπὸ τῶν ἐπιβαινόντων φυγάδων νὰ ἀλλάξωσι κατεύθυνσιν. Οὗ ἕνεκα,ὁ Στόλαρχος Ὑποναύαρχος Καλαμίδας διέταξε, καθ᾽ ἣν περίπτωσιν μεταγωγικὸν ἐξετρέπετο τῆς πορείας του, τὸ συνοδεῦον αὐτὸ πολεμικὸν νὰ τὸ καταβυθίζῃ, ἐν περιπτώσει ἀνυπακοῆς.

Οἱ ἐπὶ τῶν πρώτων καταπλευσάντων ἀτμοπλοίων εἰς Μυτιλήνην ἐπιβαίνοντες φυγάδες Ἀξιωματικοί, ὧν πολλοὶ ἦσαν ἄνευ στολῶν καὶ διακριτικῶν τοῦ βαθμοῦ των, καὶ ὁπλῖται ἀπηγόρευσαν τὴν ἄνοδον εἰς τὰ πλοῖα, εἰς τὸν ἐπ᾽ ἀτμακάτου προσερχόμενον Στρατιωτικὸν Διοικητὴν Ὑποστράτηγον Μπάκαν Θ. διὰ ζωηροῦ πυρός. Μετὰ τοῦτο, ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Λέσβου Σπηλιωτόπουλος Α.ἀνελθὼν ἐπὶ τῶν πλοίων προέτρεψε τοὺς φυγάδας νὰ ἀποβιβασθῶσι καὶ ἀνεφοδιαζόμενοι νὰ ἀνασυνταχθῶσι, τῶν μεγάλων ἡλικιῶν ἀπερχομένων εἰς τὰς ἑστίας των. Οἱ φυγάδες ἀρνηθέντες ἐξηνάγκασαν, διὰ τῆς ἀπειλῆς, τοὺς Κυβερνήτας νὰ ἀποπλεύσωσι διὰ Πειραιᾶ, ὅπου, τηλεγραφικῶς ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ εἰδοποιηθείς,ὁ Ν. Στράτος κατελθὼν ἀφώπλισεν αὐτοὺς καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὰς Πατρίδας των μὲ ἀόριστον ἄδειαν. Εἰς Μυτιλήνην ἀπεβιβάσθησαν ὁ Συνταγματάρχης Γονατᾶς Σ. ἄνευ πηληκίου καὶ ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Πρωτοσύγγελος μετά τινων Ἀμυνιτῶν Ἀξιωματικῶν καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Φράγκου μετὰ μόνον τῶν Ἀξιωματικῶν του, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ ἀνασύνταξις τῶν ἐν Μυτιλήνῃ φυγάδων.

Τὸ μόνον συντεταγμένον Τμῆμα ἀποβιβασθὲν εἰς Μυτιλήνην ἦτο ἡ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Θεοτόκην Δ. Μεραρχία,τῶν δύο Συνταγμάτων της διοικουμένων ὑπὸ τῶν Συνταγματαρχῶν Κωνσταντίνου Ι. καὶ Τσίπουρα, ἥτις μετὰ ὀλιγοήμερον διαμονὴν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θράκην.

Ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας ἐπεβιβάσθη μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ Συντάγματός του ἐπὶ τῆς «Τήνου», διαταχθείσης νὰ καταπλεύσῃ εἰς Μυτιλήνην, ὅστις, ἅμα τοῦ ἀπόπλου αὐτῆς, μὲ τὸ περίστροφον εἰς τὴν χεῖρα ἠξίωσε παρὰ τοῦ Πλοιάρχου νὰ

καταπλεύσῃ εἰς Χῖον. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως τοῦ εὐδρόμου «Ἀλφειός», διαταχθεὶς νὰ καταδιώξῃ τὴν «Τῆνον» ἀλλαξοδρομήσασαν, μεμυημένος τυγχάνων, διὰ διαφόρων ἀντιλογιῶν καὶ προφάσεων καὶ διὰ βολῶν ἀσφαίρων δὲν ἐξετέλεσε τὴν ἀποστολήν του καὶ ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας ἀνενόχλητος καὶ ἀνεμπόδιστος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν Χῖον.

Τραγικὴ τύχη τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς

Τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς ἥτις περιήγαγεν ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, Ἤπειρον, Θράκην, Νήσους, Οὐκρανίαν καὶ Μ. Ἀσίαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν, τὴν σεμνὴν Κυανόλευκον, τὸ Σύμβολον τῆς Τιμῆς καὶ τοῦ Καθήκοντος, τὴν φορητὴν Πατρίδα, ὑπερήφανον, νικηφόρον, δαφνοστεφῆ καὶ αἰγλήεσσαν, τὸ Τρίτον ἀνάμικτον Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν κατέφυγεν εἰς Χῖον καὶ Μυτιλήνην ἄοπλον, τεταπεινωμένον, ρακένδυτον καὶ πειναλέον, παριστὸν θέαμα πρὸ τοῦ ὁποίου ὁ κατάπληκτος θεατὴς ἐνστίκτως ἀνέκραξεν: «Οἷα λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος Ἀνατολή! Οἷα σκοτεινὴ καὶ ἄδοξος Δύσις!»

Τὸ Τρίτον εὑρέθη αἰχμάλωτον μετὰ 500 περίπου Ἀξιωματικῶν ἐν οἷς: **Οἱ Ὑποστράτηγοι.** Τρικούπης Ν. Ἀρχηγὸς τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος, Διγενὴς Κ. Διοικητὴς τοῦ Β' Σώματος, Δημαρᾶς Δ. Μέραρχος τῆς ΙV Μεραρχίας, Κλαδᾶς Ν. Μέραρχος τῆς ΧΙ Μεραρχίας. **Οἱ Συνταγματάρχαι**: Καλλιδόπουλος Μέραρχος τῆς ΧΙΙ Μεραρχίας, Καϊμπαλῆς Μ. Μέραρχος τῆς ΧΙΙΙ Μεραρχίας, Μερεντίτης Α. Ἐπιτελάρχης τοῦ Α' Σώματος, Βασιλακόπουλος Ἐπιτελάρχης τοῦ Β' Σώματος, Χατζηπέτρος Χρ. Ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Β' Σώματος, Παπαϊωάννου Ι. Ἐπιτελὴς τοῦ Α' Σώματος, Καμμένος Δ. Διοικητὴς τοῦ 17 Συντάγματος, Ζεγκίνης Διοικητὴς τοῦ 18 Συντάγματος, Κακουσαῖος Διοικητὴς τοῦ 45 Συντάγματος, Μπουλαλᾶς Ἐπιμελητὴς τοῦ Β' Σώματος, καὶ Γενικὸς Ἀρχίατρος Τσουνούκας, μετὰ 30 ἄλλων Ὑγειονομικῶν Ἀξιωματικῶν, ὧν δύο ἀπεβίωσαν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Τὸ Τρίτον ἐφονεύθη, ἄλλοι κατὰ τὰς μάχας καὶ ἄλλοι μεμονωμένοι ἀνὰ τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ 34 Ἀξιωματικῶν ἀνωτέρων καὶ 330 κατωτέρων, 4 Ὑγειονομικῶν Ἀνωτέρων καὶ 50 κατωτέρων. Ἐν Μαγνησίᾳ δὲ ἐτυφεκίσθησαν ὁμαδικῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων 70 Ἀξιωματικοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ Συνταγματ. Φιλίππου.

Οὕτω, παρὰ τοῖς νεκροῖς μαχηταῖς τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ Τσιμισκῆ καὶ λοιπῶν μεγάλων Ἑλλήνων Στρατηλατῶν, κεῖνται ἀφανεῖς οἱ νεκροὶ τῶν Μυριάδων τοῦ Κωνσταν-

τίνου τοῦ ΙΒ′ τοῦ Τουρκοφάγου καὶ Βουλγαροκτόνου, μὴ τυχόντες τῆς πρεπούσης δημοσίας ταφῆς.

Πλήν. «Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη παρ' ἑκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται».

Τὸ αἷμα των ὑπὸ τῶν βροχῶν ἀπεπλύνθη. Αἱ σάρκες των ὑπὸ τῶν γυπῶν κατεβροχθίσθησαν. Τὰ ὀστᾶ των ὅμως τὰ λευκὰ ἐπὶ τόπου κατάκεινται τῷ Διαβάτῃ παραγγέλλοντα:

«Ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν τῇ Μητρὶ Ἑλλάδι.
Ὅτι τῇδε κείμεθα.
Τοῖς Κείνης ῥήμασι πειθόμενοι».

Ἀλλ' ἡ ὑψίστη θυσία αὕτη ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀνενέωσε τὴν ὑποθήκην καὶ ἔσπειρε τὸν σπόρον,ὅστις ἡμέραν τινὰ εἱμαρτὴν θὰ βλαστήσῃ καὶ θὰ αὐξηθῇ εἰς δένδρον μέγα, εὐανθὲς καὶ ἀειθαλές, ὑπὸ τὴν πυκνὴν καὶ δροσερὰν σκιὰν τοῦ ὁποίου θὰ ἀναζήσωσιν οἱ ἔνδοξοι Μαχηταὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ παρελθόντος καὶ θὰ ἀντηχήσωσι καὶ πάλιν τὰ προσφιλῆ καὶ ἀλησμόνητα ὀνόματα: Δορύλαιον, Κοτύαιον, Ἀκρεανός, Προύσσα, Φιλαδέλφεια, Μαίανδρος, Νυμφαῖον, Σίπυλον, Φρυγία, Βιθυνία, Σάρδεις, Γόρδιον, Σαγγάριος.

Αἰτίαι τῆς καταστροφῆς

Ἡ ἐν Μ. Ἀσίᾳ δρᾶσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ προσέθηκεν ὑπερόχους ἀληθῶς σελίδας ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἀνταξίως συνεχίσαντος τὰ ἐν αὐτῇ ἀθάνατα Τρόπαια τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ Ἀγησιλάου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Νικηφόρου, τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ λοιπῆς ἀπαραμίλλου Πλειάδος ὑπερόχων Ἑλλήνων Βασιλέων καὶ Στρατηγῶν. Τὴν Ἑλληνικὴν Ἐποποιΐαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ΙΒ′ τοῦ Τουρκοφάγου καὶ Βουλγαροκτόνου. Τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνοπρεπῆ ὁρμὴν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἥτις πρώτη διέρρηξε τὸ ἐχθρικὸν Μέτωπον. Καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῆς ἐν Οὐκρανίᾳ ἐκστρατείας. Ἀρεταὶ ἀναγραφεῖσαι χρυσοῖς καὶ ἀνεξιτήλοις γράμμασιν ἐν τῇ Μακραίωνι σταδιοδρομίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐπεδείξατο ἑλληνοπρέπειαν, ἀνδρείαν, ἀντοχήν, αὐταπάρνησιν, αὐτοθυσίαν καὶ φιλοπατρίαν ἃς οὐδεὶς τῶν Συμμάχων Στρατῶν ἐγνώρισε. Λαμβανομένων δὲ ὑπ' ὄψει τῶν ἠθικῶν, ὑλικῶν καὶ ψυχολογικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς εὑρέθη καὶ διετέλει,ἀπεδείχθη οὗτος ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς μεγαλωστὶ Μέγας.

Ὁ Ἕλλην στρατιώτης, φύσει καὶ παραδόσει φιλόπατρις καὶ ἰδι-

στύπου ψυχολογίας τυγχάνων, ἔχει εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν ἀτομικὴν φιλοτιμίαν ἀνεπτυγμένην, εὐαίσθητον καὶ εὔθικτον. Τὰ ἐξέχοντα ἀξιοθαύμαστα καὶ λεπτεπίλεπτα προτερήματα καὶ χαρίσματα ταῦτα καὶ ἡ ἰδιάζουσα ψυχολογία αὕτη ἀναλόγως τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς χρήσεώς των ὑπὸ τοῦ 'Ηγήτορος ἄγουσιν ἢ εἰς λαμπρὰν ἐπιτυχίαν ἢ εἰς ἀλγεινὴν ἀποτυχίαν.

Τὸ πραγματικὸν καὶ ἀναντίρρητον γεγονὸς τοῦτο πολλάκις εἰς τὰ πεδία τῶν πολυνέκρων μαχῶν καὶ ἐν στιγμαῖς κρισιμωτάταις ἐδόθη εἰς τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς ταύτας ὡς Διοικητὴν Μονάδος Πυροβολικοῦ ἡ εὐκαιρία προσωπικῶς νὰ διαπιστώσι, τὸ ὁποῖον ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὡς ἄριστος ψυχολόγος, δεξιοτέχνως χειριζόμενος ἐμεγαλούργησε.

Ἄρα. Στρατὸς τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἀτομικὰ προτερήματα ἔχων, τοιαύτας καὶ τοσαύτας πολεμικὰς ἀρετὰς κεκτημένος καὶ τοιαύτην καὶ τοσαύτην ἀντοχὴν ἐπιδείξας ἐπὶ σειρὰν ὁλόκληρον ἐτῶν ἀλληλοδιαδόχων πολέμων, δὲν ἦτο νοητόν, δὲν ἦτο φυσικόν, δὲν ἦτο δυνατὸν αἰφνιδίως καὶ ἀποτόμως νὰ μεταβληθῇ, νὰ ἡττηθῇ, νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ διασκορπισθῇ, θραύων καὶ ἀπορρίπτων τὰ ὅπλα, προτροπάδην πρὸς τὰ ὀπίσω φεύγων καὶ ἀγεληδὸν αἰχμαλωτιζόμενος καὶ δὴ παρ' ἀντιπάλου ὃν συνεχῶς εἰς ἄτακτον καὶ ἐπονείδιστον φυγὴν ἔτρεψε καὶ διηνεκῶς ἐποδοπάτησε.

Αἱ πραγματικαὶ δὲ καὶ αἱ πρώτισται αἰτίαι καὶ ἀφορμαὶ αἱ κατεργασθεῖσαι καὶ ἐπενεγκοῦσαι τὴν Μικρασιατικὴν 'Εθνικὴν Τραγωδίαν, κατὰ τὴν ἀμερόληπτον, ἀνεπηρέαστον καὶ ἀντικειμενικὴν κρίσιν τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας εἰσὶν αἱ ἑπόμεναι:

α) 'Η ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Μετώπου καὶ ἡ ταύτης ἀπότοκος διασπορὰ τῶν Μονάδων, καὶ ἡ ἐντεῦθεν, ἀναποδράστως, προκύψασα ἔλλειψις ἐφεδρειῶν. 'Η ἐκ τῶν παρεμβληθεισῶν, ἐκ τῆς μεγίστης ἐκτάσεως τῆς παρατάξεως, ἀνωμαλιῶν καὶ δυσβασιῶν, ἀδυναμία ἀμοιβαίας βοηθείας μεταξὺ τῶν Μονάδων στερουμένων ἐφεδρειῶν. 'Η ἐν μικροτάτῃ ἀποστάσει, πέντε χιλιομέτρων, ἀπὸ τῆς γραμμῆς τῆς παρατάξεως, ἐγκατάστασις τοῦ Νοσοκομειακοῦ σταθμοῦ, τοῦ βαρέος 'Οχηματικοῦ, τοῦ Κέντρου ἐφοδιασμοῦ, τοῦ Στρατηγείου τοῦ Ν. Συγκροτήματος καὶ τῶν κέντρων διασκεδάσεως τῶν 'Αξιωματικῶν, τῶν οἰκογενειῶν των καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν φιλοξενουμένων. 'Η ἔλλειψις ἐγκαταστάσεως δευτέρας γραμμῆς ἀντιστάσεως. 'Η ὕπαρξις μιᾶς καὶ μόνης γραμμῆς ὑποχωρήσεως ἀναποδράστως καταστησάσης ἄκρως κινδυνώδη τὴν πέραν τῆς μόνης στενωποῦ ἀνάπτυξιν τῆς Στρατιᾶς.

β) 'Η ἀμέλεια τοῦ 'Αρχηγοῦ τοῦ Ναυτικοῦ 'Επιτελείου 'Υποναυάρ. Δούσμανη Σ. τῆς ὀργανώσεως Ναυτικῆς Βάσεως ὠχυρωμένης κατὰ τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν Πέτωπον, ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς προστασίαν τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ καὶ καταφύγιον αὐτοῦ, συμπληρουμένης δι' ἐγκα-

ταστάσεως γραμμῶν συγκοινωνίας τοῦ προελαύνοντος ἐν τῷ ἐχθρικῷ ἐδάφει Ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Συνεπῶς, ἡ ὀργάνωσις μιᾶς Ναυτικῆς Βάσεως ἐν Προποντίδι καὶ ἑτέρας ἐν Ἐρυθραίᾳ, ἐν αἷς νὰ εὑρίσκεται καὶ τὸ βαρὺ ἐφόδιον τῆς Στρατιᾶς, θὰ συνετέλει ὥστε, ἡ ἔκτασις τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ εἰς ἔμψυχον ὑλικὸν καὶ εἰς ἄψυχον νὰ εἶναι σημαντικῶς μικροτέρα.

γ) Ἡ ἀνάθεσις τῆς Διοικήσεως τῶν Μονάδων,κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς Διοικητὰς ἀνδρείους μὲν ἀτομικῶς, στερουμένους ὅμως τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἡγήτορος ἣν ὁ Ξενοφῶν ὁρίζει οὕτως: «Ἀνδρία ἐστὶν τὸ γινώσκειν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι» Ἀγνοοῦντας τὴν ψυχολογίαν τοῦ μαχητοῦ, ὡς διανύσαντας ἅπαντα σχεδὸν τὸν Στρατιωτικόν των βίον εἰς τὰ Γραφεῖα ὡς Μέλη τῶν Ἐπιτελείων καὶ ὡς Καθηγηταὶ τῶν Σχολῶν,στερουμένους πάσης πρωτοβουλίας ἀποτόκου τῆς δειλίας τῆς εὐθύνης τῆς χαρακτηριζούσης τὴν ὑποτακτικὴν φύσιν τὴν μὴ δυναμένην νὰ ἄρχῃ καὶ νὰ δατάσσῃ καὶ ἀναμένουσαν ἀνωτέρας διαταγὰς κατὰ τὴν φευγαλέαν καὶ ραγδαίαν ἐναλλαγὴν τῆς τακτικῆς καταστάσεως.Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα δέ:«Ἡ μεγαλυτέρα ἰσχὺς τοῦ ἀγωνιζομένου εἶναι ἡ ἀβουλία τοῦ Ἀντιπάλου».

Διὸ καὶ ὁ Κεμὰλ ὅταν ἐπεσκέφθη τοὺς αἰχμαλώτους Ἀρχηγοὺς ἐν Οὐσὰκ ἠρώτησε διαπορῶν ἕνα ἐξ αὐτῶν: «Πῶς συνέβη ἡ ἀπροσδόκητος καταστροφή;» Καὶ ἐπὶ τῇ ἀπαντήσῃ του ὅτι: «Δὲν εἶχον περὶ τοῦ πρακτέου ἐγκαίρως διαταγὰς τῆς Στρατιᾶς». Ἀπήντησεν εἰρηνικῶς διαστέλλων τὰ χείλη: «Καὶ ὑμεῖς τί ἐπράττετε;» Καὶ στρέψας τὰ νῶτα ἐπιδεικτικῶς ἀπῆλθε.

δ) Ἡ ἀλαζονία τοῦ Στρατηγείου καὶ ἡ ἄκριτος περιφρόνησις αὐτοῦ περὶ τῶν σκέψεων τοῦ πολεμίου καὶ τῆς ἀξίας τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, λησμονοῦντος τὸ Στρατηγικὸν ἀξίωμα τοῦ Περικλέους καθ' ὃ «Ἀεὶ δεῖ ὡς πρὸς εὖ βουλευομένους τοὺς ἐναντίους ἔργῳ παρασκευάζεσθαι καὶ οὐκ ἐξ ἐκείνων ὡς ἁμαρτησομένων ἔχειν τὰς ἐλπίδας, ἀλλ' ὡς ἡμῶν αὐτῶν ἀσφαλῶς προνοουμένων».Τῆς ψυχολογίας ταύτης ἁπτὸν παράδειγμα πρόκειται ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου ὁ καὶ Μέντωρ τῆς Στρατιᾶς, Συνταγμ. Σαρρηγιάννης, ὁ γενόμενος ὁ κύριος αἴτιος τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως,τῆς 6 Μαρτίου 1921, κατὰ τοῦ Ἐσκῆ - Σεχήρ, ὁ ἀποκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Στρατάρχου Φὸς «φοβερὸς Συνταγματάρχης», διὰ τὰς ἀλαζονίας καὶ μεγαλαυχίας του, ἃς διετύπωσε κατὰ τοῦ Στρατοῦ τοῦ Κεμὰλ εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Διάσκεψιν.

ε) Ἡ εἰς τὸ Μέτωπον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπιδρομὴ Βενιζελικῶν πρακτόρων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, πάσης ἡλικίας, πάσης τάξεως καὶ παντὸς ἐπαγγέλματος καὶ ἡ ἐπίμονος καὶ ἔντονος προσπάθεια αὐτῶν ὅπως καταρρίψωσι τὸ ἀκμαῖον ἠθικὸν τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν, ἐνσπείρωσι τὴν ἀπογοήτευσιν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ καταπείσωσιν αὐτοὺς ὅτι ταλαιπωροῦνται,ἀγωνίζονται, τραυματίζονται καὶ πίπτουσι

διά Χώραν ἥτις δὲν θὰ παραμείνῃ Ἑλληνική,ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἵνα παραμείνῃ εἰς τὸν Θρόνον ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Σινιστῶντες τελικῶς νὰ ἀπορρίψωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀθήνας κατὰ τῶν πραγματικῶν τῆς Πατρίδος ἐχθρῶν, τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Γερμανοφίλου σπείρας.

στ) Ἕλληνες Ἀξιωματικοί, ἄλλοι μὲν ἐκ τοῦ μακρόθεν παραγγέλλοντες καὶ ὑποδεικνύοντες, ἄλλοι δὲ ἐκ τοῦ σύνεγγυς περιερχόμενοι τὰς Ἑλληνικὰς γραμμὰς τοῦ Μετώπου, προέτρεπον τοὺς μαχητὰς νὰ ἀπεργήσωσι, πρῶτοι τὸ παράδειγμα δόντες, ἀπορρίπτοντες τὰ ὅπλα. Οὗτοι, τῆς στιγμῆς ἐπιστάσης,παραλαβόντες τὰ Τμήματά των ἐγκατέλιπον τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης θέσιν των, ἀφέντες οὕτω ἐλευθέραν τὴν ἐπέλασιν τοῦ πολεμίου ἐπὶ τῶν νώτων τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, μεθ' ὅλων τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν αὐτῆς. Ἔγκλημα ἀκατονόμαστον, διότι οἱ συντάξαντες τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, μὴ φαντασθέντες τοιοῦτον, δὲν καθώρισαν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. «Ἀλλ' ὁ ἐν πολέμῳ στασιάζων κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σωτηρίας στασιάζει». Διὸ καὶ ἐκ τῶν στασιαστῶν καὶ ἐκ τῶν εὐνοησάντων ἢ ἀνεχθέντων αὐτούς, ἰσάκις διὰ τοῦτο ἐνόχων, εἰς Ἄγκυραν αἰχμάλωτοι ἤχθησαν, καθ' ὁδὸν πολλαχῶς, πολυτρόπως καὶ ὠμῶς προπηλακιζόμενοι καὶ ἐξευτελιζόμενοι.

Ἀληθῶς! Ποία βάσκανος Μοῖρα καὶ ποῖος κακὸς Δαίμων συνετέλεσαν ὥστε, Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ εὐπαίδευτοι ἀνδρεῖοι καὶ συνεργάται τῆς περιλάμπρου Συγγραφῆς τῆς Βαλκανικῆς Ἐποποιΐας, εὑρισκόμενοι ἀντιμέτωποι τοῦ προαιωνίου καὶ φυλετικοῦ ἐχθροῦ, τὴν Πάτριον Ἱστορίαν μελανοῦντες τὴν Ἑλλάδα λησμονοῦντες, τοὺς Προγόνους παρορῶντες, τὰς Ἐθνικὰς παραδόσεις καταπατοῦντες, τοῦ Ὁμήρου τὸ ὑψηλὸν ἀξίωμα: «Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης», ἀπαρνούμενοι. Καὶ τὸ ταπεινὸν τοῦ Βενιζέλου παράγγελμα: «Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Φατρίας», ἀσπαζόμενοι, νὰ διαπράξωσι τὸ Ἐθνικὸν ἔγκλημα, τὸ νεκροῦν τὸν μυελόν, τὸ σκοτίζον τὸν νοῦν, τὸ ταράσσον τὴν κρίσιν, τὸ δαπανῶν τὴν σάρκα, τὸ θολοῦν τὴν ὅρασιν, τὸ ἀκινητοῦν τὴν καρδίαν καὶ νὸ ἀνακόπτον τὴν ἀναπνοήν, παντὸς Ἕλληνος καὶ πραγματικοῦ πατριώτου, καὶ πάσης Ἑλληνίδος καὶ πραγματικῆς πατριώτιδος. «Καί φημι κ' ἀπόφημι κ' οὐκ ἔχω τί φῶ».

Ἀσφαλῶς, τὰ ὀστᾶ τῶν ἐνδόξων καὶ φιλπατρίδων Ἑλλήνων πολεμιστῶν, ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος, μέχρι τῆς μάχης τοῦ Πετσόβου καὶ ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος,μέχρι τῆς ναυμαχίας τῆς Ἕλλης, θὰ συνεταράχθησαν ἐκ φρίκης διὰ τὸ τελεσθὲν ἀκατονόμαστον Ἐθνικὸν ἔγκλημα. «Οἷον ὕψος Ἐθνικῆς πωρώσεως! Οἷον βάθος κομματικοῦ φανατισμοῦ!»

ζ) Καὶ τελικῶς: Ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι ἀμετάβλητος

καὶ ἡ Ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται, συνέβη ὅ,τι ἱστορεῖ ὁ Ξενοφῶν κατὰ τὴν ἀνάβασιν τῶν Μυρίων, ὅτε οὗτοι ἀφίκοντο εἰς Τραπεζοῦντα. «Συνελθόντες ἐβουλεύοντο περὶ τῆς λοιπῆς πορείας. Ἀναστὰς δὲ Λέων Θούριος ἔλεξεν ὧδε. Ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, ὦ Ἄνδρες ἀπείρηκα συσκευαζόμενος καὶ βαδίζων καὶ τρέχων καὶ τὰ ὅπλα φέρων καὶ ἐν τάξει ἰὼν καὶ φυλακὰς φυλάττων καὶ μαχόμενος. Ἐπιθυμῶ δὲ ἤδη παυσάμενος τούτων τῶν πόνων, ἐπεὶ θάλατταν ἔχομεν, πλεῖν τὸ λοιπὸν καὶ ἐκταθεὶς ὥσπερ ὀδὸν ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ στρατιῶται ἀνεθορύβησαν, ὡς εὖ λέγοι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ἐπανάστασις

Πολλὰς ἡμέρας πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου, στρατιῶται λιποτάκται διεκπεραιωθέντες ἐκ Μ. Ἀσίας εἰς Μυτιλήνην καὶ ὑποβληθέντες ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν εἰς ἀνάκρισιν κατέθηκαν σαφῶς καὶ ἀπεριστρόφως ὅτι: «Προετρέποντο ὑπὸ τῶν Ἀξιωματικῶν των εἰς λιποταξίαν καὶ ὅτι ἐχαλκεύετο ἐπανάστασις ἐν τῷ Μετώπῳ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν ἐκθρόνισιν καὶ ἐξορίαν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Βενιζέλου».

Ἐπιπροσθέτως δέ, Βενιζελικοὶ Ἀξιωματικοὶ τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀεροπορίας, προσγειωθέντες εἰς τὸ ἐν Λέσβῳ ἀεροδρόμιον τῆς «Καλλονῆς» καὶ ἐκλαβόντες τὸν ἐκεῖ διατρίβοντα Μητροπολίτην Μεθύμνης Βασίλειον ὡς ὁμοφρονοῦντα ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ ὅτι: «Ἐπίκειται ἐπανάστασις ἐν τῷ Μετώπῳ ἀποσκοποῦσα τὴν μετάβασιν τῶν ἐπαναστατῶν εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν σφαγὴν ἁπάντων τῶν ἀντιβενιζελικῶν, ἀπὸ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ τελευταίου σημαίνοντος ἐξ αὐτῶν». Ταῦτα, δι᾽ ἐπιστολῆς του, κατέστησεν οὗτος γνωστὰ πρὸς τὸν Γεν. Διοικητὴν Λέσβου Α. Σπηλιωτόπουλον, ὅστις ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ ταῦτα τηλεγραφικῶς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, μὴ γενόμενος ὅμως πιστευτός.

Δημοσιευθέντος ἐν τῷ Τύπῳ, τὴν 7 Σ]βρίου, ὅτι ὁ Ὑπουργὸς Χαρίλαος θὰ μετέβαινεν εἰς Εὐρώπην, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Βενιζέλου ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ὑποστράτ. Μεταξᾶς ἀνελθὼν εἰς Δεκέλειαν καὶ ἀνακοινώσας τοῦτο πρὸς τὸν Βασιλέα, διετύπωσε τὴν γνώμην: «Ὅτι τὸ τοιοῦτον θὰ εἶχε

σοβαρὰς διὰ τὴν Δυναστείαν συνεπείας, καὶ ἐπεβάλλετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως, συνοδευόμενος παρ' αὐτοῦ,εἰς Θράκην καὶ ἀναλάβῃ τὴν Διοίκησιν τοῦ Στρατοῦ». Ὁ Βασιλεὺς ἤκουσε μὲν εὐμενῶς τὴν γνώμην ταύτην, ἀλλὰ μετὰ λύπης ἀπήντησεν ὅτι: «Ὡς εἶχεν ἡ ὑγεία Του, ἐκ τῶν κόπων εἰς οὓς θὰ ὑπεβάλλετο θὰ ἐπήρχετο ἀσφαλῶς τὸ τέλος Του». Εἰς τοῦτο ὁ Ὑποστράτ. Μεταξᾶς ἀπήντησε καὶ ἂν τὸ τοιοῦτον συνέβαινε. «Θὰ ἀπέθνησκεν ὡς νεώτερος Κόδρος ὑπὲρ Πατρίδος προμαχῶν».

Ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας ἀποβιβασθεὶς εἰς Χῖον συνέπηξεν ἐπαναστατικὸν πυρῆνα ἐκ τῶν Ἀντισυνταγμ. Γαρδίκα, Κοιμήση, Βεντήρη,Μπακοπούλου Ι. καὶ ἄλλων, καὶ τῶν Πλωταρχῶν Πετροπουλάκη, Φωκᾶ, Ζάγκα καὶ ἄλλων καὶ συνεννοήθη μετὰ τῶν ἀναμενόντων αὐτὸν Βενιζελικῶν ἀπεσταλμένων, ἐξαγορασάντων ἀμφιρρέποντας Ἀξιωματικοὺς καὶ τηλεγραφητὰς τοῦ τηλεγραφείου, οἵτινες κατακρατοῦντες τὰ ἐπίσημα τηλεγραφήματα, ἀπέστελλον ἄλλα φέροντα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ, παραπλανῶντα τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τῆς διαβεβαιώσεως ὅτι πλήρης τάξις ἐπεκράτει, ὡς καὶ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν ἀναμονῇ διατελούντων Ἀξιωματικῶν Ὑποστρατ. Παγκάλου Θ. καὶ Συνταγ. Καλογερᾶ Ι. καὶ λοιπῶν, ἤρξατο τῶν ἐνεργειῶν του διὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως.

Συγχρόνως δὲ κατέβαλε συντονωτάτην ἐνέργειαν πρὸς πρόσκτησιν τοῦ Στόλου. Αἱ διὰ τοῦ Λιμενάρχου δὲ Χίου Ὑποπλοιάρχου Σταυροπούλου, ὡς καὶ αἱ μετὰ τῶν ἀεροπόρων ἀρξάμεναι συζητήσεις κατέληξαν εἰς τὴν προσχώρησιν αὐτοῦ, τὴν 8 Σ]βρίου, ἥτις καὶ εὐώδωσε τὴν ἐπανάστασιν, διότι ἄνευ τοῦ Στόλου, αὕτη καθίστατο ἀδύνατος. Τὴν 9 τέλος Σ]βρίου, κατηρτίσθη τριμελὴς ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Συνταγματ. Πλαστήρα, Γαρδίκα καὶ Ἀντισυνταγμ. Κοιμήση.

Ἐν Μυτιλήνῃ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐπαναστάσεως ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀντισυνταγμ. τοῦ Πυροβολικοῦ Μαμούρην Κ. ὅστις ἀνέλαβε νὰ μυήσῃ καὶ τὸν Συνταγμ. Γονατᾶν Σ. ἀμφιρρέποντα μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Συνέστη δὲ ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Συνταγματ.Παπαγεωργίου τοῦ Μηχανικοῦ καὶ τῶν Ἀντισυνταγμ. Μαμούρη Κ.τοῦ Πυροβολικοῦ, Βότσαρη Δ.τοῦ Μηχανικοῦ καὶ Πρωτοσυγγέλου τοῦ Πεζικοῦ. Ἀπεφασίσθη δὲ συνάμα ἡ ἀνάθεσις τῆς ἀρχηγίας τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν Συνταγματ. Γονατᾶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν Ἀρχῶν, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς προσχωρήσεώς του εἰς αὐτήν.

Ἡ μύησις εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο δι' ὑπογραφῆς

πρωτοκόλλου περιέχοντος τοὺς ἑξῆς τέσσαρας ὅρους. α) Κυβέρνησις ἄχρους. β) Ἐπανάστασις ὑπεράνω κομμάτων. γ) Χρησιμοποίησις τοῦ Βενιζέλου μόνον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀντιπροσωπεἰαν. δ) Ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ, παράκλησις πρὸς τὸν Βασιλέα ἵνα παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ νομίμου Διαδόχου του.

Τὰς ἐνεργείας ταύτας κατέστησεν τῇ Κυβερνήσει γνωστὰς ὁ Γεν. Διοικητὴς Λέσβου Α. Σπηλιωτόπουλος, δι' ἐπειγόντων κρυπτογραφικῶν τηλεγραφημάτων του, ὑποδεικνύων, ἅμα ὡς ληπτέα μέτρα κρὸς πρόληψιν τῆς ἐπαναστάσεως: «Τὴν κήρυξιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Νόμου καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ λιμένος Μυτιλήνης τῶν Πολεμικῶν καὶ Ἐμπορικῶν πλοίων». Ὑποπτευόμενος δὲ ὅτι τὰ τηλεγραφήματά του κατεκρατοῦντο ἐν Χίῳ, ἀπέστειλε τοὺς δύο υἱούς του εἰς Ἀθήνας, οἵτινες ἐπέδωκαν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Μπούσιον ἀντίγραφα αὐτῶν. Πλὴν οὗτος οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχήν, ὡς πιστεύων εἰς τηλεγραφήματα πλαστὰ παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν ἀποστελλόμενα καὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἀρχῶν, ὧν οἱ Ἐπιτελεῖς συμμετεῖχον τῆς συνωμοσίας,ὡς ὁ Ἐπιτελάρχης τοῦ Ὑποστρατήγου Φράγκου, Ἀντισυνταγματάρχης Χασαπίδης. Τελικῶς ὁ Γεν. Διοικητὴς Λέσβου Α. Σπηλιωτόπουλος ἀπέστειλε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τὸ τελευταῖόν του τηλεγράφημα ἔχον οὕτως :

«Ὑπουργεῖον Ἐσωτερικῶν

Μυτιλήνη 8—9—22 Ἀθήνας

Ἐκτελῶν ὑπέρτατον καθῆκον πρὸς τὸ Κράτος καὶ τὸν Βασιλέα κρούω διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας θὰ ἦναι πλέον ἀργά.

Α. Σπηλιωτόπουλος»

Τὴν ἑπομένην ἐλήφθη τηλεγράφημα τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Δ' Ἐπιτελικοῦ Γραφείου Ταγματάρχου Παναγάκου πληροφοροῦντος τὴν Κυβέρνησιν ὅτι : «Οὐδὲν ἀπολύτως ἀνησυχητικὸν συνέβαινεν». Ὅπερ καὶ ἀπεκοίμησεν ὁλοσχερῶς ταύτην. Ἐπὶ τούτων βασιζόμενος ὁ Ἐπιτελάρχης Ἀντιστράτηγος Δούσμανης δυσφορῶν καὶ ἀγανακτῶν, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, πανικοβλήτους τοὺς ἀντιφρονοῦντας καὶ δεινὰ προβλέποντας ὁ γεννάδος ἀπεκάλει.

Οὕτω μετὰ τριήμερον, τὴν νύκτα τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1922, ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις μὲ σύνθημα : «Ἑλλὰς - Σωτηρία» καὶ ἐδημοσιεύθη συγχρόνως ἡ ἑξῆς ἐπαναστατικὴ προκήρυξις :

«Ἡμεῖς Πλαστήρας Ν. Συνταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ ἀποφασίζομεν, ἐν ὀνόματι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου, χάριν τῆς Ἐθνικῆς Σωτηρίας, καὶ διορίζομεν Γεν. Διοικητὴν Χίου τὸν Α. Ψαλτὼφ ἰατρὸν ἐκ Σμύρνης, μὲ ὅλα τὰ νόμιμα δικαιώματα.

Ν. Πλαστήρας»

Συγχρόνως δὲ ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Ὑποστράτηγος Μπάκας, ὁ Ὑποστράτηγος Φράγκου καὶ ὁ Γεν. Διοικητὴς Λέσβου Ἀ. Σπηλιωτόπουλος συνελήφθησαν καὶ μετεφέρθησαν εἰς Λαύριον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πειραιᾶ, ὁπόθεν, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. «Ὁ δὲ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, ὁ ἀποκαλέσας πανικοβλήτους τοὺς προλέγοντας τὰ συμβησόμενα, λαβὼν τὸν χαρτοφύλακά του ὑπὸ μάλης, μὲ κεκυφυῖαν τὴν κεφαλὴν καὶ ὑψωμένους τοὺς ὤμους, ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ Γραφείου τοῦ Γεν. Ἐπιτελάρχου τῆς Ἑλλάδος, μετεστάθμευσεν εἰς τὸ χαμηλὸν Γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ τῶν Οἰκοδομῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, δι' ὃ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ εἶχε προορισθῇ».

Ἡ ἐπιβίβασις τῶν ἐπαναστατῶν ἐν Χίῳ ἐγένετο, τὴν ἑσπέραν τῆς 11 Σεπτεμβρίου καὶ τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης ἀπέπλευσαν τὰ μεταγωγικὰ συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν συμμετασχόντων εἰς τὴν ἐπανάστασιν πολεμικῶν πλοίων, πλέοντα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ συνάντησις δὲ μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Μυτιλήνης ἐγένετο, τὴν πρωΐαν τῆς 13 Σεπτεμβρίου, ἐν ἀνοικτῷ πελάγει ὧν οἱ Ἡγήτορες διεξεπεραιώθησαν ἐπὶ τῆς «Λήμνου», ὅπου ὁ Συνταγματάρχης Γονατᾶς ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸν πλοῦν, ἀπεστάλη τηλεγράφημα συνθηματικὸν πρὸς τὸν Ὑποστράτ. Πάγκαλον ἐντελλόμενον νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν Ἀρχῶν καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ὑπευθύνων. Τὰ δὲ πλοῖα κατηυθύνθησαν εἰς Λαύριον, ὅπου κατέπλευσαν τὴν ἑσπέραν τῆς 13 Σ)βρίου.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης ἀεροπλάνον φθάσαν ἄνωθεν τῶν Ἀθηνῶν ἔρριψεν ἔντυπον προκήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἔχουσαν οὕτως:

«Ἑλληνικὸν Λαόν. Πρόεδρον Ἐθνοσυνελεύσεως. Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Πρόεδρον Κυβερνήσεως.

Ὁ ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Χίῳ Στρατὸς καὶ Στόλος μοὶ ἀνέθηκαν αὐθορμήτως τὴν ἡγεσίαν αὐτῶν, ὅπως διατυπώσω ἐν ὀνόματί των τὰς κάτωθι ἀξιώσεις, ἐν ἀπολύτῳ πεποιθήσει, ὅτι εἰς αὐτὰς εἶναι σύμφωνος καὶ ὁ λοιπὸς Στρατὸς καὶ Στόλος καὶ ἰδίᾳ ὁλόκληρος ὁ Ἑλλη-

νικὸς Λαός, πλὴν ἴσως ἀσημάντου μειοψηφίας, οὐχὶ ἐξ εὐγενῶν αἰσθημάτων ἀντιφρονούσης.

Ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος καὶ μόνη ἐπιβάλλει τὰς ἀξιώσεις μας ταύτας.

α) Παραίτησις τοῦ Βασιλέως, χάριν τῆς Πατρίδος, ὑπὲρ τοῦ Διαδόχου,

β) Ἄμεσος διάλυσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

γ)Σχηματισμὸς Κυβερνήσεως ἀχρόου ἐμπνεούσης ἐμπιστοσύνην εἰς τὴνΣυνεννόησιν, διὰ τὴν ταχίστην καὶ ἀμερόληπτον ἐνέργειαν ἐκλογῶν Ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων, μέχρις οὗ, ὁ Λαὸς ἀποφασίσει τελικῶς διὰ τῶν ἐκλογῶν περὶ τῆς τύχης του.

δ) Ἄμεσος ἐνίσχυσις τοῦ Θρακικοῦ Μετώπου.

Ἂς ἐπικρατήσῃ καὶ παρ' ἡμῖν ὁ ἁγνὸς πατριωτισμὸς πρὸς ἀποσόβησιν ἀλληλοσπαραγμοῦ καὶ ταχυτέραν ἔναρξιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐθνικῆς παλινορθώσεως, δι' ἧς θὰ ἀνασταλῇ ἡ πλήρης καταστροφὴ πρὸς ἣν φερόμεθα καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος.

Μυτιλήνη 11 Σ)βρίου 1922

Συνταγματ. Σ. Γονατᾶς».

Τὸ ἀεροπλάνον προσεγειώθη, περὶ τὴν 11 ὥραν πρωϊνήν, εἰς τὸ ἀφρούρητον ἀεροδρόμιον τοῦ Γουδῆ καὶ οἱ ἀεροπόροι ἐπιβάντες ἀναμένοντος αὐτοκινήτου ἐτράπησαν πρὸς ἄγνωστον διεύθυνσιν.

Ἀπόφασις τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ὁ Πρωθυπουργὸς Τριανταφυλλάκος λαβὼν γνῶσιν τῆς προκηρύξεως ταύτης ἐγχειρισθείσης αὐτῷ παρὰ Ἀξιωματικοῦ ἐν τῷ Γραφείῳ του ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκετο καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, ὅστις διορισθεὶς Γενικὸς Διοικητὴς Θράκης, τοῦ Ἀντιστρατήγου Κοντούλη διορισθέντος Γεν. Διοικητοῦ Μακεμονίας,ἐπισκεφθεὶς τὸν Πρωθυπουργόν, προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἑπομένην διὰ τὴν θέσιν του, ἐκάλεσεν ἐπειγόντως τοὺς Ὑπουργοὺς εἰς Συμβούλιον, πρὶν τῆς ἐνάρξεως τοῦ τοῦ ὁποίου,προσῆλθεν ἐσπευσμένως ὁ Ὑποσράτ. Κωνσταντινόπουλος ὅστις ἀνέφερεν αὐτῷ ὅτι. «Δύναται νὰ ὁπλισθῶπι περὶ τὰς 30 χιλ. ἄνδρες πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς Ἐπαναστάσεως», Γνώμην ἥν ἀντέκρουσεν ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Μπούσιος.

Ἀπελθόντος τοῦ Ὑποστρατήγου Κωνσταντινοπούλου, συνελθὸν τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἀπεφάσισε νὰ ἀποσταλῇ

ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως ἐντεταλμένος νὰ ζητήσῃ ἐγγράφους τὰς ἀξιώσεις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ Πρωθυπουργὸς μετὰ τοῦτο ἀνῆλθεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα πρὸς συνάντησιν τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἐγνώριζεν ἤδη τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν ἐξ ἀντιτύπου ἐγχειρισθέντος Αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ὑπασπιστοῦ του Ἀντιπλοιάρχ. Τσαμαδοῦ Ι. καὶ μεταξύ των διημείφθη ὁ ἑξῆς διάλογος.

Βασιλεύς· Τὰ εἶδες; Καὶ τώρα τί πρέπει νὰ κάμωμεν; Θέλω νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην σου.

Πρωθυπουργός. Μοὶ ἐπιτρέπει ἡ Μεγαλειότης Σας μίαν παράκλησιν τὴν ὁποίαν νὰ ὑποβάλῃ ὄχι ὁ Πρωθυπουργός, ἀλλ' ὁ πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Θρόνον Σας φίλος, Τριανταφυλλάκος;

Βασιλεύς. Ποίαν;

Πρωθυπουργός. Νὰ ἀκούσω πρῶτον ἐγὼ τὴν γνώμην τῆς Μεγαλειότητός Σας. Γνωρίζετε ὅτι τοῦτο δὲν θὰ μ' ἐμποδίσῃ, νὰ διατυπώσω, ἄνευ δισταγμοῦ, κατόπιν τὴν ἰδικήν μου γνώμην ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνομαι.

Βασιλεύς. Νὰ σοῦ εἰπῶ, Πρόεδρε, εἰλικρινῶς. Ἐγὼ ἔλαβον τὴν ἀπόφασίν μου. Θὰ παραιτηθῶ. Γνωρίζεις ἀφ' ὅτου ἠσθένησα δὲν ἔγινα ποτὲ πλέον καλά. Τήκομαι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Αἰσθάνομαι καθαρῶς ὅτι ἡ ζωή μου φεύγει. Μὲ ποῖον λοιπὸν δικαίωμα θὰ αἱματοκυλίσω τὴν Χώραν; Πῶς δύναμαι νὰ ρίψω τὸν Λαόν μου καὶ τὸν Στρατόν μου εἰς ἐμφύλιον σπαραγμόν; Ὄχι. Τὸ ἀπεφάσισα: θὰ παραιτηθῶ. Θὰ ἐκτελέσω ὁλόκληρον τὸ καθῆκόν μου. Ἐὰν μοὶ εἰσηγηθῇς διάφορον γνώμην, θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ παραιτηθῇς, διὰ νὰ ἔλθῃ ἄλλη Κυβέρνησις νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν μου. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐνήργησαν ἀντιπατριωτικῶς ἂς ὄψωνται. Θὰ ζήσω μερικοὺς μῆνας ἀκόμη, ἔτος ὁλόκληρον βεβαίως δὲν θὰ ζήσω. Θέλω νὰ καταβῶ εἰς τὸν τάφον μὲ τὰς δάφνας τῶν δύο Βαλκανικῶν πολέμων, διότι γνωρίζεις Πρόεδρε ὅτι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν ἐπολέμησα ἐγώ. Ἦτο πεπρωμένον. Ἂς εὐτυχήσῃ ὁ Γεώργιος. Καὶ ἐν λυγμοῖς καὶ μὲ ἑτοιμοδακρύτους ὀφθαλμοὺς τελευτῶν εἶπε. «Διατί νὰ μὴν ἀποθάνω ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸ Ἐσκῆ-Σεχήρ;»

Πρωθυπουργός. Μεγαλειότατε, ἔχω τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς γνώμην, πρέπει νὰ παραιτηθῆτε. Καὶ εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα ἀνεφέρατε, θὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἰδικά μου. Μετ' ὀλίγον συνέρχεται ἡ Διάσκεψις τῆς Λωζάννης διὰ νὰ κρίνῃ περὶ τῆς τύχης μας. Ποῖος θὰ θελήσῃ νὰ μᾶς βοηθήσῃ,

ὅταν θὰ παρουσιάσωμεν τὸ θέαμα τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἐξώθει ἡ τυχὸν ἀπόπειρα τῆς ἀντιστάσεως ; Ἄλλως τε, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἡ Κυβέρνησίς μας ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ στρατοῦ τῆς Θρᾴκης. Τὴν προσπάθειάν μας ταύτην θὰ θελήσῃ καὶ εἶναι καλλίτερον παντὸς ἄλλου εἰς θέσιν νὰ συνεχίσῃ καὶ φέρῃ εἰς πέρας ἡ Ἐπανάστασις, ἡ ὁποῖα ἄλλως τε θεμελιώδη σκοπὸν τοῦ Προγράμματός της ἔταξε τὴν διάσωσιν τῆς Θρᾴκης.

Βασιλεύς. Ναί, ἀληθῶς. Πρέπει νὰ σημειώσῃς ὅτι εἶμαι πάντοτε εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Χώρας. Ἡ ἐπανάστασις θὰ δύναται νὰ μὲ χρησιμοποιήσῃ, ὅπως νομίζῃ καλλίτερον. Δύναται νὰ μὲ ἀποστείλῃ εἰς τὴν Θρᾴκην, ἵνα τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ νὰ ἐμπνεύσω εἰς αὐτὰς τὴν πειθαρχίαν. Καὶ ἐπὶ τέλους τί ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ; Ζητοῦσι τὴν παραίτησίν μου. Εἶναι δι' ἐμὲ προσωπικῶς ἀληθινὴ εὐεργεσία. Θὰ ὑπάγω, ἐὰν δὲν θελήσωσι νὰ μὲ χρησιμοποιήσωσι, νὰ ἡσυχάσω εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐκεῖ νὰ ἀποθάνω. Ζητοῦσι τὴν παραίτησίν σου, σὲ θεωροῦσι, φαίνεται, Γερμανόφιλον. Ἀλλὰ σὺ δὲν βλέπεις τὴν ὥραν νὰ ἀφήσῃς τὴν ἐξουσίαν.

Περατωθείσης τῆς ἀκροάσεως, ὁ Πρωθυπουργὸς ἀπελθὼν τῶν Ἀνακτόρων, συνεκάλεσε περὶ τὴν Μεσημβρίαν τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπερ μετὰ τρίωρον συζήτησιν κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ἀναμονῆς πληρεστέρων καὶ αὐθεντικωτέρων πληροφοριῶν περὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν σκοπῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, λαβὼν συγχρόνως τὴν ἀπόφασιν νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Βασιλέως τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 7 δὲ ὥραν ἑσπερινήν, διεβιβάσθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τῆς «Λήμνου» ἐκ Λαυρίου τὸ κάτωθι τελεσίγραφον τῆς Ἐπαναστάσεως, τάσσον προθεσμίαν μέχρι τοῦ Μεσονυκτίου διὰ τὴν ἀποδοχήν του.

α) Παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως καὶ σχηματισμὸς φιλοσυμμαχικοῦ Ὑπουργείου.

β) Ἄμεσος διάλυσις τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

γ) Ἀποστολὴ ἀντιπροσώπου εἰς Λαύριον διὰ τὴν διεξαγωγὴν περαιτέρω συνεννοήσεων.

Συνταγ. Γονατᾶς, Συνταγμ. Πλαστήρας, Ἀντιπλοίαρχος Φωκᾶς».

῾Ο Πρωθυπουργὸς λαβὼν γνῶσιν τοῦ ἀνωτέρω τελεσιγράφου, ὅπερ οὐδεμίαν νύξιν ἐποιεῖτο περὶ παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως, ἀνελθὼν εἰς τὰ ᾿Ανάκτορα συνεσκέφθη μετ᾿ Αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συσκέψεως, ἐξελθὼν τῆς Βασιλικῆς αἰθούσης, ἀνήγγειλε τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 10ην ἑσπερινὴν τῆς 13 Σεπτεμβρίου, ὁ ᾿Αντιστράτ. Παπούλας λαβὼν τὴν ἐντολὴν ἀντιπροσώπου, ἀνεχώρησεν εἰς Λαύριον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ᾿Αντιπλοιάρχου Οἰκονόμου. ῾Ο ἐν τοῖς ᾿Ανακτόροις εὑρισκόμενος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην Συνταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ Γραβάνης Π.μαθὼν τοῦτο, ἀνεφώνησε, στραφεὶς πρὸς τὸν ἰατρὸν Λοῦρον: «Τὸν Παπούλαν ἀποστέλλουσιν, ὁ Βασιλεὺς ἐχάθη». Καὶ ἀπῆλθε τῶν ἀνακτόρων ζωηρῶς διαμαρτυρόμενος.

Τὴν 2 πρωϊνὴν τῆς 15 Σ)βρίου, ὁ ῾Υψηλάντης καὶ ὁ ὑποστράτ.Καλλίνσκης ἐξυπνήσαντες τὸν Βασιλέα ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ τηλεγράφημα τῆς ᾿Επαναστάσεως περὶ τῆς παραιτήσεως Αὐτοῦ. Συγχρόνως δὲ προσεκλήθη ὁ Πρωθυπουργὸς εἰς τὰ ᾿Ανάκτορα,ὡς καὶ ὁ Ν.Καλογερόπουλος, ὅστις ἐδήλωσε ἀσθένειαν.

῾Ο ᾿Αντιστράτηγος Παπούλας ἀφιχθεὶς εἰς Λαύριον καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς «Λήμνου», εἰσῆλθε μόνος παρὰ τῇ ᾿Επαναστατικῇ ᾿Επιτροπῇ, τοῦ συνοδοῦ του ᾿Αντιπλοιάρχου Οἰκονόμου παραμείναντος ἐν παρακειμένῃ αἰθούσῃ, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς εὐνόητα σχόλια καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτῇ, κατ᾿ ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως ὅτι: «αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ παραίτησιν καὶ ὅτι ἔδει ἡ ᾿Επανάστασις νὰ διατυπώσῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτῆς ἐγγράφως». ῾Η ᾿Επαναστατικὴ ᾿Επιτροπὴ ἐνεχείρησεν αὐτῷ ἐπιστολήν, ἣν οὗτος ἐπιστρέψας, περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 14 Σ)βρίου, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν ἐν τοῖς ᾿Ανακτόροις εὑρισκόμενον Πρωθυπουργὸν Τριανταφυλλάκον, μεθ᾿ ὃ εἰσῆλθον ἀμφότεροι παρὰ τῷ ἀναμένοντι Βασιλεῖ καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς ἀνέγνω ταύτην, παρισταμένου καὶ τοῦ Διαδόχου Γεωργίου, «ἥτις μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅρων, ἀνέγραφε καὶ τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐπαναστάσεως περὶ παραιτήσεως μόνον τοῦ Βασιλέως». Μεθ᾿ ὃ ἀπῆλθον.

Τὴν πρωΐαν προσκληθείς, ἀνῆλθεν εἰς τὰ ᾿Ανάκτορα ὁ ὑποστράτηγος Μεταξᾶς καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Διάδοχος Γεώργιος καὶ ὁ ἰατρὸς Λοῦρος, «οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν ἐκστομίσαντος λέξιν περὶ παραιτήσεως». Οἱ῾Υποστράτηγοι Κωνσταντινόπουλος καὶ Καλλίνσκης ἐρωτηθέντες εἶπον: «Οὐδεμία ἀντίστασις εἶναι δυνατή». Προσελθὼν δὲ ὁ ῞Ιλαρχος Καλλίνσκης ἀνέφερεν ὅτι «καὶ ἡ Ταξιαρχία ῾Ιπ-

πικοῦ μετέστη εἰς τὴν ἐπανάστασιν». Ὁ ὑποστράτηγος Μεταξᾶς ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Λούρου περὶ τῆς παραιτήσεως, οὔτε καταφατικὴν οὔτε ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἔδωκε.

Τελικῶς, ὁ Λοῦρος πλησιάσας τὸν Βασιλέα ἱστάμενον εἰς τὸ παράθυρον τὸ πρὸς τὸν κῆπον καὶ μακρὰν ρίπτοντα τὸ βλέμμα, ὀνειροπολνοῦτα καὶ μὴ μετασχόντα τῆς συζητήσεως, εἶπεν Αὐτῷ: «Ἂν εἰς ἐμέ, Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, μοὶ ἔλεγον νὰ παραιτηθῶ καὶ ὅτι ἡ θέσις μου θὰ ἐδίδετο εἰς τὸν υἱόν μου, ἀφοῦ εὑρίσκομαι εἰς τὸ τέρμα τοῦ σταδίου μου, εὐχαρίστως θὰ τὸ ἀπεδεχόμην. Αὐτὸ τοῦτο, Μεγαλειότατε, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ πράξητε καὶ Ὑμεῖς, ἀφοῦ πρόκειται νὰ παραμείνητε ἐν Ἑλλάδι καὶ ἥσυχος καὶ ἀμέριμνος νὰ διεξάγητε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου Σας».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς «καὶ συνελθὼν ἐκ τῆς ρέμβης καὶ τῆς ὀνειροπόλου καταστάσεως», ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ὑποστράτηγον Μεταξᾶν νὰ συντάξῃ τὸ Διάγγελμα τῆς παραιτήσεώς του «παρέχων αὐτῷ, ὡς εἶπε, τὴν τελευταίαν ὑπηρεσίαν», ἀπῆλθε τῆς αἰθούσης. Συνταχθέντος τοῦ Διαγγέλματος ὁ Βασιλεὺς προσέθηκεν ὡς ἀκροτελεύτιον παράγραφον τοῦ Διαγγέλματος ὅτι «ἐδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα καὶ ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐν Θράκῃ».

Παραίτησις τοῦ Βασιλέως

Διαδοθείσης ἀνὰ τὴν πόλιν τῆς φήμης τῆς παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως, πολλοὶ Ἀξιωματικοὶ καὶ Πολῖται ἀνελθόντες εἰς τὰ Ἀνάκτυρα, ἐξώρκιζον Αὐτὸν νὰ μὴν ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ νὰ μὴν παραιτηθῇ ἀπὸ τοῦ Θρόνου. Ὁ Βασιλεύς, ὅμως, ἐδήλωσε σαφῶς καὶ ἀποφασιστικῶς, ὅτι «ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ συγκατετίθετο νὰ αἱματοκυλισθῇ ὁ τόπος ἐξ αἰτίας του». Ἀληθῶς. «Ἡ δυστυχία μεταβάλλει ψυχάς τινας εἰς κέντρον ἐν τῷ ὁποίῳ ἠχεῖ μόνον ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ».

Ἐνῷ δὲ ταῦτα ἐτελοῦντο ἐν Ἀθήναις, ὁ ἀσύρματος τῆς «Λήμνου» ἐξαπέλυσε τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Πρὸς ἅπαντα τὰ πολεμικὰ πλοῖα

Ἀξιώσεις ἐπαναστατῶν ἐγένοντο ἀποδεκταί. Βασιλεὺς καὶ Κυβέρνησις παρῃτήθησαν. Ὁ ἐπὶ πλοίων στρατὸς ἀποβιβασθήσεται ἐντὸς ἡμέρας εἰς Πειραιᾶ. Στρατὸς ἀποβιβαζόμενος μεταφερθῇ σιδηροδρομικῶς

'Αθήνας. Συγχαρητήρια εἰς πάντας τοὺς συμμετασχόντας. Εἰς τὸν Στρατὸν καὶ Στόλον».

Καὶ οὕτως,οἱ ἀρνηθέντες νὰ ἐκτελέσωσι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπέναντι τοῦ προαιωνίου καὶ φυλετικοῦ ἐχθροῦ καὶ κατὰ τὰς κρισιμωτέρας αὐτῆς στιγμάς, τὰς διαταγὰς τῆς ἀνωτέρας Διοικήσεως, ἐπῆλθον κατὰ τῶν 'Αθηνῶν,ἐπὶ κεφαλῆς ἐπικρατησάσης ἐπαναστάσεως.

Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως

Τὴν πρωΐαν τῆς 14ης Σ)βρίου, ὁ Βασιλεὺς ἀπηύθυνε τὸ κάτωθι 'Υψ. Διάγγελμα Αὐτοῦ.

«Πρὸς τὸν 'Ελληνικὸν Λαὸν

'Υπείκων εἰς τὴν πανδήμως ἐκφρασθεῖσαν θέλησιν τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ, ἐπέστρεψα, τὴν 6 Δεκεμβρίου 1920,εἰς τὴν 'Ελλάδα καὶ ἀνέλαβον ἐκ νέου τὰ Βασιλικά μου καθήκοντα.

'Εδήλωσα τότε καὶ ὡρκίσθην, ὅτι θὰ εἶμαι εὐλαβὴς τηρητὴς τῶν ὅρων τοῦ Πολιτεύματος. 'Η δήλωσίς μου αὕτη καὶ εἰς τὴν ἐνδόμυχόν μου ἐπιθυμίαν ἀνταπεκρίνετο καὶ εἰς τὸν πόθον τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ καὶ εἰς τὰ διεθνῆ τῆς 'Ελλάδος συμφέροντα. Τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην ἐτήρησα πιστῶς μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. 'Εντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Πολιτεύματος διαγραφομένων ὁρίων, ἔπραξα πᾶν ὅ,τι μοὶ ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ"Εθνους."Ηδη ἀντίξοα θλιβερὰ γεγονότα ἔφερον τὴν Πατρίδα μας εἰς κρίσιμον θέσιν.

'Αλλ' ἡ 'Ελλάς, ὅπως καὶ εἰς τόσας ἄλλας περιστάσεις κατὰ τὴν μακραίωνα ἱστορίαν της, θὰ ὑπερνικήσῃ καὶ πάλιν τὰ ἐμπόδια καὶ θὰ συνεχίσῃ τὸν ἔνδοξον καὶ λαμπρὸν δρόμον της, ἀρκεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνον πλήρως ἡνωμένη καὶ νὰ βοηθηθῇ παρὰ τῶν ἰσχυρῶν φίλων της.

Μὴ θέλων νὰ ἀφήσω εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν, οὐδὲ τὴν παραμικροτέραν ἀμφιβολίαν, ὅτι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Θρόνου παρουσίας μου δυσχεραίνω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, τὴν ἱερὰν τῶν 'Ελλήνων ἕνωσιν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν φίλων μας, παρητήθην τῆς Βασιλικῆς 'Αρχῆς.

'Ο Πρωτότοκος υἱός μουΓεώργιος εἶναι ἀπὸ τοῦ νῦν Βασιλεύς σας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁλόκληρον τὸ"Εθνος θὰ συσπειρωθῇ περὶΑὐτὸν καὶ θὰ τὸν συντρέξῃ,πάσῃ δυνάμει καὶ πάσῃ θυσίᾳ, ἐπὶ τὸ δυσχερὲς ἔργον του.

'Εγὼ δέ, εὐτυχὴς διότι μοὶ παρέχεται ἀκόμη μία εὐκαιρία, ὅπως ἐκ νέου θυσιάσω ἐμαυτὸν ὑπὲρ τῆς 'Ελλάδος μας. Θὰ εἶμαι ἀκόμη εὐτυχέστερος, ὅταν ἴδω τὸν τόσον ἀγαπητόν μου Λαόν, ἐν πλήρει ὁμονοίᾳ, περιβάλλοντα τὸν Νέον Βασιλέα του, νὰ ὁδηγῇ τὴν Πατρίδα εἰς νέαν δόξαν καὶ ἀκμήν.

Ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς Πατρίδος πᾶσα θυσία εἶναι μικρὰ καὶ εἶμαι ἕτοιμος ὅπως ἀγωνισθῶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Στρατοῦ, ἂν ἡ Κυβέρνησις καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς κρίνῃ χρήσιμον τὴν ὑπηρεσίαν μου ταύτην πρὸς τὴν φιλτάτην Πατρίδα».

Κωνσταντῖνος Β.»

Μετὰ τοῦ ἀνωτέρω Διαγγέλματος, ἐδημοσιεύθη ἡ κάτωθι ἀπευθυνθεῖσα ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Πρωθυπουργόν του.

«Κύριον Ν. Τριανταφυλλάκον. Πρωθυπουργόν·

Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ σάλος ὅστις παρήχθη ἐν Ἑλλάδι κατόπιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀτυχημάτων καὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπωλείας τῆς Θρᾴκης, ἐνισχύει τὴν ἰδέαν Μερίδος τῶν ὑπηκόων μου, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Θρόνου παραμονή μου κωλύει τοὺς ἰσχυροὺς φίλους μας νὰ συντρέξωσι ἀποτελεσματικῶς τὴν Ἑλλάδα.

Καίτοι δὲν συμμερίζομαι ποσῶς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ἐν τούτοις, βλέπω ὅτι ἡ σφαλερὰ αὐτὴ γνώμη τῆς Μερίδος ταύτης ἄγει τὴν Χώραν εἰς ἐμφύλιον ρῆξιν καὶ θεωρῶν ὅτι ὁ ἀλληλοσπαραγμὸς θὰ εἶναι τὸ ἔσχατον καὶ τελευταῖον πλῆγμα κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισα, πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ, νὰ θυσιάσω ἐμαυτὸν καὶ νὰ παραιτηθῶ καὶ παραιτοῦμαι τοῦ Θρόνου.

Ὅλως Ὑμέτερος
Κωνσταντῖνος Β.»

Ὁρκωμοσία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β΄

Συγχρόνως ἐκλήθη ἐπειγόντως εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας τῶν Ἀνακτόρων Κόκκινος, ἐφημέριος τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος, ὅστις ὥρκισε τὸν Βασιλέα Γεώργιον. Τὰ πρακτικὰ τῆς ὁρκωμοσίας συνέταξεν ἰδιοχείρως ὁ παρευρισκόμενος κατ' αὐτὴν Ν. Στράτος, ἐνώπιον τοῦ Πρωθυπουργοῦ Τριανταφυλλάκου καὶ τοῦ Εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐξεπλήρωσεν οὕτως,ἅπαν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα Ἑλλάδα καθῆκόν του, ὅπως τὸ ἀντελαμβάνετο οὗτος. Ἔσφιγξε ζωηρῶς τὸν υἱόν του Βασιλέα εἰς τὰς πατρικάς του ἀγκάλας καὶ μὲ δακρυπληθεῖς ὀφθαλμούς, πάλλον στέρνον καὶ συνεχῶν λυγμῶν ἀποπνιγόντων τὴν φιλόστοργον Πατρικὴν φωνήν, ἀνέκραξεν: Εὐτύχει!

Παρασπονδία τῆς Ἐπαναστάσεως

Μετὰ Μεσημβρίαν τῆς 14 Σ)βρίου, ἀπεστάλη ἀπὸ τῆς «Λήμνου» πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Τριανταφυλλάκον τὸ κάτωθι τελεσίγραφον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀσυστόλως καὶ ἀνάνδρως παραβάσης τὴν συμφωνίαν τοῦ Λαυρίου.

«Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν

Ἀθήνας

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀξιώσεως ἡμῶν περὶ παραιτήσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐνυπάρχει καὶ ἡ ἀξίωσις τῆς ἐντὸς τῆς βραχυτέρας δυνατῆς προθεσμίας ἀποδημίας αὐτοῦ, τῆς Βασιλίσσης Σοφίας καὶ τῶν Βασιλοπαίδων Νικολάου καὶ Ἀνδρέου εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Σ. Γονατᾶς, Ν. Πλαστήρας, Δ.Φωκᾶς».

Συγχρόνως οἱ ἐν ἀναμονῇ παραμένοντες ἐν Ἀθήναις Ἀξιωματικοί, Ὑποστράτηγος Πάγκαλος, Συνταγματάρχης Καλογερᾶς καὶ ἄλλοι, ἐν συνεννοήσει διατελοῦντες μετὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπελθόντες κατέλαβον τὰ Δημόσια Καταστήματα, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ Φρουραρχείου, διορισθέντος Φρουράρχου τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Ἱππικοῦ Σκανδάλη καὶ τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἀστυνομίας, διορισθέντος Διευθυντοῦ τοῦ Ἀντισυνταγματάρχου τῆς χωροφυλακῆς Κοκκάλα.

Περὶ τὴν Μεσημβρίαν τῆς 14 Σ)βρίου, ὁ Βασιλεὺς ἀπελθὼν ἐκ τῶν Ἀνακτόρων, μετέβη εἰς Δεκέλειαν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σταυλάρχου του Ὑψηλάντη Θ. καὶ τοῦ Ὑπασπιστοῦ του Ἀντιπλοιάρχου Τσαμαδοῦ Ι., ἔνθα ἐπληροφορήθη τὸ τελεσίγραφον τῆς Ἐπαναστάσεως περὶ τῆς ἀπομακρύνσεώς των ἐξ Ἑλλάδος.

Τὸ πλῆγμα ἦτο βαρύτατον, ἀλλὰ ὑπέστη τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, ἀγογγύστως, ἄνευ ἀγανακτήσεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς διαμαρτυρίας, ἠρέμως καὶ ἀξιοπρεπῶς, μὲ τὴν αἴσθησιν τῆς εὐγενεστάτης ψυχῆς του καὶ τὴν ἀνδρικήν του πεποίθησιν ὅτι: «Τὸ βιβλίον τῆς εὐγενοῦς καὶ πατριωτικῆς Του ὑπάρξεως, εὑρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν του σελίδα».

Ἡ ἐπανάστασις, ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει της, καλέσασα ἐπειγόντως τὸν παραιτηθέντα Πρωθυπουργὸν Τριανταφυλλάκον, ἀνέθηκεν αὐτῷ νὰ διαβιβάσῃ τῷ Βασιλεῖ τὴν ἀξίωσιν τῆς Ἐπαναστάσεως «ὅπως ἐγκαταλείψῃ ἐντὸς 48 ὡρῶν τὴν Ἑλλάδα». Οὗτος ὑπενθύμισεν αὐτῇ ὅτι: «Ἡ ἀξίωσίς της αὕτη, ἦτο κατάφωρος παραβίασις τῆς γενομένης συμφωνίας. Ὅτι ἡ

κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ Βασιλέως εἶναι λίαν ἀκροσφαλὴς καὶ ὅτι τὸ τέλος Του εἶναι ἐγγύς». Καὶ τελικῶς ὑπέδειξεν αὐτῇ ὅτι« ὁ Βασιλεὺς θὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Κέρκυραν, ὅπως ἐκεῖ ἐφησυχάζων, διέλθῃ τὸν ὑπόλοιπον τῆς βραχείας Του ζωῆς χρόνον». Ἀλλ' ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ παρέμεινεν ἀμετάπειστος καὶ ἀνένδοτος.

Ἀναχώρησις τοῦ Βασιλέως

Ἀπὸ τοῦ ὄρθρου τῆς 16 Σ)βρίου 1922, πλῆθος πολύ, πάσης τάξεως, παντὸς ἐπαγγέλματος, παντὸς φύλου καὶ πάσης ἡλικίας, ἔσπευδον εἰς Δεκέλειαν, ἵνα ἀποχαιρετήσωσι τὸν Βασιλέα, ὅστις ἐνωρίτατα μεταβὰς εἰς τὸ Βασιλικὸν Μαυσωλεῖον ἔρρανε δι' ἀνθέων εὐχρώμων καὶ εὐόσμων τοὺς τάφους τοῦ Βασιλέως Πατρὸς καὶ τοῦ Βασιλέως Υἱοῦ, ἀποχαιρετῶν τοὺς πολυτίμους νεκρούς, ἐν ἀκροτάτῃ καὶ ἀπεριγράπτῳ συγκινήσει, ἄφωνος, θεωρῶν τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων.

Ἡ Βασίλισσα ἐκάλεσε τὸν παριστάμενον Ὑποστράτηγον Μεταξᾶν εἰς τὸ γραφεῖόν της, ὅπου προσελθὼν μετ' ὀλίγον ὁ Βασιλεύς, εἶπεν αὐτῷ : «Δὲν ἐπανέρχομαι πλέον εἰς τὸν Θρόνον, θὰ βασιλεύσῃ ὁ Γεώργιος. Ἐὰν τυχὸν ἀναλάβῃς τὴν ἀρχήν, νὰ μὲ καλέσῃς, ἵνα τερματίσω τὴν πολυστένακτον αὐτὴν ζωήν μου, εἰς τὴν Πατρίδα, ἣν ἀπείρως ἠγάπησα, τὸ πᾶν ὑπὲρ αὐτῆς ἔδωκα καὶ τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέφερα, ἵνα ἥσυχος ἀποθάνω».

Νεκρικὴ σιγὴ ἐπεκράτει ἐν Δεκελείᾳ, ἅπαντες ὡμίλων σιγανῇ τῇ φωνῇ. Τελευταίους ὁ Βασιλεὺς ἀπεχαιρέτησε τοὺς εὐζώνους τῆς Βασιλικῆς Φρουρᾶς, αὐτοβούλως παραταχθέντας, διὰ χειραψίας, εὐχαριστήσας θερμῶς αὐτούς, διὰ τὴν πίστιν, εἰλικρίνειαν καὶ ἀφοσίωσίν των, εὐχηθεὶς αὐτοῖς ὑγείαν, εὐτυχίαν καὶ καλὴν Πατρίδα, ἐν ἀκροτάτῃ συγκινήσει διατελῶν. Οἱ ἀνδρεῖοι εὔζωνοι τῶν Αἰτωλικῶν ὀρέων, ἐν βαθυτάτῃ συγκινήσει, λυγμοῖς καὶ δακρύοις, ἀνεβόησαν : «Στὸ καλό ! ὁ Θεὸς μαζῇ σου,Λεβέντη καὶ Παλληκάρι Βασιληά μας. Ἐνόσῳ ζῶμεν, ποτὲ δὲν θὰ σὲ λησμονήσωμεν, Λεοντάρι τῆς Μακεδονίας,Ἀετὲ τῆς Ἠπείρου».Μεθ' ὃ ὁ Βασιλεὺς μετὰ τῆς Βασιλίσσης, ἐπέβη τοῦ αὐτοκινήτου, οὗτινος ἐπέβαινε κατὰ τὰς ἐνδόξους ἐκστρατείας τῶν Βαλκανείων καὶ εἰς τὰς ἀτέρμονας πεδιάδας τῆς Μ. Ἀσίας. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκινήσεως ἅπαντες ἐρρίφθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοκινήτου, τὴν χεῖρα τῆς Βασιλίσσης καὶ τοῦ Βασιλέως λατρευτικῶς, εὐλαβῶς καὶ θερ-

μῶς καταφιλοῦντες. Ἐπὶ τῷ συγκινητικῷ τούτῳ θεάματι ὁ Βασιλεὺς εἶπε μετ᾽ ὀλίγον εἰς τοὺς περὶ αὐτόν: «Ὅταν εἴμουν εὐτυχής, ἐνόμιζον ὅτι ἐγνώριζον τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπέπρωτο ὅμως νὰ τοὺς μάθω μόνον ἐν τῇ δυστυχίᾳ, ἥτις δίδει τὰ σκληρότερα μαθήματα».

Ἀναχωρήσας ἐκ Δεκελείας, περὶ τὴν 3ην ἀπογευματινὴν ὥραν τῆς 16 Σ)βρίου 1922, μετέβη εἰς Ὠρωπόν, παραμείνας ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ ὑποστρατ. Σούτσου Α., ἀναμένων τὸν κατάπλουν τῆς «Πατρίδος», ὁρισθείσης μετὰ συνεννόησιν τοῦ Ἄγγλου Ναυάρχου Ὅμπρεϋ μετὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, μὲ Πλήρωμα τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ καὶ Κυβερνήτην τὸν Ὑποναύαρχον Παπαρρηγόπουλον καὶ Ἀξιωματικοὺς τοὺς Ὑποπλ. Λελούδαν, Φάρον καὶ Ἀγγελῆν, ἐφ᾽ ἧς θὰ ἐπεβιβάζετο μετὰ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, μὴ γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς προτάσεως τοῦ Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ Λύντλεϋ περὶ διαθέσεως Ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ.

Ἦτο διαφανής, ἁπαλὴ καὶ μυρόεσσα φθινοπώρου δείλη ὀψία. Ὁ Βασιλεὺς ἐφαίνετο ὅλως ἀπερροφημένος εἰς τὰς βαθείας σκέψεις Του, ἐλάχιστα ὁμιλῶν καὶ ὀλίγιστα λέγων. Τὸ δακρυπληθὲς καὶ καταπονημένον βλέμμα Του ἐπλανᾶτο ἀνὰ τοὺς εὐανθεῖς καὶ γραφικοὺς τῆς Βοιωτίας λειμῶνας ἀδιακόπως καπνίζων καὶ ἅπαξ εἰπών: «Ἀφάνταστος καὶ ἀπερίγραπτος δυστυχία ἐξαφανίζουσα τὰ μόνα δῶρα τὰ ὁποῖα ὁ Δημιουργὸς ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ. Τὴν λήθην, τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἐλπίδα. Διότι, πῶς δύναται νὰ συνειθίσῃ τις εἰς τοιαύτην δυστυχίαν; Πῶς νὰ λησμονήσῃ τοιαύτην συμφοράν; Καὶ τί μετ᾽ αὐτὴν νὰ ἐλπίσῃ;»

Ἡ ἱερότης τῶν στιγμῶν ἐκείνων ἐκυριάρχει τῆς μεγάλης καὶ πατριωτικῆς Του ψυχῆς. Ἐγνώριζεν, ὅτι ἀπήρχετο ἀνεπιστρεπτί, ὅτι ἐγκατελίμπανε τὴν ἀπόκεντρον καὶ ἔρημον τοῦ Ὠρωποῦ ἀποβάθραν, ἀποστέλλων τὸν τελευταῖον Του χαιρετισμὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως ἐγνώριζεν ὅτι θὰ ἀπεχαιρέτα μετά τινας μῆνας ἐν τῇ ξένῃ καὶ τὴν πολυβασανισμένην Του ζωήν».

Τὴν 11ην ὥραν ἑσπερινήν, ἡ «Πατρὶς» ἠγκυροβόλησεν ἐν τῷ ὁρμίσκῳ τοῦ Ὠρωποῦ. Ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Βασίλισσα, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν προβολέων τῶν αὐτοκινήτων, συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Νικολάου, τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας καὶ τῆς ἀκολουθίας των, ἐπεβιβάσθη ἐπὶ τῆς «Πατρίδος», ἐφ' ἧς ἀνῆλθον ὅπως ἀποχαιρετήσωσι τοὺς ἀτυχεῖς φιλοτέκνους Γονεῖς, οἱ ἀτυχέστεροι φιλοπάτορες καὶ φιλομήτορες Υἱοὶ Βασιλεὺς Γεώργιος Β΄ καὶ Πρίγκηψ Παῦ-

λος. Τὸν Βασιλέα μέχρι τοῦ πλοίου συνώδευσε καὶ ὁ Ἄγγλος Ναύαρχος Σμίθ.

Ἡ Βασίλισσα Σοφία ἀπεχαιρέτησε τὰ τέκνα της, καταφιλοῦσα ταῦτα ἐν ἀπεριγράπτῳ μητρικῇ συγκινήσει, κλαίουσα καὶ ὀλοφυρομένη. Μετ' ὀλίγον δέ, ἠρεμήσασα, εἶπεν εἰς τοὺς περὶ Αὐτήν: «Μὴ μὲ παρεξηγήσετε. Δὲν θρηνῶ ὡς Βασίλισσα, διότι διὰ τὸν θρόνον δὲν μ' ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ ὡς Μητέρα ἀνησυχοῦσα διὰ τὴν. τύχην τῶν τέκνων μου. Πρὸ πέντε ἀκριβῶς ἐτῶν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἀπεχαιρέτησα τὸν ἀτυχέστατον υἱόν μου Ἀλέξανδρον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπανεῖδον πλέον. Τίς μοὶ ἐγγυᾶται ὅτι δὲν θὰ συμβῇ καὶ τώρα τὸ ἴδιον; Ἀλλ' ἂν εἶναι πεπρωμένον νὰ ὑποστῶ καὶ τὸ δυστύχημα τοῦτο, ἂς τὸ ὑποστῶ, διὰ τὸ καλὸν τοῦ δυστυχισμένου αὐτοῦ Τόπου, Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ Ὕψιστος!» Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ ὑπέροχος Γυνή, ἡ ὑπεροχωτέρα Βασίλισσα, ἡ ὑπεροχωτάτη Μήτηρ, ἀπεσύρθη τεταραγμένη εἰς τὸ διαμέρισμά της.

Τὸ Μεσονύκτιον ἡ «Πατρὶς» ἀπάρασα, ἀπέπλευσε καὶ ὡσεὶ ἐπένθει καὶ ἡ Φύσις, σκότος πυκνὸν ἐπεκράτει, ἄνεμος ὁρμητικὸς ἔπνεε καὶ θάλασσα κυματόεσσα ἐρρόχθει, φέρουσα τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον εἰς τὴν ἐξορίαν, τὸν ἀπείρως τὴν Ἑλλάδα λατρεύσαντα καὶ ἀπείρως ὑπὸ τῶν ἑλλήνων λατρευθέντα, ἵνα ἐξόριστος ἐν τῇ ξένῃ εἰς Κύριον τὸ πνεῦμα συντόμως παραδώσῃ, κεκαλυμμένος μὲ τὰς ἀειθαλεῖς καὶ εὐόσμους τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων δάφνας καὶ διὰ τοῦ ἀδαμαντοπληθοῦς στεφάνου τοῦ μεγάλου πατριώτου ἐστεφανωμένος.

Διὰ τοῦ κύκλου τῆς Πελοποννήσου, συνοδευομένη ἡ «Πατρὶς» ὑπὸ Ἑλληνικοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ ὑπὸ τὸν Ὑποπλοίαρχον Ψύλλαν, μέχρι πρωΐας, ὁπότε ἐγκατέλιπεν αὐτήν, περὶ τὴν δύσιν δὲ τοῦ ἡλίου ἔλαβε τὴν κατεύθυνσιν τῆς Μεσσήνης καὶ περὶ τὸ Μεσονύκτιον ἔπαυσε νὰ εἶναι ὁρατὸς ὁ τελευταῖος ἑλληνικὸς φάρος τῆς Σαπιέντζας. Τὴν πρωΐαν ἀντίκρυσε τὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας καί, περὶ τὴν 10ην ὥραν πρωϊνήν, ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Παλέρμου.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια ἀπεβιβάσθη, ἀποδοθεισῶν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν Βασιλικῶν τιμῶν, ἐγκατασταθεῖσα ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Ἔπαυλις Ὑγείας». Ἡ ἀριστοκρατία τοῦ Παλέρμου καὶ οἱ κάτοικοι ὑπεδέχθησαν τὴν Βασιλικὴν Οἰκογένειαν ἐγκαρδιώτατα, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς ἀπέσχε πάσης συναναστροφῆς. Παρὰ τῷ Βασιλεῖ παρέμειναν ἐν Πα-

λέρμφ ὁ Σταυλάρχης Ὑψηλάντης, ὁ Πλοίαρχος Τσαμαδὸς Ι. μετὰ τῶν συζύγων των, ὁ Ὑποστράτηγος Λεβίδης, ὁ Ἰατρὸς Πάντος καὶ ὁ Πολιτευτὴς Πετραλιᾶς.

Ὁ Βασιλεὺς ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Βουλευτοῦ Πάντου πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἰατρόν, πληροφορηθεὶς τὴν ἐν Μονάχῳ, γενομένην ὑπὸ τοῦ Χρηστομάνου ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπαναστάσεως διὰ τὴν τύχην τῶν Ἕξ, ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως, μὲ τὸ ψευδώνυμον Δοὺξ τῆς Σπάρτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Λεβίδη καὶ τοῦ ἰατροῦ Του Πάντου εἰς Ρώμην διὰ Μιλάνου,ὅπου μὴ ἀποβιβασθείς, ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τῶν Φασιστῶν, κατηυθύνθη εἰς Πίζαν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Φλωρεντίας μετέβη εἰς Ρώμην. Αὐθημερὸν δὲ ἐπισκεφθεὶς τὸν Βασιλέα Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ καὶ τὸν Πάπαν, ἐπεκαλέσθη τὴν παρέμβασίν των διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν Πολιτικῶν. Οὗτοι προβάντες εἰς δραστηρίους ἐνεργείας παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Κυβερνήσει, διετάχθη παρ' αὐτῆς ὁ ἐν Λωζάνῃ εὑρισκόμενος Πλοίαρχος Τάλμποτ νὰ ἀναχωρήσῃ πάραυτα δι' Ἀθήνας πρὸς πρόληψιν τοῦ ἀπαισίου ἐγκλήματος. Μεθ' ὃ ὁ Βασιλεὺς ἐπέστρεψε εἰς Παλέρμον, ὅπου ἀφιχθεῖσαι παρέμειναν ἐπ' ὀλίγον αἱ Πριγκήπισσαι Ἑλένη καὶ Εἰρήνη.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξαν ὑπεράγαν ὀδυνηραί, ὥστε ἡ ἀκριβὴς περιγραφή των νὰ καθίσταται ἀδύνατος καὶ εἰς τὸν φιλοσοφικώτερον κάλαμον καὶ εἰς τὴν ὑψιπετεστέραν φαντασίαν. Ἐγκατέλειψε τὴν Πατρίδα, ἂν καὶ σοβαρώτατα κλονισμένος τὴν ὑγείαν, μετὰ θάρρους, ἀποφάσεως, σθένους καὶ ἀμνησικακίας ἀξιοθαυμάστων καὶ αὐτόχρημα ὑπερανθρώπων, ἵνα μετὰ βραχὺν χρόνον ἐν τῇ δευτέρᾳ του ἐξορίᾳ αἰφνιδίως τελευτήσῃ.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1886, περατώσας τὰς σπουδάς Του ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων,κατετάγη ὡς Ἀνθυπολοχαγὸς εἰς τὸ 1 Σύνταγμα Πεζικοῦ ὑπὸ τὸν Συνταγματάρχην Γ. Μαυρομιχάλην. Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν σταδιοδρομίαν του εἶχεν ἀπαύστως ἐν νῷ τὴν ὑπέροχον συμβουλὴν τὴν ὁποίαν συχνάκις μᾶς ἀπηύθυνεν ἐν τῇ Σ. Σχολῇ ὁ Διοικητής μας ἀείμνηστος Συνταγματάρχης Π. Κολοκοτρώνης, ὁ υἱὸς τοῦ Γέρου τοῦ Μωρηά, ἔχουσαν οὕτω :

«Εὐέλπιδες! Σπουδάσατε. Ὠφελιμωτάτη καὶ ἀναπόφευκτος ἡ μάθησις, ἀλλὰ ποσῶς δὲν ἀρκεῖ, νὰ γίνητε εὐπαίδευτοι. Πρέπει πρωτίστως νὰ γίνητε ἄνδρες χρηστοί. Ἀποκτήσατε τὰς καλὰς ἰδιότητας τοῦ Στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος, ἤτοι τὸ Εὐθὺ καὶ τὸ Ἄκαμπτον».

Διάνοια φιλοσοφική, βαθεῖα καὶ θετική, ὡπλισμένη μὲ

προβλεπτικότητα μέχρι προφητείας ἐξικνουμένην. Μεγάλαι ἀρεταὶ ἐξυπηρετήσασαι αὐτόν, ὡς Πολιτικὸν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς του, καὶ ὡς ἀνίκητον Στρατηγὸν τοῦ ὁποίου ἡ βαθεῖα σύνεσις προητοίμαζεν ἐντελέστατα τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἡ ὀξυτάτη ἀντίληψίς του συνελάμβανε τὸ κατάλληλον πολεμικὸν σχέδιον καὶ ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἄκαμπτος θέλησίς του ἐφήρμοζεν αὐτὸ μετὰ ταχύτητος καὶ δραστηριότητος ἀξιολόγου.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη ψυχὴ δὲν ἐγνώρισε τὸν φθόνον καὶ τὴν μνησικακίαν καὶ ἡ μεγάλη του καρδιὰ οὐδέποτε ἐφιλοξένησε τὸν φόβον καὶ τὸν δισταγμόν, ὑπῆρξεν, ἀληθῶς καὶ πραγματικῶς, χαρακτὴρ εἰλικρινὴς καὶ εὐθύς, φύσει ἀπονήρευτος καὶ ἀνυστερόβουλος, μὴ δυνάμενος συνεπῶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ ἀκάθαρτον κῦμα τοῦ διπλοπροσώπου, πανούργου, δηλητηριώδους καὶ δυσόσμου κομματισμοῦ, τῆς ὑπερτάτης δυστυχίας Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων, μοναδικῆς αἰτίας καὶ ἀφορμῆς.

Ἔλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, πρὸς πάντας ἐν παντὶ καὶ πάντοτε, ὅσον πικρὰ καὶ ἂν ἦτο αὕτη, οὐδέποτε ἐπεδίωκε τὴν νίκην ποιούμενος ἔκκλησιν εἰς τὴν βιαιότητα τῶν παθῶν καὶ τοῦ μίσους τοῦ Λαοῦ, ἀγωνιζόμενος κατὰ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ ἰδιοτελείας τῶν ἰσχυρῶν ἀλλοδαπῶν, τῶν ἀναισχύντως ἐπαγγελλομένων τὴν προστασίαν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀδυνάτων καὶ μικρῶν Λαῶν καὶ κατὰ τῶν μισθοφόρων ἡμεδαπῶν τῶν ἐμπορευθέντων τὴν Ἑλληνικὴν σάρκα διὰ κομματικὰ καὶ ἀτομικὰ συμφέροντα καὶ κέρδη.

Γεραίρων τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Γενεᾶς, ἐθαύμαζεν ὅμως τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ πνεύματος, λέγων διὰ τοὺς ἐπὶ πανδραγαθίᾳ μοναδικῶς ἐπαιρομένους. «Τί ὠφελεῖ τὸν τυφλὸν υἱὸν ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ Πατρός». Τὴν συνύπαρξιν δὲ ἀμφοτέρων ἀπεκάλει Θεῖον δῶρον, τῶν πραγματικῶν Ἡγετῶν τῶν Λαῶν. Διεκήρυττε συχνάκις ὅτι: «Οἱ σπουδάζοντες ἐν τοῖς γελοίοις, ἐν τοῖς σπουδαίοις εἰσὶ καταλέγηστοι. Τὸ ἄριστον τῶν μαθημάτων εἶναι τὸ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. Ἡ φιλαργυρία εἶναι ἡ γελοιογραφία τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ ἀσωτία τῆς γενναιοδωρίας».

Ὁ Θεόφιλος, Διάκονος τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, πρῶτος δὲ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν γενόμενος, κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Στρατηγοῦ Χατζηπέτρου, ἀντ' ἄλλου ἐπικηδείου ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ Ἄμβωνος, εἶπε: «Στρατηγέ μου, εἰπὲ εἰς τὸν Γέροντά μου, ὅτι χθὲς εἶχον τὴν ἀνέκφραστον εὐτυχίαν νὰ ἀναδεχθῶ ἐκ τῆς κολυμβήθρας τὸν Διάδοχον τοῦ Ἑλλη-

νικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον τὸν ΙΒ΄, Διάδοχον Κωνσταντίνου τοῦ ΙΑ΄., τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ».

Ἀληθῶς ἀντάξιος Διάδοχος Ἐκείνου ἀναδειχθείς, ἐλάμπρυνε τὸν Θρόνον μὲ τὴν λάμψιν τῆς «Ἀνδρώας ἀρετῆς», τῆς ὁλοκληρούσης τὴν ἐντιμότητα, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐθύτητα, ἐμπεποτισμένος μὲ βαθύτατον σεβασμὸν πρὸς τὸ Παρελθόν, μέγιστον θάρρος πρὸς τὸ Παρὸν καὶ ἀκράτητον πίστιν πρὸς τὸ Μέλλον τῆς Ἑλλάδος, Πατριώτης γεννηθείς, Πατριώτης βιώσας, Πατριώτης τελευτήσας. Ὁ Θρόνος δὲν ὑπῆρξεν δι᾽ αὐτὸν ἄνεσις φυγόπονος καὶ ἀπράγμων μεγαλοπρέπεια, ἀλλ᾽ ἔπαλξις ἀνδρείου μαχητοῦ καὶ ἀγρύπνου φρουροῦ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἔπεσεν ὡς μαχητὴς ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπιμόχθου καθήκοντος, τοῦ ὁποίου ἀνέλαβεν ἀνεπιφυλάκτως τὰς εὐθύνας, ἑλληνοπρεπῶς ἀγωνισθεὶς μέχρι τελευταίας στιγμῆς. Ἔπεσεν ἔχων ὡς Δόγμα τοῦ πολυκυμάντου βίου Του τὸ «Αἰὲν ἀριστεύειν», ὅπερ καὶ ἐνεφύσησε καὶ εἰς τοὺς πραγματικοὺς καὶ ἀληθεῖς τῆς Ἑλλάδος Ἀξιωματικοὺς εὐόρκους συνεργάτας καὶ ἀνδρείους συναγωνιστάς Του.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπετέλεσε πράγματι ὑπέροχον τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος Πολιτικὴν καὶ Στρατιωτικὴν μορφήν, πλὴν δυστυχῶς, μετὰ ἰσχυρὰν ἀλλὰ βραχεῖαν λάμψιν, δύσασαν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θὰ ἀναγραφῇ ἐν χρυσῇ σελίδι ἀδαμαντίνοις γράμμασι τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς Βασιλέως, ὡς Πολιτικοῦ, ὡς Στρατηγοῦ, ὡς Ἕλληνος ἀγαπήσαντος τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐγκαρδίως καὶ εἰλικρινῶς καὶ παρὰ τῶν ἀληθῶν Ἑλλήνων μέχρι λατρείας ἀγαπηθείς. Ὁ Κωνσταντῖνος θὰ παραμείνῃ εἰς τὸ διηνεκές, ὁ Μεγαλείτερος, ὁ Πατριωτικώτερος καὶ ὁ Ἐνδοξότερος Βασιλεὺς τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος.

Ἐγκατάστασις τῆς Ἐπαναστάσεως

Οἱ Ἐπαναστᾶται, ἀποπλεύσαντες ἐκ Λαυρίου τὴν μεσημβρίαν τῆς 14 Σ)βρίου, πρὸς τὸν Πειραιᾶ κατευθυνόμενοι ἀπέστειλαν εἰς Ἀθήνας τὸ κάτωθι Διάγγελμα :

«Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν

Κατόπιν ἐπελθούσης μετὰ τῆς παραιτηθείσης Κυβερνήσεως Τριανταφυλλάκου συμφωνίας, ἐντὸς ἐλαχίστων ὡρῶν, ἡ προσωρινὴ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ἀναλαμβάνει τὴν ἐξουσίαν. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπαφίεται διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς τάξεως καὶ τὴν ἀσφά-

λειαν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτῶν, εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὸν διακαῆ πόθον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πρὸς συμφιλίωσιν καὶ γεφύρωσιν τοῦ χάσματος, πόθον ὃν ἡ Ἐπανάστασις ἐνσαρκώνει. Οἱ τυχὸν ταραξίαι, εἰς οἱανδήποτε μερίδα καὶ ἂν ἀνήκωσι, θὰ τιμωρηθῶσιν ἀμειλίκτως, ἐπαναστατικῷ δικαίῳ.

Σ. Γονατᾶς, Ν. Πλαστήρας, Δ. Φωκᾶς».

Ἅμα δὲ τῇ εἰς Ἀθήνας ἀφίξει της, ἔσπευσεν ἡ Ἐπανάστασις νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Βενιζέλον τὸ κάτωθι τηλεγράφημα:

«Ἡ Ἐπανάστασις ἐκφράζει Ὑμῖν ἀπολύτως τὴν ἐμπιστοσύνην της διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ ζητήματος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ ζητεῖ τὴν ἄμεσον ἀρωγὴν ὑμῶν.

Συνταγμ. Σ. Γονατᾶς, Ν. Πλαστήρας, Β. Κουρουσόπουλος, Ἐδιπίδης, Γαρδίκας, Ἀντισυνταγμ. Πρωτοσύγγελος, Κοιμήσης, Χασαπίδης, Παναγιωτόπουλος, Μαμούρης, Ἀντιπλοίαρχος Φωκᾶς Δ.»

Τοὺς ἐπαναστάτας προβεβουλευμένως στρέψαντας τὰ νῶτα πρὸ τοῦ πολεμίου ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ποδηνέμως εἰς τὰς Ἀθήνας ἐνσκήψαντας, ὁ ἀπόλεμος Γ. Παπανδρέου προσφωνῶν ἐφθέγξατο τάδε:

«Γενναῖοι οἱ ὁποῖοι ἐκρατήσατε ὑψηλὰ ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν προδοθεῖσαν Ἰωνίαν τὴν Σημαίαν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Τιμῆς. Ὀπισθοφύλακες εἰς τὴν ὑποχώρησιν καὶ πρόδρομοι εἰς τὴν νίκην. Γενναῖοι! Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, μὲ συγκίνησιν, ἐνθουσιασμὸν καὶ εὐγνωμοσύνην σᾶς χαιρετίζομεν. Τιμωροὶ καὶ Σωτῆρες καλῶς ἤλθατε».

Ὁ δὲ ἐπιβὰς τοῦ Φρουραρχείου Συνταγματάρχης Σκανδάλης διεκήρυξεν:

«Ἂς ρίψωμεν τὰς πολιτικάς μας διενέξεις εἰς τὴν λήθην καὶ ὅλοι ἡνωμένοι μὲ μόνην τὴν ἰδέαν τῆς Σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ἂς συνταυτίσωμεν τὰς προσπαθείας μας διὰ τὸν κοινὸν ἀγῶνα. Οὐδεὶς θὰ θιχθῇ. Οὐδεὶς νὰ φοβῆται».

Ἐνῷ τοιαῦτα ἀνεμάσσησαν ὁ Φρούραρχος Συνταγμ. Σκανδάλης, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγμ. Γονατᾶς καὶ ὁ Ἀντιπλοίαρχος Φωκᾶς περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ πατριωτικῶν σκοπῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, συγχρόνως διέτασσον τὴν σύλληψιν τῶν Πολιτικῶν Ἀνδρῶν τῆς Χώρας, οἵτινες, καίπερ προειδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ Γ. Μερκούρη, πληροφορηθέντος ὑπὸ σημαίνοντος φίλου του Βενιζελικοῦ, ὅτι παρὰ τῆς Ἐπα-

ναστάσεως ὑπεγράφη πρωτόκολλον συλλήψεως καὶ ἐκτελέσεως τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως Πρωτοπαπαδάκη, μὴ καταδεχόμενοι ἄλλους νὰ μιμηθῶσιν, ὑπερηφάνως σκεπτόμενοι καὶ ἀνδροπρεπῶς φερόμενοι, παρέμειναν ἐν Ἀθήναις.

Αὐθημερὸν δὲ ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπομοιράρχου Γυφτάκη, μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Στάη, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Γούναρης καὶ ὁ Πρωτοπαπαδάκης, εἰδοποίησεν αὐτοὺς ὅτι: «Ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας Ἀντισυνταγμ. Κοκκαλᾶς τοὺς προσεκάλει, ὅπως παράσχωσι αὐτῷ ὡρισμένας πληροφορίας», οἵτινες ἐπιβάντες μετ' αὐτοῦ αὐτοκινήτου, μετέβησαν εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀστυνομίας. Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Στράτου ἐπληροφόρησεν αὐτὸν ὅτι: «Ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας προσεκάλει αὐτόν, ὅπως τῷ δώσῃ συστάσεις τινάς», ὅστις ἐπιβὰς μετ' αὐτοῦ αὐτοκινήτου, μετέβη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀστυνομίας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς νυκτὸς συνελήφθησαν ἐπίσης ὁ Θεοτόκης, ὁ Ὑποναύαρχος Γούδας, ὁ Ἀντιστράτηγος Δούσμανης, οἱ Ὑποστράτηγοι Κωνσταντινόπουλος καὶ Φράγγου, ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Τσόντος, τέως Φρούραρχος, καὶ ὁ Μοίραρχος Ἀγγελέτος. Ἅπαντες οὗτοι ἐνεκλείσθησαν εἰς δωμάτιον τοῦ δευτέρου ὀρόφου τοῦ Ἀστυνομικοῦ καταστήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχον ὡς μόνα ἔπιπλα καθίσματά τινα καὶ δύο ἐπιμήκεις τράπεζαι, ἄνευ κλινῶν καὶ σκεπασμάτων, ὑπὸ ἐνόπλων Κρητῶν Χωροφυλάκων αὐστηρῶς καὶ ἀγρύπνως φρουρούμενοι, σκληρῶς καὶ προστύχως πρὸς αὐτοὺς συμπεριφερομένων.

Μετὰ ταῦτα, ἐπιδραμόντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γούναρη ὁλοσχερῶς ἐλεηλάτησαν αὐτήν, ὑπεξαιρέσαντες τὸ χαρτοφυλάκιον αὐτοῦ περιέχον ὑψίστης σημασίας ἔγγραφα, μεταφερθὲν πρὸς ἄγνωστον διεύθυνσιν, διαφόρων διαδόσεων κυκλοφορησασῶν περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν χειρῶν εἰς ἃς ταῦτα παρεδόθησαν. Ἀφῄρεσαν διάφορα ἐπιτραπέζια κομψοτεχνήματα, μελανοδοχεῖα καὶ ἐνδύματα, ξυλοκόπησαντες δὲ μέχρις αἵματος τοὺς ὑπηρέτας τῆς οἰκίας, ἀπῆλθον.

Ἐπανάστασις ἐν Θράκῃ

Ματαιωθείσης τῆς πρὸς Κωνσταντινούπολιν προελάσεως, τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Δ΄. Σώματος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ Ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης εἰς Σμύρνην,

καὶ ἡ Α'. Μεραρχία εἰς Ρεδαιστόν, ὁπόθεν, ἀρξαμένης τῆς καταρρεύσεως τοῦ Μετώπου, ἐπιβιβασθεῖσα μεταγωγικῶν μετὰ μιᾶς Μοίρας Πυροβόλων Σκόντα, κατέπλευσεν εἰς Σμύρνην, ἔνθα τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Κολαΐτην 56 Σύνταγμα στασιᾶσαν ἠρνήθη ν' ἀποβιβασθῇ. Τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Κοσμόπουλον 28 Σύνταγμα ἀποβιβασθὲν συντεταγμένον καὶ πειθαρχοῦν κατέλαβε τὰ περὶ τὴν Σμύρνην ὑψώματα πρὸς συγκράτησιν τῶν ὑποχωρούντων. Τὸ ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Πολίτην Ἠλ. 55 Σύνταγμα ἀποβιβασθὲν εἰς Κῖον συνεκράτησε τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Μεγαπάνον 47 Σύνταγμα ὑποχωροῦν καὶ ἐξεδίωξε τὸ ἐπὶ τῶν πέριξ τῆς Κίου ὑψωμάτων Τουρκικὸν Στράτευμα. Ὁ δὲ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας Συνταγμ. Σκαρλάτος Κ. μετά τινων ἐκ τῶν Ἐπιτελῶν του ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας.

Ἀτμόπλοια καταπλεύσαντα εἰς Ραιδεστὸν μετέφερον ἐκ Μουδανιῶν καὶ Πανόρμου, Τμήματα Πεζικοῦ ἐκ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Συνταγμάτων, ὧν πλεῖστοι ἦσαν τρόφιμοι καὶ ἀπόφοιτοι τῶν φυλακῶν τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ καὶ ἄλλων, οἵτινες ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες ὑπαξιωματικοὺς ἐστασίασαν, ἀξιοῦντες ἄμεσον ἀπόλυσιν, προβάντες καὶ εἰς λεηλασίαν τῶν Καταστημάτων.

Τὴν 5 Σ)βρίου, ἀπεβιβάσθη εἰς Ρεδαιστὸν τὸ Γ' Σῶμα ἀπαρτιζόμενον ἐκ τῆς Χ Μεραρχίας, τῆς ΙΙΙ καὶ τμήματα τῆς ΧΙ ὑπὸ τὸν Συνταγμ. Ζήραν Γ. διαφυγόντα τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ ἐπέφερε τὴν τάξιν.

Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας, Ἀντιστράτηγος Πολυμενάκος ἀφιχθεὶς μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου του, τὴν 4 Σεπτεμβρίου, εἰς Ραιδεστόν, παρέμεινεν ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ «Ἀλκμήνη». Διὰ τοῦ ἰδίου ἀτμοπλοίου ἀφίκοντο εἰς Ραιδεστὸν ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ οἱ Συνταγμ. Παναγιωτάκος, Φρούραρχος Σμύρνης καὶ Φαληρέας, Διοικητὴς τοῦ 44 Συντάγματος τῆς V Μεραρχίας.

Τὴν 12 Σ)βρίου, ἀφίκετο εἰς Ραιδεστὸν ἐκ Μ. Ἀσίας ὁ Συνταγμ. Χωραΐτης καὶ ὁ Ταγματ. τοῦ Μηχανικοῦ Γρηγοράκης Ἰ., ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐπαναστάσεως, οἵτινες μετὰ τοῦ Συνταγμ. Φαληρέα ἤρξαντο μυοῦντες εἰς τὴν Ἐπανάστασιν Ἀξιωματικοὺς καὶ Ὁπλίτας.

Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Πολυμενάκος ἐπιμόνως ἀπέρριψε τὰς ὑποδείξεις τοῦ Φρουράρχου Συνταγμ. Γιαννικώστα Σ., τῶν Συνταγμ. Πανουργιᾶ καὶ Παπαδιαμαντοπούλου, τοῦ ὑποστρ. Κούρτη καὶ ἄλλων, ὅπως ἀντιδράσωσι κατ' αὐτῆς, ὅπερ ἐὰν ἐγίνετο, ἦτο

ἀμφίβολος ἡ ἐπικράτησίς της. Τὸ δὲ Δ΄ Σῶμα καίπερ ἐπανειλημμένως ἀναφερθέν, οὐδεμίαν πληροφορίαν ἢ ὁδηγίαν σχετικὴν ἔλαβε παρ' αὐτοῦ.

Τὴν 14 Σ)βρίου, ἀφιχθείσης τῆς εἰδήσεως τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰσελθὼν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐπιτελάρχου Συνταγμ. Σαρρηγιάννη, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ τῆς Στρατιᾶς Συνταγμ. Ἀθανασιάδης Γ., εἶδε τυχαίως ἐπὶ τοῦ Γραφείου του τηλεγράφημα πρὸς τὸν Συντ. Πλαστήραν, δι' οὗ ὁ Ἀρχιστράτηγος Πολυμενάκος συγχαίρων αὐτόν, ἐδήλου ὅτι «τίθεται παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως».Μεταβὰς δὲ εἰς τὸΓραφεῖον τοῦΣυνταγμ.Ραγκαβῆ ἀφηγήθη αὐτῷ τὸ γεγονός. Μεθ' ὃ ἀμφότεροι μεταβάντες παρὰ τῷ Ἀρχιστρατήγῳ διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως, εἰπόντες: «Δὲν πρέπει νὰ σταλῇ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, ἀφοῦ ἀκόμη δὲν εἶναι γνωσταὶ αἱ προθέσεις τῆς Ἐπαναστάσεως». Οὗτος ἐγερθεὶς ἀποτόμως καὶ ἐν θυμῷ κατενεγκὼν ἐπὶ τοῦ γραφείου τὸν γρόνθον του ἀνέκραξε: «Θὰ τὸ στείλω καὶ εἰς ὅντινα δὲν ἀρέσκει ἂς ἀπομακρυνθῇ τῶν τάξεων τοῦ Στρατοῦ». Ἐπὶ τοῦ τηλεγραφήματος τούτου, ἔλαβεν ἀπάντησιν τοῦ Ὑποστρατ. Παγκάλου ἐξ Ἀθηνῶν ἐνθαρρυντικὸν καὶ πλῆρες δι' αὐτὸν ὑποσχέσεων. Παρόμοιον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Συνταγματάρχην Πλαστήραν, ἀπέστειλεν ἐκ Κομοτινῆς καὶ ὁ Διοικητὴς τῆς VI Μεραρχίας Ὑποστράτ. Δημητρακόπουλος Ι. Συγχρόνως ὁ Συνταγμ. Ραγκαβῆς κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἀνήγγειλεν τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὴν πρὸς ταύτην πειθαρχίαν καὶ ὑπακοήν. Πρωτοστατοῦντος δὲ τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Πολυκάρπου, συνῆλθον οἱ Ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ Βενιζελικοὶ Πράκτορες ἐν τῇ Μητροπόλει καὶ ἐκφωνήσαντες θερμοὺς λόγους ὑπὲρ αὐτῆς, προέτρεψαν τοὺς ἀκροατὰς εἰς συμμετοχήν. Ἐπικρατησάσης τῆς Ἐπαναστάσεως ἄνευ ἀντιστάσεως οὕτω, τὴν 19 Σ)βρίου, ἀντικατεστάθη ὁ Διοικητὴς τοῦ Δ΄ Σώματος Ὑποστράτ. Βλαχόπουλος, ἀπελθὼν εἰς Ἀθήνας, διὰ τοῦ Ὑποστρατήγου Λεοναρδοπούλου.

Ἐπέμβασις τῶν Πρεσβευτῶν

Προκειμένου τὴν πρωΐαν τῆς 15 Σ)βρίου, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ συλληφθέντες νὰ μεταφερθῶσιν ἐπὶ τοῦ Θωρηκτοῦ «Λῆμνος», ἔνθα μετὰ βραχυτάτην διαδικασίαν θὰ ἐτυφεκίζοντο, συνεκεντρώθησαν τὰ ἀναγκαιοῦντα

αὐτοκίνητα ἔξωθι τοῦ Ἀστυνομικοῦ καταστήματος καὶ εἰς τὸ προαύλιον καὶ τοὺς διαδρόμους αὐτοῦ ἔνοπλοι χωροφύλακες. Ξένος δημοσιογράφος σπεύσας ἐπληροφόρησε τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Ὁλλανδίας Μπανφὸρ περὶ τῶν τεκταινομένων, ὅστις μετὰ τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Σουηδίας Βίκστραντ ἐπειγόντως εἰδοποιήσαντες τοὺς συναδέλφους των, ἀπεφασίσθη μετὰ συνεννόησιν ὅπως προβῶσιν εἰς συλλογικὸν διάβημα παρὰ τῇ Ἐπαναστάσει πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς τῶν κρατουμένων Πολιτικῶν.

Περὶ τὴν Μεσημβρίαν δὲ αὐθημερόν, ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Λίντλεϋ εἰδοποίησε τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπήν ὅτι ἐπεθύμει νὰ συναντηθῇ μετ' αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ δηλώσει ταύτῃ, περὶ τὴν 4ην ἀπογευματινήν, οἱ Συνταγματ. Γονατᾶς καὶ Πλαστήρας μεταβάντες εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν συνηντήθησαν μετὰ τῶν Πρεσβευτῶν τῆς Ἀγγλίας Λύντλεϋ, τῆς Γαλλίας Μαρσιγύ, τῆς Ρουμανίας Τζαβάρα, τῆς Σουηδίας Βικστρὰντ καὶ τῆς Ὁλλανδίας Μπανφόρ, οἵτινες ἐζήτησαν πληροφορίας περὶ τῶν αἰτίων τῆς συλλήψεως καὶ κρατήσεως τῶν συλληφθέντων, «δὲν ἀπέκρυψαν δὲ τοὺς φόβους οὓς εἶχον περὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἐπιστήσαντες τὴν προσοχὴν τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐντυπώσεως ἣν θὰ προεκάλει ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ ἡ ἐνδεχομένη θανάτωσίς των δι' ἀποφάσεως ἐκτάκτου Στρατοδικείου». Τελικῶς δηλώσαντες «ὅτι θὰ ἐγκατέλειπον τὰς Ἀθήνας διακόπτοντες τὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος διπλωματικὰς σχέσεις».

Εἰς ταῦτα οἱ Συνταγματάρχαι Γονατᾶς καὶ Πλαστήρας ἀπήντησαν: «Ἡ Ἐπανάστασις οὐδόλως ἐσκέφθη νὰ καταπριβῇ εἰς πολιτικὰς ἀντεκδικήσεις. Οἱ συλληφθέντες θὰ τιμωρηθῶσιν ὡς ὑπεύθυνοι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀλλ' ὑπὸ νομίμων δικαστηρίων καὶ οὐχὶ ἀναπολόγητοι».

Κατόπιν τούτου, ἐπεσκέφθησαν τοὺς κρατουμένους οἱ Πρεσβευταὶ τῆς Σουηδίας καὶ Ὁλλανδίας καὶ οἱ Γραμματεῖς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας Μπέτιγκ καὶ Ἄτσλεϋ καὶ εἷς ἀλλοδαπὸς δημοσιογράφος, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Γούναρης εἶπε: «Λυποῦμαι, κύριοι, διότι Ἕλληνες ἡμεῖς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ σᾶς ὑποδεχθῶμεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν συνηγορίαν σας διὰ τὴν βελτίσιν τῆς τύχης μας». Οἱ ξένοι Διπλωμάται ἀνεκοίνωσαν αὐτοῖς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς, παρασχόντες καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις. Μετὰ παραμονὴν δὲ τετάρτου τῆς ὥρας ἀπῆλθον, μὴ ἀποκρύψαντες ὅτι, «Οὐδέ-

ποτε ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσιν, ὅτι θὰ παρίσταντο πρὸ τοιούτου ἀποτροπαίου θεάματος».

Συναντηθέντες δὲ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας Ἀντισυνταγ. Κοκκαλᾶ, δὲν ἀπέκρυψαν αὐτῷ «Τὸ αἴσθημα τῆς φρίκης ὅπερ προὐκάλεσεν αὐτοῖς ἡ κατάστασις τῶν κρατουμένων». Οὗτος ὑπεσχέθη κατηγορηματικῶς τὴν λῆψιν ἀμέσων μέτρων διὰ τὴν ἄνετον, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐν τῷ κρατητηρίῳ διαμονὴν τῶν κρατουμένων. Πλὴν τὸ μόνον ληφθὲν μέτρον ἦτο «Ἡ χορήγησις καὶ δευτέρου θαλάμου, ἡ ἄδεια τῆς χρήσεως κλινῶν ἐκστρατείας, ἡ ἀποστολὴ μιᾶς μερίδος φαγητοῦ ἑκάστῳ καὶ ἡ ἐγκατάστασις Λόχου πεζικοῦ πρὸς μόνιμον φρούρησιν αὐτῶν».

Μετὰ δεκαήμερον, οἱ κρατούμενοι συνοδείᾳ τοῦ Ταγματ. τῆς Χωροφυλακῆς Κατσιγιαννάκη ἡγουμένου ἀποσπάσματος χωροφυλάκων, μετεφέρθησαν, τοῦ Γούναρη πυρέσσοντος, εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ, ὅπου εἶχον φυλακισθῆ καὶ ὁ Ν. Καλογερόπουλος, πρώην Πρωθυπουργὸς καὶ ὁ Ἀντιστράτηγος Χατζηανέστης, μετά τινας δὲ ἡμέρας ὁ Μπαλτατζῆς, ὅστις παραμένων ἐν Σουνίῳ ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ Ὑποστρατήγου Σούτσου, εἰδοποιηθεὶς παρὰ τοῦ Γ. Μερκούρη, ἠρνήθηκε νὰ δραπετεύσῃ, καὶ ὁ Βοζίκης, πρώην Ὑπουργοί, καὶ οἱ Συνταγματάρχαι Σκλαβοῦνος καὶ Ψύχας Σ.

Μετὰ τὴν συνάντησιν τῶν Συνταγμ. Γονατᾶ καὶ Πλαστήρα μετὰ τῶν Πρεσβευτῶν, ἐξεδόθη ἡ ἑξῆς Ἐπαναστατικὴ προκήρυξις:

«Ἡ Ἐπανάστασις ὡς κυρίαρχος, ἀποφασίζει καὶ κανονίζει μέχρι συγκροτήσεως τῆς Νέας Ἐθνοσυνελεύσεως τὰ κάτωθι:

α) Μεταβιβάζει εἰς τὴν σχηματισθησομένην Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως Νομοθετικῶν Βασιλικῶν Διαταγμάτων.

β) Οἱ Μουσουλμάνοι Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης θὰ ἀποτελέσωσι κατὰ τὰς προσεχεῖς ἐκλογὰς ἰδιαιτέρους ἐκλογικοὺς Συλλόγους, δικαιούμενοι νὰ ἀναδείξωσιν ἐν ὅλῳ 19 ἀντιπροσώπους ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Διὰ Διατάγματος τῆς Κυβερνήσεως θὰ καθορισθῇ ἡ κατ' ἐκλογικὰς περιφερείας κατανομὴ τῶν 19 ἑδρῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης περιφερείας, ὡς καὶ πᾶσα σχετικὴ λεπτομέρεια.

γ) Οἱ μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Κυβερνήσεως συλληφθέντες ἔνοχοι τῶν ἐπελθουσῶν συμφορῶν, θὰ παραμείνωσιν ἐν ταῖς φυλακαῖς ἐν προφυλακίσει, μέχρις ὅτου, ἡ μέλλουσα Ἐθνοσυνέλευσις ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ταχυτέρας δίκης των».

Σ. Γονατᾶς, Ν. Πλαστήρας, Δ. Φωκᾶς»

Σχηματισμὸς Κυβερνήσεως

Τὴν 16 Σ)βρίου, συγκροτηθεῖσα ἀνέλαβε τὴν Ἀρχὴν ἡ κάτωθι Κυβέρνησις.

Ε. Κροκιδᾶς. Πρωθυπουργὸς καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ε. Κανελλόπουλος. Τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀντιστράτ. Χαραλάμπης. Τῶν Στρατιωτικῶν. Ὑποναύαρχος Παπαχρήστου. Τῶν Ναυτικῶν. Φ. Βασιλείου. Ἀρεοπαγίτης. Τῆς Δικαιοσύνης. Α. Διομήδης. Τῶν Οἰκονομικῶν. Α. Δοξιάδης. Τῆς Περιθάλψεως. Ι. Σιώτης. Τῆς Παιδείας, Π. Καλλιγᾶς. Τῆς Γεωργίας. Χρηστομάνος. Τῶν Τ.Τ.Τ.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης, τὰ Μέλη τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς ἀνελθόντα εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὑπέβαλον τῷ Βασιλεῖ τὰ συγχαρητήριά των, ἐπὶ τῇ εἰς τὸν Θρόνον ἀναρρήσει του, τὰ σέβη καὶ τὰς εὐχάς των διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Θρόνου. «Ἐξῆρον συγχρόνως τὸν πόνον τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου διὰ τὴν καταστροφήν, τὴν ἀπόφασίν των νὰ ἀπομακρύνωσι ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅσους συνέτειναν εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἄρωσι πᾶν ἐμπόδιον ὅπερ μᾶς ἀπεστέρησε τῆς συνδρομῆς τῶν ἰσχυρῶν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον Συμμάχων μας».

Καὶ ἐπήγοντο. «Εἴμεθα εὐτυχεῖς διότι ἐπετύχομεν τοῦτο ἄνευ αἱματοχυσίας καὶ διότι ἐνεπνεύσαμεν τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος διὰ τὴν ἁγνότητα τῶν σκοπῶν μας. Αἱ μέχρι τοῦδε ἀλληλοσπαρασσόμεναι Πολιτικαὶ Μερίδες προσέρχονται σήμερον ἡνωμέναι ἐνώπιόν μας καὶ συσκέπτονται μεθ' ἡμῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος.

»Εἰς τοιαύτην ἡνωμένην Πατρίδα, ἐκάλεσεν τὴν Υ. Μεγαλειότητα ἡ Ἐπανάστασις νὰ βασιλεύσῃ. Εὔχεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Σας νὰ ἴδῃ ὅλα τὰ ὄνειρα τῆς Φυλῆς ἐκπληρούμενα.»

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησε βεβαιῶν ὅτι: «Θὰ πράξῃ πᾶν ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτοῦ πρὸς εὐόδοσιν τῶν Ἐθνικῶν συμφερόντων, προσθέσας. Ὁ Πατήρ μου παρητήθη εἰλικρινῶς τῶν ἐπὶ τοῦ Θρόνου δικαιωμάτων του καὶ ἀπεδέχθη τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οὐδέποτε δὲ εἰς τὸ μέλλον θὰ ἐσκέπτετο ἢ θὰ ἐπεδίωκε καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὴν ἐπάνοδόν του».

Ἐθνικοῦ Μαυσωλείου Βανδαλικὴ Καταστροφὴ

Ὁ Ὑποστράτηγος Ἀξελός, Ἡρ. Διευθυντὴς τοῦ Ὑλικοῦ Πολέμου, σχὼν τὴν Πατριωτικὴν ἰδέαν, ἀνήγειρεν ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Διευθύνσεως Ἐθνικὸν Μαυσωλεῖον ἐκ Πυροβόλων χρονολογουμένων ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1921, ἀποτελούμενον ἐξ ὁριζοντίας βάσεως ἐκ πυροβόλων ἐφ' ἧς ἐτέθησαν ἀκτινοειδῶς καὶ ἐλαφρῶς κεκλιμμένα πυροβόλα τοῦ 1821. Ἐπ' αὐτῶν ἐτέθησαν πυροβόλα τῶν μεταγενεστέρων πολέμων καθέτως, σχηματίζοντα κῦβον εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ὁποίου ἐτέθησαν τέσσαρες μαρμάριναι πλάκες φέρουσαι ἐν ἐκγλύφῳ τὰς προτομὰς τοῦ Καποδιστρίου, Ὄθωνος, Γεωργίου Α' καὶ Κωνσταντίνου ΙΒ'. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπεκάθητο τανυπτέρυξ Ἀετὸς πλάτους 2.50 κατασκευασθεὶς ἐκ καλύκων ἐχθρικῶν ὀβίδων, κρατῶν εἰς τὸ ράμφος αὐτοῦ στέφανον ἐπίχρυσον μὲ τὴν κεφαλὴν προσκλίνουσαν πρὸς τὴν προτομὴν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ταύτην στεφανοῦσαν, ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ ἐφ' ἧς ὁ Ἀετὸς ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή: «Οἱ στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος εἰς δόξαν ἐκείνων οἵτινες ἔσωσαν τὸ Γένος ἀπὸ τῆς Δουλείας».

Κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἐθνικοῦ Μαυσωλείου τούτου, καθ' ἃ παρέστη ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ οἱ ἐπίσημοι, ὁ Ὑποστράτηγος Ἀξελὸς προσεφώνησεν Αὐτὸν οὕτως:

» **Μεγαλειότατε,**

» Οἱ Στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος ἀνήγειραν τὸ Ἡρῷον τοῦτο εἰς δόξαν ἐκείνων οἵτινες ἔσωσαν τὸ Γένος ἐκ τῆς Δουλείας, δι' ἐμοῦ δὲ ὑποβάλλουσιν εὐλαβῶς τὴν παράκλησιν, ἵνα εὐδοκήσητε καὶ διατάξητε τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ.

» Ἕκαστον ἀντικείμενον ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ συνόλου τοῦ μεγαλειώδους τούτου Ἡρώου, συμβολίζει ἡρωϊκὰ γεγονότα ἀναγραφόμενα εἰς Χρυσᾶς Δέλτους τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας.

» Δι' αὐτῶν ἀναπαρίσταται ἡ μεγάλη Ἐποποιΐα ἁπάντων τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῆς εὐγενοῦς Φυλῆς μας.

» Εἶναι ἡ ζῶσα Ἑλληνικὴ Στρατιωτικὴ Ἱστορία ἑνὸς Αἰῶνος ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τοῦ 1821, ἐγκλείει τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου Καποδίστρια, τῶν ἀειμνήστων Βασιλέων Ὄθωνος καὶ Γεωργίου Α' καὶ καταλήγει εἰς τὴν μυθικῆς ἀνδρείας στρατιωτικὴν δρᾶσιν τῶν τελευταίων χρόνων, ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι σήμερον, ὁπότε ἡ Ἑλλὰς ἐπέδειξε τὴν Κρατικὴν αὐτῆς πρόοδον διὰ συντεταγμένου Στρατοῦ, ὅστις ὑπὸ τὴν τετιμημένην Ὑμῶν Ἀρχηγίαν ἐμεγαλούργησεν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ καυχηθῇ ὅτι προσέφερε τὸν ἐνδοξότερον στέφανον εἰς τὴν Θεὰν Νίκην.

» Οἱ Ἕλληνες τῶν νεωτέρων Γενεῶν θὰ προσέρχωνται εὐλαβῶς

πρὸ τοῦ Ἡρώου τούτου, ἵνα παρ' αὐτοῦ ἀρύωνται ἔμπνευσιν καὶ διδάγματα ἀνδρείας, ἡρωϊσμοῦ, δόξης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἐφόδια ἀπαραίτητα πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, ἐπισφράγισις τῆς ὁποίας θὰ εἶναι ἡ ἀνέγερσις Ἐθνικῶν Ἡρώων εἰς τὴν Βασιλίδα τῶν πόλεων, εἰς τὰ τείχη τῆς ὁποίας ἔπεσε μαχόμενος ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ΙΑ'. Ζήτω τὸ Ἔθνος. Ζήτω ὁ Βασιλεύς. Ζήτω ὁ ἔνδοξος Ἑλληνικὸς Στρατός».

Ὁ Ἀντιστράτηγος δὲ Χαραλάμπους ἅμα τῷ διορισμῷ του ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως κατ' εὐθεῖαν ἰδίαις χερσί, ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, μετὰ τοῦ Συνταγμ. Γούση Λ., ἀπογόνου τοῦ Σουλιώτου Πήλιου Γούση, μεταβάντες εἰς τὴν Ἐφορίαν Ὑλικοῦ Πολέμου, δι' ἀξινῶν καὶ μετ' ἰδιοτύπου ἐμπαθείας ἐκφραζόμενοι κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, κατέρριψαν ἀνιέρως, τὸ φέρον τὰς Προτομὰς ἐπίκρανον τῆς στήλης τοῦ Ἐθνικοῦ Μαυσωλείου».

Διάσκεψις τῶν Μουδανιῶν

Κατόπιν τῶν τραγικῶν γεγονότων τούτων καὶ τῆς δημιουργηθείσης κρισίμου καταστάσεως, οἱ Σύμμαχοι ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ θῦμα των τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς σφαζομένους Μικρασιατικοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἐνδιαφερόμενοι μοναδικῶς διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν παρὰ τὰ Στενὰ οὐδετέρων ζωνῶν, ἔνθα εὑρίσκοντο τὰ ὀλιγάριθμα στρατεύματά των, ἀπηύθυναν ταπεινωτικωτάτην δι' αὐτοὺς διακοίνωσιν πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ, παρομοίαν τῆς ὁποίας δὲν ἔλαβεν ἡ Τουρκία οὔτε καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἐμεσουράνει ἐν Εὐρώπῃ ἡ σπάθη τοῦ Σουλτάνου, παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ ἀποστείλῃ Ἀντιπροσώπους πρὸς διαπραγμάτευσιν καὶ σύναψιν ὁριστικῆς εἰρήνης μεταξὺ Τουρκίας, Ἑλλάδος καὶ Συμμάχων, δηλοῦντες ὅτι «ἀποβλέπουσι μετ' εὐνοίας εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Τουρκίας νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἀποστείλῃ τὸν στρατόν της, διαρκουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων τῆς εἰρήνης, εἰς τὰς ζώνας τῶν ὁποίων οἱ Σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὴν προσωρινὴν οὐδετερότητα καὶ νὰ μὴ διέλθῃ τὰ Στενά,οὔτε τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ». Πρὸς καθορισμὸν δὲ τῆς γραμμῆς θὰ συνέλθῃ σύσκεψις μεταξὺ Μουσταφᾶ Κεμὰλ καὶ Συμμάχων εἰς Μουδανιά.

Θρασυνθεὶς ὁ Κεμὰλ ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου νίκης καὶ ἀλαζονικῶς ἀπαντήσας εἰς τὴν διακοίνωσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ

τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων Ἄγγλου Στρατηγοῦ Χάρρικτων, ἐδήλωσε συγχρόνως διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Γιουσοὺφ-Κεμὰλ πρὸς τὰς Συμμαχικὰς Κυβερνήσεις ὅτι δέχεται τὴν σύγκλησιν ἐν Μουδανιᾷ Στρατιωτικῆς Συνδιασκέψεως πρὸς συνομολόγησιν ἀνακωχῆς, ἥτις καὶ ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της, τὴν 20 Σ)βρίου 1922, ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ Θωρηκτοῦ «Ἔδγαρ-Κινέ», ἀπόντων τῶν Ἑλλήνων Ἀντιπροσώπων, καθ' ἣν παρέστησαν ὡς Ἀντιπρόσωποι, ὁ Στρατηγὸς Χάρρικτων τῆς Ἀγγλίας, ὁ Στρατηγὸς Σαρπὶ τῆς Γαλλίας, ὁ Στρατηγὸς Μομπέλλι τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ Στρατηγὸς Ἰσμὲτ Πασσᾶς τῆς Τουρκίας, εἰς ὃν καταφθὰς ὁ Γάλλος Βουλευτὴς Μπουγιόν, ἐκόμισε τὰς ὁδηγίας καὶ συμβουλὰς τῆς Κυβερνήσεώς του, «ἵνα φανῇ ἄτεγκτος καὶ ἀμείλικτος ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, ἔχων πλήρη τὴν ὑποστήριξιν τῶν Γάλλων Ἀντιπροσώπων».

Ὁ Τοῦρκος Ἀντιπρόσωπος ἔθετεν ὡς βάσιν συζητήσεως τὴν ἄμεσον ἐκκένωσιν καὶ κατάληψιν τῆς Α. Θράκης ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ». Ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος ἐδήλωσεν ὅτι «εἶναι ἐξουσιοδοτημένος νὰ ἀποδεχθῇ τὴν Τουρκικὴν πρότασιν». Οἱ Ἀντιπρόσωποι Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας ἐδήλωσαν «ὅτι εἶναι ἐξουσιοδοτημένοι νὰ συζητήσωσι μόνον περὶ τῆς Συμμαχικῆς κατοχῆς καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς Θράκης». Μετὰ τοῦτο, ὁ Ἄγγλος Ἀντιπρόσωπος ἀναχωρήσας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ἄγγλου Ἁρμοστοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἐπέστρεψεν αὐθημερόν.

Τὴν 21 Σ)βρίου τὸ ἀπόγευμα, ἀφίκοντο εἰς Μουδανιὰ οἱ Ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος Ὑποστράτηγος Μαζαράκης Α. καὶ οἱ Συνταγματάρχαι Πλαστήρας καὶ Σαρρηγιάννης. Τὴν 9 δὲ πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης, ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς Ναυαρχίδος «Σιδηροῦς Δοὺξ» καὶ ἀμέσως ὁ Πρόεδρος Στρατηγὸς Χάρρικτων ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς Στρατιωτικῆς Συνδιασκέψεως, δηλώσας ὅτι:

«Ἡ προκαταρκτικὴ Διάσκεψις συνεκροτήθη, ἵνα ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνακωχὴν μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ νὰ διευκολύνῃ τὴν προσεχῆ ὑπογραφὴν τῆς Εἰρήνης ἐν Ἀνατολῇ». Μετ' αὐτὸν ὁ Γάλλος ἀντιπρόσωπος ἐδήλωσεν ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει νὰ ἀποδεχθῇ τὴν χάραξιν γραμμῆς ἐν Ἀν. Θράκῃ, ἐν ᾗ νὰ ὁρισθῇ ἡ ἀποχώρησις τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων, ὥστε αἱ Συμμαχικαὶ Δυνάμεις, αἱ κατέχουσαι, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὡς ἐγγύησιν τὰ Στενά, προλάβωσιν ἐπέκτασιν τῶν Τούρκων ἐπὶ τοῦ Θρακικοῦ ἐδάφους καὶ Ἑλληνοτουρ-

κικὴν ρῆξιν.» Ὁ Ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος περιωρίσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι «συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Γάλλου συναδέλφου του».

Ὁ Ἕλλην ἀντιπρόσωπος ἐδήλωσεν :

«Δὲν ἔχω ἐντολὴν νὰ συζητήσω περὶ ἀποχωρήσεως τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων οὐδὲ κατὰ σπιθαμὴν ἐκ Θράκης. Ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἔργον τῆς παρούσης ἀποκλειστικῶς τεχνικῆς Διασκέψεως νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τοιούτου ἀντικειμένου. Τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς μελλούσης νὰ συνέλθῃ Διπλωματικῆς Συνδιασκέψεως διὰ τὴν ὁριστικὴν εἰρήνην. Ἡ ἐντολή μου καὶ ἡ ἀντίληψίς μου εἶναι νὰ συζητήσωμεν περὶ συνάψεως ἀνακωχῆς, μὲ βάσιν ἀδιάσειστον τὴν ὑφισταμένην κατάστασιν ἐν Θράκῃ, μέ τινας λεπτομερείας στρατιωτικῆς φύσεως. Ὥστε κρίνω καλὸν νὰ χωρίσωμεν τὰ εἰδικὰ ζητήματα ἀπὸ ἄλλα τοιαῦτα γενικωτέρας σημασίας»

Ὁ Ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος ἐδήλωσεν ὅτι : «Ἡ Κυβέρνησίς του ἐδέχετο προθύμως τὴν ἄμεσον ἀποχώρησιν τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων ἐκ τῆς Θράκης καὶ τὴν ἀπόδοσιν ταύτης εἰς τὴν Τουρκίαν».

Παρέμενον μόνον ἀκέραιαι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ἄγγλου Ἀντιπροσώπου καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἀνατεθῇ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εἰς τὰς Συμμαχικὰς Κυβερνήσεις, οὗ ἕνεκα, οἱ Σύνεδροι ἀνεχώρησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων.

Κατόπιν τούτου, τὴν 23 Σ)βρίου, συνῆλθον ἐν Παρισίοις οἱ Ἀντιπρόσωποι τῶν Συμμάχων καὶ συσκεφθέντες, τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, τῆς Ἀγγλίας λαβούσης τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι θὰ ὑποστηριχθῇ ἡ Ἀγγλικὴ ἄποψις ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν, ἐκοινοποίησαν αὐτὴν διὰ τοῦ ἑπομένου ἀνακοινωθέντος.

Αἱ τρεῖς Σύμμαχοι Κυβερνήσεις εἶναι σύμφωνοι νὰ δεχθῶσιν ὅπως «τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα κληθῶσι νὰ ἀποσυρθῶσι τὸ ταχύτερον Δυτικῶς τοῦ Ἕβρου. Εἰς τὰ οὕτως ἐκκενούμενα ἐδάφη, αἱ Συμμαχικαὶ Κυβερνήσεις θὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν τάξιν διὰ προσωρινῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς, μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν Θράκῃ Πολιτικῆς Διοικήσεως καὶ Χωροφυλακῆς Τουρκικῆς».

Ἡ ἐγκαθίδρυσις αὕτη θὰ λάβῃ χώραν ἐντὸς προθεσμίας μὴ ὑπερβαινούσης τὸν μῆνα ἀπὸ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ἅμα τῇ λήξει τῆς προθεσμίας ταύτης, τὰ Συμμαχικὰ Στρατεύματα δὲν θὰ ἐξακολουθῶσι νὰ κατέχωσιν, εἰμὴ σημεῖά τινα τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ εὑρεθῶσι τὴν στιγμὴν ἐκείνην».

Ὁ Βενιζέλος ἐκ Παρισίων, ὅπου σιωπηρῶς ἀντεπροσώπευε τὴν Ἑλλάδα, παρεκίνησε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀπόφασιν ταύτην περὶ Θράκης, διότι πᾶσα ἄρνησις θὰ ἔβλαπτε τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως διαβιβασθείσης εἰς Λονδῖνον, ἡ Στρατιωτικὴ Διάσκεψις ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας της, τὸ ἀπόγευμα τῆς 26 Σ)βρίου. Μετὰ κοπιώδεις συζητήσεις, περιστραφείσας ἰδίᾳ περὶ τὸν καθορισμὸν τῆς γραμμῆς τῆς ὑποχωρήσεως τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων καὶ καθ' ἃς αἱ ἑλληνικαὶ ἀντιρρήσεις δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει, τὸ πρωτόκολλον τῆς Στρατιωτικῆς Συμβάσεως περὶ ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν Συμμαχικῶν Κυβερνήσεων καὶ τῆς Τουρκικῆς ὑπεγράφη, τὴν 5 μεταμεσημβρινὴν ὥραν τῆς 27 Σ)βρίου. «Καὶ οὕτως ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἀπωλέσθη διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸ πάσης ἀπαντήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὑποχρεωθείσης νὰ ἐκκενώσῃ ταύτην ἐντὸς 15 ἡμερῶν».

Ἐνῷ ταῦτα ἀπεφασίζοντο ἐπισήμως, ὁ Συνταγμ. Πλαστήρας μεταβὰς εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ περιηγηθεὶς αὐτὴν δορυφορούμενος ὑπὸ τοῦ Ὑποστρατήγου Λεοναρδοπούλου, Διοικητοῦ τοῦ Δ΄ Σώματος, ἐδήλωσε πομπωδέστατα ὅτι:

«Ἡ Ἐπανάστασις θεωρεῖ τὴν Ἀν. Θράκην ζωὴν τῆς Ἑλλάδος, ὅτι πρέπει νὰ ἐλπίζωσι πάντες ὅτι ἡ Θράκη οὐδέποτε θὰ δοκιμάσῃ δουλείαν. Διότι τὴν Ἑλλάδα κυβερνῶσιν ἠθικὰ στοιχεῖα καὶ διότι τὴν διαχείρισιν τοῦ Θρακικοῦ ζητήματος ἀνέλαβεν ὁ μεγαλείτερος Πολιτικὸς νοῦς, ὁ Βενιζέλος, καὶ προσέθηκε πτωχαλαζονικῶς ὅτι: «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς δημιουργηθεὶς ἀντάξιος τῶν περιστάσεων, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀντιμετωπίσῃ πᾶν ἐνδεχόμενον τὸ ὁποῖον ἤθελε παρουσιάσῃ τὸ Διπλωματικὸν πεδίον».

Εἰς ἀπάντησιν τῶν μωρολογιῶν τούτων τοῦ Συνταγμ. Πλαστήρα, ἔφθασε τηλεγράφημα τοῦ «μεγαλειτέρου πολιτικοῦ νοῦ», τοῦ Βενιζέλου πρὸς τοὺς Βουλευτὰς Θράκης, δι' οὗ ἐγνωστοποίει εἰς αὐτοὺς τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Πατρίδος των καὶ συνίστα σύνεσιν καὶ ἀποδοχὴν ταύτης». Ὁ δὲ Συνταγ. Πλαστήρας «αἰλούρου δίκην, θέσας τὴν οὐρὰν ὑπὸ τὰ σκέλη ᾤχετο ἀπιὼν εἰς Ἀθήνας».

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις «τῶν ἠθικῶν στοιχείων», ἀποδεχθεῖσα εὐπειθῶς τὴν ἀπόφασιν τῶν Συμμάχων, ἀπέστειλε τὸν Ἀντιστράτηγον Νίδερ Κ., τοῦ Ἀντιστρατήγου Πολυμενάκου ἀνακληθέντος, πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Α. Θράκης ἤρξατο, τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1922, καθ'

ἣν ἐγκατέλιπον τὰς προαιωνίας των ἑστίας οἱ Ἕλληνες αὐτῆς. Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐγκατέλιπε τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1922, μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, καθ' ἣν ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος ἐτέλεσεν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ἐν μέσῳ θρήνων, ὀδυρμῶν, κοπετῶν καὶ δακρύων τοῦ πυκνοτάτου δυστυχοῦς ἐκκλησιάσματος, τὴν ὑστάτην λειτουργίαν. Τὴν 5 δὲ Ἰανουαρίου 1923, ἀνακληθέντος τοῦ Ἀντιστρατήγου Νίδερ, ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς ὁ Ἀντιστράτ. Πάγκαλος, λαβὼν τὸν πομπώδη τίτλον: «Ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἕβρου».

Στάσις Βενιζέλου καὶ Πολίτη

Ὁ Βενιζέλος εἰς τὴν πρότασιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ ἐξωτερικοῦ ζητήματος, ἔθηκεν ὡς ὅρον τῆς ἀποδοχῆς του «Τὴν ἐμμονήν του ἐν τῇ ληφθείσῃ ἀποφάσει τῆς ὁριστικῆς ἀπομακρύνσεώς του ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ Πολιτικῆς».

Συγχρόνως ἐδημοσιεύθη ἐπιστολή του ἐν τῷ Λονδινίῳ Χρόνῳ ἐν ᾗ ἐδήλου ὅτι: «Ἡ εἰς τὸν Θρόνον ἐπάνοδος τοῦ ἐκθρονισθέντος Βασιλέως ἔθραυσε τὴν μετὰ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων συμμαχίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι δὲν ἤρκει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἁπλῆ ἔξωσις τοῦ Βασιλέως πρὸς ἀνασύνδεσιν τοῦ διασπασθέντος νήματος τῆς συμμαχίας της, ὡς δυστυχῶς, φαίνονται πιστεύοντες πολλοὶ ἐν Ἑλλάδι ἀνόητοι». Καὶ κατέληγε δηλῶν: «Ὀφείλω νὰ δηλώσω ὅτι δὲν ὁμιλῶ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, διότι δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τὴν ἐντολήν, ὅπως ἀντιπροσωπεύσω ταύτην ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πρὶν ἢ πεισθῶ ὅτι δύναμαι νὰ χρησιμεύσω εἴς τι. Ἀνέφερον ἤδη τὰς ἀπόψεις μου πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τολμῶ νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ γνώμη μου δὲν θὰ τὴν ἀφήσῃ ἀνεπηρέαστον. Ἂν δὲν προσχωρήσῃ εἰς τὰς ἀντιλήψεις μου θὰ ἀρνηθῶ νὰ ἀντιπροσωπεύσω αὐτήν».

Τὴν 29 δὲ Σ)βρίου, ἐδήλωσε ἐπισήμως τῷ Ἄγγλῳ Ὑπουργῷ τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι, «καθορισθείσης τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀποδεχθῇ ἤδη ἐπισήμως τὴν θέσιν Πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ». Τὴν ἑπομένην τῆς δηλώσεως ταύτης ἐγνωστοποιήθη ὅτι «μελετᾶται ἡ συγκρότησις συλλαλητηρίου

καθ' ὃ θὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ὁμόθυμος Λαϊκὴ ἐπιδοκιμασία τῶν σκοπῶν οὓς ἐπεδίωκεν ἡ Ἐπανάστασις».

Συγχρόνως ὁ ἔμπισθος συνεργάτης του Ν. Πολίτης, ἀρνηθεὶς κατ' ἀρχὰς νὰ δεχθῇ τὸ προσφερθὲν αὐτῷ χαρτοφυλάκιον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, δηλώσας ὅτι: «προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν Πατρίδα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ», μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀποδοχὴν τοῦ Βενιζέλου, ἀποδεχθεὶς καὶ οὗτος τὴν προσφοράν, ἀνεχώρησε δι' Ἑλλάδα. Διερχόμενος δὲ ἐκ Βρινδησίου, τὴν 2 Ὀκτωβρίου 1922, ἐν συνεντεύξει μετὰ ἀντιπροσώπου τοῦ «Ταχυδρόμου τῆς Ἀπουλίας» ἐδήλωσεν ὅτι «ὁ Ἀρχηγός του Βενιζέλος δὲν θὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔστω καὶ ἂν ἐψηφίζετο παρ' ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Ἐπέρριψε δὲ ἐπὶ τοῦ Γούναρη ἅπασαν τὴν εὐθύνην τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς. «Διότι ἐπὶ διετίαν ἐξηπάτα τὸ Στέμμα, τὸν Λαὸν καὶ τὴν Βουλήν, διαβεβαιῶν, ὅτι ἔχει ἐξησφαλισμένην τὴν ὑποστήριξιν τῶν Συμμάχων».

Εἰς δὲ τὰς Βενιζελικὰς ἐφημερίδας ἐδημοσιεύετο ταὐτοχρόνως τὸ ἑξῆς ἐκ Παρισίων τηλεγράφημα. «Εἰς τοὺς ἐνταῦθα πολιτικοὺς κύκλους κρατεῖ εἰσέτι ἡ ἐνιύπωσις, ἐκ πληροφοριῶν μεταδιδομένων ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι, ἡ διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπελθοῦσα μεταβολὴ οὐδόλως μετέβαλε τὴν πραγματικὴν πολιτικὴν κατάστασιν τὴν ὑφισταμένην ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ Νοεμβρίου. Πιστεύεται ἐπίσης ὅτι, τόσον ὁ τέως Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὅσον καὶ οἱ φανατικοί του ὀπαδοὶ δὲν θὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι πρὸς διατήρησιν τοῦ Μοναρχισμοῦ καὶ τῆς Κωνσταντινικῆς ἰδεολογίας. Συνέπεια δὲ τῶν ἀντιλήψεων τούτων, εἶναι καὶ ἡ ἐπιφυλακτικότης τὴν ὁποίαν τηροῦσιν εἰσέτι οἱ ἐπίσημοι Γαλλικοὶ κύκλοι, ἔναντι τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἑλλάδος, τῆς στάσεως ταύτης ἐπηρεαζούσης καὶ τὴν τῶν ἄλλων Συμμάχων».

Ἀπόφασις τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς

Μικρὸν μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Πολίτου εἰς Ἀθήνας, ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ συνελθοῦσα εἰς σύσκεψιν, ἐν ᾗ παρέστη οὗτος, ἐπαναλαβὼν ὅσα δημοσίως εἶπε περὶ Ἐπαναστάσεως, περὶ τῶν πρὸς αὐτὴν διαθέσεων τῶν Συμμάχων καὶ περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι. Καθ' ὁμόφωνον δ' ἀπόφασιν αὐτῆς, τὴν 5 Ὀκτωβρίου, ἐδημοσιεύθη Ἐπαναστατικὸν Διάταγμα ἀναιροῦν τὰ προηγουμένως ἀγγελθέντα

περὶ τῶν σκοπῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀναγγέλλον πρὸς τὸν Λαὸν ὅτι:

«Ἡ Ἐπανάστασις θεωρεῖ ἐπιβεβλημένην τὴν παραδειγματικὴν ποινικὴν τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ κατάρρευσις τοῦ Μικρασιατικοῦ Μετώπου, καὶ ἡ διεθνὴς καταδίκη τῆς Θράκης, ἡ ὁποία, δυστυχῶς, εἶχε προηγηθῆ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ τὸν ὁριστικὸν ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν θάνατον τῶν πρωτουργῶν τῆς καταστροφῆς».

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀνωτέρω Διαγγέλματος, ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ἀπετάνθη πρὸς τὸν Ἀντιστράτ. Καλλάρην διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνακρίσεων, ὅστις ἠρνήθη, δηλώσας ὅτι: «Διὰ τὴν ἐνέργειαν ἀνακρίσεων καὶ ἀποπεράτωσιν αὐτῶν ἐδεῖτο ἑξαμήνου προθεσμίας». Παρομοίαν προβαλὼν ἀντίρρησιν, ἠρνήθη καὶ ὁ Ἀντιστράτ. Ζυμβρακάκης Ἐμ. Ἐθελοντὴς δ' ἀνακριτὴς προσφερθεὶς ὁ Ὑποστράτ. Πάγκαλος ἀπετέλεσε μετὰ τῶν Συνταγματαρχῶν Καλογερᾶ καὶ Λούφα τὴν ἀδέκαστον ἀνακριτικὴν Τριάδα, ἐπὶ τῷ ὅρῳ γενομένῳ παρὰ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀποδεκτῷ, ὅτι: «Οἱ ἔνοχοι θὰ παρεπέμποντο συμφώνως πρὸς τὸ ἐκδοθησόμενον πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων. Θὰ διεξήγετο δίκη ἐν τῷ Στρατοδικείῳ, καὶ ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ ἀσυζητητεὶ θὰ ἐξετελεῖτο, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη».

Τὴν 15 δὲ Ὀκτωβρίου, προσήχθησαν πρὸς ἀνάκρισιν ὑπὸ ἰσχυρὰν κουστωδίαν, οἱ Γούναρης καὶ Πρωτοπαπαδάκης ἐνώπιον τοῦ Ὑποστρατ. Παγκάλου ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων. Οἱ Ν. Θεοτόκης καὶ Ξ. Στρατηγὸς ἐνώπιον τοῦ Σανταγμ. Καλογερᾶ ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς. Καὶ ὁ Γ. Μπαλτατζῆς ἐνώπιον τοῦ Συνταγμ. Λούφα.

Συγκρότησις Συλλαλητηρίου

Ἡ Ἐπανάστασις, ἵνα περιβληθῇ τὸ κῦρος τῆς Λαϊκῆς θελήσεως, τὸ ἀποφασισθὲν κατὰ τῶν ἐγκαθείρκτων ἔγκλημα καὶ πρὸς μετάθεσιν τῆς εὐθύνης ἐπὶ τοῦ Λαοῦ, ἐσκηνοθέτησε, μετὰ μακρὰν συζήτησιν μετὰ τοῦ Προέδρου τῶν Συντεχνιῶν καὶ λοιπῶν Σωματείων, τὴν συγκρότησιν συλλαλητηρίου οὗτινος ἡγήθη ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐπιμελητηρίου Σ. Χαρίλαος, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου συνέβαλε σημαντικῶς καὶ ὁ Βασιλόφρων Τύπος ἐξαναγκασθείς.

῾Ο Λαὸς ἀγνοῶν τὰς παρασκηνιακὰς ἐνεργείας καὶ μὴ ὑποψιαζόμενος τὰ παραπειστικὰ μέσα ἅτινα μετεχειρίσθη ἡ ᾿Επανάστασις πρὸς τὰς ἐπαγγελματικὰς ὀργανώσεις καὶ τὸν Τύπον, προσῆλθεν ἀθρόως, προθύμως καὶ ἀνυπόπτως ἐν ἐπιβλητικῷ ἀριθμῷ, τὴν δείλην τῆς Κυριακῆς 9 ᾿Οκτωβρίου ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν ᾿Ανακτόρων. «῞Οπως ἐκδηλώσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ διὰ τὴν ὁριστικὴν γεφύρωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ χάσματος καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν τῆς ᾿Επαναστάσεως πρὸς διάσωσιν τοῦ ᾿Εθνικοῦ ἐδάφους».

῾Ο Προεδρεύων τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας τῶν ἐπαγγελματιῶν, διερμηνεύων πιστῶς τὸ πραγματικὸν φρόνημα τῶν διαδηλωτῶν προσφωνήσας τὸν ᾿Αρχηγὸν τῆς ᾿Επαναστάσεως Συνταγμ. Γονατᾶν, εἶπεν: «᾿Ηδελφωμένος καὶ μὲ ὑψωμένον τὸ ᾿Εθνικὸν φρόνημα ὁ ῾Ελληνικὸς Λαὸς βεβαιοῖ ὑμᾶς, ὅτι πᾶσαν θὰ παράσχῃ ὑμῖν ἐνίσχυσιν πρὸς ἀνασυγκρότησιν τοῦ Στρατεύματος. Ποιεῖται δὲ θερμὴν σύστασιν πρὸς τὴν ᾿Επανάστασιν, ὅπως πατάξῃ ἀμειλίκτως τοὺς λιποψυχήσαντας ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀποφυγόντας νὰ χύσωσιν τὸ αἷμά των ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Κυανολεύκου.

»Τὸ ψήφισμα ὅπερ θέλει ἀμέσως ἀναγνώσει ὁ Πρόεδρος τοῦ ᾿Εργατικοῦ Κέντρου ᾿Αθηνῶν ἀποτελεῖ, ᾿Αρχηγέ, τὸ ᾿Εθνικὸν Συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ ῾Ελληνικοῦ Λαοῦ καὶ τῆς ᾿Επαναστάσεως».

Εἶτα ὁ Πρόεδρος τοῦ ᾿Εργατικοῦ Κέντρου ᾿Αθηνῶν Βρεττὸς ἀνέγνω τὸ ψήφισμα ὅπερ μετὰ πολλὰς συζητήσεις μετὰ τῆς ᾿Επαναστατικῆς ᾿Επιτροπῆς, ἔχει οὕτως:

«῾Ο Λαὸς ᾿Αθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περιχώρων, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐκπροσωπεῖ καὶ τὸ αἴσθημα καὶ τὸ φρόνημα σύμπαντος τοῦ ῾Ελληνικοῦ Λαοῦ, συνελθών, σήμερον 9 ᾿Οκτωβρίου, ἡμέραν Κυριακὴν εἰς πάνδημον συναγερμὸν

Ψηφίζει

α) ῾Ο ῾Ελληνικὸς Λαὸς δεχθεὶς ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ὁμοφώνως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὰς ἀρχὰς τῆς ῾Επαναστάσεως, κυροῖ διὰ τοῦ σημερινοῦ πανδήμου ᾿Εθνικοῦ συλλαλητηρίου τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ἀποφασισμένος ἅμα, ἐν ἀπολύτῳ συμπνοίᾳ, νὰ ἐνισχύσῃ μὲ πᾶσαν θυσίαν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς ᾿Εθνικῆς ᾿Αμύνης καὶ τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ Κράτους.

β) ᾿Επικροτεῖ τὸν ἐξαναγκασμὸν εἰς παραίτησιν τοῦ Βασιλέως

Κωνσταντίνου μὴ δυναμένου ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ ἐπανέλθῃ πλέον ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου·

γ) Διακηρύττει ἀσάλευτον τὴν πίστιν αὐτοῦ ὅτι, ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι πλησίον τῶν φυσικῶν της καὶ ἐκ παραδόσεως φίλων καὶ Συμμάχων, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὁποίων ἐπολέμησε. Ζητεῖ δὲ ἵνα παρ' αὐτῆς καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἄρσιν πάσης ἐκ τοῦ προσφάτου παρελθόντος δυσπιστίας,

δ) Ἐκφράζει τὸν βαθύτατον πόνον καὶ τὴν ἀλληλεγγύην του πρὸς τοὺς ἀμεσώτερον πληγέντας ἐκ τῆς Ἐθνικῆς συμφορᾶς Μικρασιάτας καὶ Θράκας.

ε) Ἐντέλλεται ἵνα ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιδόσῃ τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπήν, τὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς Ἀντιπροσώπους τῶν Συμμάχων Δυνάμεων».

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ψηφίσματος, ὡμίλησεν ὁ τυπικὸς Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγματ. Γονατᾶς Σ. μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς προσιδιαζούσης αὐτῷ κρυψινοίας, ἀοριστίας καὶ ἐπιφυλακτικότητος, καταστρέψας τὸν λόγον, διὰ τῆς ἀνειλικρινεστάτης καὶ ἀπατηλῆς εὐχῆς, εἰπών :

«Ἐμμείνατε καὶ σεῖς σταθεροὶ εἰς τὴν σημερινὴν ὡραίαν χειρονομίαν σας, φανῆτε ἀνώτεροι προσωπικῶν ἐπιδράσεων καὶ μὴ καμφθῆτε πρὸ τῶν παρουσιαζομένων δυσκολιῶν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ προγράμματος. Ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι ἡ Πατρίς μας κινδυνεύει εἰσέτι σοβαρῶς καὶ ἠνωμένοι ἄς ἐργασθῶμεν διὰ νὰ τὴν σώσωμεν. Ἡ σημερινὴ ἡμέρα ἄς σημάνῃ τὴν νίκην τοῦ ἁγνοῦ πατριωτισμοῦ, ἔναντι τοῦ εὐτελοῦς συμφέροντος καὶ ἄς ἀποτελέσῃ ἱστορικὸν σταθμὸν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἔθνους μας. Ἡ σημερινὴ διακοπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ πένθους μας, ἄς γίνῃ ἀπαρχὴ νὰ σβεσθῇ τοῦτο ἐντελῶς καὶ ἡ ὡραία Πατρίς μας, διὰ τῶν κοινῶν προσπαθειῶν μας ἄς καταλάβῃ καὶ πάλιν ἐν τῷ κόσμῳ τὴν θέσιν ἡ ὁποία τῇ ἀνήκει».

Μετὰ τὸν τυπικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀρχηγόν, ὡμίλησεν ὁ πραγματικὸς τοιοῦτος Συνταγματ. Πλαστήρας Ν. ὅστις καὶ ἀπεκάλυψε, διὰ τοῦ λόγου του, τὴν ἐνέδραν ἣν ἔστησαν εἰς τὸν ἀνύποπτον καὶ ἀπονήρευτον Λαὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καὶ τοὺς Προέδρους τῶν Συντεχνιῶν καὶ τῶν Σωματείων, οἱ Σύμβουλοι τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἐξήγγειλε τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς αὐτῆς, εἰπών :

«Ἡ Ἐπανάστασις θὰ κάμῃ ὁλόκληρον τὸ καθῆκον της. Θὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ Παρελθόν. Θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ Παρόν· Θὰ παρασκευάσῃ τὸ

Μέλλον. Οἱ μεγάλοι ἔνοχοι θὰ τιμωρηθῶσιν. Ἡ τραγῳδία διὰ νὰ λήξῃ χρειάζεται κάθαρσιν. Χρειάζεται ἐξιλασμοὺς καὶ ἐξαγνισμούς. Χρειάζεται πάλιν ὑγεία εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Χρειάζεται τὸ παράδειγμα καὶ ἡ παράδοσις εἰς τὸν τόπον αὐτόν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῆς Πατρίδος δὲν δύνανται νὰ μένουν ἀσύδοτοι, ἀλλὰ κολάζονται».

Τὸν λόγον τοῦ Συνταγματ. Πλαστήρα ἐπέστεψαν ἀραιαὶ ἐπευφημίαι ὑπὲρ τῆς Ἐπαναστάσεως μεταξὺ τῶν ὁποίων ἠκούοντο ἐλάχισται κραυγαὶ τῶν ἐγκαθέτων: «Θάνατος εἰς τοὺς προδότας». Οἵτινες σχηματίσαντες διαδήλωσιν κατηυθύνθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Βενιζέλου, ὅπου ἐγένοντο δεκτοὶ διὰ χειροκροτημάτων καὶ ὁλοψύχων ἐπιδοκιμασιῶν. Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν Βενιζελικῶν ἐφημερίδων, ὅπου ἔτυχον τῆς αὐτῆς ἐγκαρδίου καὶ ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς.

Τὰ μέλη τῆς ὀργανωτικῆς τοῦ Συλλαλητηρίου Ἐπιτροπῆς κατάπληκτα ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Συνταγμ. Πλαστήρα καὶ τῆς ἀποκαλυφθείσης ἐνέδρας ἐν ᾗ τόσον εὐπίστως καὶ ἀπονηρεύτως ἔπεσαν, μετέβησαν καὶ ἐπέδωκαν τὸ Ψήφισμα εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν εἰς ὃν ἐδήλωσαν ὅτι:

«Οἱ πόθοι τοῦ διαδηλώσαντος τὰ φρονήματά του Λαοῦ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, περιελαμβάνοντο πιστότατα καὶ πληρέστατα εἰς τὸ συνταχθὲν Ψήφισμα». Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβον καὶ εἰς τοὺς ξένους Πρεσβευτὰς ἐξ ὧν ὁ τῆς Ἀγγλίας Λίντλεϋ, ἐποιήσατο αὐτοῖς τὴν ἑξῆς δήλωσιν:

«Κύριοι! Εὐχαριστῶ τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ τὸν Λαὸν διὰ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Ψηφίσματος τὸ ὁποῖον θὰ σπεύσω νὰ τηλεγραφήσω πρὸς τὴν Κυβέρνησίν μου. Ἐὰν μοῦ ἐπιτρέπετε νὰ σᾶς συμβουλεύσω, θὰ σᾶς ἔλεγον ὅτι: Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, πρέπει ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ εἶσθε ἡνωμένοι. Ἡ Χώρα σας μοὶ ἀρέσκει πολύ, καὶ ὅταν ἡ Εἰρήνη ἀποκατασταθῇ, θὰ τὴν ἐπισκεφθῶ εἰς τὰς Ἐπαρχίας της».

Ὁ δὲ τῆς Ρουμανίας Τζοβάρα, ἐδήλωσε: «Περιττὸν εἶναι νὰ διαβεβαιώσω τὴν Ἐπιτροπὴν περὶ τῶν ἐγκαρδίων αἰσθημάτων τοῦ Ρουμανικοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, μεθ' οὗ δεσμοὶ πολλοὶ συνδέουσιν αὐτόν, τελευταίως δὲ καὶ Δυναστικοί. Συνιστῶ δέ, ὡς εἰλικρινὴς φίλος τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐνστερνισθῆτε τὸ Ἔμβλημα. Ἡ ἰσχὺς ἐν τῇ ἑνώσει. Ἵνα ἴδω τάχιστα τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ τοῦ Θρόνου τῆς ὁποίας, Ρουμανὶς Πριγκήπισσα ἀνῆλθεν, ἔνδοξον καὶ εὐτυχῆ». Εἰς τὰς λοιπὰς Πρεσβείας τὸ ψήφισμα ἐγένετο δεκτὸν μετὰ τῆς συνήθους αὐστηρᾶς ἐθυμοτυπίας.

Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Λοῦρος συγκαλέσας τὴν Σύγκλητον ἐπρότεινεν αὐτῇ, ὅτι ἡ κορυφὴ τῆς διανοουμένης τάξεως εἶχε καθῆκον ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς μελετωμένης δολοφονίας τῶν Ἕξ. Ἡ Σύγκλητος ὁμοφώνως ἀποδεξαμένη τὴν πρότασιν τοῦ Πρυτάνεως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῦ μεταβᾶσα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, παρουσιάσθη εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγμ. Πλαστήραν. Ὁ Πρύτανις λαβὼν τὸν λόγον διεμαρτυρήθη ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὴν μελετωμένην πρᾶξιν, ἥτις θὰ παραμείνῃ στίγμα αἰώνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Τὰ αὐτὰ ἐπανέλαβον καὶ ἅπαντες οἱ Συγκλητικοί. Ὁ Συνταγμ. Πλαστήρας ἀπαντῶν ἐδήλωσεν ὅτι «Ἡ δικαιοσύνη τῆς Πατρίδος θὰ πράξῃ τὸ καθῆκόν της». Ὁ Πρύτανις εἰς τὴν δήλωσιν ταύτην ἀπήντησεν : «Ἡ δικαιοσύνη τῆς Πατρίδος, κ. Ἀρχηγέ, σήμερον εἶσθε ὑμεῖς καὶ σκεφθῆτε ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη θὰ βαρύνῃ ἀποκλειστικῶς ὑμᾶς καὶ οὐχὶ τὴν δικαιοσύνην τῆς Πατρίδος. Ὑμεῖς θὰ φέρετε τὸ βάρος πράξεως ἥτις θὰ ἀποτελέσῃ ἀνεξάλειπτον στίγμα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα». Μετὰ τὸν ἠθικὸν κόλαφον τοῦτον, ἀπῆλθον.

Ἀνάκρισις

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ν. Πολίτου εἰς Ἀθήνας, αἱ συνθῆκαι τῆς κρατήσεως τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἀβέρωφ καθειρχθέντων ὁσημέραι καθίσταντο δυσμενέστεραι. Ἡ καταρτισθεῖσα κατὰ τῶν ὑπαιτίων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἀνακριτικὴ ἐπιτροπή, ἐστρέφετο πλέον φανερὰ ἐναντίον αὐτῶν. Ἐγγὺς δὲ ἦτο ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὸ Μεσαιωνικὸν μαρτύριον τῆς ἀπομονώσεως.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπαναστάσεως δι' ἧς συνιστᾶτο ἡ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἐδημοσιεύθη, τὴν 5 Ὀκτωβρίου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ νέου Διαγγέλματος αὐτῆς, ἔχουσα οὕτως.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπαναστάσεως

«Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ Προγράμματος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ κρίνουσα ἀναγκαίαν καὶ ἐπείγουσαν τὴν διακρίβωσιν τῶν ὑπευθύνων τῆς τελευταίας Ἐθνικῆς συμφορᾶς, Στρατιωτικῶν καὶ μὴ καὶ τὴν ταχίστην τιμωρίαν αὐτῶν, ἀποφασίζει τὴν συγκρότησιν ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑπὸ τὴν Προεδρίαν

'Ανωτάτων 'Αξιωματικῶν, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν Μελῶν αὐτῆς διοριζομένων παρὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

»'Η 'Ανακριτικὴ 'Επιτροπὴ διὰ τῶν Μελῶν της θὰ ἐνεργήσῃ τὸ ταχύτερον εὐρεῖαν ἀνάκρισιν, δυναμένη πρὸς τοῦτο νὰ καλῇ μάρτυρας καὶ κατηγορουμένους, νὰ διατάσσῃ τὴν σύλληψιν καὶ προφυλάκισιν ἀτόμων διὰ διαταγῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς, νὰ ἀναθέτῃ εἰς 'Αξιωματικοὺς καὶ Δικαστικοὺς ὑπαλλήλους τὴν ἐξέτασιν μαρτύρων καὶ κατηγορουμένων καὶ, ἐν γένει, τὴν ἐνέργειαν ἀνακριτικῶν πράξεων, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς Ποινικῆς Δικονομίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἐφικτόν.

»'Ο Πρόεδρος τῆς 'Επιτροπῆς συγκεντρῶν τὰ στοιχεῖα ἐνοχῆς κατὰ τῶν ὑπαιτίων, θὰ ὑποβάλλῃ δι' ἐκθέσεών του ἑκάστοτε τὰ πορίσματά του πρὸς τὴν 'Επαναστατικὴν 'Επιτροπήν, ἥτις θὰ ἀποφασίζῃ περὶ τῆς παραπομπῆς ἢ μὴ τούτων εἰς ἔκτακτον Στρατοδικεῖον, συμφώνως πρὸς ἐκδοθησομένην διαταγήν της, δι' ἧς θέλουσι καθορισθῇ τὰ τῆς συστάσεως τούτου, τῆς τηρητέας διαδικασίας καὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεών του.

»Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἀνακρίσεων ὁ Πρόεδρος τῆς ἀνακριτικῆς 'Επιτροπῆς θὰ ὑποβάλῃ γενικὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς σχετικῆς εὐθύνης ἑκάστου».

Τὴν 12 'Οκτωβρίου, ἡ 'Επαναστατικὴ 'Επιτροπὴ εἰσήγαγεν εἰς τὸ 'Υπουργικὸν Συμβούλιον τὸ Διάταγμα περὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἐκτάκτου Στρατοδικείου ὅπερ θὰ ἐδίκαζε τοὺς κατηγορουμένους, ὡς ὑπαιτίους διὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν. Κατὰ τοῦτο, συνεζητήθη ὁ καθορισμὸς τῶν διαφόρων ποινῶν. 'Ο Διομήδης προέτεινεν ὅπως θεσπισθῇ καὶ ἡ ποινὴ τῆς 'Υπερορίας, ἐλπίζων, ὅτι θὰ κατωρθοῦτο νὰ περιορισθῇ ἡ ἀπόφασις εἰς αὐτήν.

Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπεστήριξαν καὶ οἱ 'Υπουργοὶ Καλλιγᾶς καὶ Χρηστομάνος καὶ ἐφαίνετο αὕτη ἐπικρατοῦσα. Ὅτε, ὁ ἐν τῷ μεταξὺ παρεισφρύσας εἰς τὴν σύσκεψιν 'Υποστράτηγος Πάγκαλος ἐξαναστάς, ἐτόνισεν ἐν θυμῷ ὅτι «τὸ τοιοῦτον εἶναι κωμῳδία, διότι θὰ ἐπαναληφθῇ ἐν ταξείδιον τοῦ Γούναρη εἰς τὴν Κορσικήν». 'Ο 'Υπουργὸς ὅμως τῶν 'Εξωτερικῶν Ν. Πολίτης παρεμβὰς καὶ θωπεύων φιλικώτατα τὸν μαινόμενον 'Αχιλλέα, εἶπεν αὐτῷ: «'Εστὲ ἥσυχος, Στρατηγέ μου. Ὅλα εἶναι ἕτοιμα, ὅλα θὰ τελειώσωσι».

Τὴν 6 Νοεμβρίου, παραιτηθεὶς ὁ Χρηστομάνος καὶ μεταβὰς εἰς Μόναχον, ἀφηγήθη ἐπακριβῶς τὴν ἀνωτέρω σκη-

νὴν εἰς συγκέντρωσιν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ ὁ Βουλευτὴς Βόλου Πάντος, ἀδελφὸς τοῦ ἰδιαιτέρου ἰατροῦ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἐπιστρέφων δὲ εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰ μέσα Δεκεμβρίου 1922, ἐπανέλαβε ταύτην ἐν Σέρραις κατὰ τὸ δεῖπνον τὸ παρατεθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πολιτευομένου Χ. Καρατζᾶ.

Οἱ κατηγορούμενοι, ἐπικειμένης τῆς δίκης των, ἠσχολήθησαν εἰς τὴν πρόσληψιν τῶν συνηγόρων των, οἵτινες ὡρίσθησαν οἱ δικηγόροι Σωτηριάδης, Οἰκονομίδης, Τσουκαλᾶς, Νοταρᾶς, Ρωμάνος, Μπαληγούρας καὶ Πουλίτσας, καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου ὑπερασπίσεως, καταρτισθέντος οὕτως:

α) Οὐδέποτε αἱ Δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμπολεμήσωσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας βλέψεων αὐτῆς.

β) Ὅτι, ἀπεναντίας ρητῶς ἐδήλωσαν εἰς αὐτὴν ἀποδεχθεῖσαν τοῦτο, ὅτι μόνον διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπικουρίας αὐτῶν, ἤθελεν ἐπιβάλη τὴν Συνθήκην τῶν Σεβρῶν.

γ) Ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, παρέσχε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι εἶναι μόνη ἐπαρκὴς νὰ ἐπιβάλῃ ταύτην.

δ) Ὅτι, ἄνευ τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης, οὐδεμία τῶν Μ. Δυνάμεων ἐδέχετο τὴν διατύπωσιν τῆς Συνθήκης, οἵα αὕτη ἐγένετο. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπεκυρώθη αὕτη, ἀναβληθείσης τῆς ἐπικυρώσεως μέχρι τῆς καταδείξεως τῆς ἐπαρκείας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐπιβολὴν ταύτης.

ε) Ὅτι, καὶ κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ κατόπιν μέχρι τῆς ἀποβάσεως τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐλήφθησαν μέτρα ἐξασφαλίζοντα τὸν ἀφοπλισμὸν τῆς Τουρκίας.

στ) Ὅτι, ἀπὸ τῆς ἀποβιβάσεως αὐτῆς καὶ κατόπιν, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς παρεκωλύθη, συνεπείᾳ ἐπιβληθέντων ὑπὸ τῶν Συμμάχων περιορισμῶν, ἐπὶ περίπου διετίαν καὶ δὲν ἐπεχείρησε τὸ ἀπολύτως ἐπιβεβλημένον ἔργον, νὰ προλάβῃ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν Κεμαλικῶν δυνάμεων.

ζ) Ὅτι, ἡ προνοεμβριανὴ Κυβέρνησις ᾐσθάνετο ἀδυναμίαν ἐπαυξήσεως τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀντιπολιτεύσεως πρὸς ἐπαύξησιν αὐτῶν, ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν τότε Κυβέρνησιν δυσμενείας καὶ δυσπιστίας τοῦ Λαοῦ.

η) Ὅτι, ἡ Διάσκεψις τοῦ Λονδίνου, τὸν Φεβρουάριον 1921, ἐπὶ

σκοπῷ τροποποιήσεως τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν, εἶναι περαιτέρω ἐξέλιξις, ἐντελῶς ἀνεξάρτητος τῆς ἐπελθούσης κατὰ Νοέμβριον ἐν Ἑλλάδι μεταβολῆς τῶν κρατουσῶν ροπῶν παρὰ τοῖς Συμμάχοις, πρό, κατά, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

θ) Ὅτι, αἱ ροπαὶ αὗται ἐξηκολούθησαν αἱ αὐταί, εὐμενεῖς ἢ δυσμενεῖς, οἷαι καὶ πρὸ τῆς Νοεμβριανῆς μεταβολῆς».

Ἐπαναστατικὸν Διάγγελμα τοῦ Στρατοδικείου

Τὴν 14 Ὀκτωβρίου, ἐδημοσιεύθη τὸ Ἐπαναστατικὸν Διάταγμα τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ Στρατοδικείου ὅπερ περιελάμβανε καὶ τὴν ποινὴν τῆς ὑπερορίας. Συγχρόνως ἐδημοσιεύθη καὶ ἡ ἀνακοίνωσις τῆς ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ σύλληψις τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου. Ἐπικειμένης δὲ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνακρίσεως ἀπεμόνωσαν τοὺς ἐγκαθείρκτους, τοποθετήσαντες αὐτοὺς εἰς χωριστὰ κελλία εὑρισκόμενα εἰς διάφορα διαμερίσματα τῶν φυλακῶν.

Ἡ ἀπομόνωσις ὑπῆρξεν αὐστηροτάτη καὶ σκληροτάτη, ὑποχρεωθέντων τῶν κρατουμένων νὰ διατηρῶσι τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς ἄσβεστον καθ᾽ ἅπασαν τὴν νύκτα. Εἰς τὰς θύρας τῶν κελλίων ἠνοίχθησαν ὠπαί, δι᾽ ὧν οἱ φρουροὶ παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς κινήσεις τῶν ἐγκαθείρκτων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγορεύθη πᾶσα αἴτησις, πᾶσα ὁμιλία καὶ πᾶσα οἱαδήποτε ἐπικοινωνία.

Τὴν 15 Ὀκτωβρίου, ἤρχισαν αἱ ἀπολογίαι τῶν κατηγορουμένων ὑπὸ ἰσχυρὰν κουστωδίαν προσαχθέντων πρὸ τῶν ἀνακριτῶν. Τὸ κατηγορητήριον ἀπαρτίζον συνοθύλευμα τῶν πολλάκις ἀναμασηθέντων, περιελάμβανε 15 ἄρθρα, εἰς ὃ ὁ Γούναρης ἀπήντησε δι᾽ ὑπομνήματος ἀνατρέψαντος δι᾽ ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων τῆς ἀτέγκτου πραγματικότητος, ὅπερ ἦτο καὶ ἡ μόνη ἀπάντησις αὐτοῦ. Καθόσον, μετ᾽ ὀλίγον, σοβαρῶς ἀσθενήσας δὲν ἠδυνήθη ἐπ᾽ ἀκροατηρίῳ νὰ ἀπολογηθῇ.

Τὴν 18 Ὀκτωβρίου, ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτι ἡ δίκη κατὰ τῶν ὑπευθύνων, θὰ διηρεῖτο εἰς τέσσαρα στάδια. Κατὰ τὸ πρῶτον, θὰ ἐδικάζοντο οἱ Πολιτικοὶ ὑπεύθυνοι καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος. Κατὰ τὸ δεύτερον, οἱ Στρατιωτικοὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκαταλείψη τὰς θέσεις των ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ τὸ τρίτον, οἱ ἐνεχόμενοι εἰς στρατιωτικὰς καταχρήσεις. Καὶ κατὰ τὸ τέταρτον, οἱ ὑπεύθυνοι εἰς ὑπέρβασιν καθήκοντος.

Τὴν 21 Ὀκτωβρίου, ἡ ἀνακριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀνεκοίνωσεν ὅτι:

«Ἐκ τῆς προόδου τῶν ἀνακρίσεων διεπιστώθη ἡ ἀνάγκη τῆς καταθέσεως τοῦ πρώην Βασιλέως, ἵνα διαφωτισθῇ ἡ ἀνάκρισις ἐπί τινων προκυψάτων ἐκ τῆς πορείας τῆς ἀναχρίσεως ζητημάτων. Πρὸς τοῦτο θὰ ληφθῇ ἡ κατάθεσις τοῦ τέως Βασιλέως ὑπὸ μέλους πιθανῶς τῆς ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς, μεταβαίνοντος ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἰταλίαν. Ὁ τέως Βασιλεὺς θὰ κληθῇ ὅπως ἀπαντήσῃ ἐπὶ τῶν ἀκολούθων δύο ἐρωτημάτων:

α) Ἐὰν εἶχεν ἀνακοινωθῇ αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀπαίτησις τῶν Συμμάχων ἦτο νὰ παραιτηθῇ, παρέμεινε δὲ εἰς τὸν Θρόνον καίτοι ἐγνώριζε τοῦτο.

β) Ἐὰν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σαγγαρίου ἤσκει πραγματικὴν Ἀρχιστρατηγίαν.

Ἐὰν ἤθελον προκύψῃ στοιχεῖα ἐνοχῆς κατὰ τοῦ τέως Βασιλέως, θὰ παραπεμφθῇ εἰς δίκην».

Πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων

Ἡ Ἀνακριτικὴ Ἐπιτροπή, τὴν 23 Ὀκτωβρίου, ὑπέβαλε πρὸς τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων καὶ συγχρόνως ἔληξε ἡ ἀπομόνωσις τῶν κατηγορουμένων μεταφερθέντων καὶ πάλιν εἰς τὰ περὶ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς φαρμακαποθήκης δωμάτια, τοῦ ἐπὶ τῆς προσόψεως ἀνωτέρου διαμερίσματος τῶν φυλακῶν, ὑπὸ ὅρους ἐπιτηρήσεως κατὰ πολὺ αὐστηροτέρους. Μετὰ τὴν 6 ἑσπερινὴν ὥραν, περιωρίζετο ἕκαστος ἐν τῷ δωματίῳ του. Οἱ διάδρομοι τῶν φυλακῶν ἐπληροῦντο χωροφυλάκων ἐντεταλμένων τὴν ἄγρυπνον καὶ αὐστηρὰν παρακολούθησιν τῶν ἐγκαθείρκτων καί, πλὴν τῶν ὅπλων, ἐφωδιασμένων καὶ διὰ χειροβομβίδων.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου, ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ἐδημοσίευσε τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς, ἀποτελουμένης ὑπὸ συντόμου ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως, περιλαμβανούσης τὰ πολλάκις ἀναμασηθέντα, τῆς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐφαρμοσθείσης Βενιζελικῆς πολιτικῆς. Τοῦ πρώτου κεφαλαίου ἐν ᾧ ἀνελύετο κατὰ τρόπον, τόσῳ ἀνακριβῆ ὅσῳ ἀνί-

ερον καὶ ἐμπαθῆ ἡ ἐνοχὴ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἤτε Πολιτικὴ καὶ ἡ Στρατιωτική, ἀπὸ τοῦ 1916 καὶ μετέπειτα. Τοῦ δευτέρου κεφαλαίου ἐν ᾧ ἐπανελαμβάνετο τὸ ἀπαγγελθὲν κατὰ τῶν κατηγορουμένων κατηγορητήριον. Τοῦ πορίσματος τοῦ ἀνασκευάζοντος τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν κατηγορουμένων καὶ ὑποστηρίζοντος τὰ ἐκ τῆς ἐνεργηθείσης ἀνακρίσεως συμπεράσματα καὶ προσθέτοντος εἰς ἀπάντησιν τῆς ὑποδείξεως τοῦ Γούναρη, ὅτι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Πολιτεύματος ἔδει νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, τὰ ἑξῆς :

«Τὸ Ἔθνος ὀρθούμενον αἱματοσταγές, κρεουργημένον, ἀλλ' ἀδυσώπητον ἐνώπιόν του, ζητεῖ παρ' αὐτοῦ καὶ τῶν συνεργατῶν του δικαιοσύνην διὰ τὴν προδοσίαν καὶ τιμωρίαν διὰ τὸ ἔγκλημα. Καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἔθνους τὴν δικαιοσύνην ταύτην ἡ Ἐπανάστασις θὰ τὴν δώσῃ».

Καὶ κατέληγε βεβαιοῦν ὅτι: «Ἡ Ἑλλὰς εὐτυχής, ἔνδοξος καὶ πλουσία τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ἐμπνέουσα πράγματι τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς φίλους καὶ Συμμάχους καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἐχθρούς, μεταβάλλεται αἴφνης εἰς ἐξουθένωμα Κράτους, ὡς ράκος λακτιζόμενον παρὰ πάντων. Τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τὸ ὁποῖον ἀνήγειρον αἱ μεγαλοφυεῖς Διπλωματικαὶ ἐπιτυχίαι καὶ αἱ θυσίαι καὶ τὸ αἷμα τῶν τόσων ἡρώων, κλονίζεται καὶ καταρρέει μετὰ πατάγου, καθ' ἣν στιγμὴν ἐστέφετο διὰ τῶν τελευταίων ἀκροκεράμων.

»Αἱμοστάζων, πενόμενος καὶ ἀλλόφρων ὁ ἀτυχὴς Λαὸς θέτει αὐτομάτως εἰς ἑαυτὸν τὸ ἐρώτημα. Ἀλλὰ διατί λοιπόν; Τίς ἔπταισε. Τίς πταίει ;»

Τὴν ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος τούτου ἀπάντησιν, κέκληται νὰ δόσῃ τὸ ἔκτακτον Στρατοδικεῖον.

Διὰ ταῦτα

Προτείνω τὴν, εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ ἐκτάκτου Στρατοδικείου διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ὑπαιτίων τῆς Ἐθνικῆς καταστροφῆς, παραπομπὴν τῶν κατηγορουμένων α) Δημητρίου Γούναρη, β) Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη, γ) Γεωργίου Μπαλτατζῆ, δ) Ξενοφῶντος Στρατηγοῦ, ε) Μιχαὴλ Γούδα, στ) Νικολάου Στράτου ζ) Νικολάου Θεοτόκη καὶ η) Γεωργίου Χατζανέστη.

Ἐπὶ παραβάσει τῶν ἄρθρων 124, 123 παράγραφος 4 καὶ 8 καὶ 58 τοῦ Κοινοῦ Ποινικοῦ Νόμου καὶ 194 παράγραφος α΄ καὶ δ΄ τῆς Στρατιωτικῆς Νομοθεσίας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1922

Ὁ Πρόεδρος

Θ. Πάγκαλος Ὑποστράτηγος

Τὰ Μέλη

Χ. Λούφας, Ι. Καλογερᾶς Συνταγμ.

Συγκρότησις Ἐκτάκτου Στρατοδικείου

Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπή, ἀποδεχθέντος τοῦ Ὑποστρατήγου Ὀθωναίου Α. τὴν προεδρείαν τοῦ ἐκτάκτου Στρατοδικείου, ἣν δὲν ἀπεδέχθη ὁ Ὑποστράτ. Τσιμικάλης Ε., τοῦ ἐκδικάσοντος τοὺς ὑπαιτίους τῆς Ἐθνικῆς καταστροφῆς, ἐπὶ τῇ ρητῇ ὑποσχέσει ὅτι: « ἡ ἀπόφασις θὰ ἐξετελεῖτο ἀσυζητητί, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη», τὴν 30 Ὀκτωβρίου ἐξέδωκε τὸ κάτωθι Ἐπαναστατικὸν Διάταγμα :

«Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀπὸ 13 καὶ 16 Ὀ)βρίου Ἐπαναστατικὰ Διατάγματα περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας ἐκτάκτου Στροτοδικείου, πρὸς ἐκδίκασιν τῶν κατὰ τῶν ὑπαιτίων τῆς Ἐθνικῆς καταστροφῆς κατηγοριῶν, διορίζομεν :

Τὸν Ὑποστράτηγον Ὀθωναῖον Α. Πρόεδρον, τὸν Ὑποναύαρχον Βούλγαρην ἀναπληρωτήν.

α) Τακτικὰ Μέλη. Τὺος Συνταγματ. Πεζικοῦ Φλωριὰν Δ. καὶ Παναγιωτόπουλον Α., Πυροβολικοῦ Χαβίνην Θ., Πλοίαρχον Γιαννηκώσταν Ι., Ἀντισυντ. Πυροβολικοῦ Μαμούρην Κ., Ἀντιπλοίαρχον Φραγκόπουλον Κ., Στρατιωτικὸν Δικαστικὸν Σύμβουλον β΄ Τάξεως Τσερούλην Κ., Ταγματάρχας Πεζικοῦ Γραβάνην Χ. καὶ Βακαλόπουλον Η. καὶ Λαχαγὸν Πεζικοῦ Κατσαράκην.

β) Ἀναπληρωματικὰ Μέλη. Δικαστικὸν Σύμβουλον α΄ Τάξεως Ζωγράφον Μ., Συνταγμ. Ἱππικοῦ Σκανδάλην Γ., Ἀντιπλοίαρχον Κανάρην Μ., Ὑποπλοιάρχους Ζάγκαν Α. καὶ Βουτσαρᾶν Θ. Ταγματάρχην Πεζικοῦ, Τσιότσιον Β. Λοχαγὸν Πεζικοῦ, Καραπαναγιώτην Β. καὶ Πυρολοβικοῦ Χαλόφτην Π.

γ) Τοὺς Συνταγματάρχας Πυροβολικοῦ Λασκαράκην Γ. καὶ Πεζι-

κοῦ Κωτούλαν Ι. Ταγματ. Πεζικοῦ Βεντήρην Κ. καὶ Λοχαγὸν Πεζικοῦ Χονδρὸν Γ. Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τακτικῶν καὶ ἀναπληρωματικῶν Μελῶν, ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τινων ἐκ τούτων, μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δίκης.

δ) Ἐπαναστατικοὺς Ἐπιτρόπους, Ζουρίδην Στρατιωτικὸν Σύμβουλον α΄ Τάξεως. Γρηγοριάδην Νεόκοσμον Συνταγματάρχην Πεζικοῦ καὶ Γεωργιάδην Ἐφέτην.

Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ
Σ. Γονατᾶς, Ν. Πλαστήρας, Λ. Σακελλαρόπουλος, Χατζηκυριάκος Γ.

Οἱ ὁρισθέντες μάρτυρες κατηγορίας ἀνήρχοντο εἰς 15, ὧν 8 κατὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ 7 κατὰ τῶν Πολιτικῶν.

Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μαρτύρων ἐδικαιοῦντο νὰ καλέσωσι πρὸς ὑπεράσπισίν των καὶ οἱ κατηγορούμενοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγορεύθη, κατὰ ρητὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ, νὰ ἐπικαλεσθῶσιν, πρὸς ἐξήγησιν τῆς πολιτικῆς των, ὡρισμένα ὑψίστης σημασίας διπλωματικὰ ἔγγραφα. Εἰς δὲ τὰς Ἐφημερίδας ἐπεβλήθη ἡ δημοσίευσις νόθου δελτίου πρακτικῶν ἐν ᾧ ἀπεκρύπτετο ἡ ἀλήθεια τῆς Δικαστικῆς δολοφονίας, ἡ ἐξεγείρασα τὴν συνείδησιν τῆς ἀνθρωπότητος ἁπαξαπάσης, ἡ παραμείνασα ἀνεξίτηλον εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος στίγμα.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 30 Ὀκτωβρίου, οἱ κατηγορούμενοι ἐπ' αὐτοκινήτων, προηγουμένων καὶ ἑπομένων τοιούτων πλήρων ἐνόπλων στρατιωτῶν μετὰ πολυβόλων, τῆς πόλεως τρομοκρατηθείσης, μετεφέρθησαν εἰς τὴν Βουλήν, ὅπου ἀνέμενον ὁμάδες Ἀνωτέρων καὶ Κατωτέρων Ἀξιωματικῶν.

Διὰ τὴν ἐνοίκισιν αὐτῶν διετέθη ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Βουλευτηρίου, δύο τῶν αἰθουσῶν τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ὑπνωτήριον καὶ τῆς ὑπολοίπου ὡς ἑστιατόριον. Ἅπαντα τὰ παράθυρα αὐτῶν καθηλώθησαν καὶ ἠσφαλίσθησαν διὰ ράβδων σιδηρῶν. Τοῦ φωτὸς δὲ τῆς ἡμέρας μὴ εἰσερχομένου, ἐφωτίζοντο αὗται δι' ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων νυχθημερόν.

Ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς διετέθη διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης, ἰσχυροτάτη δὲ στρατιωτικὴ δύναμις ἐγκατεστάθη ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτῆς. Εἰς τὸν διάδρομον δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου της, ἐτοποθετήθησαν πολυβόλα, καὶ πρὸ τοῦ διαμερίσματος τῶν ὑποδίκων ἐφρούρει διαρκῶς διμοιρία στρατιωτῶν μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην.

Συστάσεις τοῦ Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ

Ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Λύντλεϋ, ἐπικειμένης τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, «ἐφιστᾷ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Πολίτου, ἐπὶ τῶν κινδύνων οἵτινες ἠδύναντο νὰ προκύψωσι διὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Χώρας, καὶ ἐπὶ τῆς χειρίστης ἐντυπώσεως ἣν ἀφεύκτως θὰ προὐκάλει ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἡ εἰς θάνατον καταδίκη καὶ ἰδιαίτατα ἡ ἐκτέλεσις τῶν κατηγορουμένων». Οὗτος ἀπαντῶν ἐξήγησεν ὅτι: «Ἡ παραδειγματικὴ τιμωρία τῶν κατηγορο,υμένων ἦτο ρητὴ ἀξίωσις τῆς δημοσίας γνώμης». Τὴν 29 δὲ Ὀκτωβρίου, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ Ἐθνικοῦ ἐγκλήματος, ἐπέδωκε καὶ ἐπίσημον διακοίνωσιν τῆς Κυβερνήσεώς του, «ὅπως, ἐπισήμως καὶ κατὰ τὸν ἐνεργητικώτερον τρόπον, ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως κατὰ πάσης βαρβάρου καὶ ἐκδικητικῆς μεταχειρίσεως τῶν Πολιτικῶν ὑποδίκων». Συγχρόνως δὲ ἀνέγνωσεν αὐτῷ τηλεγράφημα τοῦ Ἄγγλου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ, δι᾽ οὗ οὗτος ἐποιεῖτο ἔκκλησιν εἰς τὰ προσωπικὰ αἰσθήματα αὐτοῦ, ζητῶν ἐγγράφους βεβαιώσεις ὅτι: «Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει οἱ κατηγορούμενοι θὰ ἐθανατοῦντο». Ὅστις ἠρνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὸ αἰτούμενον ὡς μὴ ἔχων, ὡς ἰσχυρίσθη, ἁρμοδιότητα πρὸς τοῦτο.

Διαθέσεις τοῦ Βενιζέλου

Τὴν 1ην Νοεμβρίου, μεταβὰς εἰς Λωζάννην, ὁ ἐν Παρισίοις διαμένων πρῴην Ὑπουργὸς Ῥέπουλης, συνέστησεν θερμῶς εἰς τὸν Βενιζέλον «νὰ τηλεγραφήσῃ πρὸς τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν ἀξιῶν, ὅπως, ἐπ᾽ οὐδενὶ λόγῳ, τυφεκισθῶσιν οἱ δικαζόμενοι. Μὴ εἰσακουόμενος δὲ ἢ μὴ λαμβάνων ἀπάντησιν, νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας, ἀναχωρῶν δὲ ἐκ Λωζάνης καὶ ἀφικνούμενος εἰς Ἀθήνας νὰ προσέλθῃ αὐτόκλητος μάρτυς εἰς τὸ Στρατοδικεῖον, προσπαθῶν, παντὶ σθένει, ὅπως σώσῃ τοὺς δικαζομένους». Εἰς ταῦτα ὁ Βενιζέλος ἀπήντησεν ἀφρίζων ἐκ θυμοῦ: «Δὲν θέλω νὰ ἀκούσω τίποτε οὐδὲ λέξιν περὶ αὐτῶν, ἀρνηθεὶς κατηγορηματικῶς πᾶσαν ἐπέμβασιν». Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἐν μεγίστῃ καταπλήξει, ὁ Ῥέπουλης εἰπὼν τελικῶς: «Ὥστε τόσον ἐπλανήθην δι᾽ ὑμᾶς, Κύριε

Πρόεδρε, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τόσα ἔτη ἀκολουθῶ;» Ἀνεχώρησεν πάραυτα εἰς Παρισίους.

Τὴν 4ην Νοεμβρίου, μεταβὰς ὁ Διομήδης εἰς Παρισίους καὶ συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Ρέπουλη, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὴν ἀκλόνητον πεποίθησίν του περὶ τῆς θανατώσεως τῶν δικαζομένων καὶ τὸν παρεκάλεσεν, ὅπως μεταβῶσιν ὁμοῦ πρὸς συνάντησιν τοῦ Βενιζέλου καὶ παρακαλέσωσιν αὐτὸν νὰ ἐπέμβῃ, «διότι μόνον ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ θὰ εἶχεν ἀποτέλεσμα». Καθόσον «οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἐκτέλεσιν Στρατιωτικοί, θέλουσι νὰ ἔχωσιν, ἐν προκειμένῳ, καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἣν καὶ ἐζήτησαν ἐμμέσως». Ὁ Ρέπουλης, ὅστις τὴν προηγουμένην εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ Λωζάνης, τῷ ἀπήντησεν. Εἶναι περιττόν, νὰ μεταβῇς εἰς Λωζάνην, μετέβην καὶ ἐγὼ καὶ εἶδον τὸν Βενιζέλον καὶ τῷ ἐξέθηκα τοὺς φόβους μου διὰ τὴν τύχην τῶν δικαζομένων. «Ἔ! φίλε μου, τοὺς Πολιτικοὺς θὰ τοὺς τυφεκίσωσι, διότι ὁ Βενιζέλος τὸ θέλει. Ὅταν ἐτόλμησα νὰ τῷ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν, ἠγέρθη μετὰ λύσσης ἐκ τῆς θέσεώς του κραυγάζων: «δὲν θέλω νὰ ἀκούσω τίποτε. Εἶναι τίγρις αἱμοβόρος». Μετὰ τὴν δήλωσιν ταύτην, ὁ Διομήδης θεωρήσας ματαίαν πᾶσαν περαιτέρω προσπάθειαν, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας.

Ξένος Διπλωμάτης ἐπισκεφθεὶς τὸν Μεταξᾶν ἐν Ν. Φαλήρῳ διαμένοντα, κατὰ τὴν συζήτησιν, εἶπεν αὐτῷ: «Θὰ τολμήσωσι νὰ ἀψηφήσωσι τὴν κραταιὰν Ἀγγλίαν ;» Οὗτος ἀτενίζων πρὸς τὸ πέλαγος ἐκ τοῦ παραθύρου, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν πολυσήμαντον ἀπάντησιν: «Δὲν βλέπω τὴν κραταιὰν Ἀγγλίαν!» Ἐννοῶν τὴν παρουσίαν Ἀγγλικῶν πολεμικῶν, ὅτε ὅλα θὰ ἐπρολαμβάνοντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ

Ἔναρξις τῆς δίκης

Τὴν 1 Νοεμβρίου 1922 ἡμέραν Δευτέραν, ἤρξατο ἡ δίκη, λαμβανομένης τῆς ταυτότητος τῶν κατηγορουμένων.

Δ. Γούναρης. Ἐτῶν 55, γεννηθεὶς ἐν Πάτραις, ἐπάγγελμα δικηγόρος, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Κατηγορηθεὶς ὡς Ὑπουργὸς τῆς Κυβερνήσεως Σκουλούδη.

Ν. Στράτος. Ἐτῶν 50 γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις, ἐπάγγελμα δικηγόρος, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀ-

ποπείρα συνωμοσίας κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Βενιζέλου, τῆς κατηγορίας ἀποδειχθείσης ἀβασίμου.

Π. Πρωτοπαπαδάκης. Ἐτῶν 61, γεννηθεὶς ἐν Ἀπειράνθῳ τῆς Νάξου, ἐπάγγελμα μηχανικός, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Ν. Θεοτόκης. Ἐτῶν 45, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἐπάγγελμα κτηματίας, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Γ. Μπαλτατζῆς. Ἐτῶν 45, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ, ἐπάγγελμα κτηματίας, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Ξ. Στρατηγός. Ἐτῶν 52, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρα, ἐπάγγελμα Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἀθωωθείς.

Μ. Γούδας. Ἐτῶν 54, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις, ἐπάγγελμα Ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Γ. Χατζανέστης. Ἐτῶν 58, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις, ἐπάγγελμα Ἀντιστράτηγος, χριστιανὸς ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Συνήγοροι τῶν κατηγορουμένων παρέστησαν οἱ δικηγόροι Τσουκαλᾶς, Σωτηριάδης Παπαληγούρας, Οἰκονομίδης, Νοταρᾶς καὶ Ρωμανός.

Μάρτυρες ἐκλήθησαν. Τῆς κατηγορίας. Οἱ Ἀντιστράτ. Παπούλας, Ὑποστράτ. Σουμίλας, Συνταγμ. Πάσσαρης Μ. καὶ Σπυρίδωνος Γ. Ἀνώτερος ἐπιμελητής, Βενετσανόπουλος Γ. Ταγματ. Σκυλλακάκης, Κοιμήσης καὶ Σπαῆς, Λοχαγ. Κανελλόπουλος, Διπλωματικὸς Ὑπάλληλος Ρέντης Κ. Ράλλης Γ. Πολιτευτὴς καὶ Νέγρης Φ. Γεωλόγος. Οἱ δύο τελευταῖοι προσῆλθον ἐθελονταί

Τῆς ὑπερασπίσεως. Οἱ Ὑποστράτηγοι Τριλίβας Ι. Ἀξελὸς Ἡρ. Πάλλης Κ. καὶ Ἑξαδάκτυλος Α., Συνταγμ. Βαλέτας Γ. καὶ Ραγκαβῆς Ν., Ταγματ. Παναγάκος, Μαντζαβῖνος Διευθυντὴς Γεν. Λογιστηρίου. Δεμερτζῆς Κ. καὶ Ζαβιτσιάνος Πολιτευταί.

Ἀπορριφθεισῶν τῶν ὑποβληθεισῶν ἐνστάσεων τῆς ὑπερασπίσεως, περὶ ἀναρμοδιότητος τοῦ Δικαστηρίου, περὶ παραδόσεως τοῦ κατασχεθέντος ἀρχείου τοῦ Γούναρη, ἀδείας μεταβάσεως τοῦ Μπαλτατζῆ καὶ Θεοτόκη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ παραλαβῆς τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ὑπεράσπισίν των ἐγγράφων, ἐκρίθησαν οὕτως ἀπαράσκευοι καὶ ἐστερημένοι ἁπασῶν τῶν ἀποδείξεων, ἃς ἠδύναντο οὗτοι νὰ παρουσιάσωσι περὶ τῆς καλῆς πίστεως καὶ εὐθύτητος αὐτῶν.

Ἐγένετο δὲ παραδεκτὴ μόνον ἡ ἐξαίρεσις τῶν στρατοδικῶν Φλωριᾶ, Ζάγκα καὶ Βουτσαρᾶ, ἀντικατασταθέντων δι' ἀναπληρωματικῶν.

Τὴν 2 Ν]βρίου, ὁ Ἄγγλος Πρεσβευτὴς ἐζήτησεν ἀναβολὴν τῆς δίκης, καθόσον θὰ ἀπέβαινεν αὕτη ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, ἂν ἐμπιστευτικὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα ἀπεκαλύπτοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποδεικτικῆς διαδικασίας. «Πλὴν πάντα τὰ μυστικὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ φανῶσι δυσμενῆ διὰ τοὺς κατηγορουμένους προσήχθησαν. Ἐνῷ οὗτοι, κατὰ τὴν ἀπολογίαν των, ἑκουσίως ἀπέσχον πάσης προσαγωγῆς ἐγγράφων ἡ ἀποκάλυψις τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ ξένας Κυβερνήσεις».

Ὁ δὲ Ἄγγλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξέφρασε τὴν ἔκπληξίν του πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνα Πρεσβευτὴν Κακλαμάνον διότι. «Ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ἠγνόησε τὰς Βρεττανικὰς παραστάσεις, παραπέμψασα ὅπως δικασθῶσι τοὺς πρώην Ὑπουργοὺς ἐνώπιον Στρατοδικείου».

Ἐπιστολὴ Ι. Μεταξᾶ

Τὴν ἐπομένην τῆς ἐνάρξεως τῆς δίκης, ὁ Ἀρχηγὸς τῶν Ἐλευθεροφρόνων Ι. Μεταξᾶς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Κροκιδᾶν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν.

«Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε

Ἐνεργῶν ἐν ὀνόματι ὁλοκλήρου τοῦ Κόμματος τῶν Ἐλευθεροφρόνων, τοῦ ὁποίου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἡγοῦμαι, κρίνω ἀπαραίτητον, ὅπως ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς δυσφορίας καὶ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης, ἕνεκα τῆς διεξαγομένης δίκης τῶν κατηγορουμένων, ὡς ὑπαιτίων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς.

Εἶναι πασίγνωστον, ὅτι τὸ Κόμμα τῶν Ἐλευθεροφρόνων, ἐγὼ δὲ προσωπικῶς καὶ πρὸ τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ, εἴμεθα ἀντίθετοι τῆς ἀσκηθείσης Μικρασιατικῆς πολιτικῆς, πολὺ δὲ περισσότερον ἀντίθετοι κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν αὕτη ἐφηρμόσθη κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν. Τὰς γνώμας δὲ ἡμῶν ὑπεστηρίξαμεν δημοσίᾳ καί, παντὶ τρόπῳ, προσεπαθήσαμεν ὅπως προλάβωμεν τὰς συμφορὰς αἵτινες ἐπῆλθον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Συνεπῶς, οὐδεμία παρεξήγησις ἐπιτρέπεται νὰ γεννηθῇ, ὅτι τὸ σημερινὸν ἡμῶν διάβημα προέρχεται ἐκ πολιτικῆς ὁμοφροσύνης πρὸς τοὺς κατηγορουμένους. Φρονοῦμεν δὲ ἀδιστάκτως, ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ ὑπο-

θέσει, ἡ φωνὴ ἡμῶν εἶναι ἡ μᾶλλον ἀμερόληπτος ἐν τῇ Χώρᾳ ταύτῃ.

Καθ' ἡμᾶς, οὐδεὶς δισταγμὸς δύναται νὰ χωρέσῃ, ὅτι πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν, δι' ὅσον ἔνεστι εὐρείας ἐρεύνης καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ ὑπαίτιοι τῆς 'Εθνικῆς συμφορᾶς. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ γίνῃ δι' ἐσπευσμένης διαδικασίας, ἐν μέσῳ τῆς ὀξείας διαμάχης τῶν πολιτικῶν παθῶν, ἥτις διαμάχη, ἄλλως τε, εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἡ κυρία αἰτία τῶν συμφορῶν μας. Οὔτε δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον συγχρόνως, ὅπως αὐτὸς διὰ τῶν ἐλευθέρως καὶ νομίμως ἐκλεχθησομένων ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, συνερχομένων ἐν Συντακτικῇ Συνελεύσει, κρίνῃ καὶ δικάσῃ ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Λαὸς οὗτος ἐνεπιστεύθη τὴν διαχείρισιν τῶν τυχῶν αὐτοῦ.

'Ακριβῶς δὲ τὸ συναίσθημα, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῆς προκειμένης δίκης παραμερίζεται ὁ ἑλληνικὸς Λαός, τιθέμενος ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ, γεννᾷ τὴν δυσφορίαν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπεστήσαμεν καὶ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ, ὅτι ἡ προκειμένη δίκη διεξάγεται, ἐπὶ τῇ βάσει διαδικασίας εὑρισκομένης εἰς τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἰσχύον Σύνταγμα. Καὶ ποιναὶ ἀκόμη ὡρίσθησαν τὰς ὁποίας ἀποκλείει ρητῶς τὸ Σύνταγμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἀποτελεῖ τὴν μόνην μέχρι τοῦδε γνωστὴν ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Λαὸς νὰ μετέβαλε γνώμην. Δὲν ἀποκλείεται ἡ σημερινὴ θέλησίς του νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ διὰ τῆς δίκης ταύτης θεσπισθέντα. 'Αλλὰ καὶ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς γνώμης του ὁ 'Ελληνικὸς Λαός, μόνον διὰ Συντακτικῆς Συνελεύσεως ἐξ ἐλευθέρων ἐκλογῶν προερχομένης δύναται νὰ ἐκφράσῃ.

Τί θέλει συμβῇ, ἐὰν ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀπόφασις τοῦ ἐπαναστατικοῦ Δικαστηρίου καθισταμένη τελεσίδικος, ἐπιβάλῃ ποινὰς τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις νὰ ἔχῃ ἀνεπανόρθωτα ἀποτελέσματα, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἡ μετά τινα χρόνον συνερχομένη 'Εθνοσυνέλευσις δὲν κυρώσῃ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ποινῶν, διὰ τὰ ἐν λόγῳ ἐγκλήματα, οὔτε τὸ εἶδος τῆς διαδικασίας τὸ ὁποῖον ἐφηρμόσθη; Ποία ἀνθρωπίνη δύναμις θὰ ἐπανορθώσῃ τὸ ἀνεπανόρθωτον, καὶ τίνος οἱ ὦμοι θὰ βαστάσωσι τὴν καλοσιαίαν ἀπέναντι τοῦ Ἔθνους εὐθύνην;

Διὰ τοῦτο, κ. Πρόεδρε, ἐπιθυμοῦντες, οὐχὶ νὰ κρίνωμεν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὰ γενόμενα, προλαμβάνοντες τὴν ἀπέναντι τούτων κρίσιν τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ, ἀλλὰ νὰ παράσχωμεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν συνδρομήν, ὅπως κατευθύνῃ τὴν κατάστασιν πρὸς ὁμαλωτέραν ἐξέλιξιν καὶ ἰδίως πρὸς κατευνασμὸν τῶν παθῶν,

ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος διά τὴν σωτηρίαν τῆς Χώρας ταύτης, εἰς τῆς ὁποίας τὰ σύνορα παίζεται κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ τύχη, ὑποβάλλομεν τὴν γνώμην, ἵνα δοθῇ εἰς τοὺς κατηγορουμένους τὸ δικαίωμα τῆς ἐφέσεως κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Δικαστηρίου πρὸς τὴν μέλλουσαν νὰ συγκληθῇ Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ συνεπῶς ἀνασταλῇ ἡ ἐκτέλεσις τῶν καταγνωσθησομένων ποινῶν, μέχρι τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Τοιαύτη λύσις, ἔχουσα ὅμοια προηγούμενα καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἄλλων μεγάλων Λαῶν, θὰ ἦτο σύμφωνος καὶ πρὸς τὸ ἀσάλευτον Δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐθεώρησεν ὑποχρέωσιν αὐτῆς νὰ ζητήσῃ σύγκλησιν νέας Ἐθνοσυνελεύσεως, ὅπως διὰ ταύτης, ὁ Λαὸς ἐκφράσῃ τὴν κυρίαρχον αὐτοῦ θέλησιν.

Εὐελπιστῶ κ. Πρόεδρε, ὅτι τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην ἥτις εἶναι καὶ γνώμη, εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου, τῆς μεγάλης πλειοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, θὰ μελετήσῃ ἡ Κυβέρνησις μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς.

Βεβαιωθῆτε δέ, ὅτι ἡ παραδοχὴ αὐτῆς θὰ φέρῃ ἀληθῆ ἀνακούφισιν εἰς τὴν Κοινὴν γνώμην καὶ θὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἐκεῖ ὅπου κρίνεται σήμερον ἡ τύχη τοῦ Ἔθνους.

Διατελῶ μετὰ πάσης τιμῆς

Ι. Μεταξᾶς»

Ἐξέτασις τῶν Μαρτύρων

Κατάθεσις τῶν Μαρτύρων κατηγορίας

Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς δίκης, ἤρξατο ἡ ἐξέτασις τῶν μαρτύρων τῆς κατηγορίας, πρώτου κληθέντος τοῦ Ἀντιστρατήγου Παπούλα Α. τοῦ ὁποίου ἡ κατάθεσις ὑπῆρξεν, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, δυσμενεστάτη διὰ τοὺς κατηγορομμένους καὶ ἡ βάσις τῆς καταδίκης αὐτῶν, ἣν χάριν τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς μεταδόσεως τοῖς ἐπιγιγομένοις ἀναγράφω πλήρη. Ἐν ἀκροτάτῃ δὲ περιλήψει τῶν λοιπῶν.

Ἀντιστράτηγος Παπούλας. Ἐξεταζόμενος ἀπέδωκε πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἐλλείψεις τὰς ὁποίας παρουσίαζε τὸ Μέτωπον καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τῆς ἐνεργείας τῶν προμηθειῶν. Παρέστησεν ἐπίσης ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀπέστελλεν αὐτῷ τοὺς ἀνικάνους Ἀξιωματικοὺς καὶ ἐκράτει εἰς τὰς

'Αθήνας τοὺς ἱκανούς. 'Εβεβαίωσεν ἐπὶ πλέον, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ἐνεργηθεῖσαι ἐπιχειρήσεις ἐπὶ τῆς 'Αρχιστρατηγίας του διετάχθησαν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του. 'Ερωτηθεὶς ἐὰν εἶχε γνῶσιν τῶν δύο διακοινώσεων εἰς τὰς ὁποίας προέβησαν αἱ Σύμμαχοι δυνάμεις πρὸς τὴν 'Ελλάδα μετὰ τὴν μεταβολὴν τῆς 1 Νοεμβρίου ἀπήντησεν : «'Επισήμως ὄχι. Διότι ἄλλως δὲν θὰ ἀνελάμβανε τὴν 'Αρχηγίαν καὶ τὴν εὐθύνην τῶν ἐπιχειρήσεων. 'Αφοῦ δὲν θὰ εἴχομεν νὰ προσμένωμεν πολιτικὰ ὠφελήματα, θὰ ἐλάμβανε τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Βασιλέα νὰ παραιτηθῇ».

'Ο Πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου τῷ ὑπενθύμισε τότε ὅτι: «'Ανακρινόμενος ἐχαρακτήρισε τὴν πολιτικὴν τῶν μετανοεμβριανῶν Κυβερνήσεων ὡς πρᾶξιν προδοσίας». Ὅστις ἀπήντησε: «Μάλιστα, ἀσυναισθήτως βεβαίως, εἶναι ἐγκληματικὴ καὶ ἡ πρᾶξις αὐτῶν προδοτική».

Περὶ τοῦ ἀντικαταστάτου του 'Αντιστρατήγου Χατζανέστη ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι : «'Αναμφισβητήτως ἔβλαψεν ἡ εἰς αὐτὸν ἀνάθεσις τῆς Διοικήσεως τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς» Προσθέσας ὅτι ἡ μομφή, καθ' ἣν οἱ στρατιῶται ἀπέρριψαν τὰ ὅπλα καὶ δὲν ἐπολέμησαν δὲν εἶναι ἀκριβής. 'Ο κλονισμὸς τοῦ ἠθικοῦ εὐθύνει τὴν Διοίκησιν. 'Επιπροσθέτως κατελόγισεν εἰς αὐτὸν τὴν παράλειψίν του, νὰ μὴ εὑρεθῇ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μαχομένου στρατοῦ. Καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ στρατοῦ ἡ δημοσίευσις τοῦ Διατάγματος τῆς ἀποστρατεύσεως τὴν 21 Αὐγούστου, ὅτε δὲν εἶχον λήξει αἱ ἐπιχειρήσεις.

Ἓν τῶν χαρακτηριστικωτέρων σημείων τῆς καταθέσεως τοῦ 'Αντιστρατήγου Παπούλα εἶναι καὶ ὁ κατωτέρω διάλογος:

'Ο Στρατοδίκης Συνταγμ. Χαβίνης τὸν ἠρώτησε: Σᾶς ἐζητήθη μεταφορὰ στρατοῦ εἰς Θρᾴκην ;

Παπούλας. Οὐδέποτε. 'Εγὼ ἐζήτησα ἐνισχύσεις τοῦ Μετώπου καὶ οὐχὶ νὰ ἀποσπάσω δυνάμεις, διὰ νὰ μὴ συμβῇ αὐτὸ ποὺ ἔγινε.

Χαβίνης. Τί σκοπὸν εἶχεν ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ;

Παπούλας. Ἔμαθον ὅτι ἐσκόπει νὰ καταλάβωμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν μὲ ἠρώτησαν οἱ φίλοι μου, τί ἰδέαν εἶχον, ἀπήντησα. Εὔχομαι νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐπιχείρησις. Φοβοῦμαι μόνον μήπως δὲν τὸ ἐπιτρέψουσιν αἱ Δυνάμεις καὶ τότε εἶναι ἀναπόφευκτος ὁ ὄλεθρος.

Χαβίνης. Ὅταν ἀπηγόρευσαν τὴν προέλασιν οἱ Σύμμαχοι, σεῖς ἐὰν εἶσθε 'Αρχιστράτηγος, τί θὰ ἐκάματε;

Παπούλας. Θὰ μετέφερον ἀμέσως τὰς δυνάμεις εἰς τὸ Μικρασιατικὸν μέτωπον.
Χαβίνης. Τότε πῶς κρίνετε τὴν διαγωγὴν τῶν ὑπευθύνων τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης ;
Παπούλας. Κακήν.
Χαβίνης. Μόνον κακήν ;
Παπούλας. Ἐγκληματικήν.

Καὶ ὅμως. «Ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας εἶχε συστήσει διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11470 ἐμπιστευτικοῦ ἐγγράφου του τῆς 8 Ἰουνίου 1921, τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιχείρησιν, ὡς ἀντιφάρμακον διὰ τὴν ἀναπτέρωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ στρατοῦ».

Ἐπιπροσθέτως, λόγῳ τῆς δυσφορίας τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Μετώπου, ἕνεκα τῆς παρατάσεως τῆς καταστάσεως, ἣν οὗτοι ἀπέδιδον εἰς τὴν χλιαρότητα τῆς Κυβερνήσεως, ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας ἀπέστειλε προσωπικὰς ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Διοικητὰς τῶν Μεραρχιῶν, δι' ὧν ἐδικαιολόγει τὴν Κυβέρνησιν βεβαιῶν ὅτι :

«Δὲν προήρχετο τοῦτο ἐξ ἀδιαφορίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ δυσχερειῶν ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς της, συνιστῶν τελικῶς ὑπομονὴν καὶ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἔθνους».

Ἐρωτηθεὶς περαιτέρω παρὰ τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου Γεωργιάδου περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης Κωνσταντινουπόλεως ἐν Σμύρνῃ, ἐβεβαίωσεν ὅτι:

Ὁ Ἰατρὸς Σιώτης τῷ ἐξεδήλωσεν ἀπερίγραπτον στενοχωρίαν ἐκ τῆς συνδιαλέξεώς του μετὰ τοῦ Ἁρμοστοῦ Στεργιάδου, καὶ τοῦτο, διότι οὗτος ἀντέταξεν αὐτῷ εἰς τὰς προτάσεις του περὶ κινήματος. «Δὲν ἀφήνετε τὰ κάρβουνα εἰς τὴν φωτιὰν νὰ βράζῃ ἡ Κυβέρνησις».

Ὁ Πρωτοπαπαδάκης ἀπέδειξεν ὅτι : «Κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον, Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον, εἶχον ἀποσταλῆ εἰς τὴν Στρατιὰν 140 ἑκατομμύρια καὶ οὐχὶ 100 μόνον, ὡς εἶχεν ἰσχυρισθῆ ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας διατυπώσας πικρὰ παράπονα διὰ τὴν γλισχρότητα τῶν χρηματικῶν ἀποστολῶν».

Ὁ Θεοτόκης ὑπενθύμισεν εἰς τὸν μάρτυρα ὅτι : «Αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχεν ὑποδείξει ὡς ἀντικαταστάτην του τὸν Ἀντιστράτ. Χατζανέστην». Καὶ ἠρώτησεν αὐτόν: «Ἐὰν ἐγνώριζε, διατὶ τελευταίως ὁ ἐφοδιασμὸς τοῦ Στρατοῦ ἐγίνετο περιωρισμένος, καὶ ἂν ἐνθυμῆται ὅτι πλεῖσται φῆμαι διέτρεχον τὴν Ἑλλάδα,

περὶ μεγάλων καταχρήσεων αἱ ὁποῖαι διεπράχθησαν ἐν τῇ Στρατιᾷ».

Παπούλας. Ἐὰν ἐγένοντο καταχρήσεις, ἡ Κυβέρνησις εἶχε καθῆκον νὰ προβῇ εἰς ἀνακρίσεις.

Θεοτόκης. Ἀπέστειλε τὸν Ὑποστράτηγον Καράκαλον πρὸς ἐνέργειαν εὐρυτάτων ἀνακρίσεων. Εἶναι γνωστὸν ὅμως πῶς ἐξεδιώχθη οὗτος ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς.

Παπούλας. Ὁ Ὑποστράτ. Καράκαλος ἦλθεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ὅπως ἀναλάβῃ Διοίκησιν Μονάδος καὶ οὐχὶ νὰ προβῇ εἰς ἀνακρίσεις διὰ τὰς καταχρήσεις.

Μετὰ τοῦτο ὁ Χατζανέστης ἐζήτησε διευκρινίσεις ἐπὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ ὅτι: «Συνετέλεσεν εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ Στρατεύματος». Καὶ ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας ἀνέφερε τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ εἰς Ἑλβετίαν, διότι παντοῦ ὅπου ἐτοποθετεῖτο τὰ Τμήματα ἐπανεστάτουν.

Χατζανέστης. Γνωρίζετε ὅτι ὡς Ἀρχιστράτηγος εἴμην μόνον δύο καὶ ἥμισυ μῆνας;

Παπούλας. Μάλιστα. Ἐγὼ δὲ εἴμην 20 μῆνας.

Χατζανέστης. Καὶ ἀποδίδετε τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ Β. Συγκροτήματος καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δυνάμεων;

Παπούλας. Μάλιστα. Ἀποδίδω τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ Β' Συγκροτήματος καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δυνάμεων.

Χατζανέστης. Πόσον καιρὸν ἔλειπεν ὁ Διοικητὴς τοῦ Β' Συγκροτήματος ἀπὸ τὴν θέσιν του;

Παπούλας. Ἕνα μῆνα.

Χατζανέστης. Ὄχι. Ἑπτὰ μῆνας ἔλειπεν ὁ Ἀντιστράτ. Κοντούλης ἀπὸ τῆς Διοικήσεως τοῦ Β' Συγκροτήματος.

Κατελόγισεν εἶτα ὁ Ἀντιστράτ. Χατζανέστης εἰς τὸν Ἀντιστράτ. Παπούλαν ὅτι: «Δὲν εἶχεν ὀχυρώσει, καίτοι ἦτο ἐπὶ 20 μῆνας Ἀρχιστράτηγος, τὴν Σμύρνην καὶ ὅτι δὲν εἶχε προβῇ εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν κατοίκων». Ἠρώτησε τέλος τὸν μάρτυρα: «Ἐὰν δὲν ἔπρεπε μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κυλικίας νὰ ἀλλάξῃ αὐτὸς τὴν παράταξιν τοῦ Μετώπου;» Ἀλλ' ἐπεμβάσει τοῦ Προέδρου, οὐδεμία ἀπάντησις ἐδόθη παρὰ τοῦ φιλαλήθους μάρτυρος.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας, ἐν συνεχείᾳ, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι: «Μὲ 80 χιλ. στρατοῦ, θὰ ἐκρατεῖτο τὸ Μέτωπον συμπτυσσόμενον πρὸς Δυσμάς, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης», ὁ Γούναρης παρετήρησεν: Ἐνθυμεῖσθε ὅτι τὸ πρωῒ εἴπατε ὅτι: «Αἱ 200 χιλ. τοῦ ὑπάρχοντος στρα-

τοῦ δὲν ἦσαν ἱκαναὶ διὰ τὸ Μέτωπον. Τότε πῶς εὑρίσκετε ὅτι μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν δύναμιν θὰ ἐκρατεῖτε ἄλλην γραμμὴν ἀσφαλῶς».

Ἐκ τῆς δυσχεροῦς θέσεως πρὸς ἀπάντησιν ἐξήγαγε τὸν εὐσυνείδητον καὶ εὐθὺν μάρτυρα ἡ παρέμβασις τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου Ζουρίδου, ὅστις ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Γούναρην εἶπε: «Τὰς 200 χιλ. εἴχατε καταστήσει ἀμάχους. Ἐνῷ αἱ 80 χιλ. θὰ ἦσαν πραγματικῶς μάχιμος στρατός».

Συνταγμ. Πάσσαρης. Κατέκρινε τὴν κατάργησιν τῶν δύο Συγκροτημάτων καὶ τὴν ἑνοποίησιν τῆς Διοικήσεως εἰς ἣν προέβη ὁ Ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης. Τὴν ἀπόσπασιν δυνάμεων ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας, διὰ τὸ ἐγχείρημα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἔκδοσιν τῆς διαταγῆς τῆς ἀποστρατεύσεως, πρὶν τῆς περατώσεως τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπεφάνθη τελικῶς ὅτι: «Ἔβλαψε σπουδαίως ἡ κατήχησις τῶν Ἀξιωματικῶν χαρακτηριζόντων πληγὴν πυορροοῦσαν τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν».

Ὑποστράτ. Σουμίλας. Ἀπέδωκε τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Μαρτίου εἰς τὴν ἀνάθεσιν τῶν Διοικήσεων εἰς Ἀξιωματικοὺς μὴ εὑρισκομένους εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των. Ἰσχυρίσθη ὅτι καὶ ἐὰν τὸν Ἰούλιον κατελαμβάνετο ἡ Ἄγκυρα, ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἀπέβαινεν ἄκαρπος στρατιωτικῶς. Ἐπέρριψε τὴν εὐθύνην τῆς κατὰ τῆς Ἀγκύρας ἐκστρατείας εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον Παπούλαν. Ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀνικανότητα τῶν Ἀρχηγῶν τὴν σημειωθεῖσαν ἀπεργίαν ὡρισμένων Μονάδων τῆς Στρατιᾶς. Ἐρωτηθεὶς τέλος ὑπὸ τῶν συνηγόρων τῶν κατηγορουμένων ἐὰν οἱ δικαζόμενοι διέπραξαν ἐσχάτην προδοσίαν ἀπήντησε: «Δὲν θέλω νὰ φαντασθῶ προδότην τῆς Πατρίδος οὐδένα Ἕλληνα».

Συνταγματ. Σπυρίδων. Κατεδίκασε τὰς ἐνεργηθείσας ἐπιχειρήσεις, διεξετραγώδησε τὰ δεινὰ ἅτινα ὑπέστη ἡ Στρατιὰ ἐκεῖθεν τοῦ Σαγγαρίου καὶ ἐν τῇ ἁλμυρᾷ ἐρήμῳ, ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον μιᾶς μόνης ὑπηρεσίας τῶν μεταφορῶν, ἧς ἐτύγχανε Διευθυντής, ἀπέδωκε τὴν καταστροφὴν εἰς τὴν παράτασιν, τὴν ἔλλειψιν Συμμαχικῆς βοηθείας καὶ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ Μετώπου, χάριν τῆς ἐκστρατείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει δὲ τοῦ Στράτου ὡμολόγησεν ὅτι: «Μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1920, ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἡ καταδίωξις τοῦ πολεμίου πέραν τῶν 3 χιλιομέτρων. Ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος παρετηρήθη αὐστηρῶς ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου, διότι, κατὰ παράβασιν τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης προήλασε μέχρις Οὐσὰκ καὶ Προύσης».

Ζουρίδης. Γνωρίζετε ἂν ὁ Βενιζέλος δὲν ἔστεργεν εἰς οὐδεμίαν

προέλασιν τῆς Στρατιᾶς, ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῶν Συμμάχων;

Συνταγματ. Σπυρίδων. Γνωρίζω, ὅτι ὅλαι αὐταὶ αἱ σχετικαὶ διαταγαὶ ἤρχοντο ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν Συμμάχων.

Γούναρης. Σεῖς πρὸ ὀλίγου εἴπατε ὅτι παρετηρήθη ὁ Ἀρχιστράτηγος Παρασκευόπουλος.

Ὑποστράτ. Ὀθωναῖος. Κατηγορούμενε, δὲν πρέπει νὰ κάμνετε παρατηρήσεις πρὸς τὸν μάρτυρα. Πρὸ παντὸς σεῖς νὰ μὴ κάμνετε παρατήρησιν.

Τὴν ἑπομένην ὁ Γούναρης καταβληθεὶς ὑπὸ τῆς προσβαλούσης αὐτὸν νόσου ἐγκατέλειπε τὴν αἴθουσαν, δηλώσας διὰ τοῦ συνηγόρου του, ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν δίκην.

Ταγματ. Σκυλακάκης. Κατέθηκεν, ὅτι οἱ Ἐπιτελεῖς τῆς Στρατιᾶς ἐστεροῦντο πείρας ὡς νεοδιορισθέντες, μὴ ἀναπτύξαντες οἱανδήποτε πρωτοβουλίαν. Ὁ Ἀρχιστράτηγος οὐδεμίαν ἐδέχετο ὑπόδειξιν, ἡ κατάργησις τῶν δύο Συγκροτημάτων ἀπέβη καταστρεπτική. Θὰ συνεκρατεῖτο ὁ στρατὸς ἐὰν εἰσηκούοντο αἱ ὑποδείξεις του. Τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιᾶς ἠγνόει καὶ αὐτὴν τὴν διάταξιν τῶν Τμημάτων τῆς Στρατιᾶς καὶ τὴν τοπογραφίαν τοῦ ἐδάφους. Παρέστησε προσωπικῶς εἰς τὸν Ἁρμοστὴν Στεργιάδην τὴν ἀνάγκην τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἐπιτελείου, ὅστις τῷ ἀπήντησεν, ὅτι οἱ ἐν Ἀθήναις δὲν θὰ ἦσαν διατεθειμένοι νὰ συζητήσωσι τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Χατζανέστη. Ἐπιπροσθέτως ἐβεβαίωσεν, ὅτι, ὡς τῷ ἀνεκοίνωσε μέλος τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὁ Ἀρχιστράτηγος παρέσχε τὴν διαβεβαίωσνν ὅτι: «Ὁ πολέμιος οὔτε εἰς πέντε ἑβδομάδας οὔτε εἰς πέντε μῆνας θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν Σμύρνην».

Συνταγματ. Κοιμήσης. Κατέθηκεν ὅτι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Σαγγαρίου ἐπεχειρήθη μόνον διὰ νὰ στερεωθῇ ὁ Θρόνος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἀπέδωκε τὴν κατάρρευσιν τοῦ Μετώπου εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν ἣν ἐμόρφωσεν ὁ στρατός, ὅτι οὐδὲν θὰ ὠφελεῖτο ἡ Ἑλλὰς καὶ νικῶσα.

Λοχαγὸς Κανελλόπουλος. Κατέθηκεν, Ἐπιτελὴς τυγχάνων τοῦ Α΄ Σώματος, ὅτι τὴν 13 καὶ 14 Αὐγούστου, ὁ Ὑποστράτηγος Τρικούπης ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Στρατιὰν τὴν μετάβασιν τῆς IX Μεραρχίας εἰς Ἀφιὸν Καρᾶ - Χισσάρ, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως. Ἀλλ' ἡ Στρατιὰ δὲν ἐνέκρινε τὴν αἴτησίν του ταύτην, ὅστις, τούτου ἕνεκα, ἀπήντησεν αὐτῇ

ὅτι ἀπεκδύεται πάσης εὐθύνης. Ἀπέδωκε τὴν κατάρρευσιν τοῦ Μετώπου εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν ἐφεδρειῶν ἐγγὺς τοῦ Ἀφιὸν Καρᾶ - Χισσὰρ καὶ τὴν κατάργησιν τῶν δύο Συγκροτημάτων. Κατέθηκεν, εἰς ἐρώτησιν τοῦ Ἀντιστρατήγου Χατζανέστη, ὅτι αἱ μεταβολαὶ ἃς ἐνήργησεν οὗτος ἦσαν, ὁ διορισμὸς τοῦ Συνταγματ.Γονατᾶ Στ.ὡς Διοικητοῦ τῆς II Μεραρχίας, τοῦ Συνταγματ. Κουρουσοπούλου Β. τῆς VII καὶ τοῦ Συνταγματ. Πέτσα Κ. τῆς V. Διετήρησε τὸν Συνταγματ.Καλλιδόπουλον ὡς Μέραρχον τῆς XII καὶ τὸν Συνταγματ. Καΐμπαλὴν τῆς XIII, ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Κατέθηκεν ὅτι τὴν 8 ὥραν ἑσπερινὴν τῆς 12 Αὐγούστου, ἐλήφθη ἡ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς περὶ ἀντεπιθέσεως, καὶ οὕτως ἀφῃρέθη ἡ πρωτοβουλία ἀπὸ τὸν Ὑποστράτ. Τρικούπην. Τοῦ Ἀντιστρατήγου Χατζανέστη βεβαιώσαντος ὅτι : «Ἡ διαταγὴ ἐξεδόθη πολὺ ἀργότερον καὶ ἑπομένως ἦτο ἀδύνατος ἡ λῆψις αὐτῆς τὴν 8 ἑσπερινὴν». Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Προέδρου τοῦ Στρατοδικείου ἀπήλλαξε τὸν μάρτυρα τῆς δυσχεροῦς θέσεως ἐν ᾗ εὑρέθη.

Ταγματ. Σπαῆς Λ. Κατέθηκεν, ὅτι ἡ κατάρρευσις τοῦ Μετώπου ἦτο προεσχεδιασμένη, καθόσον ἐπεδίωξαν αὐτὴν οἱ τότε Κυβερνῶντες. Οἱ Συνταγματ. Θεοδώρου καὶ Βουγιούκας καὶ ὁ Ταγματ. Σπύρου ἐπροπαγάνδιζον ὑπὲρ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπέρριψε τέλος τὴν εὐθύνην τῆς καταστροφῆς εἰς ἅπαντας τοὺς δικαζομένους, εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν Ἀντιστράτηγον Παπούλαν καὶ τὸν Ὑποστράτηγον Μεταξᾶν Ι.

Συνταγματ. Ἐπιμελ. Βενετσανόπουλος Α. Κατέθηκεν: ὅτι ὁ Πρωτοπαπαδάκης ἐδυστρόπει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δημοσίου χρήματος διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Στρατοῦ. Ἐβεβαίωσεν ὅτι οὔτε βενζίνη διὰ τὴν ἀεροπορικὴν ὑπηρεσίαν ἠγοράζετο, οὔτε καπνὸς διὰ τοὺς στρατιώτας.

Τὸ Μετανοεμβριανὸν καθεστὼς ἐπεδίωξε τὴν δημιουργίαν καταστάσεως τοιαύτης ὥστε ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Μ. Ἀσίας νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Λαοῦ, θυσιάζον οὕτω τὴν Πατρίδα χάριν τῆς ὑποστάσεώς του. Προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη, παρὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐβεβαίωσεν ὅτι : «Ἀπεστέλλοντο ἀνελλιπῶς τὰ 14 ἑκατομ. τὰ ὑπολογισθέντα διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Στρατοῦ».

Γ. Δ. Ράλλης. Ἐξιστόρησε τὴν ἐπίδοσιν τῶν δύο διακοινώσεων καὶ τοῦ σημειώματος τοῦ Γάλλου Πρεσβευτοῦ τοῦ περιέχοντος τὸν λόγον τοῦ Γάλλου Πρωθυπουργοῦ Λὲγκ καὶ τὰ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον τῆς

εἰρήνης ἐν Λονδίνῳ. Κατέθηκεν, ὅτι τὴν πολιτικὴν τοῦ Γούναρη πολλάκις διὰ τοῦ Τύπου ἤλεγξε. Ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ φαντασθῶ, ὅτι δολίως παρεσκεύασε τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔχω τὴν ἀντίληψιν, ὅτι οὐδεὶς Πολιτικὸς τοῦ ὁποίου τὰ συμφέροντα εἶναι ἀναποτρέπτως συνδεδεμένα μὲ τὰς Ἐθνικὰς ὑποθέσεις τῆς Χώρας, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιζητῇ τὴν Ἐθνικὴν κατάρρευσιν. Κατελόγισεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν Γούναρη, ὅτι πολλὰ πράγματα ἀπέκρυψεν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ ὅτι δὲν μετεχειρίσθη τὰ μέσα ἅτινα θὰ ἐπέφερον τὴν ἐσωτερικὴν διαλλαγήν. Ἐβεβαίωσεν, ὅτι πολλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ περισωθῶσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν ἐζητεῖτο τρόπος συμβιβασμοῦ πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῶν Συμμάχων. Ὑπεστήριξεν ὅτι πανίσχυρος ὢν ὁ Γούναρης ἠδύνατο, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικὴν τῆς συμφιλιώσεως, καὶ εἰς ἀπόδειξιν ἀνέφερε τὴν μὴ πρόσκλησιν τοῦ Ἀντιστρατ. Δαγκλῆ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν τότε πολιτικὴν κρίσιν.

Φ. Νέγρης. Κατέθηκεν ὅτι: Οἱ κατηγορούμενοι εἰς τοὺς ὁποίους ἡ χώρα ἐνεπιστεύθη τὰς τύχας της, παρεῖδον τὰ ἱερώτερα συμφέροντα αὐτῆς, εἴτε ἐκ προσωπολατρείας πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον, εἴτε ἐκ πάθους πρὸς τὸν Βενιζέλον, εἴτε ἐξ ἀνάγκης νὰ μὴ τεθῶσιν ἀντιμέτωποι τῆς Παρακυβερνήσεως ἥτις ὑφίστατο. Ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὑπῆρχε συμμαχία μετὰ τῆς Συνεννοήσεως, ἥτις διελύθη ἕνεκα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὑπεστήριξεν, ὅτι ἡ Γαλλία ἐγκατέλιπε τὴν Κιλικίαν, οὐχὶ διότι ἡττήθη ὁ Γαλλικὸς στρατὸς καὶ ἐκ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀποικιακοῦ πολέμου, ἀλλ' ἕνεκα τῆς δυσμενείας της πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ ἔγκλημα τῆς προδοσίας ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὅτι καὶ τῆς Ἰταλίας ἡ ἐχθρότης ὠφείλετο εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Κωνσταντίνου. Παρεμβὰς ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Γεωργιάδης προσέθηκεν: «Ἡ ἡνωμένη Ἀντιπολίτευσις ἐξέλεξε τὴν ἐλαίαν ὡς ἐκλογικὸν σύμβολον διὰ νὰ συμβολίσῃ τὴν εἰρήνην τὴν ὁποίαν ὑπέσχετο».

Κ. Ρέντης. Ὑπάλληλος Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν. Κατέθηκεν ὅτι ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἦτο ἡ μοναδικὴ αἰτία δι' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἐξέπεσε τῆς Συμμαχίας, ἔχασε τὴν Β. Ἤπειρον, τὴν Δωδεκάνησον, ἐστερήθη τῶν Συμμαχικῶν πιστώσεων, τοῦ ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τῶν Συμμάχων ἐφοδιασμοῦ καὶ ἔχασε τέλος καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅτι οἱ κατηγο-

ρούμενοι δολίως ἔπραξαν συσπειρωθέντες περὶ τὸν Θρόνον, θελήσαντες νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰ συμφέροντα τῆς Δυναστείας, εὑρισκόμενα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ τοῦ Ἔθνους. Ἐπεράτωσε δὲ τὴν κατάθεσίν του βεβαιώσας, ὅτι αἱ ἀπὸ τοῦ 1915 ἀπολυταρχικαὶ Κυβερνήσεις ἐδίδαξαν τὸ Στράτευμα νὰ παραδίδεται ἀμαχητί, νὰ ἐπαναστατῇ, νὰ παραδίδῃ φρούρια καὶ Χώρας Ἑλληνικάς. Ὁ δόλος τῶν Κυβερνήσεων τούτων καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀνετράπησαν τὰ σχέδια τῆς ἀνασυγκροτήσεως τοῦ Κράτους.

Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου Γεωργιάδη, ὁ μάρτυς ἀπήντησε: «Δὲν θὰ ἐφθάναμεν κἂν εἰς τὸν πόλεμον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 36 τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐδιώκοντο ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐὰν δὲν ἐξεπλήρουν τοὺς ὅρους αὐτῆς. Ὥστε, δυοῖν θάτερον, ἢ θὰ ἐξεπληροῦντο οἱ ὅροι καὶ θὰ εἴχομεν πλεῖστα ὠφελήματα, ἢ ἀρνουμένων τῶν Τούρκων, θὰ ἠκολούθει ἡ ἐπ' αὐτῶν πίεσις τῶν Συμμάχων καὶ θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα».

Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει δὲ τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου Ζουρίδη βεβαιοῖ ὅτι: «Ἐάν, μετὰ τὸν Σαγγάριον, ὑπεδείκνυεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον τὴν παραίτησίν του, θὰ ἐσῴζοντο πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔπραξε δολιευομένη, πρὸς ἐξυπηρέτησιν Αὐτοῦ, ἀδιαφοροῦσα ἂν θὰ κατεστρέφετο ἡ Χώρα». Τελευτῶν ἀποφαίνεται ὅτι: «Δι' ὅλας τὰς συμφορὰς ἀπὸ τοῦ 1915 εἶναι βεβαίως ὑπεύθυνοι αἱ τότε Κυβερνήσεις, ἀλλὰ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀσκηθείσης πολιτικῆς εἶχεν ἡ Δυναστεία τῆς ὁποίας οἱ κατηγορούμενοι ἦσαν ταπεινοὶ θεράποντες».

Εἶτα ἀνεγνώσθη ἡ ἔνορκος κατάθεσις τοῦ Συνταγματ. Σαρηγιάννη Ὑπαρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς μέχρι τῆς ἀναλήψεως τῆς Διοικήσεώς της ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρατήγου Χατζανέστη. Οὗτος διὰ τῆς καταθέσεώς του κατελόγισεν εὐθύνας διὰ τὰ ἀτυχήματα εἰς ἅπαντας τοὺς μετανοεμβριανοὺς Πολιτικοὺς καὶ Στρατιωτικούς, μόνον ἑαυτὸν ἐξαιρέσας. «Ἐνῷ ἦτο ὁ Μέντωρ αὐτῶν καὶ ὁ δράστης τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὁ Συγγραφεὺς τῶν σχετικῶν διαταγῶν».

Περατωθείσης τῆς σειρᾶς τῶν μαρτύρων τῆς κατηγορίας ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξέτασις τῶν μαρτύρων τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶχεν ἐκ τῶν προτέρων καθορισθῆ κατὰ τρόπον ἱεροεξεταστικόν.

Κατάθεσις μαρτύρων ὑπερασπίσεως.

Ὑποστράτ. Τριλίβας Ι. Κατέθηκεν ὅτι ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Χατζανέστη εἰς τὸ Μέτωπον συνετέλεσεν εἰς τὴν διόρθωσιν πολλῶν ἐλλείψεων, ἀλλ' ὅτι πάντως, ὅσα ἐλέχθησαν ἢ ἐγράφησαν περὶ αὐτῶν ἦσαν ὑπερβολαί, διότι αὗται ἦσαν φυσικαὶ προκειμένου περὶ στρατοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τόσον χρόνον ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ εὑρισκομένου μακρὰν τῶν βάσεών του. Ὅτι ἐγνώριζε πάντοτε τὸν Ἀντιστράτηγον Χατζανέστην ἀκέραιον, δίκαιον καὶ ἀμερόληπτον. Ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σαγγαρίου διεξήγαγε μάχας νικηφόρους οἵας δὲν διεξήγαγεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Συνταγματ. Βαλέτας Γ. Ἐπειδὴ ὁ Συνταγματ. Βαλέτας Ἐπιτελάρχης τῆς Στρατιᾶς ἀπήντα καταφατικῶς εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου Χατζανέστη, παρεμβὰς ὁ Πρόεδρος τοῦ Στρατοδικείου ἐχαρακτήρισεν ἐρωτήσεις τε καὶ ἀπαντήσεις περιττὰς καὶ ἡ κατάθεσις διεκόπη μετά τινας πρὸς τὸν μάρτυρα αὐστηρὰς ὑποδείξεις τοῦ Στρατοδίκου Συνταγματ. Χαβίνη.

Συνταγματ. Ραγκαβῆς Ν. Κατέθηκε, Διευθυντὴς τοῦ Β΄ Γραφείου τῆς Στρατιᾶς διατελέσας, ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης ἤθελε νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Μέτωπον, ἀλλ' ὁ Ἐπιτελάρχης Βαλέτας καὶ αὐτὸς τῷ ὑπέδειξαν τὸ ἄσκοπον καὶ ἐπιβλαβὲς τῆς ἀποφάσεώς του ταύτης.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω καταθέσεως, ὁ Γούναρης καταβληθεὶς ὁλοσχερῶς ὑπὸ τῆς νόσου του ἥτις ὑπέβωσκε καὶ μὴ ἀντέχων, ἐζήτησεν ὀλιγόλεπτον διακοπήν. Ἐπαναληφθείσης τῆς συνεδριάσεως, ὁ συνήγορός του Σωτηριάδης ἐδήλωσεν ὅτι: «Ὁ πελάτης του ἀσθενῶν δὲν θὰ παρακολουθήσῃ τὴν περαιτέρω συνεδρίασιν», παρακαλέσας νὰ μὴ διακοπῇ αὕτη, διότι θὰ τὸν ἀνεπλήρου αὐτός. Καὶ οὕτως, ἡ δίκη συνεχίσθη ἀπόντος τοῦ κυρίου παράγοντος τῆς ἀσκηθείσης πολιτικῆς.

Τὴν ἐπομένην μετεφέρθη εἰς τὴν κλινικὴν τοῦ Δόκτορος Ἀσημακοπούλου, ὅπου ἐτέθη ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν στρατιωτικῆς φρουρᾶς. Ἐπὶ τῆς θύρας δὲ τῆς κλινικῆς ἀνηρτήθη εἰδοποίησις τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου Συνταγματ. Ν. Γρηγοριάδη δι' ἧς ἀπηγορεύετο πᾶσα συνομιλία μετὰ τῶν συγγενῶν τοῦ Γούναρη, μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς κλινικῆς, καὶ οἱ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς νὰ δέχωνται οἱαδήποτε δῶρα καὶ πᾶσαν περιποίησιν παρ' αὐτῶν. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀποπείρας παραβιάσεως τῆς κλινικῆς ἢ τοῦ δωματίου τοῦ κρατουμένου θὰ ἐφυλακίζετο ἅπαν τὸ προσωπικὸν αὐτῆς, εἰδοποιουμένου τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Ἐπιτρόπου ἢ τοῦ Φρουράρχου τῆς Βουλῆς.

Τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς δίκης ἡ ὑγεία τοῦ Γούναρη ἐδεινώθη μέχρι προφανοῦς κινδύνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν συζητῶν οὗτος, εἶπεν εἰς τὸν Διευθυντὴν τῆς κλινικῆς Ἀσημακόπουλον: «Οἱ Πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς Χώρας δὲν ξύναται νὰ κρίνωνται ὑπὸ τοῦ πλήθους. Ἐγὼ αὐτὸς ἐδημιούργησα τὰς ψευδοταραχὰς τῆς Ἀγορᾶς, ἵνα ἐπισύρω πρὸς τὰ ἐκεῖ τὴν προσοχὴν τοῦ πλήθους, ἵνα ἀναχωρήσῃ ὁ Βενιζέλος ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως καὶ πράγματι ἐγένετο, συνοδευόμενος ὑπὸ φίλων μου Ἀξιωματικῶν ἐν πολιτικῇ περιβολῇ. Πέπεισμαι, ὅτι ὁ Βενιζέλος ἐν τῇ παρούσῃ στιγμῇ θὰ ἐνθυμηθῇ τοῦτο». Ἀλλ' ἠπατᾶτο οἰκτρότατα.

Ὑποστράτ. Ἀξιλός. Διευθυντὴς Ὑλικοῦ Πολέμου. Μαντζαβῖνος Διευθυντὴς Γενικοῦ Λογιστηρίου. Κατέθηκαν ἀμφότεροι ὅτι ὁ Πρωτοπαπαδάκης ἠδιαφόρει σχεδὸν διὰ πᾶσαν ἄλλην πληρωμὴν καὶ δαπάνην ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου, φροντίζων μόνον νὰ στέλλωνται κανονικῶς καὶ ἀφθόνως κατὰ δεκαήμερον τὰ 14 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διὰ μισθοδοσίαν τοῦ στρατοῦ προσθέσαντες ὅτι: «Ἀπεστραγγίζοντο τὰ ἐπαρχιακὰ ταμεῖα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον».

Τὴν ἑπομένην 5 Ν)βρίου ἤρξατο ἡ συνεδρίασις, δηλώσαντος τοῦ συνηγόρου Σωτηριάδου, ὅτι ὁ πελάτης του Γούναρης ἀσθενεῖ σοβαρῶς.

Ταγματ. Παναγάκος. Κατέθηκεν, ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τοῦ Ἀντιστρατ. Χατζανέστη, ὅτι κατὰ διαταγήν του παρέμειναν ἐν τῇ φρουρᾷ Σμύρνης μόνον οἱ τραυματίαι ὁπλῖται, οἱ ἔχοντες ἀδελφὸν πεσόντα ἐν πολέμῳ καὶ οἱ βοηθητικοί, καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὸ Μέτωπον ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους, ἐπὶ Ἀντιστρατ. Παπούλα ἐν Σμύρνῃ εὐωχούμενοι, ἀναπαυόμενοι καὶ παχυνόμενοι. Τούτου ἕνεκα, ἔγιναν προστριβαὶ μεταξὺ Στρατιᾶς καὶ Ἁρμοστείας διὰ τοὺς τυχόντας ἀναβολῆς κατατάξεως, ὧν πλεῖστοι κατέφυγον εἰς τοὺς Προξένους καὶ προσέλαβον τὴν ἰδιότητα τοῦ Ὀθωμανοῦ ὑπηκόου, ἵνα ἀποφύγωσι τὴν στράτευσιν. Ἐβεβαίωσεν, ὅτι αἱ Μονάδες ὑπεχώρουν ἄνευ ἐχθρικῆς πιέσεως. Ἡ Διοίκησις τοῦ Νοτίου Συγκροτήματος ἔδει νὰ εὑρίσκεται εἰς σοβαρωτέρας χεῖρας.

Ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τοῦ Προέδρου τοῦ Στρατοδικείου καταθέτει, ὅτι τὴν κατάστασιν ταύτην ἐπέφερεν ἡ κόπωσις, ἡ παράτασις τῆς ἐκστρατείας, αἱ πολιτικαὶ διαμάχαι τῶν Ἀξιωματικῶν καὶ ἰδιαίτατα ὁ Κομμουνισμὸς ὅστις, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν γενομένων ἀνακρίσεων, ἤδρευεν ἐν Οὐσάκ, ἔχων δημοσιογραφικὸν ὄργανον τὸν «Ριζοσπάστην», οὗτινος, ἂν καὶ ἀπηγορεύθη ἡ μεταφορά του εἰς τὸ Μέτω-

πον, ἀπεστέλλοντο ὅμως φύλλα αὐτοῦ διὰ τῶν ἀεροπλάνων τοῦ πολεμίου καὶ τῶν προκεχωρημένων αὐτοῦ φυλακίων.

Ζαβιτσάνος. Κατέθηκεν, ὅτι ὁ Θεοτόκης, πολιτικός του ἀντίπαλος· εἶναι ἐντιμότατος, λευκότατος καὶ οὐδέποτε ἐσυνθηκολόγησε μὲ τὴν συνείδησίν του. Οὐδεμία δολία προαίρεσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτόν. Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπέτυχε διότι ἐλθὼν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐκτάκτου σοβαρότητος, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Ἐβεβαίωσεν ὅτι αἱ ἀντιμετωπιζόμεναι καταστροφαὶ εἶναι τῆς μετὰ τὴν 1 Ν)βρίου ἀσκηθείσης πολιτικῆς.

Προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Στρατοδίκου Συνταγματ. Χαβίνη, προσέθηκεν ὅτι ἀσφαλῶς διὰ τοὺς κατηγορουμένους ἐτίθετο δίλημμα μεταξὺ Βασιλέως καὶ Πατρίδος, ἀποδόσας εἰς αὐτοὺς βαρυτάτην πολιτικὴν εὐθύνην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ποινικήν.

Προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Στράτου κατέθηκεν ὅτι τῷ εἶπε. «Ποῦ πηγαίνετε, δὲν βλέπετε τὴν ἐπερχομένην καταστροφήν;» Ἦτο ἐνδεδειγμένος νὰ διαδεχθῇ τὴν Κυβέρνησιν, προσέφερε κακὴν ὑπηρεσίαν μετασχὼν ταύτης, διότι κατετρίβη ὡς πολιτικὸν κεφάλαιον. Καὶ συνεπέρανεν ὅτι: «Δὲν ἀναγνωρίζει οὐδεμίαν κακὴν πρόθεσιν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ κακὴν ὑπηρεσίαν παρασχεθεῖσαν παρ' αὐτοῦ».

Ὑποστράτ. Πάλλης Κ. Κατέθηκεν ὅτι : Οἱ Ἀξιωματικοὶ διετίθεντο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν εἰς τὴν Στρατιὰν ἥτις ἐτοποθέτει αὐτοὺς εἰς τὸν Μέτωπον. Προσωπικὸν ζήτημα δὲν ἐγεννήθη δι' ἀνωτέρους Ἀξιωματικοὺς εἰμὴ μόνον διὰ τὸν Ὑποστράτ. Λεοναρδόπουλον.

Τὸ Ὑπουργεῖον εἶχε λάβει ὅσα ἠδύνατο μέτρα διὰ τὸν καλλίτερον τοῦ Στρατεύματος ἐφοδιασμόν. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουλίου 1921 ἐνηργήθησαν διὰ λόγους καθαρῶς στρατιωτικούς. Δύο λύσεις ὑπῆρχον. Ὑποχώρησις εἰς τὴν γραμμὴν Σμύρνης—Πανόρμου ἢ καὶ μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν Σεβρῶν. Προχώρησις πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἡ πρώτη παρουσίαζε πολλὰ μειονεκτήματα, διότι διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως εἰς τὸν πολέμιον τῆς Προύσσης καὶ τοῦ Οὐσάκ, θὰ παρείχετο αὐτῷ πολλὴ χώρα ἐκμεταλλεύσεως. Πάντως θὰ ἐχάνετο ἡ πλεονεκτικὴ θέσις τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς πρὸς ἐπίθεσιν. Ἡ δευτέρα λύσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν στρατιωτικὴν ἐκμηδένισιν τοῦ πολεμίου, ἀλλὰ πάντως τὴν ἐλάττωσιν τὴν δυνάμεων αὐτοῦ. Ἡ Στρατιὰ προσεπάθησεν ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπίθεσιν.

Ν. Θεοτόκης. Ποίας σκέψεις διετύπωσεν ἡ Στρατιὰ ἐν τῇ συσκέψει τῆς Κιουταχίας;

Ὑποστράτηγ. Πάλλης Κ. Ὅτι ἔδει νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἐπιχείρησις, ὡς μέσον δὲ συμπληρώσεως ἐθεωρήθη ἡ καταστροφὴ τῆς σιδηρο-

δρομικῆς γραμμῆς. Οὕτω ὁ πολέμιος θὰ ἐστερεῖτο μεταγωγικῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχεν ἔλλειψιν αὐτοκινήτων. Θὰ ἀπεκλείομεν οὕτω τὸ μέτωπον τοῦ Ἐσκὴ-Σεχὴρ ἀπὸ μιᾶς Κεμαλικῆς ἐπιθέσεως, θὰ ἠναγκάζομεν δὲ τὸν ἐχθρὸν νὰ μεταφέρῃ τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὸ Ἰκόνιον. Καὶ θὰ ἐδίδετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καιρὸς εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ διαπραγματευθῇ πολιτικῶς τὸ Μικρασιατικὸν ζήτημα. Διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς Σιδηροδρομικῆς γραμμῆς θὰ ἐχρειάζετο ὁ ἐχθρὸς ἓξ μῆνας. Εἴχομεν καὶ τὸ ἐνδόσιμον ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ συναντήσωμεν τὸν ἐχθρὸν ἐντεῦθεν τοῦ Σαγγαρίου, τὸ κέρδος δὲ ἐκ τούτου θὰ ἦτο σημαντικόν.

Δεμερτζῆς Ν. Κατέθηκεν: Δὲν φρονῶ ὅτι ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις ἦτο πολιτικὴ ἣν ἠκολούθησεν ἐκ δόλου διὰ νὰ μειώσῃ τὸ ἔδαφος τῆς Ἐπικρατείας, πρὸς ὄφελος τοῦ Βασιλέως. Ὁ Βενιζέλος διέπραξε κεφαλαιωδέστατον λάθος νὰ θέσῃ ζήτημα Βασιλέως κατὰ τὰς ἐκλογάς. Δὲν ἔχω τὴν γνώμην ὅτι οἱ κατηγορούμενοι ἠδιαφόρησαν διὰ τὰ Ἐθνικὰ συμφέροντα διὰ νὰ στηρίξωσι τὸν Βασιλέα. Ἐπλανήθησαν οἱ κατηγορούμενοι εἰς τὴν βάσιν τῆς πολιτικῆς των. «Ἐστηρίχθησαν εἰς τὸ γνωστὸν ὑπόμνημα τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κῶρζον, ὅστις δὲν ἔκαμνε λόγον περὶ Βασιλέως, ἀλλὰ ὡμίλει περὶ ἐγγυήσεων ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς Συμμάχους».

Ὑποστράτ. Ἐξαδάκτυλος. Κατέθηκεν, Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπιτελικῆς Ὑπηρεσίας τυγχάνων, ὅτι ἡ διαταγὴ περὶ ἀποστολῆς εἰς ἄδειαν τῶν ἐκ Μ. Ἀσίας φυγάδων ὁπλιτῶν, ἦτο ἐντελῶς ὑπηρεσιακῆς φύσεως καὶ ἐσκόπει τότε νὰ διορθώσῃ τὰ πράγματα, δεδομένου ὅτι αἱ ὁμάδες τοῦ στρατοῦ ἔφθασαν ἐν πλήρει ἀταξίᾳ εἰς τὰς Νήσους. Ὁ Μπαλτατζῆς εἶχε προτείνει τὴν κατάληψιν τῆς Β. Ἠπείρου, ἥτις ὅμως δὲν ἐγένετο ἐλλείψει ἀνδρῶν

Αἴτησις ἀναβολῆς

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς δίκης τὴν ἑβδόμην ἡμέραν, ὑπεβλήθη ὑπὸ τῆς ὑπερασπίσεως αἴτησις περὶ ἀναβολῆς αὐτῆς, ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τοῦ Γούναρη, ὑποστηριξάσης ὅτι: «Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ ἡ δίκη ἀπόντος τοῦ κατηγορουμένου, κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 125 τῆς Στρατιωτικῆς Ποινικῆς Νομοθεσίας, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ἀπὼν κατηγορούμενος διεχειρίσθη ὑπευθύνως τὴν ὅλην ἐθνικὴν ὑπόθεσιν

ἐφ' ἧς ἡ κατηγορία, καὶ μόνος αὐτὸς ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸ Δικαστήριον τὰ τῆς διαχειρίσεώς της.

Ὁ ἐπαναστατικὸς ἐπίτροπος Ζουρίδης ἀντέκρουσε τὴν αἴτησιν ταύτην εἰπών:

'Εν ἐπαναστάσει εὑρισκόμενοι καὶ τελοῦντες ὑπὸ μίαν ἀμφίβολον κατάστασιν, κύριον καὶ πρώτιστον καθῆκον ἔχομεν νὰ τιμήσωμεν τὴν ἀρχὴν τὴν ὁποίαν καθιέρωσεν ἡ Ἐπανάστασις, τὴν ἀρχὴν τῆς σπουδῆς καὶ νὰ συντονίσωμεν πᾶσαν σκέψιν καὶ ἐνέργειαν ἡμῶν, εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ προσώπου ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐργάζεται καὶ ἀγωνίζεται ἐν Εὐρώπῃ, ἵνα σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν κατάστασιν.

Δὲν ἔχω τὴν ἀντίληψιν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ὑπεράσπισις, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔγγραφος προανάκρισις, ἀλλ' ἡ ἀκροαματικὴ διαδικασία πρὸς φωτισμόν, διὰ τὰ δικαστήρια τὰ ὁποῖα συνεδρίαζον ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ὁποῖα ἦσαν ἱκανὰ νὰ δικάσωσι καὶ τοὺς Θεοὺς ἀκόμη.

Διότι γνωρίζω ὅτι ὑπ' αὐτὴν τὴν Ἀκρόπολιν ἐδικάσθησαν οἱ νικηταὶ Στρατηγοὶ καὶ Ναύαρχοι τῶν Ἀργινουσῶν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Ἔχω καθῆκον νὰ προσθέσω ἀκόμη, ὅτι δὲν εἶμαι δυνατὸς εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐνστάσεων, διότι ἀνετράφην εἰς τὴν Κρήτην ὅπου δὲν γνωρίζομεν ἐνστάσεις,ἀλλὰ Δίκαιον καὶ Οὐσίαν καὶ τέμνομεν τὸ Δίκαιον καὶ τὴν Οὐσίαν εὐθέως καὶ ἀνδρικῶς.

Μετὰ τὸ γρονθοκόπημα τοῦτο τῆς Λογικῆς, τὸ μαστίγωμα τοῦ Δικαίου καὶ τὸν Τραυματισμὸν τῆς Ἐπιστήμης, ἡ αἴτησις περὶ ἀναβολῆς διὰ συνοπτικῆς ἀποφάσεως παμψηφεὶ ἀπερρίφθη καὶ ἡ δίκη συνεχίσθη διὰ τῆς ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων.

Ἀπολογία τῶν κατηγορουμένων.

Ἐκ τῆς ἀπολογίας τῶν κατηγορουμένων παρατίθημι κατὰ σειρὰν τὸν ἐπίλογον αὐτῆς, χαρακτηριστικὸν τῆς προσωπικότητός των. Καθόσον ἡ ἔγγραφος ἀπολογία τοῦ Γούναρη κατέρριψεν ἐκ βάθρων τὸ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σαθρόν, μωρόν, εὐπαθὲς καὶ πλαστὸν τῆς Ἐπαναστάσεως κατηγορητήριον.

Ἀρχιστράτηγος Χατζανέστης. Καὶ ἐὰν ἡ Ἐπανάστασις δὲν μὲ παρέπεμπεν εἰς δίκην, θὰ ἐζήτουν μόνος μου νὰ δικασθῶ, διὰ νὰ σαφηνισθῇ ἡ τραγικὴ ὑπόθεσις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν ὅλαις ταῖς λεπτομερείαις καὶ ἵνα φανῇ ἡ εὐθύνη ἑκάστου. Ἂν τὸ βούλευμα

με άπήλλασσε θά έδυσηρεστούμην. 'Αναλύσας δέ διά μακρών τά της δράσεώς του ώς 'Αρχιστρατήγου κατέληξεν είπών.

Τά ζητήματα, κ. Στρατοδΐκαι, τίθενται σαφώς. 'Εάν τό Τουλού-Μπουνάρ, τό 'Εσκή—Σεχήρ καί τά άλλα μέρη μέ τά Τουρκικά όνόματα δύνανται νά θεωρηθώσι Χώραι 'Ελληνικαί, διά τήν παράδοσίν των, άς ζητηθή λόγος άπό τόν προκάτοχόν μου. 'Εγώ δέν τά παρέδωκα είς τούς έχθρούς. 'Εγώ διώκησα τόν στρατόν έν Μ. 'Ασία έπί δύο καί ήμισυ μήνας καί ό προκάτοχός μου έπί είκοσι μήνας. Δέν είναι άδικον νά βαρύνωμαι έγώ διότι άπέθανεν είς τάς χεΐρας μου ή Μ. 'Ασία, ώς ό τελευταίος ίατρός του ψυχοραγούντος άσθενούς, ό όποίος είναι καί διασημότερος, ένώ δέν ζητεΐται ή εύθύνη άπό τόν προκάτοχον ίατρόν του άσθενούς; Έχετε ύπ' όψει σας κ.Πρόεδρε ότι ύπάρχουσιν Στρατηγοί δαφνοστεφεΐς είς τούς όποίους δέν άνήκουσιν αί δάφναι καί ύπάρχουσιν άφ' ετέρου Στρατηγοί άτυχεΐς τούς όποίους δέν βαρύνουσιν αί εύθύναι.

Ν. Θεοτόκης. Πρέπει νά όμολογήσω ότι ό 'Ελληνικός στρατός είχεν άτυχίαν φρικτήν ήτις όμως δέν είναι άνεπανόρθωτος. 'Ο έλληνικός στρατός, ό 'Εθνικός στρατός, δι' όσων έπραξεν, έπετέλεσε πράγματα άτινα ύπαρβαίνουν έκεΐνο τό όποΐον ήτο δυνατόν νά έκτελεσθή. Παρ' όλας όμως τάς άτυχίας, έν μένει κέρδος. "Οτι δύναται ό έλληνικός στρατός νά είπη είς τήν έπερχομένην γενεάν, έπήδησα είς τό Αίγαΐον καί έπί τών μερών όπου άναμφισβήτητα καί ίερά είναι τά δικαιώματά μας, έπήρα ύποθήκην, έθηκα όρόσημα τούς τάφους τών πεσόντων καί ότι ή έπερχομένη γενεά, έχετε καθήκον νά λάβετε τήν ύποθήκην ήν έθεσα έγώ. "Εχω άκράδαντον πεποίθησιν κ. Δικασταί, ότι ήμέραι δόξης θά έπανέλθωσι καί τό Αίγαΐον θά γίνη πάλιν λίμνη 'Ελληνική. Δέν έχω τήν άντίληψιν τήν όποίαν έχει ή ύπεράσπισις ότι δέν άρκεΐ ή έγγραφος προανάκρισις, άλλά καί ή άκροαματική διαδικασία πρός φωτισμόν, διά τά Δικαστήρια τά όποΐα συνεδριάζουν ύπό τούς πρόποδας της 'Ακροπόλεως τά όποΐα ήσαν ίκανά νά δικάσωσι καί τούς θεούς άκόμη.

Πρέπει νά προσθέσω ότι φέρω τήν πολιτικήν εύθύνην μόνον τήν άπορρέουσαν έκ της ύπουργικής άρμοδιότητός μου, άλλην δέν φέρω. Θά είμαι κατηγορητέος έάν έν τη διαχειρίσει της έξωτερικής πολιτικής έβλεπον τούς Πρωθυπουργούς άδρανούντας, τούτο όμως δέν συνέβη. 'Αμφότεροι οί Πρωθυπουργοί ύπό τούς όποίους ύπηρέτησα είργάσθησαν. 'Εδέχθην νά ύπηρετήσω είς τήν πολιτικήν,διότι διαβιώσας μακράν του τόπου δέν είχον έκ τών προτέρων είλημμένας ύποχρεώσεις καί έπίστευον ότι ήδυνάμην νά φανώ χρήσιμος. 'Ηλθον μέ τήν άγνήν καί πατριωτικήν

πρόθεσιν νὰ ὑπηρετήσω τὴν Πατρίδα μου πρὸς τὸ καλὸν αὐτῆς, οὐδέποτε εἰργάσθην διὰ κόμμα, εἴμην κάτοχος μεγάλου πολιτικοῦ κόμματος, εἴμην κάτοχος λευκῆς συνειδήσεως, εἴμην κάτοχος ἁγνῆς προθέσεως καὶ ὅλα ταῦτα ἔθηκα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πατρίδος μου.

Ὑποστράτ. Ξ. Στρατηγός. Ὅταν ἡ Ἀντιπροσωπεία μητέβη εἰς Λονδῖνον, ὁ Λόρδος Κῶρζον ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπεριφράστως εἶπεν: «Ἡ Ἀγγλία πάντοτε εἶναι εὐνοϊκή, καὶ διὰ τὸ νῦν Καθεστώς, ὅπως ἦτο καὶ διὰ τὸ πρώην», ἐπὶ τοῦ Βενιζέλου δηλαδή. Τότε ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς παρεκλήθη παρὰ τοῦ Γούναρη νὰ δόσῃ, ἐὰν ἦτο δυνατόν, σημείωμα τῶν λεχθέντων· Πράγματι δὲ ἐστάλη τὸ σημείωμα καὶ τὸ εἶδον μὲ τοὺς ἰδίους μου ὀφθαλμούς, θὰ ὑπῆρχε δὲ εἰς τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα τοῦ Γούναρη, μετὰ τοῦ ἄλλου σημειώματος τῆς συνομιλίας μετὰ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ.

Ὅταν ἡ Ἀποστολὴ εὑρίσκετο εἰς Κάννας, ὁ Γούναρης μετέδωκε τὴν πληροφορίαν τῆς συνεντεύξεως τοῦ Μεταξάκη καὶ τοῦ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἔμαθον δὲ ὅτι ἐζητήθη ἡ ἐξακρίβωσις τῶν δημοσιευομένων καὶ γενικῶς, τοῦ ἂν εἶναι ἀκριβεῖς αἱ ἀναφερόμεναι ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἐπισήμους δηλώσεις. Ἐγένοντο αἱ δέουσαι ἐνέργειαι καὶ ὁ Σὲρ Ἄρθουρ Κρόσφιλδ, τηρῶν τὴν ἐπαφὴν τοῦ Γούναρη μετὰ τοῦ Λόϋδ-Τζώρτζ ἐπληροφόρει τὸν Ἕλληνα Πρωθυπουργὸν ὅτι: «Τὰ γραφόμενα δὲν ἀνταπεκρίνοντο πλήρως εἰς τὴν πραγματικότητα». Ἐννοεῖται ὅτι λόγῳ τοῦ μεσολαβοῦντος προσώπου δὲν ἐγένετο διάψευσις, κατέληξε δὲ εἰπών:

Ἡ Ἑλλὰς ἔπεσεν ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν δούλων ἀδελφῶν της, κατέβαλε προσπαθείας καὶ ἐνέτεινε τὰς δυνάμεις της, ἀλλ' ὑπέκυψε καὶ ἡ πτῶσις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς καὶ πάλιν θὰ ἀνακύψῃ διότι Κράτη μὲ τοιαῦτα συναισθήματα οὐδέποτε χάνονται. Διὰ τοῦτο, ἂς μὴ ἀποβλέπωμεν μόνον εἰς τὴν καταστροφήν, ἂς μεταχειρισθῶμεν τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἀναζήσῃ ἡ Ἑλλὰς καὶ ὅταν ἀναζήσῃ θὰ διαλυθῇ τὸ σκότος τὸ ὁποῖον καλύπτει σήμερον τοὺς ὀφθαλμούς μας. Πρὸς τοῦτο, ἀνάγκη νὰ παύσωμεν νὰ αἰτιώμεθα ἀλλήλους καὶ νὰ ἀναζητῶμεν προδότας, οὐδείς, ἂν βασανίσῃ τὴν συνείδησίν του, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐξέθρεψε προδότας, ἡ Ἑλλὰς ἡττήθη, ἀλλὰ δὲν ἠτιμάσθη. Τοὺς Ἕλληνας μαχητὰς οὐδεμία ἐπίβουλος ἐνέργεια ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς μεταβάλῃ εἰς φυγάδας. Ἂς μὴ ἀναζητῶμεν τὰς ἀφορμὰς τοῦ πανικοῦ τὸν ὁποῖον ἀνέφερεν ὁ μάρτυς κ. Κανελλόπουλος, αἴτια ἥττης ὑπάρχουν, ἀλλ' αἴτια πανικοῦ δὲν ὑπάρχουν, ὅταν εἷς στρατὸς ἀναγκασθῇ νὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλον τὸ

τροχαῖον ὑλικόν, περιέρχεται εἰς κατάστασιν πανικοῦ, αὐτὸ εἶναι τὸ αἴτιον τῆς καταστροφῆς. Δὲν παραδέχομαι ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἡττήθη, διότι ὁ σάραξ τῆς Προπαγάνδας κατέφαγε τὰ ἐντόσθιά της. Ἀντὶ παντὸς ἄς σφίγξωμεν τὰς καρδίας μας καὶ ἄς φωνάξωμεν: Τιμὴ καὶ Δόξα εἰς τοὺς μαχητάς.

Ἀποβλέπω, κύριοι Δικασταί, μετὰ ἠρεμίας εἰς τὴν ἀπόφασίν σας. Ἐξήντλησα πᾶσαν σωματικὴν καὶ πνευματικήν μου δύναμιν ὑπὲρ Πατρίδος. Ἤδη παραδίδω τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψίν μου εἰς ἕνδεκα τιμίους Ἀξιωματικοὺς τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης.

Π. Πρωτοπαπαδάκης. Ἐξήγησε τὰ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς του βεβαιώσας ὅτι τὴν διεχειρίσθη ὡς θὰ τὴν διεχειρίζετο καὶ πᾶς ἄλλος Ἕλλην ἐν εὐστόχῳ ἐπιτυχίᾳ καὶ κατέληξεν εἰπών: Ἀντὶ ἀπολογίας διὰ τὴν κατηγορίαν τῆς ἐσχάτης προδοσίας, κύριοι Στρατοδῖκαι, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ διατυπώσω μίαν εὐχὴν ἥτις θὰ εἶναι καὶ αἱ τελευταῖαι λέξεις τῆς ὅλης μου ἀπολογίας. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εὐχηθῶ ὅπως, ὁ ἐξευτελισμὸς ὃν ὑπέστησαν ἐν τῷ προσώπῳ μου καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Συναδέλφων μου τὰ ἀνώτατα Ἀξιώματα, μὴ ἐμποδίσῃ νὰ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν Πατρίδα εἰς ὅσους τοῦτο εἶναι δυνατόν.

Ὑποναύαρχος Γούδας Μ. Παρῃτήθη τῆς ἀπολογίας του εἰπών: Ἐπειδὴ δὲν διετυπώθη κατ' αὐτοῦ ἰδιότυπος κατηγορία καὶ διότι θὰ κατηνάλισκε ματαίως χρόνον νὰ ἀναλύσῃ κατηγορητήριον τὸ ὁποῖον δὲν τὸν ἀφεώρα, ἐπαφεθεὶς εἰς τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ ἐπιφυλλασσόμενος ὅπως κατὰ τὴν ὑστάτην φᾶσιν τῆς δίκης προσθέσῃ ὅ,τι ἤθελε τυχὸν παραλειφθῇ.

Γ. Μπαλτατζῆς. Ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ἀπολογία του θὰ εἶναι ἐλλειπὴς τὸ μέν, διότι δὲν ἀπελογήθη ὁ κύριος παράγων τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας μετεῖχεν, ὁ Γούναρης, τὸ δέ, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κάμῃ χρῆσιν ὡρισμένων ἐγγράφων καὶ κατέληξεν εἰπών:

Ἐπράξαμεν πᾶν τὸ δυνατόν, προσεφέραμεν πάσας τὰς δυνάμεις μας καὶ οὐδέποτε ἐφαντάσθημεν ὅτι θὰ ἐφθάναμεν ἐδῶ κατηγορούμενοι καὶ διὰ τὸ ἀπαισιώτερον τῶν ἐγκλημάτων. Μᾶς ἀρκεῖ ὁ πόνος καὶ ἡ ἀγωνία διὰ τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθημεν ἡμεῖς βαθύτατα, περισσότερον παντὸς ἄλλου.

Ν. Στράτος. Ἡ ἀπολογία αὐτοῦ, διαρκέσασα ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας τῆς 9 Ν)βρίου, ἀποτελεῖ τὴν ἀρτιωτέραν καὶ τὴν ἀντικειμενικωτέραν ἀνάλυσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, κατέληξε δὲ εἰπών:

Μετὰ τὸ ἀτύχημά μας ἄς μὴν ἀρχίσωμεν τοὺς θρήνους, ἄς ἀρυσθῶμεν διδάγματα διὰ τὸ μέλλον, ἄς σβύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λαοῦ τὰς τραγικὰς ἐντυπώσεις ἐκ τῶν γεγονότων αὐτῶν καὶ ἄς

δώσωμεν κατεύθυνσιν πολιτικήν, πρὸς ἐνεργητικότητα καὶ δρᾶσιν ἡ ὁποία θὰ φέρῃ τὴν ἀναπόλησιν προγενεστέρας δόξης καὶ μεγαλείου. Διὰ τοῦτο χρειάζεται ἐνίσχυσις τοῦ ἠθικοῦ τῆς Χώρας, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀποφευχθῇ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ Χώρα αὐτὴ παράγει προδότας. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πολιτικῶν δικῶν εἶναι ζωντανὸν δίδαγμα τοῦ Μέλλοντος καὶ διδασκαλία εἰς τὸ διηνεκές. Δυστυχῶς ὑπάρχει ἔξω τῆς Αἰθούσης ταύτης προσπάθεια ὑποκινοῦσα εἰς ὀργήν, ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν πρέπει νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δικαστηρίου.

Διὰ τοὺς Πολιτικοὺς ἄνδρας δὲν ἀπομένει παρὰ ἡ ὑστεροφημία ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ κακοποιηθῇ. Οἱ Πολιτικοὶ ἄνδρες δικάζονται μεθ' ὅλης τῆς αὐστηρότητος, ἀλλ' ὑπὸ τὸ πνεῦμα πάντοτε τῆς πολιτικῆς ἐκτιμήσεως τῶν γεγονότων. Αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν ἐπικαλοῦμαι διὰ τὸ Δικαστήριον. Δὲν ζητοῦμεν ἐπιείκειαν, ζητοῦμεν δικαιοσύνην καὶ μόνον τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῆς Χώρας. Ἡ ἔξωθεν ἐνισχυομένη ὁρμὴ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὸ Δικαστήριον τὸ ὁποῖον ἓν πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν, «Τὸ Θεῖον Πνεῦμα», διότι «Ἡ ἀνθρώπινη Δικαιοσύνη εἶναι ὑπόλογος εἰς τὴν Θείαν Δικαιοσύνην».

Ἀγόρευσις τῶν Ἐπαναστατικῶν Ἐπιτρόπων

Τὴν ἐπιοῦσαν 10 Ν)βρίου ἀνεγνώσθη ἡ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐνώπιον τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς ἀπολογία τοῦ Γούναρη, καὶ εἶτα ἐδόθη ὁ λόγος εἰς τοὺς Ἐπαναστατικοὺς Ἐπιτρόπους.

Συνταγμ. Ν. Γρηγοριάδης. Ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Συνταγματ. Νεόκοσμος Γρηγοριάδης τὴν μακρὰν ἀγόρευσίν του ἐτερμάτισεν εἰπών:

Ἐστρατήγει τῶν κατηγορουμένων ἡ Ὁμὰς καὶ ἡ Πατρὶς τὴν τιμὴν ἔχασε καὶ ὁ ἐχθρὸς ἔνεσιν δεκαετηρίδων νέας ζωῆς ὑπέστη, καὶ χῶραι Ἑλληνίδες ἐδουλώθησαν καὶ τὸ σφαγεῖον πληθυσμῶν ἀδελφῶν ἠνοίχθη καὶ ἡ ἀκτὴ τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐπληρώθη πτωμάτων. Καὶ ἔχασε «ἡ Μάννα τὸ Παιδὶ καὶ τὸ Παιδὶ τὴ Μάννα». Παρθένοι ὑπὸ τοῦ μεθύοντος Τυρράνου ἀπὸ τῶν ἀγκαλῶν τῶν μητέρων πρὸς ἀσέλγειαν ἡρπάγησαν καὶ ἡ Φυλὴ ἀπὸ τῶν κοιτίδων της ἐξερριζώθη καὶ τὸ Ἑλληνικὸν αἷμα ποταμηδὸν ἔρρευσεν. Ἐστρατήγουν οἱ κατηγορούμενοι καὶ ἡ οἰμωγὴ τῶν σφαζομένων καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν Θρόνον ὑπερέβη καὶ ὁ Ἱεράρχης ὁ σεμνὸς ὁ κρεουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ μαινομαίνου ὄχλου ἔσχε τάφον τῶν βρωμερῶν σκύλων τὰ σπλάγχνα.

'Εστρατήγει τῶν ὀλετήρων ἡ σπεῖρα καὶ τῆς Σμύρνης ἡ προκυμαία ἡ αἱμοσταγὴς καὶ τὸ βδέλυγμα τοῦ Τούρκου ἀναβαστάζουσα ἐσαρώθη μὲ τὸ γαλανόλευκον ποίημα συρόμενον αἰχμάλωτον, ταπεινομένον ἐπὶ βρωμεροτήτων. Καὶ τολμοῦν ἀκόμη τὴν ἀμετανόητον νὰ ὑψώσουν κεφαλὴν θρασεῖαν οἱ κατηγορούμενοι καὶ τὸ φῶς νὰ βλέπουν τοῦ ἡλίου.

Λοιπόν, κύριοι Στρατοδῖκαι, Μετανοῶ ἐγὼ καὶ ἀνακαλῶ τὸ κατηγορητήριον. Προτείνω σίτισιν ἐν τῷ Πρυτανείῳ τῶν δικαζομένων καὶ τότε ὅλοι σας καὶ ἐγὼ μαζῆ, ἐλᾶτε νὰ φορέσωμεν γυναικεῖα φουστάνια καὶ ἂς χορεύσωμεν τὸν χορὸν τῆς ἀναισχυντίας γύρω ἀπὸ τὸ ψηφισθὲν μνημεῖον τῆς Νέας Ἐλευθερίας τῶν τυρρανομάχων τοῦ ὁποίου στηλοβάται εἶναι ὁ Ἐφιάλτης, ὁ Καραγιάννης, ὁ Καρύδης, ὁ Βασιλικὸς ὑστερισμὸς καὶ τὸ Ἐθνικὸν ἀνάθεμα, διὰ νὰ ἔλθουν Κυβερνῆται νὰ παραδώσουν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ τὴν μένουσαν Ἑλλάδα.

Γεωργιάδης. Ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Ἐφέτης Γεωργιάδης ἀγορεύσας ἐβεβαίωσεν ὅτι: Ἡ κατηγορία δὲν περιορίζεται, ὡς φρονεῖ ὁ Στράτος, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν διετέλει Ὑπουργὸς ἕκαστος τῶν κατηγορουμένων. Ἡ κατηγορία εἶναι γενικὴ καὶ ἄσχετος πρὸς τὰ ἔργα τῶν κατηγορουμένων τὰ καθαρῶς Ὑπουργικά. Ἠδύνατο ἡ κατηγορία νὰ ἀνατρέξῃ καὶ πρὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ Ν)βρίου ἂν ἤθελε νὰ ἀνεύρῃ στοιχεῖα τῶν κατηγορουμένων. Καὶ ἀναμασῶν τὴν γερμανοφιλίαν, τὰ ὑποβρύχια, τὰ νῶτα τοῦ Σερράϊγ, τὸν προδότην Βασιλέα, τοὺς τρούλους τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ὑποστηρίξας τὸν ἐνδεχόμενον δόλον τῶν κατηγορουμένων οἱ ὁποῖοι πάντες ἐγνώριζον τοὺς κινδύνους τῆς Χώρας, ὡς ἐκ τῆς ἐπαναφορᾶς καὶ τῆς παραμονῆς τοῦ Βασιλέως, ἐστήριζον αὐτόν. Πᾶσαι δὲ αἱ πράξεις των δὲν ἦσαν τὰ μέσα, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ τοῦ διὰ τὸ δόλου σκοπούμενον ἀποτέλεσμα καὶ ἐτερμάτισε τὸν λόγον του εἰπών:

Τὸ Μέτωπον θὰ κατέρρεεν αὐτομάτως, διότι νέα οἰκονομικὴ ἐξάντλησις ἐπήρχετο ραγδαία, ὁ Στρατὸς ἦτο ἀπηλπισμένος, ὁ Λαὸς καταπεπονημένος. Φρονῶ ὅτι ἐστάλη ἐσκεμμένως εἰς τὸ Μέτωπον ὁ Χατζανέστης διὰ τὴν ἐκκένωσιν καὶ ὅτι τὸ περίφημον ἐγχείρημα ἦτο πυροτέχνημα διὰ νὰ ἀπασχοληθῇ ἀλλαχοῦ ἡ προσοχὴ τοῦ κόσμου. Θεωρῶ ἐνόχους τοὺς κατηγορουμένους, ὅτι «Ἐκ σκοποῦ παρέδωκαν φρούρια, πόλεις, λιμένας Ἑλληνικοὺς εἰς τὸν ἐχθρὸν τοῦ ὁποίου προὐκάλεσαν τὴν εἰσβολήν». Καὶ συνεπῶς ὀφείλουν νὰ ὑποστοῦν τὴν προβλεπομένην ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 123, παραγράφου 8, ποινήν. Εἶναι ἔνοχοι καὶ ἐπαφίεμαι εἰς τὴν κρίσιν μου ταύτην ἐπὶ τὴν δικαίαν κρίσιν τῶν Δικαστῶν.

Ζουρίδης. Ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Στρατιωτ. Δικαστὴς α´

τάξεως Ζουρίδης ἀφοῦ ἐβεβαίωσεν ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς Στρατιωτικῆς του τιμῆς, ὅτι ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος ἀπὸ μοχθηρίαν καὶ ἐμπάθειαν κατέβαλε προσπαθείας διὰ νὰ ἐπιτύχῃ καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἐναντίον τοῦ Μουρούζη, Μάνου, Μαυρομιχάλη, Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων 'Αξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει, χωρὶς ἄδειαν τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ μᾶς βοηθήσωσιν εἰς τὴν 'Επανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1896, κατέστρεψε τὸν λόγον εἰπών:

Κατηγορούμενοι! Δὲν γνωρίζω πῶς ἔχουν ρυθμισθῆ τὰ πράγματα τοῦ ἄλλου κόσμου. 'Ηξεύρω μόνον ὅτι ὅλοι θὰ διαβῶμεν τὴν 'Αχερουσίαν λίμνην ἀργὰ ἢ γρήγορα, ὅταν πληρώσωμεν τὰ κεκανονισμένα πορθμεῖα. 'Αλλ' ὅταν μετ' ὀλίγον θὰ τὴν διαβῆτε, ἐὰν τυχὸν εἰς τοὺς ἀτελειώτους δρόμους τῆς αἰωνιότητος συναντήσητε τὰς Χορευτρίας τοῦ Ζαλόγγου, τὰ 'Ολοκαυτώματα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ 'Αρκαδίου, τὰ Σφάγια τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρρῶν, τὸν Σουβλισμένον Διάκον, τὸν Κρεμασμένον Πατριάρχην ἢ τὸν Κομματιασμένον Χρυσόστομον, σᾶς συμβουλεύω νὰ μὴν ὑποστηρίξητε τὴν 'Ιδεολογίαν σας ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, διότι ὅλα αὐτὰ τὰ Σφάγια τῆς Τυρρανίας, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἔχουν μεταβληθῆ ἐκεῖ πέραν εἰς Νεμέσεις, ὄχι ἐκδικήσεως ἀλλὰ Νεμέσεις τιμωρίας, Νεμέσεις Δικαιοσύνης.

Μετὰ τοὺς 'Επαναστατικοὺς 'Επιτρόπους ἔλαβον τὸν λόγον κατὰ σειρὰν οἱ συνήγοροι Οἰκονομίδης, Ρωμανός, Παπαληγούρας, Σωτηριάδης καὶ Τσουκαλᾶς, οἵτινες ἀψηφοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς τοῦ Προέδρου καὶ τῶν 'Επιτρόπων, ἐξεπλήρωσαν ἀξιοθαυμάστως τὸ ἱερὸν τῆς ὑπερασπίσεως καθῆκον, καὶ ὑπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πλήγματα τῆς Λογικῆς, ἡ κατηγορία κατερρακώθη καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ σημεῖα καὶ ἀπεδείχθη κατὰ τὸ πραγματικόν της μέρος ἀστήρικτος καὶ κατὰ τὸ νομικὸν ἀνόητος. «Πλὴν εἰς μάτην διότι ἡ ἀπόφασις εἶχε προεκδοθῆ».

Τελευταῖαι τῶν κατηγορουμένων λέξεις

Μετὰ τὴν ὑπεράσπισιν ἐδευτερολόγησαν οἱ 'Επαναστατικοὶ 'Επίτροποι Γεωργιάδης καὶ Ζουρίδης ἐπαναλαβόντες τὰ αὐτά. 'Επαναληφθείσης δὲ μετὰ μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς καὶ τελευταίας τῆς δίκης, τῆς συνεδριάσεως, ἐκλήθησαν κατὰ σειρὰν οἱ πατηγορούμενοι διὰ νὰ προσθέσωσι ἐὰν ἔχωσι τι, εἰς τὴν ἀπολογίαν των.

Ὑποναύαρχος Γούδας. Ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶχε νὰ προσθέσῃ ἕτερόν τι. **Μπαλτατζῆς.** Ἐξήγησεν ὅτι μᾶς εἶχε δοθῇ ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῶν νηοψιῶν ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας· **Ὑποστράτηγος Ξ. Στρατηγός.** Ἀνεσκεύασε τὰς ἀγορεύσεις τῶν Συνηγόρων ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον διεδραμάτισεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς Ἑλληνοσερβικῆς Συνθήκης. **Θεοτόκης.** Ὑπέμνησεν ὅτι, Πρεσβευτὴς ὢν ἐν Βερολίνῳ, συνέστησε τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Συνεννοήσεως, ὅταν εἶδε συμμετέχουσαν καὶ τὴν Ρουμανίαν εἰς τὸν πόλεμον· Καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ὅταν ἐξῆλθεν ἡ Ἀμερικὴ ἐκ τῆς οὐδετερότητος. **Πρωτοπαπαδάκης.** Ἀνεκοίνωσεν ὅτι αἱ ἀποζημιώσεις ἐπληρώθησαν δυνάμει Βενιζελικῶν νόμων καὶ ἐδόθησαν μὲ τὸ σταγονόμετρον. **Στράτος.** Δευτερολογῶν εἶπε: Θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ τὸ Δικαστήριόν σας ὅπως προσθέσω τὰ τελευταῖα ἐπιχειρήματα τῆς ὑπερασπίσεως ἡμῶν. Λόγῳ τῆς ἀσθενείας τοῦ Γούναρη εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ εἴπω τινὰ καὶ διὰ λογαριασμὸν ἐκείνου, θεωρῶ τοῦτο ὡς ἱερὸν καθῆκον. Ὁ κ. Ζουρίδης ἤλεγξε τὸ τμῆμα τῆς ἀπολογίας τοῦ Γούναρη διὰ τοῦ ὁποίου ἠμφισβητήθη ἡ νομικὴ ἄποψις τοῦ κατηγορητηρίου περὶ παραδόσεως πόλεων, φρουρίων καὶ λοιπῶν. Εἶμαι βέβαιος ὅτι πάντες Πατρίδα Ἑλληνικὴν ἐννοοῦμεν τὴν περιλαμβανομένην ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ πολὺ πέραν, ἐκεῖ ὅπου ἀποβλέπει ἡ Ἑλληνικὴ ψυχή.

Προκειμένου ὅμως νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ποινικὸς νόμος ὅστις σαφῶς ὁρίζει εἰς τὸ ἄρθρον 123, ὅτι προδότης εἶναι ἐκεῖνος ὅστις παραδίδει πόλεις καὶ φρούρια, εὑρισκόμενα ἐντὸς τῆς Ἐπικρατείας· δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν κατὰ γράμμα ἐξήγησιν τῆς λέξεως Ἐπικράτεια. Κατηγορούμεθα ὅτι παρεδόσαμεν φρούρια, πόλεις καὶ λοιπὰ εἰς τὸν ἐχθρόν, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν παραδοθέντων εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ, ὡς ὁρίζει ὁ ποινικὸς νόμος, διότι ἡ κατεχομένη Μ. Ἀσία δὲν ἦτο ἀνεγνωρισμένη διεθνῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεπῶς ὅτι ἀπετέλουν Τμῆμα τῆς Ἐπικρατείας δυνάμει εἰδικῶν νόμων δὲν παρεδόθη ὑφ' ἡμῶν, παρεδόθη εὑρισκομένης ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἄλλης Κυβερνήσεως.

Καὶ μετά τινα ἄλλα, ἐτερμάτισε τὴν δευτερολογίαν του εἰπών: Φθάνει τὸ ἀτύχημα τὸ ὁποῖον ὑπέστημεν ὡς Κυβερνῆται καὶ περιττεύει τὸ κόσμημα τοῦ δόλου. Φθάνει ἡ κατηγορία, ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα εὑρέθησαν ἑπτὰ-ὀκτὼ ἄθλια ὄντα τὰ ὁποῖα χάριν ὠφέλους εἶχον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ παραδόσωσι χιλιάδας Ἑλλήνων εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν Πατρίδα των εἰς τὴν ἀτιμίαν. Ἀρκεῖ ὅ,τι ἤκουσαν ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης. Εἰς τὸ Δικαστήριόν σας ἀφήνω τὴν τιμὴν ἐμοῦ καὶ τῶν ἐν ἀτυχίᾳ Συντρόφων μου.

Ὁ Ἀντιστράτ. Χατζανέστης δευτερολογήσας ἐπί τινων ανα-

κριβειῶν αἵτινες διέφυγον τοὺς Ἐπαναστατικοὺς, Ἐπιτρόπους τελικῶς εἶπεν, ὅτι ἀναμένει μὲ τὴν συνείδησιν ἥρεμον τὴν ἀπόφασιν τοῦ Δικαστηρίου.

Ἡ διαδικασία οὕτω ἐπερατώθη τὸ Μεσονύκτιον. Τὸ Δικαστήριον ἀπεσύρθη εἰς διάσκεψιν. Καὶ ἡ αἱματηρὰ Τραγωδία ἔβαινε πρὸς τὸ τέρμα αὐτῆς.

Παραίτησις τῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν 6 Ν)βρίου, συνεκροτήθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἐν ᾧ παρευρέθη καὶ ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπή, καὶ ἐὰν αὕτη ἐπέμενεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀδιαλλαξίας, ἡ Κυβέρνησις νὰ παραιτηθῇ. Ἡ σύσκεψις μὴ καταλήξασα εἰς ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα, συνεχίσθη καὶ τὴν ἑπομένην 7 Ν)βρίου, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύθη τὸ ἑπόμενον ἀνακοινωθέν: «Ἡ Κυβέρνησις συσκεφθεῖσα μετὰ τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς ἐξήτασε τὴν κατάστασιν καὶ εὑρέθη σύμφωνος μετ' αὐτῆς ὅτι «ὑφίσταται στάδιον συνεννοήσεως πρὸς ἀποσόβησιν τῆς Κυβερνητικῆς κρίσεως».

Συγχρόνως ὑπέβαλον τὴν παραίτησίν των οἱ Ὑπουργοὶ Καλλιγᾶς καὶ Χριστομάνος ὅστις ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Πρωθυπουργόν, ἀνέφερε τὸν ἑξῆς λόγον τῆς παραιτήσεώς του. «Θεωρῶ ὅτι ἡ ἀπόφασις ὅπως ἐκτελεσθῶσιν αἱ θανατικαὶ καταδίκαι αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ ἐπιβληθῶσιν εἶναι ἐπιζήμιαι εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ἀντίθετος πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἐπαναστάσεως». Εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῶν διωρίσθη τὴν 9 Ν]βρίου, ὁ Μυλωνᾶς Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας καὶ τῶν ιριῶν Τ.

Τὴν 10 Ν]βρίου, ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς Λίντλεϋ ἐπισκεφθεὶς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Πολίτην «ἐξέφρασεν αὐτῷ τὴν ἀγανάκτησιν τῆς Κυβερνήσεώς του καὶ τῆς κοινῆς Ἀγγλικῆς γνώμης διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυεν ἡ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἐπανειλημμένας διπλωματικὰς παραστάσεις τῶν Συμμάχων. Τὴν ἑπομένην δὲ εἰδοποίησεν αὐτὸν ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεώς του ὅτι «ἐὰν ἡ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις δὲν ἀποδεχθῇ τὴν Ἀγγλικὴν ἄποψιν ἐντὸς 48 ὡρῶν, εἶχε διαταγὴν νὰ ἀπέλθῃ τῆς Ἑλλάδος καὶ θὰ ἐπηκολούθει διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων».

Κατὰ πρότασιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Πολίτη, ὁ Ἄγγλος Πρεσβευτὴς ἐβολιδοσκόπησε τὴν Κυβέρνησίν του, ἂν

ἦτο διατεθημένη,εἰς περίπτωσιν καθ'ἣν ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ἐδέχετο νὰ μετριάσῃ τὴν θανατικὴν ποινὴν εἰς ἐξορίαν, νὰ δόσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ἐγγυήσεις ὅτι, «οἱ καταδικασθέντες οὐδέποτε πλέον θὰ ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἠρνήθη».

Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ ἐνέργεια τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἦτο οὐ μόνον ἄδικος ἀλλὰ καὶ μισαρὰ διότι, «συνίστατο εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἐπιθυμίας χωρὶς νὰ ἀναλαμβάνῃ ἡ ἰδία οἱανδήποτε ὑποχρέωσιν». Ἡ ἱστορία ἀναμφιβόλως θὰ παραλληλίσῃ τὴν ἐνέργειαν ταύτην πρὸς τὴν στάσιν τοῦ Λόρδου Πάλμεστρον κατὰ τὴν περιώνυμον ὑπόθεσιν τοῦ Πασιφίκου, ὅτε ὁλόκληρος ἡ Οἰκουμένη κατεδίκασε τὴν Ἀγγλίαν· Τὴν 12 Ν]βρίου, συνῆλθε τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καθ' ὅ, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Πολίτης φοβούμενος μήπως θεωρηθῇ ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον αὐτὸς σχεδὸν συνεβούλευσεν, ἐξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ δὲ Πρωθυπουργὸς Κροκιδᾶς προβλέπων τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας θὰ ἀντιμετώπιζεν ἡ Ἑλλὰς ἐμφανιζομένη ἐν Λωζάννῃ ὡς πεπολιτισμένον Κράτος καὶ ἔχουσα εἰς τὸ παθητικόν της πρᾶξιν ἥτις θὰ τὴν ἀπέκλειε τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν, ἐξεδήλωσε τὴν ρητὴν πρόθεσίν του ὅπως παραιτηθῇ, ἀφήνων τὴν εὐθύνην εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἀνελθὼν αὐθημερὸν εἰς τὰ Ἀνάκτορα ὑπέβαλε τῷ Βασιλεῖ τὴν παραίτησιν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὴν ἑπομένην οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Συνταγμ. Πλαστήραν, ἐπεσκέφθησαν τὸν Ζαΐμην καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν· οὗτος ἠξίωσεν ὡς πρῶτον ὅρον ἀποδοχῆς τὴν ἄμεσον διάλυσιν τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπερ ἀπερρίφθη παρ' αὐτῶν καὶ ἀπεφασίσθη ἡ συγκρότησις Στρατιωτικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Γούναρης, πληροφορηθεὶς τὴν παραίτησιν τοῦ Πολίτου καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ Ζαΐμη παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Κλινικῆς Δόκτορος Ἀσημακοπούλου, ἐξεπλάγη καὶ ἐκίνησε μελαγχολικῶς τὴν κεφαλήν,δεινὰ προοιωνιζόμενος.

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν 14 Ν)βρίου 1922, ἐσχηματίσθη ἡ ἑξῆς Κυβέρνησις, ἥτις φέρεται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ὄνομα «Κυβέρνησις αἵματος».

Συνταγματ. Ε. Γονατᾶς. Πρωθυπουργός. ***Α. Δοξιάδης.*** Τῆς Περιθάλψεως. ***Γ. Ἐμπειρῖκος.*** Τοῦ Ἐπισιτισμοῦ καὶ προσωρινῶς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ὑποστρ. ***Θ. Πάγκαλος.*** Τῶν Στρατιωτικῶν. ***Κ. Ρέντης.*** Τῆς Δικαιοσύνης καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερικῶν. ***Α. Πρέκας.*** Τῶν Οἰκονομικῶν. ***Σιώ-***

της. Τῆς Παιδείας. *Σίδερης*. Τῆς Γεωργίας. Ὑποστρ. *Πιερράκος Μαυρομιχάλης*. Τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὑπονάυ. *Βούλγαρης* Τῶν Ναυτικῶν. Συνταγ. *Σακελλαρόπουλος Α.* Τῶν Τ.Τ.Τ. *Ἀλεξανδρῆς Α.* τῆς Συγκοινωνίας.

Συγχρόνως ὁ Συνταγμ. Πλαστήρας ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὡρίσθη ὁ μοναδικὸς φανερὸς ἐκπρόσωπος αὐτῆς. Παρ' αὐτὸν ὅμως ἀνεσχηματίσθη καὶ ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα παρ' αὐτοῦ, τῶν Συνταγμ. Γονατᾶ καὶ Σακελλαροπούλου καὶ τοῦ Πλοιάρχου Χατζηκυριάκου, ἧς ἡ συγκρότησις συνεφωνήθη νὰ παραμείνῃ μυστική. Συνεφωνήθη ἐπίσης, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὰς ἐκτελέσεις ὁ Ὑποστράτηγος Πάγκαλος ἀντικαθιστάμενος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν θὰ ἀνελάμβανε τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Στρατιᾶς τοῦ Ἕβρου. Διὰ Διατάγματος δὲ δημοσιευθέντος συγχρόνως ὁ Πλοίαρχος Χατζηκυριάκος Α. διωρίσθη Ἀρχηγὸς τοῦ Στόλου, ἔκτοτε φερόμενος ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «Στόλαρχος».

Πρωτόκολλον Θανάτου

Διαρκούσης τῆς δίκης, ἐγένοντο ἀλλεπάλληλοι συσκέψεις Ἀξιωματικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἀμυνιτῶν, ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ Παρνασσοῦ, τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ὑποστρ. Πάγκαλος, ὅστις καὶ ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς ἐπιδιώξας καὶ ἐπιτυχὼν νὰ καταπείσῃ αὐτοὺς ὅτι:

«Ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπέβαλλον τὴν ἄμεσον θανάτωσιν τῶν κατηγορουμένων». Μετὰ τοῦ Συνταγμ. Παγκάλου συνηντήθη καὶ ὁ Συνταγμ. Κονδύλης, ἐξ Ἕβρου ἀφιχθείς. Τελικῶς δὲ ὑπεγράφη πρωτόκολλον τιμῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ἠξιοῦτο ἐπιτακτικῶς ἄμεσος ἐκτέλεσις τῶν ἐνόχων. Περὶ τὴν 8 μ. μ. ὥραν τῆς 12 Ν]βρίου, ἐγένετο ἀπειλητικὴ καὶ ἐπιδεικτικὴ εἰσβολὴ τοῦ Ὑποστρατήγου Παγκάλου εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δικαστηρίου ἐπὶ κεφαλῆς τριακοντάδος Ἀξιωματικῶν».

Μεταφορὰ τῶν Κατηγορουμένων

Περὶ τὴν δευτέραν μεταμεσονύκτιον ὥραν τῆς 15 Ν]βρίου, εἰδοποιηθέντες οἱ κατηγορούμενοι συνεσκεύασαν τὰς κλίνας των ἃς στρατιῶται μετέφερον εἰς στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα. Οὗτοι δὲ ἐπεβιβάσθησαν μετ' ὀλίγον νοσοκομειακῶν αὐτοκινή-

των δπως μεταφερθῶσιν εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ. Εἰς τὸ πρῶτον ἐπέβησαν ὁ Πρωτοπαπαδάκης, ὁ Ἀντιστρ. Χατζανέστης καὶ ὁ Ὑποναύαρχος Γούδας. Εἰς τὸ δεύτερον ὁ Στράτος καὶ ὁ Θεοτόκης. Εἰς τὸ τρίτον ὁ Μπαλτατζῆς καὶ ὁ Στρατηγός. Πλὴν τῶν κατηγορουμένων, ἐπέβαινον ἑκάστου αὐτοκινήτου καὶ 4 Ἀξιωματικοὶ τοῦ πεζικοῦ ὡς φρουροὶ μὲ τὰ περίστροφα ἕτοιμα διὰ πᾶσαν περίστασιν. Τῶν αὐτοκινήτων τούτων προεπορεύοντο τρία τοιαῦτα, τὸ πρῶτον ἔφερε πολυβόλον, τὰ δύο ἕτερα φρουρὰν ἐνόπλων ἀνδρῶν, εἰς δὲ τὴν οὐρὰν ἠκολούθουν δύο αὐτοκίνητα πλήρη στρατιωτῶν ἐνόπλων κλείοντα τὴν ὅλην συνοδείαν. Εἷς τῶν φρουρῶν τοῦ πρώτου αὐτοκινήτου Λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἀντιστρ. Χατζανέστην, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ παρακαθημένου Ὑποναυάρχου Γούδα, εἶπεν αὐτῷ :«Στρατηγέ μου,ὑποφέρετε διὰ σφάλματα ἄλλων, εἴμην εἰς τὸ Ἀφιὸν Καρὰ-Χισσὰρ κατὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα, εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὴν θέσιν μου ἀπὸ ἄδειαν λουτρῶν ὀλίγας ἡμέρας πρὶν τῆς ἐπιθέσεως τῆς 13 Αὐγούστου. Ὁ Στρατηγὸς Τρικούπης μὲ τὸ Ἐπιτελεῖόν του καὶ μὲ τὰς διαταγὰς τὰς ὁποίας ἐξέδιδεν, ὑπῆρξεν ἡ κυρία καὶ ἡ μοναδικὴ ἀφορμὴ τῆς φοβερᾶς καταστροφῆς. Ἂν ὁ στρατός μας παρετάσσετο καὶ διηυθύνετο καλῶς, δὲν θὰ ἀποσυνετίθετο καὶ δὲν θὰ ἐπαθαίναμεν αὐτὰ ποὺ ἐπάθαμεν, οὔτε σεῖς, Στρατηγέ μου, θὰ ὑφίστασθε ὅσα ὑπέστητε».

Περὶ τὴν 3 πρωϊνήν, ἀφίκοντο εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ καὶ ἐτοποθέτησαν εἰς τὰ δύο κενωθέντα διὰ τοὺς κατηγορουμένους δωμάτια, τοποθετηθέντων εἰς τὸ ἓν τοῦ Πρωτοπαπαδάκη καὶ τοῦ Μπαλτατζῆ, εἰς δὲ τὸ ἕτερον τῶν Στράτου, Θεοτόκη, Ἀντιστρατήγου Χατζηανέστη, ὑποστρ. Στρατηγοῦ καὶ ὑποναυάρχου Γούδα.

Διάσκεψις Στρατοδικῶν

Ἡ Διάσκεψις τῶν Στρατοδικῶν διήρκεσε ὑπὲρ τὰς ἓξ ὥρας, ἀπὸ τοῦ Μεσονυκτίου μέχρι σχεδὸν τῆς ἑβδόμης τῆς πρωΐας. Ἔξω τῆς αἰθούσης τῆς διασκέψεως παρέμενεν ὁ Ὑποστράτ. Πάγκαλος μετὰ τῶν Ἀξιωματικῶν τῶν ὑπογραψάντων τὸ πρωτόκολλον τῆς ἐκτελέσεως. Παρατεινομένης τῆς διασκέψεως, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτῆς ὁ Ὑποστράτηγος Πάγκαλος καὶ ἡ συζήτησις ἐξηκολούθησε ζωηρὰ ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ καὶ μετά τινα χρόνον ἐξέρχεται αὐτῆς. Περὶ τὴν 5.30, εἰσέρχεται πάλιν οὗτος καὶ ἀνακοινοῖ εἰς τοὺς Δικαστάς, ὡς διεδόθη, τὴν ἀπειλὴν τοῦ πρωτοκόλλου, καθ' ὅ, εἶχον ἀπο-

φασίσει, τῇ ἐμπνεύσει του, οἱ ὑπογράψαντες τοῦτο νὰ κατασφάξωσι αὐτοὶ τοὺς κατηγορουμένους, παρὰ πᾶσαν ἀντίθετον ἀπόφασιν τοῦ Στρατοδικείου. Πάντως εἶναι, βέβαιον ὅτι ὁ Ὑποστράτηγος Πάγκαλος εἰσελθὼν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διασκέψεως μετέσχε τῶν συζητήσεων καὶ ἐπηρέασε τοὺς Στρατοδίκας εἰς βάρος τῶν κανηγορουμένων.

Περατωθείσης τῆς διασκέψεως τὴν 6. 30 τῆς πρωίας, τὸ Δικαστήριον εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Συνεδριάσεων. Εἰς τὴν ἀρχικὴν σύνθεσιν τοῦ Δικαστηρίου εἶχεν ἐπέλθει τὴν προηγουμένην ἡ μεταβολὴ καθ' ἣν,ὁ Στρατοδίκης'Αντιπλοίαρχος Φραγκόπουλος ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ΛοχαγοῦΚαραπαναγιώτου. Πλὴν δὲ τῶν τακτικῶν Στρατοδικῶν, μετέσχε τῆς διασκέψεως καὶ παρίστατο κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως καὶ ὁ ἀναπληρωτὴς Πρόεδρος Ὑποναύαρχος Βούλγαρης, δι' ἧς κατεδικάσθησαν παμψηφεὶ οἱ 'Αντιστράτηγος Χατζανέστης, Δημ. Γούναρης, Νικ. Στράτος, Πετρ. Πρωτοπαπαδάκης, Γεώργ. Μπαλτατζῆς καὶ Νικ. Θεοτόκης εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Οἱ δὲ Ὑποναύαρχος Γούδας καὶ Ὑποστρ. Ξ. Στρατηγὸς εἰς τὴν ποινὴν τῶν ἰσοβίων δεσμῶν.

Μεταφορὰ τοῦ Γούναρη

Ἅμα τῇ δημοσιεύσει τῆς ἀποφάσεως, ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας 'Αθηνῶν Ταγματ. τῆς Χωροφυλακῆς Κατσιγιαννάκης καὶ ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης κατέφθασαν εἰς τὴν κλινικὴν ἡγούμενοι δύο φορτηγῶν αὐτοκινήτων, ὧν εἵπετο ἕτερον νοσοκομειακὸν κενόν. Ὁ ταγματ. Κατσιγιαννάκης ἀνελθὼν εἰς τὴν κλινικὴν εἰδοποίησε τοὺς ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ Γούναρης θὰ μετεφέρετο εἰς τὰς φυλακὰς 'Αβέρωφ, εἰς ὃν οὗτος ἐμφανισθέντα εἶπε: «Δὲν δύναμαι, εἶμαι βαρέως ἀσθενής», ὅστις ἀπήντησεν, ἔχω διαταγὴν ὁπωσδήποτε νὰ σᾶς μεταφέρω. Μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην οὐδεμίαν πλέον προτάξας ἀντίρρησιν ἤρξατο ἐνδυόμενος, ἀφοῦ τῷ ἐγένετο προηγουμένως ἔνεσις καμφορᾶς, ἵνα δυνηθῇ νὰ σταθῇ ὄρθιος. Ἄξιον ἀναγραφῆς τυγχάνει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἰατροὶ Μ. Σακόρραφος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐπίατρος Μπέλιας Δ. κληθέντες νὰ γνωματεύσωσι περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Γούναρη, ὡς εὐσυνείδητοι ἐπιστήμονες, ἀπεφάνθησαν ὅτι: «Πάσχει ἐκ θανατηφόρου νόσου καὶ συνεπῶς ἔδει νὰ ἀναβληθῇ ὁ τυφεκισμὸς αὐτοῦ». Κληθεὶς ὅμως μετ' αὐτοὺς ὁ ἰατρὸς τοῦ Φρουραρχείου ἐπίατρος 'Ηλιόπουλος ἐγνωμάτευσεν ἀσυνειδήτως

καὶ ἀπανθρώπως ὅτι: «Δὲν εἶναι θανατηφόρος ἡ νόσος του καὶ δι' ἐνέσεως δύναται νὰ σταθῇ, ἵνα τυφεκισθῇ».

Ἀπομακρυθέντων μετὰ τοῦτο ἐκ τοῦ δωματίου πάντων τῶν παρισταμένων, ὁ Γούναρης ἔγραψεν ἰδιοχείρως τὴν διαθήκην του, ἔχουσαν οὕτω:

«Ὅ,τι ἀπομένει ἐκ τῆς μικρᾶς μου περιουσίας, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν μου, ἀφήνω εἰς τὸν γαμβρόν μου Κ. Κανελλόπουλον, ὃν καθιστῶ γενικὸν κληρονόμον, πρὸς καλλιτέραν ἀποκατάστασιν τῆς κόρης του Μαρίας. Εἰς τὸν Δῆμον Πατρέων τὴν βιβλιοθήκην μου καὶ εἰς τὴν ὑπηρέτριάν μου Εὐφροσύνην Στρατῆ 10 χιλ. δραχμῶν».

Δ. Γούναρης».

Μεθ' ὃ ἀπεπειράθη βαδίζων καὶ ὑποβασταζόμενος νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κλινικῆς, μὴ δυνηθεὶς ὅμως, ἕνεκα τελείας ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεών του, ἐτοποθετήθη ἐπὶ φορείου καὶ μετεφέρθη ἐπὶ τοῦ ἀναμένοντος νοσοκομειακοῦ αὐτοκινήτου ἐφ' οὗ ἐπέβη καὶ ὁ συγγενής του ἰατρὸς Βλάχος καὶ ἐνωμοτία στρατιωτῶν μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην καὶ περὶ τὴν 7.30 ἔφθασεν εἰς τὰς φυλακὰς Ἀβέρωφ.

Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος,τοῦ ὁποίου ἡ Ἐπανάστασις κατήργησε τὸ προνόμιον τῆς Χάριτος, τὴν παραμονὴν τῆς ἐκτελέσεως, πρὸς διάσωσιν τῶν καταδίκων, προέβη εἰς δραστηρίας ἀτομικὰς ἐνεργείας καὶ παρ'αὐτῇ τῇ Ἐπαναστατικῇ Ἐπιτροπῇ ἀπειλήσας παραίτησιν ἀπὸ τοῦ Θρόνου καὶ ἀναχώρησιν ἐξ Ἑλλάδος διατάξας ἅμα καὶ τὴν προετοιμασίαν τῶν ἀποσκευῶν του. Ἀλλὰ θερμαὶ συστάσεις Ὑψηλῶν ἀλλοδαπῶν Προσωπικοτήτων, ἐπειγόντως καταφθάσασαι,ὡς καὶ τοιαῦται τῶν Πρεσβευτῶν Ἀγγλίας, Γιουγκοσλαβίας καὶ Ρουμανίας, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν Ἐλευθεροφρόνων Ι. Μεταξᾶ καὶ σημαινόντων φιλελευθέρων Πολιτευτῶν δηλωσάντων Αὐτῷ, ὅτι «εἶναι βέβαιοι ὅτι καὶ ἂν καταδικασθῶσιν οἱ κατηγορούμενοι κατὰ τὰς ἐπισήμους δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Ρέντη πρὸς τὸν Ἄγγλον Πρεσβευτὴν δὲν θὰ ἐκτελεσθῶσιν.'Ἀλλὰ καὶ ἐάν, παρὰ πᾶσαν ἐπίσημον διαβεβαίωσιν, εφασίσθη ἡ ἐκτέλεσίς των,ἡ παραίτησις του, ταύτην μὲν δὲν θὰ ἀποσοβήσῃ,θὰ ἔρριπτεν ὅμως τὴν Χώραν εἰς τὸ χάος, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ ἡ γενομένη ἀνοκοίνωσις πρὸς τὸν Βασιλέα παρὰ τῆς κ. Μπαλτατζῆ ἐκπληρούσης ἐπείγουσαν ἐντολὴν τοῦ συζύγου της καὶ τῶν λοιπῶν κατηγορουμένων, «ἵνα μὴ ἀσχοληθῇ περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Θρόνου», συνετέλε-

σαν ὥστε ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος νὰ μὴν παραιτηθῇ, παραμείνας δέσμιος ἐν τοῖς Ἀνακτόροις μεταβληθεῖσιν αὐτόχρημα εἰς εἱρκτὴν ἀγρύπνως καὶ αὐστηρῶς φρουρουμένην μέχρι τῆς ἐκθρονίσεώς του.

Διάβημα τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν

Ὁ Ἄγγλος Πρεσβευτὴς Λίντλεϋ, πεισθείς, ὅτι τὰ διαβήματά του διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν κατηγορουμένων ἀπέβαινον ἄκαρπα καὶ ὅτι ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας παρέμεινεν ἀμετάπειστος, ἀπέστειλε τρισεπεῖγον εἰς Λωζάννην τηλεγράφημα πρὸς τὸν Ἄγγλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Κῶρζον, δι' οὗ ὑπεδείκνυεν αὐτῷ, ὅτι «μόνον ἐὰν ἐπείθετο ὁ Βενιζέλος νὰ ἀποστείλῃ τηλεγράφημα πρὸς τὸν Συνταγμ. Πλαστήραν ἀξιῶν νὰ μὴ τυφεκισθῶσιν οἱ κατηγορούμενοι θὰ ἐσώζοντο οὗτοι».

Ἅμα τῇ λήψει τοῦ τηλεγραφήματος τούτου, ὁ Ἄγγλος Ὑπουργὸς συναντηθεὶς μετὰ τοῦ Βενιζέλου ἐξέθηκεν αὐτῷ τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχεν ἡ Ἑλλὰς νὰ στερηθῇ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Ἀγγλίας, ἂν ἐξετελεῖτο ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις, ἀξιώσας τὴν παρέμβασίν του πρὸς παρεμπόδισιν αὐτῆς.

Ὁ Βενιζέλος, ἰσχυρισθεὶς κατ' ἀρχάς, ὅτι οὐδεμίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπιρροήν, τελικῶς ἀπεδέχθη τὴν ἀξίωσιν ταύτην, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸ γραφεῖόν του ἀπέστειλε πρὸς τὸν Συνταγμ. Πλαστήραν τὸ κατωτέρω κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα:

«Θὰ λάβητε μετ' ὀλίγον τηλεγράφημά μου ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ σᾶς διαβιβάζω τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Λόρδου Κῶρζον, ἣν μοὶ ἐξέφρασεν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως δοθῇ χάρις εἰς τὸν Γούναρην καὶ τοὺς συνεργάτας του. Μὴ λάβετε ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπὲρ τῶν καταδίκων μεσολάβησίν μου. Ἐκεῖνο ὅπερ ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ ἐπίσπευσις τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Ἀπαντήσατε κατόπιν, ἐκφράζοντες τὴν λύπην σας, διότι ἡ παράκλησις ἔφθασε πολὺ ἀργά.

Ε. Βενιζέλος»

Ὁ Συνταγματ. Πλαστήρας, ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἀνωτέρω τηλεγραφήματος, συγκαλέσας ἐπειγόντως τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν ἠξίωσεν, «ὅπως συντομευθῶσιν αἱ διατυπώσεις καὶ ἐπισπευσθῇ ὁ τυφεκισμός, διότι ἐπίκειται σπουδαιότατον διάβημα τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως».

Μετὰ δίωρον ἀπέστειλε δεύτερον τηλεγράφημα ἀνοικτὸν ἀπολύτου προτεραιότητος ἔχον οὕτω :

«Λωζάννη 15 Ν]βρίου 1922. Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπήν. Ἀθήνας.
Σήμερον ὁ Λόρδος Κῶρζον βαθύτατα συγκεκινημένος μὲ ἐπλησίασε καὶ μοὶ ἐπέδειξε τηλεγράφημα ἀγγέλλον τὴν ἀπόφασιν τοῦ Στρατοδικείου δι' ἧς καταδικάζονται εἰς θάνατον οἱ κατηγορούμενοι. Μοὶ ἐτόνισε τὴν φρικαλέαν ἐντύπωσιν ἡ ὁποία θὰ ἐδημιουργεῖτο ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Κυβερνητικῶν κύκλων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἂν ὑπεύθυνοι Ὑπουργοὶ τῆς Χώρας, οἵτινες κατὰ τρόπον ἔκδηλον εἶχον ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ὑποστήριξιν τῆς κοινῆς γνώμης ὅταν ἀνέλαβον τὴν ἀρχήν, ἐξετελοῦντο. Καὶ προσέθηκεν ὅτι ἂν πραγματοποιηθῇ ἡ ἐκτέλεσις, ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις θὰ προβῇ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Πρεσβευτοῦ της.

Καίτοι, ὅπως γνωρίζετε, μετὰ προσοχῆς ἀποφεύγω νὰ ἐπέμβω εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Χώρας, θεωρῶ καθῆκόν μου νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἡ ἐντύπωσις θὰ εἶναι πράγματι ὡς τὴν παριστᾷ ὁ Λόρδος Κῶρζον καὶ νὰ σᾶς ἐπισύρω τὴν προσοχήν σας ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ θέσις μου ἐνταῦθα θὰ καταστῇ δυσχερής.

Ε. Βενιζέλος»

Τὸ μεταξὺ τῆς ἀποστολῆς τῶν δύο ἀνωτέρω τηλεγραφημάτων μεσολαβῆσαν δίωρον χρονικὸν διάστημα ἦτο ἀρκετόν, ὅπως ἀποκλεισθῇ πᾶσα σύγχυσις καὶ δοθῇ καιρὸς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Βενιζέλου. Εἰς ἐπίρρωσιν τῶν τηλεγραφημάτων τούτων ἔρχεται τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, ὁ τυφεκισμὸς διεπράχθη μετὰ τετράωρον ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ Στρατοδικείου, ἀντὶ τῆς 24ώρου προθεσμίας τῆς τηρουμένης διεθνῶς εἰς παρομοίας περιπτώσεις.

Τὴν δείλην τῆς 15 Ν)βρίου, μεταβὰς ὁ Βενιζέλος παρὰ τῷ Λόρδῳ Κῶρζον, μετὰ ἑτοιμοδακρύτων ὀφθαλμῶν καὶ ἀπελπιστικῶν χειρονομιῶν, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Συνταγμ.Πλαστήρα ἀνακοινοῦντος πρὸς τὸν Βενιζέλον τήν,μετὰ τὰς ἐκτελέσεις, λῆψιν τοῦ ὑπὲρ τῶν καταδίκων τηλεγραφήματός του πρὸς αὐτόν. Ὁ Λόρδος Κῶρζον ρίψας ταχὺ βλέμμα ἐπὶ τῶν δύο τηλεγραφημάτων, ἔλαβε ἐκ τοῦ γραφείου του συνεπτυγμένον φύλλον χάρτου ὅπερ ἐκτυλίσσων καὶ ἐπιδεικνύων εἶπεν αὐτῷ εἰρωνικῶς.«Ἐξεχάσατε ὅμως τὸ τηλεγράφημά σας τοῦτο». Τὸ πρῶτον κρυπτογραφικὸν πρὸς τὸν Συνταγματ. Πλαστήραν, ὅπερ εἶχεν ἀποσταλῆ αὐτῷ παρὰ τοῦ μυστικοῦ Ἄγγλου Ἀστυνόμου τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν Ἀποστολὴν

ἀποκρυπτογραφημένον. Ὁ Βενιζέλος κάτωχρος καὶ ὑποτραυλίζων ἀπῆλθε τοῦ γραφείου τοῦ Ἄγγλου Ὑπουργοῦ μὴ ἀξιώσαντος αὐτὸν χαιρετισμοῦ.

Τὸ κείμενον τοῦ ἀνοικτοῦ τηλεγραφήματος τοῦ Βενιζέλου πρὸς τὸν Συνταγματ. Πλαστήραν ἀποδεικνύει προφανῶς, ὅτι οὗτος ἀπέβλεπε μικροπονήρως, «εἰς τὸ νὰ ρίψῃ στάκτην εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Λόρδου Κῶρζον καὶ τῶν λοιπῶν ξένων ἐν Λωζάννῃ Ἀντιπροσώπων, δηλῶν ὅτι δὲν ἀνεμιγνύετο, δῆθεν, εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐνῷ ὀχυροῦται ὄπισθεν τῆς γνώμης τοῦ Λόρδου Κῶρζον, ἀποφεύγει νὰ δόσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην περὶ τῶν ἐκτελέσεων». Ἄς ἐπεδίωξε καὶ ἐπεθύμει, ὡς κατωτέρω σαφῶς διαπιστοῦται.

Δήλωσις τοῦ Βενιζέλου

Ὁ Βενιζέλος μετὰ 15θήμερον, διακόψας τὴν σιωπὴν ἣν εἶχε τηρήσει περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἐποιήσατο, εἰς τὸν εἰδικὸν ἀπεσταλμένον τοῦ «Χρόνου» τῆς Ν. Ὑόρκης καὶ εἰς τὰ «Ἡμερήσια Νέα» τοῦ Λονδίνου, δήλωσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ φύλλον τῆς 30 Ν)βρίου καὶ ἔχουσαν ἐπὶ λέξει οὕτως:

«Ἐὰν ἐγὼ εἴμην Ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἐπέτρεπον τὴν θανάτωσιν τῶν καταδικασθέντων. Ἀτομικῶς δὲν θὰ ἐδίκαζον ἐνώπιον Στρατοδικείου, ἀλλὰ θὰ κατήρτιζον μέγα Ἐθνικὸν Δικαστήριον, ἵνα δικάσῃ αὐτούς.

Ἐὰν ἡ στάσις τῆς Ἀγγλίας εἶναι ὁποία ἀνηγγέλθη αὐτῷ εἶναι ἀφόρητον. Ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ ἐπέμβῃ,λέγουσα, ὅτι ἦτο ἐσωτερικὴ ὑπόθεσις. Ὡς τοιαύτη ὑπόθεσις δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ παρὸν ἐπεισόδιον. Οἱ καταδικασθέντες ἦσαν προδόται.

Εἶναι περίεργον, ὅτι ὅταν ἡ Ἰρλανδικὴ Κυβέρνησις κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Ἔρστην Τσάϊλδερς, ἄνδρα ἀνωτέρου χαρακτῆρος καὶ θαυμάσιον πατριώτην, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, οἱ «Καιροὶ τοῦ Λονδίνου», ὁ «Ἡμερήσιος Τηλέγραφος» καὶ ἄλλαι μεγάλαι ἐφημερίδες ἐπεδοκίμασαν τὴν ἐκτέλεσιν. Καὶ τώρα ὁ Κῶρζον διαμφισβητεῖ τὸ δικαίωμα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς προδότας της, οἵτινες ἐδικάσθησαν κανονικῶς μεθ' ὅλων τῶν μαρτύρων εἰς μίαν νόμιμον δίκην. Ὁ Γούναρης ἦτο ἀπατεών.

Ὁ Γούναρης καὶ ὁ Στρατηγὸς Χατζανέστης ἦσαν ἐκεῖνοι οἵτινες ἀπεφάσισαν τὰς τρεῖς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐπιθέσεις παρὰ τὰς συμ-

βουλὰς τοῦ Στρατηγοῦ Παπούλα, ὅστις ἦτο Ἀρχιστράτηγος. Ὁ Παπούλας ἦτο μάρτυς εἰς τὴν δίκην των, οἱ θανατωθέντες ἦσαν ἐγκληματίαι».

Ἀνάγνωσις τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως

Περὶ τὴν 8.30΄ πρωϊνὴν ὥραν τῆς 15 Ν)βρίου 1922, ἐνῷ οἱ κατηγορούμενοι ἐνεδύοντο, διότι ἐπρόκειτο νὰ προσέλθῃ ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος, ἵνα ἀναγνώσῃ τὴν ἀπόφασιν εἰς τοὺς καταδικασθέντας, ἀνοιγείσης τῆς θύρας τοῦ δωματίου ἐν ᾧ ἐκρατοῦντο ὁ Ὑποναύαρχος Γούδας καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Στρατηγός, εἰσέρχονται δύο στρατιῶται βαστάζοντες φορεῖον ἐφ᾿ οὗ μετεκομίσθη ὁ Γούναρης ἐκ τῆς κλινικῆς, συγχρόνως εἰσῆλθον ὁ Μπαλτατζῆς καὶ ὁ Πρωτοπαπαδάκης μεταφερθέντες ἐκ τοῦ δωματίου ἐν ᾧ διενυκτέρευον.

Μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, δηλαδὴ ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ὁ Γούναρης εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ φορείου ἀποτεθειμένος παρὰ τὴν θύραν,ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἀρχιφύλακος,περικυκλωμένος ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τὸ γραφεῖον τοῦτο Ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν, ματαίως παρακαλῶν νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ δωμάτιον τῶν λοιπῶν καταδίκων, δεινῶς πυρέσσων, ριγῶν καὶ βαναύσως ὑπ᾿ αὐτῶν μυκτηριζόμενος καὶ ὑβριζόμενος.

Πρῶτος ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ Στράτου Ἀνδρέας ἀνήγγειλε τὴν ἀπόφασιν. Ὁ Ἀντιστράτηγος Χατζανέστης εἶπεν : «Ἐγὼ εἰς θάνατον! ἀλλ᾿ αὐτὴν τὴν στιγμὴν οἱ Πρέσβεις θὰ προβοῦν εἰς συλλογικὸν διάβημα, διὰ νὰ μὴ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀπόφασις καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν θὰ ἐκτελεσθῇ».

Περὶ τὴν 8.45 ὥραν, ἀνοίγεται ἡ θύρα τοῦ δεσμοτηρίου καὶ εἰσέρχονται ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Συνταγμ.Ν. Γρηγοριάδης, εἷς δικαστικὸς Γραφεύς, εἷς Δεκανεὺς καὶ δύο Στρατιῶται ἔνοπλοι, καὶ ἀναγιγνώσκει τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ἀποσυρθεὶς ἐν σπουδῇ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπετράπη, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, ἐλευθέρως ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν μελλοθανάτων. Ἡ ἐκτιλιχθεῖσα τραγικὴ εἰκὼν τῶν στιγμῶν ἐκείνων εἶναι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς, διὰ τοῦτο δὲν ἀποπειρῶμαι οὔτε καὶ ἀκροθιγέστατα νὰ περιγράψω ταύτην.

Εἰς τὰς 9.15,εἰσελθὼν ὁ Ταγματ.τῆς Χωροφυλακῆς Κατσιγιαννάκης μὲ δύο ἀνθυπασπιστὰς τῆς Χωροφυλακῆς, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξῆλθον οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, «ἀνεκοίνωσε κυ-

νικώτατα εἰς τοὺς μελλοθανάτους νὰ διατυπώσωσι τὰς τελευταίας των θελήσεις, διότι εἰς τὰς 11 θὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀπόφασις».

Τὴν 10.30, ὁ πρόσφυξ ἱερεὺς Γεώργ. Μερκούρης, τοῦ τακτικοῦ τῶν φυλακῶν ἱερέως Ἀμβροσίου Ἀντωνοπούλου δηλώσαντος ἀσθένειαν, τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Γαργαρέττας εἰσῆλθε διὰ τοῦ διαδρόμου εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ φαρμακείου τῶν φυλακῶν ὃν ἠκολούθησαν οἱ μελλοθάνατοι καὶ «μετέλαβον τῶν ἀχράντων Μυστηρίων εὐλαβῶς σταυροκοπούμενοι».

Μετὰ τοῦτο, ὁ Στράτος στραφεὶς πρὸς τὸν υἱόν του τῷ εἶπε: «Σὲ συμβουλεύω νὰ μὴν ἀναμιχθῇς ποτὲ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐν Ἑλλάδι, πώλησε ὅτι μᾶς ἀπομένει καὶ πήγαινε νὰ ζήσῃς εἰς τὸ ἐξωτερικόν». Ὁ Μπαλτατζῆς εἰς τοὺς δύο υἱούς του εἶπε: «Μὴ λησμονῆτε ποτὲ ὅτι εἶσθε Ἕλληνες καὶ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε νὰ ἐξυπηρετῆτε τὴν Πατρίδα σας». Ὁ δὲ Πρωτοπαππαδάκης παρεκάλεσε τὴν σύζυγόν του νὰ πληρώσῃ ὄχι μόνον τὸ ἰδικόν του, «ἀλλὰ καὶ τοῦ Γούναρη τὸ πρόστιμον τὸ παρὰ τοῦ Στρατοδικείου ἐπιβληθέν, καθόσον αὐτὸς εἶναι πτωχός».

Κατὰ τὴν 11 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 15 Ν)βρίου, οἱ μελλοθάνατοι ἀπέρχονται εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ὁ Μπαλτατζῆς μεταβὰς εἰς τὸ δωμάτιόν του ἵνα παραλάβῃ τὸ ἐπανωφόριόν του ἀπεχαιρέτησε τὸν Ὑποναύαρχον Γούδαν καὶ τὸν Ὑποστράτηγον Στρατηγὸν εἰπών: «Χαίρω διότι διεφύγατε τοὐλάχιστον σεῖς τὴν τραγικήν μας τύχην. Εἶμαι ἰδιαιτέρως εὐτυχὴς διότι μοὶ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ σᾶς ἀποχαιρετήσω» καὶ ἀσπασθεὶς ἀμφοτέρους ἀπῆλθε.

Μετὰ ὀλυμπίας πράγματι ψυχραιμίας ὁ Στράτος λαβὼν τὴν ἄδειαν ἀποχαιρετᾷ τὸν ἐξάδελφόν του Ν. Καλογερόπουλον ἐπίσης κρατούμενον καὶ συνιστᾷ εἰς τὴν προστασίαν του τὰ τέκνα του. «Ὅτε ἐξορμήσασα ἡ γραία μήτηρ του ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν καὶ ἀλληλοασπάζονται τὸ ὕστατον θερμότατα. Ὁ δὲ παρεμβὰς Ὑποφρούραρχος Ταγματ. Σπαῆς, «ἀποσπᾷ τὸν φιλομήτορα υἱὸν βιαίως, ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς φιλοτέκνου μητρός, ὀργίλως εἰπών: Ἔλα κ. Στράτε, αὐτὰ δὲν σώνονται ποτέ. Καὶ ἡ γραῖα Μήτηρ ἡ Ὑδραία Ἀρχόντισσα κατέπεσεν εἰς τὸ πάτωμα ὡς ἄμορφος ὄγκος ἀπελπιστικῶς κλαίουσα, θλιβερῶς ὀλοφυρομένη καὶ τὸ πρὸς σφαγὴν ἀπαγόμενον πεφιλημένον τέκνον σπαρακτικῶς μοιρολογοῦσα».

Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς φυλακῆς συνεκεντρώθησαν τὰ ἓξ θύματα ἐν μέσῳ πολυαρίθμου φρουρᾶς Ἀξιωματικῶν καὶ Χωροφυλάκων. Ἡ πύλη ἀνοίγεται καὶ οἱ μελλοθάνατοι ὑπερήφανοι, ἀπαθεῖς καὶ ἤρεμοι μετ' ἀξιοθαυμάστου ἀνδροπρεπείας

προβαίνουσι φρουρούμενοι, ἐνῷ ὁ Γούναρης ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη ἠκούσθη λέγων: «Ἡμεῖς εἴμεθα τίμιοι». Καὶ ἐκλείσθη ἡ πύλη τῶν φυλακῶν, ἐν αἷς παρέμειναν οἱ συγγενεῖς των, μέχρι τῆς 11.30.

Ἐπιβάντες δὲ τοῦ αὐτοκινήτου, ἀκολουθουμένου ὑπὸ ἑτέρου ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ ἰατρὸς Βλάχος καὶ ὁ Συναγμ. Μαργαρίτης Ε. ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον τοῦ τυφεκισμοῦ, ὅπου ἀξιωματικὸς τοῦ ἀποσπάσματος διὰ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους του χαράσσει βιαστικῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἰσαρρίθμους σταυρούς, ἀνὰ τρία μέτρα, ἐφ' ὧν ἐτοποθετήθησαν οἱ νεομάρτυρες κατὰ τὴν σειράν. Θεοτόκης, Στράτος, Πρωτοπαπαδάκης, Γούναρης, Μπαλτατζῆς καὶ Χατζηανέστης.

Εἰς τὰς 11.12', ἀκριβῶς, οἱ ἓξ κατάδικοι ὡδηγήθησαν εἰς τὸ μέσον τοῦ τετραγώνου τῶν στρατιωτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀμύνης στολὴν στρατιώτου περιβεβλημένοι, οἵτινες παρουσίασαν ὅπλα καὶ ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Συνταγματ.Νεόκοσμος Γρηγοριάδης ἀνέγνωσεν ἐπιτροχάδην τὴν ἀπόφασιν, τοῦ Γούναρη ἀνακράξαντος: «Εὔχομαι τὸ αἷμα μου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος ὅπερ χωρίζει τοὺς Ἕλληνας».

Μεθ' ὅ,ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος ἠρώτησεν, ἐὰν ἔχωσί τι νὰ ἀνακοινώσωσι ὡς τελευταίαν των θέλησιν, ἅπαντες ἀπήντησαν ψυχραιμότατα καὶ ἀξιοπρεπέστατα ἀρνητικῶς. Εἶτα ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης ἠρώτησε, «ἐὰν θέλωσι νὰ τοῖς δέσωσι τοὺς ὀφθαλμούς, ἅπαντες ἀπήντησαν μετὰ χαρακτηριστικῆς περιφρονήσεως ἀρνητικῶς».

Συγχρόνως ὁ παρακολουθήσας ἱερεὺς ἠκούσθη ψάλλων τὰς τελευταίας εὐχάς: «Μετὰ πνευμάτων δικαίων ἀνάπαυσον, ὅπου οἱ ἅγιοι ἀναπαύονται» καὶ οἱ μελλοθάνατοι εὐλαβῶς ἀποκαλυφθέντες ἔκαμον κατανυκτικώτατα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ὁ Ἀντιστράτηγος Χαντζανέστης εἰς τὸν πλησιάσαντα Ταγματ. Σπαῆν ἵνα καθαιρέσῃ αὐτὸν τῷ εἶπε ἐπιτακτικῶς. «Μὴ πλησιάσῃς. Καὶ ἐξαγαγὼν ἀπὸ τὰ θυλάκια τοῦ ἀδιαβρόχου του τὰ διάσημα τοῦ βαθμοῦ του τὰ ἔρριψε κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ εἰπών: «Αἰσχύνομαι διότι διῴκησα τοιοῦτον στρατόν». Κατὰ τὰς δραματικὰς ἐκείνας στιγμὰς τὰ θύματα ἐπεδείξαντο μεγαλειώδη, θαυμασίαν καὶ συγκινητικὴν ἀληθῶς ψυχραιμίαν καὶ ἀνδροπρέπειαν. Μεθ' ὅ, τὴν 11.30 ἀκριβῶς ὁμοβροντία κατέρριψε κατὰ γῆς σφαδάζοντας τοὺς Μάρτυρας τοῦ Δράματος οὗτινος ἄλλοι μὲν ἦσαν οἱ σκηνοθέται καὶ οἱ δημιουργοί, αὐτοὶ δὲ ἐπλήρωσαν ἀδίκως καὶ ἀπανθρώπως τὰς μεγίστας δαπάνας. Τὴν ποιότητα τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος χα-

ρακτηρίζει τὸ γεγονὸς καθ' ὅ, ὁ ληστὴς Γιακουμῆς βραδύτερον κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ τυφεκισμοῦ του ἐν Θεσσαλονίκῃ ὡμολόγησεν, ὅτι αὐτὸς εἶχε βάλει τὴν χαριστικὴν βολὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Γούναρη καὶ τοῦ Χατζηανέστη».

Τὴν πρωΐαν τῆς 15 Ν)βρίου, ὁ Ἄγγλος Πρεσβευτὴς Λίντλεϋ ἐπέδωκεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν διακοίνωσιν συντεταγμένην εἰς ἔντονον ὕφος, ὅλως ἀσύνηθες εἰς τὴν διπλωματικὴν ἀλληλογραφίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχαρακτηρίζοντο αἱ πράξεις τῆς Ἐπαναστανικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς βάρβαροι, αἱ δὲ μελετώμεναι θανατικαὶ ἐκτελέσεις, ὡς δικαστικαὶ δολοφονίαι. Περὶ τὴν 11 δὲ ὥραν, ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας Μπέντιγκ ἐπισκεφθεὶς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι «ὁ Ἄγγλος Πρεσβευτὴς μὴ λαβὼν ἀπάντησιν εἰς τὴν διακοίνωσίν του ἀπέρχεται τῶν Ἀθηνῶν αὐθημερόν».

Ὁ Ἄγγλος Ναυτικὸς Ἀκόλουθος Πλοίαρχος Τάλμποτ, διατρίβων ἐν Λωζάννῃ, ὅπου εἶχε κληθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Κῶρζον, διαταχθεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἀνεχώρησεν ἐσπευσμένως δι' Ἀθήνας. Ὁ Βενιζέλος πληροφορηθεὶς τοῦτο, παρὰ τοῦ Λόρδου Κῶρζον, εἰδοποίησε διὰ τηλεγραφήματος ἀπολύτου προτεραιότητος, τὸν Συνταγμ. Πλαστήραν, ὅστις διέταξε τὸν ἀπόπλουν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου ἐκ Βρενδησίου, πρὸ τῆς ὡρισμένης ὥρας, πρὸς ἐπιβράδυνσιν τῆς ἀφίξεως τοῦ Πλοιάρχου Τάλμποτ, ὅστις ἐπιβὰς τοῦ Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου, οὗτινος ἐπέβη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἡ Πριγκήπισσα Ἀλίκη, μὴ παρουσιασθεὶς εἰς αὐτὴν κατὰ τὸν πλοῦν, ἀφίκοντο εἰς Ἀθήνας περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 15 Ν)βρίου καὶ ἡ μὲν Πριγκήπισσα Ἀλίκη κατηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Μεν. Μεταξᾶ ὑπασπιστοῦ καὶ ἰδιαιτέρου φίλου τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου παρ' οὗ καὶ ἐφιλοξενήθη. Ὁ δὲ Πλοίαρχος Τάλμποτ κατηυθύνθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν, ὅπου ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ ἑτοιμαζομένου νὰ ἀναχωρήσῃ Ἄγγλου Πρεσβευτοῦ, ὅτι «ὀλίγων λεπτῶν ζωὴ ὑπελείπετο εἰς τὰ θύματα». Ἐκεῖθεν ἔσπευσεν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Συνταγματ. Πλαστήρα ὅπου, ὁ παρευρισκόμενος Συνταγματ. Γονατᾶς ἐπληροφόρησε αὐτόν, ὅτι «εἶναι πλέον ἀργά, ἡ ἀπόφασις ἐξετελέσθη». Τὴν ἑπομένην μετέβη παρὰ τῷ Πρίγκηπι Ἀνδρέᾳ, διατελοῦντι ἐν προφυλακίσει καὶ συνωμίλησε μετ' αὐτοῦ ἐπ' ἀρκετόν.

Ἡ καταδίκη τοῦ Στράτου, ὅστις δὲν ἠνείχετο προφανῶς εἰς τὰς κατὰ τῶν ἄλλων ἀπαγγελθείσας κατηγορίας, ἀπέδειξε κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον καὶ τῷ τυφλῷ δῆλον, ὅτι «σκο-

πὸς τῶν ἐνεργηθεισῶν δολοφονιῶν ἦτο ἡ ἐξολόθρευσις ἁπάντων τῶν ἀντιπάλων Ἡγετῶν τοῦ Βενιζέλου». Ἂν «μείζονα ἀγάπην οὐδεὶς ἔχῃ ἵνα τὴν ψυχήν του ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ θύσῃ», ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Στράτου θὰ παραμείνῃ ὡς παράδειγμα εἰς τὰς μελλούσας τῶν Πολιτικῶν γενεάς.

Μετὰ τῶν τυφεκισμόν,ὁ Ὑποστράτηγος Πάγκαλος ἐπεσκέφθη τὸν οἰκουροῦντα Ὑποναύαρχον Χατζηκυριάκον,ὁ ὁποῖος ἀσπασθεὶς αὐτὸν θερμῶς,συνεχάρη ἐγκαρδιώτατα διὰ τὸ Ἐθνικὸν γεγονός, ἀσχάλλων ἅμα διότι, «ἀντὶ ἓξ δὲν ἐτυφεκίσθησαν 66», ὅστις ἁπαντῶν εἶπεν αὐτῷ. «Μίαν ὥραν ἀργότερον θὰ μᾶς τοὺς ἔπαιρνεν ὁ Τάλμποτ.»

Μεταφορὰ τῶν θυμάτων εἰς τὸ νεκροταφεῖον

Μετὰ τὸν τυφεκισμὸν τὰ πτώματα ἐφορτώθησαν, πιστοποιηθέντος τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ παρισταμένου εἰς αὐτὸν Ὑπιάτρου Ἡλιοπούλου, σφαγίων δίκην, ἐπὶ φορτηγοῦ αὐτοκινήτου, ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ δὲ καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὸ πρῶτον νεκροταφεῖον ραντίζοντα κατὰ τὴν διαδρομὴν διὰ τοῦ αἵματος τὴν ὁδόν, ὁ μυελὸς δὲ τοῦ Πρωτοπαπαδάκη ἔρρεεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κρεμαμένης τῆς κεφαλῆς του ἔξω τοῦ ὀχήματος. Κατὰ τὴν διαδρομὴν ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου καὶ οἱ φρουροὶ ᾖδον βακχικὰ καὶ ὑβριστικὰ κατὰ τῶν δολοφονηθέντων καὶ τῆς μνήμης των ᾄσματα. Περὶ τὴν 1 μ. μ. ὥραν, τὸ μεταφέρον τὰ θύματα αὐτοκίνητον εἰσελθὸν εἰς τὸ Α΄Νεκροταφεῖον ἔστη πρὸ τοῦ Ναοῦ καὶ οἱ στρατιῶται ἀνοίξαντες τὴν ὀπισθίαν θύραν του, ἀπέρριψαν ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τὰ πτώματα, ἐσφαγμένων ἀμνῶν δίκην.

Εἰδοποιηθέντες κατέφθασαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, περὶ τὴν 3 ὥραν μ. μ., οἱ συγγενεῖς τῶν θυμάτων καὶ παραλαβόντες ἕκαστος τὸν ἴδιον νεκρὸν καὶ πλύναντες τὰς πληγὰς καὶ τοποθετήσαντες αὐτὸν ἐν φερέτρῳ μετέφερον ἐν δακρύοις, λυγμοῖς καὶ ὀλοφυρμοῖς εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον.

Διὰ τὸν Γούναρην οἱ συγγενεῖς του ἐζήτησαν τάφον πρώτης θέσεως. «Πλὴν τοῦ Δημάρχου Πάτση ἀρνηθέντος τὴν παραχώρησιν, ὁ νεκρὸς ἐτάφη εἰς τὸ Λαϊκὸν Τμῆμα, ὅπου θάπτονται οἱ ἄποροι».

Εἰς τὴν ταφὴν τῶν θυμάτων, προσελθόντες, παρέστησαν μόνον, ἀψηφήσαντες τὰς ἀπειλὰς τῶν μαινομένων στρατιωτῶν, ὁ Ζαχ. Καψοκαβάδης, ἀχώριστος καὶ ἀφωσιωμένος φίλος τῆς οἰκογενείας Θεοτόκη, ὁ Ἀκαρνὰν Πολιτευτὴς Ἐπ. Λαμπρακά-

κης, στενώτατος φίλος τοῦ Στράτου, μὴ ἀποχωρισθέντες τῶν δυστυχησάντων φίλων των ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τῆς ταφῆς των, ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Διεθνοῦς Ἐλέγχου Κ. Παπαλουκᾶς, ἡ Μαριέτα Κεφαλᾶ, στενὴ φίλη τῶν οἰκογενειῶν Στράτου καὶ Χατζανέστη, ἡ γραῖα ὑπηρέτρια τοῦ Στράτου, ὁ ἰατρὸς Μάρμορας καὶ ὁ Συνταγμ. Μεν. Μεταξᾶς, ὅστις διὰ τοῦ αὐτοκινήτου του μετέφερε τὰ φέρετρα τοῦ Πρωτοπαπαδάκη καὶ τοῦ Στράτου.

Πλήρης ἐφαρμογὴ τοῦ πατρίου ρητοῦ «Ὁ μὲν χρυσὸς εἰς τὸ πῦρ δοκιμάζεται, ὁ δὲ φίλος ἐν τῇ δυστυχίᾳ».

Τὸν Στράτον ἐτοποθέτησαν ἐν τῷ φερέτρῳ ἡ γραία ὑπηρέτριά του, ὁ ἰατρὸς Μάρμορας καὶ ὁ Συνταγματ. Μεν. Μεταξᾶς, ὅστις ἐκ τοῦ φρικώδους θεάματος τῶν νεκρῶν ἔπαθε σφοδρὸν κλονισμὸν τῶν νεύρων καὶ ἰσχυρὸν τῶν ὀδόντων τριγμόν:

Τούτων τελεσθέντων, κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, αἱ ἐφημερίδες ἀνέγραψαν ξηρῶς τὸ κάτωθι σύντομον ἀνακοινωθέν.

«Τὴν 11 καὶ 30΄ π. μ. τῆς σήμερον 15 Ν)βρίου 1922,εἰς τὸν παρὰ τὸ Γουδὶ χῶρον ἐξετελέσθη, ἐν πλήρει στρατιωτικῇ τάξει, ἡ θανατικὴ ἐκτέλεσις τῶν ἓξ καταδικασθέντων ὑπὸ τοῦ ἐκτάκτου Στρατοδικείου ὑπευθύνων τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἤτοι τῶν ἀπαρτισάντων τὸ Συμβούλιον τῶν πέντε πολιτικῶν Π. Πρωτοπαπαδάκη, Δ. Γούναρη, Ν. Στράτου, Γ. Μπαλτατζῆ καὶ Ν. Θεοτόκη καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς ἥττης Γ. Χατζανέστη.

Τῆς ἐκτελέσεως προηγήθη Στρατιωτικὴ καθαίρεσις καὶ ἡ θεία Μετάληψις ἐν ταῖς φυλακαῖς Ἀβέρωφ. Οἱ νεκροὶ μεταφερθέντες πάραυτα εἰς τὸ Α΄ Νεκροταφεῖον παρεδόθησαν εἰς τοὺς οἰκείους των πρὸς ταφήν. Πρὸ τῆς ἐκτελέσεως, οἱ κατάδικοι ἐρωτηθέντες περὶ τῆς ὑστάτης θελήσεώς των οὐδὲν ἀπήντησαν».

Ἀναγγελία πρὸς τὸν Βασιλέα

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐπληροφορήθη τὸ πρῶτον τὴν στυγερὰν δολοφονίαν διὰ τοῦ κάτωθι τηλεγραφήματος τοῦ Ἰταλοῦ δημοσιογράφου Ράττι:

«Α. Μ. Βασιλέα Κωνσταντῖνον
Παλέρμον

Συλλυποῦμαι ἐγκαρδιώτατα Υ. Μεγαλειότητα διὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τῶν Ἀθηνῶν.

Ράττι»

Ἡ Βασίλισσα Σοφία ἐπὶ τῇ εἰδήσει ταύτῃ, ἐν ἀπογνώσει ἀκροτάτῃ, συνοδείᾳ τοῦ Ὑψηλάντη, ἐπιβᾶσα αὐτοκινήτου μετέβη ἐσπευσμένως εἰς τὸ Πρακτορεῖον «Στέφανι» καὶ πληροφορηθεῖσα τὴν ἀκρίβειαν τῆς εἰδήσεως ἐπέστρεψεν οἴκαδε συντετριμένη. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Παλέρμου ἐπεβεβαίωσαν ἐπισήμως τὸ ἀπαίσιον γεγονός.

Ἀργότερα, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἔλαβεν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιστολὴν τοῦ Γ. Πεσμαζόγλου, αὐτόπτου μάρτυρος τοῦ τυφεκισμοῦ τῶν ἕξ, περιγράφοντος τὰς ἀπανθρώπους καὶ αἱμοχαρεστάτας λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν ἀναγνοὺς κατέπεσεν ἐν ἀπογνώσει καὶ στυγνῇ λύπῃ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ γραφείου του, ὅπου μεταβὰς ὁ Ὑψηλάντης, ὅπως πληροφορήσῃ αὐτὸν ὅτι περιεμένετο ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἔστη κατάπληκτος ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Βασιλέως. Ὅστις μετ' ὀλίγον συνελθών, τῇ συνοδείᾳ αὐτοῦ μετέβη εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου εὑρίσκετο ἡ Βασίλισσα μετὰ τῶν Αὐλικῶν. Ὁ Βασιλεὺς παραδοὺς πρὸς ἀνάγνωσιν τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Πλοίαρχον Ὑπασπιστὴν Τσαμαδὸν Ι., ἐξελθὼν ἀμέσως εἰς τὸν διάδρομον διεβάδιζεν ἐν αὐτῷ σκυθρωπός, περίλυπος καὶ κάτω νεύων. Ἡ Βασίλισσα Σοφία παρηκολούθησε τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς μετὰ λυγμῶν καὶ δακρύων, τῶν παρεστώτων ἐν ὀδυνηρᾷ καταπλήξει ἀκροωμένων τὴν πένθιμον περιγραφήν.

Ὁ Βασιλεὺς ἔκτοτε περιέπεσεν εἰς μεγίστην μελαγχολίαν καὶ ἀπόγνωσιν ἀποφεύγων τὰς συναναστροφὰς καὶ πάντα ἐπισκέπτην. Ἐν τῷ γραφείῳ του δὲ τοποθετήσας εἰς γραμμὴν τὰς φωτογραφίας τῶν θυμάτων ἐθεᾶτο ταύτας καθ' ἑκάστην ἐπὶ ὥρας μελαγχολικὸς καὶ ἑτοιμοδάκρυτος, κρατῶν τὴν κεφαλήν Του ἐν μέσῳ τῶν παλαμῶν τῶν χειρῶν, στηριζομένων τῶν ἀγκώνων ἐπὶ τοῦ γραφείου.

Ἀναντιρρήτως, μόνον τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τῆς ἀτομικῆς ἀσφαλείας τὸ ἀποκλεῖον πάντα λογισμὸν καὶ μεταβάλλον τὸν ἄνθρωπον εἰς κτῆνος ζωόφιλον, συνηγόρησε καὶ ἐξετέλεσεν ἓν τῶν ἀπανθρωποτέρων καὶ αἱμοδιψεστέρων ἐγκλημάτων τῆς συγχρόνου παγκοσμίου Ἱστορίας.

Ἐγένετο ἡ δίκη τῶν Κυβερνητῶν καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἀλλὰ συγχρόνως ἔδει καὶ ἐπεβάλλετο νὰ γίνῃ καὶ μία ἄλλη δίκη ἀμερόληπτος καὶ ἀνεπηρέαστος πρὸς καθορισμὸν τῶν ποικίλων ἀπωτέρω καὶ ἐγγὺς πραγματικῶν αἰτιῶν καὶ ἀληθῶν ἀφορμῶν τῆς πτώσεως τοῦ Μετώπου, τῆς ἥττης, τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐνδόξου καὶ ἀνδρειοτάτου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ἵνα γνωσθῇ, πῶς τὸ ἥμισυ τῶν ἀξιωματικῶν του εὑρέθη μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ των αἰχμάλωτον καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐπαναστάτης, ὡς ἐπιβάλλει τὸ ὕψιστον συμφέρον τοῦ Ἔθνους καὶ αὐτοῦ τοῦ Σώματος τῶν Ἀξιωματικῶν δεινῶς ἐκτεθειμένων εἰς τὰ ὄμματα Ἑλλήνων τε καὶ ξένων καὶ ὡς οἱ Στρατιωτικοὶ Κανονισμοὶ οἱ ρητῶς ἐπιτάσσοντες ὅτι: «Ἀξιωματικοὶ ἐξ αἰχμαλωσίας ἐπανερχόμενοι παραπέμπονται εἰς δίκην, ἵνα γνωσθῶσι δημοσίᾳ οἱ λόγοι τῆς αἰχμαλωσίας των».

Τοῦτο δὲ δὲν ἐγένετο διότι: «Ἡ ἀθωότης ἀγαπᾷ τὸ φῶς, ἐνῷ ἡ ἐνοχὴ φιλεῖ τὸ σκότος, οὗ ἄνευ, οἱ φερόμενοι ὡς Ἡρακλεῖς πολεμισταί, θὰ ἐφωρῶντο κοινοὶ φυγάδες». Πλὴν ἡ φωτεινὴ δὰς καὶ ἡ ἀδέκαστος γραφὴ τοῦ Ἱερέως τῆς Ἱστορίας, «ἧς ὀφθαλμὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἣν ὁ χρόνος εἰς φῶς φέρει» καὶ «οὐδὲν ἕρπει ψεῦδος εἰς γῆρας χρόνου», σαφῶς καὶ ἀμερολήπτως θὰ ἀποκαλύψῃ ταῦτα καὶ δεόντως θὰ χαρακτηρίσῃ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ θὰ στιγματίσῃ καὶ αἰωνίως θὰ ἀναθεματίζῃ.

«Καὶ τῶν μὲν τυφεκισθέντων θυμάτων τὰ σώματα ἀναταναχθέντα, αἱμορροοῦντα καὶ διάτρητα κατὰ γῆς ἐκτάδην ἐξυπλώθησαν. Τὰ κρανία διερρωγότα τὸν μυελὸν κατὰ γῆς ἐξέχυσαν. Τὸ αἷμα ὑπὸ τοῦ χώματος ἀπερροφήθη. Τὰ ὀστὰ ἐν τῇ γῇ ἐλευκάνθησαν. Ἀλλ' ἡ μελανὴ ἀνάμνησις τοῦ ἀπαισίου ἐγκλήμαπος καὶ τῶν δραστῶν αὐτοῦ ἀγήρως καὶ αἰωνίως θὰ παραμείνῃ παραδιδομένη εἰς αἰώνιον ἀνάθεμα εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. «Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ».

Ἐξορία τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου

Ἡ Ἐπανάστασις πτοηθεῖσα ἐκ τῆς συνολικῆς ἐξεγέρσεως ἡμεδαπῆς καὶ ἀλλοδαπῆς καὶ ἀναμετρῶσα τὰς συνεπείας, καὶ πρὸς μετάθεσιν τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης ἐπὶ τοῦ Λαοῦ, ἐπεδίωξε τὴν συγκρότησιν συλλαλητηρίου πρὸς ἔγκρισιν τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος. Πρὸς τοῦτο, ἐκάλεσε τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Λοῦρον ἵνα προεδρεύσῃ τῆς Συνελεύσεως τῶν Σωματείων Ἀθηνῶν καὶ

Πειραιῶς πρὸς καθορισμὸν τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν παρίσταντο καὶ οἱ Πολιτευταὶ Γ. Ράλλης καὶ Παπαναστασίου, ὅστις ἐπρότεινε τὴν ὑποβολὴν ὑπομνήματος πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἐπαναστάσεως, δι' οὗ νὰ ἐπικροτῆται ἡ πρᾶξις τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐπὶ τῇ προτάσει ταύτῃ, ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως διαμαρτυρηθεὶς ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Πολιτευομένων, λύσας ἅμα τὴν συνεδρίασιν.

Τὴν ἑπομένην μεταβὰς εἰς τὴν Πρυτανείαν ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως ἠξίωσεν, ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, τὴν ὑποβολὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει τῆς Συνελεύσεως πρὸς ἔγκρισιν κατάπτυστον ὑπόμνημα, ἐγχειρισθὲν τῷ Πρυτάνει, δι' οὗ ἐνεκρίνετο ἡ δολοφονία τῶν ἕξ, ὡς προδοτῶν τῆς Πατρίδος καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β' ὡς προδότου καὶ αὐτοῦ τῆς Πατρίδος. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἔφερεν ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ὁ Πρύτανις, δηλώσας συγχρόνως: «Τοιοῦτον κατάπτυστον ὑπόμνημα ἐγὼ τοὐλάχιστον ὄχι μόνον δὲν ὑποβάλλω εἰς τὴν Συνέλευσιν, ἀλλὰ ἀποδοκιμάζω αὐτὸ καὶ παραιτοῦμαι καὶ ἀπὸ Πρόεδρος καὶ ἀπὸ μέλος τῆς Συνελεύσεως». Καὶ λαβὼν τὸν πῖλον του ἀπῆλθε τῆς αἰθούσης δηλώσας: «Τὸν φόνον τῶν ἕξ θεωρῶ δολοφονίαν στιγματίζουσαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν».

Τὴν ἐπιοῦσαν μεταβὰς παρὰ τῷ Πρυτάνει ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τῷ ἐδήλωσεν ἐκ μέρους αὐτοῦ ὅτι «τὴν ἑπομένην θὰ λάβῃ τὸ διαβατήριόν του διὰ τὸ ἐξωτερικόν». Οὕτω τὴν ἑσπέραν τῆς ἑπομένης συνοδείᾳ ἀξιωματικοῦ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Γερμανίαν, ὅπου παρέμεινεν ἐξόριστος ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας, ἀπολυθεὶς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Πρυτάνεως καὶ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐντύπωσις τοῦ ἐγκλήματος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ

Τὸ τραγικὸν καὶ ἀπαίσιον ἔγκλημα διήγειρε, ὡς εἰκός, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐκίνησε τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ τὴν περιφρόνησιν ἅπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τῶν Κυβερνήσεων καὶ τοῦ Τύπου αὐτοῦ. Οὕτω: «Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις διέκοψε τὰς διπλωματικὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεις». Ἐν τῇ Ἰταλικῇ Γερουσίᾳ ὁ Μουσσολίνι ἀνήγγειλεν ὅτι: «Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις παρήγγειλεν εἰς τὸν Ἰταλὸν Ἐπιτετραμμένον νὰ διακόψῃ πᾶσαν ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως». Ὁ Γερουσιαστὴς Μπολλάτι ἐδήλωσεν: «Ἂν καὶ δὲν θέλωμεν νὰ ἐπέμβωμεν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἄλλης Χώρας, ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις βαθέως πληγώνεται, εἴτε τὰ γεγονότα

ταῦτα συμβαίνουσιν ἐν Ἑλλάδι,εἴτε ἐν Ρωσσίᾳ, εἴτε ἀλλαχοῦ»: Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἰταλικῆς Γερουσίας Τιττόνι διεκήρυξεν: «Αἱ δηλώσεις τοῦ κ. Μπολλάτι διαπνέονται ὑπὸ αἰσθημάτων ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Ἰταλικοῦ πολιτισμοῦ». Ὁ Ὑπουργὸς Ταὸν Ντὲ Ρεβὶλ «ἐξεδήλωσε τὰ αὐτὰ αἰσθήματα ἐκ μέρους τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ Ἰταλικῇ Βουλῇ».

«Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις καὶ ὁ Γαλλικὸς Τύπος ἐθεώρησαν τοὺς δολοφονηθέντας Ὑπουργοὺς ὡς θυσιασθέντας εἰς τὰ κομματικὰ συμφέροντα καὶ τὸ μῖσος τοῦ Βενιζέλου». «Ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν διέκοψε πᾶσαν σχέσιν καὶ ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Βενιζέλου».

Ὁ Ἰταλὸς Γερουσιαστὴς ὁ πραγματικὸς φιλέλλην Ροβέρτος Γκάλλι ἔγραψεν εἰς Ἀθήνας:

«Τέκνον τῆς Βενετίας, ἠγάπησα τὴν Ἑλλάδα τὴν ὁποίαν ὠνειρεύθην φίλην τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Μεσόγειον.Ἀπὸ τοῦ 1870 γράφων, ὁμιλῶν, ἐκδίδων ἔργα προσεπάθησα νὰ συντελέσω εἰς τὴν ἑνότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐζήτησα τίποτε ἀπὸ κανένα. Ἀλλὰ ἠθέλησαν νὰ μὲ τιμήσωσι καὶ αἱ Ἀθῆναι μὲ ἀνέδειξαν πολίτην των, τὸ Πανεπιστήμιόν των Διδάκτορα αὐτοῦ, μία δὲ ἀπὸ τὰς ὁδούς της φέρει τὸ ὄνομά μου.

Σήμερον ἡ ἀναγγελία ὅτι ἐτυφεκίσθησαν οἱ ἓξ τοὺς ὁποίους ἐγνώριζον δεδοκιμασμένους πατριώτας, μοῦ σπαράσσει τὴν ψυχὴν καὶ μὲ ὑποχρεοῖ νὰ ἐπιστρέψω ὅλας αὐτὰς τὰς τιμάς- Λοιπὸν ἔστω. Ἂς σβέσω τὸ ὄνομά μου εἰς ἔνδειξιν πάθους, καὶ εὔχομαι εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, νὰ μὴ βαρύνῃ ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς Ἑλλάδος τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τόσου φωτὸς τοῦ πολιτισμοῦ της φαίνεται ἀκόμη περισσότερον ἀποτρόπαιον, ἀκόμη περισσότερον θηριῶδες.

Ρ. Γκάλλι»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Σύλληψις τοῦ Ἀντιστρατήγου Πρίγκηπος Ἀνδρέου

Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ ὁμοφώνως ἀπεφάσισεν ἐν μυστικῇ συνεδρίᾳ, ὅπως ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας δικασθῇ μετὰ τῶν Πολιτικῶν, ἐρήμην δὲ καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μετ'

αὐτῶν ὡς ἔνοχος προδοσίας. Κατὰ τὴν σύσκεψιν ταύτην ἐξεφράσθησαν αἱ αἱμοχαρέστεραι γνῶμαι καὶ διετυπώθησαν τὰ ἀπανθρωπότερα σχέδια καὶ ἀπεφασίσθη ὁ τυφεκισμὸς ἁπάντων.

Ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας εἶχε μεταβῆ, ἐξ Ἰωαννίνων ὅπου παρέμενεν ὡς Διοικητὴς τοῦ Ε΄ Σώματος, εἰς Κέρκυραν πρὸς συνάντησιν τῆς συζύγου του Πριγκηπίσσης Ἀλίκης ἀφιχθείσης ἐκεῖ ἐκ Λονδίνου, ὅπου εἶχε παραστῆ εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Πρίγκηπος πατρός της.

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ παντὸς θορύβου καὶ πάσης, τυχόν, περιπλοκῆς βιαίας συλλήψεως καὶ μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ἀπεστάλη ὁ Συνταγμ. Λούφας μέλος τῆς περιφήμου Τριάδος τῶν ἐπαναστατικῶν ἀνακριτῶν τῶν παραπεμψάντων τοὺς Ἕξ, ἐπιβαίνων τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ «Ἀσπίς», ἵνα ἀνακοινώσῃ αὐτῷ, ὅτι «ἦτο ἀναγκαία ἡ παρουσία του ἐν Ἀθήναις, ὅπως ἐξετασθῇ ὡς μάρτυς, διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Μ. Ἀσίας». Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Ἐπαναστάσεως ἐφωδιάσθη συγχρόνως μὲ διαταγὴν πρὸς τὰς ἐπιτοπίας ἀρχὰς περὶ παροχῆς πάσης ἐνισχύσεως καὶ μὲ ἔνταλμα συλλήψεως, ἐὰν ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἠρνεῖτο νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀνακριτικῆς Ἐπιτροπῆς. «Διὰ τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην ἐπέβη τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ Τμῆμα Χωροφυλάκων καὶ Εὐζώνων».

Ὁ Συνταγμ. Λούφας, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Νομάρχου Τσέλλου, τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης τῆς εἰς Κέρκυραν ἀφίξεώς του 11 Ὀ)βρίου, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς του, διαβεβαιώσας αὐτὸν κατηγορηματικῶς, ὅτι «μετὰ τὴν κατάθεσίν του θὰ ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κέρκυραν».

Κατόπιν δὲ κοινῆς συμφωνίας καὶ συγκαταθέσεως τοῦ τιμίου, εὐθέος καὶ ἀπονηρεύτου εὐπατρίδου ἀνδρὸς οὐδὲν ὑποπτευθέντος, ἐκ τῶν ἰδίων κρίνοντος τὰ ἀλλότρια, τὴν 6 ἑσπερινὴν αὐθημερόν, ἐπιβάντες τοῦ Ἀντιτορπιλλικοῦ ἀνεχώρησαν δι' Ἀθήνας. Ἐνῷ συγχρόνως ψευδόμενος, ὡς εἴωθεν, ὁ Βενιζελικὸς Τύπος τῶν Ἀθηνῶν ἐδημοσίευσεν, ὅτι «ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἑτοιμαζόμενος νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κερκύρας, συνελήφθη τὴν τελευταίαν στιγμήν».

Τὸ Ἀντιτορπιλλικὸν τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης κατέπλευσεν εἰς Καλαμάκιον τῆς Κορινθίας, ὅπου ἀποβιβασθεὶς ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας, ἀπαγορευθείσης αὐστηρῶς τῆς παρουσίας παντὸς πολίτου ἐν τῷ σταθμῷ, καὶ ἐπιβὰς μετὰ τῶν συνοδῶν του ἐπὶ τοῦ ἀναμένοντος συρμοῦ, ἐκ μιᾶς ἁμάξης ἀποτελουμένου, ἀνεχώρησε δι' Ἀθήνας καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἀφίχθη εἰς τὸν

σταθμὸν Πελοποννήσου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνέμενον, ὁ τῆς καταδιώξεως Ταγματ. τῆς Χωροφυλακῆς Μερεντίτης καὶ ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης μὲ Τμῆμα Χωροφυλάκων καὶ πολλῶν Ὑπαξιωματικῶν διεσπαρμένων εἰς τὰς πέριξ, ἀπαγορευθείσης τῆς παρουσίας παντὸς πολίτου. Μετὰ ὀλιγόλεπτον παραμονὴν ἐπιβὰς αὐτοκινήτου συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Συνταγματάρχου Λούφα καὶ τοῦ Ταγματ. Μερεντίτη ἀκολουθοῦντος δευτέρου ἐφ' οὗ ἐπέβησαν ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης καὶ ὁ θαλαμηπόλος τοῦ Πρίγκηπος Α. Κανάκης κατηυθύνθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου, ὅπου ἀφιχθεὶς καὶ κατελθὼν τοῦ αὐτοκινήτου εἰδοποιήθη ὑπό τοῦ Ταγματ. Μερεντίτη ὅτι διατελεῖ ὑπὸ κράτησιν, τεθέντος 'Ανθυπομοιράρχου εἰς τὴν θύραν ὡς φρουροῦ.

Ὁ Πρίγκηψ 'Ανδρέας ἀκούσας τοῦτο μετὰ μεγίστης ἀπορίας καὶ στρέψας τὴν κεφαλὴν ἀναζήτησε τὸν Συνταγμ. Λούφαν ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐξαφανισθῆ.

Πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀνάνδρου καὶ ἀπρεποῦς συμπεριφορᾶς ταύτης τῆς 'Επαναστατικῆς 'Ανακριτικῆς 'Επιτροπῆς τῆς διαπραχθείσης διὰ τοῦ ἐμπίστου ἀπεσταλμένου αὐτῆς, ἐξεδόθη τὴν 14 'Ο)βρίου 1922, τὸ ἑξῆς ἀνακοινωθέν, τὴν ἀλήθειαν ποδοπατοῦν, χαρακτηριστικὸν γνώρισμα αὐτῆς:

«Πρὸς ἀναίρεσιν ἀναγραφεισῶν ἀνακριβειῶν δηλοῦται ὅτι: «Ὁ Βασιλόπαις 'Ανδρέας δὲν συνελήφθη ἐν Κερκύρᾳ. Ἁπλῶς ὁ Συνταγ. Λούφας μεταβὰς ἐκεῖσε ὅπως λάβῃ τὴν κατάθεσίν του, ἐθεώρησε σκοπιμώτερον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ὑποθέσεως, νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνταῦθα παρουσίας του διὰ τὴν πληρεστέραν διεξαγωγὴν τῆς ἀνακρίσεως. 'Εν τῷ μεταξὺ προχωρούσης ἐνταῦθα τῆς ἀνακρίσεως, προέκυψαν στοιχεῖα ἐπιβάλλοντα τὴν κράτησιν καὶ τὴν μὴ ἐπικοινωνίαν μετ' ἄλλων προσώπων, ἥτις διετάχθη σήμερον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς ἀνακριτικῆς 'Επιτροπῆς.

Θ. Πάγκαλος, Ὑποστράτηγος»

'Επειδὴ ἡ οἰκία τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου ἀπετέλει παράρτημα τῆς 'Αμερικανικῆς Πρεσβείας, κατόπιν διαμαρτυριῶν αὐτῆς, ἡ 'Επανάστασις, μετὰ διήμερον, μετέφρε τὸν Πρίγκη- 'Ανδρέαν, τῇ αἰτήσει του, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ προσωπικοῦ του φίλου 'Αντιστρατήγου Πάλλη 'Αν. φυλακισθέντα εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον αὐστηρότατα φρουρούμενον ὑπὸ τῶν Μοιράρχων Ζωγράφου, Τριανταφυλλίδη καὶ Ζέζα φανατικοῦ βασιλόφρονος πολλὰς εὐκολίας παρασχόντος αὐτῷ, ἀνταλλασσομένων κατὰ εἰκοσιτετράωρον καὶ 12 'Ανθυπομοιράρχων ἀνταλλασσομένων κατὰ τετράωρον. Εἰς τὸ ὑπόγειον δὲ τῆς οἰκίας ἐγκα-

τέστη Διμοιρία χωροφυλάκων αὐστηρῶς τὴν οἰκίαν φρουροῦσα καὶ τὰ πέριξ ἀγρύπνως ἐπιβλέπουσα.

Ἀπὸ τῆς ἑπομένης δὲ 16 Ὀ)βρίου ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ταγματάρχου τῆς Χωροφυλακῆς Κατσιγιαννάκη Ὑποδιευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας προσήχθη εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων ἐνώπιον τοῦ Ἐπαναστατικοῦ ἀνακριτοῦ Ὑποστρατήγου Παγκάλου, ὅστις ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ τὸ ἐναντίον του κατηγορητήριον, προσκαλέσας αὐτὸν εἰς ἀπολογίαν. Κατὰ τὸ πέρας τῶν ἀνακρίσεων διατυπῶν ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ καὶ εὔορκος στρατιώτης, ἰδίας γνώμας περὶ τῶν εὐθυνῶν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀποτόμως ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὴν ἐρώτησιν: Πόσα τέκνα ἔχετε Ὑψηλότατε;—Ἕνα υἱὸν καὶ τέσσαρας θυγατέρας ἀπήντησεν.—Κρῖμα νὰ μείνουν ὀρφανὰ εἰς τοιαύτην ἡλικίαν, ἐφθέγξατο ὁ ἀκέραιος ἀνακριτὴς καὶ ἄτεγκτος δικαστής, οἰκτειρμόνως κινῶν τὴν κεφαλὴν καὶ χαρακτηριστικῶς μορφάζων κατὰ τὸ πρόσωπον. Μετά τινας δὲ ἄλλας ἐρωτήσεις ἰδιοτύπου ἐμπαθοῦς μωρίας μεστάς, ἀπῆλθεν ὠμότατα προειδοποιήσας τὸν Πρίγκηπα περὶ τῆς προαποφασισθείσης κατ᾽ αὐτοῦ θανατικῆς καταδίκης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακρίσεως ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν ἤρχετο μετὰ τῶν φιλοξενούντων αὐτὸν φίλων, μετὰ τὸ πέρας δὲ αὐτῶν ἐπετράπη αὐτῷ ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ μετ᾽ αὐτῶν συνεστίασις.

Συγκρότησις ἐκτάκτου Στρατοδικείου

Ὑποβληθέντος τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἀνακρίσεων, ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγ. Πλαστήρας, διὰ Διατάγματος τῆς 15 Ν)βρίου, συνεκρότησε τὸ κάτωθι ἔκτακτον Στρατοδικεῖον τὸ δικάσον τὸν ἐναγόμενον Πρίγκηπα Ἀνδρέαν.

Ὑποστράτ. Βλαχόπουλος Ν. ***Πρόεδρος, Μέλη τακτικὰ*** Συνταγμ. Φλωριᾶς καὶ Λάγγουρας. Ἀντισυντ. Κωτούλας, Φεσόπουλος καὶ Κοιμήσης, Δικ. σύμβουλος Βαχλιώτης καὶ Ἀντιπλοίαρχος Δημούλης, Ταγμ. Λεοντόπουλος καὶ Χονδρός, καὶ Λοχαγὸς Χαλόφτσης.

Ἀναπληρωματικά. Συνταγ. Μπουκλάκος, Λαμπίρης καὶ Δικαστ. Σύμβουλος Ἀνανιάδης, Ἀντισυντ. Ἀδαμίδης, Παπασωτηρίου καὶ Ἀντιπλοίαρχος Πανᾶς, Ταγματ. Κοντεκάκης, Μπακόπουλος Β. καὶ Παπαδόπουλος. Λοχαγὸς Πεταλᾶς καὶ Ὑποπλοίαρχοι Γεωργούλης καὶ Σκληβανιώτης.

Ἐπαναστατικοὶ Ἐπίτροποι. Συνταγμ. Καλογερᾶς καὶ Ἀβραάμ.

Συνήγοροι. Δαμασκηνὸς δικηγόρος καὶ ἀντισυντ. Δεμέστιχας.

Μάρτυρες ἐκλήθησαν. ***Τῆς κατηγορίας*** ὁ Ἀντιστράτ. Παπούλας καὶ ὁ Συντ. Σαρρηγιάννης.

Τῆς ὑπερασπίσεως. Ὁ Ὑποστρ. Τριλλίβας, ὁ Ἀντισυντ. Σκυλακάκης καὶ ὁ Δημοσιογράφος Καρβούνης.

Ἔναρξις τῆς δίκης

Τὴν πρωΐαν τῆς 16 Ν]βρίου 1922, ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ δύναμις κατέλαβε τὸ Βουλευτήριον, καὶ τοὺς διαδρόμους, ἐπὶ τοῦ ἀνδήρου δὲ ἐτοποθετήθησαν στρατιῶται μὲ ἐφ' ὅπλου λόγχην, καὶ πρὸς τὴν ὁδὸν Σταδίου ἐτέθησαν πολυβόλα.

Περὶ τὴν 9 πρωϊνήν, ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας, συνοδείᾳ Ἀξιωματικοῦ, ἀφιχθεὶς εἰς τὴν Βουλὴν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δικαστηρίου ψύχραιμος καὶ εὐθυτενὴς χαιρετήσας δὲ ἀξιοπρεπῶς τοὺς Δικαστὰς διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς ἐκαθέσθη εἰς τὸ ἑδώλιον τοῦ κατηγορουμένου καὶ παρ' αὐτὸν οἱ συνήγοροι καὶ ἐλήφθη ἡ ταυτότης αὐτοῦ.

Βασιλόπαις Ἀνδρέας. Ἐτῶν 40, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις. Ἐπάγγελμα Ἀντιστράτηγος. Χριστιανὸς Ὀρθόδοξος. Οὐδέποτε κατηγορηθείς.

Μεθ' ὅ, ὁ Γραμματεὺς ἀναστάς, ἐν μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς, ἀναγινώσκει τὸ Ἐπαναστατικὸν Διάταγμα τῆς εἰς δίκην παραπομπῆς του, ἔχον οὕτω:

«Ὅτε ὁ Στρατὸς κατὰ τὴν προέλασίν του πρὸς τὸν Σαγγάριον ἐσταμάτησεν εἰς τὸ Καλὲ-Γκρότο ἵνα ἀνεφοδιασθῇ, ἡ Στρατιὰ ἔχουσα πληροφορίας ὅτι ὁ ἐχθρὸς προετίθετο νὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν δράσεως καὶ πρὸς τοῦτο θὰ μετακίνει δυνάμεις, διέταξε τὸ μὲν Γ' Σ. Στρατοῦ νὰ ἀμυνθῇ μέχρις ἐσχάτων, τὰ δὲ λοιπὰ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως. Τὴν διαταγὴν ταύτην τῆς Στρατιᾶς, μὴ ἐκτελέσας ὁ βασιλόπαις Ἀνδρέας παραπέμπεται εἰς δίκην».

Περιληπτικῶς δὲ ἐπαναλαμβάνων τὴν κατηγορίαν ὁ Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος Συνταγματ.Καλογερᾶς λέγει, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀλαζωνίας ἀλωπεκοειδῶς προσβλέπων: «Κατηγορῶ τὸν Βασιλόπαιδα Ἀνδρέαν, ὅτι τὴν 16ην Αὐγούστου 1921, ἠρνήθη νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρὰ τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς».

Ἐξέτασις τῶν μαρτύρων
Κατάθεσις τῶν μαρτύρων κατηγορίας

Ἀρξαμένης τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων, πρῶτος ἐκλήθη ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας, οὗτινος ἡ ἰδιότυπος κατάθεσις ἔχει οὕτως.

Πρόεδρος. Κύριε Ἀντιστράτηγε εἴπατέ μας. Εὑρέθητε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀντικαταστήσητε τὸν Ἐπιτελάρχην τοῦ Β' Σώματος; διότι δὲν ἐξετελέσθη ἡ διαταγή σας;

Παπούλας. Μάλιστα.

Πρόεδρος. Διατί ἀντικατεστήσατε μόνον τὸν Ἐπιτελάρχην καὶ ὄχι τὸν κατηγορούμενον ὅστις ἦτο Διοικητὴς τοῦ Σώματος;

Παπούλας. Ἡ Στρατιὰ πληροφορηθεῖσα τὰς μετακινήσεις τοῦ ἐχθροῦ, διέταξε τὸ Α' καὶ Β' Σῶμα νὰ ἐπιτεθῶσι. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐλήφθη ἀναφορὰ τοῦ Β' Σώματος δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀρξαμένη μετακίνησις εἰς τὸ ἀριστερόν. Ἡ Στρατιὰ δὲν ἐνέκρινε καὶ ἀντικατέστησε τὸν Ἐπιτελάρχην.

Πρόεδρος. Ἐὰν τὸ Β' Σῶμα ἐξετέλει τὴν ἐπίθεσιν, νομίζετε ὅτι θὰ εἴχομεν σοβαρώτερα ἀποτελέσματα;

Παπούλας. Αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζω. Εἴμην μακράν.

Ἐρωτηθεὶς ἐν συνεχείᾳ, ἐὰν ἡ Στρατιὰ εἶχε τὴν γνώμην τῆς ὑποχωρήσεως, ἀπήντησεν : «Ὑπῆρχε σκέψις τοιαύτη, ἀλλὰ μετεβλήθη κατόπιν τῆς διαταγῆς τῆς ἐπιθέσεως».

Φλωριᾶς. Πόσαι ἦσαν αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις εἰς τὸ δεξιόν;

Παπούλας. Δὲν εἰξεύρω. Δὲν ἦτο καιρὸς νὰ μεταβῇ Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου πρὸς ἐπισκόπησιν τῆς καταστάσεως.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Δύνασθε νὰ μοὶ εἴπητε πότε ἡ Στρατιὰ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθῃ ὑποχωροῦσα;

Παπούλας. Εἰς τὰς 22 Αὐγούστου ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις τῆς ὑποχωρήσεως.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Ἡ ὑποχώρησις τοῦ Σώματός μου ἐγένετο κανονική;

Παπούλας. Μάλιστα.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Ὅταν ἐξεδόσατε τὴν διαταγὴν τῆς προελάσεως πρὸς Τσακμπατζῆ διατί τὸ ἐπράξατε;

Παπούλας. Δὲν ἐνθυμοῦμαι.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Μήπως ἠθέλατε εἰς ἄλλην περίστασιν νὰ μετακινήσητε τὸ Β' Σῶμα;

Παπούλας. Δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἡ Στρατιὰ νομίζω ὅτι διέταξε τὸ Β' Σῶμα νὰ ἔλθῃ ὀπίσω.

Δαμασκηνὸς Συνήγορος. Ποῖον μέρος ἔπαιξε τὸ Β' Σῶμα;

Παπούλας. Λαμπρόν.

Δαμασκηνός. Ὅταν διετάξατε νὰ ὑποχωρήσῃ τὸ Β' Σῶμα ἐκ

τοῦ ἄκρου δεξιοῦ εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερόν, ποῖοι λόγοι σᾶς ἠνάγκασαν;

Παπούλας. Ἦτο πολὺ ἐκτεθειμένον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ.

Καλογερᾶς 'Επαναστατικὸς 'Επίτροπος. Μήπως ἡ διαταγὴ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Β' Σώματος πρὸς τὸ ἀριστερὸν προέκυψεν ἐκ τῆς σκέψεως γενικῆς ὑποχωρήσεως;

Παπούλας. Συνεζητοῦμεν πάντοτε τὴν ὑποχώρησιν.

Δημούλης. Τὸ Γ' Σῶμα εἶχε διαταγὴν νὰ εἰδοποιήση τὸ Β', ὅταν θὰ ἐξετελεῖτο ἡ ἐπίθεσις;

Παπούλας. Μάλιστα.

Δημούλης. Εἰδοποιήθη πράγματι τὸ Β' Σῶμα ὑπὸ τοῦ Γ' συμφώνως πρὸς τὴν διαταγήν;

Παπούλας. Ἡ διαταγὴ ἦτο σαφής. Νὰ εἰδοποιήση τὸ Β' Σῶμα.

'Αβραάμ. 'Επαναστατικὸς 'Επίτροπος. Τὸ Α' Σῶμα ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν;

Παπούλας. Μάλιστα. 'Ενήργησε λυσσώδη ἐπίθεσιν.

Καλογερᾶς. Ἂν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως θὰ τὸν ἀντικαθιστᾶτε ὅπως ἀντικατεστήσατε τὸν 'Επιτελάρχην Γαβαλιᾶν;

Παπούλας. Μὰ εἰς τὰς στιγμὰς ἐκείνας δὲν ἦτο εὔκολος ἡ ἀντικατάστασις.

Καλογερᾶς. Καὶ ὅμως εἰς τὴν κατάθεσίν σας λέγετε καθαρῶς ὅτι δὲν τὸν ἀντικατεστήσατε διότι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως.

Παπούλας. Ἠννόουν ὅτι αἱ συνθῆκαι δὲν ἐπέτρεπον.

'Αβραάμ. Διατί δὲν ἐνηργήθη ἀνάκρισις κατὰ τοῦ κατηγορουμένου;

Παπούλας. Διότι ἀνεχώρησεν ἔκτοτε ὁ Πρίγκηψ καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν διεξήχθη σχετικὴ ἀλληλογραφία.

Δαμασκηνός. Κύριε Πρόεδρε, μὲ συγχωρῆτε. 'Ο Μάρτυς νὰ μὴν ἀπομακρυνθῇ, διότι ἐνδέχεται νὰ ἐξετασθῇ κατ' ἀντιπαράστασιν μὲ τὸν Ὑψηλότατον.

Πρόεδρος. Αὐτὸ θὰ τὸ κρίνῃ τὸ δικαστήριον. 'Ο Μάρτυς ἂν χρειασθῇ θὰ εἰδοποιηθῇ. Πηγαίνετε Στρατηγέ.

Κατάθεσις μάρτυρος Σαρηγιάννη, 'Υπαρχηγοῦ τοῦ 'Επιτελείου τῆς Στρατιᾶς

Πρόεδρος. Διατί ἡ Διοίκησις τῆς Στρατιᾶς ἀντικατέστησε τὸν 'Αντισουνταγ. Γαβαλιᾶν 'Επιτελάρχην τοῦ Β' Σώματος;

Σαρηγιάννης. Τὴν 26 Αὐγούστου ἐξεδόθη ἡ γνωστὴ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς, ὅπως ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, τὸ Β' Σῶμα

ἐνεργήσῃ ἐπίθεσιν καὶ τὰ δύο ἄλλα Σώματα ἀντεπίθεσιν. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξεδόθη κατόπιν πληροφοριῶν τῆς Στρατιᾶς ὅτι ὁ ἐχθρὸς συνεκέντρου δυνάμεις εἰς τὸ ἀριστερὸν ἔναντι τοῦ Γ΄ Σώματος. Τὸ Β΄ Σῶμα εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἀπήντησεν ὅτι δὲν θεωρεῖ δυνατὴν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθέσεως πρὸς Βορρᾶν λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅτι ἡ ἐπίθεσις δὲν θὰ προέβαινεν ἐπὶ πολύ, δὲν θὰ κατώρθου νὰ φθάσῃ εἰς Σεβρίλ. Κατόπιν τούτου, ἐξεδόθη διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος Ἀντισυνταγματάρχου Γαβαλιᾶ.

Πρόεδρος. Τὸ Β΄ Σῶμα θὰ εἶχε τὸν χρόνον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς;

Σαρηγιάννης. Βεβαίως.

Πρόεδρος. Τὸ Β΄ Σῶμα ἦτο εἰς θέσιν νὰ παράσχῃ βοήθειαν μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐπιθέσεως;

Σαρηγιάννης. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὄχι. Δηλονότι. Ἐὰν ἐξεδηλοῦτο ἐπίθεσις τὴν 27, θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ, διότι θὰ εὑρίσκετο ἐν πορείᾳ.

Πρόεδρος. Μόλις ἐλάβατε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Σωματάρχου τοῦ Β΄ Σώματος τί ἐκάματε;

Σαρηγιάννης. Τὴν ἀνεκοίνωσα ἀμέσως εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην Ὑποστρ. Πάλλην. Οὗτος ἐξεπλάγη καὶ δὲν τὸ ἐπίστευσε. Τὸ ἐθεώρησεν ἀστεῖον. Ὅταν ὅμως τῷ ἔδειξα τὸ τηλεγράφημα ἀνεχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Μεθ' ὃ ἐξεδόθη ἡ διαταγὴ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος Ἀντισυντ. Γαβαλιᾶ.

Πρόεδρος. Φρονεῖτε ὅτι ἔπταισεν ὁ Ἐπιτελάρχης;

Σαρηγιάννης. Ἡ ἀντίληψίς μου εἶναι, ὅτι ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ Πρίγκηπος τὸ Ἐπιτελεῖόν του.

Καλογερᾶς. Ἡ ἀναφορὰ ἡ ὁποία ἐστάλη τὴν 7 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 27 κατὰ ποίαν ὥραν περιῆλθεν εἰς τὴν Στρατιάν;

Σαρηγιάννης. Εἰς τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα.

Καλογερᾶς. Ποῦ ἀποδίδετε τὴν βραδύτητα;

Σαρηγιάννης. Πολλάκις οἱ ἀσύρματοι παρουσιάζουν βραδύτητα εἰς τὰς ἀνταποκρίσεις, δὲν ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀρκετὰ μορφωμένοι ἀσυρματισταί.

Καλογερᾶς. Ποίαν σημασίαν ἀποδίδετε εἰς τὴν λέξιν «ἀδύνατος» ἡ ὁποία ἐνυπῆρχεν εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ Β΄ Σώματος πρὸς τὴν Στρατιάν;

Σαρηγιάννης. Ὅτι ἐθεώρει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ἀδύνατον. Ἦτο ἐντελῶς ἀρνητικὴ ἀπάντησις.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Μήπως ἐνθυμεῖσθε, ἐὰν ὁ Συνταγμ. Βερνάρδος ἔφερε διαταγὴν περὶ μεταφορᾶς δύο Μεραρχιῶν τοῦ Β΄ Σώματος εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως, καὶ διατί ἐγένετο τοῦτο ;

Σαρηγιάννης. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐδόθη τοιαύτη διαταγή.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας. Γνωρίζετε τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὁ Ἐπιτελάρχης μου πρὸς τὸν Στρατηγὸν Παπούλαν καὶ τὴν ἀπάντησιν ἥτις ἐστάλη εἰς ταύτην ;

Σαρηγιάννης. Ἤκουσα ὅτι ἐστάλη τοιαύτη ἐπιστολή, ἀλλὰ συγκεκριμμένα πράγματα δὲν γνωρίζω !

Δαμασκηνός. Εἴπατε μάρτυς ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς ὑποχωρήσεως ἐλήφθη τὴν 28 Αὐγούστου. Μήπως γνωρίζετε ἂν πρὸ τῆς ἡμέρας ταύτης εἶχε ληφθῆ ἡ τοιαύτη ἀπόφασις τῆς ὑποχωρήσεως ;

Σαρηγιάννης. Ἐμελετᾶτο πάντοτε εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον ἡ ὑποχώρησις.

Δαμασκηνός. Ἀναγινώσκει ἐπιστολὴν τοῦ Στρατηγοῦ Παπούλα εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Β΄ Σώματος Ἀντισυνταγμ. Γαβαλιᾶ, «ὅτι ἡ Στρατιὰ ἐνέκρινε τὰ σχέδια τοῦ Β΄ Σώματος».

Πρόεδρος. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη φέρει ἰδιωτικὸν χαρακτῆρα καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν !

Δαμασκηνός. Καὶ ὅμως κ. Πρόεδρε ὁ Στρατηγὸς Παπούλας εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Ἐπιτελάρχην Γαβαλιᾶν καὶ δι᾽ ἐπιστολῶν του μετέδιδε σπουδαίας πληροφορίας καὶ ἀνακοινώσεις. Καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Σαρηγιάννην ἐρωτᾷ αὐτόν, ἂν ἦτο ἢ δὲν ἦτο ὑπὸ αἵρεσιν ἡ διαταγὴ τῆς 26 Αὐγούστου πρὸς τὸ Β΄ Σῶμα ;

Σαρηγιάννης. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαταγῆς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς εἰδοποιήσεως τοῦ Γ΄ Σώματος. Ὁ Πρίγκηψ ἠπείλησε παραίτησιν, ἐὰν ἡ Στρατιὰ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς.

Δαμασκηνός. Ἠπείλησε παραίτησιν διὰ τὴν διαταγήν, ἢ μήπως διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἐπιτελάρχου Γαβαλιᾶ ;

Σαρηγιάννης. Ἡ ἀπειλὴ τῆς παραιτήσεως ἐγένετο πράγματι ὅταν ἡ Στρατιὰ ἀνήγγειλεν εἰς τὸ Β΄ Σῶμα τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἐπιτελάρχου, ἐνῷ συγχρόνως ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς.

Δαμασκηνός. Ὥστε διὰ τὸν δεύτερον λόγον ἠπειλήθη ἡ παραίτησις, ἀφοῦ ἡ ἀντικατάστασις ἔθιγε τὴν Α. Ὑψηλότητα ;

Σαρηγιάννης. Ὄντως ὁ κυρίως ὑπεύθυνος εἶναι ὁ Διοικῶν μίαν Μονάδα, ἐνῷ ὁ Ἐπιτελάρχης εἶναι ἠθικῶς ὑπεύθυνος.

Ἀβραάμ. Μήπως ἡ Πριγκηπικὴ ἰδιότης τοῦ κατηγορουμένου συνετέλεσεν εἰς τὴν μὴ ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς;
Σαρηγιάννης. Πολὺ πιθανόν.
Ἀβραάμ. Ἐὰν ὁ ἀρνηθεὶς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς δὲν ἦτο Πρίγκηψ θὰ ἀντικαθίστατο;
Σαρηγιάννης. Βεβαίως.
Καλογερᾶς. Ὥστε ἡ Πριγκηπικὴ ἰδιότης συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ ἀντικατασταθῇ ὁ Πρίγκηψ;

Διαμαρτυρηθείσης τῆς ὑπερασπίσεως, ὅτι ὡς διετυπώθη ἡ ἀνωτέρω ἐρώτησις ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς κατηγορίας κατὰ τοῦ Σωματάρχου τοῦ Β΄ Σώματος, τῆς Πριγκηπικῆς ἰδιότητος μὴ ἐχούσης οὐδεμίαν θέσιν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς εὐθύνης τοῦ δικαζομένου, ὁ Πρόεδρος ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τὴν συνεδρίασιν.

Ἐπανελθόντων τῶν Στρατοδικῶν εἰς τὴν ἕδραν των καλεῖται καὶ πάλιν ὁ Ἀντιστράτηγος Παπούλας.
Πρόεδρος. Ποίαν σημασίαν εἶχεν ἡ φράσις σας «ὑπέρτατοι λόγοι ἐπέβαλον τὴν μὴ ἀντικατάστασιν τοῦ Πρίγκηπος»;
Παπούλας. Εἶχον τὴν γνώμην ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ Πρίγκηψ, διότι εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς τὸ Στράτευμα, λόγῳ τῆς θέσεώς του, ὡς ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως.
Σαρηγιάννης. Εἶναι ὄντως ἀληθὲς ὅτι τὸ γόητρον τοῦ Βασιλέως τότε ἦτο μέγα καὶ ἑπομένως ὁ Βασιλόπαις εἶχεν ἐπιρροήν.
Κοιμήσης. Ἔπρεπεν ἡ Στρατιὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Διοικητὴν τοῦ Β΄ Σώματος, μὴ ἐκτελέσαντα τὴν διαταγὴν καὶ οὐχὶ τὸν Ἐπιτελάρχην;
Σαρηγιάννης. Τυπικῶς ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθῇ ὁ Διοικητής.
Κοιμήσης. Ὅταν ἔχετε τὴν ἀντίληψιν ὅτι Διοικητής τις δὲν εἶναι ἱκανός, πότε φρονεῖτε ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀγῶνα ἢ μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἀγῶνος;
Σαρηγιάννης. Βεβαίως κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Μάρτυρες ὑπερασπίσεως
Κατάθεσις μάρτυρος Ὑποστρατ. Τριλλίβα

Πρόεδρος. Τὴν 26 Αὐγούστου, ἐδόθη ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς διαταγή, ἐὰν τὸ Γ΄ Σῶμα ἐνοχληθῇ δι' ἐπιθέσεως τοῦ ἐχθροῦ νὰ ἐπιτεθῶσι τὸ Α΄ καὶ Β΄ Σῶμα. Ἐξετελέσθη ἡ διαταγή;
Τριλλίβας. Τὴν 26 Αὐγούστου καὶ ὄχι τὴν 27 ἐκλήθην ἐπειγόντως

εἰς τὸ Σῶμα. Ἐκεῖ εὗρον καὶ τὸν ἄλλον Διοικητὴν τῆς XIII Μεραρχίας Ὑποστράτ. Διγενῆν μετὰ τοῦ Ἐπιτελάρχου του. Μοὶ ἐζητήθησαν πληροφορίαι περὶ τοῦ Τομέως μου. Ἔδωσα τὰς πληροφορίας. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Σώματος Πρίγκηψ Ἀνδρέας ὑπέβαλε τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν τὸ Β΄ Σῶμα κινηθῇ ἐκ τοῦ δεξιοῦ πρὸς τὸ ἀριστερόν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ τοῦτο ἐντὸς τῆς νυκτός; Ἀπήντησα καταφατικῶς. Κατόπιν μᾶς ἔκαμε γνωστὴν τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς. Ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας, μᾶς εἶπεν, ἂν ἐκδηλωθῇ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις καὶ εἰδοποιηθῶμεν ἀπὸ τὸ Γ΄ Σῶμα θὰ κτυπήσωμεν τὸν ἐχθρόν. Μοὶ ἐδόθη ἐντολὴ νὰ προσέχῃ ὁ ἀσύρματος διότι ἀνεμένετο διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς. Οὐδεμίαν ὅμως εἰδοποίησιν ἐλάβομεν «ἐνῷ τὴν ἐπομένην ἐξεδηλώθη ἰσχυρὰ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις».

Ἡ Μεραρχία μου ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅστις εἶχεν ἐπιτεθῆ, διὰ δύο Μεραρχιῶν καὶ ἑνὸς Τάγματος ἐφόδου. Τὸ Σῶμα ἐνέκρινε τὴν ἐπίθεσιν γενομένην μὲ 4 Τάγματα καὶ ἀρκετὸν Πυροβολικόν. Ὁ ἐχθρὸς ἐξετοπίσθη διὰ τῆς λόγχης καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν.

Πρόεδρος. Γνωρίζετε ὅτι ἐλήφθη ἡ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς;

Τριλλίβας. Ἡ διαταγὴ ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν γ Μεραρχίαν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1497 διαταγῆς τοῦ Σώματος τὴν 10.30 ὥραν τῆς 28 Αὐγούστου. «Ἀλλ' ἡ διαταγὴ αὕτη θὰ ἐξετελεῖτο, εὐθὺς ὡς ἤθελεν εἰδοποιηθῇ παρὰ τοῦ Γ΄ Σώματος ὅτι ἐξεδηλώθη κατ' αὐτοῦ σοβαρὰ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις».

Πρόεδρος. Ναί, ἀλλὰ τὸ Σῶμα εἶχε διατάξει μετακίνησιν. Καὶ ἐὰν ἡ ἐχθρικὴ ἐπίθεσις ἐγίνετο τὴν πρωΐαν τῆς 28, ποῦ θὰ εὑρίσκετο τὸ Σῶμα;

Τριλλίβας. Ὁ Διοικητὴς τοῦ Σώματος, βασιζόμενος, ὡς ἀνεκοίνωσεν εἰς ἡμᾶς, εἰς τὰς σκέψεις τῆς Στρατιᾶς, ἃς ἐγνώριζεν, ἐξέδωκε τὴν 27 Αὐγούστου ὥραν 14.30 τὴν ὑπ' ἀριθ. 1491 διαταγήν του περὶ μετακινήσεως τοῦ Σώματος πρὸς Σιβρὶ ὀπίσω τοῦ Γ΄ Σώματος τὸ ὁποῖον θὰ συνέδραμε πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως.

Τῆς διαταγῆς ταύτης ἔλαβον γνῶσιν μόνον οἱ Διοικηταὶ τῶν Μεραρχιῶν καὶ οἱ Ἐπιτελάρχαι των πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ προετοιμασθῶσιν αἱ δέουσαι διαταγαί. Ἀλλ' οὐδεμία μετακίνησις ἢ κινητοποίησις θὰ ἐγίνετο μέχρις ἐγκρίσεως τῆς ἐνεργείας ταύτης ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς. Μόνον τῶν Μεταγωγικῶν Σωμάτων διετάχθη ἡ μετακίνησις, διότι εἶχε ληφθῇ προηγουμένως ἡ ἀπόφασις τοῦ Σώματος περὶ μετακινήσεώς των διὰ τὸν καλλίτερον ἀνεφοδιασμόν. «Καὶ ἀρνητικὴ νὰ ἦτο ἡ ἀπάντησις τῆς Στρατιᾶς, ἡ μετακίνησίς των θὰ ἐγίνετο καὶ θὰ ἠκολούθουν τὸν ἴδιον δρόμον».

Ἡ ἀπάντησις ὑπῆρξεν ἀρνητικὴ καὶ ἔλαβον χώραν γεγονότα μεταξὺ Στρατιᾶς καὶ Σώματος, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς ἀντικατάστασις τοῦ Ἐπιτελάρχου τοῦ Σώματος Ἀντισυνταγματάρχου Γαβαλιᾶ καὶ ἡ ἀκύρωσις τῆς ὑπ' ἀριθ. 1491 διαταγῆς του.

Κατὰ τὸ μεσολαβῆσαν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς διαταγῆς ταύτης, μέχρι τῆς ἀκυρώσεώς της, δὲν ἐλήφθη διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τῆς γ Μεραρχίας, καὶ ὡς μᾶς εἶπον καὶ δι' ἐκείνου τοῦ Β' Σώματος, οὐδεμία εἰδοποίησις τοῦ Γ' Σώματος.

Τὴν ἐπομένην 28 Αὐγούστου ὥρα 16.25, ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν V Μεραρχίαν ἡ ὑπ' ἀριθ. 1577 διαταγὴ τοῦ Σώματος δι' ἧς ἐκοινοποιεῖτο τοιαύτη τῆς Στρατιᾶς, νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς ἀκυρωθεῖσα μετακίνησις τοῦ Β' Σώματος ὡς εἶχε κανονισθῆ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1491 διαταγῆς του τὴν προηγουμένην ἡμέραν 27 Αὐγούστου, ὀπίσω τοῦ Γ' Σώματος ὅπερ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως.

Τὴν πρωΐαν ὅμως τῆς ἰδίας ἡμέρας ὥραν 10.30 δὲν εἶχε κοινοποιηθῆ εἰς τὴν Μεραρχίαν ἡ περὶ λυσσαλέας ἐπιθέσεως διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς, ἐὰν ἤθελε ληφθῆ εἰδοποίησις τοῦ Γ' Σώματος

Προτοῦ ὅμως ληφθῶσιν ἀμφότεραι αἱ διαταγαὶ αὗται, καὶ ἐδῶ ἔγκειται τὸ ζήτημα, ἡ V Μεραρχία,εὐθὺς ὡς ἀντελήφθη,χωρίς,, ἐπαναλαμβάνω διὰ μυριοστὴν φοράν, νὰ ληφθῇ εἰδοποίησις τοῦ Γ' Σώματος, ἐκδήλωσιν σοβαρᾶς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Α' Σώματος εὑρισκομένου εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ δὴ κατὰ τῆς Ι Μεραρχίας, ἀνέλαβε πρωτοβουλίαν, ἣν μετέπειτα τὸ Β' Σῶμα ἐνέκρινε καὶ ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθ. 1497 περὶ ἐπιθέσεως διαταγήν του, καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τοῦ πλαγίου διὰ τοῦ διαχωρίζοντος τὰ δύο Σώματα κενοῦ. Ἡ Ι Μεραρχία ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τῆς V, ἀλλ' ὅτε ἐλήφθη ἡ αἴτησίς της αὕτη, εἶχεν ἤδη ἐκδηλωθῆ ἡ ἀντεπίθεσις τῆς V κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἑπομένως, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθές, εἶναι ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐδεκατίσθη μόνον ἀπὸ τὰς Μεραρχίας τῶν Α' καὶ Γ' Σωμάτων Στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς Μεραρχίας τοῦ Β' καὶ δὴ τῆς V,ἥτις εὐθὺς ὡς ἤκουσε τὸν πρῶτον κρότον τοῦ Πυροβόλου,ἔσπευσεν ἵνα συνδράμῃ τὴν Ι Μεραρχίαν πιεζομένην ἰσχυρῶς, προσβαλοῦσα τὸν ἐχθρόν, δυνάμεως δύο Μεραρχιῶν XV καὶ VII καὶ Ταγμάτων ἐφόδου, ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ αἰφνιδιαστικῶς διὰ τοῦ 33 Συντάγματος ὑπὸ τὸν Συνταγματ. Ρόκαν Ν. ἑνὸς Τάγματος τοῦ 43 καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Πυροβολικοῦ της Πεδινοῦ καὶ Ὀρειβατικοῦ ὑπὸ τὸν Ἀντισυνταγμ. Πα-

παδήμαν Ν διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν Σωμάτων Α΄ καὶ Β΄ κενοῦ πρὸς Κιζὶλ - Κουγουνλοῦ τὸν ἔτρεψε μετὰ τῆς Ι Μεραρχίας, ἥτις τὸν προσέβαλε δι' Ἀποσπάσματος κατὰ μέτωπον, εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ ὅτι ἑπομένως «τὸ Β΄ Σῶμα δὲν ἐγκατέλιπεν αὐτοβούλως τὸν ἀγῶνα». Ἀλλὰ συμμετέσχεν ὁλόκληρον εἰς αὐτὸν διὰ τῆς XIII ἀπησχολημένης κατὰ μέτωπον καὶ διὰ τῆς V Μεραρχίας ἦρε περιφανῆ νίκην ἥτις ἔπαυσεν, ἀφοῦ ἐπῆλθε σκότος, καταδιώκουσα τοῦτον φεύγοντα,«πατεῖς με πατῶ σε», διότι εἶχε ληφθῆ ἡ περὶ μετακινήσεως διαταγὴ ἀπὸ τῆς 16.15 ὥρας, ἔθαψε τοὺς νεκρούς της, διεκόμισε τοὺς τραυματίας της καὶ ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὰς θέσεις, ἃς κατεῖχεν· «Ὄχι αὐτοβούλως, ἀλλὰ κατόπιν διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς καὶ ὄχι διὰ νὰ διαβῇ τὸν Σαγγάριον, ὡς λέγεται, διότι οὔτε ὑπόνοιαν περὶ τούτου εἶχεν». Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀχθῇ τουναντίον διὰ συντόνου νυκτερινῆς πορείας, ἣν ἐξετέλεσεν, ὀπίσω τοῦ Γ΄ Σώματος, μεθ' οὗ θὰ ἐνήργει, ἐπαναλαμβάνω, ἐπίθεσιν τὴν ἑπομένην.

Ἡ ἀποχώρησις τῆς V Μεραρχίας ἐκ τοῦ Μετώπου ἐγένετο αἰσθητὴ ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ μόλις τὴν ἑπομένην 9 πρωϊνήν. Ποῦ νὰ φαντασθῇ, ὅτι μετὰ μίαν τοιαύτην περιφανῆ νίκην καθ' ἣν ἔβλεπέ τις τὰς ἐχθρικὰς Μεραρχίας φευγούσας ἐν τελείᾳ ἀποσυνθέσει, καταδιωκομένας ὑπὸ τοῦ Πεζικοῦ καὶ δεκατιζομένας ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ Πυροβολικοῦ μας, ὅτι θὰ ἐγκατελείπομεν τὸ Μέτωπον.

Τόσον μάλιστα εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἴχομεν πεποίθησιν περὶ ἐπικειμένης τὴν ἑπομένην ἐπιθέσεως συμφώνως πρὸς τὰς ἀνακοινωθείσας ἡμῖν τοῦ Β΄Σώματος σκέψεις,ὥστε μετὰ τοῦ Ἐπιτελείου μου ηὐχόμεθα, καθ' ὁδόν, ἕνεκα τῆς μεγάλης καὶ ἐντόνου νυκτερινῆς πορείας, ὅπως μὴ γίνῃ ἔναρξις ἐπιθέσεως λίαν πρωΐ.

Ἡ περὶ μετακινήσεως τοῦ Β΄ Σώματος διαταγὴ δὲν γνωρίζω ἐὰν ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν σκέψεων τῆς Στρατιᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν ὄχι. Διότι δὲν ἔλαβον γνῶσιν ταύτης καὶ δεύτερον διότι ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἐνίκησαν τὸν ἐχθρόν, κατὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ Μετώπου, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ἦσαν νικηταί, καὶ τὴν ὀπίσω τοῦ Γ΄ Σώματος μετακίνησιν πάντες ἦσαν βέβαιοι, ὅτι θὰ συνέχιζον τὸν ἀγῶνα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Σώματος τούτου.

Τὸ Β΄ Σῶμα προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ αἰσθάνομαι ἀληθῶς ὑπερηφάνειαν ὅτι ὑπηρέτησα εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸ V Μεραρχίαν.

«Ὡς Στρατιώτης σεβόμενος τὸν ὅρκον μου αἰσθάνομαι τὴν ἠθικὴν

ὑποχρέωσιν νὰ εἴπω εἰς τὸ Δικαστήριόν σας ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅπως ταύτην ἐξέθεσα ἀνωτέρω, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἐπηρεασμοῦ».

Πρόεδρος. Κύριε Μάρτυς, περιορισθῆτε εἰς τὴν κατάθεσίν σας καὶ ἀφήσατε τοὺς χαρακτηρισμούς.

Πρίγκηψ 'Ανδρέας. Ποῖον ἦτο τὸ ἠθικὸν τοῦ Β΄ Σώματος;

Τριλίβας. Ἄριστον.

Πρίγκηψ 'Ανδρέας. Ἡ προπαρασκευαστικὴ κίνησις, ἡ ἀποστολὴ τῶν Μεταγωγικῶν, ὑπῆρξε λυσιτελὴς καὶ διὰ ποίους λόγους;

Τριλίβας. Ὠφέλησε σπουδαίως ἡ κίνησις τῶν Μεταγωγικῶν.

Πρίγκηψ 'Ανδρέας. Ἐξ ὅσων σᾶς εἶπα, ὅταν σᾶς ἐκάλεσα τότε διὰ νὰ σᾶς ζητήσω διαφόρους πληροφορίας, συνηγάγετε σκοπὸν μὴ ἐκτελέσεως τῆς διαταγῆς;

Τριλίβας. Οὔτε περὶ μὴ ἐκτελέσεως ἐπρόκειτο, οὔτε περὶ δισταγμοῦ. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀκούω μόνον τὴν συνείδησίν μου καὶ λέγω ὅ,τι πιστεύω ἀφηγούμενος σειρὰν γεγονότων περὶ τῆς δράσεως τοῦ Πρίγκηπος 'Ανδρέου.

Δαμασκηνός. Αἱ συνθῆκαι τοῦ ἀγῶνος ἦσαν τοιαῦται ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ συμμορφοῦταί τις πρὸς τὸ γράμμα τῆς διαταγῆς;

Τριλίβας. Βεβαίως, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀποστάσεων.

Δαμασκηνός. Εἶχε λόγους ἡ Α. Ὑψηλότης, πλὴν τῶν στρατηγικῶν, νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς;

Τριλίβας. Βεβαίως ὄχι.

Καλογερᾶς. Γνωρίζετε, ἂν κατὰ τὸν Βουλγαρικὸν πόλεμον ἀντικατεστάθη ὁ Σουμίλας διότι δὲν ἐξετέλεσε μίαν διαταγήν;

Τριλίβας. Ἀπὸ σᾶς ἔμαθον ὄχι ὅτι δὲν ἐξετέλεσεν, ἀλλὰ διότι ἀνέφερεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ διαταγή, διότι ἦτο ἀνώμαλον τὸ ἔδαφος.

Καλογερᾶς. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ τις, ὅταν δὲν ἔχῃ τὴν προσήκουσαν πεῖραν, εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς θέσεως τοῦ Διοικητοῦ Σώματος;

Τριλίβας. Ὄχι. Ἀλλ' αὐτὸ ἐγένετο πάντοτε εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν.

Καλογερᾶς. Θὰ ἀνετίθετο ἡ Διοίκησις εἰς τὸν κατηγορούμενον ἂν δὲν ἦτο Βασιλόπαις;

Τριλίβας. Πάντες ἠνέχθησαν ἄλλους οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεώς των.

Ὁ 'Αντισυνταγ. Βότσαρης συναντήσας τὸν Πρίγκηπα 'Ανδρέαν ἐν τῇ Βουλῇ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς δεξιᾶς Πτέρυγος συνομιλοῦντα μετὰ τῶν συνηγόρων του εἶπεν αὐτῷ ἐν ἐκδήλῳ συγκινήσει: «Δὲν ἦλθον, Ὑψηλότατε, διὰ νὰ πωλήσω, δῆθεν, ἐκδούλευσιν εἰς

μίαν στενόχωρον διὰ σᾶς στιγμήν. Ἐξανίσταμαι ὅμως ἐναντίον τῆς κατηγορίας διὰ τὴν δρᾶσιν τοῦ Σώματος καὶ αἰσθάνομαι τὸ καθῆκον νὰ τὴν ὑπερασπίσω. Ἠμπορῶ νὰ τοῖς εἴπω πολὺ καλά, πῶς διῳκεῖτο τὸ Β΄ Σῶμα καὶ τὶ ἔκαμε, καθὼς καὶ πῶς διῴκουν ἄλλοι Στρατηγοί.

Εἰς ταῦτα ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἀπήντησε: «Δὲν εἶχον ἀμφιβολίαν κ. Βότσαρη ὅτι θὰ ἐσπεύδατε νὰ μαρτυρήσητε ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ τί τὰ θέλετε, ὅλα εἶναι προαποφασισμένα, καὶ ἡ μαρτυρία σας εἶναι ματαία». Καὶ ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Βότσαρης δὲν παρέστη ὡς μάρτυς.

Κατάθεσις Μάρτυρος Ἀτισυνταγ. Σκυλακάκη

Πρόεδρος. Διατί τὸ Β΄ Σῶμα δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς περὶ λυσσαλέας ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ;

Σκυλακάκης. Τὸ Β΄ Σῶμα ἔλαβε διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς περὶ ἐπιθέσεως πρὸς Βορρᾶν τῆς ὁποίας ὅμως ἡ στιγμὴ ἐκτελέσεως δὲν καθωρίζετο χρονικῶς. «Ἤτοι ἡ ἐπίθεσις τοῦ Β΄ Σώματος θὰ ἐξεδηλοῦτο μόνον ἂν καὶ ὅταν ἐζήτει τοῦτο τὸ Γ΄ Σῶμα».

Ἡ μελέτη τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ὑφ' ἃς τὸ Β΄ Σῶμα εὑρίσκετο καὶ τὰς ὁποίας ἡ Στρατιὰ εὑρισκομένη εἰς ἀπόστασιν 70 χιλιομέτρων περίπου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκτιμήσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας, εἶχεν ἀγάγει τὴν Διοίκησιν τοῦ Β΄ Σώματος εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «ἡ πρὸς Βορρᾶν ἐπίθεσις δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ὅσον δήποτε ἐπιτυχὴς καὶ ἂν ἦτο, νὰ ἐπηρεάσῃ σοβαρῶς τὸν ἀγῶνα ὅστις διεξήγετο ἤδη μετὰ πείσματος εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς Στρατιᾶς, ὅπου τὸ Γ΄ Σῶμα ἐμάχετο ἡρωϊκῶς, πιεζόμενον δεινῶς καὶ ὑπερασπίζον τὴν γέφυραν τοῦ Κοβουτζῆ, ἥτις ἦτο καὶ ἡ μόνη ὁδὸς συγκοινωνίας τῆς Στρατιᾶς».

Ὁ ἐχθρὸς κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς Διοικήσεως τοῦ Β΄ Σώματος θὰ ἠδύνατο νὰ ἀδιαφορήσῃ ἐντελῶς δι' ἐνέργειαν ἐπιθετικὴν γιγνομένην εἰς ἀπόστασιν 100 χιλιομέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ κρισίμου τούτου σημείου, ὅπου εἶχε συγκεντρώσει ὅλας του τὰς προσπαθείας καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κατάληψις θὰ ἐτερμάτιζε τελικῶς τὸν ἀγῶνα μὲ πλήρη καταστροφὴν τῆς Στρατιᾶς.

Ἐνῷ τὸ Β΄ Σῶμα ἐπωφελούμενον τῆς προσωρινῆς ἠρεμίας, ἂν μετεκινεῖτο ραγδαίως πρὸς τὸ κρίσιμον σημεῖον τοῦ ἀγῶνος, ἵνα ἀναλάβῃ ἐκεῖ ἐπίθεσιν, ὁ μὲν ἐπικρεμάμενος κίνδυνος θὰ ἀπετρέπετο ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῆς Στρατιᾶς θὰ ἠδύνατο νὰ διεξαχθῇ ὑπὸ συνθήκας

ἀπείρως εὐνοϊκωτέρας λόγῳ τοῦ ὅτι θὰ διεξήγετο πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὰς συγκοινωνίας τὰς ἀπολύτως ἐξησφαλισμένας.

Τὰς σκέψεις ταύτας εἶχεν ἤδη πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος ἐκθέσει τὸ Β΄ Σῶμα εἰς τὴν Στρατιάν, ἥτις καὶ τὸ ἐξουσιοδότησε νὰ προπαρασκευάσῃ ἐνδεχομένην μετακίνησιν. Ἡ προπαρασκευὴ αὕτη ἐγένετο μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Σώματος. «Εἰς τοῦτο καὶ μόνον ὠφείλετο τὸ ὅτι, ὅταν κατόπιν ἡ Στρατιὰ διέταξε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μετακινήσεως, ἐξετελέσθη αὕτη ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μιᾷ ἡμέρᾳ, τοῦ Β΄ Σώματος ἀχθέντος ἐντὸς 24 ὡρῶν εἰς ἀπόστασιν 100 χιλιομέτρων περίπου, χωρὶς νὰ ἐγκαταλειφθῇ οὔτε εἷς τροχὸς καὶ ὁ ἐχθρὸς νὰ τηρήσῃ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐπαφήν».

Ὑπὸ τὰς ἄνω συνθήκας, ἡ Διοίκησις τοῦ Β΄ Σώματος, ἅμα τῇ λήψει τῆς περὶ ἐπιθέσεως πρὸς Βορρᾶν διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπιθέσεως ταύτης δὲν ἦτο ὁριστικὴ ἀλλὰ δυνητική, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν σχετικὴν αἴτησιν τοῦ Γ΄ Σώματος, ἐπανέλαβε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὴν πρότασίν της πρὸς τὴν Στρατιάν, παρέχουσα ἐπὶ πλέον τὴν πληροφορίαν ὅτι, «μετὰ γενομένην μελέτην καὶ παρασκευὴν δυνάμεθα νὰ ἀχθῶμεν πρὸς τὸ ἀριστερὸν πρὸς ἀνάληψιν ἐκεῖθεν ἐπιθέσεως ἐντὸς 24 ὡρῶν».

Ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐκάλεσε τοὺς Μεράρχους εἰς τὴν Διοίκησιν τοῦ Σώματος καὶ διέταξε νὰ μελετήσωσι καὶ παρασκευάσωσι δύο πιθανὰς περιπτώσεις ἐνεργείας, εἴτε ἐπίθεσιν πρὸς Βορρᾶν, εἴτε μετακίνησιν πρὸς τὸ ἀριστερὸν πρὸς ἀνάληψιν ἐπιθέσεως ἐντεῦθεν. Ταυτοχρόνως τὸ Β΄ Σῶμα ἐν ἀναμονῇ ἀπαντήσεως τῆς Στρατιᾶς, διέταξε μετακίνησιν τῶν μὴ μαχίμων στοιχείων του, ἥτις ἀνταπεκρίνετο ἄριστα εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις τῆς πιθανῆς ἐνεργείας του.

Τὸ ἑσπέρας τῆς 27, ἦλθεν ἀπάντησις τῆς Στρατιᾶς μὴ ἐγκρινούσης τὴν πρότασιν τοῦ Β΄ Σώματος. Τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 28, ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς εἰς τὸ ἄκρον δεξιὸν τοῦ Α΄ Σώματος εὑρισκομένης Ι Μεραρχίας, ἐπέφερε μοιραίως τὴν εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπέμβασιν τοῦ Β΄ Σώματος.

Ὁ ἐχθρὸς πιέσας ἰσχυρῶς τὴν Ι Μεραρχίαν προσεπάθησε νὰ εἰσχωρήσῃ μεταξὺ τοῦ Α΄ καὶ Β΄ Σώματος, ἐπωφελούμενος τοῦ μεταξὺ αὐτῶν κενοῦ, εἰς ὃ ἔρριψεν ἐντὸς δύο ὡρῶν δύναμιν 4 Μεραρχιῶν.

Ἡ γ Μεραρχία τοῦ Β΄ Σώματος ἀναλαμβάνει τότε ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν, ἐμπλέξασα ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς δυνάμεις της καὶ τὴν 3 ἀπογευματινὴν ὥραν τῆς 28, ὁ ἀγὼν διεξαχθεὶς πει-

σματωδῶς κλίνει ὑπὲρ ἡμῶν, τοῦ ἐχθροῦ τραπέντος εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς Βορρᾶν, καταδιωκομένου κατὰ πόδας ὑπὸ Τμημάτων τῆς V καὶ I Μεραρχίας.

Τοιουτοτρόπως χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθέσεως τὸ Γ' Σῶμα, ἡ περίπτωσις αὕτη προεκλήθη ἐκ τῆς ἐχθρικῆς ἐνεργείας κατὰ τὴν 28 Αὐγούστου».

Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀκριβῶς ἐπικυροῖ τὰς προβλέψεις τοῦ Σώματος. «Διότι καίτοι ἡ ἐπιθετικὴ αὐτοῦ πρὸς Βορρᾶν ἐνέργεια καταλήξασα εἰς νίκην λαμπρὰν ἐπέφερε τὴν συντριβὴν τῶν ἔναντι αὐτοῦ δυνάμεων, τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν ἐχθρὸν νὰ ἐντείνῃ τὰς προσπαθείας του εἰς τὸ ἀριστερόν, ὅπου ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ καθίσταται κρίσιμος». Καὶ τὴν 5 ὥραν ἀπογευματινὴν τῆς 28, ἐνῷ ἐξηκολούθει ἀκόμη ἡ καταδίωξις τοῦ συντριβέντος ἐχθροῦ, λαμβάνεται διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς περὶ μετακινήσεως τοῦ Β' Σώματος πρὸς ἀριστερά.

Καλογερᾶς. Γνωρίζετε μάρτυς ὅτι ὡς Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου ἐπιχειρήσεων εἴσθε καὶ σεῖς συνυπεύθυνος διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Β' Σώματος;

Σκυλακάκης. «Βεβαίως τὸ γνωρίζω καὶ θὰ ἐθεώρουν τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχῆ, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ αὐξηθῇ ἡ εὐθύνη μου αὕτη, θεωρουμένου, ὅτι ἐπέδρασα ὅσον ἠδυνάμην περισσότερον εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Β' Σώματος, διὰ νὰ δύναμαι νὰ εἶμαι ὑπερήφανος δι' αὐτήν».

Κοιμήσης. Δὲν εἶχεν ἐπηρεασθῇ, Μάρτυς, τὸ ἠθικὸν τοῦ Β' Σώματος ἐκ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα ἀνεφέρατε; Ἡ Στρατιὰ εἶχε πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἐπιθετικὴν αὐτοῦ ἰσχύν;

Σκυλακάκης. Καὶ ἡ λαμπρὰ νίκη τῆς 28 Αὐγούστου καὶ ἡ ὑπέροχος ὑποχώρησις καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Β' Σώματος εἰς τὸν Σαγγάριον ἀμέσως μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Στρατιᾶς πρὸς κάλυψιν τῆς ὅλης κινήσεως, δὲν ἐπιτρέπουσιν εἰκασίας, οὔτε ὡς πρὸς τὸ ὑπέροχον ἠθικὸν τοῦ Β' Σώματος, οὔτε ὡς πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῦ πεποίθησιν τῆς Στρατιᾶς.

Τὴν Διοίκησιν τοῦ Β' Σώματος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων διέκρινε πάντοτε πνεῦμα λελογισμένης πρωτοβουλίας βασιζομένης ἐπὶ σαφοῦς ἐκτιμήσεως τῆς καταστάσεως καὶ τὸ πνεῦμα ἀκριβῶς αὐτὸ ἐπέτρεψεν ὥστε, ὅταν ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας Διοικητὴς τοῦ Β' Σώματος, διῴκει τὴν XII Μεραρχίαν κατὰ τὴν μάχην τῆς 8 Ἰουλίου, ἡ Μεραρχία αὕτη καίπερ ἔχουσα διαταγὴν νὰ παραμείνῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐν ἐφεδρείᾳ ἐν Ἀσαγκὶ-Ἀλιτζὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Α' Σώματος, εὑρέθη κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸ ἐπικαιρότερον σημεῖον, ὑψώματα Ἀλμπανός,

λαβοῦσα λαμπρὸν μέρος εἰς τὴν ἔνδοξον ἐκείνην μάχην».

Κοιμήσης. Ποία ἦτο ἡ πειθαρχικότης τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου;

Σκυλακάκης. Ὁ Βασιλόπαις Ἀνδρέας ἦτο πειθαρχικὸς καὶ ὑπηρέτησεν ὡς Διοικητὴς τῆς XII Μεραρχίας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ νεωτέρου του Ὑποστρατήγου Γίδα.

Κατάθεσις μάρτυρος Καρβούνη, Δημοσιογράφου

Δαμασκηνός. Εἰς τὸν μάρτυρα Καρβούνην προσελθόντα, οὐδεμία ἐρώτησις παρὰ τῶν Στρατοδικῶν ἐγένετο αὐτῷ. Καὶ μόνον ὁ συνήγορος εἶπεν αὐτῷ: Σεῖς κύριε μάρτυς ὅστις παρηκολουθήσατε ἐξ ἀρχῆς τὸ Β Σῶμα καὶ τοὺς κινδύνους του, εἴπατέ μας τί γνωρίζετε περὶ τῆς θέσεώς του ὅταν ἔφθασεν ἡ γνωστὴ διαταγή;

Καρβούνης. Ἡ Στρατιὰ εὑρισκομένη εἰς ἀπόστασιν δεκάδων χιλιομέτρων ὄπισθεν τοῦ Β′ Σώματος, εἰς τὸ Καβουντζῆ, ἐντεῦθεν τοῦ Σαγγαρίου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν ἀκριβῶς ἀντίληψιν τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ τῶν συμβαινόντων εἰς τὸν ἀναπεπταμένον Τομέα του. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἐλήφθη ἡ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς πρὸς ἐπίθεσιν, τὸ Β′ Σῶμα προέβη εἰς ὅλην τὴν ἀναγκαίαν προετοιμασίαν ὅπως συμμορφωθῇ καίτοι ἐφρόνει ὅτι «ἡ λυσιτελεστέρα χρησιμοποίησίς του θὰ ἦτο νὰ παραταχθῇ μεταξὺ τοῦ Α′ καὶ Γ′ Σώματος, ὅπου προεβλέπετο ἡ ἰσχυροτέρα ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ».

Δαμασκηνός. Ποίαν γνώμην, κύριε μάρτυς, εἶχον οἱ Ἀξιωματικοὶ τοῦ Β′ Σώματος περὶ τῆς μετακινήσεως αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀριστερά;

Καρβούνης. Συνδεόμενος μὲ τοὺς Ἀξιωματικοὺς τοῦ Β′ Σώματος γνωρίζω καλῶς ὅτι καὶ οἱ Μέραρχοι καὶ οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν διαφόρων Τμημάτων τοῦ Ἐπιτελείου καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἀνώτεροι Ἀξιωματικοὶ ἐφρόνουν ὅτι: «τὸ Β′ Σῶμα ἔπρεπε νὰ μετακινηθῇ διὰ νὰ εἰσφέρῃ πραγματικωτέραν βοήθειαν» Ἄλλωστε τὴν γνώμην αὐτὴν εἶχον ἐκφράσει ὅταν ἐγένετο σχετικὴ σύσκεψις εἰς τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Σώματος. Καὶ τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης αὐτῆς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ ἡ Στρατιὰ ἐν τέλει αὐτὴν τὴν διαταγὴν ἐξέδωκεν,ὅταν ἐξεδηλώθη ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ.

Κοιμήσης. Ἠμπορεῖτε, μάρτυς,νὰ μᾶς ἀναφέρετε ὀνόματα Ἀξιωματικῶν οἱ ὁποῖοι εἶχον αὐτὴν τὴν γνώμην; Ὀνόματα νὰ μᾶς εἴπητε.

Καρβούνης. Μάλιστα. Ἐν πρώτοις σᾶς ἀναφέρω τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ

Πυροβολικοῦ τοῦ Β′ Σώματος Συνταγματ. Παπαϊωάννου, ὁ ὁποῖος εἶναι τώρα αἰχμάλωτος καὶ δὲν δύναται νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσῃ. Τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Μηχανικοῦ τοῦ Β′ Σώματος Ἀντισυντ. Βότσαρην, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐδῶ εἰς τὴν Βουλὴν μόλις ἐπανελθὼν ἐξ Ἠπείρου καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἕτοιμος νὰ σᾶς διαφωτίσῃ ὁ ἴδιος, ἐὰν θελήσετε νὰ τὸν καλέσητε·

Εἶναι καὶ ἄλλοι Ἀξιωματικοὶ τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀναφέρω τὰ ὀνόματα. Ἀλλὰ περιορίζομαι νὰ σᾶς καταθέσω τὴν ἐπιστολὴν τοῦ φίλου μου Ἐπιλάρχου Τσαγγαρίδου τραυματίου τοῦ Καλὲ-Γρόττο καὶ ἀνήκοντος εἰς τὴν Ταξιαρχίαν Ἱππικοῦ ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὸν Τομέα ἐκεῖνον. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς του ταύτης ὁ Ἐπίλαρχος Τσαγγαρίδης ἐξέφρασε τὴν λύπην του διότι, εὑρισκόμενος ἐν Δυτικῇ Θράκῃ ὅπου συνεκροτεῖτο ὁ Στρατός, δὲν ἠδύνατο νὰ προσέλθῃ ὡς μάρτυς εἰς τὴν δίκην. «Ἐξέφραζε δὲ τὴν ἠθικήν του ἐξέγερσιν διὰ τὴν κατηγορίαν· ἐπιδοκιμάζων ἀπροκαλύπτως τὴν στάσιν τοῦ Β′ Σώματος τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζεν ὡς σωτηρίαν».

Ἀπολογία Ἀντιστρατήγου Πρίγκηπος Ἀνδρέου

Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Στρατοδικείου ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἀπελογήθη ὡς ἕπεται:

Δὲν ἐζήτουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μοὶ ἀναγνωρίσουν ὅτι ἐξετέλεσα τὸ καθῆκόν μου πιστῶς ὡς στρατιώτης. Καὶ δυστυχῶς εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ἀπολογηθῶ εἰς τὴν κατ' ἐμοῦ κατηγορίαν, ἡ ὁποία ἄλλωστε κατέπεσεν ἐκ τῆς διαδικασίας.

Ἅμα ἔλαβον τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς, ἐμελέτησα καλῶς τὴν Στρατιωτικὴν κατάστασιν. «Εἶδον τὸ κρίσιμον αὐτῆς, ἕνεκα ἀπειλουμένης διακοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν καὶ καθώρισα ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ κίνησις τοῦ Β′ Σώματος. Εἶδον ὅτι κυρίως ἡ Στρατιὰ ἀναγνωρίζει ὡς λυσσιτελῆ τὴν μεταφορὰν δυνάμεων ἐκ τοῦ δεξιοῦ, ἀλλ' ὅτι ταύτην ὡς μὴ ἐγκαίρως ἐφικτήν». Ἀνεπόλησα παλαιὰν γνωστὴν πρόθεσιν τῆς Στρατιᾶς ἡ ὁποία τὴν 17 Αὐγούστου, διέταξε τὴν μεταφορὰν δύο Μεραρχιῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀριστεροῦ.

Ἐπίσης εἶχον ὑπ' ὄψει μου τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρχιστρατήγου πρὸς τὸν Ἐπιτελάρχην μου, δι' ἧς πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ἐδήλου ὅτι «διὰ τοῦ Α′ καὶ Β′ Σώματος ἐσκόπει νὰ ἐνεργήσῃ ἐπίθεσιν καὶ ἐσκέφθην ὅτι θὰ ἐσώζετο ἡ κατάστασις, ἐὰν τὸ Β′ Σῶμα ἠδύνατο νὰ μεταφερθῇ ἐγκαίρως».

Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσα τοὺς Διοικητὰς τῶν Μεραρχιῶν εἰς σύσκεψιν. Μοὶ ἐδόθη ἡ πληροφορία ὅτι ὅσον λυσσαλέα καὶ ἂν ἐγίνετο ἡ ἐπίθεσις, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ προέλασιν σημαντικήν, τουναντίον δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ ἐχθροῦ, αἱ Μεραρχίαι μας θὰ ὑπέκειντο εἰς κύκλωσιν. Ἀνέφερον τότε εἰς τοὺς Διοικητὰς τὴν διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς, τοῖς εἶπον ὅτι δὲν σκοπεύω νὰ ζητήσω τὴν ἔγκρισίν της ὅπως μετακινηθῇ τὸ Β΄ Σῶμα διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ λάβῃ ἐνεργὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ Μέραρχοι ἀπῆλθον μὲ τὴν ρητὴν ἐντολὴν νὰ μελετήσουν καὶ παρασκευασθοῦν δι᾽ ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις.

Εἴμην πεπεισμένος ὅτι καὶ ἡ πλέον ἐπιτυχὴς ἐπίθεσις τοῦ Σώματός μου δὲν θὰ ἐξήσκει οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκβάσεως ἐνδεχομένης ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Γ΄ Σώματος. Ἡ πεποίθησίς μου ἐδικαιώθη ἐκ τῶν γεγονότων. «Διότι ἂν ὁ ἐχθρὸς κατώρθωνε νὰ προχωρήσῃ ὀλίγα μόνον χιλιόμετρα καὶ κατελάμβανε τὴν γέφυραν Καβατζῆ, θὰ ἀπέκοπτε τὴν Στρατιὰν τῶν συγκοινωνιῶν της καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῆς θὰ ἐπήρχετο πλήρης.

Εἴμην βέβαιος ὅτι ἡ Στρατιὰ δὲν διέταξε τὴν μετακίνησιν τοῦ Σώματος εἰς τὸ ἀριστερόν, ὅπως εἶχεν ὑπ᾽ ὄψιν της, διότι ἐθεώρει τὴν ἔγκαιρον ἐξέλιξιν τῆς κινήσεως ἀδύνατον. Ἐγὼ ὅμως εἴμην πεπεισμένος ὅτι ἡ μετακίνησις τοῦ Σώματος θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς λόγῳ τῆς πλήρους προπαρασκευῆς καὶ τὴν ἑπομένην πρωΐαν νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον, διὰ νὰ παράσχῃ ἀποτελεσματικὴν βοήθειαν εἰς τὰ ἄλλα Σώματα. Ταῦτα ἀπέδειξαν καὶ τὰ πράγματα.

Ο ἐχθρὸς δὲν εἶχεν ἀρχίσει ἀκόμη τὴν ἐπίθεσιν, ὥστε ἡ περίπτωσις τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Σώματος δὲν παρουσιάζετο εἰσέτι. Ἦτο ὅμως πιθανὸν νὰ παρήρχετο ὁ χρόνος ὁ ὁποῖος θὰ ἤρκει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς μετακινήσεως. Ἐσκέφθην ὅτι ἂν τὴν ἑσπέραν τὸ Β΄ Σῶμα ἤρχιζε τὴν μετακίνησίν του θὰ εὑρίσκετο τὴν ἑπομένην εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον πλῆρες διὰ νὰ ἀναλάβῃ, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ ἐπίθεσιν ὑπὸ ὅρους λίαν εὐνοϊκούς. Ἀνεγνώρισα ὅτι ἡ σκέψις πρὸς τοιαύτην ἐνέργειαν ἦτο παράτυπος. Ἀλλὰ τὸ δίλημμα δι᾽ ἐμὲ ἦτο σκληρόν. Διὰ τοῦτο ἔλαβον μέτρα ὥστε, ἐὰν ἐλαμβάνετο ἡ ἔγκρισις τῆς μετακινήσεως νὰ δύναται ἐγκαίρως νὰ ἐκτελεσθῇ αὕτη. Ἐὰν δὲ δὲν ἐνεκρίνετο, νὰ εἶναι ἐκτελεστὴ ἡ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς. Ἡ Στρατιὰ δὲν ἐνέκρινε τὴν μετακίνησιν. Αὐτοστιγμεὶ δὲ ἐξέδωκε διαταγὴν ὅτι δὲν ἰσχύει ἡ περὶ μετακινήσεως τοῦ Σώματος προγενεστέρα διαταγή μου. Τὴν πρωΐαν τῆς 28,ὁ ἐχθρὸς ἐπετέθη καὶ ἡ εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ Β΄. Σώματος εὑρισκομένη Μεραρχία ἔλαβεν ἀμέσως διαταγὴν νὰ ἐ-

πιτεθῇ. «Ἡ ἐπίθεσις λαμπρῶς διεξαχθεῖσα ἀνέτρεψε τὸν ἐχθρόν».
Ὁ μάρτυς Συνταγματ. Σαρηγιάννης εἶπεν ὅτι «ἐματαιώθη ἡ προέλασις πρὸς Ἄγκυραν ἕνεκα τῆς ἑτοιμασίας πρὸς μετακίνησιν τοῦ Β΄ Σώματος». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ὅπως εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ὑποστρατήγου Ξ. Στρατηγοῦ ἐμφαίνεται, «ἡ Στρατιὰ εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀποχωρήσεως ἐκ τοῦ Σαγγαρίου τὴν 20ὴν Αὐγούστου, ἐνῷ ἡ προετοιμασία τοῦ Β΄ Σώματος ἐγένετο τὴν 27 Αὐγούστου. Ἐπίσης ὁ Ὑποστράτ. Πάλλης ἐδήλωσεν εἰς τὸν Ταγματ. Σκυλακάκην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης τῶν πολιτικῶν Ἀνδρῶν καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ὅτι «ἡ ἀπόφασις πρὸς ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ Σαγγαρίου εἶχε ληφθῇ πρὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ Β΄ Σώματος καὶ ἦτο ἄσχετος πρὸς ταύτην».
Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἐπιτελάρχην μου Συνταγ. Γαβαλιᾶν ἐπιστολήν του τῆς 25 Αὐγούστου ἔγραφε: «Διὰ νὰ ἀχθῶμεν ταχέως εἰς Ἄγκυραν, ἀλλὰ προσέθεσεν ὅτι καὶ τὴν ἐνέργειαν ταύτην θὰ μελετήσωμεν καλῶς ἂν συμφέρῃ».
Ὁ Συνταγ. Σαρηγιάνης ἀνέπτυξεν ἐνταῦθα διάφορα σχετικὰ ἐπιχειρήματα. Ἀλλὰ τοῦτο,προφανῶς, ἔπραξεν ὁ Ὑπαρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Στρατιᾶς, διότι «αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογήσῃ ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀκατανόητον πρωτοβουλίαν τῆς Στρατιᾶς σχετικῶς πρὸς τὴν μετακίνησιν τοῦ Β΄ Σώματος, ἀφ' ἑτέρου δέ, νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνατροπὴν τῆς πρὸς τὴν Ἄγκυραν προελάσεως, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ πλέον θερμὸς ὑποστηρικτής».
Ὁ Συνταγ. ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι: «Ἐὰν τὸ Β΄ Σῶμα εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ ἐπιτεθῇ θὰ ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν Ἄγκυραν. «Ἐνῷ οὗτος εἶχεν εἰπῆ εἰς τὸν Ταγματ. Σκυλακάκην: «Ἐχάσαμεν τὸ παιγνίδιον, πολὺ πρὶν τῆς ἀναλήψεως ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ». Πῶς τώρα νομίζει ὅτι τὸ Β΄ Σῶμα συνετέλεσεν εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς προελάσεως εἰς τὴν Ἄγκυραν,διὰ τῆς μὴ ἐκτελέσεως, δῆθεν, τῆς διαταγῆς περὶ ἐπιθέσεως ; Ἀλλὰ τὰ γεγονότα ἀναιροῦσιν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὴν γνώμην τοῦ Συνταγματ. Σαρηγιάννη.
Ἡ Στρατιὰ τὴν 28, διέταξε τὸ Β΄ Σῶμα νὰ ἐκτελέσῃ τὴν μετακίνησιν, ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ὁποίαν εἶχε προτείνει τοῦτο τὴν προηγουμένην καὶ ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς 28 Αὐγούστου, διὰ διαταγῆς γενικῆς πρὸς τὰ τρία Σώματα, λέγει ὅτι. «ὑπολογίζει νὰ ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν χρησιμοποιοῦσα τὸ Β΄ Σῶμα μεταξὺ τοῦ Γ΄ καὶ τοῦ Α΄». Ἄρα ἀνατρέπεται καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Συνταγ. Σαρηγιάννη ὅτι ἕνεκα, δῆθεν, ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης πρὸς ἐπιθετικὴν τοῦ Β΄ Σώματος ἱκανότητα, ἠναγκάσθη ἡ Στρατιὰ νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἀποχώρησιν. Ἐνῷ κατὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ

τοῦ Σαγγαρίου ἡ Στρατιὰ ἀνέθηκεν εἰς τὸ Β' Σῶμα μένον τελευταῖον νὰ καλύψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν δύο ἑτέρων Σωμάτων· Πῶς τότε εἶχεμ ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τὴν μαχητικήν του ἀξίαν;

Ὑπάρχει καὶ ἄλλο γεγονὸς μαρτυροῦν, ὅτι τὸ Β' Σῶμα εἶναι ἐντελῶς ξένον πρὸς τὰς παλυμβουλίας τῆς Στρατιᾶς.«Διαταγή. Ἀντιδιαταγή. Ἀταξία». Εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι: Ὁ τότε Ἀρχιστράτηγος Παπούλας ἐν τῇ πρός με ἐπιστολῇ του λέγει ὅτι «ἡ ἀποχώρησις ἐκ τοῦ Σαγγαρίου δὲν ὠφείλετο οὔτε εἰς μεμονωμένον γεγονὸς οὔτε εἰς σφάλμα τι».

Τὰ γεγονότα ἔχουσιν ὡς ἐξέθηκα ταῦτα. Θὰ συνεχίσω τώρα ὡς πρὸς τοὺς τύπους.

Κατηγοροῦμαι ὅτι δὲν ἐξετέλεσα διαταγὴν τῆς Στρατιᾶς. «Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, δὲν ὑπάρχει παράβασις διαταγῆς, διότι ἡ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς ὥριζεν ἐπίθεσιν τῶν Α' καὶ Β' Σωμάτων, ἅμα ὡς ταῦτα θὰ εἰδοποιοῦντο παρὰ τοῦ Γ' Σώματος. Ἀλλὰ τοιαύτη εἰδοποίησις δὲν μοὶ ἐγένετο. Τὴν αὐτὴν διαταγὴν εἶχε καὶ τὸ Α' Σῶμα. Ἐπετέθη τοῦτο; Οὐχί».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἤρχισεν ἡ μετακίνησις τῶν μεταγωγικῶν καὶ τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως. Ἀλλ' ἡ μετακίνησις παρασκευασθεῖσα ἐντελῶς δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς Στρατιᾶς. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐστάλη ἀπὸ πρωΐας ἀναφορὰ τηλεγραφικὴ εἰς τὴν Στρατιὰν καὶ ἀνεμένετο ἀπάντησις, εἴτε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου εἴτε διὰ τοῦ αὐτοκινήτου. Ἐὰν ἐσκόπουν νὰ μετακινήσω τὸ Σῶμα τὴν 7 μ.μ. ἄνευ ἐγκρίσεως, δὲν θὰ ἀνέφερον ἀπὸ τῆς 8 πρωϊνῆς πρὸς τὴν Στρατιὰν τὴν πρόθεσίν μου. Οἱ ἀσύρματοι τόσον τοῦ Σώματος ὅσον καὶ τῶν Μεραρχιῶν εἶχον λάβει ἐντολὴν νὰ προσέχουν, διότι ἀνεμένετο μία διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς. Εἰς τοὺς Μεράρχους, ὅταν ἐδόθη ἡ διαταγὴ περὶ νυκτερινῆς μετακινήσεως, εἶχε δηλωθῆ σαφῶς, ὅτι ἀνεμένετο καὶ διαταγὴ τῆς Στρατιᾶς, ἦσαν δὲ ὅλοι οἱ Μέραρχοι σύμφωνοι διὰ τὴν μετακίνησιν. Ἑπομένως ἡ μετακίνησις δὲν ἐγένετο, ἀνασταλεῖσα διὰ διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς, ὅταν δὲ ἀκολούθως ἐξετελέσθη, ἐδόθη ἡ πρὸς τοῦτο διαταγή.

Τί δὲ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν πραγμάτων; «Ὅτι ἡ ἑτοιμασία πρὸς μετακίνησιν τοῦ Σώματος, ἔσωσε τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἀπὸ κυκλώσεως». Ἐὰν τὸ Σῶμα δὲν εἶχε κάμει τὴν σκέψιν περὶ τῆς μετακινήσεως, τὴν ἑτοιμασίαν καὶ τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Στρατιάν, ἀλλ' ἠρκεῖτο, συμφώνως τῇ διαταγῇ τῆς Στρατιᾶς, νὰ ἀναμείνῃ τὴν εἰδοποίησιν τοῦ Γ' Σώματος, ὅπως ἐπιτεθῇ, ἡ Στρατιὰ δὲν θὰ ἐξέδιδεν ἀκολούθως τὴν διαταγὴν τῆς 28 Αὐγούστου, περὶ μετακινήσεως τοῦ Β' Σώματος. «Διότι ἡ Στρατιὰ ἐθεώρει ὡς

μόνην λύσιν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τὴν διὰ τοῦ Α΄ καὶ Γ΄ Σώματος ἐπίθεσιν πρὸς Βορρᾶν».

Οὕτως, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Γ΄ Σώματος καὶ ἤρχισε νὰ τὸ ἀπωθῇ, ἡ ἀπώθησις θὰ εἶχε συμπληρωθῆ. «Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ ἐκυκλοῦτο». Ἡ δὲ Στρατιὰ θὰ ἐδικαιολογεῖτο λέγουσα: ἔκαμα ὅ,τι ἠδυνήθην, δὲν ὑπάρχει καιρὸς νὰ φέρω ἐνισχύσεις ἐκ τοῦ δεξιοῦ, δηλαδὴ τοῦ Β΄ Σῶμα. Τοιαύτην ὅμως δικαιολογίαν δὲν ἠδύνατο νὰ προβάλῃ μετὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ Β΄ Σώματος, λέγοντος ὅτι «ὑπῆρχε καιρὸς πρὸς ἄφιξιν τῶν ἐνισχύσεων».

Οὕτως,ἡ Στρατιὰ ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ ἐκεῖνο ὅπερ τὴν προηγουμένην εἶχε καταδικάσει. «Καὶ οὕτως ἐσώθη ὁ στρατὸς διὰ τῆς στάσεως ἣν ἐτήρησε τοῦ Β΄ Σῶμα καὶ τῆς καθόλου ἐνεργείας του κατὰ τὸ κρισιμώτατον ἐκεῖνο σημεῖον τοῦ ἀγῶνος».

Μοὶ καταλογίζεται εὐθύνη διὰ τὴν πρωτοβουλίαν μου εἰς τὴν δρᾶσιν τοῦ Β΄ Σώματος. Ἀλλ' ὑπάρχει προηγούμενον δράσεως ἐκ πρωτοβουλίας καὶ μάλιστα ἄνευ εἰδοποιήσεως πρὸς τὴν Στρατιάν. Οὕτω τὴν 12 Αὐγούστου, καίτοι τὸ Β΄ Σῶμα εἶχε ρητὴν ἐντολὴν νὰ λάβῃ διάταξιν ἀμύνης, ἐν τούτοις ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐπιθετικὸν ἀγῶνα τοῦ Α΄ Σώματος διὰ τῆς XIII Μεραρχίας του καὶ ἀκολούθως ἐνίσχυσε διὰ τῆς V. Καὶ ὅμως ἡ ἐνέργεια ἐκείνη καίτοι πραγματοποιηθεῖσα δὲν ἐθεωρήθη ἀντιπειθαρχική. Ἐνῷ ἤδη ψέγεται ἡ σκέψις πρὸς αὐτόβουλον ἐνέργειαν.

Ἐπομένως νομίζω ὅτι ἡ ἐνέργειά μου περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς λελογισμένης πρωτοβουλίας τὴν ὁποίαν πᾶς Ἡγήτωρ ἔχει ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἐξασκῇ. Ἐν τέλει θὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι καὶ ἐν ἀρχῇ εἶπον.«Ὅτι δὲν ἐζήτησα τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ μοὶ ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἐξεπλήρωσα τὸ καθῆκόν μου».

Καὶ οὕτως ἐπερατώθη ἡ ἀπολογία τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἡ ἑδραζομένη ἐπὶ τῆς ἀτέγκτου πραγματικότητος καὶ τὴν ἀκατάλυτον ἀλήθειαν διερμηνεύουσα, ἥτις κατέρριψε παταγωδῶς ἐκ βάθρων κατηγορίαν ὠθουμένην ἐξ ἐμπαθείας καὶ φθόνου καὶ σκοποῦσαν τὴν μετάθεσιν εὐθυνῶν ἀπὸ τῶν ὑπευθύνων ἐπὶ τοῦ ἀνευθύνου Ἕλληνος Εὐπατρίδου ὅστις πρόκειται εὔγλωττον ὑπόδειγμα ἀκραιφνοῦς πατριώτου, εὐόρκου Ἀξιωματικοῦ καὶ καθαρωτάτου Ἕλληνος.

Ἀγόρευσις Ἐπαναστατικῶν Ἐπιτρόπων

Καλογερᾶς. Τὴν 8 Ἰουλίου 1921, ὡς ἀσφαλῶς ἐνθυμοῦνται πάντες,

χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις διέδραμεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, ὅτι μετὰ τὴν μάχην ἔξωθι τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ἡττήθη ὁ ἐχθρὸς ἀπολέσας τὰ τρία τέταρτα τῆς μαχητικότητός του. Ἄλλη εὐχάριστος εἴδησις ἐκυκλοφόρει συγχρόνως, ὅτι συνελήφθη ὁ Κεμάλ. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἔχαιρον διὰ τὰ χαρμόσυνα αὐτὰ γεγονότα. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ἐμανθάνομεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀπεφασίσθη νὰ καταδιωχθῇ μέχρις Ἀγκύρας.

Ἀντικρούων τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέα, ὅτι ἐκ τῆς μὴ ἐκτελέσεως τῆς διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς οὐδὲν συνέβη, λέγει. Τίς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τοῦτο θετικῶς καὶ ποῖος γνωρίζει πῶς ἐσκέφθη καὶ τί ἐνήργησεν ὁ ἐχθρός, ὅταν ἡ V Μεραρχία ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ.

Ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ὁ Ἀντιστράτηγος δικάζεται ὡς ἀδελφὸς τοῦ τέως Βασιλέως. Τῷ ἀνετέθη ἡ Διοίκησις, διότι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως. Τὸ ζήτημα τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν Πριγκήπων ἐν τῷ στρατῷ ἀπασχολεῖ ὅλα τὰ Κράτη, καὶ ἀναφέρω τὸν πόλεμον τοῦ 1866 μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, καθ' ὅν, ὁ Αὐστριακὸς Διοικητὴς ἠδράνησε καὶ διωρθώθη τὸ σφάλμα τῆς Πρωσσικῆς Στρατιᾶς, ἐξ αἰτίας τοῦ Πρίγκηπος συγκεντρώσαντος τὴν Στρατιὰν ἐν Σιλεσίᾳ,παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Μόλτκε. Μετὰ τέσσαρα ἔτη εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον,ὁ Φρειδερῖκος Κάρολος καὶ ὁ Διάδοχος οὐδεμίαν διαταγὴν ἐξετέλεσαν. Καὶ ἐνίκησε μὲν ἡ Γερμανία, ἀλλὰ τοῦτο συνέβη διότι ἡ Γαλλία δὲν ἦτο εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεως. Ὡσαύτως εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον ἡττήθη ὁ Γερμανικὸς Στρατός, διότι ὁ Διάδοχος κατέσφαξε τὸ ἄνθος τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ Βερντέν. Αὐτὰ εἶχον ὑπ' ὄψιν των οἱ Ἀξιωματικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 καὶ δι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν νὰ κρατῶνται μακρὰν τοῦ Στρατοῦ οἱ Πρίγκηπες. Δυστυχῶς δὲν ἐτηρήθη αὐτὸ καὶ διὰ τοῦτο ἡ προκειμένη δίκη.

Ἡ Στρατιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν δύναται νὰ ἐκδηλοῦται κατ' ἀρέσκειαν τοῦ Ἡγήτορος, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὴ διαφεύγῃ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας τῶν ἐκδόντων τὴν διαταγήν. Ἡ ἀπόφασις τῆς Στρατιᾶς περὶ προελάσεως ἐν τόσῳ κρισίμῳ στιγμῇ εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ τιμᾷ τὴν Στρατιάν. Εἰς τὸν κατηγορούμενον δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ σκεφθῇ ἄλλο τι, διότι ἡ διαταγὴ εἶναι ρητή. Μόνον σκέψεις ἐπετρέπετο νὰ ὑποβάλῃ, ἀλλὰ καὶ ταύτας ἐφόσον θὰ ἦτο καιρὸς πρὸς συνεννόησιν.

Τὸ ἀδίκημα εἶναι καθαρῶς στρατιωτικὸν καὶ τυπικόν. Συμφωνῶ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Συνταγματ. Σαρηγιάννη, ὅτι ἂν ὁ Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος ἔπραττεν ὅ,τι ἔπρεπεν, ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἐπιθέσεως, ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐκλονίζετο.

Ἡ ἀνάθεσις Μονάδων εἰς Μέλη τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας εἶναι δύναμις φθοροποιὸς διὰ τὸ στράτευμα. Διότι ἂν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Βασιλέως, ἡ Διοίκησις τῆς Στρατιᾶς θὰ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς, δὲν ἐπέμενε δὲ φοβηθεῖσα κλονισμὸν τοῦ γοήτρου τῆς Δυναστείας.

Ἐπειδή, Κύριοι Δικασταί, τὸ ἀδίκημα εἶναι τυπικόν, φρονῶ ὅτι ἐμορφώσατε ἤδη ἐπ' αὐτοῦ τὴν γνώμην σας. Τὸ ἀδίκημα προβλέπεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 207 τῆς Στρατιωτικῆς Ποινικῆς Νομοθεσίας καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία ὅτι τὸ ἀδίκημα ἐγένετο. Ἐκπληρῶν πρᾶξιν Συνειδήσεως δηλῶ εἰς ὑμᾶς, ὅτι ὁ κατηγορούμενος δὲν ὑπέχει πλήρη τὴν εὐθύνην τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου, διότι ὡς ἐλέχθη, ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς Βασιλόπαιδος καὶ αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς διετέλει ὡς Διοικητὴς τοῦ Β' Ρώματος εἶναι γεγονότα τοιαῦτα, πείθοντα, ὅτι ὁ κατηγορούμενος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως.

Ἐκ τῆς δίκης ταύτης, ἡ Ἐπανάστασις θέλει ἐξαγάγει ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ὑγιᾶ συμπεράσματα. Ἀλλοίμονον δὲ ἂν ἡ ἀπόφασίς σας θυσιάσῃ τὸ Δόγμα τῆς αὐτοβουλίας.

Ὁ πολυΐστωρ καὶ λιγὺς ἀγορητὴς καυτηριάσας τὴν χρησιμοποίησιν τῶν Πριγκήπων κατὰ τοὺς προηγηθέντας πολέμους καὶ ἀποδόσας τὴν ἧτταν τῆς Γερμανίας εἰς τὸν Διάδοχον αὐτῆς, κατέληξε μεμφθεὶς τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου ἐπὶ ἐλλείψει διοικητικῆς πείρας, ὅστις διήνυσεν, ἐν τούτοις, ἅπαντα τὸν στρατιωτικόν του βίον ἐν τῷ Στρατῶνι καὶ τοῖς στρατιωτικοῖς πολυγώνοις. Ἐνῶ ὁ αὐστηρὸς ἐπικριτὴς Ἐπαναστατικὸς Ἐπίτροπος ἀφ' ἧς ἐξῆλθε τῆς σχολῆς τῶν ὑπαξιωματικῶν ἀποδρὰς τοῦ στρατῶνος καὶ διὰ τῆς τεθλασμένης ὑπεισελθὼν εἰς τὰ γραφεῖα τῶν δοκησισόφων Ἐπιτελῶν διήνυσεν ἅπαντα τὸν στρατιωτικόν του βίον ἐν αὐτοῖς. Ἄλλοτε μέν, ἀπὸ τοῦ Αἰγάλεω τῶν Μετόπισθεν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τοῦ ὑπερώου τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου, διὰ τῆς ὁράσεως ἔστιν ὅτε, διὰ τῆς ἀκοῆς δὲ συνηθέστατα, τὴν μάχην παρακολουθῶν. Οὔτε διμοιρίαν διοικήσας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μὴ ὀσφρανθεὶς ἐπ' αὐτοῦ τὴν πολεμικὴν πυρίτιδα, μὴ ἀκούσας τὸν συριγμὸν τῆς βολίδος, τὸν μυαλισμὸν τῆς ὀβίδος,τὸν κρωγμὸν τοῦ θραύσματος,τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς ὁμοβροντίας καὶ «τὴν εὐχωλὴν οἰμωγὴν ὀλλύντων ὀλλυμένων».

Ἀβραάμ. Ὁ Ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος θὰ ἀσχοληθῇ διὰ τὴν δίκην ταύτην. Ἀποδίδω τὴν γενικὴν ταύτην σημασίαν εἰς τὴν δίκην κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἑδώλιον τοῦ κατηγορουμένου κατέχει ὁ Βασιλόπαις διὰ τὸν ὁποῖον οὐδεμία ἴσχυεν διαταγή. Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἐδικάσθη ἀπὸ τὸ πρῴην καθεστώς, διότι ὁ νόμος τό-

τε εἶχε ληθαργήσει, ἀλλ᾽ἤδη ἀνέστη, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸ ἡμῶν.

Ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς ἐχώρησεν ἀσφαλῶς. Τὸ ζήτημα τῆς αὐτοβουλίας εἶναι ζήτημα συζητηθὲν καὶ ἐν τῇ ξένῃ. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς διαταγῆς δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ ἀμφιβολία, ὅτι αὕτη περιεῖχεν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀκόμη, ὡς ἐβεβαίωσεν ὁ μάρτυς συνταγμ. Σαρηγιάννης. Ἐκεῖνο ὅπερ θὰ συζητήσῃ ἡ Ὑπεράσπισις εἶναι, ἐὰν ἐν τῇ ἀναφορᾷ ἣν ἀπέστειλε ὁ κατηγορούμενος ὑπάρχῃ ἄρνησις. Αὐταὶ καθ' ἑαυταὶ αἱ φράσεις τῆς ἀναφορᾶς ἀπαρτίζουν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρνήσεως.

Ἀλλ' ἐκτὸς ταύτης, ὑπάρχει καὶ ἔμπρακτος ἐκδήλωσις τῆς ἀρνήσεως, διότι ἀναφέρεται ἐν αὐτῇ ὅτι ἤρχισεν μετακίνησις τῶν Μεταγωγικῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πραγματικῶν αὐτῶν γεγονότων τὸ Δικαστήριόν σας θὰ κρίνῃ καὶ ἐπ' αὐτῶν δύναται νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ἄρθρον 207. Ὁ κατηγορούμενος προσετάχθη νὰ βαδίσῃ, ἀπεποιήθη δὲ νὰ ὑπακούσῃ.

Αὐτὴ ἡ παρακοὴ συνεπήγαγε τὸ ἀποτέλεσμα. Εἰς τὸ ἀδίκημα ὑπάρχουν πάντα τὰ ἐκ τοῦ νόμου ἀπαραίτητα στοιχεῖα. Ἐνυπάρχει ἡ ἔνοχος πρόθεσις.

Ὁ δόλος ὑφίσταται ἀφ' ἧς στιγμῆς διατυπωθῇ ἡ ἄρνησις, κατὰ τοὺς διασημοτέρους Συγγραφεῖς.

Εἰς τὴν τοιαύτην στάσιν τοῦ κατηγορουμένου κατὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου συνέβαλε βεβαίως καὶ ἡ Πριγκηπική του ἰδιότης. Διότι ὡς ἐβεβαίωσεν καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Παπούλας, οὐδεὶς ἄλλος Σωματάρχης προέβη εἰς παρομοίαν ἀπείθειαν. Θὰ ἀντείπῃ ἴσως ἡ Ὑπεράσπισις ὅτι ὁ κατηγορούμενος δὲν πταίει, διότι ἦτο περιβεβλημένος μὲ τὴν Πριγκηπικήν του ἰδιότητα, ἀλλ' ὅτι πταίει τὸ σύστημα. Βεβαίως δὲν δύναται νὰ εὐθύνῃ τὸ ἄτομον, διότι ἓν σύστημα ἀνεγνώρισε εἰς αὐτὸ ὡρισμένα προνόμια. Ἀλλ' ἔχει τὴν εὐθύνην ὁ κατηγορούμενος, ἣν ἔχει πᾶς ἄνθρωπος, περιβαλλόμενος ἀνώτερα ἀξιώματα. Καὶ εἶναι καιρὸς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν συγχρόνων ἰδεῶν, νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι δὲν δύναταί τις νὰ παίζῃ μὲ τὴν κατάστασιν. Ὁ κατηγορούμενος δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οἱ ὅροι οἵτινες ἐπέβαλον τὴν θέσιν του παρέχουν ἐλαφρυντικὰ περιστατικά.

Ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὸ Δικαστήριόν σας θὰ συμφωνήσῃ πλήρως πρὸς τὴν κατηγορίαν καὶ θέλει ἐκτιμήσει ἐπαρκῶς τὴν εὐθύνην τοῦ κατηγορουμένου. Διὰ τῆς τιμωρίας του θὰ ἐξυπηρετηθῇ ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τοῦ ἐξιλασμοῦ τῶν ἀδικημάτων καὶ τῶν ὑπερβασιῶν ἅτινα ἔλαβον χώραν ὑπὸ καθεστὼς ἀτιμωρησίας, ὑπὸ καθεστὼς ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὡδηγεῖτο εἰς αἱμα-

τηρούς καὶ ἀσκόπους ἀγῶνας. Θὰ χρησιμεύσῃ δὲ ἡ τιμωρία ὡς ἓν δίδαγμα διὰ τοὺς ἐπερχομένους καὶ ὡς κῦρος τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰσότητος, ἐφ' ἧς ἑδράζεται ἡ Δικαιοσύνη, ἵνα ἐπιφέρῃ τὴν χεῖρα καὶ ἐναντίον ἐκείνων οἵτινες ἐνόμισαν, ὅτι ἔχοντες εἰς τὰς φλέβας των τὸ κυανοῦν αἷμα, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παραβιάζουν καὶ νὰ περιφρονοῦν γενικώτερα συμφέροντα.

Ὑπὸ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ἀποδέχομαι τὴν ἀπόφασιν ὑμῶν ὑπεράνω τῶν προσώπων καὶ θεμελιοῦσαν ἀρχὰς Δικαιοσύνης, ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ ἀναστηλωθῇ τὸ ὑγιὲς κοινωνικὸν οἰκοδόμημα τῆς Πατρίδος.

Ποίαν σχέσιν ἔχουσιν αἱ ἀγορεύσεις τῶν Ἐπαναστατικῶν ἐπιτρόπων πρὸς τὴν κατηγορίαν ἄλλοι κρινέτωσαν. Ὁ πρῶτος ἐν θαυμαστῇ συντομίᾳ καθορίσας τὰ αἴτια τῆς ἥττης Αὐστρίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ὁ δεύτερος ἐν ἀγαστῇ σαφηνείᾳ διατυπώσας τὰς περὶ Πολιτεύματος ἰδέας του, εἰς οὐδὲν κατέληξαν ἀμφότεροι ἐπὶ τοῦ ὑπὸ κρίσιν θέματος.

Ὑπεράσπισις

Μετὰ τοὺς Ἐπαναστατικοὺς Ἐπιτρόπους ἡ Ὑπεράσπισις ἰσχυροτάτη εἰς δύναμιν λόγου καὶ ἐπιχειρημάτων, παραμερίζουσα ἐντελῶς τὸ Στρατιωτικὸν καὶ ἠθικὸν μέρος τῆς ὑποθέσεως, περιορίζεται εἴς τινα νομικὰ ἐπιχειρήματα καὶ καταλήγει εἰς τὸ ὅτι: «Ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἔζησεν εἰς τὸν Στρατιωτικὸν κόσμον χωρὶς νὰ ριπανθῇ, μὲ τὸ βλέμμα καθηλωμένον πρὸς ἓν Ἰδεῶδες συντετριμμένον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τεταπεινωμένον».

Ἀπόφασις

Τὴν 8.10 ἑσπερινήν, κηρύσσεται περατωμένη ἡ συζήτησις καὶ τὸ Δικαστήριον ἀποσύρεται εἰς διάσκεψιν. Ἐπανελθὸν δὲ τὴν 10.15, ὁ Πρόεδρος ἀναγινώσκει τὴν ἀπόφασιν.

Τὸ Ἔκτακτον Ἐπαναστατικὸν Στρατοδικεῖον

Ἔχων ὑπ' ὄψει κτλ. κτλ.

Ἐπειδὴ ἐκ τῆς διεξαχθείσης ἀποδεικτικῆς διαδικασίας ἀπεδείχθη καὶ τὸ Δικαστήριον ἐπείσθη, ὅτι ὁ κατηγορούμενος Βασιλόπαις Ἀνδρέας ἐξετέλεσε τὴν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένην πρᾶξιν, ἤτοι τὴν 27 Αὐγούστου, Διοικητὴς ὢν τοῦ Β' Σώματος

προσταχθεὶς διὰ διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας ἀπεποιήθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς δοθεῖσαν αὐτῷ ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἐντολήν, ἀρνηθεὶς ρητῶς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ' 1451, 27 - 8 - 21 ὥρα 7.30' ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Στρατιὰν νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην καὶ διατάξας τὴν μετακίνησιν τοῦ Β' Σώματος πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν.

Ἐπειδὴ ἐκ πασῶν τῶν περιστάσεων προκύπτει σαφῶς καὶ ἀνενδοιάστως, ὅτι ὁ κατηγορούμενος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως δὲν εἶχε μὲν ἐντελῶς ἀποκεκλεισμένην τοῦ λογικοῦ του τὴν ἐνέργειαν, εἰς τοιοῦτον ὅμως βαθμὸν οὐσιωδῶς ἠλαττωμένην, ὥστε νὰ μὴ δικαιολογῆται ἡ πλήρης καὶ τελεία τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζομένων ποινῶν ἐφαρμογή, λόγῳ τῆς τελείας ἀπειρίας του περὶ τὴν Διοίκησιν ἀνωτέρων Μονάδων καὶ τῶν ἄλλων συνθηκῶν ὑφ' ἃς εὑρέθη.

Διὰ ταῦτα

Κηρύσσει παμψηφεὶ ἔνοχον τὸν κατηγορούμενον Βασιλόπαιδα Ἀνδρέαν Ἀντιστράτηγον, ὅτι Διοικητὴς ὢν τοῦ Β' Σώματος, τὴν 27 Αὐγούστου 1921,προσταχθεὶς νὰ ἐκτελέσῃ ὑπηρεσίαν διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ του ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ, ἀπεποιήθη νὰ ὑπακούσῃ διαταχθεὶς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 19539, 26 - 8 - 21 διαταγῆς τῆς Στρατιᾶς Μ. Ἀσίας νὰ ἐκτελέσῃ τὴν δι' αὐτῆς ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν, οὐ μόνον ἠρνήθη διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1391, 27 - 8 - 21, ἀναφορᾶς του νὰ ἐκτελέσῃ ταύτην, ἀλλὰ καὶ διέταξεν ἀντιθέτως μετακίνησιν τοῦ Β' Σώματος πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν.

Καταδικάζει

Αὐτὸν παμψηφεὶ εἰς ἰσοβίαν ὑπερορίαν καὶ ἔκπτωσιν τοῦ βαθμοῦ του, ἐπιβάλλει δὲ αὐτῷ τὰ ἔξοδα καὶ τέλη καὶ διὰ προσωπικῆς κρατήσεως.

Ἐκρίθη, ἀπεφασίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη.
Ἐν Ἀθήναις τῇ 19 Ν]βρίου 1922

Ὁ Πρόεδρος — Ὁ Γραμματεὺς
Ν. Βλαχόπουλος Ὑποστράτηγος. — **Ν. Τσαγκαράκης**

Εἶναι ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας πρὶν τῆς συλλήψεώς του εἶχε προγραφῆ ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀποφασισάσης τὴν θανάτωσιν αὐτοῦ. Ὁ Συνταγματάρχης δὲ Γο-

νατᾶς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ἐδήλωσε σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ὅτι, «οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἀπόφασις τοῦ Στρατοδικείου αὕτη θὰ ἐκτελεσθῇ».

Μετὰ τὴν ἐγκληματικὴν ὅμως ἐκτέλεσιν τῶν Ἓξ καὶ τὴν προξενηθεῖσαν ἐκ ταύτης διεθνῆ φρίκην, ἐδηλώθη παρὰ τῶν ξένων Κυβερνήσεων σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ὅτι, «ἐὰν ἐπηκολούθει καὶ ὁ τυφεκισμὸς τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου, ἔδει ἡ Ἐπανάστασις νὰ ἀναμένῃ πολλὰ καὶ δυσάρεστα διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Παραλλήλως ὁ Πλοίαρχος Τάλμποτ πολλάκις παρέστησεν ἐντόνως εἰς τὴν Ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν ὅτι :

«Ἐὰν αἱ κοινοποιηθεῖσαι προθέσεις αὐτῆς διὰ τὴν τύχην τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου ἐπραγματοποιοῦντο, ἡ δημιουργηθησομένη κατάστασις διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔσεται ἀπιστεύτως σοβαρά, καὶ δι' αὐτοὺς ἀτομικῶς κινδυνωδεστάτη».

Πρὸ τῶν ἐκδήλων καὶ σαφῶν ἀπειλῶν τούτων εὑρεθεῖσα ἡ Ἐπανάστασις καὶ φόβῳ περὶ τοῦ σαρκίου της συσχεθεῖσα, μετήλλαξε γνώμην καὶ ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας κατεδικάσθη εἰς ἰσοβίαν ὑπερορίαν καὶ οὐδεμία ἄλλη δίκη ἐσκηνοθετήθη. Καὶ οὕτω διεσώθησαν καὶ οἱ ἀποτελέσαντες τὴν τρίτην σειρὰν τῶν προγεγραμμένων Καλογερόπουλος, Τσαλδάρης, Βοζίκης, Ὑποστράτηγοι Κωνσταντινόπουλος καὶ Στρατηγὸς καὶ Ὑποναύαρχος Γούδας.

Τὴν πρωΐαν τῆς 20 Ν]βρίου 1922, ἐπεσκέφθη τὸν Πρίγκηπα Ἀνδρέαν ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ μετὰ βραχεῖαν συνομιλίαν ἀποχαιρετήσας αὐτὸν ἀπῆλθε. Μερὶ τὴν 11 ὥραν ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας μετὰ τῆς Πριγκηπίσσης Ἀλίκης, συνοδείᾳ τοῦ Ἄγγλου Πλοιάρχου Τάλμποτ καὶ τοῦ Ὑποστρατήγου Παγκάλου, κατὰ ρητὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἄγγλου πρώτου Γραμματέως τῆς Πρεσβείας Μπέντιγκ, πρὸς πρόληψιν πάσης, οὐχὶ ἀπιθάνου, Ἐπαναστατικῆς ἐνέδρας, κατὰ τὴν διαδρομήν, ἐπιβάντες αὐτοκινήτου, ἀκολουθοῦντος δευτέρου, ἐφ' οὗ ἐπέβαινον ὁ Μοίραρχος Βοβολίνης καὶ ὁ θαλαμηπόλος τοῦ Πρίγκηπος Ἀνδρέου Ἀν. Κανάκης κατηυθύνθησαν εἰς Φάληρον καὶ διεκπεραιωθέντες ἐπὶ τοῦ ἀναμένοντος Ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ «Καλυψὼ» ἀπέπλευσαν εἰς Κέρκυραν καὶ παραλαβόντες τὰ τέκνα των, κατηυθύνθησαν εἰς Βρινδήσιον, ὅπου ἀποβιβασθέντες, ἀνεχώρησαν σιδηροδρομικῶς εἰς Παρισίους, καὶ μετὰ διήμερον, ἀπῆλθον ἐκεῖθεν εἰς Λονδῖνον ὅπου καὶ κατεστάθησαν.

Ἡ διεξαχθεῖσα δίκη κατέδειξεν ὅτι «ἡ παρὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, ὑπὸ μίσους καὶ πάθους κινουμένης καὶ πρὸς κάλυψιν ἰδίων μεγίστων εὐθυνῶν της ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Ἀντιστράτηγον Πρίγκηπα Ἀνδρέαν κατηγορία, «ἐπὶ ἀνυπακοῇ, ἐξ ἧς ἀπέρρευσεν ἡ ἀποτυχία τῆς εἰς Ἄγκυραν προελάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς, παταγωδῶς κατέρρευσε.»

Εἶναι ἀλήθεια ἀπρόσβλητος ὅτι : «Ὁ Πρίγκηψ Ἀνδρέας ἅπαντα τὸν Στρατιωτικόν του βίον ἐν τῷ Στρατῶνι καὶ τοῖς Στρατιωτικοῖς Πολυγώνοις ἀπαύστως διανύσας, ὑπῆρξε πρότυπον εὐπειθοῦς στρατιώτου, φιλτάτου συναδέλφου καὶ νομοταγοῦς Ἕλληνος. Ὡς Διοικηκὴς τῆς XII Μεραρχίας κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῶν Μικρασιατικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὡς Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος κατὰ τὴν δευτέραν ἐπεδείξατο δραστηριότητα, ψυχραιμίαν, ἀποφασιστικότητα, ἀνδρείαν· ἀλληλεγγύην, ὀρθὴν στρατιωτικὴν ἀντίληψιν καὶ λελογισμένην ἐπίκαιρον πρωτοβουλίαν ἀληθῶς ἀξιεπαίνους. Κεκτημένος δὲ τὸ μέγα προσὸν ἀνωτέρας Διοικήσεως, ἀπέδιδεν ἑκάστῳ τὸ δίκαιον, τυγχάνων ἀνεπηρέαστος καὶ ἀμερόληπτος εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν ἠθικῶν ἀμοιβῶν: Χαρακτηριστικῶς λιτός, ταυτίσας μετὰ τῶν Συναδέλφων του τὴν τύχην του καὶ ζήσας ὡς ὁ τελευταῖος τῶν Ἐπιτελῶν του, ἐπεδείξατο εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἐκστρατείας ἀντοχὴν ἀξιοθαύμαστον. Τυγχάνων δὲ μειλίχιος, προσηνὴς καὶ καταδεκτικὸς πρὸς τοὺς ὑφισταμένους του ἠγαπήθη παρ' αὐτῶν εἰλικρινῶς καὶ ἀνυποκρίτως, διατηρησάντων τὴν ἀνάμνησίν του ἀειθαλῆ, ζωηρὰν καὶ ἀμάραντον».

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΙΖ

Θάνατος τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου

Πληροφορηθεὶς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν Παλέρμῳ, τὸ Ἐθνικὸν ἀνοσιούργημα τοῦ τυφεκισμοῦ, καὶ τὰς ἀπανθρώπους λεπτομερείας τῆς ἐκτελέσεώς του, τῶν Πολιτικῶν καὶ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τὸ ἐν Γουδὶ διαπραχθέν, ὡς καὶ τὸν ἐν Λωζάννῃ παρὰ τῶν μεγάλων της Συμμάχων χαλκευόμενον τῆς Ἑλλάδος τοιοῦτον, αἰσθανθεὶς ὑψίστην ψυχικὴν ὀδύνην καὶ ὑποστὰς ἰσχυρότατον καὶ βιαιότατον ἠθικὸν καὶ σωματικὸν κλονισμόν, περιέπεσεν ἔκτοτε εἰς βαθυτάτην λύπην, στυγνὴν

μελαγχολίαν καὶ ὁλοσχερῆ ἀπογοήτευσιν. Ὧν ἕνεκα, ἡ πρὸ πολλοῦ ὑποσκάπτουσα αὐτὸν νόσος, μεγάλως ἐνισχυθεῖσα, σφοδρῶς ἐνταθεῖσα καὶ εἰς ἰσχυροτάτην ἐγκεφαλικὴν προσβολὴν ἐκδηλωθεῖσα, τὴν 9 ὥραν πρωϊνὴν τῆς 29 Δ)βρίου 1922 ἡμέραν Παρασκευήν, κατέρριψε πρόρριζα τὴν πολύτιμον, τὴν πολυφίλητον, τὴν πολυπαθῆ ὑψικάρινον Δρῦν.

Καὶ οὕτως, ἐν τῇ ξένῃ ἔκπτωτος καὶ ἐξόριστος, ἐν ἀπολύτῳ γαλήνῃ ψυχῆς καὶ τελείᾳ ἠρεμίᾳ συνειδήσεως, ἀληθοῦς, πραγματικοῦ, καθαροῦ καὶ μεγάλου πατριώτου εἰς Κύριον τὸ πνεῦμα παρέδωκε. Μεγάλου ἐθνομάρτυρος, Μέγα καὶ Ἀθῶον θῦμα ἀγνωμοσύνης, ἐμπαθείας, ἰδιοτελείας, κακοψυχίας καὶ χρησιμοθηρίας γενόμενος.

Ὑπῆρξε: Φύσις ἀγαθή. Ὕπαρξις εὐγενής. Καρδιὰ γενναία. Ψυχὴ μεγάλη. Μακρόθυμος. Ἀμνησίκακος. Ἀχαιρέκακος. Ἀνυστερόβουλος.Φιλεύσπλαγχνος. Χαρακτὴρ ἀδαμάντινος. Πραγματικὸς χριστιανός. Τέλειος εὐπατρίδης. Ἀληθὴς φίλος. Πρότυπον Ἕλληνος οἰκογενειάρχου. Θερμὸς λάτρης καὶ ἀκάματος ὑπερασπιστής: Θρησκείας. Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν καὶ Γλώσσης,τῆς ὡραιοτέρας, εὐγενεστέρας καὶ μελωδικωτέρος τῶν ὑπ' ἀνθρωπίνων χειλέων ὁμιληθεισῶν. Ὀξυδερκὴς Διπλωμάτης. Μεγαλοφυὴς Στρατηγός. Ἀληθὴς στρατιώτης. Ἀνδρεῖος πρὸ τοῦ θανάτου. Ἀπτόητος πρὸ τῆς εὐθύνης. Ἀποφασιστικὸς πρὸ τοῦ κινδύνου. Ἐν τῇ δυνάμει Του μετριόφρων, ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ Του ἀξιοπρεπής. Ἐν τῇ εὐτυχίᾳ Του μεγαλόφρων, ἐν τῇ δυστυχίᾳΤου μεγαλοπρεπής.

Καὶ ἄταφος ἐν τῇ ξένῃ κατάκειται
ὁ τῆς Μακεδονίας βαθυχαίτης Λέων
ὁ τῆς Ἠπείρου τανυπτέριξ Ἀετὸς
χωρὶς ἡ Αὔρα τοῦ Πεντελικοῦ τὸ μέτωπόν Του νὰ θωπεύσῃ
Καὶ τὸ σεπτόν Του Σκήνωμα πρεπόντως νὰ στολίσῃ
Τὸ ῥόδον τῆς Δεκελείας
τὸ ἴον τῶν Ἀθηνῶν
ἡ ἀνεμώνη τοῦ Σαρανταπόρου
ὁ κρῖνος τῶν Γιαννιτσῶν
ὁ χειμώνανθος τοῦ Μπιζανίου
ἡ μύρτος τοῦ Κιλκὶς
ἡ ῥοδοδάφνη τοῦ Στρυμῶνος
ἡ ἀμυραλλὶς τῆς Κρέσνας
ὁ διόσανθος τοῦ Σιμετλῆ
ὁ ἀμάραντος τοῦ Πετσόβου.

Ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Δωδέκατος
ἀπέθανεν ὁ Ἕλλην τῶν Ἑλλήνων Βασιλεὺς
ἀπέθανεν ὁ Ἔνδοξος τῶν Ἑλλήνων Ἀρχιστράτηγος
ἀπέθανεν ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ ὁ Τουρκοφάγος Ἕλλην Μαχητής.
Καὶ τὸν θρηνεῖ τὸ Στράτευμα
ὡρφανευμένον πλέον
ἄνευ πτερύγων Ἀετὸς
ἄνευ ὀνύχων Λέων.
Ἔχει χειμῶνα ἡ Ἑλλὰς
καὶ Μάϊον οἱ Τάφοι
ὁ Κωνσταντῖνος μειδιᾷ
καὶ ἡ Δόξα γράφει

ὅτι ἐπραγματοποίησε τὸ ἰδανικὸν τοῦ Ὑπάτου τῆς Ἀνθρωπότητος Ποιητοῦ, ὡς ὑπάρξας: «Ἀμφότερον. Βασιλεύς τ' ἀγαθός, κρατερὸς τ' αἰχμητής».

Γαῖαν ἔχοι ἐλαφρὰν
αἰωνία Του ἡ μνήμη.

Τὴν ἑπομένην τοῦ θανάτου του τὸ Γραφεῖον τοῦ Τύπου, κατ' ἐντολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐξέδωκε τὸ ἑξῆς ἀνακοινωθέν, ἀπαγορευθείσης αὐστηρῶς εἰς τὰς ἐφημερίδας πάσης ἄλλης ἀνακοινώσεως:

«Κατὰ χθεσινὸν τηλεγράφημα ἐκ Παλέρμου πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα Γεώργιον, ἀπέθανε χθὲς εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐκ συγκοπῆς τῆς καρδίας, ὁ τέως Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

«Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, ὡς αἰτία τοῦ θανάτου φέρεται ἡ χρονία νεφρῖτις ἐξ ἧς ἔπασχεν ἀπὸ μακροῦ καὶ ἥτις κατέληξεν εἰς οὐραιμικὰ φαινόμενα καὶ ἀνικανότητα τῆς καρδίας προκαλέσασαν τὸν αἰφνίδιον θάνατον».

Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπή»

Τὸ ἀνωτέρω ξηρὸν ἀνακοινωθέν, συνεπλήρωσε τὸ ἅπτὸν δεῖγμα καὶ ἀλησμόνητον εὐτελὲς ἐνθύμημα τῆς μικρότητος τοῦ χαρακτῆρος, τῆς φαυλότητος τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀγρυπνούσης τῶν Ἐπαναστατῶν δειλίας καθ' ὅ, «διαταγῇ τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς οὐδεμία Σημαία ἐν Ἑλλάδι ἤρθη μεσίστιος, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Τουρκοφάγου καὶ Βουλγαροκτόνου ἐνδόξου τῶν Ἑλλήνων Στρατηλάτου, τοῦ περιαγαγόντος ταύτην δαφνοστεφῆ καὶ αἰγλήεσσαν καὶ καταστήσαντος

τὴν Ἑλλάδα σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της καὶ φοβερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της, οὐδὲ καὶ αὐτὴ ἡ τῶν Ἀνακτόρων τοῦ Βασιλέως φιλοπάτορος Υἱοῦ.

Ἐπιστολὴ τοῦ Ὑποστρατήγου Μεταξᾶ

Ἅμα τῇ ἐπισήσῳ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου τὴν 30 Δ)βρίου 1922,ὁ Ὑποστράτηγος Μεταξᾶς Ι. ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Συνταγματάρχην Γονατᾶν Σ. τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν:

Κύριε Πρόεδρε

«Ὁ ἀγγελθεὶς θάνατος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου προεκάλεσε παρὰ τῇ μεγίστῃ πλειοψηφίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ βαθυτάτην θλίψιν διὰ τὸν ἐν τῇ ξένῃ θανόντα Ἡγεμόνα, ὅστις πρὸ δεκαετίας ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ ἐνεκαινίασε τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων.

«Τῶν αἰσθημάτων τούτων γενόμενος φορεὺς ὀφείλω νὰ διαμαρτυρηθῶ ἐπὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς λογοκρισίας ἀπαγορευούσης τὴν δημοσίαν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων πρὸς τὸν νεκρὸν Βασιλέα Πατέρα τοῦ λαοφιλοῦς Βασιλέως Γεωργίου Β', ἐνεργείᾳ τόσον αὐθαιρέτῳ, ὅσον καὶ ἀστόχῳ εὑρισκομένῃ εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἔναντι τῶν τεθνεώτων ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

«Ἐπὶ πλέον θεωρῶ καθῆκόν μου, ὡσαύτως, ὡς φορεὺς τῆς Κοινῆς γνώμης, νὰ συστήσω εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν πλήρωσιν τῆς Λαϊκῆς ἀξιώσεως ὅπως ὁ ἀποθανὼν Βασιλεὺς κηδευθῇ δημοσίᾳ καὶ μετὰ Βασιλικῶν τιμῶν ἐν Ἀθήναις, ἀποδιδόμενος εἰς τὴν Γῆν τῆς Πατρίδος τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ὡς γνήσιον τέκνον αὐτῆς.

«Εὐελπιστῶν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θέλει ἐναρμονίσει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς πρὸς τὴν ὁμόθυμον ταύτην ἐπιθυμίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ,

Διατελῶ μετὰ πάσης τιμῆς

Ι. Μεταξᾶς»

Μετακομιδὴ τοῦ Νεκροῦ εἰς Νεάπολιν

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ καὶ ὁ Πάπας, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, ἀπέστειλαν θερμότατα συλλυπητήρια τηλεγραφήματα εἰς

τὴν Βασίλισσαν Σοφίαν. Ὁ δὲ Πρωθυπουργὸς Μουσσολίνι μετὰ τῶν θερμοτάτων συλλυπητηρίων του διέταξε συγχρόνως τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν τῆς Σικελίας, ὡς καὶ τὸν Νομάρχην Παλέρμου νὰ τεθῶσιν ἀμφότεροι εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Βασιλίσσης Σοφίας. Τὸ δὲ Ἰταλικὸν Θωρηκτὸν «Ἰταλία» κατέπλευσε, τὴν μεσημβρίαν τῆς 30 Δεκεμβρίου, εἰς Παλέρμον ὅπως, κατ' ἀπόφασιν τῆς Βασιλίσσης Σοφίας, μεταφέρῃ τὸν Ὑψηλὸν νεκρὸν εἰς Νεάπολιν, ἵνα ἐναποτεθῇ εἰς τὸν ἐκεῖ Ἑλληνικὸν Ὀρθόδοξον Ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν ἀναμονῇ τῶν ζητηθεισῶν τηλεγραφικῶς ὁδηγιῶν ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τοῦ πρακτέου, αἵτινες δὲν ἀπεστάλησαν.

Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἀπέστειλεν ὁδηγίας εἰς τὰς Ἀρχὰς τοῦ Παλέρμου πρὸς ἀπόδοσιν Βασιλικῶν τιμῶν εἰς τὴν σορὸν τοῦ Μεγάλου νεκροῦ. Περὶ τὴν δείλην δὲ τῆς 30 Δ]βρίου, ὁ νεκρὸς τοποθετηθεὶς ἐπὶ κιλλίβαντος πυροβόλου καὶ συνοδείᾳ τῆς Β. Οἰκογενείας, τῆς Δουκίσσης τῆς Ἀόστης, τῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν, τῆς Ἀριστοκρατίας τοῦ Παλέρμου καὶ τοῦ Λαοῦ, ἐκ τοῦ Ξενοδοχείου «Ἔπαυλις Ὑγείας» διὰ μέσου παρατεταγμένων Ἰταλικῶν Στρατευμάτων ἀποδιδόντων τὰς τιμὰς καθ' ἅπασαν τὴν διαδρομήν, μεταφερθεὶς ἐπὶ τῆς «Ἰταλίας» ἐναπετέθη ἐν θαλάμῳ λίαν φιλοκάλλως διασκευασθέντι, φρουρούμενος ὑπὸ τιμητικῆς φρουρᾶς Ἰταλῶν Καραβινοφόρων καὶ τῆς Βασιλικῆς Ἀκολουθίας.

Ἐν τῷ νεκρικῷ θαλάμῳ διενυκτέρευσαν ἡ Βασίλισσα Σοφία, αἱ Πριγκήπισσαι Ἑλένη, Εἰρήνη καὶ Αἰκατερίνη, ἡ Δούκισσα τῆς Ἀόστης καὶ αἱ Κυρίαι Ὑψηλάντου καὶ Κωντοσταύλου. Ἡ Ὑψηλὴ Σύζυγος κατὰ τὰ πάτρια Ἑλληνικὰ ἔθιμα μοιρολογήσασα τὸν νεκρὸν Σύζυγον, τελευτῶσα δακρύβρεκτος καὶ ὀλοφυρομένη ἀνέκραξε.

Ντῖνο μου

Ποῦ εἶναι οἱ Εὔζωνοί Σου νὰ Σὲ φρουρήσουν!
Ποῦ εἶναι οἱ Ἀξιωματικοί Σου νὰ Σὲ ἐκφέρουν!
Ποῦ εἶναι οἱ Ἕλληνές Σου νὰ Σὲ συνοδεύσουν!
Ποῦ εἶναι αἱ Ἑλληνίδες Σου νὰ Σὲ μοιρολογήσουν
Ποὺ εἶναι τὸ χῶμα τῆς Ἑλλάδος Σου νὰΣὲ καλύψῃ!

Τὴν πρωΐαν τῆς 1 Ἰανουαρίου 1923, ἡ «Ἰταλία» φέρουσα τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν Σημαίαν μεσίστιον κα-

τέπλευσεν εἰς Νεάπολιν. Ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἀνέμενεν ὁ φιλάδελφος Πρίγκηψ Νικόλαος μετὰ τῆς Συζύγου του Πριγκηπίσσης Ἑλένης ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἑσπέρας ἐκ Σὰν-Ρέμο ἀφιχθείς, ὁ Ὑποστράτ. Παπαβασιλείου, ὁ Γεώργ. Στρέϊτ μετὰ τῆς συζύγου του καὶ ὁ Ὑποναύαρχος Παπαρηγόπουλος.

Περὶ τὴν 9 πρωϊνήν, τὸ φέρετρον ὑποβασταζόμενον ὑπὸ Ἀξιωματικῶν καὶ Ναυτῶν τῶν ἐν τῷ λιμένι ὁρμούντων Ἑλληνικῶν πλοίων μεταφέρεται ἐκ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, προπορευομένων τῶν Αὐλαρχῶν Μερκάτη καὶ Τοριτζιάνι καὶ ἑπομένου τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Καντᾶ καὶ τῆς Β. Οἰκογενείας ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν τυμπάνων καὶ τὰ συρίγματα τῶν σειρήνων τῶν Ἀτμοπλοίων καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ κυλλίβαντος Πυροβόλου καλυφθὲν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, ἐνῷ τὸ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Πόρτα παρατεταγμένον Στράτευμα ἀποδίδει τὰς τιμάς.

Ἡ πομπὴ ἐκκινεῖ κατευθυνομένη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Ναόν. Τοῦ φερέτρου ἕπονται ἡ Β. Οἰκογένεια, ὁ Πρίγκηψ Νικόλαος, μετὰ τῆς Πριγκηπίσσης Ἑλένης, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας Δοὺξ τῆς Πούλιας, ὁ Σταυλάρχης Ὑψηλάντης, ὁ Αὐλάρχης Μερκάτης, ὁ Ὑποναύαρ. Παπαρρηγόπουλος, οἱ Ὑποστράτ. Κ. Λεβίδης καὶ Παππαβασιλείου, ὁ Ἀχαιὸς πολιτευτὴς Θ. Πετραλιᾶς, ὁ Γεώργ. Στρέϊτ, ὁ Στρατηγ. Ἀμπράτζι Διοικητὴς τῆς φρουρᾶς Νεαπόλεως μεθ' ὅλων τῶν Ἀνωτέρων Ἀξιωματικῶν ἐν μεγάλῃ Στολῇ ὁ Ναύαρχος Ἄκτον μετὰ πολλῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Ἰταλικοῦ Ναυτικοῦ. Οἱ Πλοίαρχοι καὶ τὰ Πληρώματα τῶν ἐν Νεαπόλει ὁρμούντων Ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων Ρώμης, Μιλάνου, Λιβόρνου, Τεργέστης καὶ πλήθους Λαοῦ.

Ἡ πένθιμος πομπὴ κατηυθύνθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν Ναόν, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν ἐψάλη νεκρώσιμος Ἀκολουθία, ἀλλὰ μόνον Τρισάγιον, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες σωφρονοῦντες μεταφέρωσιν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ὁπότε καὶ θὰ ψαλῇ αὕτη, ἀνταξίως καὶ πρεπόντως. Ὡς ἡ Μεγαρὶς γυνὴ ἡ συλλέξασα τὰ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς γῆς ἀπορριφθέντα ὀστᾶ τοῦ Φωκίωνος ἐφύλαξε ταῦτα «μέχρις ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι σωφρονήσωσι, καὶ θάψωσι τοῦτα ἐν Ἀθήναις». Μετὰ τριήμερον δὲ προσκύνημα κατετέθη ἐν τῇ κρύπτῃ τοῦ Ναοῦ.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς πενθίμου τελετῆς, ἡ Β. Οἰκογένεια ἐφιλοξενήθη εἰς τὰ Βασιλικὰ Ἀνάκτορα τοῦ Καποντιμόντε. Ἡ δὲ ἀκολουθία της ἐν τῷ ξενοδοχείῳ «Βεζούβιος», ἐξ ὧν οἱ Πλοίαρχος Τσαμαδὸς καὶ Γ. Στρέϊτ μετὰ τῶν οἰκογενειώντων

καὶ Θ. Πετραλιᾶς, ἰδίαις δαπάναις, παρέμειναν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπιτηροῦντες τὸν νεκρὸν τοῦ Βασιλέως μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1923, ὁπότε μεταφερθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἐναπετέθη εἰς τὴν κρύπτην τοῦ Ρωσσικοῦ Ναοῦ, ὅπου μέχρι σήμερον μεταξὺ Βασιλίσσης Μητρὸς καὶ Βασιλίσσης Συζύγου ἄταφος κατάκειται.

Μετά τινας ἡμέρας μετέβη εἰς Νεάπολιν ὁ Πρίγκηψ Παῦλος μετὰ τοῦ Ὑπασπιστοῦ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Ἀντιπλοιάρχου Ρουσὲν καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας Θ. Λεγάκη.

Ἄπειρα συλλυπητήρια τηλεγραφήματα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς οἰκουμένης παρ' ἑλλήνων καὶ ξένων ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Βασίλισσαν καὶ θερμότατα ἄρθρα ἐν τῷ ξένῳ Τύπῳ ἑλλήνων καὶ ξένων ἐδημοσιεύθησαν. Καὶ μόνον ἐξ Ἑλλάδος, τῶν Ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγματ. Γονατᾶ καὶ Πλαστήρα τρομοκρατούντων καὶ τρομοκρατουμένων, οὐδὲν ἀπεστάλη.

Μεταξὺ τῶν σταλέντων τηλεγραφημάτων ἀξιοσημείωτα τυγχάνουσι τὸ τοῦ Ἰταλοῦ Πρωθυπουργοῦ Ὀρλάνδο διὰ τὴν ἐπιγραμματικότητά του καὶ τὸ τῶν Κυπρίων διὰ τὴν συγκινητικότητα αὐτοῦ, ἔχοντα οὕτως.

«Εἰς τὴν Σικελίαν μυο τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα συναντᾶται μετὰ τοῦ Λατινικοῦ. Τὸ Παλέρμον μου θερμὸν καὶ γενναιόφρον ἐδέχθη τὴν τελευταίαν πνοὴν τῆς καρδίας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ γιγαντώδης σκιὰ ἐκείνου ἁπλοῦται μὲ πολλὴν στοργὴν πρὸς τὸ Ἰόνιον. Ἑλλὰς καὶ Ἰταλία μεγάλα ὀνόματα καὶ προσωποποιοῦντα τοὺς πλέον ἰδεώδεις πολιτισμούς, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος περικλείουν τριῶν χιλιετηρίδων ἱστορίαν.

Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ Ὀρλάνδο»

«Μεγαλειοτάτην Βασίλισσαν Σοφίαν. Νεάπολιν.

Ὁ Λαὸς τῆς Κύπρου κατώδυνος περιστοιχίζει νοερῶς τὴν σεπτὴν Σορὸν τοῦ μεγάλου Ἕλληνος Βασιλέως θανόντος μακρὰν τῆς πάτρίδος Του.

Ἥρως καὶ Μάρτυς ἐξεπροσώπει τὸ ἑλληνικὸν ἰδανικὸν καὶ ἡ Ἱστορία θὰ ὁμιλήση περὶ αὐτοῦ μεθ' ὅσης ἀγάπης,σεβασμοῦ καὶ θαυμασμοῦ. περιέβαλλον αὐτὸν οἱ Πανέλληνες.

Κατασπαζόμεθα τὴν ἄτονον τώρα χεῖρα τοῦ νεκροῦ Βασιλέως μας ἐκείνου ὅστις ἄλλοτε εἰς θριάμβους ὡδήγησε τοὺς Ἕλληνας καὶ εὐγνωμόνως ὑψοῦμεν ἐντὸς τῆς καρδίας μας μεγαλοπρεπὲς ὡς ὁ Ὄλυμπος τὸ Μαυσωλεῖον Αὐτοῦ.

Μεγαλειοτάτη

Τὴν θλίψιν Ὑμῶν καὶ τῆς Β. Οἰκογενείας περιπτύσσεται ὁ πανελλήνιος πόνος».

Πολλὰ πεζὰ ὑπὸ λογογράφων ἐγράφησαν καὶ πολλὰ ποιήματα ὑπὸ ποιητῶν ἐποιήθησαν ἐξυμνοῦντα τὸν ἀείμνηστον Βασιλέα. Ἀλλ' ἡ Λαϊκὴ Ἑλληνικὴ Μούσα κατὰ τὸ πάτριον ἔθος συνέθεσε τὸ ἑξῆς ἀπαράμιλλον ἔπος.

Εἰς τὸν θάνατόν Του

Τὸ μεγαλείτερον τοῦ Γένους θῦμα
ποὺ δὲν τοῦ δωσαμ' οὔτ' ἕνα μνῆμα

Κλαίω ποὺ δὲν σκοτώθηκες Μεγάλε Καβαλάρη
ὅταν ξιφήρης ἔδιωχνες τὸν κάθε Μακελλάρη
Καὶ πίσω τὰ παλάτια μας ζητοῦσες τὰ παληά,
καὶ τὴν ρομφαία τῆς Φυλῆς στὸ χέρι σου κρατοῦσες
καὶ μὲ τοὺς Δικεφάλους της ἀκράτητος πετοῦσες
γιὰ νὰ τοὺς πάρῃς ν' ἀναβοῦν στὴν πρώτη τους φωληά.

Κλαίω ποὺ δὲν σὲ σκότωσε στὸν πόλεμο τὸ βόλι
ὅταν ματιὰ νοσταλγικὴ ἐκάρφωνες στὴν Πόλι
καὶ τὰ παληά της φλάμπουρα τ' ἀνέμιζες ψηλὰ
καὶ στὸν παληὸ τὸν Τροῦλλὸ των πετοῦσες νὰ τὰ στήσῃς
καὶ τὴ θαμμένη μας Φυλὴ μ' ἐκεῖνα ν' ἀναστήσῃς
κι' ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παληὸς τὸν Νέον νὰ φιλᾷ.

Κλαίω ποὺ δὲν σ' ἐσκότωσαν χρυσέ μου Στρατηλάτα
τὴν ὥρα ποῦπεσε νεκρὸ τ' ἀνίκητό Σου τ' ἄτι
καὶ Σὺ στὴν Νίκη βρέθηκες καβάλλα στὴ στιγμὴ
καὶ μ' ἕνα τέτοιο ἄλογο μέσ' τὴ φωτιὰ ὡρμοῦσες
καὶ μὲ βροντὲς τῶν κανονιῶν τὴν Λευθεριὰ ξυπνοῦσες
ποὺ τέτοιου Ρήγα θαύμαζε τὴν ἄφθαστη ὁρμή.

Κλαίω ποὺ δὲν σκοτώθηκες πρὶν δέκα σωστὰ χρόνια
σὰν βροντοῦσαν δίπλα σου τῆς Νίκης τὰ κανόνια
καὶ μὲ τοὺς πιὸ πυκνοὺς καπνοὺς ὡρμοῦσες τρομερὸς
κ' ὕψωνες καὶ κατέβαζες σὰν Γίγας τὴν ρομφαία
κι' ἦσουν τοῦ Γένους Ὁδηγὸς καὶ τοῦ Στρατοῦ Σημαία
κι' ὡς σκιάχτρο του Σὲ κύτταζε κι' ὁ ποιὸ θρασὺς ἐχθρός.

Κλαίω πού δέν έσκότωσαν τοῦ Γένους τόν Κουμπάρο.
Τήν ὥρα πού κατάμματα κυττοῦσε καί τόν Χάρο.
Κι' ὁ Χάρος τέτοιου Διγενῆ φοβήθη τήν ὁρμή
Κι' ὅσαις φορές ἐτόλμησε μαζύ Του νά παλαίση
Τόν εἶδε πάντα Νικητή χωρίς ποτέ νά πέση
Σάν νἆχε Ξύλο Τίμιο κι' ἀθάνατο κορμί

Κλαίω πού δέν ξεψύχησες ὅταν ἀπό τήν Τῆνο
φέρναν τήν Μεγαλόχαρη σ' Ἐσέ τόν Κωνσταντῖνο
Καί κλαίαμε γονατιστοί μπροστά στήν Παναγία
Καί μέ λυγμούς τῆς κράξαμε τόν Βασιλῆᾶ μας γειάνε
Κι' ὅσα σοῦ πῆραν Δέσποινα πάλι δικά σου θἆνε
Ὅταν σέ τέτοιο Στρατηγό χαρίσης τήν ὑγεία.

Κλαίω πού δέν ξεψύχησες στά παραλάλητά Σου
Τήν ὥρα πού τήν Δέσποινα τήν ἔνοιωσες κοντά Σου
Κι' ἔκραξες, σάν ἐκαίεσουν μέ πυρετό φρικτό
Ἐμπρός παιδιά νά πάρουμε τήν ὁδηγήτρα πάλι
Στό πρωτεινό της τό Θρονί πού τῆς τό πῆραν ἄλλοι
Καί στήν Ἑπτάλοφο νά δῇ τόν κάθε μας Ἀϊτό.

Κλαίω πού δέν σκοτώθηκες σάν ἦσουν πάνω στ' Ἄτι
Μά πέθανες ἐξόριστος σέ ξενητειᾶς κρεββάτι
Κι' ἀντί τοῦ μάννα σοῦδωσαν φαρμάκι καί χολή
Κι' ἐνῷ σοῦ κράζαν ὡσαννά κι' ὅλοι σοῦ στρώναν βάγια
Προδότην σ' εἶπαν ὕστερα σάν τόν Θανάση Βάγια
Ἐσέ πού σ' εἶχε καύχημα καί χάρμα μιά Φυλή.

Κλαίω πού δέν Σέ κάμανε στόν πόλεμο κομμάτια
Γλαυκές σάν χύναν ἀστραπαῖς τά γαλανά Σου μάτια
Κι' ἀνοίγαν δρόμους φωτεινούς μέ λαμπερό σπαθί
Καί τόσαις δάφναις φύτρωναν εἰς τό δικό Σου διάβα
Κι' ἔσπαζες τόσα σίδερα σέ κάθε χώρα σκλάβα
Κι' ἔβλεπαν τήν χλαμίδα Σου στό Γένος ν' ἁπλωθῇ.

Ναί κλαίω ποὔζησες πολύ καί τόσοι Σέ πικράναν
Καί ταῖς χλωραῖς ταῖς δάφναις Σου σέ μιά στιγμή μαράναν
Καί γιά τούς Φράγκους Σ' ἔδιωξαν στή μαύρη ξενητειά
Καί Σ' ἀρνηθῆκαν τήν στερνή πού τούς ζητοῦσες χάρι
Γι' νά Σ' ἀφήσουν στόν Στρατό τό βόλι νά Σέ πάρῃ
Καί δίπλα στούς λεβέντες Σου νά κλείσῃς τήν ματιά.

Ἐθνικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Β. Οἰκογενείας τῆς Ἑλλάδος

Βασιλεὺς Γεώργιος Α'. Ἀνελθὼν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Θρόνον ἔφερε καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Ἐπέτυχε τὴν προσάρτη· τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Νομοῦ Ἄρτης. Ἵδρυσε τὴν Γεωργικὴν Ἑταιρίαν, ἧς διετέλει Πρόεδρος. Ἀνήγειρε τὸ Β.Θέατρον συγχρόνου ἐντελείας ἐν ᾧ ἐμορφώθησαν ἄριστοι ἠθοποιοί. Ἐπέτυχε τὴν αὐτονομίαν τῆς Κρήτης μὲ Ἕλληνα Ἁρμοστὴν καὶ Ἕλληνας Ἀξιωματικοὺς καὶ Πολιτικοὺς ὀργανωτὰς τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν αὐτῆς. Διὰ τῶν συγγενικῶν του δεσμῶν μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων Βασιλικῶν Οἴκων τῆς Εὐρώπης πολλάκις ἐξήγαγε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ δυσχερεστάτων περιστάσεων. Εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας Συμμαχικὸν πόλεμον, ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας, τὴν Ἑλληνικὴν κατοχὴν ἐξασφαλίζων, ἀκοίμητος φρουρὸς αὐτῆς διατελῶν, ὅπου ἔπεσε ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ Λαοῦ Του ὡς ἄλλος Κόδρος καὶ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ΙΑ' ἀείμνηστον καὶ ἀειφίλητον μετ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ Βασιλικὴν Τριάδα ἀποτελῶν.

Βασίλισσα Ὄλγα : Ἀνήγειρε τὸ Νοσοκομεῖον «Εὐαγγελισμὸς» τὸ κάλλιστον ἐν Ἀνατολῇ, τὸ ἐν Πειραιεῖ Ρωσσικὸν Νοσοκομεῖον, τὸ Ἄσυλον τῶν ἀνιάτων, τοὺς λουτρῶνας τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, τὰς φυλακὰς τῶν ἀνηλίκων, τὰς φυλακὰς τῶν Γυναικῶν· τὸ Πτωχοκομεῖον, τὸ Ὀφθαλμιατρεῖον καὶ τὴν Ἐλεήμονα Ἑταιρίαν. Ἵδρυσε τὸν Σύλλογον τῶν Κυριῶν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Ἐργαστήριον τῶν ἀπόρων γυναικῶν. Διετέλει Πρόεδρος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρίας. Ἡγεῖτο πάντοτε τῆς φιλανθρωπικῆς κινήσεως. Ἐνίσχυσε τὸ Θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν Κλῆρον, τὴν οἰκογενειακὴν ἀγάπην καὶ ἑνότητα. Ὑπῆρξεν ὁ προστάτης ἄγγελος τῶν πτωχῶν, τῶν δυστυχῶν καὶ ἀποκλήρων τῆς Τύχης. Τῇ θερμοτάτῃ παρακλήσει της, παρεμβὰς ἐντόνως ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας Νικόλαος Β' ἀνέκοψε τὴν προέλασιν τῆς Τουρκικῆς Στρατιᾶς πρὸ τῆς Λαμίας καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀνακωχὴν τοῦ πολέμου τοῦ 1897.

Κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους, καθ' οὓς ἐπεστρατεύετο ἅπασα ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια, συνεκρότει ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν διεύθυνσίν Της συνεργεῖα νοσοκόμων ἐξ Ἑλληνίδων τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀρχοντοσύνης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἅτινα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἑλληνίδων Πριγκηπισσῶν ἐπέμποντο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, τὰ Χειρουργεῖα καὶ τὰ Νοσοκομεῖα καὶ παρεῖχον τὴν φιλόστοργον αὐτῶν περιποίησιν

καὶ μέριμναν εἰς τοὺς τραυματίας καὶ ἀσθενεῖς, ὡς πραγματικαὶ καὶ πονοῦσαι Ἑλληνίδες ἀδελφαὶ ἀποσπάσασαι διαρκῆ καὶ ἀμείωτον τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Ἄτοφος κάτάκειται ἐν τῇ κρυπτῇ τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ Ρωσσικοῦ Ναοῦ, παρὰ τὸν Βασιλέα Υἱὸν καὶ τὴν Βασίλισσαν Νύμφην.

Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ΙΒ΄ : Ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν διωγμῶν τῶν Βουλγάρων. Ἐγένετο Πρόεδρος τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἐπιτροπῆς συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων κατὰ τὸ 1896. Συνέστησε τὴν σκοπευτικὴν ἑταιρίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας αὐτῆς. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ κύριος συντελεστὴς τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Μεγάλου Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, μέγα ἐθνικὸν μνημεῖον ἀποτελοῦντος. Ὡς Γενικὸς Διοικητὴς ἀναδιωργάνωσε τὸν Στρατὸν καὶ ἵδρυσε τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου Στρατιωτικῆς Ἐπιστήμης καὶ Τέχνης, ἐμφυσήσας εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιθέσεως, κατεχομένους ὑπὸ τοῦ τῆς ἀμύνης, καὶ ἐμπνεύσας εἰς αὐτοὺς τὸ Δόγμα «Αἰὲν ἀριστεύειν», καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως «τῆς ὀκνηρίας τῆς σκέψεως». Ὑπεστήριξε τὰς διαφόρους πανηγύρεις καὶ ἐκθέσεις γεωργικῶν προϊόντων καὶ ζώων. Κατὰ τὸ 1912 ἡγήθη τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καταλαβὼν τὴν Ἱστορικὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ Θρυλλικὰ Ἰωάννινα. Ὑπῆρξε κύριος καὶ μοναδικὸς δημιουργὸς καὶ συντελεστὴς τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου τοῦ 1913, παρὰ τὴν ἐπίμονον ἀντίδρασιν τοῦ Βενιζέλου, μεταθέσας τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα ἀπὸ τοῦ Θεσσαλικοῦ Τυρνάβου εἰς τὸν Θρακικὸν Νέστον ποταμὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ μέχρις Ἀλβανίας ἐν Ἠπείρῳ, καταστήσας τὴν Ἑλλάδα «Σεβαστὴν εἰς τοὺς φίλους της καὶ φοβερὰν εἰς τοὺς ἐχθρούς της». Ἵδρυσε τὸ Σῶμα τῶν Ἑλλήνων Προσκόπων οὗτινος ἦτο ὁ Ἀρχηγός.

Δὶς παρῃτήθη τοῦ Θρόνου Του πρὸς χάριν τοῦ Λαοῦ Του, μὴ δεχθεὶς νὰ παραμείνῃ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῆς χύσεως καὶ μιᾶς ρανίδος αἵματος ἑλληνικοῦ. Στρατιώτης καὶ Ἕλλην γεννηθείς, βιώσας καὶ τελευτήσας. Ἄταφος κατάκειται ἐν τῇ κρύπτῃ, τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ Ρωσσικοῦ Ναοῦ, μεταξὺ Βασιλίσσης Μητρὸς καὶ Βασιλίσσης Συζύγου.

Βασίλισσα Σοφία. Ἵδρυσε τὸ λαϊκὸν συσσίτιον, τὸ Νοσοκομεῖον τῶν παίδων, τὸ Πατριωτικὸν Ἵδρυμα, ὅπου συνήθροισε

μέγαν ἀριθμὸν Δεσποινῶν καὶ Δεσποινίδων τῆς 'Αθηναϊκῆς κοινωνίας καὶ ἔταξεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Της εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πάσχοντος Λαοῦ ἰδίως τῶν μητέρων, τῶν ἀνέργων, τῶν ἀσθενῶν καὶ τῶν ἀπόρων γυναικῶν. Ἵδρυσε τὸ Λαϊκὸν συσσίτιον ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ πενόμενοι εὑρίσκουσι τροφὴν ἐπαρκῆ καὶ ὑγιεινὴν ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος. Ἵδρυσε τὴν φιλοδασικὴν Ἕνωσιν ἐνεργήσασα τὴν δενδροφύτευσιν τῶν λεωφόρων τῶν 'Αθηνῶν καὶ τὴν ἀναδάσωσιν τῶν 'Αθηναϊκῶν λόφων. Ἵδρυσε τὸ Νοσοκομεῖον τῶν ζώων. Συνέστησε, βοηθουμένη ὑπὸ τοῦ Βικέλα, τὸν Σύλλογον τῶν ὠφελίμων βιβλίων, ὅστις διέσπειρεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἅπασαν καὶ τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ βιβλία εὐθηνότατα περιέχοντα πλουσίαν καὶ ἠθικὴν ὕλην, μὲ διηγήματα ἐθνικά, παραδόσεις ἁγνάς, ἀναπλαστικὰς τῶν ψυχῶν καὶ παιδαγωγικώτατα παραμείναντα ἐσαεὶ ἐν ἑκάστῃ Ἑλληνικῇ Οἰκογενείᾳ, ὡς ἀνάμνησις πατριωτικὴ γλυκεῖα καὶ ὡς στέφανος δόξης ἀμάραντος καὶ ἄλληστος μνήμη τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης. Τῇ θερμῇ παρακλήσει Της, κατόπιν εἰδοποιήσεως τοῦ Βενιζέλου, ὁ ἀδελφός Της Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ρουμανίας Κάρολον Α', ὅπως,θέτων τὴν σπάθην του ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τρέψῃ ταύτην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτω ἡ Α. Μακεδονία ἡνώθη μετὰ τῆς Μητρός. Ἄταφος κατάκειται ἐν τῇ κρύπτῃ τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ Ρωσσικοῦ Ναοῦ παρὰ τὸν Βασιλέα Σύζυγον καὶ τὴν Βασίλισσαν Πενθεράν.

Πρίγκηψ Γεώργιος. 'Αξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ οὐδέποτε ἀπαμακρυνθεὶς τοῦ Στόλου. Διορισθεὶς Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Αὐτονόμου Κρήτης, ἀποκατέστησε τὴν τάξιν ἐν αὐτῇ, ἥτις ἀλματικῶς ἀναλαμβάνουσα καὶ προοδεύουσα εἰσῆλθεν εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀφωσιωθέντων εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῆς πλουτοφόρου Κρητικῆς γῆς. Προελείανε, διὰ τῶν ἐτησίων ἀποδημιῶν του ἀνὰ τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ Κυβερνήσεις καὶ διὰ τῶν διαρκῶν ἐνεργειῶν του πλησίον τῶν ἰσχυρῶν του Συγγενῶν, τὴν ἕνωσιν τῆς Θυγατρὸς μετὰ τῆς μητρὸς Πατρίδος. Ἐν Παρισίοις ἐγκατασταθεὶς προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα, ἀκαμάτως ἀντιδρῶν κατὰ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ Βενιζέλου κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐξόριστος παραμένει ἐν Παρισίοις.

Πρίγκηψ Νικόλαος.'Αξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ οὐδέποτε ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Στρατῶνος. Ἀληθὴς καλλιτέχνης τυγχάνων ὑπεστήριξε τὴν καλλιτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον ἀναβιβάσας αὐτὸ εἰς

σύγχρονον πρωτεύουσαν περιωπήν. Ἵδρυσε τὴν Πινακοθήκην εἰς ἣν ἐδωρήθησαν καλλιτεχνήματα Ἑλληνικὰ καὶ ξένα ἐξεχόντων καλλιτεχνῶν. Ἐγένετο ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ὁ πρωτεργάτης, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Βενιζέλου, τῆς Ἑλληνοσερβικῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων συμμαχίας τοῦ 1913. Ὡς στρατιωτικὸς Διοικητὴς Θεσσαλονίκης διὰ τῆς σωτείρας ἑτοιμότητος, ὀξυνοίας καὶ πολιτικῆς διορατικότητός του, δηλώσας κατὰ τὰς κρισιμωτάτας στιγμὰς τῆς δολοφονίας τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄. ὅτι ὁ δολοφόνος ἦτο Ἕλλην ἐπρόλαβε δι' αὐτῆς τὴν ἐπικειμένην ἀγρίαν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπίθεσιν, ἀποσοβήσας οὕτω πᾶσαν ξενικὴν ἐπέμβασιν πρὸς ἀποκατάστασιν, δῆθεν, τῆς τάξεως μεθ' ὅλην τῶν εὐνοήτων διὰ τὴν Ἑλλάδα δυσαρέστων συνεπειῶν αὐτῆς.Προσέφερε μεγίστας Ἐθνικὰς ὑπηρεσίας,διαχειριζόμενος καὶ διεκπεραιῶν, μετὰ διπλωματικῆς εὐστροφίας, ποικίλλα ἀκανθώδη ζητήματα πληθυσμῶν, ξένων, ἑτεροδόξων καὶ ἀλλογλώσσων. Διὰ τῆς συμπράξεως τῆς ὑπ' αὐτὸν Στρατιωτικῆς Διοικήσεως μετὰ τῆς ΙΙ Μεραρχίας, συνετελέσθη ἡ σύλληψις τῆς Βουλγαρικῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ φρουρᾶς κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἱστορικῆς 17 Ἰουνίου 1913. Ἐξόριστος παραμένει ἐν Παρισίοις.

Πριγκήπισσα Μαρία : Ἵδρυσε τὸν σταθμὸν τῶν Πρώτων Βοηθειῶν ἐν τῷ ὁποίῳ παρέχονται αἱ πρῶται βοήθειαι εἰς τοὺς ἔχοντας ἄμεσον ἀνάγκην ἰατρικῆς συνδρομῆς καὶ περιθάλψεως. Ἐβοήθει σημαντικῶς τὴν Βασίλισσαν Ὄλγαν καὶ τὴν Πριγκήπισσαν Σοφίαν εἰς τὰς φιλολαϊκάς των ἐνεργείας. Ἐξόριστος παραμένει ἐν Ρώμῃ.

Πρίγκηψ Ἀνδρέας : Ἀξιωματικὸς τοῦ Ἱππικοῦ οὐδέποτε ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Στρατῶνος καὶ τῶν Πολυγώνων ἐκπαιδεύσεως. Ὡς Διοικητὴς τῆς XII Μεραρχίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ αὐτοβούλως συνδραμὼν τὴν V Μεραρχίαν ἐξήγαγε ταύτην ἐκ δυσχεροῦς θέσεως κατὰ τὴν μάχην τῆς 8 Ἰουλίου παρὰ τὸ Κιζὶλ-Τεπέ. Ὡς Διοικητὴς τοῦ Β΄ Σώματος κατὰ τὴν προέλασιν τῆς Στρατιᾶς κατὰ τῆς Ἀγκύρας αὐτοβούλως διαθέσας τὴν XIII Μεραρχίαν καὶ μέρος τῆς V εἰς βοήθειαν τῆς σφόδρα πιεζομένης ἐν Ταμπούρογλου τὴν 12 Αὐγούστου I Μεραρχίας συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ πολεμίου. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Καλλὲ - Γκρόττο ἔγραψε τὴν λαμπροτέραν σελίδα τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ δράσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς. Ἐκτελῶν τὸν ἑλιγμὸν πρὸς ὑπερκέρασιν τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ πολεμίου καταστάντα ἐπικίνδυνον, ὑπέδειξε καὶ προητοίμασε τὴν ἀγωγὴν τοῦ Β΄ Σώματος εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Γ΄ Σώματος, ἥτις ἐὰν διετάσσετο ἐγ-

καίρως ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς, ἡ πρὸς Ἄγκυραν προέλασις θὰ ἐτερματίζετο ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων. Διαταχθεῖσα δὲ βραδύτερον ἀνέβαλε τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἐπὶ ἓν ἔτος, καθ' ὃ ἐὰν ὑπῆρχεν σώφρων ἀντίληψις τῶν δεόντων γενέσθαι καὶ εἰσηκούοντο ὑπὸ τῆς Στρατιᾶς αἱ ὑποδείξεις του καὶ παρέμενε Διοικητὴς τοῦ Β' Σώματος αὕτη θὰ ἐπρολαμβάνετο. Ἐξόριστος παραμένει ἐν Παρισίοις.

Οἱ Πρίγκηπες Διάδοχος Γεώργιος, Χριστόφορος καὶ Παῦλος καθ' ὅλας τὰς ἐπιστρατεύσεις ἐπιστρατευθέντες μετέσχον τῶν πολέμων. Ἐξόριστοι ὁ μὲν ἐν Λονδίνῳ, οἱ δὲ ἐν Ρώμῃ καὶ Φλωρεντίᾳ παραμένουσι.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια τῆς Ἑλλάδος πρότυπον ἠθικῆς,ἀγαθότητος, εὐγενείας καὶ φιλαλληλίας ὑπῆρξεν, ὡς ἀληθὴς Ἑλληνικὴ Οἰκογένεια, θερμὸς λάτρης καὶ φανατικὸς ὑπερασπιστὴς τῶν Ἐθνικῶν Ἰδανικῶν, τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως καὶ τῆς Πατρίου Γλώσσης. Ἔδιδεν ἑκάστοτε ἀπὸ τῶν Ἀνακτόρων τὸ σύνθημα τῆς ἐνάρξεως τῶν Ἐθνικῶν καὶ Θρησκευτικῶν ἑορτῶν,αἵτινες ἀπετέλουν κοινωνικὸν σύνολον ἄκρως εὐγενές, εὐλαβές,ἑλληνικόν,ἰδιότυπον καὶ συμπαθές. Ἐμόρφωσε τὸ Ἀθηναϊκὸν ἐκεῖνο πλαίσιον,ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεδείχθη ἀξιοθαύμαστος πολιτισμὸς ὁ διαμορφώσας αὐστηρὰν τάξιν τῆς ὁποίας τὰ ψυχικὰ χαρίσματα, ἡ παράστασις, ἡ ἑλληνοπρέπεια, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἀρχοντοσύνη κατέστησαν ὑποδειγματικαὶ καὶ ἀλησμόνητοι, καὶ τῶν ὁποίων ἡ νοσταλγία καὶ ἡ πρὸς τὰς ὁποίας ἐπιστροφὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας ὁσημέραι μεγεθύνεται καὶ γιγαντοῦται, ἕνεκα τῆς συγχρόνου ἀτομικῆς ἀναγωγίας, τῆς γενικῆς κακοδαιμονίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος-τὰς ἐγκαταστάσας ὑπὸ τῆς Βενιζελικῆς Δημοκρατίας καὶ Διοικήσεως.

Συνθήκη Λωζάννης

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Στρατιωτικῆς ἀνακωχῆς τῶν Μουδανιῶν, συνῆλθε Συμμαχικὴ Συνδιάσκεψις ἐν Λωζάννῃ πρὸς συνομολόγησιν καὶ ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης εἰρήνης, ἥτις ἐποιήσατο ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν της, τὴν 20 Νβρίου 1922, τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπευθείσης ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου καὶ τοῦ Κακλαμάνου.

Κατὰ τὴν συζήτησιν, ἡ Τουρκικὴ Ἀντιπροσωπεία διετύπωσεν οὐ μόνον ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν Συμμάχων Δυνάμεων, εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀπαραδέκτους ἀξιώσεις, ὥστε, κατὰ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1923,ἡ Συνδιάσκεψις

ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἃς ἐπανέλαβε μετά τινας ἑβδομάδας.

Τὴν 26 Μαΐου 1923, ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἑλλάδος προσέφερεν εἰς τὸν Τοῦρκον ἀντιπρόσωπον Ἰσμὲτ Πασσᾶν τὴν Ὀρεστιάδα προάστιον τῆς Ἀνδριανουπόλεως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τῆς Τουρκίας ζητηθεισῶν ἐπανορθώσεων, μὴ γενομένην δεκτήν.

Κατόπιν τῆς ἀρνήσεως ταύτης ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Ἀντιπροσωπείας, ὁ Βενιζέλος ἠπείλησεν εἰσβολὴν εἰς τὴν Α. Θράκην. Ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ ταύτῃ ὁ Πουανκαρὲ ἐπρότεινε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν ναυτικὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐν περιπτώσει πραγματοποιήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ Τουρκία ὑπεχώρησε ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ὡς ἐδήλωσε.

Γαλλικὴ προσωπικότης πρὸς τὴν ὁποίαν διετυπώθη τὸ παράπονον, ὅτι ἡ Γαλλία ἐφάνη ἀχάριστος πρὸς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἀνωτέρω προτάσεως τοῦ Πουανκαρὲ ἀπήντησεν: «Ἡ Γαλλία ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις ἔναντι τοῦ Βενιζέλου χάριν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βενιζέλος ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρόν μας, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν συνδρομήν μας πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου, τούτου γενομένου, ἡ πρὸς αὐτὸν ὑποχρέωσίς μας ἐξωφλήθη».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Λωζάννης ὁ Βενιζέλος προέβη εἰς ἐνέργειαν ὀλεθρίαν διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ προτείνας, «τὸ σχέδιον ὅπερ συνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1914, προελθὼν εἰς ὁριστικὴν συμφωνίαν μετὰ τοῦ Πρέσβεως τῆς Τουρκίας ἐν Ἀθήναις Γαλὴπ - Κεμαλῆ Βέη, τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, ἐκριζωθέντων καὶ ἐκπατρισθέντων οὕτω ἐκ τῶν ἑστιῶν των ἐν αἷς ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐβίουν καὶ ἤκμαζον τὴν Ἑλληνικὴν ἰδέαν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς διαδιδόντων καὶ καλλιεργούντων, ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου Ἑλλήνων Πατριωτῶν».

Ἡ Συνθήκη τῆς εἰρήνης ὑπεγράφη ἐν Λωζάνῃ τὴν 24 Ἰουλίου 1923, «δι' ἧς ἡ Ἑλλὰς κατεδικάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ὀρεστιάδα καὶ ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν», ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξῃρέθησαν οἱ πληθυσμοὶ Κωνσταντινουπόλεως, Δυτικῆς Θράκης καὶ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Τενέδου». Ἐπεκυρώθη ἡ παραχώρησις τῆς Δωδεκανήσου καὶ τοῦ Καστελλορίζου εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τῆς Κύπρου εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ καθωρίσθη ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ Αἰγαίου οὐδετέρα ζώνη 30 χιλιομέτρων, ἐν

ἢ ἀπηγορεύθησαν αἱ ὀχυρώσεις καὶ αἱ ἀποθῆκαι ὑλικοῦ πολέμου καὶ ἡ διατήρησις δυνάμεων, πλὴν τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Ἀστυνομίας, διὰ μὲν τὴν Τουρκίαν πλειόνων τῶν πέντε χιλιάδων, διὰ δὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα πλειόνων τῶν δύο καὶ ἡμίσεων χιλιάδων.

Κρίνων ὁ Γαλλικὸς «Χρόνος» τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν ἐν ἄρθρῳ του τῆς 5 Φεβρουαρίου 1925 ἔγραφε τὰ ἑξῆς : «Ἐκ τοῦ ἀποτροπαίου καὶ ὀλεθρίου αὐτοῦ σχεδίου δέον νὰ ἀναμένωνται μύρια ὅσα κακά. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν εἶναι ἀντίθετος πρὸς πᾶν αἴσθημα καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν καὶ ἡ ἐφαρμογή του ἐστοίχισε περισσοτέραν δυστυχίαν καὶ περισσοτέρους θανάτους εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ ἕνα μακρὸν καὶ σκληρὸν πόλεμον».

Κατὰ παγκόσμιον δὲ ὁμολογίαν, ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης καὶ τῶν Βερσαλλιῶν ὑπῆρξαν ἡ νεκρανάστασις τῆς ἱερᾶς τοῦ 1815 Συμμαχίας τῆς Βιέννης.

Ἐνσκήψασαι Νόσοι

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐθνικῆς Τραγῳδίας ἐνέσκηψαν ἐν Ἑλλάδι αἱ ἑξῆς νόσοι.

Παραπλευρίτης. Νόσος ἐνσκήπτουσα εἰς ἑκάστην ἐμφάνισιν Δικτάτορος καὶ πρὸς καιρὸν ἐπικρατοῦντος, πρὸς ὃν πέμπονται παρὰ πολλῶν αὐτὸν θαυμαζόντων καὶ τὸν τόπον, εὐνοήτως, πονούντων ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς Ἑλλάδος, τηλεγραφήματα τρισεπείγοντα, ἀπολύτου προτεραιότητος, δι' ὧν δηλοῦσιν, ὅτι τίθενται παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ. Ἐξ οὗ καὶ ἡ νόσος ἔλαβε τὸ κλινικόν της ὄνομα Παραπλευρίτης.

Ἡ νόσος αὕτη ἀκμάζει μετὰ τῆς ἰσχύος τοῦ Δικτάτορος, αὐτοῦ πεσόντος καὶ αὕτη ὑφίεται, ἐπαναφαινομένη ζωηρὰ καὶ ἀκμαία ἅμα τῇ ἐμφανίσει καὶ ἐπικρατήσει νέου Δικτάτορος. Διότι ἔχει τὸ ἰδιάζον καὶ χαρακτηριστικὸν κλινικὸν γνώρισμα, ὅτι ὁ ὑπ' αὐτῆς προσβληθεὶς δὲν ἀποκτᾷ ἀνοσίαν, ὡς παρατηρεῖται εἰς τὰς λοιμώδεις νόσους, ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον, ἀποκτᾷ μεγίστην εὐνοσίαν προσβαλλόμενος πάραυτα, ἅμα ὡς παρουσιασθῇ ἰσχυρὸς ἐπικρατήσας.

Τὸ πρῶτον κρούσμα τῆς νόσου ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Ἀντιστράτηγος Πολυμενάκος, ὅστις ἀφιχθεὶς ἐκ Μ. Ἀσίας εἰς Ρεδαιστὸν ἄγων τὰ λείψανα τῆς Μικρασιατικῆς Στρατιᾶς κωφεύσας εἰς τὰς προσκλήσεις τῶν Ἡγετῶν τῆς Θρᾳκικῆς Στρατιᾶς καὶ τὰς ὑποδείξεις τῶν Ἐπιτελῶν του, ὅπως ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς χαλκευο-

μένης 'Επαναστάσεως καὶ παραμείνας ὁλοσχερῶς ἀδρανής, ἅμα τῇ κατισχύσει ταύτης ἐτηλεγράφησε τρισεπειγόντως πρὸς τὸν Συνταγματ. Πλαστήραν, ἐγκαρδίως συγχαίρων καὶ δηλῶν ὅτι: «τίθεται παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς 'Εθνικῆς 'Επαναστάσεως».

Κριτικίτις. Νόσος προσβάλλουσα πάντοτε καὶ ἐπικινδύνως τοὺς μέν,ἀπὸ τοῦ Γραφείου τῶν ἐν Εὐρώπῃ 'Ελληνικῶν Πρεσβειῶν καὶ τῶν αἰθουσῶν τῶν πολυτελῶν ξενοδοχείων, ἐν οἷς διαμένουσιν ἐν θαλπωρῇ καὶ ἀνέσει, πλουσίως ἐστιωμένους καὶ ἐν πέντε σισύραις ἐγκεκορδυλωμένους, μακρὰν παντός κινδύνου καὶ πάσης εὐθύνης. Τοὺς δέ, ἀπὸ τῶν Γραφείων τῶν 'Εμπέδων 'Επιτελείων τῶν 'Υπερμετόπισθεν. Τῶν Γραφείων τῆς μετόπισθεν 'Υπηρεσίας. Καὶ τῶν Θεωρείων καὶ τοῦ 'Υπερώου τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου. Τοὺς οὐδέποτε ἀπὸ τῆς κατατάξεώς των ἐν τῷ Στρατεύματι μέχρι τῆς ἐξόδου των ἐξ αὐτοῦ, ὀσφρανθέντας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὴν ὀσμὴν τῆς πολεμικῆς πυρίτιδος, καὶ μὴ ἀκούσαντας τὸν συριγμὸν τῆς βολίδος, τὸν κροταλισμὸν τοῦ πολυβόλου, τὸν μυαλισμὸν τῆς ὀβίδος, τὸν κρωγμὸν τοῦ θραύσματος καὶ τὸν ὀρυμαγδὸν τῆς ὁμοβροντίας, σχολιάζοντας τὴν δρᾶσιν καὶ τὰς περιπετείας τῶν εἰς τὰ μετέμπροσθεν καὶ ὑπερμετέμπροσθεν ἀγωνιζομένων καὶ γενναίως ὑπὲρ Πατρίδος καὶ 'Εθνικῶν 'Ιδανικῶν τὰ στήθη των προτασσόντων, ἀψηφοῦντας τὰς συνθήκας, τὸ περιβάλλον, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὸν σημαντικόν, ἀπρόβλεπτον καὶ αὐτόκλητον ἐπισκέπτην τὴν Τύχην, ἧς τὴν ἐπίδρασιν εὐφραδῶς ἐκφράζει τὸ ἀπόφθεγμα«δός μοι σταγόνα τύχης καὶ δωρῶ σοι πίθον φρονήσεως» κρίνοντας καὶ κατακρίνοντας διὰ τῆς γραφίδος τὰ ὅσα οἱ πολεμισταὶ ἔγραψαν διὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ ὅπλου.«"Εστιν ὅτε δὲ καὶ καταδικάζοντας ἀθώους πρὸς κάλυψιν ἰδίων εὐθυνῶν».

Πρῶτον κροῦσμα τῆς νόσου ταύτης ὑπῆρξεν, ἐκ μὲν τῶν πρώτων ὁ 'Αντιστράτηγος Κοντογιάννης Π. 'Εκ δὲ τῶν δευτέρων ὁ 'Υποστράτηγος Καλογερᾶς Ι.ὁ αὐστηρὸς καὶ ἄκαμπτος 'Επαναστατικὸς'Επίτροπος ἐν τῇ δίκῃ τοῦ 'Αντιστρατήγου Πρίγκηπος 'Ανδρέου.

«Πλὴν εὔκολον τὸ λαλεῖν καὶ δύσκολον τὸ λέγειν. Εὔκολον τὸ γράφειν καὶ δύσκολον τὸ συγγράφειν. Εὔκολον τὸ κατακρίνειν καὶ δύσκολον τὸ κρίνειν. Καὶ τὸ πάντων δυσκολώτερον σιγᾶν ἢ κρείττονα σιγῆς λέγειν καὶ γράφειν».

Ξενοδουλῖτις. Νόσος προσβάλλουσα τοὺς δουλεύοντας εἰς τὴν φάλαγγα τοῦ ἀποκαλέσαντος «Τὰ 'Εθνικὰ 'Ιδανικὰ προγονοπληξίαν καὶ τοὺς ταῦτα λατρεύοντας εὐρωτιῶντας προγονοπλήκτους.Τὰ 'Ελληνικὰ Οἰκογενειακὰ καὶ Θρησκευτικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν 'Ελληνικὴν Γλῶσσαν ἀνασταλτικὴν τῆς προόδου

τροχοπέδην». Οἵτινες τὸν Ἀρχηγὸν περισαίνοντες καὶ λείχοντες ἐπαινοῦσι καὶ ἐξαίρουσι πᾶν τὸ ξενικὸν καὶ ψεύγουσι καὶ περιφρονοῦσι πᾶν τὸ Ἑλληνικόν. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κρουσμάτων καθίσταται λίαν δύσκολος, ἂν οὐχὶ ἀδύνατος, ὁ καθορισμὸς τοῦ πρώτου νοσήσαντος μετὰ τὸν Ἀρχηγὸν τὸν ἐμφύτως νοσοῦντα·

Διὰ τοὺς ξενοδούλους καὶ ξενολάτρας ὁ ὑψιπετὴς Πίνδαρος εἴρηκε: «Γένος ἐν ἀνθρώποις ματαιότατον. Ἐπαισχύνει τὰ Πάτρια, παπταίνει τὰ πόρω».

Δρᾶσις τῆς Ἐπαναστάσεως

Ἡ Ἐπανάστασις οὕτω κατὰ τὴν ἰδίαν της ὁμολογίαν ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τοὺς ἀπαισίους προδότας τοὺς παραδόντας τὴν Μ. Ἀσίαν,τὴν Θρᾴκην καὶ τὰ μέσα ἀμύνης αὐτῶν εἰς τὸν πατροπαράδοτον καὶ φυλετικὸν τοῦ Γένους ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, κρύφα μετ᾽ αὐτοῦ συνεννοηθέντας καὶ ἐξαγορασθέντες, τοὺς ἰδιοτελῶς τὸ δημόσιον χρῆμα διασπαθήσαντας, καὶ διὰ τοῦ συνενόχου των Ἀρχιστρατήγου τὴν ἐπιθυμητὴν καταστροφὴν ἐπιτυχόντες ὑπὸ φθόνου, μίσους καὶ ζηλοτυπίας κινηθέντας, κατὰ τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Γίγαντος Κρητὸς Πολιτικοῦ τοῦ ὁδηγήσαντος τὴν Φυλὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῆς ἰδανικῶν. Ὡς διετυμπάνιζεν ὁ Βενιζελικὸς Τύπος.

Οἱ δὲ κύριοι ἐργάται αὐτῆς, μετὰ τοῦτο, ἐν ἀναπαύσει συνειδήσεως, γαλήνῃ ψυχῆς καὶ εὐρυθμίᾳ καρδίας, διακηρύξαντες καὶ ὑποσχεθέντες ἐνάρετον, φιλοδικαίαν, ἀμερόληπτον καὶ ἀνεπηρέαστον Διοίκησιν, αὐστηρὰν καὶ παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῶν δειλῶν καὶ τῶν φυγάδων Ἀξιωματικῶν καὶ Ὁπλιτῶν καὶ παντὸς ἄλλου ἐγκληματίου. Ἄγρυπνον περιφρούρησιν καὶ ὑποδειγματικὴν φειδωλίαν τοῦ δημοσίου χρήματος. Ἀπαραβίαστον καὶ διαρκῆ ἀσφάλειαν τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας. Αὔξοντα καὶ διαρκῆ σεβασμὸν τῆς θελήσεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Λαοῦ. Ἀναστήλωσιν τοῦ γοήτρου, τῆς ἐπιβολῆς καὶ ἴασιν τῶν πολυπαθῶν καὶ βαρέως ἀσθενῶν Δικαιοσύνης, Διοικήσεως, Παιδείας, Γλώσσης καὶ Ἐκκλησίας. Πραγματικὴν ἐγκατάστασιν Ἐλευθερίας, Ἰσότητος καὶ Ἀδελφότητος. Ὡς διεκήρυσσεν ὁ Ἐπαναστατικὸς θίασος.

Καὶ τελικῶς σφυρηλατήσαντες ἀξιοθαυμάστως τὸ εὔδαιμον Ἐνεστὼς καὶ προετοιμάσαντες τὸ ὄλβιον Μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐβεβαίου ὁ δύσοσμος ἑσμὸς τῶν ἰδιοτελῶν κολάκων

ἐνήργησαν ἀνεπηρεάστους καὶ ἐλευθέρας ἐκλογὰς ἀνταξίας Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις καταρτισθεῖσα εἰς Σῶμα ἀνεκήρυξεν ἐν πληθούσῃ αὐτῆς συνεδρίᾳ ἀξίους τῆς Πατρίδος τοὺς Ἀρχηγοὺς τῆς Ἐπαναστάσεως Συνταγματάρχας Γονατᾶν καὶ Πλαστήραν, προήγαγεν εἰς Ἀντιστρατήγους καὶ ἐτίμησε διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτῆρος, οἵτινες παραδόσαντες φαινομενικῶς τὴν ἀρχήν, ἀπὸ τῆς σκηνῆς εἰς τὰ παρασκήνια τῆς Διοικήσεως ἀποσυρθέντες, ἐπεσκόπουν ἐκεῖθεν ἀγρύπνως τὰ πραττόμενα.

Ἀληθῶς. Οὐδέποτε τὸ Δίκαιον ἐσφαγιάσθη ὠμότερον. Οὐδέποτε ἡ Ἀλήθεια ἐστραγγαλίσθη αὐθαδέστερον. Οὐδέποτε ἡ Πραγματικότης ὑβρίσθη ἀναισχυντότερον. Οὐδέποτε ὁ Ἀνθρωπισμὸς ἐμιάνθη δυσσοσμώτερον. Οὐδέποτε ἡ φιλανθρωπία ἐδιώχθη βαρβαρώτερον. Οὐδέποτε ἡ ἐνοχὴ ἐκαλύφθη παρανομώτερον, κομματικώτερον, ἰδιοτελέστερον, ἰταμώτερον καὶ ἀναδρότερον.

Ἐπίλογος

Ἡ Ἑλλὰς ἡ πολυσέβαστος καὶ πολυφίλητος Μήτηρ καὶ ἔνδοξος Πατρὶς τὴν ὁποίαν δὲν ἔκαμψαν πλεῖσται ἐπιδρομαί, δηώσεις, ἀναστατώσεις, ἐξανδραποδισμοὶ καὶ κατασκάψεις, ἀγρίων, αἱμοχαρῶν καὶ ἀπανδρώπων ὀρδῶν. Καὶ μακραίονες, βάρβαροι καὶ σκληραὶ δουλεῖαι καὶ ἀπηνεῖς διωγμοὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ θανατώσωσι καὶ νὰ θάψωσι, ἀγωνισθεῖσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἕλληνος Βασιλέως της Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ′ καὶ τὴν ὁδηγίαν τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν της, τῶν Ἑλλήνων Ναυαρχῶν της καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν της, διεξήγαγε κατὰ ξηράν τε καὶ θάλασσαν κατὰ φυλετικῶν της ἐχθρῶν ἡρωϊκὴν καὶ νικηφόρον πάλιν καθ' ἥν, ἡ Νίκη τὰ πτερά της ἀποθέσασα καὶ ἄπτερος καταστᾶσα συνεπορεύετο, συνέπλεε, συνευωχεῖτο καὶ συνέζει μετὰ τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν ἀδελφωμένη, εὔχαρις καὶ ἐνθουσιώδης αὐτῶν προπορευομένη ἐν Σαρανταπόρῳ, Γιαννιτσᾷ, Μπιζανίῳ, Ἕλλῃ, Λήμνῳ, Κιλκίς, Τσουμαγιᾷ καὶ ἄλλοις ἱστορικοῖς τόποις τῆς Ἑλληνικῆς ἀνδρείας, αὐτοθυσίας καὶ ἀρετῆς.

Ἡ Ἑλλὰς μὴ ἀγομένη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Βασιλέως της Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ, τῶν Ἑλλήνων Στρατηγῶν της, τῶν Ἑλλήνων Ναυάρχων της καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀξιωματικῶν της, ἐδυστύχησεν ὑποστᾶσα ἧτταν δεινὴν μὴ ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἀντιπάλου της καὶ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα

τῶν Στρατηγῶν του, ὅστις ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ἔστρεφε πανικόβλητος διαρκῶς τὰ νῶτα ποδηνέμως πρὸ τῶν στρατιωτῶν της φεύγων. Ἀλλ' εἰς τὴν ὀλεθρίαν διαίρεσιν τῶν τέκνων της καὶ εἰς τὸ φιλόπρωτον καὶ φίλερι αὐτῶν, τῶν κυρίων ἀποκλειστικῶς καὶ μοναδικῶς αἰτιῶν καὶ ἀφορμῶν τῶν ἑκάστοτε δεινῶν καὶ δυστυχιῶν, τῆς ἀκαταβλήτου καὶ ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Φυλῆς κατὰ τὴν μακραίωνα, πολύπλαγκτον καὶ ἐκπολιτιστικὴν αὐτῆς σταδιοδρομίαν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία αὐθεντικῶς ἀποφαίνεται καὶ σαφῶς μαρτυρεῖ ὅτι. Ὁσάκις οἱ Ἕλληνες ἡνώθησαν ἀπετέλεσαν βράχον ἀρραγῆ, ἐφ' οὗ παταγωδῶς ἐθραύσθησαν τὰ κύματα πάσης ἔξωθεν ἐπιβολῆς καὶ ἐπιθέσεως. Ὁσάκις δὲ ἐδιχάσθησαν ἐγένοντο εὔκολος λεία καὶ εὔπεπτος βορὰ τοῦ τυχόντος ἔξωθεν ἐπιδρομέως. Τοῦθ' ὅπερ ἐπιβεβαιοῦντες, ὁ μὲν Ἡσίοδος εἶπεν:«Διχονίη πενίη ἀεὶ Ἑλλάδα νέμεται».Ὁ δὲ Πλάτων εἴρηκε: «Πρό γε δὲ ἐκείνων ἔτι καὶ νῦν ἀήττητοι ἐσμέν.Ἡμεῖς δὲ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἐνικήσαμεν καὶ ἡττήθημεν».

Οὕτω: Ἑνωθέντες κατὰ τὴν Περσικὴν ἐπιδρομὴν ἔγραψαν τὴν ἐποποιΐαν τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν, σώσαντες τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ. Διχασθέντες μετ' αὐτήν, κατέληξαν εἰς τὸν Ἑλλαδοφθόρον Πελοποννησιακὸν πόλεμον, μεθ' ὅλων τῶν ὀλεθριωτάτων διὰ τὴν Ἑλλάδα συνεπειῶν αὐτοῦ.

Ἑνωθέντές ὑπὸ τὸν ἀπαράμιλλον Ἕλληνα Στρατηλάτην Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν, ἔγραψαν τὴν ἐποποιΐαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν πολέμων,κατακτήσαντες καὶ ἐκπολιτίσαντες ἅπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

Διχασθέντες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Διαδόχων καὶ Ἐπιγόνων, ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων.

Ἑνωθέντες ὑπ' αὐτούς, μετέβαλον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν κραταιὰν καὶ ἔνδοξον Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἔγραψαν τὴν Βυζαντινὴν ἐποποιΐαν.

Διχασθέντες κατ' αὐτὴν καὶ εἰς ἐσωτερικὰς θρησκευτικὰς ἔριδας περιελθόντες, ὑπέκυψαν εἰς τὸν βάρβαρον ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Ἑνωθέντες ὑπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐξεγερθέντες κατ' αὐτῶν ἐν ἀναλογίᾳ Μυὸς πρὸς Λέοντα, ἔγραψαν ἀβοήθητοι τὴν ἐποποιΐαν τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἧς φωτοβόλος ἀειφεγγὴς καὶ ἀείζωος φάρος ἵσταται τὸ κλεινόν, τὸ ἡρωϊκόν, τὸ ἔνδοξον Μεσολόγγιον, ἡ πεφημισμένη πόλις, τῶν πεφημισμένων ἐλευθέρων πολιορκημένων τῶν Μεσολογ-

γιομάχων, δόντες πρῶτοι αὐτοὶ τὸ σημεῖον τῆς καταρρεύσεως τῆς κραταιᾶς 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Μαχμοὺτ τοῦ Τρομεροῦ.

Διχασθέντες μετ' αὐτὴν καὶ εἰς μικρολόγους κομματικὰς διαπάλας καὶ ἔριδας περιελθόντες ὑπέστησαν τὴν ἧτταν τοῦ 1897.

'Ενωθέντες μετ' αὐτήν, ὑπὸ τὴν 'Αρχηγίαν τοῦ ἐνδόξου Ἕλληνος Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ΙΒ, τοῦ Τουρκοφάγου καὶ Βουλγαροκτόνου, ἔγραψαν τὴν ἐποποιΐαν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων μεταθέσαντες τὰ 'Ελληνικὰ σύνορα ἀπὸ τοῦ Θεσσαλικοῦ Τυρνάβου εἰς τὸν Θρακικὸν Νέστον ποταμόν.

Διχασθέντες μετ' αὐτὴν ὑπέστησαν τὴν μεγάλην Μικρασιατικὴν κατραστροφήν.

'Η 'Ελλὰς ἐγνώρισε κατὰ τὴν μακραίωνα καὶ πολυκύμαντον αὐτῆς πορείαν καὶ πολυένδοξον 'Ιστορίαν της καὶ ἄλλας μεγάλας καταστροφὰς ἑξάκις πεσοῦσα καὶ ἑξάκις ἀναστᾶσα καὶ πολὺ μεγαλειτέρας τῆς τελευταίας, πλήν, ὡς σαφῶς διαπιστοῖ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ ἄτεγκτος πραγματικότης προλέγει, θὰ ἐξακολουθήσῃ αὐτὴ πορευομένη ἀκωλύτως καὶ στερρῶς τὴν εὐρείαν Λεωφόρον τοῦ μεγάλου της προορισμοῦ ὃν ἔταξεν αὐτῇ ὁ Ὕψιστος ὅστις ἰδιατέρως ταύτην φιλεῖ, διαρκῶς σκέπει καὶ ἀμειώτως προστατεύει. Διότι, τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ Πίστιν καὶ Λατρείαν διέδωκεν ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν ἡ Θεοπρεπὴς 'Ελληνικὴ Γλῶσσα καὶ ἐδραίωσεν ἀσαλεύτως ὁ ἄφθαστος καὶ ἀνέσπερος 'Ελληνικὸς πολιτισμός. Διὸ καὶ ὅσα Ἔθνη ὑπεδούλωσαν τὴν 'Ελλάδα, ταῦτα μὲν μετὰ τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς Γῆς, ὡς οἱ Πέρσαι, οἱ Ρωμαῖοι καὶ λοιποί. 'Η 'Ελλὰς δὲ ζῇ μετὰ τῆς γλώσσης της καὶ προελαύνει.

Παρημποδίσθη ἡ ὁλοκληρωτικὴ τοῦ 'Ελληνισμοῦ ἀποκατάστασις ἕνεκα τῆς ἐπιπολαιότητος τῆς σκέψεως, τῆς ἰδιοτυπίας τῆς ψυχῆς, τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ χαρακτῆρος, τῆς ἰδιοφανίας τῆς φύσεως καὶ τῆς πρωτοτυπίας τῶν ἐνστίκτων Πολικοῦ ὅστις, ἐνῶ ὑπὸ τῆς Τύχης αἰφνιδίως καὶ ἀνελπίστως ἀπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς πολιτικῆς τῆς κοινωνικῆς ἀσημότητος καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἀφανείας, ἀνεβιβάσθη παρ' ἐλπίδα εἰς πεφιλημένον καὶ πανίσχυρον τῆς 'Ελλάδος ἐκλεκτὸν Κυβερνήτην ἄνευ κομματικῶν ὑποχρεώσεων καὶ πολιτικῶν δεσμῶν, ἀντὶ νὰ σταθῇ ἐπί τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἐπιζήλου βάθρου τούτου, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν συνεννοούμενος, ὥστε καὶ τὴν Πατρίδα του μεγάλως καὶ πραγματικῶς νὰ ὠφελήσῃ καὶ δικαίως νὰ δο-

ξασθῇ, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία προσφιλὲς καὶ ἀείμνηστον τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ παραδόσῃ, προὐτίμησε νὰ παραμείνῃ ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ ἐπιπέδου τοῦ δημοκόπου κομματάρχου καὶ τοῦ ξενοδούλου ἐπαναστάτου διχάσας τοὺς Ἕλληνας καὶ τῆς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης κακοδαιμονίας αὐτῶν ὁ αἴτιος γενόμενος. Καὶ τοῦτο διότι: «Ἡ Φύσις ἐνίκησε τὴν Τύχην».

Ἀλλ' ὅμως αὕτη δὲν ἐματαιώθη, ἁπλῶς καὶ μόνον ἀνεβλήθη, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς θὰ πραγματοποιήσωσιν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί, μὲ τὸν Ἕλληνα Βασιλέα ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μὲ ἀντάξιον Ἕλληνα Κυβερνήτην, ἐπιστρέφουσαι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκογένειαν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Θρησκείαν καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἰδανικά, ἀφ' ὧν ἀπεμάκρυνε τὴν ἐνεστῶσαν γενεὰν ἡ μισοπρογονική, μισοθρησκευτική, μισογλωσσικὴ καὶ μισοκοινωνικὴ θεωρία καὶ ἡ χρησιμοθηρία.

Ὅτε θὰ ζωντανεύσωσι συνάμα καὶ οἱ δύο ὁμότιμοι, ὁμότυχοι καὶ θρυλλικοὶ Κωνσταντῖνοι. Ὁ Μαρμαρωμένος καὶ ὁ Ἄταφος. Καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐθνικὴ ἑνότης πλήρης, καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ὑπαγορευόμενα πεπρωμένα της, εἰς ἃ ἐπὶ αἰῶνας ἐγαλουχήθη ὁ Ἑλληνισμός.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ χρόνων ἐν χρησμοῖς καὶ ποιήμασι προλέγεται ἡ αἰωνιότης τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω:

Ἡ Σύβιλλα τῆς Δωδώνης διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐχρησμοδότησε: «Ἀσκὸς βυθίζῃ δῦναι δέ τοι οὐ θέμις ἐστίν».

Ὁ Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης εἶπεν: «Ἑλλὰς φάος Ἠελίοιο».

Ὁ Λιβάνιος διεκήρυξεν: «Ἑλλὰς ἦν, Ἑλλὰς ἐστίν, Ἑλλὰς ἔσται. Φῶς τοῦ Κόσμου. Νοῦς τῆς Οἰκουμένης. Τῆς Σοφίας Ἱέρεια μεγίστη».

Καὶ τοῦ Βύρωνος ἡ Μοῦσα διελάλησεν ἄδουσα:

«Ἑλλάς μου δὲν σ' ἔφθασε Μάννα καμμιὰ στὴ γέννα.
Εἰς τὸ Τραγοῦδι, στ' ἅρματα, στὴν λεβεντιὰ στὴν πέννα.
Νεράϊδα μέσ' στὸ πέλαγο, στὸν κάμπο Ἀμαζόνα
Ἀϊδόνι στὸ κελάδημα καὶ στὴν τιμὴ Κορώνα
Εἶσαι πάντοτε Ἑλλὰς τοῦ Κόσμου ἡ νεότης
Τῆς ὑψηλίου ἡ ψυχή, τοῦ Πλάστ' ὁ στρατιώτης».

Ταῦτα καὶ ἄλλα ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ ὑπέροχος Πολιτικός. Ὁ ἐνθουσιώδης Πατριώτης. Ὁ Μέγας Μεσολλογγίτης. Ὁ

Χαρίλαος Τρικούπης, ἀπὸ τοῦ Ὑψηλοῦ καὶ Σεπτοῦ Βήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Συνεδρίου πεποιθότως ἐβροντοφώνησε:

«Ἱστάμεθα ἐπὶ τῆς βαλβίδος, ἕτοιμοι ἅμα καταπεσούσης αὐτῆς νὰ ἀναλάβωμεν τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἡ Ἑλλὰς ἔχει τὸ σθένος τῶν Ἐθνῶν τὰ ὁποῖα σκοπὸν ἔχουσι νὰ ζήσωσι».

«Ἡ Ἑλλὰς θέλει νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ».

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Κατωτέρω συμπληροῦνται παραλήψεις τινὲς καί διορθοῦνται παροράματά τινα κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν γενόμενα. Τὰ δὲ κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ ὀρθογραφίαν τοιαῦτα ὀφειλόμενα εἰς ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου, ἐπαφίενται εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου.

Σελίς	Στίχος	Ἀντὶ	Γράφε
9	13	ἐκτελεσθέντα	συντελεσθέντα
31	11	ηὰ	νὰ
34	15	τῆς Νέας Ἑλλάδος	τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ 800 χιλ. ψυχῶν.
34	17	ἔχουσι 28 χιλ.ψυχῶν ἀντὶ τῶν 30 χιλιάδων	ἔχουσι δισχίλια τετραγωνικὰ χιλιόμ. καὶ 30 χιλ. ψυχῶν.
35	12	ἐπείγετο	ἐπήγετο
40	18	οἱ Σύμμαχοι	Ἢ οἱ Σύμμαχοι
45	2	ἐπαιρομένης	ἐπερχομένης
62	28	ἔστω	ἔστιν ὅτε
	6	εὐηγμένου	εὖ ἠγμένου
	22	ἐπάλεται	ἐπάγεται
91	4	Φικιώρης	Ζ. Π. Βάλβης
112	14	τὰ τοῦ Βενιζέλου	τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βενιζέλου
119	25	συνεκάλεσεν	ἐνεκάλεσεν
1[illegible]	5	Ἰοτζὲς	Ἰντζὲς
134	39	Κουρὰν	Κουράντ
140	20	ἔπλεκετ	ἔπλεκε
136	30	προβαλόντα	προβάντα
142	38	φιλὶπ	φίλα
144	40	ὠμὴν	ἐμὴν
153	11	καταναγκροτικῆς	καταναγκαστικῆς
155	27	Πρόεδρος	Πρέσβυς
157	18	Σανσορότι	Σανσὸρ ὅτι
157	20	Ἰταλικῆς	Γαλλικῆς
160	20	εὑρίσκετο	εὑρίσκετο ὀπισθεν
164	11	καὶ τὰ	εἰς τὰ
165	42	ὐὁ	οὐ

298	32	ὁ ὑπὸ τὸν Ὑπολοχαγὸν Πετρίδην Οὐλαμὸς Πυροβολικοῦ	Οὐλαμὸς Πυροβολικοῦ
300	31	εἰσηγητει	εἰσγητὴς
377	4	Κρέονα	Κρέσνα
308	27	μορφὰς	μομφὰς
415	5	Βοιωτίας	Βάλτου
417	22	Στράτιος Γερ.	Στράτος Γεωρ.
418	23	Λυμπρέτης	Λυμπρίτης
422	1	Οἶον	Ἴον
426	15	XII	XIV Μεραρχίας
432	26	ἀυαίσθητα	εὐαίσθητα
435	23	Ζυμβρακάκης Σπ.	Ζυμβρακάκης Ἐπ.
439	10	ἐκτέλεσαν	καὶ ἐκτελέσαν
453	1	Ἂν πάντα	Ἂν καὶ πάντα
453	28	πραγματικότης	πραγματικότητος ταύτης
463	33	προλαλήσας	προσλαλήσας
507	15	ἄφιξιν	τὴν ἄφιξιν
522	34	Σκωλακάκης	Σκυλακάκης
526	12	Κινδώνης	Κινδύνης
546	6	Ροδολάυωφ	Ροδοσλαύωφ
546	33	Στενὰ	τὰ Στενὰ
548	4	Αὐταλκίδας	Ἀνταλκίδας
555	22	μετὰ Βασιλομήτορος	μετὰ τῆς Βασιλομήτορος
592	13	κελεῖσαντες	κλεῖσαντες
595	30	θλασμένης	τεθλασμένης
591	5	κινδυνεστάτῳ	κινδυνωδεστάτῳ
617	6	Φεϋζῆ	Φευζῆ
618	20	δρῶν	ὀρῶν
619	7	Γκραμπᾶ	Γκραμᾶ
636	11	παρέρυσεν	παρέσυρεν
638	26	Μερεντίτης	Ταρσούλης
638	27	Βασιλείου	Λέφας
642	20	σφοδὰρν	σφοδρὰν
642	28	μετά τινων πυροβόλων	μεθ' ἑνὸς πολυβόλου
662	21	Ζαμπούρογλου	Ταμπούρογλου
667	22	Ζαμπούρογλου	Ταμπούρογλου
706	30	Διαλέτης	Διαλετῆς
706	36	Διαλέτης	Διαλετῆς
722	5	Κριεζῆς Μ.	Κριεζῆς Μ. Διοικητὴς Μηχανικοῦ Ἀντισυνταγ. Κοτά-

